

PHILOSOPHIÆ
SYNTAGMA

E D. THOMÆ AQVINATIS
Doctoris Angelici, Beati Alberti Magni, &
Narum quorumque Philosophorum
eius ac dogmatibus concinna-
tum, variæque eruditione
locupletatum,

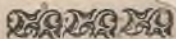
A R. ADMODVM P. F.

NICOLAO ARNV,
ORDINIS PRÆDICATORVM,

*Sacræ Theologiæ Magistro, Studiorum olim Regente
Collegio S. Thomæ de Urbe Conventus S. Mariæ
super Minervam, & nunc in celeberrimo
Lyceo Patavino Metaphysicæ
Publico Professore.*

TOMVS SEXTVS

Libros de Anima complectens.

PATAVII, M. DC. LXXXV.
Typis Petri Antonii Brigonci.

Permissa, ac Privilegio.

FACULDADE DE FILSOFA
1914 - Grande do Sul
BIBLIOTECA
N.º de inventário 3570

LIBRARY
L. E. T. U. S.

Handwritten blue ink markings at the bottom of the page.

NATURALIS
 PHILOSOPHIÆ
 QUINTA PARS

De Anima secundum se, & illius passionibus, sive affectionibus.

PROOEMIUM.

Ipsa quidem Physicæ consideratio tam longè latèque patet, ut nil penitus eorum omnium, quæ sub aspectum cadunt, vel Mundialis machina complectitur, ejus per-vestigationem effugiat. Speculatur enim, ut vidimus, Cælo contrarios cursus, Signorum consentaneum lapsum, Orbium Cælestium motus, qui mobili semper rotatione vertuntur, nec ullis conquiescunt temporibus; Siderum dispositionem, affectionesque; ~~Extensam~~ Ætheris, mensuram Telluris, naves, pluvias, grandinis procellas, tonitruum sonora miracula, vagantium ventorum situs naturasque, tremorem stabilium Terrarum, profunditatem inconstanti Maris, potestates viventium herbarum, quatuor Elementorum per omne corpus dissociatas ~~complexiones~~, quidquid denique in Terrarum recessibus ejus intimis, atque

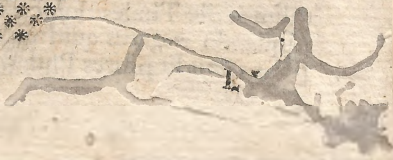
an. atur. Auram. recta
riffin Ecclesie Doctor A. st. nus lib. 2. de Cris. e. 8
scriptura. Nullum letur hab. e negotium
qua vera, & ut dica, rmana philosophia
quam ut doceat quid s. omniu. incipium sim
principio, quantusque in eo man. lectus::: Et
unde Anima originem trahat; quatenus alter. at, quan
tum distet à Deo, quid habeat proprium, alternat
in utramque naturam, quatenus moriatur, & quomodo
immortalis probetur: & ut paucis verbis co. lar
quam notitiam Dei, atque ipsius Animæ. Pe. lar
Dei cognitio nos efficit beatos; Animæ autem acta.
scientia, quæ nos ipsos nobismet reddimus, nos beata
vita præstat. *Noveris te, noveris Deum* (inquit D.
Bernardus serm. 17. in Cantica) *in altero initiaris ad
sapientiam: in altero consummaris.* Quoniam, ut ait
D. Augustinus serm. 112. de temp. *Cognitio Dei nihil
melius est, quia nihil beatius est, et ipsa vera beatitu
do est.* Seipsum autem probe nosse via est. Unde Cræ
so inter mortales sui temporis dirissimo Delphicum
Oraculum consulenti, quoniam itinere posset ad felici
tatem pervenire, responsum fuit ad hunc modum: *Si
te ipsum cognoveris*, ut autor est Xenophon in Pædia
Cyri. Quapropter merito jure Aristoteles hanc Physio
logiæ partem cæteris omnibus Naturalis Philosophiæ
partibus anteferendam esse docet, sive nobilitatem sub
jecti ipsius spectemus, sive maximas, quæ ex Animæ
exacta notitia utilitates consequuntur, attendamus. Præ
stantissima enim quædam res Anima est, nedum quæ
forma, quæ excellens quidpiam est, & ut ait Aristoteles
lib. 1. Physic. *ἄνω ἀγαθόν, ἔξ ἑαυτοῦ*, sed potissimum,
quæ Anima est; quo pacto, ut ex Trimegisti Philoso
phia liquet, Verbi illius divini quædam veluti scintilla
est, quæ corporeis in præsa rebus eximium decorem,
præstantem speciem, & vim quandam mirificam im
pertur. Inde factum, ut Veteres Mundi Animam,
quam vim divinam per Elementa, Plantas & Animalia
diffusam existimabant, diversis Numinum inorum voca
bulis decorarint, in Athere Jovem, in Aere Juno, in
Aqua Neptunum, & in singulis horum omnibus vari

...am nominibus appellantes, quem admodum
post alios non paucos ad oravit Natali...
lib. 2. c. 8. Iteque idem lib. 6. cap. 2. illustrem illum
Deorum omnium ad Pel...
tum non aliud ign...
les brutorum...
corpor...
quodam...
quàm sint...
ous a...
ive sim...
armonia quædam ex æquabilitate tempera-
mentorum, sive nobilius quiddam ignotum, omnino il-
las à Diis omnibus concedi corporibus dixerunt, & è
singulis cælestibus virtutibus proprias quasdam vires as-
sumere. Quod si quid veritatis habet, potissimum id de
Anima humana dicendum atque existimandum est, cujus
interventu homo magnum quoddam est Naturæ mira-
culum, æternitatis ac temporis Orizon, parvus Mundus,
atque mortalis Deus. Qui idcirco ad imaginem ac si-
militudinem Dei conditus asseritur; quoniam autore
Gregorio Nysseno, à Deo in omnium bonorum societa-
tem vocatus est. Nam si Dei natura perfecta quædam
copia est honorum omnium, homo autem ejus imago,
haud dubiè simulachrum hoc Dei princeps exemplum
ita refert, ut & ipsum bonis omnibus abundet. Et lib.
de opific. hom. cap. 4. Hominem, inquit, naturæ divi-
næ, cujus omnia par... imperio, imaginem esse, nihil
esse putandum est aliud quàm regium ei decus in ipsa
creatione tributum esse. Quemadmodum enim qui more
humano Principum imagines faciunt, nativa formæ in-
dicia effingunt, atque etiam purpuræ am... regiam
exprimunt dignitatem, eaque deinde suis...
ris absoluta ex consuetudine Rex appellatur. Ita & ho-
minis natura sic condita, ut reliquorum creatorum do-
mina esset propter eam, quæ Regem hujus Universita-
tis refert, similitudinem, imago quasi viva erecta est,
cum qua & dignitas... nomen archetypi communica-
... Insuper... hæc scientiæ Naturalis pars cæ-
... Ph... portionibus ob certitudinem demon-

omnino speculum ad videntem Deum est Atque in-
ueis seipsum. Quod non ignoravit Plotinus insignis
Philosophus, siquidem ait: Nulla profecto res est de-
ma diligentius ac diutius tractare tractareque quam
de Anima deus: cuius obuia multa, tum etiam
quia ad usum ^{que} Animæ videntia conducit, scilicet tam ad ea
quarum ^{est} principium, quam ad illa ex quibus ef-
ficatur. Sic ergo paremus Deo præcipienti: Cognosce
seipsum. Est insuper hæc doctrina magno illis usui &
quæ in Moralibus versantur doctrinis, ut con-
stat ex ^{est} Ethic. c. 13. ubi dicitur: Quæ cum ita sint,
patet ipsi. Civilem aliquam ex parte de Anima scire
oportere: quemadmodum et eum, qui curaturus est ocu-
los, totum etiam corpus scire oportet; idque eò magis,
quò facultas Civilis honoratior, præstabiliorque est Me-
dicina. Et certè qua ratione poterit Moralis scientia co-
gnoscere quid felicitas, & in quo constituenda, nisi Ani-
mæ naturam, illiusque operationes perspectas habuerit.
Quomodo discernet inter virtutes earumque subjecta, &
potestates, si Anima vires ignoraverit, quæ per eas mo-
derari debent, atque in debito officio retineri? qua ra-
tionem dignosceret Rationem ac portionem illam Anima
superiorem corpori debere imperare, viribusque irasci-
bili, & concupiscibili, si facultates Animæ, atque earum
ordo illi fuerint ignota? Plurimum etiam Animæ scien-
tia ad cæteras Naturalis Philosophiæ partes capeffen-
das conducit, inquit Divus Thomas, quia magna pars
Naturalium est habens Animam, quæ in rebus animatis
fons atque principium est operationum omnium, atque
motionum. Valeret denique ad omnem Philosophiam.
Unde rogatus Dæmonax quidam, quando cœpisset phi-
losophari, arguè respondit: Posteaquam, ait, cœpi
nosse meipsum. Sed profecto ut solent a quæ præ-
stantis naturæ sunt à sensibus nostris esse remota, & co-
gnitum difficilia, ^{est} Philosophus, atque
omnino difficillimum est fidem aliquam de ipsa Anima
tandem accipere. Quod & antea pronunciarat sapien-
tissimus ille Thales Ionicæ Philosophiæ princeps, qui
quando rogatus quid difficile esset, respondit: seip-
nosse. Et plures Philosophi rei capeffendæ difficul-

tat. — *ingenuè confessi sur Animæ naturæ penitus*
inconprehensibilem esse. Unde eruditus Tertulianus
lib. de Anima cap. 1. loquens de hac re ait.
Quanta difficultas, ob tantam operositas suaden-
di: ut merito Heraclitus tenebrosus vastiores cali-
gines animadvertens apud eximios animæ tadio
quæstionum pronunciarit, te minime iniquam
inueniens, omnem viam ingredens &c. Diogenes
Laërtius de eodem Heraclito scribit: Dicitur & id de
Animæ sensisse natura, nunquam illam re-
quantalibet quis vitæ conficiat spatia. Idem La-
ctantius lib. de opific. Dei c. 17. & D. Bernardus. Ex me-
ipso, inquit, cognosco, quod Deus incomprehensibilis est,
quia meipsum non comprehendo. Et tandem, ut alios in-
numeros prætermittam, D. Isidorus lib. 1. de sum. bono
exclamat: O homo quid miraris Siderum altitudinem,
& profunditatem Maris? Animi tui abyssum intra, te
mirare si potes.

Quapropter Philosophus maximo studio hoc de Ani-
 ma opus elaborasse invenitur, hucque omnes ingenii sui
 nervos intendisse, ut testatur ad ejus præcæmium The-
 mistius dicens: *Cum pleraque omnia Aristotelis scripta*
ejusmodi habeantur, ut demirari præstantiam ejus fa-
cile suppetat, nulla profectò commentatio est, in qua ille
perinde ingenii sui vim & sublimitatem ostenderit, at-
qui in ea, quæ rationem Animæ continet: sive enim
multitudinem quæstionum sive copiam rerum pulcherri-
marum, sive doctrinæ subtilitatem quæras, ejusmodi
sunt libri de Anima, ut uni illi omnia, quæ ad hoc ge-
nus pertinent, in numerato fuisse, constitisseque videan-
tur. Cui morem gerentes omnem operam adhibebimus
nostram, omneque studium elaborando huic operi con-
feremus: quæ viam ad Theologiæ sapientiam, plus quam
cætera Philosphiæ Naturalis cognitio absque dubio
utilis ac necessaria esse comprobatur.

LIBER PRIMUS DE ANIMA.

Totum hoc de Anima corpus in tres libros distributum in Aristotele, sive ab alio quopiam, qui ejus ordinavit. Etiam non desunt, qui probabilissime existiment illud ab Aristotele continuè orationis scriptum atque elaboratum fuisse, postea vero a Nicomacho Rhodio, Hermippo, vel Adrasto in diversos libros esse digestum. Eorum primus in duas dividitur partes. In quarum prima Philosophus statim cap. 1. & à textu primo ad 19. inclusivè totius operis præmittit præmium, in quo ingeniosè auditorem attentum, benevolum, ac docilem reddere studet, hujus doctrinæ præstantiam, summamque utilitatem, & tractandi difficultatem, dilucidumque procedendi ordinem proponens. Animos enim attentos jis rebus facillè accommodamus, benevolosque præbemus, quæ & dignitatis & utilitatis plurimum in se habent: dociles autem perspicuus docendi ordo maximè ac potissimum efficit. In secunda verò parte, quæ quinque capita, & textus septuaginta sex complectitur, varias Antiquorum de Animæ essentia opiniones refert, atque refellit. De quibus in sequentibus copiosus nobis erit sermo.

QUÆSTIO PRIMA PRÆLUDIALIS

De subjecto.

Morem gerentes ipsi Aristoteli, qui in primo capite præmium præmittit, hujus scientiæ præstantiam, utilitatemque, necnon tractandi difficultatem cognovimus, hanc præludivalem quæstionem imprimis tractandam putavimus, in qua de his erit sermo.

AR-

ARTICVLVS PRIMVS

Utrum *Anima* sit *subjectum formale*
hominum *librorum*.

CAPUT PRIMUM

Quid *Anime* vox significet

Quamvis origo sive etymologia nomen non sit omnino à natura, tamen in iis nominibus quæ sapientes habent autores, juxta naturam est, & rei quam designat propriam non raro amplectitur potestatem. Quod ex infinitis prope etymologiis liquet, præsertim apud Hebreos. Ut cæteras omitamus, id manifestè apparet in hac voce, *Anima*, quæ ab animando, hoc est, à tribuendo vitam Latine dicta primum designat vitæ principium, seu id quo animata vivunt, atque ab inanimatis secernuntur. *Appellatam Animam dicunt*, ait Cassiodorus lib. de Anima, eo quod *animet substantiantiam corporis sui, atque vivificet*. Immo, ut notavit Eugubinus in Cosmopæia, in præcipuis quibusque idiomatibus, sive linguis eandem reperitur habere etymologiam, utpote Hebræa, Chaldeæ, Græcæ, atque Latine. Hebræicè enim *Nephes* dicitur à voce *Naphash*, spiravit, insufflavit, significatque halitum sive spiritum, seu rem quæ halitum habet, ut patet Job c. 41. & advenit doctissimus Oleaster in Genes. cap. 1. Quod nimirum *Anima* sit veluti flatus Dei. Unde & in Sacris Literis Genes. c. 2. *Spiraculum vitæ* appellatur. Quæ verba exponens egregius Doctor Augustinus lib. 7. de Genesi ad lit. c. 3. ait: *Nihil est cur Animam ipsam Dei flatum dicere dubitemus, dum intelligatur non esse Dei natura atque substantia; sed hoc ipsum esse sufflare, quod flatum facere, hoc est, Animam facere. Cui sententiæ congruit quod per Esaiam dicit Deus: Spiritus enim à me procedet, & flatum omnem ego feci: Quid est flatum omnem ego feci, nisi omnem Animam*. Chaldaicè quoque ut Hebræicè *Naphsah* vocatur, quæ

Artic. 1. Cap. 1.

videlicet una principium sit, quæ in halitu consistit, hæc
explicant citati autores Olearter, & Eugubinus.

2. Apud Græcos etiam hæc vox *Anima*, eandem ha-
bet suæ significationis originem. Ab illis enim *ψυχή*,
psychè, nominatur à *ψυχάω*, *psychao*, quod est, res-
piro. Hinc Plutarchus lib. 1. de Stoic. pugnis ait:
Chrysippus *ψυχήν, sicut in uter. planta ritu vege-*
tari. Ubi in editus est, frigescentem ex aere, indu-
rescentemque mutare spiritum, & animal fieri. Quare
nonnulli eam Animam Græcè dictam ψυχήν, psychin,
ψύξη, ψύχθη, idest, refrigeratione. Eadem de causa
a Latinis *Anima* dicta putatur, quasi *ἀνεμος, anemos*,
hoc est, ventus, sicuti observatum reliquit Lactantius
lib. de opific. cap. 17. dicens: *Anima vel Animus no-*
pen accepit, quod Græcè ventus ἀνεμος dicitur.

3. Latini sermonis autores, immo & plures ex antiquis
Philosophis inter Animam & Animum distinxisse repe-
riuntur; quod *Anima* sit vitæ atque sensus principium;
Animus autem rationis & consilii. Namque in nobis
Anima est qua vivimus, sentimus, & loco movemur;
ita ut vim vegetandi sentiendique contineat, quæ omnia
sunt nobis cum cæteris animantibus communia. Ani-
mus verò est quo homines sumus, sapimus, & intelli-
gimus; quique à Græcis *νῆς*, hoc est, *Mens*, appellatur:
divinior scilicet *Animæ* portio, secundum quam, autore
Augustino lib. 12. de Trinit., subhæremus intelligibili
atque incommutabili veritati, cœlestibusque contemplan-
dis; ac de hisce corporalibus rebus secundum rationes
incorporeas atque sempiternas sublimiori quodam mo-
do judicamus, in harum confinio constituti. Unde Ovi-
dius lib. 15. *Metamorph.*

Mente Deos adiit.

4. Quam quidem distinctionem inter Animam atque
Animum sive *Mentem* tradit in primis Lactantius lib. 7.
Divin. Institut. dicens: *Non idem est Mens & Anima.*
Aliud enim est quo vivimus: aliud quo cogitamus.
Macrobius etiam lib. 1. in Som. cap. 14. *Animus, in-*
quit, propriè Mens est, quam diviniorẽ Anima esse
non dubitavit. Unde & Cicero lib. de senect. *Homi-*
ne sive Natura; sive Deus nihil Mente præstantius de-
dit.

Quæst. I. Preludialis

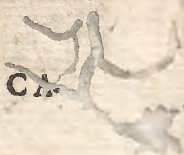
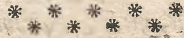
At indiscriminatim posse utrumque vocabulum in no. pro principio vitæ, etiam intellectualis, usurpari constat ex eodem Cicerone lib. 1. Tuscul. qui etiam Menti regnum Animæ dedit. Idem docuere Horatius lib. 1. Carmin. Ode. 4. serm. sa. yra 3. atque Lucretius lib. 3. ubi cecinit :

Animum atque Animam cuncta teneri

Inter se, atque unam naturam conficere se.

Hoc est, Animam & Animum reipsa ab invicem non differre, sed unum esse ac sola ratione distinctum scil. Animus, ut diximus, propriè sit Mens, Ratio domicilium habens in capite; Anima vero per totum corpus disseminata existat: ista sit nobis cum aliis communis in eo quod est vivere & sentire; ille vero nobis proprius, & quo cætera animantia longè latèque exuperamus, secundum ipsum ad imaginem atque similitudinem Dei efformati. Unde ex eo Mentem Animum dictum viri eruditi arbitrantur, quod scil. per eam inter animalia emineamus plurimum; sive etiam quod ipsa inter cætera multum emineat rationibus inhærens sempiternis.

5 Cassiodorus lib. de Anima aliud inter Animam & Animum discrimen constituit, advertitque hanc vocem de sola Anima rationis compote atque immortalis cum proprietate efferri: *Anima hominis*, ait, *propriè dicitur, non etiam pecudum; quia illorum vita in sanguine tantum noscitur constituta. Hæc verò quoniam immortalis est, Anima rectè appellatur quasi 'àveua, id est, à sanguine longè discreta: quoniam & post mortem corporis perfectam ejus constat esse substantiam. Alii verò appellatam Animam dicunt, eò quod animet substantiam corporis sui, atque vivificet. Animus verò dicitur 'àveus, id est, à vento, quod velocissima cogitatio ejus ad similitudinem venti motu celeri pervagatur. Fit autem ex appetitu Anima pro desiderio ejus qualitate commotus.*

CAPUT SECUNDUM

Statuitur Animam secundum se & quasi abstractivè designatam esse subiectum formale horum Librorum.

DE hac dicitur Anima, quæ est primum & radicale principium vitæ in viventibus impræsentia-
 tur in corpore, utrum sit subiectum formale quod ho-
 rum Adrⁿ, qui ab ea appellati & inscripti sunt. De
 qua tripliciter auctororum præcipua versatur sententia. Pri-
 ma asseverat non ipsam Animam abstractivè designa-
 tam sed ipsum corpus animatum in communi & simpli-
 ter acceptum esse pro subiecto formali horum libro-
 rum habendum. Ita ex Recentioribus Hurtadus, Arria-
 ga, Oviedo, & alii non pauci. Secunda asserit, non ip-
 sum corpus animatum, sed Animam esse subiectum for-
 male adæquatum in hisce de Anima libris. Ita commu-
 niter Græci Aristotelis Enarratores, & ex Latinis D. Al-
 bertus Magnus lib. 2. de Anima, & communiter Tho-
 mistæ, aliique plures. Tandem aliqui Recentiores utram-
 que sententiam conciliare volentes affirmant, libros de
 Anima bifariam spectari posse; nimirum separatim at-
 que per se, vel una cum iis, qui Parvorum Naturalium
 libri inscribuntur; quique sunt eorum veluti accessio
 quædam. Et quidem, si priori modo spectentur, eorum
 subiectum formale adæquatum esse Animam: quoniam
 isti occupantur in peruestiganda per se Animæ na-
 tura, propriisque illius passionibus, ac viventium affe-
 ctionibus, quas non considerant nisi secundum originis
 suæ rationem, & quatenus ab Anima, ceu fonte dima-
 nant, ad illiusque perfectam consequendam notitiam,
 deserviunt. Si autem posteriori modo spectentur, subje-
 ctum autem esse ipsum corpus animatum. Nam in libris
 Parvorum Naturalium jam ipsius Animæ investigantur
 passiones, proprietatesque prout egrediuntur ab ipso cor-
 pore animato, vel ab ipsa Anima, ut est forma, & per-
 fectio ipsius corporis animati. Ita PP. Conimbricenses,
 M. à S. Thoma, & doctissimi Patres Complutenses asse-

entes Animam esse subjectum formale quo; corpus autem Animatum esse subjectum formale quod. Quibus accedit Maftrius docens ipsi in corpus animatum esse subjectum propriè dictum; ample autem sumptum esse ipsam Animam in communi & ut est principium vitæ in omnibus viventibus.

7 Notandum ex D. Thoma 1. 2. 2. lect. 41. subjectum alicujus scientiæ duo partium generibus habere posse: nimirum partes primas, sive partes, ex quibus componitur tanquam ex primis; & partes subjectivas. Partes primæ sunt principia ejusdem: sicuti partes primæ Entis mobilis, quod est subjectum Philosophiæ Naturalis, sunt materia & forma, quæ sunt principia illius quoad esse. Partes subjectivæ sunt diversæ Entium species sub ipso genere subjecti contentæ; sicuti diversæ species mobilium sunt partes subjectivæ ipsius Entis mobilis secundum se, & universaliter sumpti, nimirum mobile ad ubi seu localiter, mobile ad formam secundum communes transmutationes, & secundum speciales illius transmutationes; mobile inanimatum, & mobile animatum. De his enim omnibus, ceu partibus subjectivis vel speciebus sub se contentis, prædicatur ipsum genus Entis mobilis, seu Ens mobile Physicum universaliter sumptum. Similiter diversæ species coloris, qui est objectum visus, nimirum album, nigrum, viride, &c. sunt partes illius subjectivæ.

8 Notandum secundo ex eodem S. D. ibid. & lib. 1. Meteor. lect. 1. quod cum perfecta cognitio totius ex cognitione suarum partium dependeat, ad perfectam cognitionem subjecti totalis & adæquati exigitur imprimis & potissimum perfecta primarum partium seu principiorum illius notitia. Unde in *qualibet scientia* (inquit S. D. ibid.) *de principiis subjecti est prima consideratio; sicut in scientia Naturali de materia & forma, & in Grammatica de literis.* Requiritur etiam partium subjectivarum notitia, cum eandem subjecti formalem rationem participant; quoniam cognitio, quæ de re in universali duntaxat habetur, imperfecta est, quoad usque ad illius species descendatur; sicuti cognoscere hominem quatenus animal imperfecta notitia est, per-

perfecta verò si ejus quiddam ratio plenè percipiamur. Cùm itaque unius alicujus scientiæ partes, ut dicam, integrales desumanur penes diversas ejusdem subjecti partes, vel partiales considerationes, utroque modo aliqua pars scientiæ specialis designari potest; vel quia tractat de aliqua parte subjectiva & specie subjecti, vel de aliqua parte.

9 Prima ratio: si loquamur de partibus subjectivis ipsius subjecti adæquati Philosophiæ Naturalis secundum se & univèrsaliter sumpti, libri de Anima, libri Parvorum Naturalium, & ii qui de Plantis & Animalibus tractant ad eandem partem subjectivam spectant, & eorum subjectum est mobile animatum. Ita expressè Div. Thomas lib. 1. Phys. lect. 1. ubi ait: *Hic est liber Physicorum, qui etiam dicitur de Physico sive Naturali auditu, quia per modum doctrinæ ad audientes traditus fuit. Cujus subjectum est Ens mobile simpliciter :: Sequuntur autem ad hunc librum alii libri scientiæ Naturalis, in quibus tractatur de speciebus mobilium; puta in libro de Cælo de mobili secundum motum localem, qui est prima species motus. In libro autem de generatione de motu (forfan legendum mobili) ad formam, primis mobilibus, scil. Elementis, quantum ad transmutationes eorum in communi; quantum ad speciales eorum transmutationes, in libro Meteororum. De mobilibus verò mixtis inanimatis in libro de Mineralibus; de animatis verò mobilibus in libris de anima & consequentibus ad ipsum.*

10 Probatum ex eodem S. Doct. lib. 1. de generat. in prol. sicut tradit Philosophus in 3. de anim. tex. com. 38. scientiæ secantur quemadmodum & res: sed res, quam per se Naturalis Scientia considerat, est ens mobile aut naturale, sive corpus mobile: ergo oportet quod secundum diversas mobilium species distinguantur atque ordinentur ipsius Scientiæ Naturalis partes: & subinde quod diversæ mobilium species sint diversa subjecta partialia earundem: ergo cùm in libris de Cælo & consequentibus ipsum de omnibus aliis mobilium speciebus, præterquam de mobili animato, tanquam de quibusdam subjectis partialibus sermo habitus sit, superest ut in libris de Ani-

qua & coniequentibus sermo fiat de mobili animato tanquam de partiali subjecto ipsorum.

11 Confirm. 1. Subjectum parziale, prout à parte subjectiva parziale dicitur atque denominatur, proprio loquendo debet esse species aliqua sub totali & adæquato subjecto contenta: sed mobile animatum est quædam species mobilis simpliciter dicti, *in quantum* Anima abstractivè designata, sed solummodo est principium formale effectivum ipsius mobilis animati: ergo mobile animatum est subjectum formale hujus partis Philosophiæ, quippe quæ aliquam speciem mobilis respicere pro subjecto debet, non minus quàm aliæ ejusdem partes, ut ex D. Thoma dictum est.

12 Confirm. 2. Esto libri Physicorum de materia prima ac forma substantiali tanquam de principiis essendi ipsius entis mobilis simpliciter dicti agant, tamen subjectum parziale formale illorum constituitur ens mobile simpliciter & universaliter dictum, non autem materia & forma: ergo quamvis Anima sit principium formale effectivum ipsius mobilis animati & operationum ipsius, tamen hujus specialis partis Philosophiæ Naturalis non debet constitui Anima, sed ipsum mobile animatum. Unde Philosophus lib. 4. Meteor. c. 12. in fine, proponens ea de quibus in sequenti Philosophiæ Naturalis parte dicturus erat, quædam mobilia naturalia, seu mobilis naturalis species recenset, videlicet hominem & plantam, dicens: *Quibus elucidatis, modò de dissimilabilibus, & denique hisce, quæ ex eis constant, ut homine & planta, & cæteris id genus contemplandum est.*

13 Secunda conclusio: in his de Anima libris, qui simul cum subsequenti Naturalis Philosophiæ partem componunt, agitur per se de Anima secundum se & veluti abstractivè considerata tanquam de communi quadam ratione & principio seu parte prima subjecti scientiæ de mobilibus animatis. Unde potest dici subjectum horum librorum principale attributionis, & tanquam id de quo principaliter est intentio. Sumitur ex Aristotele lib. 1. de Cælo cap. 1. ubi ait: *Scientia Naturalis ferè plurima circa corpora, magnitudines, atque horum effectus, motusve, & insuper circa principia, quæ sunt*

substantia talis, versari videtur. Et ad hoc probandum subdit: *Eorum enim, quæ natura sunt, altera sunt corpora, magnitudinesve, quia corpora ac magnitudinem habent, alia principia habentium sunt:* sed per corpora & magnitudines intelliguntur corpora simplicia, & mista inanimata, & per habentia corpus ipsa mobilia *non sic significantur, quæ non sunt corpora, sed habentia corpus & Animam:* ergo per principia habentium corpus debet intelligi Anima, & generaliter materia & forma, ut docet D. Thomas ibid. sed de corporibus est consideratio in libris de Cælo, de Generatione, de Meteoris ac Mineralibus, de habentibus corpora est scientia in libris de Animalibus & Plantis: ergo debet esse specialis etiam tractatus de principio habentium corpora, nimirum Anima secundum se & quasi abstractivè designata, de qua sic mentio nonnisi in libris de Anima fit, ut patet.

14 Et iterum lib. de Sensu & sensato c. 1. ait: *Quoniam de Anima per se (vel secundum se ut habet Antiqua translatio) necnon de potestatibus, quæ per partes illi insunt, pertractatum est prius, proximum est de animalibus perscrutari.* Quæ verba exponens Divus Thomas inquit: *Circa corpora viventia Philosophus simili modo processit distinguens hanc considerationem in tres partes. Nam primò quidem consideravit de Anima secundum se, quasi in quadam abstractione. Secundò considerationem facit de his quæ sunt Animæ secundum quandam concretionem sive applicationem ad corpus, sed in generali. Tertio considerationem facit applicando omnia hæc ad singulas species animalium & plantarum, determinando quid sit proprium unicuique speciei. Prima igitur consideratio continetur in libro de Anima. Tertia vero consideratio in libris, quos scribit de animalibus & plantis. Media vero consideratio continetur in libris, quos scribit de quibusdam quæ pertinent communiter, vel ad omnia animalia, vel ad plura genera eorum, vel etiam ad omnia viventia.*

15 In quibus verbis S. Doct. equidem fatetur hanc Naturalis Philosophiæ partem circa corpora viventia, sive mobilia animata veluti circa proprium subjectum

habere negotium: autamen quia in qualitate scientiæ vel scientiæ parte prima consideratio est circa primas partes & rationes magis universales, deinde circa partes universalia, etiam circa corpora viventia hoc observandum venit, ut de Anima secundum se prius agatur, quæ est omnium animatorum commune principium, & his omnibus universaliter conveniens, & secundum quam magis viventia sunt id quod sunt, quam secundum corpus, ut docet idem S. Doct. lib. 1. de Caelo lect. 2.

16 Tandem Philosophus hic c. 1. ostendit de quo tractationem suscipere intendat, & quàm sit utilis perfecta de Anima cognitio atque scientia, ita scribit: *Videtur autem & ad veritatem omnem ipsius Anima cognitio vehementer conferre, & maxime ad ipsius Naturæ scientiam, est enim Anima quasi principium omnium animalium.* Q. d. oportet sedulo principiorum exactam cognitionem præaccipere: sed Anima est fons & principium omnium viventium, seu vitæ, motus, & cujuslibet operationis ipsorum: ergo utile est ipsius Animæ cognitionem præaccipere, priusquam de ipsis viventibus sive animalibus sermo instituat: sed Anima quatenus est principium omnium animalium est Anima secundum se considerata, non verò corpus animatum: igitur Philosophus intendit de Anima secundum se, tanquam de subiecto horum librorum agere. Et iterum textu 3. *Querimus, aut, perspicere, cognoscereque naturam & essentiam ipsius Anima.* Animæ autem natura atque essentia ei secundum se considerata competit.

17 Ex quibus prob. concl. illud cuius cognitio principaliter in scientia intenditur, & de quo propria passionibus demonstrantur, est subiectum formale intentionis ipsius: sed cognitio Animæ ex Philosopho in his de Anima libris principaliter & per se intenditur, & de ea secundum se considerata traduntur definitiones, propriæque passionibus demonstrantur, illi secundum se convenientes, vel corpori dependenter ab ipsa: ergo Anima secundum se & quasi abstractivè considerata est subiectum formale intentionis horum librorum, & non solum ut pars ipsius corporis animati, aut ratione illius: quo-

quoniam in eo casu corpus animatum per se de-
finiri, de illoque proprietates demonstrari, & non de
Anima secundum se & abstractivè considerata. Cuius
contrarium præstitit Philosophus: quoniam toto libro
primo falsas veterum Philosophorum opiniones de Ani-
ma ipsa, ejusque natura recenset ac refellit: in secundo
definit eam secundum se & abstractivè consideratam,
ejus naturam & essentiam explicat, idque suam esse in-
stitutum aperè ostendit ibi cap. i. tex. i. dicens: *Disti-*
nisco, quæ à Majoribus de Anima nobis tradita sunt,
redeamus rursus oportet atque enitatur velut ab ini-
tio determinare quid Anima sit, & quænam sit eis com-
munis maximè ratio. Deinde explicat virtutes ac pas-
siones Animæ per ipsam corpori convenientes.

18 Quod autem sit subjectum veluti principale & at-
tributionis hujusce partis Philosophiæ prob. corpus ani-
matum non est mobile modo viventium nisi ratione
Animæ, quæ est primum & radicale principium vitæ
& motus cujuslibet vitalis in ipsa: ergo habet mobilita-
tem hujusmodi per attributionem ad Animam ceu prin-
cipium, & subinde sub hac ratione erit quodammodo
subjectum formale attributionis, sicuti & in Metaphysi-
ca Deus habet rationem subjecti attributionis, quatenus
consideratur ut principium ipsius entis, sicut ibi dicitur.

ARTICVLVS SECVNDVS

*Solvuntur argumenta, & discutitur utrum
Animæ Rationalis consideratio ad hanc
scientiam attineat.*

19 **A**Rg. i. Subjectum formale alicujus scientiæ
propriè loquendo debet esse species aliqua
sub totali & adæquato subjecto ipsius contenta, & non
solum principium subjecti: sed Anima non est species
corporis mobilis, quod est subjectum formale adæqua-
tum ipsius Philosophiæ Naturalis, sed est principium
corporis viventis seu animati: ergo nullo modo est sub-
jectum formale horum librorum. Major prob. in qua-

libet scientia ipsa, & se distinguuntur principium, subiectum & propria passio, quæ per principia subiecti de ipso demonstratur, ut sumitur ex Arist. lib. 1. Posterior. c. 25. ergo subiectum parziale alicujus scientiæ proprie loquendo debet esse species aliqua sub adæquato formali subiecto contenta, & non sufficit quod sit principium subiecti.

20 Neque valet dicere, non esse necessarium ut subiectum parziale sub adæquato contineatur, ut species sub genere; sed sufficere ut contineatur tanquam principium subiecti totalis & adæquati, vel partialis, & quod de ipso subiectum in obliquo prædicetur: quo pacto corpus mobile animatum de Anima effertur.

21 Non, inquam, valet: quia hac etiam ratione propria passio posset pro subiecto partiali constitui, quoniam de illa subiectum totale in obliquo prædicatur: sed hoc non est admittendum, quoniam propria passio cum subiecto confunderetur: ergo non sufficit quod Anima sub adæquato Physicæ subiecto ut principium contineatur, & quod de ipsa in obliquo subiectum illud prædicetur, sed deberet sub eo ut species, vel pars subiectiva contineri, si subiectum formale horum librorum esset.

22 Resp. ad arg. neg. maj. Nam Deus est subiectum principale attributionis ipsius Metaphysicæ; attamen ex D. Thoma opuse. 70. q. 6. ar. 3. Deus non est pars subiectiva vel species sub adæquato Metaphysicæ subiecto comprehensa, sed principium & causa illius. Ad prob. dist. antec. si sit sermo de principis complexis & doctrinæ, conc. antec. si fiat sermo de principis & causis essendi, nego antec. Hæc enim per se ad subiectum adæquatum pertinent, cum ex cognitione eorum subiecti cognitio omnino dependeat. Quapropter sicut partes subiectivæ ut contentæ sub subiecto totali per se ad scientiam pertinent, ita & principia subiecti, ex quibus sicut ex primis componitur; ut docet D. Thom. 1. Posterior. lect. 2. & 41. Nec requiritur quod subiectum totale de illis in recto prædicetur, sed sufficit ut in obliquo dicatur. Neque est simile de propria passione; quoniam cognitio subiecti ab hac sicut ex primis non dependet, sed tanquam ex his quæ de ipso per prima proban-

banur . Unde propria passio de se non habet de sub-
 jecto notitiam facere , sed dependenter à definitione ex
 incipiis subjecti constante . Et eò præsertim Anima
 hoc modo subjectum esse potest , quoniam propriam ha-
 bet definitionem , propriæque passionis de ipsa per ejus-
 modi definitionem sunt demonstrabiles .

23 Arg. si Anima secundum se & abstractivè con-
 siderata esset subjectum formale horum librorum , in eis
 de omni Anima , etiam Rationali , consideraretur , cum
 sit species quædam sub Anima in communi contenta :
 sed Anima Rationalis non est per se considerationis
 Physicæ : ergo neque Anima secundum se est subjectum
 formale in hisce libris . Min. prob. ex Arist. lib. 1. de
 part. animal. c. 1. ubi ex professo negat Animam Ratio-
 nalem ad Physicæ considerationem pertinere .

24 Pro solutione nota quòd triplex de hac re versatur
 Doctorum sententia . Prima absolutè negat illius confi-
 derationem esse negotium Physicæ . In assignanda au-
 tem scientia , ad quam propriè pertinere dicenda sit , non
 consentiunt illius Autores . Quidam asseverant Animæ
 Rationalis speculationem omnino ad Metaphysicam at-
 tinere . Alii autem ut Philoponus lib. 1. de Generat.
 Simplicius & Themistius initio lib. Phys. quibuscum-
 sentire videtur Boëtius in prologo ad Isagog. Porphyrii,
 existimant ad Mathematicas spectare disciplinas , per
 has mediam quandam scientiam inter Naturalem & Di-
 vinam intelligentes . Cum enim Anima inter res Phy-
 sicas ac divinas quodammodo mediet veluti quidam
 Mundi Intelligibilis atque Corporei Nexus , & Horizon,
 consentaneum videtur ut illius etiam consideratio ad me-
 diam quandam scientiam revocetur . Dividuntur enim
 scientiæ quemadmodum & res , ut dicitur infra lib. 3. c. 8.
 textu 38.

25 Alia sententia huic è diametro opposita arbitra-
 tur Animæ Rationalis considerationem omnino ad Phy-
 sican delegandam esse . Ita Gandavensis , Morissius ,
 Hurtadus & alii apud Mastrium heic quæst. præc. n. 7.
 Pro eadem sententia adducuntur à PP. Conimbricensi-
 bus heic quæst. præc. artic. 1. Alexander ad init. Me-
 teor. & Averroës 2. Phys. tex. 26. & 1. de Part. animal.

cap. 1. *Ad* Antiquæ eandem esse aliorum compium opinionem.

26 Tertia sententia docet, bifariam posse considerari Animam Rationalem: primo quidem prout est forma per se subsistens, & à corpore separata existit, habetque operationes omnino à corpore & materia independentes, & hoc pacto ad Metaphysicum equidem pertinere. Secundo ut est Entelechia & actus primus ipsius corporis naturalis ac physici organici humani potentiam vitam habentis, & sic ad speculationem Physiologiæ per se attinere, præsertim quatenus est principium operationum quæ à corpore dependent. Ita D. Thomas lib. 6. Metaphys. lect. 1. & alibi sæpè. Estque communior inter Philosophos. Immo nonnulli addunt etiam ut separatam nonnisi secundum ea, quæ statui separationis propria sunt, ad Metaphysici considerationem spectare, quoad reliqua Physico illius investigationem competere.

27 Dicendum est itaque considerationem Animæ Rationalis prout habet esse in corpore, fortiturque operationes ab ea dependentes ad Physiologiam pertinere, non autem prout est forma per se subsistens & à corpore separata, etiam si consideretur secundum suam naturam vel essentiam, vel alio quovis modo. Prima pars prob. ad eam scientiam, ad quam spectat per se aliquid contemplari, attinet etiam principia & causas illius per se considerare, cum notitia rei nonnisi per suas causas & principia habeatur: sed ad Physicum per se attinet de homine considerare, cum sit quoddam ens naturale & physicum, mobile motu physico: ergo ad eundem pertinet de causis & principis illius agere: sed Anima Rationalis est vera forma & causa hominis, nam partes compositorum sunt principia & causæ illorum, ut patet, ac docet D. Thomas lib. 1. Periherm. lect. 1. ergo ad Physicam per se spectat de Anima Rationali considerare.

28 Secunda pars etiam prob. Physica est simpliciter de his, quæ habent esse in materia, & suapte natura secundum esse ab ea non sunt separata: sed Anima Rationalis ut est forma per se subsistens secundum esse est à corpore, seu materia separabilis, immo & ab ea separata

Articulus 22
rata est. Ergo secundum hanc rationem ad Physi-
cum minime spectat. Maj. prob. ex Aristotele lib. 1. de
part. animal. c. 1. edicente: *Rem à materia abstractam
nullam potest scientia Naturalis contemplari.*

29 Unde ad arg. concessa maj. dist. min. Anima Ra-
tionalis ut est enthelechia & forma corporis habens esse
in illo, & operationes ab eo dependentes, non est confi-
derationis Physicæ, nego min. ut est forma per se subsi-
stens, & à corpore separata existens, conc. min. & nego
conseq. Ad auctoritatem Aristotelis quidam cum Ale-
xandro Aphrodisæo respondent eo in loco Aristoteli
non esse duntaxat sermonem de Anima viventium, sed
de Anima secundum se sumptâ prout Animam Mundi
& Intelligentias seu formas per se subsistentes & naturas
imateriales atque incorporeas complectitur. Alii do-
cent Philosopho sermonem esse de Anima separata, &
secundum ea, quæ illi in statu separationis propria sunt.

30 Ego existimo dicendum loqui Philosophum tum
de Anima Rationali, nedum secundum statum separa-
tionis, sed etiam prout in corpore operationes quasdam
habet omnino à corpore & corporeis phantasmatibus
independentes. Tum de omni Anima separata. Quod
mihi videtur ex textu ipso colligi. Etenim imprimis
Philosophus ibi constituit, *Homini naturæ studiosi sanè
interesse de Anima disserere & scire; etsi non de omni
Anima, tamen de illa, quæ tale animal est.* Quo-
niam scil. Anima est forma sive substantia animati, mo-
vens, & finis ipsius. Quapropter multò magis de Ani-
ma quam de materia agere, inquit, ad Physicum spe-
ctat. Ubi sub Anima non dubium certè, quin ipsa
Anima Rationalis comprehendatur, prout vera forma
corporis animati, movens, & finis illius est. Deinde
mouet quæstionem an de omni Anima considerare com-
petat Physico, & respondet negativè. Primò quia nulla
alia scientia præter Physicam est, quippe quæ de omni
intelligibili ageret, videlicet tam de eo, quod est separa-
tum secundum esse, quam de illo quod non est intelli-
gibile sine materia intelligibili aut sensibili, siquidem
omnia ista sunt objectum Intellectus secundum se sum-
pti. Unde sicut Philosophus agens de sensu de omni

etiam sensibili agit, quod cum sensu conjunctionem habet; pariter si Physicus ageret de Intellectu secundum se considerato, de omni intelligibili agere deberet. Quod sanè intelligi debet de Intellectu secundum quod Intellectus est habens capacitatem quandam infinitam & ad omnia intelligibilia se extendentem. Unde subjungit quod de omni parte Animæ tractare ad Physicum non spectat, quia non omnis Animæ pars est natura & principium motus, quod de Anima secundum partem intellectivam intelligendum venit, ut diximus libro 2. Phys. Secundò probat, quia de separatis à materia non pertinet ad Physicum agere. Per separata autem à materia apud Philosophum debere Intelligentias, sive substantias illas immateriales intelligi nulli in doctrina illius versato dubium esse potest.

31 Ad illud quod insinuatum est, nimirum Animam secundum naturam suam esse actum & partem corporis & in statu separationis dicere inclinationem & habitudinem ad illud, dico totum hoc ad Metaphysicæ negotium attinere, quæ considerat quidditates rerum, itemque actum & potentiam, totum & partem.

QUÆSTIO II.

DE ANIMÆ NATURA

Et Quidditate secundum Veterum Philosophorum opinionem.

Protermissa quaestione de ipsius Animæ in rerum natura existentia ad investigandam illius naturam, & quidditatem accedimus. Quemadmodum enim ait Alexander heic lib, 2. c. 1. Animam esse Sole ipso est contentius. Sed quoniam, autore Lactantio Firmiano lib. 1. divin. Institut. c. 23. Primus sapientiæ gradus est falsa intelligere, secundus vera cognoscere, prius falsas & repugnantes veterum Philosophorum de Anima sententias recensebimus ac refellemus, deinde in quaestione sequenti ipsius Animæ naturam & essentiam cum Philosopho explicatam trademus.

ARTICVLVS PRIMVS

Veterum Philosophorum, qui Animam corpus aliquod esse asseruerunt, opiniones recensentur, & confutantur.

CAPUT PRIMUM.

Referuntur illorum sententiæ, qui Animam aliquod corpus simplex esse asseuerarunt.

Apuđ omnes quidem Philosophos in concessio semper fuit, Animam esse, excepto nescio quo obsoleto, ne dicam, inanimi Philosopho, qui, ut refert Cicero lib. 5. Tusculan. qq. insipienter pronuntiavit nihil omnino esse Animam; sed nomen esse totum inane; frustra animalia, animantesque appellari, neque in homine esse Animam neque in bestia. Quod falsis, superque communi ipsius vocabuli notione confuta.

furatur. & refellitur: quo semper voluere omnes intelligi primum vitæ principium in ipsis viventibus. Namque res viventes animatas esse dicimus, res autem vitæ expertes inanimas, ut notavit D. Thomas 1. p. q. 75. a. 1. c. Animâ tamen natura ita recondita & abstrusa est, ut cum ipsa indagatione subtili naturalia omnia pervestiget: ac de ipso etiam Naturæ Parente, & Opifice non pauca sciat, tamen haud facile seipsam agnoscat. *Datum est illi*, ait Augustinus lib. de Spiritu & Anima, *tam ingentium rerum secreta scire, & seipsam cognoscere non posse.*

2 Hac de causa in stabilienda Animæ natura, quidditareque ipsius explicanda summa semper inter Sapientes atque Philosophos exitit Animorum dissensio, opinionumque incredibilis ac pene innumerabilis diversitas. De quibus Seneca lib. 7. q. 74. ita scribit: *Habere nos Animam cujus imperio & impellimur, & revocamur, omnes fatebuntur. Quid tamen sit Animus ille rector, dominusque nostri, non magis quisquam tibi expediet, quam ubi sit. Alius illum dicet esse spiritum, alius conveniunt quemdam, alius vim divinam, & Dei partem, alius tenuissimum aerem, alius incorporalem potentiam: non deerit, qui sanguinem dicat, qui calorem. Adeo Animo non potest liquere de cæteris rebus: vel adhuc ipse se querat.*

3 Illas omnes, vel saltem celebriores, quæ suo tempore circumferebantur in Scholis; adamussim in hoc libro primo recenset atque refellit Philosophus. Quæ ad tria præcipua capita revocari possunt. Etenim Priores Philosophi omnia quæ in Mundo exstant, nonnisi corpora aut corporum accidentia esse arbitrati, Animam dixerunt esse corpus, vel quoddam corporis accidens. Posteriore autem rem magis considerantes & veriùs aßequuti dixerunt, Animam neque esse corpus, neque corporis aliquod accidens, sed Entelechiam quandam, hoc est, formam sive perfectionem substantialem, aut vim se møyentem. Quoniam verò animatum ab inanimato duobus maxime differre videtur, motu nimirum & sensu, sicuti ex Majorum unanimi consensu docet Philosophus heic cap. 2. tex. 19. his duabus potif-

potissimum viis ad peruestigandam abditam Animæ naturam processerunt. Qui ex motu illam comprehendere tentarunt, Animam dixerunt id esse debere, quod in rebus maxime motabile aut motivum existit. Quoniam illa primum motus ipsius principium esse debet. Qui autem ex sensu illius naturam venari, & comprehendere aggressi sunt, hoc stabilito principio, quod simile simili cognosci debeat, Animam ex principis illis communibus, quibus res omnes coalescunt, compaginatam voluerunt, asseverantes ipsam esse quoddam Elementum, vel quidpiam ex Elementis compositum. Et quemadmodum alii unum, alii plura Elementa admiserunt, ita & Animam diversimode ex uno vel ex pluribus iis coalescere dixerunt. Ita in hac quæstione semper fuere discordes; ut notavit inter alios innumeros Lactantius lib. de Opific. Dei cap. 17. De his igitur, qui Animam corpus aliquod fecerunt imprimis dicamus oportet. Postea de illis qui Animam aliquid ex corporibus mixtum constituerunt, aut aliquid illius accidens esse existimarunt, differemus.

4 Qui Animam corpus aliquod esse dixere, hi per multi extiterunt. Et imprimis quidem non pauci corpus aliquod simplex specialis cuiusdam Elementi habens vel sapiens naturam esse putarunt. Inter quos primo loco recensendus venit quidam Hippon rudis ingenii & infimæ notæ Philosophus, qui Aquam rerum omnium commune principium esse cum Thalete arbitratus, Animam pariter Aquam esse dixit; ex eo nimirum quod semen, ab eo vocatum, Anima prima, humidum esset; quemadmodum adnotavit D. Thomas lib. 1. Metaphys. lect. 4. Eandem sententiam Thaleti Jonicæ Philosophiæ Principi tribuunt Tertullianus lib. de Anima c. 2. & Philoponus præfat. in lib. de Anima. At profectò quamvis ille rerum omnium materiale principium Aquam constituerit; non tamen perinde existimasse credendus est, quod Anima esset Aqua, sed id duntaxat, quod maxime motivum est, seu aliquid semper se movens; ut etiam adnotavit B. Rhennanus Tertulliani Interpres in cit. lib. de Anima: & conceptis verbis docet ipsemet Philosophus heic textu
com.

com. 32. Thales, inquit, videtur ex hisce, quæ tradi-
 ta memoriæ sunt, motivum quoddam Animam esse pi-
 tuisse: siquidem dixit magnetem habere Animam; quo-
 nam movet, trahitque ferrum. Immo Plutarchus lib.
 4. de placit. cap. 2. de Thalete verba faciens inquit:
Primus vocavit Animam ἀκίνητον, ἢ ἀσπαιίντων
naturam quæ semper movetur, & à seipsa semper mo-
vetur. Neque his contraria sunt, quæ de Thalete ha-
 bet Theodoretus lib. 5. de curand. Græc. affect. dicens:
Thales igitur Animam esse inquit immobilem naturam.
 Etenim de Anima Rationali fermo est (de qua Anti-
 qui potissimum & fere unice loquuti sunt, ut testatur
 idem Philosophus heic rex. 7. his verbis: *Nunc quidem*
dicentes & quærentes de Anima, de humana solum vi-
dentur intendere) quam immortalem esse arbitratus est,
 quapropter Theodoretus refert, quod eam immobilem
 fecerit, hoc est, immortalem & incorruptibilem. Quo
 etiam sensu Philo Hebraus pro ipsius Mundi incorru-
 ptione, sive immortalitate adversus antiquos disputans
 dixit, *Cadet in Deum mors, si cadat & quies, quoniam*
si & Anima ipsi ἀκίνητον perpetuum motum ademeris
ipsam quoque eximes rebus. Cujus rei gratiâ adverte.
 Antiquos Animam Rationalem fecisse immortalem eò
 quod immortalibus assimilaretur, hoc est, corporibus
 cælestibus, quia nimirum perinde ac illa semper mo-
 veretur. Unde Pythagoricæ ac Platonice doctrinæ se-
 ctatores hæc tria, immortale, semper moveri, & per
 se, sive à se moveri, ita de Anima Rationali loquentes
 distribuerunt, ut dicerent eam esse immortalem, quæ
 semper moveatur; semper autem moveri, quoniam
 per se sive à se moveatur. Quod enim à se movetur,
 cum se deserere nequeat, semper moveatur necesse est.
 Quod autem ita semper movetur, id sanè immortale
 est, ut in Corporibus Cælestibus apparet. Egregiè
 igitur juxta sui temporis Philosophorum doctrinam,
 Thales & Animam Rationalem quid maximè motivum
 dixit, & immobilem, hoc est, immortalem fecisse re-
 fertur. Vel forsas dixit Animam esse quidem maximè
 mobilem, quatenus Anima est, Mentem verò immo-
 tam, quod & sensu Plato ut refert Plutar. lib. 4. de placit.

c Diogenes autem Apollionates, Hippasus Metapontinus, & Anaximenes existimantes Aërem esse commune rerum omnium principium, corporumque subtilissimum, subinde quoque Animam aërem quendam esse dixerunt, ad cognitionem omnium rerum & motum respicientes. Exinde namque censuerunt eam maximam vi tum cognoscendi, cum movendi potiri. Virtute quidem cognoscendi, quoniam ex universali rerum omnium principio coalescebat, per quod res omnes cognoscere potis erat, siquidem cum cognitio fiat per simile, si ex rerum omnium principiis constabat, confectaneum erat, ut omnes eas cognoscere posset. Virtute autem movendi, quippe quæ subtilissima esset omnium corporum. Quod verbis paucis complectitur Philosophus hic tex. 32. *Idcirco cognoscere atque movere Animam dixit. Hoc quidem cognoscere, quomodo primum est, & ex hoc ipso cætera constant: hoc autem esse motivum quod subtilissimum est.* Diogeni Anaximandrum copulat Theodoretus lib. 5. de curand. Græc. affect. Macrobius verò lib. 1. in som. c. 14. & B. Rhenanus loco citato his Anaximenum addunt: Stobæus præterea Archelaum & Anaxagoram his adjungit. (Sed quid iste senserit, infra dicemus). Tertullianus etiam lib. de Anima c. 2. quendam Ænipedemum in horum numero recenset. Non longè ab hac opinione recessisse videtur & Hippocrates, qui Animam dixit Spiritum esse tenuem per corpus omne dispersum, si fides habenda sit B. Rhenano ibid. De Zenone etiam & Cleanthe hæc Theodoretus habet: *Zenoni quidem & Cleanthæ jure optimo succensere quis possit, qui de Anima ita contumeliosè loquuti sunt. Uterque enim Animam solidi corporis evaporatum quendam, exhalationemque dixerunt.* Quicquam etiam Pythagoræ affectæ, ut refert Plutarchus lib. 4. de placit, Animam aëreum quid & corpus esse dixerunt. Spiritum verò calidum Stoici.

6 Argumento his fuit, tum maxima Aëris mobilitas, ut diximus; cum etiam respirandi necessitas: ex qua patet Animam, nisi aëre inspirato continuo quasi refarciatur, deperire, atque excedere. Hanc ultimam

coniam assignavit Lactantius lib. de Opif. Dei c. 17. *At illi, ait, qui ventum putant esse, hoc falluntur quod ex aere spiritum ducentes vivere videntur.* Hinc Varro Animam apud eundem ita definit: *Anima est Aer conceptus ore, deferuefactus in pulmone, reperfactus in corde, diffusus in corpus.* Sed hæc, inquit, aperitissimè falsa sunt, quia multò prius gignitur Anima, quam concipi aer ore possit. Non enim post partum insinuatur in corpus, ut quibusdam Philosophis videtur, sed post conceptum protinus.

7 Alii non pauci Animam ignem esse dixerunt hæc ducti ratione, quòd Ignis inter cætera Elementa maximè subtilis sit, atque activus, subindeque maximè motivus. *Ignis* (ait Philosophus heic tex. 30.) *quibusdam Anima esse videtur. Is enim subtilissimarum est partium, & longè magis, quam cætera Elementa incorporeus, movetur insuper, & cætera primò movet.* Lactantius lib. de Opif. Dei aliam addit rationem scribens: *Qui Animam Ignem putaverunt, hoc usi sunt argumento, quòd præsentè Anima corpus caleat, recedente frigescat.* Pro hac sententia Philosophus heic tex. 20. Democritum & Leucippum adducit. Hi enim arbitrari Animam esse debere quidpiam maximè mobile; & inter ea quæ mobilia sunt, Ignem excellere, Animam esse ignem aut calorem quandam dixerunt. Quoniam verò indivisibilia quædam corpuscula, seu atomos, prima rerum omnium initia sive principia constituerunt, figurâ, positione, & ordine inter se differentia, quorum videlicet quædam essent rotunda, alia pyramidalia, alia quadrata &c. asseruerunt Animam etiam ex ejusmodi corpusculis constare atque esse compositam quæ incessanter moventur, nec unquam quiescent. Etenim cum corpuscula illa, quæ vulgò *Elementa*, hoc est, ramenta, seu decisiones appellantur, tumultuario quodam motu per Aëra ferantur, nullo eam agente vento, ut cernere est in radiis Solis, maximè verò per portas ac fenestras, multo magis id existimandum venit de atomis illis, & corpusculis utpote omnino insectilibus, atque indivisibilibus. Non tamen ex quibusvis atomis Animam esse concinnatam

nitebatur; sed ex rotundis duntaxat, quoniam inter ceteras figuras rotunda est ad motum aptior, quippe quæ angulos non habens, quibus in motu suo retardetur, aut moveri prohibeatur.

§ Id autem tum à signo colligebant, tum exemplo uadere nitebantur. A signo quidem, quoniam respirationem vivendi rationem, hoc est, terminum vitæ, & causam esse putabant (licet falsò, nec enim omnia viva respirant) non alia prorsus ratione, nisi quia ipsa respiratio ejusmodi corpora indivisibilia (quæ esse causam motus in animali putabant) intra illud contineat, & quibusdam continuo foras erumpentibus, aut extrusis, concepto aëre per respirationem iteratò intromittantur. *Horum igitur corporum* (ait Philosophus tex. 20.) *ea quæ sunt rotunda, Ignem & Animam asserunt esse: propterea quòd maxime omnium figuræ tales totum corpus ingredi, penetrareque possunt, atque cætera movere, cum moveantur & ipsa. Arbitrantur enim Animam id esse, quod motum animalibus præbet. Quapropter & respirationem vivendi rationem atque causam esse putant. Nam eo quod continet contrahente corpora, comprimenteve, ac extrudente figuræ eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipsæ unquam quiescunt, succursum auxiliūque respiratione fieri dicunt, ingredientibus aliis figuris similibus, & quæ quidem egredi prohibent ipsas, quæ animalibus insunt, id repellendo, quod contrahit atque premit, & consq; vivere animalia, quousque id facere possunt.*

§ Non desunt eruditi viri, qui haud absque magno jure existiment, hanc de constitutione Animæ ex atomis rotundis & igneis Democriti sententiam ad literam & ut verba sonant, minime intelligendam vel usurpandam esse, præsertim quoad Animam Rationalem spectat. Nam eam fecit immortalem, Pythagoram secutus, cujus doctrinæ vehementer addictus fuit; & ut ait Laërtius in ejus vita, *Omnia à Pythagora videtur accepisse. Quotcirca & integrum elaboravit opus, περι τῶν ἐν ἄδῃ, De his quæ in Inferno sunt, seu aguntur.* Quod nevirquam præstitisset, nisi Animam post corpus esse superstitem, & æternum vivere
ex sti-

existimasset. Alio ergo sensu Animam, saltem Ratio-
nem, ignem quandam & calorem fecisse existima-
tis est.

Notandum occurrit ex D. Thoma ppuse. 11. in
exposit. text. Ignem, autore Dionysio c. 15. de Cele-
sti Hierar. apuissimum esse Divinæ Majestatis symbo-
lum, & ad significandas illius divinas proprietates ac-
commodatissimum, tum ratione eximie subtilitatis, at-
que flammantis ac rosei luminis, cum etiam ratione
præpotentis virtutis, atque eminentioris situs: ipse enim
in concavo Lunæ veluti his omnibus sublunaribus præ-
fidens suam regiam & domicillium habet. Quare olim
*Ignem inextinctum in Templis servabant, tanquam
celestibus simillimum*, inquit Eusebius lib. 1. de præp.
c. 6. Unde Persæ & Chaldæi sub figura Ignis Deum
colebant; ipsumque ut supremum & potentissimum ve-
nerabantur. Quæ cum adorare Abrahamus detrectavisset,
in Ur Civitate ab igne ita nuncupata, quoniam ibi re-
ligiosissimè colebatur, multa ab eis passum esse rere-
runt inter alios D. Augustinus & Josephus Judæus.
Quapropter cum Animam Rationalem quid divinum,
esse arbitrarentur, ignem esse dixerunt, perennem at-
que immortalem. Inter enim Chaldaicæ Theologiæ
Oracula hoc celebratur, *Quod Anima, cum sit ignis
lucidus, potestate Patris manet immortalis & ultra do-
mina est*. Et merito quidem sub specie & simbolo
ignis Chaldæorum Theologi ac Sapientes Animam ex-
presserunt, Hebræos imitati, quoniam magna est ignis
ad Animam analogia, tum ob maximam istius subtili-
tatem, cum & propter alias ipsius enumeratas dotes.
Hinc & Hebraicè vir animatus sive Anima pollens,
isch, appellatur, quasi *esch*, id est ignis, ut notavit
Eusebius lib. 11. de præparat. Evang. cap. 4. *Hebræi*,
ait, *virum isch vocant; quod quidem vocabulum ab
esch, quod ignem significat, deducitur, ut natura viri-
lis ignea, & calida verbo exprimat*. Chaldæos su-
tem Democritus præceptores habuit, à quibus Theo-
logiam, Astrologiamque adhuc puer didicit. Qua-
propter eorum doctrinis innutritus, atque illis addictis-
simus videtur sub specie & simbolo ignis Animam.

uisse, eamque ignem & calorem, ut puto, cœlestia non inasse, & cum Chaldæis immortalem repisse.

Quod quid sit de sensu & mente illius, opinione nullis verbis conceptam atque propositam variè exagitat Philosophus heic tex 55. sed potissimum ex eo, quod animal naturaliter conquiescere non valeret. Quoniam orbiculares illæ atomi irrequieto motu agitatz & sua pte naturâ nunquam quiescentes, quietis causa nullatenus esse possent. Præterea signum illud ex respiratione desumptum inane & falsum est: tum quia non omnia animalia respirant, sed ea duntaxat, quibus pulmo inest, ut docet idem Philosophus lib. 2. de hist. animal. cap. 15. cum tamen omnia Animâ prædita sint: tum etiam quia respiratio est necessaria ob interioris caloris refrigerationem, ut in nobis experimur, qui calefactum sive aërem sive halitum expiramus, ut frigidum attrahamus: illæ autem atomi igneæ putabantur, utpote quibus corpus caleret, unde respirationi inutiles forent.

II Et reipsa quidem Animam rationis compotem, esse ignem quendam cœlestem, sive ignea præditam, naturâ nedum Persarum atque Chaldæorum, sed & Ægyptiorum, atque Græcorum, immo & Romanorum Philosophiam statuisse observat eruditus P. Caussin in Observat. ad Hori Apoll. Hieroglif. 7. lib. 1. quod & Fabii autoritate confirmat ita definiens, *Animam esse flammei vigoris impetura perennitatemque non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera volant, & quo sacri torquentur axes, inde venire, unde rerum omnium autorem, parentemque spiritum ducimus, nec interire, nec solvi, nec ullo mortalitatis affici fato: sed quoties humani corporis carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus levi se igne lustraverit, petere sedes in astra.* Igneas igitur non tantum facit Animas, sed & volucris Siderum igne accensas. Vide Martianus Capella lib. 1. septem Planetas in Animam quasi in sobolem suam calore & luce influentes inducit. Ex quo Animum humanum à Saturno habere dicit *λογικόν*, hoc est, Ratiocinativum seu ratiocinandi vim

facultatem : à Marte *θυμικόν*, vim irascibilem : à Mercurio *ἐπιθυμικόν* intercedendi sive nuntiandi : à Venere *ἐπιθυμικόν* vim concupiscibilem : à Jove *πρακτικόν*, vim rectè agendi seu rem gerendi , administrandi : & à Sole *αἰσθητικόν*, facultatem sensibilem .

Hac eadem ratione freti igneam esse Animorum naturam dixerunt , quòd & ab Astris igneis fluere , & in Astra redire ; imò quod magis mireris , Stellas post excessum è corpore fieri crederent : quod adnotavit Aristophanes . Unde & Horus lib. 2. Astra Symbolum effiet dicit *ψυχῆς ἀνθρώπου ἀπειρος*, Naturæ hominis masculi seu masculinum Animum induentis . Eadem de causa Hipparchus apud Plinium lib. 2. probat, *Animam partem esse Cæli*, & Heraclitus apud Macrobius asseruit , *Animam esse Scintillam stellaris essentiae*, quoniam Cælum igneæ esse naturæ putantes Animam quoque illius cœlestis ignis particulam esse dicebant . His adjuncti veniunt Zeno, Chrysippus & alii Stoici , Animam esse ex illo Igne asserentes , quem *νοῦν* & *τεχνικόν* appellabant , hoc est , intelligentem atque artificialem . Unde Animam definiebant, *Spiritum igneum & calidum* : Spiritum ob maximam illius subtilitatem nuncupantes . Hanc sententiam spectavit Prudentius cum de Anima dixit, *Oris opus vigor igneolus* . Quod per allegoriam dictum putandum est .

13 Præter hos non pauci alii Animam corpus simplex esse arbitrati sunt , non quidem Elementare aut Elementi alicujus naturam sapiens , sed corporis Cœlestis , quod quidem corpus simplex est , & ab Aristotele quintum Elementum nuncupatur .

CAPUT SECUNDUM.

recensentur eorum opiniones, qui Animam aliquod corpus esse pluribus compositam, vel mixtum esse dixerunt.

14 **A**lii vero Animam esse non equidem corpus simplex, sed quid ex corporibus simplicibus compositum atque mixtum asseverarunt. Inter hos à Petro Gassendi hic sect. 3. c. 2. recensetur imprimis Xenophanes, utpote qui Animam ex Terra & Aqua tenuerit. Sed profectò Diogenes Laërtius lib. 9. refert, quòd Animam Spiritum esse dixit. Parmenidem deinde Animam ex Terra & Ignem composuisse refert: quoniam scilicet ex his duobus omnia esse composita censuerit, ut narrat idem Laërtius cit. lib. 9. sed profectò cum ipse Parmenides asseruerit Terram habere vices materiae, Ignem verò opificis, non potest inde certò constare, an Animam Ignem esse arbitratus sit, corpus verò Terram: siquidem hominum ortum primum esse limo extitisse dixit, autore eodem Laërtio. Empedocles autem, ut refert Aristoteles heic text. 25. ex universis quidem Elementis veluti ex principiis materialibus ipsam Animam constare censuit, Amicitia insuper ac Lite veluti ex principiis activis atque passivis: ut hæc essent illi principium omnia cognoscendi. Cum enim unumquodque, ut diximus, non nisi suo simili cognosci posse existimaret, posuit Terram Terram, Aquam Aquam, Aërem Aërem, Ignem Ignem, Amicitiam Amicitiam, Lite denique Litem oportere cognosci. Unde cecinit:

*Terræ vis Terram, vis humida percipit undas;
Æther ab Æthere sentitur, ab Ignibus Ignis,
Pax pacem monstrat, litem Lis aspera sentit.*

15 In eandem sententiam refert Aristoteles divinum Platonem: Eodem, inquit, & Plato modo Animam in Timæo ex Elementis constare censet. Simili namque, ejus quoque sententia, cognoscitur simile, & res ipsæ ex principiis sunt. Sed quænam fuerit Divini Plato-

16 de hac re sententia fuso infra explicabitur .

16 Praeterea Epicurus Animam esse corpoream , sicutiens
fieri & mortalem , quoniam telis , ictuque gravaretur
uti narrat Plutarchus lib. 4. de placita ; eam esse
seruit , *Temperatum quid ex quibusdam quatuor , nempe
ex quodam igneo , ex quodam aereo , ex quodam fla-
tuoso , ex quarto quodam innominato , quod ipsi est
sentiendi vis .* Ipsum de illo insinuat Diogenes Laer-
tius lib. 10. ubi postquam retulit Epicurum sensisse Ani-
mam esse corpus tenuissimum compositum ex atomis
levissimis , rotundissimisque , nec multum diversis ab
his , ex quibus est Ignis , subdit : *Esse vero corpus air
simillimum aerae aliquam temperiem caloris sortitae , &
quodam quidem ex parte illam , ex quadam istum re-
ferens .* De quarto autem innominato statim subjun-
git : *Illud quoque tenendum est habere Animam in se-
nerrimam sentiendi causam .* Ex his profus quatuor
Animam constare asseruit , ut aera , hoc est , lenior spiri-
tus flatus , illi esset causa motus , aer quietis , cali-
dum ejus caloris , qui in corpore manifestè patet , in-
nominatum denique sensus , qui in nobis est ; cum
nulli eorum Elementorum , quae nominantur , sensus
insit : quemadmodum adnotavit Stobaeus . Ex his itaque
Anima *κράμα* , *temperatum quid* , fieri dixit ita perfectè
inter se mixtis , ut inde fiat una quaedam , eaque te-
nuissima substantia , quae per togum diffusa animalis
corpus , ab ipso contineatur , & ipsi causa salutis exi-
stat .

17 Tandem non pauci alii Animam sanguinem esse ,
aut spiritum ex sanguine factum asseverarunt . Et
sanguinem quidem Critias dixit , ut refert Philosophus
heic textu 23. Id ex eo sibi persuasit , quod in animali
deficiente sanguine sensus non existat : exanguia enim ,
ut ossa , ungues , & dentes sensu carent . Quapropter
cum sentire maximè proprium Animae esse putaret ,
sanguinem Animam esse pronuntiavit . In quare sen-
tentiam ivisse videtur Virgilius dum lib. 9. *Aenëid.*
dum ait :

Purpuream vomit ille Animam .

Eandem sententiam tribuunt Empedocli Tertullianus
lib.

de Anima, & Macrobius: tametsi id ad sanguinem corpori suffufum restrinxerit, ut notavit Cicero lib. 1. Tusc. II. quart. De quo Chalcidius in Timæum Platonicis ait: *Empedocles quidem principalem Animam vim constituit in corde, sic dicens; sanguine enim noster viget Intellectus*. Et non desunt, qui existiment, quòd in eam compositum ex quatuor Elementis unâ cum lite & amicitia sanguinem esse senserit, si vera dixisset istos, cum etiam Aristotelem existimandum est. Fuit etiam istis argumento, quòd ex sanguinis detractione & excedere Animam, & finiri vitam comperitum habeatur. Hinc Maro lib. 2. Æneid.

Vitam cum sanguine fudit.

18 His annumerandus venit Philo Hebræus, qui in lib. quòd Deter. Potiori insid. explicans illa Genes. c. 4. verba: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de Terra*, in unoquoque nostrum Animam & Mentem distinguit. Secundum Mentem nos homines & ad imaginem Dei conditos esse ait. Secundum Animam verò animalia esse, & hanc non aliud esse quam sanguinem. Forfan id sibi Philo persuasit eo quòd ubi Vulgata legit Genes. cap. 9. vers. 4. *Carnem cum sanguine non comedetis*, Hebraica lectio habet: *Carnem cum Anima sua, sanguine suo*, id est, cum Anima sua, quæ est sanguis ejus. Sed profectò verba illa non hunc reddunt sensum, quòd sanguis sit Anima vel vita carnis, vel animalis; sed quòd sanguis sit sedes & vehiculum Animæ, & in eo potissimum vigeant spiritus vitales, & sit quasi quædam tessera vitæ, in qua vita conservetur, ut notavit etiam Chalcidius ibidem dicens: *Hebræi quoque videntur secundum hunc opinari de Animæ principali cum dicunt: Clamat apud me sanguis fratris tui. Et item alio loco. Non edetis carnem cum sanguine; quia omnium animalium sanguis Anima est. Quæ si ita intelliguntur, ut debent, Animam esse animalium sanguinem quia sit vehiculum irrationabilis Animæ, cujus partes sunt importuni Appetitus, habet planè rationem talis assertio*. Unde Levitici cap. 17. Anima carnis in sanguine esse vel juxta Hebraicam veritatem sanguis pro Anima esse

itur, quoniam si illum tollas, tollas Animam atque
 19 Inter eos autem, qui Animam spiritua-
 gine factum esse asseruerunt, recenseri consuevit G.
 nu, qui licet quid sit Anima expressè non defini-
 (passim enim ingens fatetur sibi Animæ substantiam
 siue essentiam esse ignotam) attamen in libro de Res-
 pirat. omnibus attentè pensatis concludit sibi videtur
 his quæ euidenter apparent, Spiritum, qui in ventri-
 culis circa cerebrum continetur, aut Animam substantiam
 esse, aut primum ejus organum. Dixerat verò antea,
 Consentaneum esse hunc Spiritum ex sanguinis evapo-
 ratione nutriri. Quod & multis tum Medicis tum Phi-
 losophis celebribus visum testatur.

20 In eadem sententia fuisse videtur Medicorum
 princeps Hippocrates. Etenim, ut testatur Macro-
 bius, Animam spiritum tenuem per omne corpus disper-
 sum esse asseruit. Et ipsemet 6. Epid. sect. 5. Animam
 sortiri Ignis & Aquæ temperationem affirmavit. Quo-
 niam scil. sanguis, cujus flos est ille spiritus, calidus
 & humidus est. Et ibidem dixit, Animam hominis con-
 tinuò ad mortem usque generari, quia videlicet spiri-
 tus ille usque ad extremum vitæ halitum ex sanguine
 procreatur.

21 Cicero lib. 1. Tusculan. quæst. quibusdam tri-
 buit, quòd dixerint Cor esse Animam, aliis verò,
 quòd senserint esse Cerebrum, vel Cerebri partem,
 quoniam sine his animal vivere non potest. Sed cre-
 diderim potiùs intelligendum de Animæ ipsius sede.
 Stoicis ita tribuit Chalcidius loco cit. dicens: Stoici ve-
 rò cor quidem sedem esse principalis Animæ partis con-
 sentiunt, nec tamen sanguinem, qui cum corpore na-
 scitur. Spiritum quippe Zeno quaerit hætenus. Quo
 recedente à corpore moritur animal, hoc certè Anima
 est: naturali porro spiritu recedente moritur animal:
 naturalis igitur spiritus animal est. Item Chrysippus.
 Una & eadem re certè spiramus & vivimus: spira-
 mus autem naturali spiritu: ergo etiam vivimus eo-
 dem spiritu: vivimus autem Anima: Naturalis igitur
 spiritus esse Anima invenitur. Unde & hi Ani-
 mam spiritum fecisse videntur.

CAPITULUM TERTIUM.

*Relata quorundam patrum opinione, qui pariter
Animæ corpus quoddam esse dixerunt.
Stabilitur veritas.*

22 **P**RÆTER Antiquos Philosophos, qui maxima ex parte, uti ex dictis constat, Animam corpus aliquod esse asseruerunt, in eandem sententiam nonnulli Patres ivisse putantur. Et in primis quidem antiquus & eruditus Tertullianus, siquidem lib. de Anima cap. 7. dixit Animam nihil esse si corpus non sit. Et ad id asserendum motus videtur quibusdam Antiquorum rationibus, utpote quod Anima corpori conferatur, & iterum illud deferat: se se autem contingere & abinvicem separari rerum corporalium est. Præterea quod filii referant parentes non lineamentis corporis solum, sed etiam notis Animæ. Et tandem quod Anima communibus cum corpore affectionibus subjiciatur: cum tamen notum sit, talem communionem atque compassionem incorporalium rerum minimè esse. Ita illi & quibusdam aliis tribuit D. Augustinus lib. 10. de Genesi ad lit. c. 44. dicens: *Propter hoc corporalibus assuesacti & affecti sensibus nolunt Animam credere aliud esse quàm corpus, ne si corpus non fuerit, nihil sit :: Ita enim feruntur in phantasias, vel phantasmata imaginum, quæ cogitatio de corporibus versat, ut his subtractis, tanquam per inane pereundum sit, reformident. Inde Tertullianus corpus esse Animam credidit, non ob aliud nisi quia eam incorpoream cogitare non potuit. Et ideo timuit ne nihil esset, si corpus non esset. Immo quoniam sensus non nisi corpora qualitatibus sensibilibus affecta percipere valent, idem Tertullianus Animæ qualitates hujusmodi indidisse dicitur ab eodem Augustino seq. c. 25. Cum, inquit, Animæ colorem daret aereum & lucidum, ventum est ad sensus, quibus eam membratim quasi corpus instituire conatus est. Nolo tamen crescere substantia sicut corpus.*

23 Præterea Animam esse corpus auctori Apo-
 nis Alexandrino, ut refertur in Hist. Tripart. cap.
 & alii antiqui Tractatores Ecclesiastici. Quod & col-
 ligi putarunt ex illis, quæ Anima Lazari & Divitiæ
 S. Scriptura Lucæ & tribuuntur. Legitur enim Ani-
 mam Divitis poni in flamma, & cruciari in lingua.
 Animam verò Lazari digitos habere. Ita colligitur in
 Compendiis Theodoti: hocque argumentum Teren-
 tianus lib. de Anima adducit, additque duplicem de-
 bere distingui hominem, interiorem scilicet & exte-
 rior, cui utrique sua lingua, sui digiti, sui oculi, suæ
 aures sint. Animam etiam esse corpus sentire videtur
 D. Hilarius can. 3. in Matth. ubi ait: *Nihil est, quod
 non in substantia sua & creatione corporeum sit. Nam
 & Animarum species, sive obtinentium corpora, sive
 corporibus exulantium corpoream naturæ suæ substan-
 tiam sortiuntur.* Præterea D. Hieronymus in cap. 10.
 Matth. explicans illud, *Nolite timere eos, qui occi-
 dunt corpus, Animam verò non possunt occidere,* si-
 gnificari declarat, *Animam esse corpoream non esse
 omnino negandum, sed solum modo illo crasso, quem
 in corpore nostro tenemus.* Tandem in Concilio VII.
 Generali act. V. hæc verba leguntur, *De Angelis &
 Archangelis, & eorum Potestatibus, quibus & nostras
 Animas adjungo, ipsa Ecclesia Catholica sic sentit, Es-
 se quidem intelligibiles, sed non omnino corporis ex-
 pertes & invisibiles, ut vos gentiles dicitis, verum
 tenui corpore præditos & æreo, sive igneo.* Citan-
 turque in eandem sententiam à Joanne Thesalonicen-
 si, cujus lectus liber in eo Concilio fuit, Basilus, Me-
 thodius Athanasius, & qui stant ab illis. Inde Petrus
 Gasendi heic cap. 2. colligit prioribus sæculis hæc
 satis communem opinionem fuisse.

24 Dicendum est tamen Animam præsertim Ratio-
 nalem corpus non esse, sed corporis actum, substan-
 tialemque perfectionem. Sumitur ex D. Augustino lib.
 2. Retract. c. 59. ubi ait, *Se scire Animum non esse
 corpus.* Et lib. 6. de Trinit. cap. 6. *Ideo simplicior est
 Anima corpore, quia non mole diffunditur per spatium
 loci. Sed omne corpus, quippe quod trina dimensione*
 affe-

am; vel spatium loci diffunditur: igitur Anima
 non est corpus. Illud de Anima Rationali docent
 D. Damascenus lib. 2. fid. Orthod. c. 12. & lib. 3. cap.
 D. Gregor. Nyssenus lib. 2. de hom. D. Remigius &
 D. Bernardus relati à D. Alberto Mag. Sum. de hom.
 trac. 1. q. 2. art. 1. Cassiodorus lib. de Anima cap. 2.
 D. Thomas 2. p. q. 75. a. 1. & communiter Patres ac
 Theologi.

25 Prob. ratione ejusdem S. D. loco cit. Anima est
 primum & radicale principium vitæ in viventibus: sed
 primum vitæ principium nequit esse aliquod corpus;
 quamvis corpus esse possit vitæ principium secundum
 quid & instrumentale; quo pacto cor dicitur esse prin-
 cipium vitæ in animali: ergo Anima non potest esse
 corpus; sed quidam substantialis corporis actus, quo
 nimirum vivit, & movet se primo; sicuti etiam calor,
 qui est principium calefactionis, non est corpus, sed
 quidam corporis actus, quo scil. calefacit, seu calefa-
 ctione calorem in passo producit. Maj. patet, nam si
 Anima esset quodcumque vitalis operationis principium,
 & non primum simpliciter atque radicale, oculus esset
 Anima, cum sit quoddam visionis principium, quæ est
 operatio vitalis seu vita in actu; idemque de aliis Ani-
 mæ potentiis dicendum veniret, quod est absurdum.
 Min. verò prob. si esse primum ac radicale vitæ prin-
 cipium corpori essentialiter conveniret, vel conveniret
 ipsi secundum se & absolute sumpto, vel quatenus est
 tale corpus? Primum dici nequit, nam quod convenit
 alicui secundum seipsum & absolute, per se & univer-
 saliter convenit; v. g. quia esse vivens sentiens compe-
 tit animali absolute & secundum se considerato, essen-
 tialiter omni convenit animali; & quia corpori secun-
 dum se competit habere trinam dimensionem, omni
 corpori convenit: ergo si corpori secundum se & ab-
 solute sumpto competeret esse primum vitæ principium,
 omni corpori conveniret; subindeque omne corpus es-
 set animatum & vivens, quod est absurdum. Si autem
 dicatur secundum, sequitur, quod Anima sit corporis
 forma & actus. Quod prob. etenim quod est actu tale,
 & hoc non habet secundum se, id ab aliquo principio
 habet,

habet, quod est forma & actus. v. h. calidæ compeit actu calefacere, & quoniam hoc habet, in quantum est aqua & secundum se habet forma aliquâ, actu illam efficiente calidam, sive calefacientem, quoniam nihil est in actu operandi vel efficiendi, nisi per aliquam formam: ergo cum Anima corpus vivens actu, seu animatum dicatur, & hoc non habeat secundum se & in quantum est corpus, oportet ut per Animam id habeat, tanquam per propriam formam & actum.

26 Conf. ex eodem S. D. lib. 2. cont. gent. cap. 6. Viventia, cum sint quædam res naturales, sunt composita ex materia & forma: sed componuntur ex corpore & Anima, quæ facit illa esse in actu: igitur oportet alterum illorum esse formam, alterum materiam: sed corpus nequit esse forma, quoniam ipsum non est in altero sicut in materia & subjecto: Anima igitur erit forma: non est ergo Anima corpus.

27 Quod ad auctoritates Patrum in contrarium adductas spectat, adnotandum velim ex D. Augustino lib. 10. de Trinit. c. 7. hoc nomen, *corpus*, ab Antiquis tripliciter usurpatum legi. Primò quidem pro substantia vel essentia, aut omni illo, quod aliquo modo est in seipso, ac per se subsistit. Quo pacto à Tertulliano dictum putant Viri eruditi, Deum esse corpus, hoc est, essentiam & rem per se subsistentem. Secundo, pro qualibet substantia mutabili, sive motu propriè accepto, sive etiam largè sumpto pro quacunque operatione, etiam immanenti, ut velle & intelligere; mutari enim est substantiæ creatæ, quemadmodum & corporum. Tertio pro substantiâ trinâ dimensionè quantitativâ affectâ. Primo & secundo modo sumpto corpore intelligendi veniunt Patres, dum aiunt Animam Rationalem esse corpus, non autem tertio modo. Quæ doctrina desumpta est ex D. Augustino epist. 18. ubi postquam Animam incorpoream esse stabilivit, quo sensu corporea, vel corpus dici queat, explicat dicens: *Si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis, & ubique tota est, corpus est*

ma. *Quomodo tale aliquid ipsa non est: sed secundum affectiones suas, & loco definitur. Porro corpus non est, nisi quod per loci spatium aliquam longitudine latitudine altitudine ita sistitur vel movetur, ut majori sui parte majorem locum occupet, & breviori brevior, minusque sit in parte quam in toto, non est corpus Anima. Eodem modo intelligendus venit autem libri de Ecclesiast. dog. cap. 11. dum ait: Nihil incorporeum & invisibile natura credendum est nisi solus Deus. Sed de his amplius in commentariis ad p. D. Th. q. 50. a. 1. c. 4. prope diem in lucem edendis.*

28 Ad autoritatem illam ex VII. Synodo adductam communis solutio adhiberi solita est, in illa Synodo tantummodo fuisse probatam conclusionem, quam Joannes ex tali doctrina intulit; nimirum, Angelos & Animas pingi posse: non autem eam doctrinam, ex qua conclusio deducta est, nimirum Animas esse corpora, Angelosque corporeos: quoniam tunc de hac re non erat quaestio, sed de retinendo imaginum usu.

29 Ad eas rationes, quæ referendo oppositam sententiam tactæ sunt, & similes respondet D. Thomas lib. 2. cont. Gent. c. 65. dicens: *Ea autem quibus aliqui conati sunt probare Animam esse corpus, facile est solvere. Ostendunt enim Animam esse corpus per hoc quod filius assimilatur Patri, etiam in accidentibus Animæ, cum tamen filius generetur à patre per decisionem corporalem; & quia Anima compatitur corpori: & quia separatur à corpore; separari autem est corporum se tangentium. Sed contra hoc jam dictum est (cap. 63.) quod complexio corporis est aliquammodo causa Animæ passionum per modum disponentis. Anima etiam non compatitur corpori nisi per accidens: quia cum sit forma corporis, movetur per accidens motu corpore. Separatur etiam Anima à corpore, non sicut tangens à tacto, sed sicuti forma à materia. Quamvis & aliquis sit tactus incorporei ad corpus, nimirum virtutis. Quo pacto Anima potest dici tangere corpus.*

30 Objicies insuper: Omne movens motum est corpus:

pus : sed Anima est movens motum ; ergo est corpus.
 Prob. min. primò : nil potest movere nisi movens
 sed Anima corpus movet : ergo & ipsa movetur . Maj.
 patet , quoniam nihil dat , quod non habet , v. g. quod
 non est calidum non calefacit : sed id quod movet ,
 præbet mobili ut moveatur : ergo debet etiam moveri
 seu esse motum . Secundò prob. movens non movens
 causat motum sempiternum , & semper eodem modo
 se habentem , ut probatur 8. Phys. tex. 45. & seq. sed
 Anima sempiternum & eodem modo semper se habentem
 non causat motum ; motus enim animalium est
 difformis , ut patet : ergo Anima est movens motum .

31 Conf. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem
 ipsius cognoscentis ad cognitum : sed Anima
 cognoscit corpora : ergo ipsa est corpus , etenim incorporeum
 ad corpus nullam similitudinem habet .

32 Resp. ad arg. cum D. Th. 1. p. q. 75. a. 1. dist.
 maj. movens motum est corpus , si per se ad motum
 sui mobilis moveatur , conc. maj. Si moveatur duntaxat
 per accidens , & non per se , nego maj. Tunc enim
 non est necesse ut sit corpus , sed aliquid corporis ; si-
 cuti color v. g. moto colorato per accidens movetur ;
 nec tamen est corpus , sed aliquid ipsius corporis , ni-
 mirum ejus affectio vel qualitas . Anima autem est per
 se equidem movens , sed per accidens duntaxat mota ;
 quapropter non sequitur eam esse corpus , sed quan-
 dam corporis formam , sive substantialem perfectio-
 nem . Ad 1. prob. neg. maj. Ad cujus prob. dist. min.
 movens præbet mobili ut moveatur , efficiendo ipsum
 esse in actu , sive reducendo illud de potentia in actum ,
 conc. min. Dando illi potentiam , per quam fiat mo-
 bile , sive aptum moveri , neg. min. Quapropter est
 Anima per se habeat movere corpus , non tamen per se
 ei competit moveri : quoniam non movet in quantum
 est potentia , sed quatenus est actu , & efficit mobile in
 actu esse per actionem suam . Ad 2. prob. dist. movens
 non motum causat motum uniformem , si sit movens
 non motum simpliciter , & omnimodè , hoc est , neque
 per se neque per accidens motum sit , conc. maj. si sit
 non motum duntaxat per se , & motum per accidens ,
 nego

maior. Anima cuius est equidem movens per se, per accidens mota. Unde non consequitur ut motum semper uniformem atque sempiternum causare possit.

33 Resp. ad conf. cum eodem S. D. ibid. dist. maior. omnis cognitio fit per aliquam similitudinem cognoscens ad cognitum, entitativam & naturalem, nego maior. intentionalem & in esse representativo, conc. maior. Sicuti per latuam auream ducimur in cognitionem aliquis Imperatoris vel Regis, non quia inter utrumque sit uniformitas entitativa & naturalis, sed representationis, seu in esse representativo. Quapropter licet Anima non sit corpus potest tamen corpora, sive corporalia cognoscere per species intelligibiles & intentionales ipsorum, quibus in esse intentionali & representativo illis conformatur, vel potius illa Intellectui proportionata efficiuntur.

ARTICVLVS SECVNDVS

Philosophorum opiniones recensentur, qui Animam aliquod accidens esse putarunt & confutatur; ostenditurque illam esse substantiam, & cuiusmodi substantia sit.

34 **S**ecunda principalior circa naturam ipsius Animæ antiquorum Philosophorum sententia eorum fuit; qui illam non equidem corpus sed corporis aliquod accidens esse dixerunt. Inter quos nonnulli pauci Animam esse arbitrati sunt Harmoniam quandam non equidem vocum, sive concentum nervorum in integros modos sine ulla offensione consonantium, sed primarum contrariarumve qualitatum in unam temperiem, symmetriamque coëntium, vel etiam mixtorum. Huius opinionis mentionem facit Aristoteles heic tex. 54. ceterisque à se relatis præfert, magisque rationi consentaneam reputat dicens: *Est autem & alia quedam opinio de Anima tradita, probabilis quidem compluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipsa dicuntur.*

Animam enim harmoniam quandam inquit esse rei gratia notandum ex S. D. prioribus Philosophis eam formalem sive formam substantialem non agnovisse. Aliquid tamen illi simile præ cæteris Democritus & Empedocles constituerunt. Etenim Empedocles ex quatuor vulgaris Elementis, Liteque & Amictia omnia constare existimans asseruit, hæc ut in unum coire et invicem sociata consistere possent, concinnitiam quandam, proportionemque inter se servare debere, quam quidem formam, harmoniamque nuncupabat, Quapropter ipse Empedocles Animam fecisse harmoniam dicitur. Ita illi tribuunt D. Thomas hic & lib. 2. cont. gent. c. 64. Dicæarchus etiam Philosophus Siculo Aristotelis auditor apud Plurarchum lib. 4. de placit. Animam esse ait, quatuor Elementorum concinnitiam. D. Gregorius Nyssenus lib. 2. de Philos. c. 3. pro eadem Dinarchum citat. An hic sit alius à Dicæarcho, vel idem cum ipso non constat. Simmias etiam in Phædone Platonis dixit, nullam aliam de Animæ consistentia atque natura hac probabiliorem sibi videri. Adduci solet etiam pro hac sententia Galenus in lib. Quod Animi mores corp. temper. seq. Sed Averroes com. 6. de Anima, & ex ipso D. Thomas cit. lib. 2. cont. gent. c. 63. Galeno tribuunt, quod asseruerit, Animam esse complexionem hac ratione motus, videlicet, quòd ex diversis complexionibus diversa Animæ passiones in nobis causentur. Qui enim cholericam sortiti sunt complexionem de facili in iram prorumpunt; melancholici levi etiam de causa tristantur.

35 Dicendum est tamen Animam nullatenus esse harmoniam, aut complexionem, vel corporis temperamentum, aut crasim, vel denique aliquod accidens huiusmodi, sed substantiam quandam. Ita communiter Doctores. Quòd Anima non sit contrariorum harmonia probat S. D. ibid. cum quia huiusmodi contrariorum harmonia omni mixto, etiam non viventi communis est: Anima autem id principium esse censent quo vivimus, & à non viventibus ipsa viventia feceruntur. Tum etiam, quia harmoniæ ratio potissimum

oreis qualitatibus competit; sanitas enim quædam morum dicitur harmonia; fortitudo nervorum, & lum; pulchritudo membrorum, & colorum: vix autem, aut ne vix certo assignari potest cujusmodi qualitatum sensus, aut Intellectus harmonia sit. Tum denique, quia Anima aut erit harmonia, quæ compositio dicitur, aut illa quæ est compositionis ratio, & proportio. Non primum: etenim unaquæque ipsius Animæ pars esset quarundam corporis partium compositio, quod Intellectui & Voluntati potissimum repugnare convincitur. Non etiam est compositionis ratio, quia tunc singulæ ipsius corporis partes singulas haberent Animas, cum in diversis illius partibus diversæ compositionis rationes, atque proportionales inveniantur: unde alia Anima ipsum os præditum esset, ab ea quæ in carne, aut nervis reperiretur: quod planè absurdum est.

36 Quod etiam Anima quædam complexio esse non possit prob. tum quia complexio ex qualitatibus activis & passivis coalescit, quæ virtutes Elementorum sunt in ipso mixto remanentes: Anima autem præsertim intellectiva, & sensitiva operationes fortitur, quæ mirum in modum hujusmodi virtutes excedunt. Tum etiam, quia id censetur Anima, quod est principium motus, & sensus: complexio ipsi animali nequit esse principium, localis motus: ergo neque Anima. Prob. min: in mixtis motus localis est secundum qualitatem Elementi prædominantis, hinc lapis deorsum fertur, quia terreus est: si ergo complexio esset animali motus localis principium, ipsum animal localiter motum Elementi prædominantis sequeretur; unde cum Terra in eo magis præstet, semper deorsum moveretur, & non iu unamquamque partem. Tandem, quia Anima passionibus reluctatur, quæ complexionem hujusmodi consequuntur. Cum etiam aliqui ex ipsa complexione sibi propria magis ad concupiscentiam, vel iram proni sint, tamen ab eis magis quam cæteri abstinere; cuius oppositum experiremur, si Anima foret complexio: tunc enim corpus regeret; unde passionibus illis, quæ ad eam consequuntur, minime reluctaretur. D. Th. loc. cit. c. 63.

37 Tandem quod accidens non sit, sed substantia prob.

prob. ex eodem S. D. ibid. tum quia anima
 ventia, quae sunt quaedam substantiae, speciem sortiuntur,
 & à non viventibus differunt: id autem quo ali-
 quid in specie substantiae constituitur, substantiam esse
 oportet. Tum etiam, quia Anima est prima & ra-
 dicalis motus principium in viventibus ipsis: non ergo
 est accidens. Quemadmodum enim accidens per se ens
 non est, ita neque per se primo agit, sed in virtute
 alicujus principii substantialis operatur, cujus est in-
 strumentum.

38 Objicies: Anima neque est prima substantia,
 cum non sit suppositum per se existens, ac subsistens:
 nec secunda, cum non sit genus, vel species substan-
 tiae: ergo nullatenus Anima est substantia, sed accidens
 quoddam. Deinde, Anima ex Arist. in subjecto esse
 dicitur, nimirum corpore: proprium autem ipsi sub-
 stantiae ac potissimum est, quod in subjecto non sit.

39 Resp. Animam simpliciter non esse substantiam
 praedicamentalem, & proprie dictam, sed communi-
 ter, prout omne illud substantiam nuncupare consue-
 vimus, quod accidens non est, sed per se ens.

40 Resp. ad Confirm. quod Anima in corpore tan-
 quam in subjecto esse dicitur, non quidem inhætionis
 sed informationis, & eo pacto quo forma substantia-
 lis in materia, vel actus in suo perfectibili. Quapro-
 pter non inde consequitur Animam non esse substan-
 tiam, sed aliquod accidens.

41 Esto hæc sit communis & receptissima in Scho-
 lis sententia, atamen nonnulli recentiores à communi
 sensu & Peripatetica doctrina recedentes Animæ sub-
 stantiam longè aliter statuunt, præsertim quoad Ani-
 mam brutorum spectat. Inter quos Petrus Gassendi
 heic cap. 3. negat Animam brutorum esse talem for-
 mam, qualem vulgò Peripatetici describunt, substan-
 tiam videlicet quandam, quæ non sit ex nihilo facta,
 sed de materiae sinu & potentiâ educta. Aserit autem,
 potius esse Animam substantiam quandam tenuissi-
 mam, ac veluti florem materiae cum speciali disposi-
 tione & symmetria partium intra ipsam corporis cras-
 siorem massam degentium. Siquidem prout substantia
 est,

est ob sui mobilitatem agendi principium esse potest : quatenus verò est tali symmetria, partiumque dispositione, tali modo agere potest, quatenusque non est, non potest. Ait præterea sibi videri talem substantiam esse cortexturam subtilissimorum ac summè mobilium corpusculorum, iis non absimilium, ex quibus ignis vel calor procreatur : quorum motu & diffusionem per corpus calor in partibus ipsius progignatur. Additque videri sibi Animam proinde esse quandam flammulam, ignis veterenissimi speciem, quæ quoad viget, seu manet accensa, tandiu vivit animal; cum amplius non viget, sed extinguitur, animal moritur. Ea de causa exigi ait in reliquo corpore capacitates quasdam meatuumque minimè obstructos, in quibus talis ignis sive flamma libertatem motionis habeat: tum etiam desiderari in ipsis ignis flammulæve partibus intervallula, sive laxitatem, ob quam suam illam agitationem incessantem tueri possint.

40 Probat imprimis hanc suam opinionem autoritate Democriti, Leucippi, & aliorum Antiquorum, qui id visi sunt astruere, sed & ipsius Platonis in Timæo asserentis, animal omne habere in sanguine ac venis calorem quasi fontem ignis πυλὸς πυρὸς. Immo in hanc sententiam Aristotelem trahere nititur, eò quod lib. de respirat. animal. c. 8. dixerit Animam non esse ἀνευ τῆς πυρὸς πυρὸς, absque igne naturali. Et iterum, quod Animam in corpore natura accenderit. Et rursus, egeret respiratione naturam animalium ob factam in corde Animæ inflammationem.

31 Præterea id ipsum multis rationibus confirmare nititur. Et primò quidem, ex effectu ipsius caloris, qui sensibilis admodum est, ac aliunde tandiu perseverat in corpore, quoad Anima est in illo: tum perit cura ea definit. Neque valet dicere, Animam potius foveri servarique a calore: constat enim calorem in corpore nullatenus reperiri nisi ob motum, actionemve alicujus interni principii, quod non nisi Anima esse potest, cuius effectus sit ille calor.

42 Secundò ex continua indigentia, de pastioneque pabuli. Quippe ut flammula lucernæ constare sine eo

quod continenter depascatur, non potest, & ne præmarcore extingatur, oleum sufficiens per intervalla est: na videmus Animam non conflare in corpore sine idoneo alimento, quod incessanter pabuletur, & ne præ macie pereat, assumendum esse per intervalla alimentum, ut sit quod succedat in absumpti locum.

43 Confirmatur: quoniam alimentum idoneum non est, nisi quatenus pingue est, inflammabileve quippiam continet. Unde neque aqua, neque res purè macræ nutriunt, sed panis, sed vinum, sed cetera omnia, ex quibus potest elici, seu in quibus continetur spiritus aqua vitæ dictus, quemque accendi posse manifestum est. Et quamvis rursus dicatur talem depastionem fieri non ab Anima sed a calore ejus instrumento; pro nunc tamen est intelligere Animam, cum sit causa principalis calore tanquam instrumento utens, igneam esse.

44 Tertio ex motione continua cordis, arteriarumque coherentium. Etenim cum pinguis illa inflammabilisque materia contineatur in sanguine, necesse fuit sanguinem, ne turgendo frigeret, coagulareturque, agitari continuo, sive intra cor ipsum, quod, teste Aristotele, est quasi lares, focusque, quo naturæ fomites, & quasi primordia ignis nativi contineantur, atque servantur: sive intra ipsas non modo arterias, verum etiam venas ab arteriis appositè adimitis continuo pulsatas, quæ sunt quasi ubi derivatum ignem in se continentes, & in universum corpus distribuentes.

45 Quarto ex actione ipsa pulmonis, respirandique necessitate. Siquidem pulmo, vicem folium, atque flabelligerit, tum ut fervor ille sit temperator, ignisque mitior ex commista portione aëris evadat: tum etiam quia cum fuligines variæ ex sanguine, seu ignis materia non omnino pura excernantur, necesse sit aërem inspiratum exspirari, ut unâ cum eo fuligines expectorentur, forasque mittantur; quando alioquin igniculum illum brevi suffocarent, corque ipsum opprimerent, ut fumus ignem ad caminum, aut intra lampadem, nisi spiramentum, quo excedat, pateat.

46 Quinto id comprobatur ex mira illa efficacia sive

energia, quæ res adeo tenuis ac est Anima, vim tantam habet comitovendi tantam molem, quantum est corpus. Quæ sanè vis ac energia propria ignis videtur, quem tam manifesta apparet in flamma excitata, ex pulvere pyrio. Quibus omnibus accedit motio continua, quæ agitatur intra phantasiam imagines rerum nunquam interquiescunt: unde & fit in animali cogitatio continua, quæ non inter vigilandum modò, verum etiam inter dormiendum ex insomniis comprobatur. Ex quibus arguitur esse Animam in continuo motu instar ignis, seu mavis flammæ, cujus, quandiu viger, agitatio perpetua est.

46 Modum autem, quo hæc Animæ flamma in corpore accendatur, ita declarat. Conciipiendum est, inquit, semen, è quo animal gignitur, esse animatum, hoc est, continens partem Animæ per corpus generantis fusæ; quæ veluti candela ex illa face Animæ generantis subtrahitur, atque inde subducta in matricem immittitur, ubi accensa permanet, & ex adhibitis illi continua suffectione alimenti partibus evadit animal simile priori. Et quemadmodum ex una face possunt aliæ plures illa subductione, adhibitioneque accendi, & ex iis iterum plures aliæ atque aliæ in longum tempus, adeo ut & primæ, & aliis succedenter extinctis concipiatur tamen flammam nunquam fuisse extinctam, & eam, quæ in nuperis est, a prima fuisse derivatam; ita ex creatis à Mundi exordio animalibus fuisse Animam ex decisione feminis & appositione alimenti in plura, pluraque ad hoc usque tempus propagatam, ac primis licet, aliisque extinctis, ipsam tamen semper in aliquibus constitisse, uti & constat etiamnum in iis, quæ jam sunt; ipsaque non aliunde quàm a prima illa originem habens. Hinc quamplures Antiqui semen appellarant, *Avulsam Animæ & corporis partem*. Hæc & plura ibi Gassendus.

47 Equidem negari non potest nihil magis consentaneè naturam & operationes ipsius Animæ exprimere, quàm ipsam lucem, vel ignem; qui etiam egregium ipsius Divinæ Magestatis symbolum & insigne à Sapientibus semper reputatus est. Unde & Deuteron. cap. 4.

dicitur, *Deus noster ignis consumens est*. Quoniam scilicet, ut notat D. Thomas Opusc. 70. ex D. Dionysio c. 15. Cœlest. Hierarch. Ignis maxime accomodatus est ad divinas proprietates atque dotes designandas, tum ratione subtilitatis, tum ratione luminis, cum ratione virtutis activæ, nec non motus atque nobilioris situs. Quibus & de causis Animæ, quæ est quædam divinitatis participatio nobilis, dotes & operationes congruentissime significat. Attamen non esse reipsa Ignem, qualem nos in usu habemus, aut Elementaris Ignis particulam prob. imprimis opposita Gassendi fundamenta evertendo. Etenim, uti experientia constat, tandiu nos homines vitam protrahimus, quandiu in nobis calor naturalis, & flammula illa viget, quam ipse Animam dicit: & tamen constat ejusmodi calorem sive flammam non esse in nobis Animam, sed dispositionem corporis ad susceptionem Animæ: ergo neque in brutis. Minor prob. etenim si in nobis esset Anima quædam, plures essent in uno corpore Animæ, & separata Anima rationali, etiamnum homo per aliam Animam vivere eo planè modo quo Animalia cætera posset: Animam illam retinendo, quæ prius advenerat, quam Rationalis: siquidem & Embryo calore præditus est atque Anima sensitiva ante adventum Rationalis.

48 Deinde humido radicali deperdito etiam & ipsum animal perit: si igitur Anima dicitur esse ignis subtilior & flammula quædam, ex eo quod calore naturali evanescente perit Animal & moritur, eadem ratione & Anima censenda erit esse quid humidum & aqueum; quoniam isto evaporante vita amittitur Animalis. Tertio, quod Animal cibo indigeat, & eum ceu pabulum depascatur ad reficiendum se, solum probat illud calorem naturali ceu instrumento quodam Animæ præditum esse: etenim si Anima in se & ut forma corporis refici indigeret, omni momento mutaretur, cresceret ac decresceret, subindeque eadem specie non permaneret: quoniam species rerum sunt veluti numeri, quibus si quid addatur, statim species variatur.

49 Prob. 2. si Anima esset ignis quidam subtilior, oporteret Ignem Elementarem esse etiam Anima præditum:

tum: si quidem cum in pluribus aliquid per participationem invenitur, oportet esse aliquod primum in eo genere, in quo illud per se maximè reperiatur, ut patet per singula discurrenti: sed in genere calidorum primatum obtinet Ignis: ergo si Anima Ignis quidam subtilior est, & flammula, oportet ut Ignis Elementum potissimè Anima præditum sit sensitiva. Eò preferitum quia omnes istæ operationes, ex quibus ille conjicit Animam esse Ignem quendam, Igni elementari competant. Dicere autem Ignem & alia Elementa esse Anima sensitiva prædita absurdum est, immo & erroneum ut constat ex D. Hieronymus in Catena Aurea D. Thomæ, ad cap. 8. D. Matth. ubi explicans ea verba: *Surgens Christus imperavit ventis, & Mari, & facta est tranquillitas*, ita scribit: *Ex hoc loco intelligimus, quod omnes creature sentiant Creatorem: quibus enim imperatur, sentiunt imperantem: non more hæreticorum, qui putant omnia Animantia sensibilia esse; sed majestate conditoris, quæ apud nos insensibilia sunt, illi sensibilia sunt.*

50 Prob, 3. ubi sunt plura inter se diversa, ut unum quidpiam constituent, oportet ut ratione alicujus ad unitatem reducantur: sed illa corpuscula maximè mobilia sunt plura, & inter se diversa, nec enim Animal ex solis igneis constare potest: ergo necessum est, ut ratione alicujus principii reducantur ad unitatem, & cum hæc unitas sit naturalis, & substantialis, oportet esse aliquod substantiale principium illa ad unitatem reducens, & continens, quod non aliud esse potest, quàm quædam forma substantialis, sive Anima. Non igitur illa corpuscula sunt Anima, quoniam non habent ex se unde ad unitatem aliquam reduci possint: & præterea omni momento mutantur; & exsiliunt per poros, subindeque Anima in continua transmutatione, incrementoque ac decremento versaretur: quam tamen, si perfecta sit, indivisibilem esse oportet, uti infra ostendetur.

51 Rationes verò in oppositum adductæ nil aliud concludunt, nisi in corpore animato vigere debere calorem naturalem, ceu instrumentum Animæ, ac me-

dium congruentiæ efficiens congruere Animam cum corpore, & è converso. Inde enim promanat, ut extincto eo deservatur Animal; quoniam forma in materia propria non continetur nisi ratione dispositionum. Et hac de causa Aristoteles dixit, Animam non esse absque igne naturali, ceu medio nimirum congruentiæ, ac dispositione. Unde & principium operationum vitalium dicitur, non quidem principale atque primum seu radicale, sed instrumentale. Et quibus ad cætera solutio pater.

ARTICULUS TERTIUS

Platonis de Anima sententia proponitur & explicatur.

57 **D**ivinus Plato, ut refert D. Thom. q. unica de Anima art. 5. c. imprimis asseruit Animam rationis compotem nedum formam esse per se subsistentem, sed etiam in se completam speciei habere naturam. Quapropter non se habere ad corpus veluti substantialem illius formam, sed sicuti nautam ad navim, vel motorem ad mobile. Cujus opinio communiter rejicitur; quoniam Anima est id quo corpus humanum habet esse actu, vitam, atque speciem, & subinde illius substantialis forma esse debet.

58 Insuper affirmavit Animam esse quidpiam ex suis elementis, sive principiis constitutam, quæ quidem numeros quosdam harmonicos esse dixit, id est, consonantes, & naturalem harmoniæ concentum habentes, & juxta ipsum secundum motus ferari consonantes, hoc est, proportionatas operari. Quam doctrinam in Timæo tradit: potissimum de Anima ipsius Cœli loquens. Arbitratus est enim Cœlum ipsum esse animatum ceu quoddam immortale Anima intellectiva, quam in quarto intellectualium entium gradu collocavit. Sex enim ejusmodi entium gradus ipse distinxit, ut asserit Apuleius lib. de Deo Socratis. In primo Summum Deum constituit, quem nuncupavit per se bonum, & per se unum; quem
etiam

etiam patrem Deorum dixit. In secundo Deos secundos collocavit; quos secundas bonitates & unitates immediate primam participantes existimavit. In tertio Intellectus posuit Separatos, quos Peripatetici Intelligentias vocant. In quarto Animas Cœlorum, quæ quidem licet secundum naturam suam sint intellectuales, tamen sunt Corporibus colligata Cœlestibus. Et quoniam ista inter corpora sunt nobilissima, Animas Cœlorum inter omnia Animarum genera nobilissimas esse affirmavit. In quinto gradu Animas Dæmonum apposuit, quas arbitratus est intellectivas esse: sed tamen corpore aëreo induras. In sexto denique gradu Animas humanas collocavit, quæ licet intellectivæ sint, tamen infimæ sunt, subindeque inter omnia entia intellectualia ignobiliores; quoniam & ipse ignobiliori corpori sociantur, terrestri, opaco, fatulento, & corruptibili.

59 Hanc igitur Cœli Animam Plato è numeris harmonicis atque consonantiis constitutam esse duplici de causa dixit, ut refert Arist. lib. 2. de Cœlo, & Macrobius in Som. Scip. Quarum prima est, quia ipse cum Phythagoricis sensit, ut diximus supra, ex variis Sphærarum Cœlestium motibus sonos musicos ac maxime consonantes effici: & idcirco oportere Cœlorum Animas ex numeris harmonicis componi, ut illos in Cœlis efficere possent, dum eos movent. Secunda causa est: quia unumquodque in suo simili delectatur atque connaturali. Videns igitur Plato Animas nostras rebus delectari proportionatis atque inter se consonantibus, ut puta Visus luce temperata delectatur, excellenti autem offenditur, veluti dum irreverberata oculorum acie Solis radios intruetur: & delectatur pariter Auditus sono mediocri atque musico sive consonanti, acuto autem perterretur aut contristatur, veluti horrendo tonitruui sono. dixit Animam imprimis Cœli, & deinde Animas nostras, quæ hujusmodi Cœli Animam imitantur, componi ex numeris harmonicis, sive musicis.

60 Quinam autem sint hi numeri, & quas proprietates sortiantur ipse ibidem declarat numerans, 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. qui in se quinque continent proprietates, consonantiam, aspectum rectum, duplicem coordinatio-

nem, identitatem ac diversitatem, reflexionem in circulum. Imprimis quidem consonantiam habent, in eis enim præcipuæ Musicæ consonantiæ reperiuntur; videlicet Diapason, Diapente, Diatessaron, ex Diapason atq; Diatessaron Composita, ex Diapason & Diapente composita, atque Tonus. Inter unum enim ac duo Diapason reperitur, quoniam ibi est proportio dupla. Inter duo & tria est Diapente, quoniam ibi servatur proportio sesquialtera. Inter tria & quatuor invenitur Diatessaron, quia servatur proportio sesquitercia. Inter tria & octo reperitur consonantia composita, ex Diapason & Diatessaron, quia ibi servatur proportio dupla superbipartiens: nam octo continet bis tria & duas unitates. Inter octo & novem est Tonus, nam ibi servatur proportio sesquioctava: quia novem continet octo & octavæ partem. Inter novem denique & viginti septem est consonantia composita ex Diapason ac Diapente; quoniam ibi servatur proportio tripla: nam ter novem viginti septem constituunt. Hoc igitur pacto in istis numeris consonantiæ musicæ clauduntur.

61. Secundò aspectum rectum in hoc sensu continent, quòd numerus posterior priorem semper excedit. Patet enim quòd duo excedunt unum, & tria superant duo &c. Tertio duplicem coordinationem elaudunt, unam parium, aliam disparium: nam duo, quatuor, octo, pares numeri sunt; tria, novem, viginti septem impares. Pares numeri a Platone dupli nominantur; nam duo bis unum, quatuor bis duo, & octo bis quatuor continent: impares verò tripli; nam tria ter unum continent, novem ter tria, & vigintiseptem ter novem. Quarto clauduntur in eis identitas ac diversitas: nam ex parte numerorum imparium est identitas; ex parte verò parium diversitas. Quoniam si omnes numeri impares ordinati invicem comparentur, semper resultabit eadem numeri species, nimirum quadratus numerus: qui sic dicitur, quoniam ex ductu alieni numeri semel in seipsum confurgit; v. g. quatuor est numerus quadratus duorum, nam bis duo constituunt quatuor: novem autem est numerus quadratus trium, quoniam

niam ter tria novem efficiunt. Quod autem ex parte parium, si adinvicem comparentur, numerus quadratus pullulet, patet: nam si sumatur unum cum primo impari, quod est tria, quatuor efficiant, qui est quadratus duorum; deinde si sumatur secundus impar, scilicet quinque & componatur cum quatuor, novem reddunt, qui est quadratus trium, nam ter tria novem constituunt: insuper si tertius impar, scilicet septem, accipiatur, & componatur cum ipsis novem, sexdecim constituunt, qui est quadratus, nam quater quatuor sexdecim reddunt. Tandem si sumatur quartus impar, scilicet novem, & jungatur cum sexdecim, viginti quinque constituunt, qui pariter est numerus quadratus, nam quinquies quinque reddunt viginti quinque: & sic deinceps procedendo, atque sumendo numeros impares ordinatè, & apponendo priori numero quadrato servatur semper numerus quadratus.

62 Quod autem ex parte numerorum parium sit diversitas declaratur: si numeri pares ordinatè adinvicem componantur diversæ numerorum species constituuntur, & non una & eadem, sicut in numeris imparibus; nam si sumatur primus numerus par, nimirum duo, & secundus par, scilicet quatuor, & componantur adinvicem constituunt sex, qui dicitur numerus superficialis: si autem accipiatur tertius numerus par, nimirum sex, & componatur cum priori sexto, reddunt duodecim, qui numerus solidus appellatur. Patet igitur ex numerorum parium adinvicem adunatione varias resultare species, & subinde in eis diversitatem reperiri.

63 Quinto in ejusmodi numeris continetur reflexio quasi circularis: nam in eis procedere possumus ab imparibus ad pares, & è converso à paribus ad impares. Quia si sumatur unitas & binario addatur, fiet impar, nimirum ternarius: inde addatur quaternario fiet impar, scil. quinarium: inde addatur octonario fiet iterum impar, videlicet novenarius. Ex parte verò imparium si eis ordinatè addatur unitas, fiet processus ad numeros pares. Nam si ternario addatur unitas, quaternarius exurget, & si novenario addatur unitas, efficietur dena-

denarius, & si vigesimo septenario addatur, resultabit vigesimus octonarius, & sic de cæteris.

64 Hæ omnes proprietates in hilce numeris inventæ primò quidem Animæ Cœli competunt, sicuti alibi declaratum est: & ex consequenti ipsi Animæ humanæ cujus operationes Cœlorum motibus quodammodo simulantur. Et imprimis quidem in Anima nostra consonantia quædam atque proportio respectu suarum operationum reperitur. Omnes namque Animæ potentiæ naturaliter in suos feruntur actus secundum consonantiam quandam; ut patet in Visu, qui ex tenebris atque luce intensa offendiur; delectatur verò in temperatè lucido, & pulchris coloribus. Item calor intensus aut nimia frigiditas Tactum offendit, delectatur verò in tangibili proportionato, & consonante; & idem de cæteris Animæ potentiis proportione servata experimur. Qua de causa Hipparchus egregiè dixit, Animam habere sensum harmoniæ connaturalem.

65 Secundo aspectus rectus in Anima invenitur respectu rerum cognoscibilium extra illam existentium. Anima enim omnia entia naturalia, præsertim sensibilia, directè cognoscit, prout in Intellectu intelligibiles sui species causant. Tertio in ea reperitur reflexio quasi circularis prout seipsam intelligit; hæc enim intellectio ab ipsa incipiens Anima ad objecta sensibilia quodammodo egreditur, & postea ad ipsam redit Animam, quatenus seipsam ex sensibilibus intellectis cognoscit. Quarto in Anima duplex reperitur ordinatio ob duplicem illius cognoscendi modum, nimirum cognitione sensitiva atque intellectiva: quæ in hoc distinguuntur, quòd sensatio est à potentia organica & circa singularia; intellectio verò organum non requirit, & circa universalia negotiatur. Hic igitur duplex cognoscendi modus, duplex nominatur coordinatio.

66 Quintò reperitur in Anima identitas atque diversitas ob varias illius potentias. In potentiis enim intellectivis est identitas, quoniam sunt simplices, immateriales, & intellectivæ. In potentiis autem vegetativis, sensitivis, atque appetitivis, ac loco motivis, seu executivis invenitur diversitas: quoniam sunt organicae,

su-

subindeque extensa per accidens ac materiales. Hoc igitur modo affirmavit Plato Animam esse numerum, harmonicum, & in ea numerorum musicorum proprietates reperiri, ut per id ostenderet divinam illius symmetriam quoad virtutes, essentiam, & operationes; reipsa quidem tamen existimavit eam esse substantialem corporis formam, sive assistentem, sive informantem.

67 Cùm autem, ut notat Arist. hic lib. 1. res omnes judicemus, alias quidem Intellectu, alias scientia, alias autem opinione, & alias sensu: Intellectum dixit correspondere uni, & esse ex natura primæ unitatis, tum quia id quod intelligitur, debet esse quodammodo unum, tum quia maxime ad unum tendit, ut supra explicuimus. Scientiam vero dixit primæ dualitati correspondere; quoniam scientia est ab uno ad unum, scil. ex principiis ad conclusiones. Opinionem autem primæ trinitati seu numero ternario; quia opinio est ex uno ad duo, nimirum ex principio aliquo ad conclusiones duas, quarum uni magis adheret, tamen cum formidine partis alterius. Sensum denique ex prima quaternitate constare affirmavit; quia sensus est solidorum, sive corporum, corpus autem ex quatuor angulis constat. Sic ergo Plato fecit Animam ex hisce principiis, seu elementis numerorum, quia simile simili cognoscitur.

68 Insuper Animæ nostræ operationes motibus Cælorum assimilari arbitratus est. In Cælo enim duplex est motus: unus ab Oriente ad Occidentem, quo Primum Mobile singulis quibusque diebus moveri apprehenditur: alius è converso ab Occidente in Orientem, qui est proprius Planetarum, & septiformis est, quoniam septem ipsi sunt. Sic in intellectione accidere dixit. Nam imprimis hæc duplex est, altera qua Substantias intelligit separatas, sive Divina entia, quæ motui Primi Mobilis assimilatur; est enim nobilissima ac simplicissima, quoniam hujusmodi sunt objecta simplicia nobilissimaque: secunda est, qua intelligit entia corpora inferiora, quæ motui Planetarum assimilatur; est enim inferior atque ignobilior prima eò quòd ejusmodi entia sunt Substantiis Separatis ignobiliora. Et cùm

sint isti motus septem, hæc quoque inlectiones septem assignavit, secundum diversa corporalia objecta distinctas. Harum prima & secunda in ordine est, quæ Elementa intelligit; secunda quæ Mixta imperfecta, ut Meteorologicas impressiones: tertia, quæ Mixta perfecta inanimata noscit, ut Mineralia & Lapides: quarta quæ Vegetativa, ut Plantas: quinta, quæ Sensitiva immobilia intelligit: sexta, quæ Sensitiva secundum locum mobilia cognoscit: & septima denique circa Rationalia versatur. Et hæc de Platonis opinione satis superque dicta, quæ ex D. Thoma, D. Alberto Magno, Marsilio Ficino, & aliis excerpta sunt & pro majori parte refert Javellus epitome sup. lib. 1. de Anima tract. 2.

LIBER SECUNDUS

D E A N I M A .

Confutatis toto superiori Libro Veterum de natura ipsius Animæ opinionibus, & ostenso quid Anima non sit, in hoc Philosophus quid ipsa sit, quasve proprietates habeat explicare aggreditur. Distribuitur hic Liber in quatuor præcipuas partes. In quarum prima duas tradit ipsius Animæ definitiones quod quid est ipsius explicantes. In secunda de potentis Animæ in communi agit. In tertia de potentis Animæ Vegetativæ. In quarta tandem de potentis Animæ sensitivæ.

61

QUÆSTIO III.

DE ANIMÆ

Natura & quidditate secundum Peripateticos & veram sententiam.

Quoniam, ut diximus, primus Sapientie gradus est falsa confutare, secundus autem veritatem stabilire, relatis & confutatis Veterum de essentia & quidditate Animæ insulsis opinionibus, superest, ut Aristotelicam & veram de hac re opinionem constituamus.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum Anima rectè à Philosopho definiatur, Actus primus corporis Physici organici &c.

IDuplicem ipsius Animæ definitionem traditam nobis reliquit Arist. hic lib. 2. c. 2. Quarum prima est: *Actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis*. In hac definitione, *Actus*, loco generis est. In Græco, habetur hæc vox *εντελεχεια*, quam ab Aristotele inventam & excogitatam esse inconfesso est apud omnes: & inter alios notarunt Cicero lib. 1. quæst. Tuscul. & Themistius lib. 2. de Anima c. 1. *Animam, ait, formam & speciem, entelechiam vocat, seu novo usus & horrenti vocabulo.*

2 Circa significationem illius genuinam non consentiunt Autores. Imprimis enim Cicero ibidem illam, continuam & perennem interpretatur motionem: *Aristoteles, inquit, ipsum Animum εντελεχειαν appellat novo nomine, quasi continuatam quandam motionem, & perennem*. Sed à quibusdam redarguitur imprimis Cicero quòd entelechiam, per δ & non per σ scripserit,

Quo-

Quoniam entelechia non est novum nomen, sed multo ante Aristotelem ab aliis Autoribus Græcis usurpatum, veluti à Cherilo. Et Lucianus entelechiam prius dictam in entelechiam declinasse notat. Reprehenditur etiam ejus interpretatio, qua eam vocem asserit, continuatam quandam & perennem motionem significare. Etenim Anima non motio, sed *οὐσία*, substantia est, *εἶδος*, species, & *μορφή*, forma rei, actusque prius corporis physici. Conatur Cælius Rhodiginus lib. 10. c. 22. Ciceronem excusare asserens illud *interpretamentum subditivum esse, nec de summi autoris officina propagatum; sed ab sciolis & malè feriatis insertum, quod genus multa agnoscimus, tum Græcè tum Latine*. Alii suspicantur in hac interpretatione eum secutum, fuisse Platonem, qui dixit Animam esse numerum se ipsum moventem. Quò respiciens Philo Hebræus insignis Platonicus lib. Quòd Mundus sit incorruptibilis dixit, *Cadet in Deum mors si cadat & quies. Quoniam si Animæ perpetuum motum ademeris, ipsam quoque eximes vita*.

3 Unde relicta Ciceronis interpretatione alii hanc vocem deducunt è vocibus Græcis *εν*, quod est, *unum*, & *τελειον*, quod est, *perfectum*, atque *εκειν*, quod est *habere*, seu *continere*: ita ut entelechia sit forma sive perfectio continens corpus in esse vivi, & qua recedente vita quoque à corpore abscedat. Nam *Anima*, ut scribit Philosophus lib. 1. tex. 91. *videtur corpus continere: egrediente enim expirat & putrescit*. Alii verò vocem hanc derivant à præpositione græca *εν*, hoc est, *in*, sive *intra* & *τελος*, finis, & Verbo, habere: quasi in se habens suam perfectionem, & finem, est enim finis & perfectio corporis animati. Alii dictam *Animam Entelechiam* putant, quasi perfectum habentem: quoniam Anima perfectionem omnem in vivente receptam præhabet atque corpori animato tribuit. Sumitur hæc vox quandoque apud Aristotelem pro forma informante, quandoque verò pro forma assistente, ut constat ex tex. 11. ubi nauta entelechia navis appellatur: *Adhuc, ait, inmanifestum est, si sic corporis entelechia Anima, sicut nauta navis*. Immo & pro
for-

forma omnino spirituali & per se subsistente : ut constat ex lib. 12. Metaphys. tex. 49. ubi Intelligentiam entelechiam appellat. Usurpatur præterea pro ipsa forma accidentali qualitativa, quæ est quodammodo principium operationis : immo & pro ipsa operatione, ut videre est in hoc lib. 2. c. 1.

4 Significat itaque mea sententia qualicumque, hæc vox Entelechia in definitione Animæ apposita, specialem quandam perfectionem & vim se moventem, suasque operationes ex se derivantem, atque dirigentem, & continentem corpus in operatione vitæ atque motus vitalis, & ab intrinseco procedentis. Quod colligo ex D. Thoma hic lib. 1. lect. 14. ubi explicans cit. Arist. verba ait : *Anima continet corpus. Videmus enim, quod egrediente Anima à corpore corpus deficit & marcescit : Quia Anima est continere & regere.* Unde quo perfectior est Anima eo perfectius habet continere & regere corpus, pluresque ac nobiliores ex se operationes derivare. Vel dicitur Entelechia, quia est veluti ultima perfectio complens naturæ fluxum : quoniam cæteræ inanimatorum formæ non habent esse completum ultima naturæ perfectione, cum eis desit vita. Qua forsan de causa Aristoteles lib. 1. de Anima tex. 82. dixit : *Materiæ comparantur Elementa. Atque præstabillissimum id esse patet, quod continet, quidquid id tandem sit. Anima autem aliquid esse melius, & quod principatum obtineat ; impossibile est.* q. d. quidquid continet aliud est perfectius illo, unde corpora simplicia quò superiora, & continentia alia, eò perfectiora sunt, & quodammodo alia regunt, atque perficiunt, & idcirco Anima continens corpus quid perfectissimum est in genere formarum cæteras perficiens, & veluti regens : & idcirco Entelechia dicta, hoc est, perfectissima, ut interpretatur Hermolaus Barbarus. Per quod à cæteris Elementorum, & Mixtorum inanimatorum formis distinguitur.

5 Dicitur, *primus*, nimirum via perfectionis, & ordine actualitatis essendi, quia est ut prima perfectio rei animatæ dans speciem, atque potentiam materiæ ultimò finiens atque perficiens. Hinc differt, tum à formis

nis accidentalibus quæ rei speciem & esse simpliciter non præstant; sed secundum quid duntaxat, cum etiam à formis substantialibus genericis, quæ potentiam materiæ ultimò non finiunt ac determinant seu perficiunt, sed ulterioris perfectionis susceptricem in linea corporeæ substantiæ relinquunt: mixtum enim quodlibet in potentia est ad ipsum esse substantiale, & speciem viventis seu animati. Ultra autem esse animati perfecti non supersunt nisi conditiones individuales & accidentia; ut existentia, subsistentia &c. Unde additur corporis physici, id est Naturalis & cui debetur existentia.

6 Vel dicitur actus primus ad designandum, quòd quamvis ipsa Anima sit Entelechia, seu quidpiam actuosum & energeticum, non tamen per modum actus secundi, qui est operatio, sed ut actus primus, qui est forma habituata ab operationem, sive per modum habitus. Unde Philoponus super tex. 2. lib. 2. ita scribit: *In duas partes Entelechiam Philosophus dividit: alteram secundum habitum, alteram secundum operationem dicit. Hoc autem facit, quia hæc divisio ad definitionis Animæ assignationem utilis est. Cum enim sit duplex Entelechia, altera secundum habitum, quæ tempore & natura prima est; altera quæ est operatio ab hac existens, Anima est Entelechia prima.* Ita etiam D. Thomas & D. Alb. Mag.

7 Dominus Caietanus hic lib. 2. c. 4. q. 2. Animam dici primum corporis actum edocet, non modò ut ab operatione, verùm etiam ut à formis rerum naturalium inanimatarum distinguatur: quæ nunquam ab operatione, seu actu secundo cessant, casu quo non impediuntur, ut in ascensu levium, & descensu gravium manifestum est, ignisque calefactione. Quia ex natura rei ab ipso generante ad unum determinatæ sunt. At verò Anima ab operatione cessare, & revocare se potest. Quam explicationem amplectuntur communiter Interpretes. Et hanc fuisse Aristotelis mentem ex eo deduci videtur, quòd huiusmodi actum primum cum habitu scientiæ, & somno contulerit; actum verò secundum cum vigilia, & considerare. Somnus autem quietem, & cessationem ab actu inducit; habitus verò non est sem-

semper ad actum considerandi exiens.

8 Tertia particula est, *Corporis Physici*, hoc est, Naturalis & habentis in se principium sui motus & quietis. Per quod ab Angelis distinguitur, qui licet actus quidam sint, non tamen sunt actus corporis naturalis, sed per se subsistentes & completi. Dicitur etiam physici, ut excludantur corpora Mathematica, & artificialia.

9 Quid nomine corporis physici intelligatur, variè admodum explicant auctores. Pro intelligentia nota ex S. D. q. de Anima a. 1. ad 15. in definitionibus formarum aliquando subjectum ut informe constitui; v. g. cum definitur motus: actus entis in potentia: aliquando verò ut formatum; ut cum dicitur lumen esse actum lucidi. Non enim aliquid est lucidum, nisi lumine formatum. Et hoc modo, inquit S. D. dicitur anima actus corporis physici: quia anima facit ipsum esse corpus physicum, organicum, sicut lumen præstat aliquid esse lucidum.

10 Ad cuius pleniorè intelligentiam recole superius dicta lib. 1. de gener. & corrupt. q. 1. a. 6. nimirum, quod licet in qualibet re sit una tantum quidditas, & forma secundum esse, sunt tamen quodammodo paires secundum essentiam, seu plures gradus formarum quodam ordine aduenientium ipsi materiæ primæ. Prima, quæ aduenit ordine generationis, est forma corporis metaphysicè loquendo: physicè autem, & in re est forma corporis physici determinati ad naturam corporis simplicis, vel mixti, complexionati, vel non-complexionati. Et quæ primò aduenit, est ut materiale quiddam, & formabile per ultimò aduenientem, & cedentem toti composito esse limitatum ad talem naturam, & speciem. Licet igitur esse corporeum, seu corporeitas secundum esse illud limitatum ab anima actu, & in re adueniat, tamen secundum essentiam, & quasi metaphysicè ratio corporis intelligitur præcedere ipsam rationem animæ, & primò aduenire materiæ quàm ipsa animæ ratio: & hoc pacto subjectum animæ dicitur totum compositum ex materia & forma corporis. Nec tamen inde sequitur quòd accidentaliter animæ ra-

tio corpori adveniat, quia non advenit secundum esse distinctum, sed penes idem esse, licet sit diversus essentiae gradus. Videatur D. Th. loc. cit.

11 Ratio autem pro hac explicatione sumitur ex S. D. loc. cit. lect. 1. Anima non constituitur, nec diffinitur hic secundum rationem genericam formae substantialis, sed ut Anima est, praebens subjecto sui susceptivo esse vivum: sed proprium susceptivum Anima, ut Anima est, non est ipsa materia prima nudè sumpta; sed quatenus in ipsa praëntelligitur ratio corporei: ergo nomine corporis non materia prima nudè sumpta, sed ut formata gradu corporeitatis, seu compositum ipsum venit hic intelligendum. Prob. minor: formae substantiales ordine quodam ipsi materiae adveniunt: ergo, cum forma corporis physici sit prior Anima, saltem secundum gradum essentiae praëntelligitur in materia, antequam intelligatur Anima ratio illi advenire: licet secundum esse actu limitatum & in re, corpus ab Anima habeat, & quòd sit, & quòd corpus sit, & quòd sit corpus vitae susceptivum.

12 Quarta particula est, *Organici*, id est, constantis partibus diversae rationis, & habentis diversitatem organorum, saltem radicaliter, ad exercendas vitae operationes diversas. Unde quanto perfectior Anima fuerit, tanto corpus pluribus hisce partibus organicis constat. Hinc Anima nostra, cum sit inter formas rerum corporalium perfectissima, & plurium diversarumque operationum principium, in corpore humano plures easque diversas partes organicas exigit: rerum autem inanimatarum formae, cum sint paucarum operationum principia, huiusmodi organorum diversitatem non sortiuntur, ut docet D. Th. hic lib. 2. lec. 1.

13 Ultima particula est, *potentia vitam habentis*. Pro cuius explicatione nota ex S. D. hic lib. 1. lec. ult. dupliciter sumi vitam. Primò substantialiter, seu radicaliter, quo pacto dicit principium radicale, & primum operationum vitalium, seu id quo vivens aptum natura est movere seipsum, & operari. Qua ratione vitam morti opponitur, quae est destructio principii huiusmodi operationum: & sic dicitur quòd vivere in viventibus

tibus est esse. Secundo accidentaliter, & pro ipsa operatione vitali exercente principium illud. Unde Philosophus lib. 10. Ethic. c. 4. ait, *quod vita quadam est operatio*. Præterea aliquid dicitur esse in potentia dupliciter, ex eodem S. D. lib. 2. lec. 2. uno modo, cum non habet operationis principium: alio modo, cum habet equidem hujusmodi operationis principium, sed actu secundum ipsum non operatur. Dicitur corpus physicum potentia vitam habens, non quidem primo modo, & ut abiciens omne principium vitæ, operationemque vitalem: sed secundo modo, scil. ut habens quidem principium vitæ, sed tamen secundum ipsum non operans. In definitione enim animæ, ut diximus, ponitur subjectum ut formatum, corpusque organicum: non est autem organicum actu, & simpliciter, nec formatum, nisi per animam ipsam, quæ prout unita, est ipsa radicalis vita: cujus separatio mors est. Per quod differt à corporibus inanimatis, quæ non sunt potentia vitam habentia, potentia, inquam, non abiciente principium vitæ, sed abiciente: quia materia illorum formata est forma tali principio omnimodè opposita.

Solvuntur Argumenta Contraria.

14 **A** Rg. 1. Anima est potissima perfectio: sed actus secundus est perfectior primo: cum sit finis illius, minusque potentialitatis admixtum habens: ergo anima potiori jure dicetur actus secundus, quàm primus. Conf. esse actum primum omni formæ substantiali competit: ergo non explicat specialem, quandam animæ rationem.

15 Dices animam speciali quadam ratione esse actum primum, nimirum separabilem ab operatione, seu actu secundo: quod aliæ formæ non habent, quamvis sint actus primi ipsius materiæ primæ, sub generali formarum substantialium ratione.

16 Contra 1. semper anima vitam influit; nam motus cordis non cessat, aut nutritivæ potentiæ actus, dum anima in corpore persistit: ergo non eò dicenda est ac-

nus primus, quòd ab actu secundo, seu propria operatione cessare possit.

17 Contra 2. si esset anima actus primus ab operatione actuali separabilis, maximè quia positus omnibus requisitis posset operari, vel non operari: quod enim non appositis omnibus requisitis non operetur, speciale quoddam illius privilegium non est; cum hoc omni formæ naturali competat: sed quòd positus omnibus requisitis ab operatione cessare possit, omni animæ non competit, sed soli animæ rationali, quæ formarum corporalium ordinem transcendit: ergo non ideo anima speciali privilegio actus primus dici potest, quòd ab operatione, seu actu secundo cessare possit.

18 Respondent communiter nostri Thomistæ cum D. Caietano hic actum secundum formaliter in ratione actus præstantiorem esse quàm actum primum: quia minus de potentialitate in ordine ad ulteriorem actum relinquat: licet in esse rei actus primus sit perfectior; quia est substantia, actus autem secundus est accidens. Dices 1. actuare est dare esse: sed actus primus dat perfectius esse, nimirum substantiale: ergo actus primus, etiam in ratione actus, præstantior esse debet. Dices 2. actus in ratione actus eò præstantior est, quòd majorem potentialitatem replet: sed anima, seu quilibet actus primus majorem potentialitatem adimplet, nimirum materiæ primæ capacitatem, quæ totius potentialitatis secunda mater est: ergo etiam in ratione actus erit præstantior.

19 Ad 1. replicam responderi potest disting. maj. actuare est dare esse absolutè, nego: formando ac terminando, concedo: actus enim est qui terminat ultimò, ac distinguit. Et distingo min. actus primus dat perfectius esse, absolutè, concedo: in ratione terminandi, & complendi, nego: quia dat esse primum terminando primam potentiam, scil. materiæ primæ: relinquendo potentiam ad ulteriorem terminationem, quæ fit per actualem operationem. Unde nego conseq. Ad 2. resp. potest eodem modo: nimirum actum eò præstantiorem esse, quòd majorem capacitatem replet per modum ultimi termini: forma autem substantialis non adim-

adimplet totam potentialitatem per modum ultimi termini, cum relinquat subjectum in potentia ad operationem, sed per modum primi termini substantialis finientis potentialitatem in linea essendi absolute, sed non in linea operandi.

20 Resp. 2. quod sicut principium proximum operandi præcisè sumptum non est perfectius primo ac radicali principio operandi, quod est forma substantialis; sed est perfectius quatenus radicatur in ipso, & includit ipsum in re: ita & operatio, actusve secundus præcisè & ex se non est perfectior primo, sed ut radicatur in ipso, supra ipsum addens actualem terminationem, quam non addit nisi ut radicatur in primo. Unde actus primus simpliciter, & absolute perfectior est actu secundo absolute sumptio: licet non sit perfectior actu secundo ut sibi conjuncto, & in se radicato: quia ut sic est ulteriorem perfectionem addens. Neque actus secundus absolute sumptus est finis primi, sed ut radicans in primo, & conjunctus illi: quod non obscure indicat D. Thom. 3. cont. gent. cap. 17. 7. ubi ait: *Finis ultimus cujuslibet facientis, in quantum est faciens, est ipsemet. Utimur enim factis à nobis propter nos. Etsi aliquid aliquando homo propter alium faciat, hoc refertur in bonum suum, vel utile, vel delectabile, vel honestum. Quasi diceret: operatio est bonum, & perfectio agentis, in quantum agens est, & sic finis illius: non est autem perfectio agentis nisi ut radicatur in forma illius secundum quam determinatur ad esse proprium illius: unde non est finis nisi ipsemet faciens, ut actionem fundat, & appropriat ad subjectum operans.*

21 Resp. ad conf. ex dictis quod esse actum primum absolute, & per modum formæ substantialiter informatis, est commune omni formæ: sed esse actum primum per modum entelechiæ, & vis seipsam moventis, est specialis quadam animæ perfectio: & hoc pacto in ejus definitione ponitur.

22 Sustinendo autem communem explicationem, nimirum esse actum primum, quia est ab actu secundo separabilis: resp. ad. 1. replicam quod anima semper vi-

ram substantialem corpori influit, quæ est actus primus; non verò accidentalem, quæ est actus secundus: unde ab actu suo secundo separabilis est. Ad illud de nutritiva resp. D. Al. M. quòd actus nutritivæ non ideo dicitur non cessare, quia in quolibet instanti agat; sed quia tempus determinatum sibi præfixum non habeat, ultra quod animal minimè nutriatur: sicut augmentativæ præfixum est tempus, ultra quod non augetur.

23 Ad illud autem de motu cordis resp. ex D. Tho. Opusc. 35 motum cordis à vita inseparabilem esse, quia animam consequitur, ut quædam proprietas naturalis ipsius, ut est forma corporis: sicut motus sursum formam levis consequitur ut est à generante: estque motus cordis cæterarum omnium operationum principium, quæ non se habent ut proprietates sed ut accidentia, unde licet motus cordis semper insit, ut est proprietas, & principium quoddam operationis; hinc tamen non deducitur quòd anima sit actus primus ab operatione inseparabilis, sed separabilis ab illa, si simpliciter habeat rationem operationis, & actus secundi.

24 Resp. ad 2. replicam dist. maj. si esset anima actus primus ab operatione separabilis maxime, quia positus omnibus requisitis ad operandum posset non operari, positivè, & ex proposito ab operatione cessans, nego: hoc enim est proprium solius voluntatis ex proposito se moventis, & secundum rationem agentis. Quia positus omnibus requisitis posset non operari quasi privativè, id est, posset privari actu suo tale principium operans, concedo: quia se habet actus primus per modum somni, in quo virtutes ligatæ actibus suis privantur; seu per modum habitus, qui sapius actu suo privatus manet.

25 Arg. 2. illud nomine corporis physici intelligendum venit, quod est realiter & physicè immediatum, animæ susceptivum: sed anima immediatè unitur materiæ, & in ea recipitur: ergo nomine corporis physici materia prima nudè sumpta intelligenda venit. Min. patet: nam si anima non uniretur immediatè ipsi materiæ primæ, supponeret aliam formam substantialem corporeitatis in ipsa, unde adveniret ei accidentaliter, vel in eodem composito plures formæ substantiales inveni-
rentur.

26 Confirm. subjectum proprium formæ susceptivum debet realiter ab ipsa distingui: sed esse corporeum non distinguitur realiter ab ipsa anima: ergo non est proprium susceptivum ejus. Maj. patet, quia subjectum habet rationem causæ materialis respectu formæ: & est participans formam: nihil autem est causa sui ipsius, vel seipsum participat. Min. etiam est evidens: quia ex S. D. ab ipsa anima corpus habet quod sit, & quod sit corpus physicum, & animatum. Conf. 2. etiam forma lapidis prius tribuit esse substantiale & corporeum, & huic addit propriam, & specificam rationem: ergo esse corporeum non erit proprium, & peculiare susceptivum animæ, sed etiam cujuslibet alterius formæ.

27 Resp. ad arg. dist. maj. nomine corporis physici intelligitur id quod est realiter & physice subjectum susceptivum animæ, ut informe, & per modum subjecti ex quo fiat totum, nego maj. ut formatum, & per modum subjecti in quo est anima secundum suum effectum formalem, & ut determinat corpus ad certam naturam & speciem, conc. maj. Ad minorem dico animam, ut quædam forma substantialis est, immediate uniri materiæ ut subjecto ex quo & ipsa fit totum: at vero si sumatur formaliter ut anima est determinans rem ad specialem naturam potentem seipsam movere, & exercere operationes suas, tunc immediate non unitur materiæ ut subjecto ex quo & ipsa fiat totum, sed præsupponit in ea rationem corporis physici organici, tanquam subjecti proportionati ad exercendas proprias operationes suas, non quod præsupponat corpus physicum ut determinatum ad certam speciem, & naturam, & ut existens in re, sed per modum essentia formabilis, ac determinabilis ad esse actu talem naturam per ipsam animam, quæ determinativa est ad ultimam speciem, & naturam.

28 Ad prob. autem dico, quod anima, ut anima est, supponit in materia aliam formam scilicet corporeitatis inchoative, secundum essentiam, & quasi metaphysice, non vero secundum esse actu, & physice. Nec realiter & physice sunt ibi duæ formæ secundum esse actu, sed secundum essentiam, & virtualiter, una ut determinabilis, alia ut determinans ipsam ad certam speciem, Unde

anima non advenit ei accidentaliter, quia adveniēdo metaphysicè rationem ejus ad unum esse naturæ determinat, ratione cujus physicè est una forma. Vide ea quæ diximus lib. de gener. q. 1. a. 6. & 7.

29 Resp. ad 1. conf. dist. maj. subjectum proprium formæ susceptivum debet ab ea realiter distingui, si sumatur ut est informe, & in potentia ad ipsam formam, secundum se, concedo: si sumatur ut formatum, & ut exercens effectum formalem ipsius formæ, nego. Sicut lucidum est subjectum lucis, formatum tamen, & ut exercens effectum formalem illius; unde à luce non distinguitur realiter, nisi realitate extrinseca: ut superius diximus de relatione tomo 2. q. 8. a. 6. Corpus autem physicum organicum in hac definitione constituitur ut subjectum formatum actu animæ, secundum quod dat esse corporeum, licet formabile sit, prout esse corporeum est quædam essentia, & gradus determinabilis per animam, ut anima est, & principium movendi intrinsecum. Unde corpus physicum potius videtur dicendum susceptivum metaphysicum, quam physicum: quatenus materia prima non suscipit animam ut anima est, ac principium vitæ, nisi prout præintelligitur in ipsa ratio corporis physici organici inchoatiue, & ut determinabilis per animam ut est ultimò finiens speciem. Ad quod sufficit virtualis distinctio.

30 Resp. ad 2. conf. dist. antec. forma lapidis dat esse corporeum, & huic addit propriam rationem formæ, ultimò finiēdo potentiam materiæ, & corporis indeterminationem, nego antecedens: dicitur anima actus corporis organici, quodammodo relinquendo in potentia ad ulteriorem speciem, seu gradum perfectionem, concedo. Unde simpliciter non est actus corporis, sicut anima, quæ ex se in genere corporalium est ultimā forma, ultimò finiens potentiam materiæ, & corporis, ut est primus gradus determinabilis per ipsas formas subsequentes.

31 Arg. 3. per vocem, *Organicum*, vel intelligitur corpus organicum substantiali organisatione, vel accidentali, & habente actu partium diversitatem? Non primum, quia substantia ex se nullam partium diversitatem

tatem habet: si autem dicatur secundum, animæ definitio non erit quidditativa cum tradatur per accidentia. Conf. adveniente forma substantiali omnia accidentia pereunt, quæ erant ante illius introductionem: ergo non poterit eadem organisatio accidentalis post adventum animæ remanere, sed ad introductionem illius sequetur: sed subjectum susceptivum formam ipsam præcedit: ergo corpus organicum cum organisatione accidentali non est proprium animæ susceptivum.

32 Resp. quòd ibi est sermo de organisatione substantiali, & inchoativa: non verò accidentali, formali, & completa, quia corpus quod ponitur in definitione animæ, dicit materiam ut stat sub forma viventis, saltem prout dat esse corporeum talis rationis, scilicet organicum physicum potentia vitam habens. Unde partium diversitatem actu inchoativo, & potestate formali dicit ex se; cum habitudine tamen ad quantitatem, quæ ad ipsam animam consequitur, per quam actu & formaliter seu completè organicum constituitur.

33 Arg. 4. qui dicit organicum, dicit potentia vitam habens: ergo hæc particula, potentia vitam habens, est superflue apposita. Conf. vel intelligitur de vita substantiali, vel accidentali? non substantiali: quia corpus organicum, non solum potentia, sed actu vitam habet: non etiam accidentali: quia anima definiretur per aliquid posterius, scilicet operationem vitæ: ejusque definitio non esset quidditativa. Tandem cum actu vita substantiali corpus illud potatur, potiori jure dicendum videtur actu vitam habens, quam potentia vitam habens.

34 Resp. ad arg. dist. antec. materialiter & entitative; concedo: formaliter, vel secundum eandem formalitatem, nego. Etenim ut notavit D. Alb. M. in sum. de hom. tract. 1. q. 4. a. 5. per corpus organicum, & potentia vitam habens, diversi respectus inducuntur. Namque *organicum* ad potentias animæ respectum dicit, quæ in organis operantur: sed *potentia vitam habens* dicit respectum corporis ad ipsam animam: vita enim est actus animæ secundum se, cum vivere in viventibus sit esse. Resp. ad conf. vitam accidentalem intelligi: ut exponit S. D. lec. 2.

35 Ad illud, quod in contrarium adducitur, ut satisfiat, examinandum breviter superest, Sit ne hæc definitio Animæ quidditativa. Aliqui cum Avicenna lib. 6. naturalium qq. negant definitionem hanc esse quidditativam. Tum quia omnis definitio debet tradi per notiora & priora, non solum quoad nos, sed etiam natura, & simpliciter: hæc autem traditur per posteriora, nimirum effectum suum; esse namque corpus organicum est effectus formalis Animæ: qui solum, quoad nos potest esse notior & non simpliciter. Tum etiam quia nulla substantia per ordinem ad accidentia definiri potest; aliàs ab eis speciem suam, ac naturam desumeret: ergo Anima non potest quidditative definiri per ordinem ad suam operationem, seu vitam accidentalem: & per ordinem ad corpus organicum, quod necessario aliqua accidentia involvit. Eam tamen esse quidditativam communiter Philosophi asserunt.

36 Dicendum existimo hujusmodi animæ definitionem essentialem esse, non tamen quidditativam simpliciter, sed per additamentum. Nam ut supra notavimus ex D. Th. forma, cum simpliciter non sit ens quasi ipsa sit, sed potius quia per ipsam aliquid est, necessario ad subjectum ordinem inducit, & per additamentum definitur: essentialis tamen est ista definitio, quid enim sit Anima, egregie explicat.

37 Ex his patet solutio ad objectiones. Ad primam, resp. equidem definitionem quidditativam simpliciter per priora, & notiora natura tradi debere, quia partes illius se habent ut constituentes essentiam definiti: non tamen exigi ut in definitione essentiali per additamentum omnia, quæ ingrediuntur ipsam, priora sint, ac notiora natura, & simpliciter, sed quoad an est: quia multa non inrant ut constituenta essentiam definiti, sed ut terminantia, ad terminandum enim sufficit esse. Corpus autem organicum quoad an est, est notius ac prius anima, cum sit susceptivum ejus.

38 Resp. potest 2. quòd hæc definitio physica est: unde non ponitur materia nudè sumpta ut genus, sed materia quatenus actu inchoativo continet formam, sub qua ratione materialiter præcedit ipsam animam ut dat

ultimum esse specificum, sicut genus præcedit differentiam. Unde jam traditur per priora naturâ ipsa Anima, non quidem sub omni respectu, sed ut est anima formaliter dans esse specificum completum. Sub qua ratione corpus organicum initiativè non est effectus, sed organicum completivè. Resp. ad 2. organicam initiativè sumptum, primò substantiam importare ut animæ susceptivum, & consequenter ordinem ad accidentia, quod non implicat.

ARTICULUS SECUNDUS

Utrum secunda Animæ definitio ab Aristotele tradita sit exacta.

39 **S**ecunda animæ definitio hæc est: *Principium* quo primò vivimus, sentimus, movemur, & intelligimus. Quam esse exactam probatur singula, ex quibus constat, elucidando. Dicitur *principium* quo ejusmodi operationum vitalium, quia est natura & ut primum principium formale effectivum, seu ut forma effectiva vitæ, corpus autem organicum est quo vivimus ut vitam suscipiens: sicut v.g. id quo scimus, ut principio formali effectivo est scientia; quo autem scimus, ut suscipientes scientiam est anima. Est etiam anima quo vivimus sicut actus corporis organici, & forma illius, seu quatenus est in hac materia actuans eam, & dans illi esse determinatum ad speciem viventis. Formaliter importatur in hac definitione quòd sit principium formale effectivum vitæ: ratio autem actus præsupponitur, non enim est anima principium formale effectivum vitæ in animato corpore, nisi quia est animæ; corporis actus, & forma.

40 Dicitur autem, *Primò*, quia anima est radix, & primum principium vitæ &c. Per quod differt à potentiis, per quas non vivimus primò, vel sentimus &c. sed formaliter proximè. Vel *primò*, idem est, atqui secundum quod ipsum, seu non per aliud, sed cætera per ipsam, sicut dicimus, quòd lucere primò competit luci, quia con-

venit

venit ei secundum quod ipsa, & cæteris per ipsam.

41. Secunda particula est, *vivimus*. Quæ sumitur quatenus specialem vivendi modum designat, qui est per motum alimenti, & decrementi, atque augmenti. Qui modus ab aliis vivendi modis, nimirum per intellectum, sensum, & motum localem, separabilis est in his quæ vegetantur, id est, plantis, ut docet D. Th. hic lib. 2. lec. 3.

42. Sicuti autem per *vivimus* specialis gradus vitæ vegetativæ intelligitur, ita per *sentimus, loco movemur, & intelligimus primò*, alii tres vivendi modi seu gradus vitæ enumerati intelliguntur. Namque primò aliquid dicitur esse animal propter sensum tactus, qui omni animali inest, estque cæterorum fundamentum & basis. Unde Anima dicitur *id quo sentimus*. Additur, *quo movemur*, nimirum motu locali progressivo, qui animalibus perfectis proprius est: non autem quibusdam imperfectis, ut ostreis, quæ licet sentiant, non tamen sic moventur. Additur tandem, *intelligimus*, quia eorum, quæ anima constant, etiam quædam præter motus præfatos intelligunt, seu habent Intellectum. Anima igitur secundum se importat, non quidem exercitium horum actuum, & operationem exercitam, sed habitualement potentiam & perfectam, quæ est principium vitæ secundum actum separabilem ab esse animæ.

43. An autem hæc definitio sit quidditativa in dubium vocari solet. Quidam negant, ut Ferrara, & alij plures, quos referunt, & sequuntur PP. Complut. hic disp. 3. q. 2. §. 2. Alij asserunt esse quidditativam, qui videri possunt apud M. Martinez de Prado lib. 2. de Anim. q. 4. §. 2. Nota breuiter ex dictis, quod forma substantialis ut forma est, materiam terminat in esse speciei: sed ut actus, est principium operandi: quia intantum, aliquid operatur, inquantum est actu. Inter omnes autem formas corporalium anima maximè actus est secundum rationem animæ, unde est etiam ex sua ratione præcipuè etiam operativa, seu operandi principium formale effectivum, radicaliter tamen. Unde ad operationes sibi proprias intrinsecam habitudinem dicit, ut ad proprium specificativum extrinsecum potentia per quam redditur ultimò completa, & habituatà perfecte, ut operetur.

¶ Dico igitur hanc definitionem essentialem esse, non tamen simpliciter quidditativam, sed per additamentum. Probat: anima in ratione animæ est essentialiter radicale principium hujusmodi operationum, vivendi, sentiendi, loco movendi, & intelligendi primò: & ut postulat compleri per potentias suas, tanquam proprietates ab ea dimanantes intrinsecam habitudinem ad eas dicit: ergo cum hujusmodi definitio explicet rationem animæ prout est principium formale effectivum vitæ, & aliarum operationum, re ipsa quidem erit essentialis; per additamentum tamen quia importatur ordo ad aliquid extrinsecum, scil. potentias, & operationes illius.

45 Nec valet dicere quòd animæ prius comperat esse principium essendi, quàm operandi: quod autem est essentialiter nihil supponit prius in re. Non, inquam, valet: licet enim principium essendi absolute secundum rationem suam prius sit, non tamen principium tale essendi, quod est natura, cum natura intrinsecè, & essentialiter sit principium operandi: sed anima ex sua intrinseca ratione in re, & physicè est tale principium essendi, quod est natura, cum physicè constituat speciem entis naturalis: ergo physicè, & in re comperit illi essentialiter esse radicale principium operandi, sicut & esse principium essendi: licet metaphysicè esse principium essendi præintelligatur ei quod est principium esse operandi. Physicè autem hic anima definitur.

46 Maj. difficultas versatur in explicando quomodo ista definitio ad priorem se habeat. An scilicet causam propter quam anima est actus primus corporis physici organici &c. demonstrat, an à priori, vel a posteriori? Nota, quòd definitio quidditativa duplex est, alia dicens quid, seu simpliciter manifestans rei essentialiam, ut cum definitur eclipsis Solis: *Defectus luminis in Sole*. Vbi solum indicatur quid sit eclipsis, sed ejus causa in esse minimè determinatur. Alia est dicens propter quid, seu essentialiam, & causam illius propter quam est: ut cum eclipsis Solis definitur: *Defectus luminis in Sole ex eo quòd ei Luna subjiciatur, vel inter Solem &*

Terram

Terram interponatur. Definitiones dicentes quid, praesertim si sint materiales, pertinent ad demonstrationem quia, & sunt ut conclusiones in demonstrationibus, nec sunt per se notae. Definitio autem dicens propter quid ad demonstrationem propter quid spectat, & in demonstrationibus se habet ut principium. Eapropter definitio quia, per definitionem propter quid demonstrari, & concludi potest: v. g. in exemplis appositis prima per secundam hoc pacto concluditur: *Omne per se luce s, cui supponitur corpus non pervium, in illuminando deficit: Sol eclipsatus est per se lucens, cui supponitur corpus non pervium: ergo deficit in illuminando.*

47 Haud secus cum prima animae definitio, nimirum actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis dicat quid, secunda verò dicat propter quid, illa per istam demonstratur, ac concluditur hoc modo: *Omne quod est per se principium, & causa vitae est actus potentia viventis: sed anima est per se principium, & causa vitae: ergo est actus potentia viventis.* In qua demonstratione prior definitio se habet ut conclusio demonstrata, posterior verò se habet ut principium: Unde prior definitio se habet ut incerta, & non notificata, secunda verò ut certior, ac notior: nam propter quod unumquodque tale, & illud magis.

48 Modò examinandum superest, an huiusmodi demonstratio sit à priori, an verò solummodo à posteriori? Nota primò demonstrationem à priori eam esse, quae procedit ex causis in essendo, quae simpliciter prior est: demonstratio autem à posteriori est quae procedit ex causis in cognoscendo, seu ex effectibus nobis notioribus. Nota 2. quòd in diverso ordine causae priores & posteriores adinvicem esse possunt. Si consideretur ordo intentionis, prima est causa finalis, secunda efficiens, tertia forma, & ultima est materia. Ordine autem essendi actu, prima est efficiens, secunda materia, quae movetur ab efficiente, deinde forma, quae per actum efficientis producit in materia, ultima finis. Si verò ratio formalis movendi attendatur, prima erit forma, quae est principium formale radicale movendi, deinde

an efficiens, tertio finis, ac ultimo materia.

49 Dico igitur quod proprie & simpliciter loquendo, prima definitio solum a posteriori per secundam demonstratur. Ita D. Th. hic lib. 2. lec. 4. Prob. prima animæ definitio tradita est per materiam & formam, secunda vero per efficientem: sed attendendo rationem formalem movendi, quam per se & simpliciter Physicus considerare debet, forma præcedit efficientem: ergo hoc pacto secunda definitio solum a posteriori primam demonstrat: licet ordinem intentionis & essendi spectando, quodammodo secunda definitio se habeat in ratione prioris respectu primæ, quia in hoc ordine efficiens est prior forma, & causa illius; similiter & finis. Ex quibus ad propositam difficultatem patet.

Solvuntur Argumenta.

50 **A**Rg. 1. hæc definitio non competit omni animæ, nec enim omnis anima vivit, sentit, loco movetur, & intelligit, sed solummodo humana: ergo non est exactè tradita. Nec valet dicere illas particulas esse divisim accipiendas: ita ut ad rationem animæ sufficiat unam, vel plures, vel omnes simul operationes illas habere. Non, inquam, valet, tum quia esset potius divisio dicenda, quam definitio: tum quia & dictio copulativa est indicans particulas illas conjunctim esse sumendas. Confirm. hæc definitio videtur cum præcedenti coincidere: ergo est superflua. Prob. antec. nam per hoc quod anima sit actus primus corporis physici potentia vitam habentis satis indicatur quod sit principium operationum vitæ, quæ sunt vivere, sentire, loco moveri, & intelligere.

51 Resp. ad arg. ex D. Th. hic lib. 2. lect. 3. & 4. quod Anima dupliciter sumi potest. Primò secundum se, secundò ut actus corporis ad speciem certam viventium determinati, in quo suas operationes exercet: & in quibus diversum modum operandi vitam sortitur. Anima secundum se, & ut natura est principium omnium istarum operationum; ab anima enim simpliciter & in-

& intrinsecè dimanat vivere, sentire, loco moveri, & intelligere: prout autem est actus corporis ad speciem, certam viventium determinati in exercitio non est principium harum omnium operationum simul, nisi ipsa anima rationalis. In vegetabilibus autem solum est principium vivendi, & in animalibus, vivendi, loco movendi ad sentiendi.

52 Dico: omnis anima continetur sub anima ut sic: sed quidquid diffinito competit, debet etiam omni contento sub illo competere: ergo omni animæ competere deberet esse principium primum vivendi, sentiendi, loco movendi, ac intelligendi.

53 Resp. dist. min. quidquid competit diffinito per modum partis actualis diffiniti, ut ipsum est totum actuale, concedo: si competat ei ut ipsum est totum potestativum continens in potentia formali indeterminata suas partes potestativas, vel subjectivas, nego: v.g. animali ut est totum actuale diffinibile competit esse vivens sentiens, & hoc omni contento sub ipso animali competit. Esse autem rationale vel irrationale, vel hominem aut leonem &c. ipsi competit ut toti potestativo complectenti in se potentia formali indeterminata suas species & differentias: unde non requiritur ut hoc ipsum competat simul omni animali in particulari, sed secundum diversum modum determinandi illam potestatem convenit unum vel aliud: v.g. ut potestas eius determinatur per rationale, competit ei esse hominem, & non leonem, & sic de cæteris. Intellectivum autem, loco motivum, sensitivum & vegetativum continentur sub anima ut partes potestativæ adæquantes ambitum potestatis illius, ut est principium formale ipsius vitæ effectivum: unde non requiritur quod simul omni animæ competant, sed diverso modo secundum diversam vitæ determinationem ad diversum corpus organicum, quod est vitæ susceptivum, diversumque modum operandi vitam.

54 Resp. ad conf. neg. ant. ad cujus prob. dico quod in prima definitione explicatur animam in corpore organico esse principium susceptivum vitæ, in secunda autem quod sit ut principium effectivum formale ipsius vitæ.

ita. Unde una formaliter non coincidit cum alia; licet aliam demonstret.

57 Arg. 2. tres sunt animarum species, scil. vegetativa, sensitiva, & intellectiva; quarum unaquæque sufficienter per propriam operationem manifestatur: ergo superflue additur illa particula *loco movemur*.

58 Conf. *loco movemur*, ut explicat gradum specialem vivendi est quid consecutum ad gradum sentiendi & intelligendi multo magis quam appetitivum; sed appetitivum in prædicta definitione non exprimitur: ergo neque debet exprimi loco motivum. Maj. patet, quia motus progressivus ad appetitum consequitur: ergo loco motivum ad appetitivum.

59 Resp. ad arg. quod in hac definitione explicatur animæ ratio, non absolute sumptæ, sed secundum diversos inessendi modos in ipsis viventibus, ut infra explicabitur: sub qua ratione loco moveri est propria & distincta operatio animæ, explicanda in definitione illius, quæ per diversos vivendi modos explicatur.

60 Resp. ad confirm. quod ibi anima, ut natura est, & principium vitæ effectivum, definitur per ordinem ad operationes suas, ut sunt vitæ quædam accidentales, sub qua ratione appetitivum includitur in eo quod est loco moveri, quia loco moveri est actus executivus ipsius appetitivi: ex appetitu enim finis, vel boni convenientis consequendi, animalia motu progressivo moventur.

61 Arg. 3. hæc definitio debet omni viventi adaptari: ergo potiori jure dicendum erat: anima est principium quo vivitur &c. quam quo vivimus &c. cum solummodo id de nobis verificari videatur.

62 Resp. PP. Complut. ibi omnia viventia explicari per *ly vivimus &c.* quia nos, & omnia viventia, ut elicimus operationes physicas vitæ à materia dependentes, per contrapositionem ad Angelos, qui operationes à materia omnino liberas, & immunes producant, elicimus.

63 Resp. 2. quod inter omnia viventia solus homo omnium graduum vitæ susceptivus est, qui ut qualitates quædam substantiales se habent: unde specialiter ratio-

ne anima definitur : Principium quo nos qui sumus homines vivimus &c. licet per hoc non excludantur alia viventia, quae specialem quandam modum, vel speciales modos vivendi sibi vendicant, sicut neque in definitione qualitatis caetera participantia qualitatem, praeter hominem excluduntur.

64 Arg. ultimò: anima rationalis, ut intellectiva est, principium intelligendi est: sed sub hac ratione non est actus corporis physici organici potentia vitam habentis: ergo saltem quantum ad hanc prior definitio nequit per posteriorem demonstrari.

65 Resp. quòd anima rationalis secundum gradum intellectivum quantum ad substantiam non est actus corporis, id est, virtus affixa organo corporeo: bene vero quantum ad modum operandi secundum statum sibi connaturalem, prout est forma physica, in quantum in operando à phantasmatibus dependet, & organus corporeis ministrantibus sibi.

ARTICULUS TERTIUS

Utrum Anima in Vegetativam, Sensitivam, & Intellectivam rectè dividatur?

66 **C**onclusio est affirmativa. Eam docent communiter Philosophi cum Arist. 2. lib. de anim. t. 3. D. Th. ibid. lec. 4. & r. p. q. 78. a. 1. Prob. tres sunt operationes excedentes operationem naturae corporalis: sed distinctae animae constituendae sunt, secundum quòd diversimodè operatio animae operationem naturae corporalis supergreditur: ergo triplex anima constitui debet. Min. patet: quia omnis differentia, quae sumitur penes constitutum rei, essentialis est, ac speciem variat: sed distinctae operationes viventium indicant diversa principia movendi se, operatio enim ostendit formam, ergo distinctae animae constituendae sunt, secundum quòd diversimodè operatio animae operationem naturae corporalis supergreditur.

67 Major verò prob. nam est quaedam operatio ani-
mae

nã, quæ in tantum naturam corpoream exuperat, quòd
 nec etiam per organum corporale exerceri postulet,
 qualis est intellectio, quæ spiritualiter perficitur: &
 huic anima rationalis correspondet. Alia autem est
 operatio animæ infra istam: quæ quidem per organum
 fit corporale, non tamen per aliquam corpoream qua-
 litatem: qualis operatio est animæ sensibilis. Quamvis
 enim calidum & siccum, frigidum ac humidum, &
 cæteræ hujusmodi qualitates sensibiles ad operationem
 sensus requirantur: nec tamen à virtute illarum opera-
 tio animæ sensibilis dimanat aut producitur; sed so-
 lum ad debitam organi dispositionem exiguntur. Infima
 autem animæ operatio est, quæ fit per organum
 corporeum, ac virtute corporeæ qualitatis; naturæ ta-
 men corporeæ operationem supergreditur, quæ est ab
 exteriori principio: operatio autem animæ vegetabilis
 est ab interiori principio; quia vegetabilia ad suas opera-
 tiones se movent: nutritio enim, quæ est propria ani-
 mæ vegetativæ operatio, ab interiori principio procedit,
 licet per organum corporeum, & virtute caloris
 naturalis ceu instrumenti fiat. Et præterea natura, quæ
 est principium motus in rebus corporeis, ad contraria
 loca non movet, sed ad locum determinatum tendit, ut
 patet in igne, & corporibus gravibus inanimatis: vege-
 tabilia autem motu augmenti ac decrementi ad contra-
 ria loca feruntur; augentur enim tam sursum quam
 deorsum: ergo tripliciter anima in suis operationibus
 naturam corpoream supergreditur, & exuperat. Aliæ
 rationes videri possunt in S. D. 1. p. q. 78. art. 3. & q.
 un. de anima a. 13.

68 Hæc divisio est univoca, ut docet D. Th. lib. 2.
 cont. gent. c. 61. Omnis enim anima simpliciter parti-
 cipat actum animæ essentialem, qui est vita, seu vive-
 re, & movere se ab intrinseco. Estque hæc divisio qua-
 si generis in species subalternas. Nam in intellectiva
 anima est agens intellectus & patibilis, qui specie dis-
 tinguuntur.

Solvuntur Argumenta.

69 **A** Rg. 1. anima vegetativa simpliciter rationem animæ habere nequit : ergo hæc divisio non est bene assignata . Prob. antec. anima vegetativa nullam operationem habet , quæ naturam corpoream supergrediatur , & excedat : ergo simpliciter rationem animæ habere nequit . Prob. antec. actiones illius propriæ sunt augmentatio , ac nutritio : sed hæc inanimis rebus etiam competunt : ignis enim per appositionem combustibilem nutritur , & crescit : ergo &c.

70 Conf. 1. hujusmodi actiones vel sunt alterationes per qualitates rebus inanimatis communes , ut sunt calor humiditas &c. vel sunt motus locales per aliquam attractionem , vel expulsionem , quas etiam in rebus inanimatis deprehendimus : magnes enim attrahit ferrum ; & alia inanimata quasdam res sibi non sympaticas respuunt , & expellunt : ergo non habet operationes sibi proprias per quas ab inanimatis distinguatur . Confirm. 2. omnis vita in creatis est à Deo participata : sed vita Dei non est nisi per spiritualem operationem , nimirum cognitionem , vel amorem , quæ vegetabilibus nullatenus competere queunt : ergo eis vita competere nequit ; ac perinde neque anima , quæ est vitæ principium .

71 Resp. ad arg. neg. utrumque antecedens . Ad prob. dist. maj. actiones illius propriæ sunt augmentatio & nutritio , propriè dicta , & quæ fit cum motu intrinseco illius , quod augetur , vel nutritur , conc. maj. sunt augmentatio & nutritio impropriè seu communiter dicta , & quæ fit sine motu intrinseco illius quod augetur , vel nutritur , nego maj. & dist. min. nutritio & augmentatio propriè dicta , & quæ fit cum motu intrinseco ejus quod nutritur vel augetur , nego min. impropriè seu communiter dicta , & quæ fit sine motu intrinseco ejus quod nutritur , vel augetur , conc. min. Ignis enim & alia inanimata augentur ab extrinseco & per appositionem novæ materiæ ; sola autem animata ab intrinseco sunt se moventia motu augmenti , & nutritionis . Unde in
ani-

animatis quaelibet pars augetur , non verò in rebus inanimatis .

72 Resp. ad 1. conf. eodem modo , scil. quòd eiusmodi actiones non sunt rebus inanimatis cum viventibus communes . Quoniam à viventibus seu animatis procedunt , quatenus sunt ab intrinseco se moventia , & mediantibus determinatis organis , quod in animatis non contingit , quæ ab extrinseco moventur , & determinata organa non habent .

73 Resp. ad 2. conf. quòd in vita Dei duo considerari possunt : unum quasi commune & genericum , quod est movere se : aliud speciale ac divinum , quod est movere se per actionem spiritualem . Primo modo plantæ vitam Dei participant , imperfectius tamen quàm cætera viventia . Secundo modo sola anima rationalis , quæ spiritualis est . Medio modo animalia , quæ sunt moventia se per cognitionem . Unde anima vel homo est imago Dei , plantæ verò & animalia vestigium . lib. 1. sent. dist. 17.

74 Arg. 2. dantur plures animarum species , quàm assignatæ : ergo hæc divisio est diminuta , & subinde mala . Prob. antec. illud quod est principium motus progressivi in animalibus veram animæ rationem habet : sed tamen sub prædictis illis membris dividendis non concluditur : ergo &c. Min. prob. si concluderetur sub aliquo membro dividendi , maxime sub anima sensitiva : sed sub illa comprehendi nequit : ergo &c. Prob. min. tum quia loco motiva est principium specialis operationis , distinctæ ab operatione sensus , ut constituit animam sensitivam : anima enim loco motiva est principium motus vitalis , qui ab operatione sensitiva ex sua natura separabilis est , ut in quibusdam animalibus patet ; v. g. ostreis : sed ideo tres animæ , velut tres species distinctæ ponuntur , quia sunt distinctarum operationum specialium principia , quarum una sub alia formaliter non concluditur : ergo etiam admittenda erit anima loco motiva non comprehensa sub sensitiva . Min. patet : nam cum anima diffinitur , ut est principium formale effectivum suarum operationum , ponitur

loco movemur, quemadmodum vivimus, sentimus, & intelligimus primò.

75 Conf. loco motivum constituit gradum, seu modum vivendi à sensitivo distinctum, enumeranturque quatuor vivendi gradus: ergo pari jure loco motivum distinctam exigit animam; ac perinde quatuor erunt animæ, non minùs quàm quatuor vivendi gradus.

ARTICULUS QUARTUS

Utrum sint quatuor vivendi modi, seu gradus; nempe Intellectivum, Sensitivum, Loco motivum, & Vegetativum.

76 **P** Suarez lib. 1. de Anim. c. 7. num. 13. & alii propter rationem adductam de numero animarum, tres tantum vivendi modos constituunt. Quòd enim quædam animalia omnes sensus non participant, quibus perfecta animalia prædita sunt, ad multiplicandos vivendi modos parum interest: quia omnes illi sub anima sensitiva comprehenduntur, nec distinguuntur in altiori modo abstrahendi à materia in sua operatione, sed solum in majori, vel minori perfectione, specifica subalterna, vel infima ejusdem modi, & gradus animæ. Veruntamen communiter Philosophi quatuor istos vitæ gradus distinguunt.

77 Concl. dantur quatuor vivendi modi, sive gradus, nimirum Vegetativum, Sensitivum, Loco-motivum, & Intellectivum. Ita D. Th. lib. 2. de Anim. lec. 2. & 1. p. q. 78. a. 1. ubi difficultatem solvens ait: *Tres dicuntur animæ, quatuor verò dicuntur vivendi modi. Et hujus diversitatis ratio est, quia diversæ animæ distinguuntur secundum quòd diversimode operatio animæ super-egreditur operationem naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subjacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia, & instrumentum:: Modi verò vivendi distinguuntur secundum gradus viventium. Quædam enim viventia sunt in quibus est tantum Vegetativum, sicut in plantis. Quædam verò in quibus cum Vegetativo*
est

est etiam Sensitivum, non tamen Motivum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, ut conchilia. Quædam verò sunt, quæ supra hoc habent Motivum secundum locum; ut perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Ideo indigent motu, ut vitæ necessaria procul posita querere possint. Quædam verò vivuntia sunt, in quibus cum his est Intellectivum, scil. in hominibus.

79 Pro intelligentia nota quòd vivere, & vita comparantur ut abstractum & concretum; sicut currere, & cursus. Vita igitur dicit vitam ut conceptam, quæ consistit, si substantialis sit, in quodam esse substantiali ab ipsa anima profluente; si vero accidentalis sit, in operatione, non quidem ut exercita, sed ut concepta. Vivere autem dicit actum essentialem animæ in exercitio, si sumatur pro vivere substantiali, & primo: qua ratione dicitur quòd vivere in viventibus est esse: vel operationem ut exercitam, si sit vivere accidentale. Esse autem vivens essentialiter consistit in hoc quòd sit motivum sui, seu ex seipso, ut sæpiùs diximus. Animæ igitur effectus formalis intrinsecus est præbere corpori esse motivum sui, seu ex seipso; quod est esse vivum, seu habere vitam.

80 Ex his sequitur vitam esse actum animæ secundum se, sed vivere formaliter est actus viventis per se subsistentis, & non animæ, nisi ex ea parte, qua est quid per se subsistens, ut de anima rationali infra dicemus. Cum animarum distinctio à S. D. dicitur desumi ab operatione illius ut superegreditur, & excedit naturam corpoream, ibi loquitur de operatione animæ secundum se; quia secundum se, & ut est natura viventis, est principium operationum radicale, & motionis ab intrinseco: per quòd à formis inanimatorum distinguitur: Triplici autem modo operatio illa ut respicit animam secundum se, naturam corpoream excedit, ut art. sup. explicuimus: ac perinde triplex anima constituitur. Sed gradus, seu modi vivendi respiciunt animam non secundum se, sed secundum participationem illius à corpore organico, quod est vitæ susceptivum: unde vocantur modi, quia sunt determinationes quædam vitæ in ipso vivente, non quidem formales, & limitantes potestatem ejus primam, per modum quo differentie genus limitant: sed secundum

dum diversos inessendi modos, quibus Animæ à viventibus suscipiuntur. Quod non obscure indicat S.D. dicens: *Modi vivendi distinguuntur secundum gradus viventium*: gradus autem formarum non sunt esse illarum, sed modi inessendi, ut diximus lib. 1. de generat. loquentes de intensione qualitatis.

80 Prob. concl. vegetativa anima neque secundum se, neque secundum modum inessendi corpori organico diverso modo motiva est; iidem enim communes vitæ motus, & operationes omni vegetabili insunt; scilicet nutritio, augmentum, & decrementum: licet ut determinatur ad specialem plantæ speciem per formam specificam, proprias quasdam operationes sortiatur, sicut Rheubarbarum habet choleram purgare: anima etiam rationalis neque secundum se, neque secundum modum inessendi diverso modo est motiva, sed similes operationes sortiatur; scilicet intelligere, atque velle: sed anima sensitiva, secundum esse quidem, similes operationes habet, scilicet sentire: sed ex modo inessendi, quo in quibusdam animalibus reperitur perfectius, & secundum omnes, vel plurimas suarum operationum inest, ut in animalibus perfectis; in aliis verò imperfectius, & secundum communem sensus rationem, ut in conchilibus: ergo est simpliciter eadem operatio animæ sensitivæ secundum esse; sed non secundum modum inessendi: & per consequens debet in ea poni duplex vitæ gradus; vna tamen animæ species divisiua ipsius animæ ut sic: ergo sunt quatuor modi vivendi:

81 Unde ad rationem supra adductam art. præcedenti respondeatur, quod anima loco motiva ab anima ipsa sensitiva absolutè sumpta, secundum esse non distinguitur, sed secundum diversum inessendi modum, quo in diversis viventibus inest: hoc autem non sufficit ad variandam animæ speciem: sicut patet de charitate quæ diversis secundum diversos essentia gradus inest, quantum ad modum inessendi, & tamen est eadem specie virtus: ita pariter. Ad prob. nimirum quod est principium distinctæ operationis distinguo: secundum esse, & ut sequitur ad animam secundum se, & ut est principium vitæ, nego: secundum diversos inessendi modos, concedo.

Tres autem animæ sibi vendicant speciales operationes distinctas secundum esse, & ut sunt animæ absolute sumptæ. Unde dispar est ratio. Hinc rationem percipies cur in definitione secunda animæ constituatur, *loco movemur*: quia nimirum ibi sermo erat de ipsa anima prout viventibus inest, & non secundum se: non enim anima vivimus, nisi quatenus nobis inest. Ad conf. ex dictis supra patet.

82 Objicies præterea: locomotivum non est separabile à sensitivo: ergo non constituit distinctum gradum vivendi. Prob. antec. si esset separabile maxime in animalibus imperfectis, quibus animæ sensitivæ operationes, vel earum principia imperfectè insunt: sed in his etiam advertere est motum localem: ergo locomotivum non est separabile à sensitivo. Min. prob. tum quia ab intrinseco augentur: augmentum autem non est sine motu locali, ut testatur D. Thomas 3. p. q. 35. a. 1. Tum etiam quia conchilia moventur motu dilatationis, & constrictionis, qui est localis.

83 Resp. hæc omnia motu locali moveri, non tamen motu progressivo, ut animalia perfecta. Cum autem dicitur locomotivum esse gradum vivendi distinctum à sensitivo, intelligendum est de motu progressivo animalium, ut docet D. Th. hic lib. 2. lect. 6.

84 Dices: lacertæ, atque vermes sunt animalia quædam imperfecta, cum decisa viuant: sed tamen motu progressivo ipsa moventur: ergo animalibus etiam imperfectis moveri motu progressivo competit, & subinde prædicta differentia non est bene assignata.

85 Resp. dist. maj. lacertæ & vermes sunt animalia imperfecta absolute, nego maj. quoad rationem participandi locomotivum, & comparative ad alia animalia simpliciter perfecta, conc. maj. nam animal potest dici imperfectum dupliciter: primò absolute & simpliciter, quatenus ad naturam sui generis, nimirum animalis, quod per sensum tactus constituitur, vix, aut parvam aliquam operationem addere deprehenditur. Imperfectæ enim species sunt, quæ minimum à natura generis recedunt: unde & quæ in aliquo genere secundum generis naturam tantummodo similia sunt,

imperfectè similia esse dicuntur : ut mulus in genere animalium , qui ex D. Thoma solùm in generis natura est suo generanti similis . Perfectæ autem sunt , quæ specialem aliquam entis & naturæ rationem in ratione motivi suo generi addunt ; sicut moveri motu processivo . Hic enim supra communem movendi rationem præcipuè addit . Sed hæc ratio movendi se motu processivo non omnibus animalibus perfectis perfectè inest , sed quibusdam imperfectè . Et ista dicuntur animalia perfecta solùm comparativè ad ea animalia , quæ solo constrictionis , vel dilatationis motu cientur . Et hujus generis sunt lacertæ : unde eis competit motus processivus , imperfectè tamen . Inter hos gradus non annumerantur gradus Vitæ Divinæ , & Angelicæ : quia hic solùm est sermo de gradibus vitæ , quæ est actus corporis physici .

86 Objicies 2. vegetativum non habet speciales vitæ operationes : ergo non sunt quatuor modi sive gradus vivendi . Prob. antec. si quas vitæ operationes haberet , maximè essent generatio , nutritio , & augmentatio : sed ejusmodi operationes non sunt operationes vitæ , aut propriè viventium : ergo vegetativum non habet aliquas speciales vitæ operationes . Prob. min. magnes ferro nutritur , & in suam substantiam convertit ; si diutius illud sibi conjunctum retineat , ut testatur Ferrandus Medicus tract. 2. de facul. q. 1. ignis quoque fumit alimentum sugens partes subtiliores , excrementias autem respuens : immo augeri videtur per intusumptionem , dum enim flamma comburit lycnum , attrahit ad se per poros lycni oleum , vel ceram : ergo hujusmodi operationes non sunt operationes vitæ , aut dicendum erit qualibet mixta vivere , & non solùm Vegetativa , Sensitiva , atque Intellectualia .

ARTICULUS QUINTUS.

Per quid viventia à non viventibus distinguantur :

87 **H**Oc argumentum postulat , ut breviter explicemus in quo ratio vitæ consistat , seu quomodo viventia à non viventibus distinguantur . S. Thomas 1. p. q. 18. a. 1. c. docet , quòd ex his , quæ manifestè vivunt , accipere possumus , quorum sit vivere , & quorum non sit vivere . Vivere autem manifestè animalibus convenit ; dicitur enim in lib. de Vegetab. (hoc est , lib. 1. de plant. c. 1.) quòd vita in animalibus manifesta est . Unde secundùm illud oportet distinguere viventia à non viventibus , secundùm quòd animalia dicuntur vivere . Hoc autem est , in quo primò manifestatur vita , & in quo ultimò remanet . Primò autem dicimus animal vivere , quando incipit ex se motum habere , & tandiu judicatur animal vivere , quandiu talis motus in eo apparet ; quando verò ex se jam non habet aliquem motum , tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ . Ex quo patet , quòd illa propriè sunt viventia , quæ seipsa secundùm aliquam speciem motus movent : sive accipiatur motus propriè , sicut dicitur actus imperfecti , id est existentis in potentia , ; sive motus accipiatur communiter , prout motus dicitur actus perfecti , prout intelligere & sentire dicitur moveri , ut dicitur in 3. de Anim. ut tex. 28. : ut sic viventia dicantur quæcumque se agunt ad motum , vel operationem aliquam : ea verò in quorum natura non est ut se agant ad aliquem motum vel operationem , viventia dici non possunt , nisi secundùm aliquam similitudinem .

88 Hanc doctrinam atque differentiam inter viventia & non viventia à D. Thoma constitutam , quæ valde communis ac recepta est , aliqui Recentiores rejiciunt , inter quos Maftrius hic disp. 1. q. 2. tum quia gravia & levia à seipsis moventur , nec tamen viventia censentur : tum etiam quia in sententia D. Thomæ Angelus in primo conceptionis suæ instanti peccare non po-

potuit, quoniam actus ille in Deum ceu causam re-
funderetur, cujus est dare Angelis esse perfectum non
solum in actu primo, sed etiam in actu secundo, & su-
binde principium primæ intellectiōnis Angeli fuit Deus,
non minus quam principium motus gravium & levium
esse dicitur ipsum generans: sed in prima illa intellec-
tione Angelus vitaliter operatus est, quoniam intellec-
tio est vera operatio vitalis: ergo datur vita in actioni-
bus ab extrinseco proventibus, & subinde vivens ut
vivens non est necessariò sui ipsius motivum.

89 Rejecto hoc dicendi modo & ipse Mastrius di-
scrimen inter viventia & non viventia melius constitui
non posse ait, quàm si dicamus viventia in actu primo
esse illa, quæ habent in se principium per se ordina-
tum ad acquirendam ipsis viventibus, quorum est princi-
pium, perfectionem aliquam, quæ illis ex vi propriæ ge-
nerationis debita non est, sed est superaddita. At non
viventia seu inanimata nullum principium habent, vel
illud est per se & primariò solum ordinatum ad com-
parandam aliquam perfectionem ipsis debitam ex vi ge-
nerationis. Etenim gravia & levia ad propria loca na-
turaliter sibi debita moventur, extra quæ si consistant,
in statu existunt violento: at verò augmentatio non est
propria perfectio viventis ex vi generationis; similiter
neque generare, sentire, loco moveri, intelligere &c.

90 Sed profectò hic explicandi modus minùs ido-
neus est. Primò quidem, quia motus Cordis in ani-
mali vitalis est, & aliorum motuum vitalium basis: sed
tamen iste motus Cordis inest perpetuò animali vita du-
rante, & eo cessante cessat vita, & subinde illi ex vi
generationis datur, qua vivere incipit: ergo nulla-
tenus constituitur aliquid vivens per hoc, quòd habeat
in se tale principium. Deinde Verbum in Divinis habet
perfectissimam vitam & omnis illius operatio vitalis
est: sed operationes istas, saltem naturales, sicuti &
quamlibet perfectionem naturalem ex propria natura,
& subinde ex vi generationis habet, quæ est via in na-
turam: ergo non per id distingui potest vivens à non-
vivente, quòd habeat principium per se institutum ad
acquirendam aliquam perfectionem, quæ illi ex vi

propriae generationis non est debita . His adde , quòd Deus nullam omnino perfectionem acquirere potest , sed omnem perfectionem sibi debitam naturaliter habet , cùm sit perfectissimus : ergo si in hoc ratio viventis consisteret , non diceretur Deus perfectissime vivens . Tertio , quia Angelo debita est cognitio & amor sui ipsius , & Dei auctoris naturæ cùm naturalis sit : sed isti actus vitales , sunt & subinde principium eorum debet esse vivens seu vitale : ergo principium constituens vivens non est necessariò ordinatum ad perfectionem ex se indebitam viventi illi ex vi suæ generationis .

91 Respondet Maftrius ad exemplum de Deo , primo Deum equidem non habere vitalitatem productivam erga suas operationes , quia non producit eas ; sed habere vitalitatem operativam , qua per actum illum productum tendit in objectum . Secundò respondet , Deo deberi omnem perfectionem etiam vitalem , non quatenus vivens est , sed quatenus est tale vivens infinitum absque imperfectione . Ad illud autem de Angelo negat , illi ex vi suæ naturæ deberi operationem aliquam , siue intellectionem , siue volitionem , quoniam si ea careret , non esset in statu violento .

92 Sed contra primam solut. instatur : ex hoc quòd Deus in actu secundo aliquod objectum intelligat , nullam habet perfectionem , quæ ex propria natura & semper seu necessariò illi non competat , alioquin ei aliqua perfectio realiter advenire posset : ergo de ratione principii viventis non est , quòd sit ordinatum ad aliquam perfectionem naturaliter indebitam acquirendam . Contra secundam etiam instatur : nulla res potest reperiri in aliquo particulari , quod sit contra rationem communis ; v. g. in homine non potest reperiri quòd non sit substantia animata , & corporea , quoniam hoc est contra rationem animalis , quæ communis est illi cum cæteris animalibus : sed de ratione viventis secundum se & in actu primo sumpti est , quòd habeat principium per se institutum ad acquirendam aliquam perfectionem naturaliter non debitam ipsi viventi , cui opponitur habere principium , cui naturaliter competit omnis perfectio : ergo si hæc sit ratio propria viventis , Deus non erit vivens .

uens. Contra 3. tandem arg. substantia Angeli est naturaliter & per se nota Intellectui ipsius: ergo necessario seipsum cognoscit: & subinde si cessaret a cognitione sui, aut etiam ab amore Dei naturali, esset in statu violento. Alii dicendi modi non recedunt re ipsa a modo explicandi; quem D. Thomas tradit, licet sub diversis vocibus rem explicent.

94 Quapropter dicendum est, discrimen a S. D. alatum consentaneum esse & rectè appositum. Ad primam igitur instantiam resp. cum eodem S. D. cit. q. 18. artic. 1. quòd corporibus gravibus & levibus non competit moveri, nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suæ naturæ, utpote cum sunt extra locum proprium. Cum enim sunt in loco proprio & naturali, quiescunt. Sed planta & aliæ res viventes moventur motu vitali secundum hoc quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem accedendo ad eam, vel in recedendo ab ea: Immo secundum quòd recedunt a tali motu, recedunt a naturali dispositione. Et præterea corpora gravia & levia moventur a motore extrinseco, vel generante qui dat formam vel removente prohibens, ut dicitur 8. Physic. Et ita non movent seipsa sicut corpora viventia. Videnda sunt, quæ fuse diximus supra lib. 8. Physic. q. 8. art. 2.

95 Ad 2. resp. ex D. Th. q. 16. de malo art. 4. c. quòd Angelus in primo instanti suæ creationis elicit actum cognitionis naturalis sui ipsius, quoniam propter actuum ordinem oportebat, ut primò consideraret id quod ad suam naturam pertinet, & postmodum moveretur in supernaturalia per conversionem vel aversionem. Patet autem actum illum cognitionis vitalem esse, & Angelum in sua naturali dispositione existentem illum elicuisse, & subinde se actu ejusmodi vitali movisse, motu spiritali cognitionis. At verò lapis, vel quodlibet corpus grave aut leve, esto habeat potentiam habituatam ad motum, non tamen ita ut in sua naturali dispositione existens moveatur a seipso, sed dum est extra, & in statu violento. Quapropter longè dispar est ratio inter utrumque.

96 Ex quibus colligitur corpora mista, ut mineralia, lapi-

lapides, & cætera id generis nullatenus habere animam, seu viventia esse, sed ultimum vitæ gradum in plantis reperiri, quæ vitam vegetativam vivere dicuntur. Ita sumitur ex D. Dionysio c. 6. de Divin. nom. ubi ait: *Plantæ secundum ultimam resonantiam vitam habent vivere*: ex quo aperte colligitur, plantas ultimum vitæ gradum sortiri, cum igitur mineralia & cætera mista infra plantas sint, inde consequitur ista viventia non esse, inquit D. Thomas cit. 1. p. q. 18. a. 1. Idem docet D. Greg. Mag. homil. 29. in Euang. ubi ait: *Omnis creaturæ habet aliquid homo. Habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis*. Quibus verbis primum vitæ gradum plantis seu arboribus tribuit, lapidibus autem non quidem vivere, sed esse tantummodo concedit.

97 Quapropter ad ultimam objectionem art. preced. adductam resp. ex S. D. loc. citato mistis vitam, vel vitæ opera secundum quandam similitudinem attribui, in quantum quædam eorum, quæ magis ad gradum viventium accedunt, quiddam illius participare videntur, quemadmodum in seq. art. amplius declarabitur. Unde magnes, vel quodlibet aliud mistum non propriè nutritur per intus sumptionem & conuersionem alimenti in suam substantiam, sed impropriè & per juxtapositionem alimenti. Sed de his plura infra.

ARTICULUS SEXTUS

Utrum in plantis, aut aliis quæ animalia non sunt, sit vita sensitiva sive sensus, in animalibus autem brutis sit Ratio.

98 **P**Lantas vivere negarunt Stoici, quod tamen communiter cæteri concedunt. Sumiturque ex S. Scriptura Ioann. c. 12. *Nisi granum frumenti, ait Christus, cadens in Terram mortuum fuerit, ipsum solum manet*. Et 1. Corinth. c. 15. *Quod seminas, inquit Apostolus, non vivificatur, nisi prius moriatur*.

Vivificari autem & emori viventium est. Et ita asse. unō uno ore SS. Patres triplicem distinguentes vitam, nimirum Vegetativam, Sensitivam, & Intellectivam. Et meritò nam plantæ opera vitæ habent, generant enim similes sibi sibi ex se deciso, nutriuntur, & augentur. Uti S. Damascenus lib. 3. fid. *Orthod. c. 14. Tres siquidem, ait, vitæ species sunt: Vegetatrix, Sensitiva, Intellectiva. Vegetatricis autem peculiaris est nutritivus, augmentativus, & generativus motus. Sensitiva, qui secundum locum motus. Rationalis & Intellectiva arbitrarius & libera potestatis.*

98 Difficultas igitur impræsentiarum est, utrum in plantis & vegetabilibus anima sensitiva reperiat, seu illis quidam sensus insit; & in animalibus Ratio. Plantas sensu præditas esse ex Antiquis docuisse dicuntur Empedocles & Anaxagoras, quos secutus est Isaac Israëlita, ut refert D. Alb. Mag. lib. 2. de animal. tr. 1. c. 7. Existimavit enim, sensus Tactus & Gustus non tam esse anime sensus quàm ipsius naturæ; cùm per medium extrinsecum non sentiant, nec etiam speciem a materia separata apprehendant: & subinde ejusmodi sensus in plantis reperiri. Eandem sententiam nuperis temporibus secuti sunt Cardanus, Campanella, & nonnulli alii Recentiores. Immo sensu omnia hujus Mundi corpora prædita esse, quidam hæretici dogmatizarunt, quemadmodum supra ex D. Hieronymo retulimus. Manichæi verò nedum plantas vitæ sensitiva & vegetativa donarunt, sed & præterea existimarunt illas, quemadmodum animalia bruta ratione prædita esse, quippequæ animam rationalem participant. Quos egregiè refellit D. Augustinus lib. 2. de morib. Manich. c. 17. & tract. 1. in Ioan. refert Manichæos asseruisse, lapidem, & parietem animatos esse vitamque habere. Oppositum scilicet in plantis sensum esse docent communiter Autores, & multominus in Animalibus brutis rationem.

99 Conclusio: in plantis non est propriè & simpliciter sensus, sed similitudinariè & impropriè: & similiter in animalibus quibusdam brutis est quid simile rationi, non autem propriè ratio. Prima pars probatione qua utitur D. Augustinus Manichæos redarguens:

Articulus V.

guētis. *Vt omittam*, ait, quod nullis motibus in ligno sensus doloris apparet, quid manifestius, quam tunc se optimè habere arborem, cum viget, cum frondet, cum floribus læta, fructibus opulenta est? At hoc ei plerumque ac maximè putatione præstatur. Quòd si ferum sic sentiret, uti vultis, contabesceret potius tot tantisque affecta vulneribus, quam ex illis pullulans locis tam certa exultatione reviresceret.

95 Conf. 1. primus omnium sensuum, & basis eorum est Tactus, secundum quem maximè est delectatio & dolor: sed delectatio & dolor non nisi secundum quandam similitudinem in plantis reperiuntur, ut constat: ergo neque sensus Tactus; & subinde neque cœteri sensus. Adde, quòd secundum hunc sensum animal maximè est animal; unde quamvis aliquis aliorum sensuum, vel plures deficiant, nihilominus animal est; sed si deficiat sensus Tactus, statim animal interit: ergo si habeant arbores & plantæ sensum Tactus, animalia quædam erunt, quòd est ridiculum. Confirm. 2. omnes entium gradus ita se habent inter se, quòd unus se habet ex additione ad alium; in genere autem viventium dantur quædam, quæ solummodo sentiunt, motu autem progressivo non moventur: ergo in genere viventium debent dari, quæ tantummodo vivunt, & non sentiant; sicuti etiam dantur quædam, ut mineralia, quæ tantummodo sunt, & non vivunt, aut sentiunt. His adde, quòd nullum sensus organum, aut medium in arboribus, atque plantis observare est: sed sensus sunt quædam potentæ organicæ: ergo in plantis & arboribus nullatenus est sensus.

96 Quoad 2. part. probat idem D. August. contra Manich. cit. lib. 2. c. 17. dicens: *Christus nullam nobis cum belluis & arboribus societatem juris esse iudicans, & in gregem porcorum demones misit, & arborem, in qua fructum non invenerat, maledicto aridam fecit. Nihil certè porci, nihil arbor illa peccaverat. Neque enim usque eò dementes sumus, ut arbitremur sua sponte arborem vel fructiferam esse, vel sterilem. Neque illud hic vobis dicendum est, his factis Dominum nostrum alia quædam significare voluisse: quis enim ne-*

98 *Quæst. III. De Anima essentia &c.*
sciat? Sed certe filio Dei non per homicidium signum
dandum fuit, si arborem necare (ut vos dicitis) homi-
cidium est, aut necare animalia. Nam & de hominibus,
cum quibus unque sumus juris societate conjuncti, si-
gna quadam dedit, sed sanando homines non necando.
Quod & de belluis, & de arboribus faceret, si eadem
nos cum illis societate, quam vos opinamini conjunctos
esse judicaret.

97 Accedit his, quod voluntas & liberum arbitrium
his omnibus inest, in quibus Ratio reperitur, quoniam
istam sequitur, uti ex D. Thoma fuse probatum reli-
quimus tomo 2. in 1. p. q. 19. a. 1. in quibus autem est
voluntas ac liberum arbitrium, ista & bene, & male
agere possunt, subindeque sunt præmio & pœna digna,
quod animalibus tribuere brutis planè absurdum est: &
consequenter Ratione destituta illa esse credere oportet.

98 Conf. ex D. Th. lib. 2. cont. gent. c. 66. quæcun-
que Intellectu & Ratione prædita sunt diversa admodum
operantur, ut patet in homine: sed animalia bruta à
natura ad quasdam determinatas & uniformes in eadem
specie operationes moventur; sicuti omnis hirundo si-
mili modo nidificat: ergo animalia bruta simpliciter
ratione carent.

99 Quod autem in animalibus perfectioribus sit qua-
dam rationis umbra docet D. Thomas in 3. dist. 27. q.
1. art. 4. ad 3. ubi ait: *Intellectu alia animalia partici-
pant per quandam obscuram resonantiam, in quantum
sentiunt, sicut & Voluntate participant in quantum
habent appetitum sensualem.* Et dist. 35. q. 1. a. 2. quæ-
stiunc. 2. ad 1. *Dicendum, inquit, quod homo in quantum
est contemplativus est aliquid super hominem; quia in
Intellectus simplici visione continuatur homo superiori-
bus substantiis, quæ intelligentiæ, vel Angeli dicun-
tur; sicut animalia continuantur hominibus in vi æsti-
mativa, quæ est supremum in eis secundum quam ali-
quid simile operibus Rationis operantur.*

100 Hac de causa quædam animalia prudentia, atque
disciplinabilia ab Aristotele hic lib. 1. tex. 3. dicuntur,
cum tamen prudentia & disciplina simpliciter &
proprie dicta ad Intellectum spectent: quoniam scil.
quan-

quandam prudentiæ ac disciplinæ umbram, atque resonantiam participant. Cujus rei gratia notat D. Th. lec. 1. tres in animalibus cognoscentium vel cognitionisprehendi atque existere gradus. Primus est eorum, quæ nec auditum nec memoriam habent; idcirco neque disciplinabilia sunt, neque prudentia. Secundus est eorum quæ memoriam habent, auditu tamen destituta sunt, eapropter sunt prudentia, non tamen disciplinæ idonea sive disciplinabilia. Tertius est eorum, quæ & memoria & auditu præstant, & ejusmodi nedum prudentia, sed etiam disciplinabilia censentur. Quartus præterea gradus adjici nequit, ut videlicet quædam animalia sint auditum habentia, & memoriæ facultate carentia: sensus enim qui per medium exterius suum, sensibile apprehendunt, inter quos est auditus, non nisi in animalibus, quæ motu processivo moventur, reperire est; quibus memoria deesse non potest, ut docet Philosophus lib. de sensu & sensibili cap. 1.

101 Primi generis Animalia imperfecta propriè idcirco memoria carent, quoniam sensata apprehensa non retinent, ob aqueam suæ complexionis frigiditatem, aut terreitatem, quæ spiritum animale formam deferentem impediunt; sicuti experimur in muscis, quæ flabello abactæ se statim rursus ingerunt, læsionis immemores, neque ad certas casas se conferunt. Perfecta verò memoriam habere dicuntur, quoniam in eis ex sensibus in actu factis gignitur quidam habitus imaginum sensilium per quem in memoriam præteritorum exit, qua ad motum excitantur, ut sibi de necessariis provideant, & noxia devitent.

102 Ut autem probè noscatur cur prudentiam habere dicantur advertendum ex D. Th. 6. Ethic. lec. 4. & Marsilio Ficino in Alcibiad. Plat. quod in nobis, Prudentia ut bonum intelligit, humanas actiones tam publicas, quam privatas ad finem optimum refert. Ut utile per commoda media, propriasque vires, quibus ad finem perveniat, dirigit. Ut pulchrum, quis ordo, quis modus in hoc progressu, quasi in quodam itinere sit servandus, instituit. Ut justum, quæ distinctio singularum operum, quæ observantia impositi ordinis,

quod supplicium transgredientis : quod præmium legens hujus itineris observantis præscribit . Et Franciscus Patritius de Repub. lib. 5. c. 2. Prudentiæ, inquit, munus est omnia ad rationis normam dirigere, nihil agere penitendum, fortune aditus quasi divina quadam ratione præoccupare, sibi non rectum agere .

103 Igitur, ut notat D. Alb. M. hic tr. 1. c. 6. prudentia dicuntur ejusmodi animalia, veram rationem, non habentia quatenus loco ipsius memoria utuntur, & aliquo modo ordinant atque disponunt vitæ suæ commodum per quandam civilitatis, felicitatisque similitudinem, quem modum videre est in apibus, & gruibus, atque aliis innumeris animalibus, quæ mira quadam naturæ industria sua opera perficiunt . Et D. Th. Dicitur, inquit, prudentia aliter in brutis animalibus, & aliter hominibus inesse . In hominibus quidem est prudentia secundum quod ex Ratione deliberant quid eos oporteat agere . Unde dicitur 6. Ethic. quod prudentia est recta ratio agibilium . Judicium autem de rebus agendis, non ex Rationis deliberatione, sed ex quodam naturæ instinctu, prudentia in aliis animalibus nuncupatur . Idcirco prudentia in aliis animalibus est naturalis, astimatio de convenientibus prosequendis & fugiendis nocivis .

104 Hoc naturæ instinctu ducti hericii ventos aquilonares & austrinos, dum adventantes perferunt, ita-
tim cavernas introeunt & ex ea parte, unde perflaturum venum prospiciunt, illius os obstruunt quo se ab illius imperu tueantur . Hoc ipso naturæ instinctu acta cervæ in locis umbrosis juxta publicas vias parit, ut ferarum insidias, injuriasque devitet, ibique noctu degit : sed purpurascens aurora, belluis ad sua latibula remeantibus ad loca latentia petrarumq; concavitates cum fœtu properat, ut ab hominibus transeuntibus se incolumem servet . Eodem instinctu ibices polegium agreste comedunt, ut ferrum è vulnere excutiant . Idcirco prudentes nuncupantur . Et quamvis prudentia hæc, & naturæ sagacitas, sive astutia in magnis animalibus egregie eluceat : in parvis tamen quibusdam animalibus, multò magis deprehenditur ut in apibus,
hi-

hirundinibus, & gruibus, de quibus innumera
Autores.

105 Disciplinabilia tandem dicuntur quæcunque per
sterius instructionem ad aliquid faciendum, quod mo-
dum Artis habeat, vel aliquem Rationis ordinem imi-
tetur, assuescere possunt. Quo pacto Psittaci & Pica
ad quasdam canilenas decantandas assuefactione habi-
les efficiuntur. Ex quibus constat disciplinabilia hæc
dici ex eo quòd auditum, memoriam & prudentiam,
habeant: sine quorum interventu ad hujusmodi opera
non assuescerent neque ordinem Rationis imitarentur.
Unde apes, & cætera ejusmodi animalia auditu caren-
tia disciplinabilia non sunt, esto prudentia esse possint,
ut docet Philosophus loc. cit. Advertit Alexander hoc
intelligi de omnibus disciplinis quæ per signa sensibilia,
& institutionem auditu perceptam addisci possunt.

106 Monet tamen D. Alb. Mag. hic tr. 1. c. 6. du-
plex esse distinguendum Artis genus, videlicet Libera-
lis & Mechanicæ: quarum illam propter se & animi
gratia volumus; cujusmodi sunt, Musicæ ars, tripu-
diandi, saltandi, &c. quarum solis duntaxat exercitiis
oblectamur, & non lucri anteriorisve utilitatis causa.
eas discimus: Mechanicæ verò quæ ob utilitatem &
commodum addiscuntur, quemadmodum Sutoria: se-
cundum quas etiam est duplex institutionis seu discipli-
næ genus in animalibus Liberalis nimirum & Mecha-
nicæ. Attamen videntur plura animalia instrui, im-
buique posse quasi Liberalibus disciplinis, quæ sunt cap-
tu faciles, ut cantare, tripudiare, saltare &c. pauca
verò Mechanicis. Ratio esse potest quia artes primi
generis magis auditu capi, ac facilius acquiri possunt,
magisque ad naturæ similitudinem accedunt, quæ est ra-
tio quædam Artis Divinæ indita rebus, qua moventur
ad suos fines, secundum ordinatos quosdam processus,
ut docet D. Thomas lib. 3. cont. gentes cap. 24. lib. 2.
Phys. lec. 4. & 14. quæ quidem ratio artis divinæ atque
sapientiæ non modicum in his animalibus relucet, ut
notat idem S. D. 1. 2. q. 13. a. 2. ad 3.

107 Quam doctrinam multis exemplis illustrare
possumus. Et quidem choreas tripudique edoceri pos-

se ejusmodi animalia Sybaritarum exemplo notissimum est; qui cum in symposiis equos suos ad tibiam tripudiare docuissent, ad interuersionem usque delati sunt, ut meminit Aristoteles de ipsorum republica agens. Crotoniata enim illorum hostes hoc deliciarum studio intellecto saltandi concinnitatem illis pararunt tibicines, ut equos ita instructos audito tibiæ cantu se se statim attollerent arrectos, pedibusque prioribus vice manuum gestus, motusque quosdam chironomiæ ederent ad numerum saltatorios militibus suis permiscentes, quorum melodiam cum audivissent non solum dicuntur exiliisse, verum etiam excussis sessoribus ad Crotoniatas hostes transfugisse. Idem scribit Charon Lampfacenus Bisaltas olim contra Candianos designasse: Onarim enim Bisaltarum ducem, Tibicinam Cardianam erudire fecit, ubi ergo pugna fuit cœpta, tibias inflare, modulosque canere iussit consuetos. Quibus auditis equi in posteriores pedes erecti in tripudium sunt conversi: & cum Cardianorum vis in equitatu posita esset, victi facile superatique fuerunt. Olaus magnus etiam in Olandia Gotici Maris ingeniosissimos esse quosdam equos testatur, ut saltibus & choreis Buccinæ vel tympani sono per eos adaptari possint. Quorum exercitium est huiusmodi spectaculis acquirere victum. Itemque instrui, ut circulos ferreos aut ligneos non admodum amplos more canum transiliant, saltuatimque vivacissima pernicitate se se gyrando revoluant. Proprio etiam nomine monitos magis vel minus id facere juxta arbitrium imperantis. Quam docilitatem discendi que promptitudinem Solinus voluptatem nuncupat inquit: *Voluptatem equis inesse Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiæ, quidam saltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursum provocantur.* Sed illud præ omnibus cæteris equum capacem disciplinæ ostendit, quod homines adorare sæpius visus sit.

108 Notat idem D. Albertus Mag. hoc intervenire discrimen inter prudentiam, ac disciplinam in Animalibus, quod prudentia est quædam sagacitas circa illa, & quæ

quæ ad vitam eorum conferuat, existens in eis ex memoria convenientium acceptorum cum ipso sensu in actu sensibilis facto. Disciplina autem est sagacitas sive industria circa illa de quibus ars habetur ex memoria sonorum quatenus signa rerum existunt per modum conceptuum & nominum. Igitur omnia illa animalia sunt equidem prudentia, disciplinæ verò expertia quæcunque memorativa sunt; sonos tamen, quatenus per modum signorum & nominum sunt audire non possunt, ut apes. Addiscunt autem aliquid disciplinæ quæcunque animalia juxta memoriam reservantem intentiones notitiasque rerum atque nominum etiam ejusmodi sensum auditus fortiuntur. Nam sonorum quælibet eruditio atque perceptio, quæ ad disciplinam valet, non simplici auditus sensu perficitur, sed virtute etiam æstimationis aliquo qualiter conferentis designata per nomen, vel per sonum adinstar nominis. Quo pacto canes, elephantes, simiæ, jumenta etiam, armenta, & alia quædam animalia auditu prædita sunt, cum propriis nominibus appellata accurrant, auditis verò aliis atque aliis vocibus ex instituto significantibus aliter atque aliter moveantur, aut quiescant: & quædam opera similia operibus artis faciant. Quod cernere est in canibus, qui certis verbis provocati humanam saltationem imitantur. Visus est in Lusitania quidam canis Eduardi Principis, ante centum annos, qui naturæ sagacitati audiendi consuetudine adjuncta nomina propria quorundam episcopi familiarium ita distinguebat, ut eorum quemlibet ab alio vocarum quæriraret, & dentibus veste apprehensa ad vocantem duceret. Quam docilitatem & humani ingenii imitationem ipso mortis genere confirmavit; siquidem mortuo principe & constantissimè cibum repudiavit, & desiderii cruciatu affectus interiit.

109 Objicies: plantæ à tangibilibus & gustabilibus partuntur: quinimmo purum ab impuro, & proficuum ab inutili sequestrant, dum nutriuntur, ideoque utrumque posse & persentire videntur, aliàs vel nullum attraherent, vel omnem telluris succum ebiberent. Habent quoque plantæ amicitias inter se, & inimicitias, & sexum: vices ulmis amicæ perhibentur, brassicis verò inimicæ, & lu-

pinis siccomori: oleas myrthi amant, fugiunt cucurbitas & ad falices extenduntur; à supposito etiam oleo aufugere & contrahi dicuntur; ad aquam vero in vase suppositam extenduntur, & augentur. Heliotropium Solis amore, converti omnes norunt, & tandem de palmis communiter fertur, quod non fructificent, nisi femina masculo adhæreat, vel ejus odore aut pulvere ab eo accepto illiniatur. Unde psal. 77. dicitur: *Occidit in grandine vineas eorum*; occidi autem non nisi vita sensitiva præditis competit, uti animalibus.

110 Respond. ad 1. equidem plantas à tangibilibus & gustabilibus affici, non tamen immutatione intentionali, & per species earum, quo pacto immutantur sensus, sed immutatione naturali. Neque ut purum ab impuro fecernant, illudque respuant & istud attrahant opus est ut propria aliqua cognitione id præstent, sed ipsa vi & facultate naturæ ab autore illius indita, & directione illius, qui omnia etiam cognitione carentia in proprios dirigit fines: ratione cujus opus naturæ opus Intelligentiæ esse dicitur. Ob eandemque causam amicitiam quandam & inimicitiam inter se gerere videntur, hoc est sympathiam, vel antipathiam quandam ab eodem naturæ parente illis impressam: vel denique virtutes quasdam ex actione Corporum Cælestium influxuque eorum participant; qua de causa actiones quasdam operantur, quæ sphaeram videntur excedere earum naturarum, quæ cognitione destitutæ sunt. Unde in plantis est appetitus naturalis, qui absque cognitione est. Ad illud psal. 77. respondet D. August. lib. 1. de Civit. Dei c. 20. dicens: *Hoc genus rerum, id est, plantarum, quamvis non sentiat, vivit, & per hoc potest mori*. Unde occisio ibi sumitur pro cujuslibet viventis destructione. Et ideo Generardus exponit: *Occidit, id est, perdidit, per metaphoram, ut significet plantas vivere suo modo vita vegetabili.*

ARTICULUS SEPTIMUS

*Utrum omnis anima secundum essentiam suam
sit indivisibilis.*

100 **N**Ota ex D. Alb. M. sum. de homine q. 7. ar. 2.
aliquid divisibile dupliciter dici. Primò divi-
sione quanti, quòd nimirum in partem majorem, & mi-
norem dividi potest, quarum nulla est æqualis toti. Et
hoc dupliciter contingit, scilicet per se, & per accidens.
Per se hac divisione dividuntur, quæ per se quanta sunt,
& ut quanta dividuntur; per accidens verò, quæ ad di-
visionem ipsius quanti dividuntur, ut albedo ipsi quanto
adjacens. Secundò potest aliquid dividi divisione ma-
teriæ, ita ut ipsa secundum totam sui rationem & esse in
utraque parte maneat, ut cum dividitur aurum: quælibet
enim pars auri rationem & esse participat: & ideo quæ-
libet pars auri est aurum. Quod intelligendum est,
quando divisio speciem non corrumpit; ut in divisione
auri: si enim speciem ipsa destruat, neququam partes
rationem, & esse ipsius totius retinet: nec enim divisio
asino quælibet pars asini est asinus: sed quæ speciem
totam retinet.

101 Supponimus impræsentiarum ut fide certum ani-
mam rationalem spiritualem esse, ac perinde indivisi-
bilem integraliter, seu quantitativè, non modò per se,
verum etiam per accidens, & ad ipsius corporis divisi-
onem. Tota ergo difficultas procedit de Anima Sensitiva
ipforum animalium, & Vegetativa plantarum; an scili-
cet divisibiles sint saltem per accidens ad corporis divisi-
onem, aut divisione materiæ, & continui? Iam ab anti-
quis temporibus sub judice lis est. Quidam omnem ani-
mam, etiam humanam fecere corpoream, ac per se divi-
sibilem. Ita Cleantes, & Chrysippus apud S. Grego-
rium Nyssenum lib. 2. de anim. c. 2. Idem sensisse videtur
Tertullianus de anima c. 6. dum animam nostram fecit
corpoream, quamvis immortalam. Alii verò docuerunt
omnem animam simpliciter esse indivisibilem. Ita Sim-
plicius lib. 1. de anima t. 4. Marsilius Ficinus lib. 1. de
Theol.

Theol. Plat. c. 5. & 8. ubi hanc sententiam tribuit Platoni, Ammonio, Plotino, & Porphyrio. In eandem inclinasse videtur D. Bonavent. in 2. d. 8. p. 2. a. 1. q. 3. Alii omnem animam sensitivam ac vegetativam divisibiles reputarunt. Ita Scotus in 4. d. 44. Durandus, Ægidius, & alii plures, qui videri possunt apud M. Martinez de Prado hic lib. 2. q. 9. n. 33. Tandem alii animas plantarum, & animalium imperfectorum divisibiles esse arbitrati sunt; animalium verò perfectorum animas simpliciter indivisibiles fecerunt. Ita communiter Thomistæ: quorum plurimos adducit, & sequitur idem autor loc. cit. n. 33.

102 Prima concl. omnis anima in ratione animæ actu & formaliter est indivisibilis, potentiâ autem divisibiles sunt animæ plantarum, & animalium quorundam imperfectorum, dividunturque divisione materiæ, & per accidens ad divisionem corporis. Nomine animalium imperfectorum hic intelligimus illa quorum partes deciduæ vivunt, & in eis salvatur species; ut sunt lacertæ, colubri, vermes, & similia. Hæc concl. est D. Thom. de spirit. creat. a. 4. ad 19. ubi ait: *Dicendum quod in illis animalibus, quæ decisa vivunt, est una anima in actu, & multæ in potentia: per decisionem autem reducuntur in actum multitudinis, sicut contingit in omnibus formis, quæ habent extensionem in materia.* Eandem docet D. Alb. M. sum. de hom. q. 7. a. 12.

103 Prima pars prob. omnis anima actu & formaliter physicè, & in re constituit materiam in specie determinata viventis: sed nihil formaliter actu ad speciem determinat, nisi actu secundum se indivisibile sit: ergo qualibet anima secundum se actu, & formaliter indivisibilis est. Maj. patet: nam hæc forma cinamomi: v. g. constituit plantam in specie determinata, quæ est cinamomum; & forma lacertæ constituit in specie determinata animalis. Min. verò prob. nihil formaliter actu ad speciem determinat nisi dando actu esse specificum actu distinctum, & divisum à quolibet alio: sed non potest esse actu distinctum: & divisum à quolibet alio, nisi actu in se indivisibile sit: ergo nihil actu formaliter ad speciem determinat, nisi actu secundum se indivisibile sit.

Prob.

rob. min. ut aliquid sit actu, & in re ab alio divisum, debet esse in se terminatum distincto termino, & non habere terminum communem cum illo: sed omne id quod terminatur actu, aliquo indivisibili terminatur; quia si divisibile sit ulterius, eo ipso terminatum non erit: ergo aliquid actu & formaliter non potest esse ab alio distinctum ac divisum, nisi actu in se indistinctum atque indivisum sit. Conf. species rerum sunt sicut numeri, quibus addito, uel detracto variatio fit in specie: ergo in indivisibili consistunt: ergo forma speciem constituens formaliter actu indivisibilis est.

104 Secunda pars prob. 1. ex Arist. 1. de anim. c. 68. ubi ait: *Plantæ autem, & animalium multa divisa vivunt: & videntur eandem habere animam speciei.* Vbi D Th. Dicuntur, inquit, *plantæ vivere decise, & animalium quædam incisorum, tanquam eandem habentia animam specie, etsi non numero.* Et reipsa quidem irrefragabili sensuum experientia constat ramos plantarum in fitos alteri, vel in terra plantatos germinare, ac coalescere. Similiter utramque vermium decisorum partem sentire, ac moveri, quæ sunt manifestissima vitæ opera. Et ita testatur D. August. lib. de quant. animæ c. 31. ubi de quadam bestiola reptante, multipede refert, quod in multas partes concisa, ita omnes moverentur, ut totidem bestiolæ separatæ viventes crederentur. Et tandem concludit nonnullum animal concisum in omnibus partibus vivere.

105 Respondent Contrarii, divisa planta totalem ejus formam corrumpi, & alias de novo produci, sicut diviso continuo plures actu superficies resultant. Contra 1. esto duæ formæ numero distinctæ resultent, quia distincta numero accidentia pullulant per distinctionem materiæ, vel subjecti numericam, tamen formaliter illæ duæ formæ sunt ejusdem naturæ, & speciei; ut expressè docet S. D. ex Arist. lib. 2. de anima cit. sed si animæ illæ essent simpliciter indivisibiles secundum naturam & speciem suam, nullatenus possent remanere in eadem specie inter se, vel cum illa forma totali: ergo non sunt omnino indivisibiles. Prob. min. species rerum naturalium sunt sicut numeri, quorum species per addi-

tionem, & abstractionem unitatis variantur, ut dicitur
 8. Metaphys. text. 10. sed formæ illi totali quæ destruitur
 aliquid detrahitur; aliàs illæ, quæ de novo pullulant
 totales essent, sicut prima, & tantam materiæ mole
 informarent; quod constat esse falsum: ergo si formæ
 illæ essent indivisibiles omninò, in eadem specie non
 remanerent. Conf. in formis naturalibus est ordo, &
 cum materia recedit ab aliqua forma, non suscipit aliam
 ejusdem speciei, sed alterius ut in omni corruptione subst
 tantiali patet: insuper nova forma sine novis dispositio
 nibus præviis non generatur: nulla autem ibi apparet
 dispositio ad novam formam, sicut nec alteratio, cum
 remaneat eadem organisatio: ergo forma illa non cor
 rumpitur, ita ut aliæ de novo pullulent.

117 Quòd si dixerint utramque partem eadem ani
 ma vivere: multò absurdus erit: cum ad divisionem
 materiæ nova corpora resultent: ergo etiam distinctæ
 numero animæ, quæ sunt illorum corporum actus.
 Eò præsertim quòd si eadem anima esset, operatio unius
 operationes alterius impediret. Et tandem motu suo ad
 eundem locum tenderent, & non ad diversa loca, quod
 experientia teste falsum esse constat. Nec valet dicere
 cum Simplicio quòd una solùm ex illis partibus, nimi
 rum ubi est caput, vivat, aliæ verò non: sed moveri
 propter spiritus vitales ibi actu remanentes: unde post
 quam evanuerint cessant moveri. Non, inquam, obstat:
 quia tandiu spiritus vitales non permanerent: nec cum
 solis illis alimentum trahere posset, quod tamen quan
 doque evenit.

118 Tertia pars, nimirum quòd sint divisibiles di
 visione materiæ, patet: quia in utraque parte decisa
 salvatur tota ratio & esse formæ: quod ex eò conclu
 ditur, quia similes operationes exercent. Quòd au
 tem per se non dividantur, patet etiam; quia sunt for
 mæ substantiales, quibus per se dividi non competit,
 cum substantia ex se nullas actu partes habeat, nisi per
 ordinem, & habitudinem ad quantitatem: ut latè pro
 batum est. 10. 2. q. 6. de quant. a. 1. Dividuntur igitur
 quantitativè, seu divisione quanti per accidens: quia
 ad divisionem quanti sequitur materiæ divisio, cujus
 actus

is est forma, quam ad divisionem materiæ dividi
 vero, seu materialiter, necessum est. Et hac ratio-
 anima illa dicitur multiplex in potentia: quia cum
 valdè imperfecta, & immerfa in materia, vix ex-
 ceditens rationem corporis, non est actualitatis perfec-
 tæ & unitatis in esse suo, sicut sunt animæ perfectæ: ea-
 propter relinquit potentiam ad divisibilitatem secun-
 dum modum illum imperfectum actuandi materiæ,
 & ineffendi.

119 Secunda concl. Animæ animalium perfectorum
 (quorum scilicet partes decisa non vivunt salvando spe-
 ciem) non sunt divisibiles actu, vel potentia divisione
 materiæ, vel quantitatis; sive per se, sive per accidens:
 sed sunt simpliciter indivisibiles. Ita S. D. 1. p. q. 76.
 a. S. D. Alb. M. lib. 1. de anim. c. ult. Prob. 1. cujuscumque
 animalis perfecti forma habet ex ratione propriæ spe-
 ciei diversam omnino habitudinem ad totum & ad par-
 tes, ita ut nulla pars possit esse primum perfectibile ta-
 lis formæ: sed si animæ illæ essent divisibiles & habe-
 rent diversas partes quantitativas diversis corporis par-
 tibus correspondentes, ipsæ secundum suam essentiam
 non haberent diversam omnino habitudinem ad totum
 & ad partes illius, imò pars posset esse aliquo modo
 primum perfectibile talis formæ: ergo animæ anima-
 lium perfectorum non sunt divisibiles. Maj. patet: quia
 nulla pars animalis perfecti à toto decisa, & separata
 vivit, aut exercet propriam animæ illius operationem:
 ergo neque retinet speciem seu formam; quia quod re-
 tinet speciem, speciei operationem habet: ergo cum
 totum illam retineat, diversa est habitudo animæ ad to-
 tum corpus, & ad partes illius. Min. verò prob. qua-
 libet pars formæ quantitativæ, & divisibilis totam ejus
 essentiam respicit; v. g. quælibet pars aquæ simpliciter
 est aqua, & decisa à suo toto speciem aquæ retinet: &
 quælibet pars ligni est lignum: & cuilibet parti pro-
 portionatæ pars talis formæ correspondet: ergo simi-
 liter in anima eveniret, si forma quantitativa, & divi-
 sibilis esset. Et hoc ideo est: quia si forma dividitur di-
 visione materiæ dividi debet: & ideo secundum totam
 rationem, & esse in qualibet parte esse debet.

110 *Huius rei gratia* notat D. Caiet. *ibid.* triplex est formarum genus. Quædam sunt, quæ omnino indifferenter se habent ad totum, & ad partes; quia operationes earum in qualibet parte salvari possunt: sicut forma aquæ, vel ignis: in qualibet enim parte ignis operationes illius salvatur. Aliæ sunt quæ omnino differenter se habent ad totum, & partes illius; ita ut in totum hoc, vel illo modo dispositum, & organisatum introducantur, in quamlibet autem illius partem indifferenter non introducuntur; exempli gratia ipsa anima rationalis non introducitur in pedem, vel manum deciduam: sed in corpus organisatum juxta exigentiam sui. Aliæ tandem sunt formæ, quæ medio modo se habent: nam quodammodo se habent differenter ad totum & ad partes: nonnullas enim operationes habent in una parte, quas in alia non sortiuntur; & quodammodo indifferenter, quia in qualibet parte salvantur, ut forma lacertæ.

121 Et hoc ideo est: quia, ut passim notat S. D. est ordo in formis quæ secundum magis, & minus perfectum differunt, & quò magis ad similitudinem primi actus accedunt, eò sunt perfectiores: unde inter cæteras anima rationalis habetur perfectior: quia magis ad imaginem Dei, & similitudinem primi actus accedit. Formæ autem corporales rerum inanimatarum quàm latissimè ab ea similitudine primi actus distantes sunt, & prope materiam, quæ est divisibilitatis radix: unde & ipsæ divisibiles sunt divisione quantitativa; quia nullam in partibus dissimilitudinem habent, sicut neque materia ipsa: quælibet enim pars materiæ materia est. Supra has paululum in perfectione extolluntur formæ vegetabilium, & animalium imperfectorum; quia jam magis accedunt ad similitudinem primi actus, nimirum in gradu vivendi, & non solum essendi. Et quia esse actu est radix operationis, jam quandam operationum majorem diversitatem sortiuntur, & per consequens nonnullam organorum diversitatem, quæ sunt operationum instrumenta: unde quodammodo differenter se habent ad totum, & partes quoad rationem aliquam operandi: simpliciter tamen se habent indifferenter ad
to.

um, & ad partes quoad rationem informandi: quia
 est hic non multum elevatur supra materiam, quod
 hasatur eorum minima in partibus dissimilitudo. Super
 autem elevatur formæ animalium perfectorum ir-
 rationalium, in quibus jam est magna operationum di-
 versitas, ac per consequens organorum, ac in partibus
 dissimilitudo: unde non remanent indifferentes ad in-
 formandum partes, & totum: sed primo habitudinem
 ad totum, ut primum perfectibile a se dicunt. Et ideo
 non sunt quantitativè divisibiles. Et super has in ultima
 perfectionis linea constituitur anima rationalis, quæ
 etiam entitativè est incorporea, licet sit corporis ac-
 tus. Hanc rationem insinuant S. D. & D. Alb. Mag.
 loc. citato.

122 Dices ex hac S. D. ratione solùm sequi animam
 perfectorum animalium non sic esse in materia, ut in
 qualibet ejus parte conservari possit. Cæterum non in-
 de colligi, quod in illa materia non sint divisibiles, &
 extensæ: quemadmodum in minimo naturali aquæ for-
 ma substantialis est extensa. Cæterum si fiat divisio,
 defectu quantitatis materiæ, in parte divisa manere ne-
 quit. Eodem pacto in animali perfecto forma est di-
 visibilis, & extensa: quamvis defectu quantitatis in
 parte materiæ conservari nequeat.

123 Contra: illa forma, quæ naturaliter est divisi-
 bilis, naturaliter exigit in partibus divisis conservari,
 absolutè & secundùm se loquendo: ergo si animæ per-
 fectorum animalium divisibiles sint, absolutè, & se-
 cundùm se loquendo in partibus divisis aliquando con-
 servabuntur. Prob. antec. natura corruptionem non
 intendit, sed speciei conservationem: ergo illa forma,
 quæ naturaliter est divisibilis, naturaliter exigit in par-
 tibus divisis conservari: alias naturaliter intenderetur
 corruptio in divisione illius. Itaque ibi est sermo de
 forma, parte, & toto, secundùm se, & absolutè sum-
 ptis; non autem de tanto, & tali parte. Quod enim
 in tanta, & tali parte non conservetur, per accidens
 se habet; si semel detur quòd absolutè in parte, vel
 partibus aliquibus conservari possit; ut de facto contin-
 git in animalibus, quæ decisa vivunt.

124 *Contra.* Ne ratione totius quantitativi est quæ
 ejus partes à toto separatae totum fiant : ut sapius ex
 D. docuimus : ergo si in anima illa est totalitas quanti-
 rativa, de ratione sua habebit quod partes separatae
 tum fiant, seu anima quædam totalis, ac per con-
 quens quod partes decisæ vivant, nisi per accidens, &
 ab extrinseco impediatur. Quod autem est ut per ac-
 cidens non semper contingit; ergo oportebit quod tan-
 dem aliquando partes animalium perfectorum decisæ
 vivant : si solum ab extrinseco proveniat, quod non
 vivant, nimirum quia carent debita quantitate, vel
 organisatione congrua. Patet hoc in animalibus im-
 perfectis. Licet enim accidat non semper quaslibet par-
 tes ipsorum decisas vivere : tamen absolutè vivunt co-
 rum partes decisæ, ut quotidiana testatur experientia :
 ergo si animæ perfectorum animalium sint divisibiles,
 competet eis absolutè, ut decisæ vivant : cujus contra-
 rium omnino evenire experimur.

Solvuntur Argumenta Contraria.

125 **A**RG. 1. si partes lacertæ, vermis, vel cujusli-
 bet alterius animalis imperfecti propriam
 haberent formam, ex læsione seu passione unius partis,
 cæteræ necessariò non condolerent : veluti, cum pars
 tabulæ calefit, necessariò cæteræ calorem non susci-
 piunt : sed ut docet D. August. lib. de immort. anim. c.
 ult. si vermis in cauda pungatur, se totum movet, ac
 contrahit : ergo signum est quod anima illius tota sit in
 qualibet parte. Conf. ex eodem D. Aug. lib. de quant.
 animæ, ubi docet species, quibus animalis cujusque
 sensus apprehendit objecta, esse indivisibiles : id au-
 tem, quod apprehendit indivisibile, ipsum quoque
 indivisibile est.

126 *Resp.* lacertam, vel vermiculum, si in cauda
 pungatur, in toto corpufculo dolorem concipere, &
 ideo constringi : quia ibi una est anima actu, sub una
 continuitatis ratione, licet plures potentia. Et propter
 eandem rationem species, quibus apprehendit, sunt
 quodammodo indivisibiles,

127 Arg. 2. si in parte animalis in remanet anima, qualibet pars esset animal; sed hoc est absurdum: ergo &c. Seq. prob. 1. quia animal nil aliud quam compositum ex materia, & anima sensitiva: qualibet autem parte materia, & anima sensitiva reperiuntur. Prob. 2. ramus ex arbore decisus, & plantatus verè est arbor, quia viventi anima præditus est: ergo si in parte abscisa lacertæ: v. g. anima sensitiva maneat, erit verum animal. Confirm. si in qualibet parte abscisa maneat anima cum suo sensu, & motu locali, ibi phantasia, & imaginativam manere necessum est, si ne quibus motus localis animalibus inesse nequit, ut docet Arist. lib. 2. de anim. c. 20. sed phantasia, & imaginativa, cum certum organum exigant, in qualibet animalis parte manere nequeunt: ergo neque anima.

128 Resp. ad arg. quamlibet partem habere formam ejusdem speciei essentialiter & quantum ad substantiam: non verò secundum esse perfectum, & completum in ratione naturæ, & principij operationum naturalium, propriarum talis speciei: ut de embryone diximus ex S. D. lib. 2. Phys. Nam in ratione principij operationum, & naturæ perfectæ exigit talem organisationem & potentias ad operandum suas operationes, & speciales usus; sicut nutritionem, augmentum &c. quæ in aliqua saltem parte completè non inveniuntur; ut in cauda non est os ad cibum attrahendum. Unde in aliqua saltem parte deprehenduntur communes duntaxat animæ operationes, sicut motus vagi, & incerti, & sensus tactus; sed non propriæ, & completæ, etiam secundum quod à tali vivente antea exerceri deprehendebantur.

129 Ex quibus patet ad 1. prob. Ad 2. resp. M. Bannez loc. cit. & alii communiter duplicem esse phantasia. Alteram perfectam; ad quam motus localis certus, ac determinatus consequitur. Et hæc certum, ac determinatum in corpore suum sibi vindicat, nec in qualibet parte reperitur; imò nec in omnibus animalibus. Alteram imperfectam, quæ per totum corpus resperfa est, sicut tactus; & hæc sufficit ad aliquos motus vagos, & incertos, reperiturque in qualibet parte animalis imperfecti: quæ talibus vagis motibus cietur.

130 Arg. 3. formæ brutorum animalium sunt corporeæ, & materiales: sed de ratione rei corporeæ est visibilitas in partes quantitativas: ergo formæ animalium brutorum, etiam perfectorum sunt divisibiles. Dices rationem corpoream sufficere quod à corpore & materia dependeat, si sit corporeum ut quo, non verò requiri divisibilitatem. Contra: si aliquid accidens spirituale esset in corpore receptum, dependeret quidem in suo esse à corpore, naturaliter loquendo: sed tamen non esset forma corporea, sed spiritualis, ac perinde indivisibilis: ergo non sufficit dependentia à corpore, & materia secundum esse, sed ulterius requiritur divisibilitas in partes quantitativas. Conf. hujusmodi animæ educuntur de potentia materiæ divisibilis: sed formæ quæ educuntur de potentia materiæ divisibilis, sunt divisibiles, & extensæ: ergo illæ animæ sunt divisibiles. Maj. patet, quia forma illa cum primò generatur, de corpore organificato, cujus est actus, educitur: nec tota à tota materia, & tota à parte illius prodit; quia hoc vix intelligi datur in ipsis formis spiritualibus. Imò & fit actione divisibili, & corporea. Tum etiam quia augmentatio esteductiva novæ formæ partialis; ergo cum augetur animal, ex nova parte materiæ educitur nova pars formæ, ac per consequens est divisibilis.

131 Hoc argumentum, quod in hac parte præcipuum est, & molestius, postulat, ut breviter explicemus in quo consistat ratio corporis, seu corporei, prout distinguitur à spiritali, & immateriali. Variæ sunt de hac re sententiæ. Prima asserit rationem corporis, seu corporei consistere in divisibilitate, & extensione partium. Ita P. Vasquez 1. p. disp. 118. cap. 6. & alii Recentiores. Alii e contra asserunt rationem corporis nullatenus in divisibilitate consistere: cum etiam substantiæ immateriales creatæ, ut Angeli, partibus integralibus consent: sed in eo quod substantia aliqua sit cum alia impenetrabilis. Ita P. Arriaga disp. 1. de anim. sec. 4. & alii Recentiores. Alii dicunt consistere in dependentia intrinseca à materia seu subjecto materiali. Ita P. Thomas Hurtadus in suo Præcurs. Philosoph. contr. 2. §. 2.

132 Nota ex S. D. quòd esse corpus de genere substan-

dicit substantiam completam *cr.* debentur tres dimensiones; uidelicet longum, latum, & profundum. *us* uero de genere quantitatis actu tres illas: dimensiones importat. Præterea nota quod non est idem esse corpus, atqui corporeum, sicut neque est idem esse materiam, & materiale quidpiam. Corpus enim dicitur essentialiter, & ut per se stans, corporeum uero dicitur denominatiuè, & per modum alteri adjacentis. Unde ibi considerandum est aliquid per modum formæ denominantis, & aliquid per modum subjecti denominati.

133 Materia & forma sunt corporeæ, non corpora essentialiter, ac per consequens per ordinem ad corpus: nam quod per denominationem tale est, necessariò dicitur habitudinem ad aliquid, quod per essentiam sit tale. Materia quidem corporea dicitur prout dicit, habitudinem ad corpus ut prima ratio recipiendi quantitatem, cæteraque accidentia, & ut causa materialis; ipsius totus, in quo actu existit: nam materia non est actu subdimensionibus, & habent partes, nisi ut stat sub forma substantiali, & ratione ipsius esse totius compositi. Forma uero dicitur corporea, per habitudinem ad corpus, & ad materiam: ad corpus quidem tanquam ad id quod per se est actu, & cui debetur trina dimensio ut actus secundus: ad materiam autem ut ad rationem primam recipiendi ipsas dimensiones.

134 Est autem habitudo formæ ad materiam, uel ut actus ad potentiam, uel ut effectus ad causam. Quatenus forma est actus, diffundit se super materiam, perficit, ac determinat illam, & sub hac ratione omnis forma actu indivisibilis est: quia omne terminatum oportet esse indivisibile. Veruntamen quia contingit quasdam formas esse actus imperfectos, & non plene terminantes potentialitatem materiæ, contingit in potentia divisibiles esse diuisione ipsius materiæ, & per consequens diuisione quanti; ut sunt animæ plantarum, & animalium imperfectorum. Illæ autem animæ, quæ sunt actus perfecti, & constituunt speciem perfectam plene vincunt potentialitatem illam: unde non relinquitur in eis potentia ad diuisionem, sed modo indivisibili tam actu quam potentia respiciunt materiam, & totum: sunt ta-

men corporeæ per modum actus talis potentia, quæ est radix totius corporeitatis. Quòd si ulterius habeant actu à composito, & à materia consequenter ut à efficiendi, & efficiendi compositi, dicuntur esse corporeæ materiales: cujusmodi sunt omnes animæ præter rationalem; quæ dicitur incorporea formaliter, & secundum esse: quia à composito non habet esse, sed exercitium efficiendi actu in materia cujus est actus, & forma: cum sit per se subsistens. Dicit tamen habitudinem ad materiam, quæ est radix prima corporeitatis, & ut sic dicitur corporea in virtute, & eminenter: sed non secundum esse: quia per se, & sine ipsa actu esse potest.

135 In forma ergo ad arg. resp. dist. maj. formæ brutorum sunt corporeæ per modum radicis primæ recipiendi trinam dimensionem, aut ut subjectum illius, nego; ut actus perficiens potentiam, & limitans corpus ad talem speciem viventis, concedo: & dist. min. de ratione rei corporeæ est divisibilitas in partes, si sit corporea, ut quod, sive proximè, ut quantum, vel compositum, sive remotè ut materia, vel quod idem est, si sit corporeum ut suscipiens corporeitatem & trinam dimensionem, concedo: si sit corporeum ut actus limitans, ac determinans corpus ad certam speciem rei corporeæ, nego: quia sub hac ratione habet esse indivisibile, licet divisibile terminet. Exemplum est in continuo, quod ratione formæ terminantis est quodammodo unum, & indivisibile, ex S. D. lib. 2. de anima: ut quod tamen potentia divisibile est in infinitum. Quòd autem aliquæ formæ dividantur, hoc habent, non in quantum sunt actus perfectivi & limitantes speciem; sed quia non sunt actus perfecti, & plenè terminantes, sed multum immergi materia, unde habent immixtam potentiam quandam, & radicem ad divisionem, ac pluralitatem potentialem, quapropter divisione materiae dicuntur dividi.

136 Dices: etiam qualitas est actus, & forma perficiens: tamen per accidens dividitur divisione quanti: igitur & formæ materiales hac ipsa quanti divisione dividuntur. Resp. quòd qualitas est accidens consecutum ad ipsam formalem corporis rationem, & habens esse in ipso quanto, idcirco diviso quanto per accidens dividitur.

ditur. At formæ corporeæ præcedunt rationem quantum solum dicunt habitudinem ad ipsum ratione compositam vel materiæ, quam actuant, & limitant ad esse: unde divisionem quanti necessario dividitur totum, & materia, seu non forma; nisi contingat eam dividi divisione materiæ, propter immersionem quam habet in illa, quod non contingit in formis perfectis.

137 Resp. ad replicam negando quòd accidens spirituale immediatè possit recipi in corpore, saltem ut in subjecto inhesionis, & passivæ sustentationis, quia necessariò corporeum esset, ac materiale; cùm dependeret à corpore in suo fieri, & esse. Resp. ad conf. neg. rationem. Ad 1. prob. dico quòd forma materialis procedit tota à tota materia, & tota à parte, loquendo de totalitate essentia, sed non loquendo de totalitate quantitativa, quam actu non habet, nisi prout est sub forma & trina dimensione in actu: cùm autem forma è materia sine educitur, nondum est actu sub dimensionibus, & actu quanta, sed radicaliter & in potentia. Unde quædam formæ imperfectæ remanent divisibiles potentia, propter maximam immersionem, quam habent in materia: non verò aliæ, quæ sunt actus perfecti, & plene terminantes huiusmodi potentialitatem ad unam perfectam rationem essendi, & actualitatis. Nec forma fit, sed compositum, quod primò & per se terminat generationem substantialem, quæ de se est actio indivisibilis, licet ut conjuncta alterationi præcedenti divisibilis sit, ut latè explicuimus lib. 1. de gen. Resp. ad 2. conf. quòd augmentatio per se terminatur ad quantitatem, consequenter ad substantiam, quæ fit de novo, non secundum novam partem formæ, sed secundum novam partem materiæ, sub habitudine ad eandem formam, ut explicabimus infra.

138 Arg. 3. anima corporea non est in loco diffinitivè, sed circumscriptivè: ergo habet partes, & est divisibilis. Ant. patet: quia modus existendi diffinitivè in loco est proprius solum rerum corporalium. Conf. 1. experientia constat partes abscissas animalium perfectorum per aliquod tempus moveri, ut patet in capite galli gallinæ: imò Commentator 7. Phys. t. 4. refert se vi-

dissecturum sine capite ambulans : ubi adducit eum Galenum asserentem, quòd possit animal absciso corpore aliquantulum ambulare : sed isti motus absque principio vitæ, seu movendi scilicet, quod est anima, fieri nequeunt ergo in parte illa remanet, & subinde est divisibilis. Conf. 2. omnes potentia, & operationes animarum corporearum sunt divisibiles, ut patet: ergo ipsa quoque anima divisibilis erit.

139 Resp. ad arg. quòd esse in loco diffinitivè, & circumscriptivè, sunt modi per se essendi in loco : animæ autem corporeæ non sunt per se in loco, sed ratione totius divisibilis, & quanti : unde propriè nec sunt diffinitivè, nec circumscriptivè ; sed sunt ut actus in sua potentia, & subjecto, & ad modum substantiæ. Nec tamen sacramentaliter, quia non respiciunt alienam quantitatem, per habitudinem ad quam sint in loco, sed propriam & naturalem, penes habitudinem ad quam totum ipsum est divisibile, & materia ipsa, forma autem est ut terminans ipsam divisibilitatem. Resp. ad conf. motus illos ex abundantia spirituum qui in corpore remanserunt promanare, vel fieri præternaturaliter, & non naturaliter. Resp. ad 2. quòd potentia illæ, & operationes sunt perfectiones accidentales sequentes corpus ut organifatam, ac divisibile, unde sunt divisibiles: sed anima est actus primus terminans potentiam corporis ad vitam, seu faciens ipsum vivere, & limitat ad speciem viventis in aliquo individuo, unde ex sua ratione indivisibilitatem importat. Cætera argumenta facile solvantur ex dictis.

QUÆSTIO IV.

DE ANIMA

Quoad ejus informationem, & corpore quod est ejus materia.

Postquam de anima secundum se, & illius quidditate sermonem fecimus, superest ut de illa quoad informationem ejus, & corpore, quod est ejus materia, disseramus.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum in quolibet vivente præter Animam sit aliqua corporeitatis forma realiter ab ipsa distincta.

I Vicenna lib. 1. suæ sufficientiæ cap. 2. asseruit in qualibet materia, præter formam specificam esse quandam communem corporeitatis formam substantialem ab ipsis formis rerum specificis realiter distinctam ipsi materiæ coævam, ingenerabilem, & incorruptibilem. Scotus verò in 4. d. 4. q. 3. a. 2. Henricus Quodl. 2. q. 2. & communiter Scotistæ admittunt quandam substantialem corporeitatis formam, quam appellant formam corporis mixti, quæ re ipsa quidem in ipsis à formis eorum specificis realiter indistincta est: à formis autem viventium realiter distinguitur in ipsis viventibus. Unde corruptis, vel desinentibus hujusmodi formis viventium specificis realiter manet: constituitque rem in esse corporis mixti. Et hujusmodi corporeitatis forma, ut ipsi asserunt, ipsum esse specificum non concedit, sed quasi genericum, & incompletum, atque in ordine ad formam specificam est veluti prævia dispositio necessaria. Oppositam sententiam communiter tuerentur Philosophi ac Theologi cum D.

Thoma 1. p. q. 76. a. 3.

2 Conclusio: in homine, vel quolibet alio vivente præter animam non est admittenda aliqua corporeitatis forma physica simul cum materia constituens ipsam vivens in esse corporis mixti: quæ sit realiter, & secundum esse distincta ab ipsa anima, seu forma substantiali viventis. Prob. 1. quælibet formæ substantiales, & rerum species naturales secundum magis, & minus perfectum abinvicem differre inveniuntur: sed quando magis & minus perfectum inter se ordinantur, minus perfectum in magis perfecto continetur, nec constituit esse distinctum ab illo: ergo cum forma corporeitatis sit imperfectior ipsa forma viventis, & inter se ordinantur; forma corporeitatis à forma viventis continetur, nec constituit esse distinctum ab illa Physicè, & in re.

3 Major patet: viventia enim sunt perfectiora non viventibus, & inter viventia perfectiora sunt animalia plantis; & his omnibus homo perfectior. Minor etiam declaratur: tum in figuris, cum etiam in rebus naturalibus. In figuris quidem; etenim superficies quæ est pentagona, non per aliam figuram est tetragona: quia tetragonum in pentagono continetur. In rebus autem naturalibus: nam vegetativum est imperfectius sensitivo, utrumque rationali: unde illa in isto continentur, nec in homine est diversa anima realiter (ut fatetur ipsemet Scotus) per quarum unam homo esse vegetativum, per aliam sensitivum, & denique per aliam esse rationale fortitur.

4 Conf. non minus distat anima vegetativa, à sensitiva, & utraque ab anima rationali, quàm in esse corporeum à vivente: quia sicut corpus præsupponit vivens, & est separabile ex natura sua ab illo, ita vivens præsupponit sensitivum, & est separabile ab ipso, & utrumque à rationali; ut patet in plantis, & brutis: & tamen quia in eodem ordine se habent sicut magis, & minus perfectum, vegetativum in sensitivo, & utrumque in rationali continetur secundum idem esse formale, nec ad hoc distinctæ animæ formaliter, & in re exiguntur: ergo cum forma corporeitatis sit imperfectior,

mor. & in eodem ordine formarum naturalium, quasi dispositio prævia ad formam viventis se habens, in vivente formaliter continetur, nec constituit in re divinum esse.

Nota diligenter, quòd corporeitatis forma non est forma partis, & physica, sed forma totalis, & per modum quidditatis & naturæ, quemadmodum & humanitas; dicit enim totam corporis naturam, quod est quid completum in genere substantiæ, aliàs in recta linea prædicamenti non collocaretur. Forma verò totalis, seu compositum est effectus alicujus formæ partialis physicæ & materiæ primæ unitarum: ut latè explicuimus lib. 1. Phys. q. 6. art. 1. Forma autem, quæ physicè, & in re primò unitur materiæ, est hæc forma faciens hoc totum in tali specie determinata existens dein esse specificum ut sic, & esse genericum &c. quia ista primò, & per se non existunt, aut fiunt. Cùm ergo generatur in re, & physicè hic homo: generatur species humana ut existens in hoc homine: species autem humana habet esse per animam rationalem: ergo in exercitio physicè primò advenit hæc anima huic materiæ dans esse determinatum ad speciem humanam in hoc individuo, consequenter generatur species, & dein generica attributa, quæ ab actu essendi magis elongantur: ergo cùm ratio corporis magis ab actu essendi perfectò elongetur, præsupponit formam specialem specificam in vivente unitam huic materiæ primæ, ex quibus unitis resultat humanitas, animalitas, esse vivum, corporeitas, seu esse corporeum, per modum naturæ, & formæ totalis, & ut effectus hujus formæ specialis, seu hujus animæ, cui primò & per se competit esse actu physicè, & in re: aliis autem consequenter. Et in hoc Socrates deceptus est existimans corporeitatem esse quandam formam partialem, & physicam; cùm tamen non sit nisi forma totalis, & per modum naturæ, & quidditatis metaphysicæ denominantis corpus ut quoddam ens est, seu ut pars subjectiva entis & substantiæ; sicut humanitas denominat hominem.

6 Ex quibus contra ipsum insurgo in hunc modum: corpus ut sic primò, & per se non generatur, sed hoc

corpus in hac corporis specie existens, quia singularia primò & per se fiunt, consequenter species, & genera: sed non est hoc corpus in hac specie existens nisi per hanc formam specificam, quæ in tali ordine datur ut minimum esse formale, & distinctivum specie ab aliis: quæ forma specifica est, aut forma elementi, aut corporis mixti, mineralis, lapidis, metalli, plantæ, animalis: hominis &c. ergo fit primò, & per se hæc forma specifica in hac materia unita, ex quibus resultat species aliqua mixti determinata, hominis &c. deinde ratio corporis: ergo ratio corporis non se habet ut prævia, dispositio physicè, & in re ad alias formas específicas, cum ex eis, & materia unitis resultet: sed per modum gradus communioris, & magis illimitati. Et si hæc forma mineralis mixti adveniens dat esse corporeum, cur non & forma viventis dabit esse corporeum: præsertim loquendo de anima vegetativa, & sensitiva?

Solvuntur Argumenta.

7 **A** Rg. 1. non potest aliquid remanere numero sed corpus Christi mortuum simpliciter fuit idem numero, atqui vivum: ergo remanet eadem numero forma: sed non anima rationalis: ergo forma corporeitatis ab ea distincta. Minor est D. Th. 3. p. q. 50. a. 5. c. quem sequuntur communiter Theologi.

8 Resp. ex D. Th. ibid. dist. maj. non potest aliquid remanere idem numero, nisi eadem forma remaneat, si habeat esse à forma illa, & modum essendi, concedo: si ab ea tantum habeat modum essendi, & non esse, nego: nam cum unitas sequatur ad esse, simpliciter & absolutè remanet idem, si remaneat idem esse, licet non remaneat idem modus essendi. Et dist. min. corpus Christi mortuum fuit simpliciter idem numero quoad esse, & per habitudinem ad suppositum divinum, à quo habet esse actu & subsistere, concedo: quoad modum essendi, & per habitudinem ad formam, per quam determinatur illud esse ad specialem gradum entis, nego min. & conseq.

9 Revoca in memoriam ea quæ dicimus tom. 2. q. 8. de accidenti, nimirum quoddam esse, ad quod consequitur anima seu unitas, est actualitas ex se illimitata; limitatur verò ab eo, à quo participatur: illud autem quod participat esse ut quo est forma, unde limitat esse, & specialem modum ei confert: sicut esse in homine est esse modo rationali, sensitivo, viventi, quia hæc omnia confert anima ipsi toti composito. Ubi igitur forma constituit suppositum, ut quo dat esse, & modum essendi, licet esse efficienter sit à generante dante formam, ut in Metaphys. explicabimus. In Christo autem anima non constituit suppositum, nec dat esse illi, sed totum hoc suppletur per ipsum Verbum Divinum, quod dat esse & subsistere ipsi naturæ humanæ. Quapropter anima ejus corpori solum talem modum essendi conferebat, scilicet esse vivum: separata ergo anima à corpore Christi non remansit idem numero corpus totaliter, quia non remansit ille modus essendi, nam corpus non habebat esse vivum: remansit tamen absolutè idem esse actu, ac per consequens idem numero corpus: quia unum sequitur ad esse. An verò Verbum Divinum formam cadavericam tunc temporis assumpsit, Theologis disputandum relinquimus.

10 Arg. 2. omnia cadavera ex quacunque causa generentur sunt ejusdem rationis: ergo debent habere eandem formam specificam, quæ nulla alia assignari potest, nisi corporeitas: cum multoties à diversis specie agentibus fiant. Resp. aliquos sentire omnia cadavera esse ejusdem speciei, licet à diversis causis agentibus producantur: quia non implicat effectus ejusdem speciei à diversis specie agentibus produci, ut animalia ex putrefactione, & agente proprio producta ejusdem speciei esse censentur. Et hoc probabile reputat D. Caiet. 1. p. q. 76. a. 4. & in 2. de anim. c. 1. Alii autem è contra censent cadavera, quæ ex resolutione diversarum formarum pullulant, diversam speciem sortiri. Ita M. Bannez lib. 1. de gener. q. 8. a. 2. ad 4.

11 Nota ex S. D. lib. 1. de gen. tex. 18. quoddam duplex est forma: altera perfecta, quæ est finis intentionis naturæ, & complens speciem; ut forma mineralis, lapidis,

pidis, animalis &c. Altera imperfecta seu incompleta, quæ non complet speciem naturalem, nec est finis intentionis naturæ primò & per se, sed se habet per modum viæ & accessus ad formam completam & perfectam, vel recessus à forma completa & perfecta. Haec igitur, quæ formas huiusmodi incompletas formatur, solùm reductivè ad genus, vel speciem completi pertinent, ut docet S. D. q. 3. de pot. a. 9. ad 10. ubi loquens de forma embryonis ait: *Dicendum quòd embryo, antequam habeat animam rationalem, non est ens perfectum, sed in via ad perfectionem. Unde non est in genere, vel specie, nisi per reductionem: sicut incompletum reducitur ad genus vel speciem.*

12 Dico igitur quòd cadavera omnia nullatenus sunt ejusdem speciei, sed diversæ, reductivè tamen. Cùm autem medium de u roque extremo participet, ut præclare exponit S. D. in exemplo tepidi, quòd comparatum frigidò videtur totaliter calidum, comparatum autem calidò frigidum apparet: ideo forma cadaverica, quæ quodammodo rationem medii inter formam animati, & inanimati participat, reductivè ad utramque pertinet. Eapropter cadaver humanum ad speciem hominis reductivè pertinet, ex parte termini à quo recedit. Unde homo mortuus æquivoce homo dicitur: quòd nullatenus esset, nisi quædam imperfecta hominis ratio, vel similitudo in cadavere reperiretur. Penes accessum autem ad formas inanimatorum reducitur ad eas; ad quas secundùm prædominium in complexione magis accedit.

13 Arg. 3. anima intellectiva in se spiritualis est, & indivisibilis: sed corpus est extensum & divisibile: ergo præter ipsam exigitur corporeitatis forma, per quam homo habeat esse extensum & divisibile.

14 Conf. 1. anima rationalis creatur à Deo, homo autem generatur: ergo præter animam alia forma exigitur, quæ sit generationis terminus, cùm diversæ actiones diversos terminos postulent.

15 Conf. 2. anima rationalis est incorruptibilis: sed corpus est corruptibile: ergo datur aliqua corporeitatis forma distincta ab anima rationali, cujus gratia corpus efficiatur corruptibile.

16 Tandem quia anima est actus corporis: ergo præsupponit in materia corporeitatis formam: cum materia nuda sumpta non sit corpus.

17 Resp. ad arg. animam rationalem in se formaliter, & entitative consideratam esse re ipsa quidem spiritualem & indivisibilem; virtualiter autem & eminenter divisibilem, & hoc sufficere, ut præbeat homini esse corporeum & extensum. Ita D. Th. q. unica de spirit. creat. a. 3. ad 16. ubi ait: *Licet anima non habeat corporeitatem in actu: habet tamen virtute, sicut Sol calorem.* Cujus hanc rationem reddit: *Forma est similitudo agentis in materia. In virtutibus autem activis, & operativis hoc invenitur, quod quanto aliqua virtus est altior, tanto in se plura comprehendit, non compositè sed unitè: sicut secundum unam virtutem sensus communis se extendit ad omnia sensibilia, quæ secundum diversas potentias sensus proprii apprehendunt. Perfectioris autem agentis est inducere perfectiorem formam. Unde perfectior forma facit per unum omnia, quæ inferiores faciunt per diversa, & adhuc amplius. Puta si forma corporis inanimati dat materiæ esse, & esse corpus, & forma plantæ dabit ei, & hoc, & insuper vivere, anima verò sensitiva & hoc, & insuper sensibile esse: Anima vero rationalis, & hoc, & insuper rationale esse. Sic enim inveniuntur differre formæ rerum naturalium secundum perfectum & magis perfectum.*

18 Resp. ad 1. & 2. conf. ex eodem q. unic. de anim. a. 1. illud quod proprie corrumpitur, aut generatur non esse formam, vel materiam, aut ipsum esse, sed compositum. Unde esse corporis eatenus dicitur esse corruptibile, quatenus dum corrumpitur totum, deficit corpus ab illo esse, quod erat sibi & animæ commune, quod remanet in anima subsistente. Et dicitur generari, quatenus illud esse, quod erat animæ, dum unitur illi in toto, communicatur ipsi, & fit utrique commune. Quomodo autem anima sit actus corporis, scilicet non ut alijciens, sed ut constituens ipsum corpus, diximus q. præced. a. 2.

ARTICULUS SECUNDUS

An in homine sint tres animae realiter distinctae, & quomodo una anima in alia contineatur.

19 **C**irca primum, Manichæi, ut refert D. August. in lib. de hæres. c. 4. asseruerunt in quolibet homine duas esse animas, unam bonam, & à bono Deo, quæ hominem ad bonum traheret: alteram verò malam, & à carne progenitam, quæ ipsum ad malum induceret. Quorum sententia damnata fuit in 8. Synodo generali act. 10. can. 1. ubi legitur: *Apparet quosdam in tantam impietatem venire ut homines duas habere animas dogmatizent impudenter. Tales ergo impietatis inventores, & similia sentientes; cum vetus, & novum Testamentum, omnesque Ecclesiæ Patres unam animam rationalem homines habere asseruerint, Sancta, & Vniuersalis Synodus anathematizat.*

20 Plato lib. 6. de Repub. & cum eo alii antiqui, ut refert D. Tho. 1. p. q. 76. ar. 3. in homine tres animas realiter distinctas constituerunt, scilicet vegetativam, sensitivam, & intellectivam, seu rationalem. A quorum sententia non longè abest opinio Gabrielis, & Ocham in 2. d. 16. & Pauli Veneti in sum. de anim. q. 5. asserentium in homine duas animas realiter inter se distinctas, nimirum sensitivam, & rationalem admitti debere. Oppositum communiter docent Philosophi, ac Theologi unicam duntaxat animam in quolibet vivente admittentes cum D. Th. loc. cit. Eandem sententiam communiter amplectuntur SS. PP. præsertim D. August. lib. 10. sup. Genes. ad lit. c. 12. & lib. de quant. animæ. D. Damascenus lib. 2. de fide Orthod. c. 12. & D. Gregorius Nyssenus lib. 2. de creat. hom. c. 15.

21 Probari potest hæc sententia omnibus illis rationibus, quibus lib. 1. Phys. q. 5. a. 2. §. 1. ostensum est, duas formas substantiales non posse eandem numero materiam informare. Deinde prob. in morte Christi anima fuit ab illius corpore separata: ergo vel anima
sen-

sensitiva illius mortua est, vel non? si mortua fuerit, sequitur, quod mors Christi fuerit causa corruptionis alicujus animæ in ipso: ergo jam Verbum dimisit id, quod semel assumpsit, nimirum animam sensitivam: quod planè absurdum est. Si verò demus tunc temporis animam sensitivam non objisse; vel igitur ipsa cum corpore mansit, atque adeò corpus Christi in sepulchro vivum quoque permanisset: vel à corpore simul cum anima rationali sejuncta, ac separata fuit? Quod si concedatur, concedendum quoque erit ipsam animam sensitivam esse pariter subsistentem per se, ac immortalam: quod veritati omnino dissonum est.

22 Supposito autem quòd vnica duntaxat anima in homine, vel quolibet alio animali reperitur, cum una aliam necessario præsupponat, atque includat; v. g. sensitiva vegetativam, & rationalis utramque, difficultas non modica superest in explicando modo, quo una aliam contineat. Quidam existimant unam secundùm esse, & gradum suum in alia solùm virtualiter contineri. Alii arbitrantur formaliter contineri, non tamen unam perfici ex contractione & conjunctione ad alteram. Alii docent eminenter formaliter gradus inferiores in superiori contineri & non virtualiter tantùm, perficique gradum inferiorem ex conjunctione ad superiorem: ita ut vegetativum, v. g. quod est in equo ad speciem equi pertineat, & sit perfectius, quàm ut in planta repertum.

23 Pro cuius intelligentia notat M. Bannes 1. p. q. 76. a. 4. dub. 2. quòd res aliqua tripliciter continet aliam ut ad præsens spectat. Primò formaliter tantùm; sicut materia, seu potius compositum continet formam. Secundò virtualiter, seu eminenter tantùm; sicut lux Solis calorem. Et hæc continentia etiam est duplex: alia effectiva, qua aliquid ut in efficiente continetur; ut in Sole calor: alia formalis, ut anima rationalis continet corpuscolum, per modum causæ formalis. Tertio formaliter & eminenter simul; sicut sapientia in Deo continetur formaliter, id est, secundùm propriam formam rationem, nimirum cognitionem per causas altissimas, & eminenter, quia non continetur in genere qualitatis, sed

sed est sine imperfectione in Deo. Et hoc utroque modo vegetativum in sensitivo, & utrumque in rationali contineri docent communiter Thomistæ.

24 Notandum est ex D. Alb. M. quòd aliquid dupliciter continetur in alio: primò ut actus in sua potentia seu potestate; sicut forma substantialis in potentia ipsius materiæ continetur, & differentia in potestate generis, vel differentia inferior in superiori, quæ quidem potestas est formalis, & non facit compositionem actualem cum suo actu, sed virtualem, nisi cum est in specie. Unde rationale & sensitivum formaliter & actu sunt quid simplex, virtute tantum compositionem inducentia. Secundò potest contineri ut pars virtualis in toto potestativo; sicut trigonum in tetragono, in quo non est secundum esse proprium, sed secundum esse tetragoni: distinguibile enim est trigonum per divisionem tetragoni. Convenit totum potestativum cum toto continuo in hoc, quòd sicut continuum partes suas in potestate continet, ita ut actum, & esse in ipso habeant, & non per se; ita partes potestativæ sunt potestate in ipso toto, & non secundum esse, & speciem propriam, sed secundum esse & speciem sui totius. Differunt autem, quia continuum per intranea dividitur, unde facta divisione non manet entitative unum, & intrinsecè: sed totum potestativum per extrema objecta in quæ potest; & ideo respectu illorum manet unum. Et hæ partes potestativæ signari possunt per ordinem ad operationes, non verò partes continui signantur nisi per ipsius divisionem.

25 Notandum est. 2. particulam, formaliter posse sumi dupliciter: primò prout designat rationem & essentiam, seu esse ipsius formæ absolute: secundò prout denotat modum essendi proprium illius, quo limitatur ad certam naturam, & speciem; sicut sensitivum absolute dicit principium quo aliquid sentit: sed sensitivum in leone v. g. importat specialem, & limitatum sentiendi modum ipsi leoni proprium, & à modo sentiendi hominis distinctum.

26 Concl. sensitivum in animali continet vegetativum virtualiter, vel sicut totum potestativum forma-

suam partem virtuales : & etiam formaliter absolute , seu secundum rationem & esse ipsius vegetativi , non verò formaliter ex parte modi quo physice , & in re habet esse in planta , sed secundum modum proprium ipsius sensitivi . Similiter rationale continet vegetativum & sensitivum virtualiter , & formaliter , non equidem secundum illum essendi modum , quo est in animali , vel planta : sed secundum modum essendi proprium ipsius rationalis . Unde continet illa , non pure formaliter , sed formaliter effective ut quo : quatenus scilicet anima rationalis ut unitur corpori , præbet ipsi composito esse sensitivum , vegetativum , & rationale per modum naturæ , & formæ totalis , in ordine ad diversas operationes vitæ . Quæ tamen omnes in exercitio non exeunt nisi ut specificatæ ab ipsa anima rationali ; quia exeunt ab ipsa , ut à principio radicali , & formali quo effectivo . Idcirco non est in homine augmentum , generatio , sensus &c. quomodocunque , sed humano modo : unde dicitur generatio humana &c. Vide lib. 2. Phys. q. 8. a. 8.

27 Prima pars prob. anima rationalis potest in omnes operationes & effectus , in quos potest anima vegetativa , vel sensitiva secundum rationem suam , scilicet nutritionem , augmentum , generationem , motum , progressivum , sensationem &c. hæc enim omnia in ipso homine animadvertere licet , in quo præter animam rationalem nullam aliam formam admittendam esse supra reliquimus probatum : ergo continet illas virtualiter . Imò & formaliter , secundum rationem & esse : quemadmodum enim ex unione animæ vegetativæ cum corpore resultat esse vegetativum per modum formæ totalis , & naturæ concretivè designatæ : & ex unione animæ sensitivæ cum corpore resultat esse sensitivum in animalibus : ita & ex unione animæ rationalis cum corpore resultat primò & per se rationale per modum naturæ totalis , & esse sensitivum , atque vegetativum : sed forma totalis denominat formaliter , sicut humanitas hominem : ergo sensitivum , & vegetativum formaliter competunt homini secundum rationem suam , & esse . Licet non competant ei secundum pro-

prima, & limitatum essendi modum, quo habent esse in planta, vel animali. Unde istæ prædicationes sunt veræ: homo formaliter est vegetativus, est sensitivus formaliter, inquam, adæquate formalitate rei & rationis: & etiam ista est vera, rationale est sensitivum, & vegetativum formaliter, formalitate rei, & inadæquate, sed non adæquate: quia ab eadem forma proveniunt, & in ea habent idem esse, sed non eandem rationem. Argumenta, quæ obijci solent, ex superioribus soluta manent, & ex dictis in hoc articulo; solummodo enim probant vegetativum in sensitivo, & utrumque in rationali non contineri formaliter secundum suam esse proprium, & limitatum; non verò secundum rationem formæ ut terminatam per esse ipsius rationalis.

ARTICULUS TERTIUS

Utrum omnes & singulæ partes ipsius corporis animati informantur anima?

28 **N**Otandum est ex D. Alb. M. sum. de hom. q. 11. a. 5. quod secundum Philos. 1. de gen. t. 35. in corpore animato partes sunt in triplici differentia. Quædam sunt secundum speciem & formam, quæ vocantur organice: quia diversæ partes in eis à face contrarietatis remotæ, & inter se contemperatæ organi figuram & compositionem suscipiunt, efficiunturque operationum instrumenta; ut sunt caput, collum, clibanus, & duo brachia, & duo pedes cum cruribus, quæ dicuntur partes majores, in quibus aliæ multæ partes organice minores continentur. Aliæ sunt secundum materiam, ut humores qui sunt vicini materiæ elementorum, ex quorum commixtione & contemperatione generantur. Aliæ sunt partes mediæ, vel secundum materiam & speciem; ut caro, nervus, os, cartilago, & aliæ partes homiomereæ seu similes, ex quibus an-homiomereæ, seu organice partes componuntur. In quantum enim continuam partium generationem ex nutri-

imentali humorum humido recipiunt, quod est veluti materia radicalis humidi, ex parte materiæ se tenent, & dicuntur partes secundam materiam. In quantum vero ex primo humido radicali generantur organa, seu partes anhomimeras componunt, partes secundam speciem & formam sunt. Certum est omnes partes organicas, quæ sunt secundam speciem, & formam, nec non & homiomeras, ex quibus illæ componuntur, & sunt partes secundam speciem, & materiam, informantur anima, ut est forma totius corporis physici organici. Difficultas est de partibus secundam materiam: ut de humoribus, lacte, unguibus, capillis, & similibus.

C A P U T P R I M U M.

An sanguis, & reliqui tres humores anima informantur, & qua ratione.

29. Humoris nomen hic sumitur proprie pro quadam substantia humida, in quam alimenta actione naturæ transmutantur. Paracelsus in lib. Paramir. humores à corporis humani constitutione procul abigendos censuit, existimans omnia corpora humana in sulphur, sallem, & mercurium resolvi, ac perinde ex eis componi. Communis sententia oppositum sentit: tum quia ex humorum varietate varia acquiri temperamenta, diversas nutrir, & coagmentari partes, varios succrescere faciei, & aliarum partium colores manifestum est. Tum etiam, quia pro diversis humorum alterationibus, diversas experimur febres, diversis circuitibus invadentes, variis signis, ac diversis symptomatibus concomitantibus notatas. Sunt igitur humores necessarii in corpore: tum ut partes ejus nutriant; tum etiam ob alios fines minus præcipuos; v. g. bilis in intestina delata irritat pro expulsionem: melancholia in ventriculo pro

30. Omnes ferè Philosophi, ac Medici ex Hippocrate lib. de nat. humana, & Galeno ibid. & lib. 2. de elemen. c. 5. quatuor humores esse asseverant: qui sunt sanguis, pituita, bilis, & melancholia. An autem om-

nes hī humores actu in corpore humano reperiantur, non est ita certum, quin Medici inter se se de veritate dissideant. Nam Fernelius lib. 6. Physiolog. cap. 3. & Peramatus lib. de humorib. c. 6. humores in massa sanguinaria admittunt non actu, & formaliter distinctos, sed in potentia tantum, & virtualiter, sicut elementa in mixto: dummodo optima valetudine corpus utatur. Oppositā communior Medicorum opinio defendit cum Hipp. & Galeno loc. cit. Quia nimirum intra statum naturalem ex diversis ipsius jecoris temperiebus diversi redundant in corpore humores: ex diversis temporum anni prædominantibus qualitatibus diversi sunt prædominantes humores: & intra horum diversitatem calor in corpore diversus subcrefcit. Quæ manifestissima sunt hujus rei indicia: nimirum quod ibi actu & formaliter reperiantur. Ex chylo istos omnes humores immediatè generari asserit Bravo p. 1. disp. 5. de humor. sec. 1. resol. 5. At verò Segarra lib. 2. de facult. natur. c. 11. sanguinem ex chylo, reliquos humores ex sanguine fieri indicat. Petrus Garcia, & Sanctacruz cum aliis mediam viam amplectuntur asserentes posse ex alimento immediatè generari, licet ex chylo omnes posse immediatè fieri contendat. Hos omnes ob partium nutritionem in corpore humano necessarios Medici communiter asserunt. Arist. verò lib. 3. de hist. anim. solum sanguinem posse nutrire contendit: quia quidquid nutrit debet esse dulce: ut etiam fatetur Galen. lib. 1. Simpl. c. 9. pituita autem insipida est, bilis amara, melancholia acerba, solus sanguis est dulcis. Plerique Medicorum asserunt reliquos humores equidem nutrire posse, non tamen sine sanguinis consortio.

31 Sanguis à Medicis communiter definitur: Humor vi jecoris genitus, majori ex parte ex aëreis chyli partibus, calidus, & humidus, ruber, dulcis, atendo corpori maximè accommodatus. Ex elementis namque Aëri correspondet, & ex anni temporibus Veri; unde tunc temporis maximè procreatur, ex alimentisque calidis, & humidis. Medici duplicem sanguinem distinguunt cum Avicenna fen. 1. 1. doct. 3. c. 1. unum naturalem, pro nutritione accommodum: alterum præ-

ternaturalem ratione alterius extranei commixti, vel propriæ putredinis, seu alterationis vitio.

32 Multi autem Theologi, ac Philosophi cum Caiet. 3. p. q. 54. a. 2. & Sylvestro in Rosa aurea c. 31. duplicem distinguunt sanguinem, alterum propriè dictum, qui unus est ex quatuor humoribus, & pars corporis humani materialis, ad ejus integritatem, & perfectionem pertinens, perfectè decoctus, & ad nutriendas partes speciei, & materiæ accommodus: qui à nobis supra definitus est. Alius est imperfectus, qui nondum plene decoctus est, nec formam, & speciem sanguinis completam fortitur, sed est adhuc crudus; est tamen in via ad sanguinem perfectum, & in eum convertendus, & jam ei in aliquibus similis, nondum tamen habens contemperatam & perfectam mixtionem, & à fæce elementorum, vel alimentorum plene depuratus non est. A quibusdam vocatur chymus, in quo sunt omnes quatuor humores ex cibo & chylo geniti, nondum tamen ad perfectionem perducti. Cujusmodi sanguinem narrat Arist. 3. de hist. animal. c. 19. aliquos exsudasse. Imò Sylvest. loc. cit. asserit sanguinem illum, qui terræ commixtus in ampulla vitrea S. Mariæ Magdalene in Ecclesia S. Maximini apud Patres Ord. nostri servatur, & cum qui Mantuæ in Ecclesia S. Andreae, illuc à Longino delatus, ut fertur, esse sanguinem istum imperfectum, & non plene decoctum, in passione à Christo effusum. Qui quidem sanguis, nutrimentalis ideo appellatus à quibusdam videtur quia nullius adhuc partis corporis formam est assecutus: sed hoc tantum habet, ut sit illius nutrimentum, seu potius materia nutrimenti, seu nutrimentum remotum.

33 Ego, ut verum fatear, in doctrina D. Th. omnem sanguinem qui ex cibis generatur existimo dicendum esse nutrimentalem: ut conceptis verbis docet S. D. Quodlib. 5. a. 5. c. ubi ait: *Et quamvis circa ea, quæ sunt de veritate humane nature sit diversa diversorum opinio, secundum quamlibet opinionem non totus sanguis nutrimentalis, id est, qui ex cibis generatur, pertinet ad veritatem humane nature.* Ea perfectio ad satis convincit sanguinis definitio supra adduc-

ra. Attamen unus est sanguis primarius, & complexionalis, seu naturalis, qui propriam in venis sedem obtinet, sicut bilis in vesica fellis, pituita in ventriculo, & circa intestina illis adhærens, atque melancholia in liene, licet non raro in venis omnes isti humores permixti reperiantur, ut testatur Fernelius lib. 6. Physiol. c. 8. Alius autem est secundarius, qui retento nomine sui generis nutrimentalis propriè appellatur: qui virtute nutritivâ à venis grandioribus per subtilissimas, quas capillares appellant, ad poros attractus ibi decoquitur, & incipit dealbari: in principio autem dealbationis appellatur ros: deinceps perfectè decoctus dicitur cambium: postremò, cum in substantiam membri convertitur, vocatur gluten.

34 Quidquid sit de hujusmodi sanguine nutrimentali, sive iste sanguis intelligendus veniat, sive chymus, sive uterque, unum pro certo habeo, quod sanguis nutrimentalis absolute, & simpliciter ad veritatem, & integritatem humanæ naturæ non pertineat: cum in corpore glorioso natura humana plene integra, & perfecta sit: ubi tamen hujusmodi sanguis nutrimentalis non invenitur. Solum ergo requiritur ad veritatem, & integritatem corporis humani secundùm quid, & pro hoc statu, in quo partes illius nutrimento indigent, ut reparentur. Simpliciter autem ad naturæ humanæ integritatem pertinet sanguis naturalis, primarius, & complexionalis. Et forsan hoc indicant verba illa S. D. *Non totus sanguis nutrimentalis pertinet ad veritatem humanæ naturæ.*

35 Pituita propriè sumpta dicitur humor frigidus, humidus, albus, crassus vi jecoris genitus majori ex parte ex partibus aqueis, ob similitudinem nutritionem. Et si ob similitudinem nutritionem pituita videatur præcipuè destinata; ipsa tamen apta est ut naturæ actione non raro in sanguinem vertatur, cum sit utique sanguis potentia; & hoc potissimum tempore indigentia. Quemadmodum alius sanguis est naturalis, alius præternaturalis, ita & pituitæ genus quoddam est utile naturaleque in animalibus, præsertim in homine: quam per universum corpus ferri necessarium existimatur, ut artus omnes,

tes, & quæ voluntario motu aguntur membra, ab hoc succo humectari commodè possint, ne nimio motu ardescant. Aliud verò genus est inutile, ac præternaturale. Quod enim pituitæ dulce est, & in venis cum sanguine fertur, id salutare est animanti, & naturale; quod verò acidum, salsumve est, id omnino inutile & præternaturam: imò & quod valde tenue, & aquosum est, tum aliud quoddam crassum lentum, ac mucii speciem referens, quod sæpe distillationibus expectorari, atque screatu jici planè videmus. Quin & in tantam sæpe numero crassitiem evadere pituitæ certum quoddam genus videmus, ut in tophorum duritiem instar gypsi concreescere videamus: unde & gypsea dicitur. Sed de his ad Medicos.

36 Bilis autem absolutè dicta, quæ bilis flava est, humor dicitur, seu substantia tenuis, amara, flava vi jecoris majori ex parte ex igneis partibus facta, in similitudinem nutritionem, & ut excrementorum expulsionem, coadjuvet. Amara suapte natura esse solet quemadmodum & pituita insipida. Gignitur in his potissimum, qui calidiore siccioque temperatura, tum totius habitus corporis, tum verò hepatis, præditi sunt: præsertim si calido victui, laboribus, inediis, vigiliis, & gravibus animi curis dediti sint: aut in regione, & tractu Cœli calido vitam degant. Duplex itidem est sicuti pituita, una naturalis, altera præternaturam. Naturalis, Galeni testimonio lib. 2. de facult. nat. est id quod in nutrimento assumum, ac velutiustum, calidissimumque, ac dulcissimum est. Id verò quod tenue quidpiam est, humidum, & fluidum, non quale cum ad ultimum est exustum, flavum, igneum, & crassum vitellis ovorum simile, præternaturam jam est.

37 Porrò melancholia est sanguinis fax, quemadmodum bilis est ipsius sanguinis spuma, seu flos. Volunt enim Medici cum Galeno chylum in hepate à visceris caliditate velut vinum ipsum musteum fervere, concoqui, alterari ad sanguinis utilis, & benigni generationem. In ebullitione verò ejusmodi, hanc quidem partem ejus superfluitatum subsidere, quantacunque est lutosa, & crassa; hanc autem, quæ est subtilis, & le-

vis, veluti spumam quandam supernatare sanguini. Quod quidem ipsum in sanguine, qui secta vena à biliosioribus corporibus manat, perspicere est. Tenuem enim, quandam, aqueamque in eo substantiam, colore quidem flavam, consistentia verò subtilem, & levem supernatare videmus, quàm esse bilem certò cernimus. Est autem humor hic substantia crassus, & densus, atque ob id etiam gravis, temperie frigidus, & siccus, terræ proportionè respondens, colore ater, aut lividus, sapore acerbus. Sanguini mixta alendis membris frigidis, ac raris, qualis sunt ossa, subservit. Plurimum illius in hienem, seu valculum illi à natura apparatus deducitur, ut sanguinem puriorem, hac fæculenti humoris secretionem natura efficiat: sicque alendo corpori, magis se exusu. Quæ præter naturam atræ bilis sunt differentia, vel ustione immodica, & incineratione, vel putredine gigni asseverat Galenus lib. 2. de facult. natur. Atque hæc de humoribus breviter, & rudi minerva dicta sint.

38 Sanguinem, & reliquos humores anima non informari tuentur D. Bonaventura, Richardus, Durandus, Paludanus, Capreolus, Scotus, Soto, Abulensis, Suarez, Vasquez, Rubio, apud PP. Complut. hic disp. 6. q. 1. §. 1. Galenus lib. 4. de usu partium, & alij innumeri. Alii autem existimant sanguinem equidem nutrimentalem non esse veram corporis partem, neque anima rationali informari, bene verò sanguinem naturalem, ac complexionalem. Ita Sylvest. loc. cit. Bannes lib. 1. de gen. c. 4. q. 8. a. 5. Alvarez in 3. p. disp. 28. Nazarius ibid. q. 5. a. 2. contr. unica. PP. Complut. ibid. §. 3. & 4. & communiter Iuniores Thomistæ.

39 Notandum est ex S. D. in 4. d. 44. q. 1. a. 2. quòd anima se habet in duplici habitudine ad corpus, scilicet in ratione formæ, & in ratione efficientis: est enim comparatio animæ ad corpus, sicut est ea quæ est artis ad artificiatum. Unde partes seu membra corporis dupliciter considerari valent secundum duplicem habitudinem ad ipsam: nimirum secundum habitudinem materiæ ad formam; vel secundum habitudinem instrumenti ad agentem. Primo modo respicit esse perfectum speciei

in individuo : secundo modo respicit operationem ut finem .

40 Notandum est 2. ex eodem quòd dupliciter potest aliquid pertinere ad instrumentum : primò per modum dispositionis & materia; ; sicut ad ferram , quòd sit ferrea : secundo per modum formæ , & virtutis dependenter à principali agente operantis . Totum corpus organicum est sicut instrumentum animæ : unde partes illius pertinere possunt ad ipsum per modum dispositionis , vel per modum virtutis . Humores pertinent ad constitutionem corporis , quatenus est instrumentum animæ , & dispositio : membra organica , ut virutes : similes autem , & mediæ utroque modo . Quia igitur anima ex se est actus per modum energiæ & vis se moventis , partes illæ organice ad naturam speciei viventis , quæ per animam constituitur , pertinere dicuntur : partes autem materiae , & quæ sunt ut dispositio , sunt propriæ illius ut habet esse in materia & individuo : similes utroque modo secundum quòd ad utriusque rationem accedunt . Quod autem est ut dispositio , non habet nisi formam actu inchoativo , ut alibi diximus ; quod verò est ut forma seu virtus , est actu completo substantiali , & dispositum ad operandum .

41 Prima concl. sanguis naturalis , seu complexionalis , & prout stat sub forma determinata sanguinis respiciens animam sicut materia formam , verè & actu informatur anima ut forma : prout verò respicit animam ut efficientè per modum dispositionis corporis , & ut instrumentum est ipsius animæ , solùm potentia , & actu inchoativo est pars corporis , & imperfectè informatur anima , nimirum secundum gradum vegetativum , quatenus constituit genus viventis , seu absolutè sumptum . Ita sumitur ex Arist. lib. 3. de animal. c. 16. ubi absolutè docet sanguinem animari , dicens : *Palpitat intra venas sanguis animalium omnium , pulsuque simul undique movetur , solusque omnium humorum sparsus per totum corpus animalium est . Et quandiu vita servatur , sanguis unus animatur & fervet .* Eandem conclus. docet S. D. loc. cit. & clariùs in 4. sent. d. 44. q. 1. a. 2. ubi ait : *Ad 3. dicendum , quòd sicut sunt elementa in via generatio-*

rationis respectu mixtorum corporum, quia sunt eorum materia, non autem ita quod semper sint in transcendo in corpore mixto, ita etiam humores se habent ad membra. Et propter hoc, sicut elementa in partibus Uniuersi habent formas determinatas, ratione quarum sunt in perfectione Uniuersi, sicut corpora mixta: ita humores sunt de perfectione corporis humani, sicut & aliae partes, quamuis non perueniant ad totam perfectionem sicut aliae partes: & sicut nec elementa habent ita perfectas formas, sicut mixta. Sicut autem partes omnes Uniuersi perfectionem à Deo consequuntur, non equaliter, sed secundum suum modum unumquodque: ita etiam humores aliquo modo perficiuntur ab anima rationali, non tamen eodem modo sicut partes ipsae perfectiores. Et licet D. Alb. M. lib. 3. de animal. tract. 2. c. 6. adducatur pro contraria sententia, attamen expressè nostram sententiam tenet: dicit enim quod sanguis non est actu pars nimirum perfectè, & completè, sed potentia, & ut dispositio, quia est pars materiae, & actu inchoativo complectitur virtutem movendi. Et reipsa quidem ipse D. Th. 3. p. q. 31. a. 5. ad 1. ait: quod sanguis nondum est actu pars, sed potentia totum, ut dicitur in lib. de gener. animal.

42. Prima pars prob. omnia quae sunt de veritate, & integritate substantiali naturae humanae informantur eadem anima: sed sanguis naturalis est de veritate & integritate substantiali naturae humanae: ergo informatur anima, ut forma. Maj. patet: quia unitas compositi sumitur ab unitate formae substantialis: ergo si praeter animam sit alia forma informans ea, quae sunt de integritate substantiali ipsius, corpus humanum non erit unum numero simpliciter, sed unum per aggregationem. Min. verò prob. quae ad perfectionem corporis humani simpliciter pertinent, haec ei competunt pro omni statu sive corruptionis, & generationis: quae verò ad perfectionem ejus pertinent secundum quid, ut ros, cambium, & quaedam superfluitates: non conveniunt in omni statu nec reassumpta fuerunt à Verbo, cum Christus resurrexit: sed Christus sanguinem effusum in passione reassumpsit, & corpora gloriosa habitura sunt sanguinem istum

Animam in statu immortalitatis : ergo sanguis iste simpliciter ad integritatem naturæ humanæ pertinet, ut vera illius pars: ac perinde anima rationali quodammodo informatur.

43 Conf. 1. Verbum assumpsit corpus mediante anima ut docet D. Th. 3. p. q. 6. a. 1. c. & in ultima resurrectione corpus erit unitum animæ propter bonum ipsius: ergo propriè & simpliciter Verbum Divinum solum id assumpsit, quod est vera pars corporis, ac de integritate illius: & in ultima resurrectione corporum id solum animæ reunietur, quod ab ea informari potest: sed iste sanguis assumptus fuit à Verbo, & in illâ resurrectione invenietur in corporibus resurgentium: igitur fatendum est ipsum anima informari.

44 Conf. 2. si sanguis non informaretur anima, planè formam inanimatam fortiretur, & sic toto cælo à forma, & natura viventis distingueretur: essentque plures naturæ substantiales unitæ Verbo Divino: sed hoc est absurdum: ergo sanguis huiusmodi anima informatur. Eapropter D. Gregorius Nazianzenus orat. 50. ait: *Verbum caro factum est, non putativè, sed verè; quia assumpsit corpus ex carne, ossibus, & sanguine constans.* En quomodo D. Gregorius inter partes corporis sanguinem computat.

45 Resp. P. Suarez tom. 1. in 3. p. disp. 15. sect. 6. sanguinem equidem esse assumptum mediante anima, nam licet non informetur anima, tamen est propter ipsam, quia in corpore conservari non potest sine sanguine: neque sanguis extra corpus diu conservari potest. Et addit sanguinis naturam esse quasi incompletam, & ex natura sua ordinatam ad complementum humani corporis, cuius aliquo modo pars est. Quod non impedit corpus humanum esse, ac dici unum per se per continuationem physicam: quatenus omnes illæ partes sunt ita conjunctæ, & subordinatæ, ut possit illis uti, ad sua munera exercenda.

46 Contra: sanguis dicitur esse propter animam, vel quoad esse perfectum & substantiale simpliciter ipsius corporis: vel solum quoad conservationem, & restorationem deperditi? si primum? ergo est vera pars corporis:

poris: quia nutritivè & substantialiter esse totius, Icu totum nihil aliud est quàm suæ partes. Si secundum... cum in statu immortalitatis non sit futura substantiæ deperditio, vel ejus per nutritionem restauratio, frustra ibi sanguis erit, sicut & aliæ superfluitates.

47 Deinde quia forma est ut salvans, & continens materiam in actu suo: ergo cum sanguis naturalis in corpore optimè constituto conservetur, & extra ipsum non salvetur, satis convincitur, quòd anima sit forma salvans, & continens sanguinem in actu suo: & subinde quòd illa informetur.

47 Confirm. inanimatum non potest dependere ab animato in sui conservatione, cum forma inanimati sit prior, unde videmus destructo vivente rationem corporis exanimis, & mixti in eo salvari, & destructo mixto elementum remanere: etsi sint formæ quædam imperfectæ respectu animæ: ergo si in sanguine sit forma quædam mixti, per se sanguis salvabitur in proprio esse sanguinis, destructo vivente, vel dum ab ipso separatus existit, quod est manifestè falsum.

49 Tandem quia sanguis est mixtum valde perfectum, ex elementorum inter se mixtione pullulans, in quo aëris qualitates sunt secundum prædominium: ergo si formam distinctam à forma viventis habeat, ipsa perfecta, & completa esse debet in ratione mixti, potens continere materiam in actu suo. Nam vinum est potentia ad sanguinem, ut ad formam perfectiorem; & tamen habet formam sufficientem ad salvandum se per multum temporis in suo esse, postquam à suo generante sejunctum est. Denique si anima utitur sanguine ut instrumento, vel dispositione instrumenti ad operationes suas exercendas, planè virtus animæ, imò & ipsa anima in sanguine erit, ut dicitur in Levitico, cum ex operatione vitæ concludatur.

50 Secunda pars concl. prob. ex eodem S. D. quia sanguis habet plures, & diversos motus in animali in crubescensibus fugit ad faciem: in timentibus & irascentibus ad cor properat: in gaudentibus per totum corpus diffunditur, crescit, augetur &c. quæ sunt manifestissima vitæ indicia.

51 Quod autem imperfectè, & actu inchoativo anima rationali informetur, vel secundum gradum vegetativum absolutè sumptum, ideo est quia anima unica, existens corpori præbet omne id quod formæ superiores, quibus subordinatur, præstare poterant: sed forma sanguinis est forma corporis mixti, quæ est in potentia formali ad gradum viventis & actu inchoativo includit ipsum: ergo anima præbens corpori esse corpus mixtum, consequenter dat esse vivens corporis ipsius partibus, sed differenter: partibus organicis concedit esse vivum, perfectè, & exercere operationes perfectas: quibusdam similaribus ut accedunt ad organicas præbet esse medium sentiendi: aliis præbet augeri, & crescere, non verò sentire, ut ossibus: & hoc actu completo vitæ vegetativæ, & perfectò; sanguini verò, qui est primum in linea talis mixti, via originis concedit quidem esse vivum, non tamen in actu completo & perfectò, sed imperfectò, & quasi secundum genus, sicut embryonis forma, dat esse animali imperfectè.

52 Et hoc ideo est, quia sanguis est materia partium corporis, ut potentia actu primo formæ viventis perfectæ, seu ut pars materialis, eo fere modo quo genus dicitur pars materialis speciei, quia ulteriori actu formabilis est, nimirum differentia specifica: nam sanguis est ulterius formabilis per animam, secundum speciem carnis, vel ossis. Unde sicut genus actu inchoativo, & potestate formali complectitur differentias, ac species: ita & sanguis actu inchoativo habet vitam, ulterius determinabilem perfectiori actu vitæ. Attamen vera pars est: quia in toto integrali una pars egregiè potest esse potentia ad aliam, & tamen esse vera pars, licet non æquè perfectæ: nam partes similes sunt potentia ad organicas, cum sint elementa organicarum: & tamen actu sunt veræ partes corporis organici.

53 Dico 2. sanguis nutrimentalis non informatur anima. Ita communiter DD. Patet: quia simpliciter non est de veritate & integritate naturæ, cum non reperiatur in statu immortalitatis, in quo natura perfectæ & integra est.

Solvuntur Argumenta.

54 **A** Rg. 1. ex Arist. lib. 2. de part. animal. c. 3. ubi sanguinem dicit esse alimentum ultimum: sed alimentum est alterius substantiæ à vivente; ut docet lib. 2. de gen. text. 27. nutritio enim est conversio alimenti in substantiam aliti: igitur oportet esse realem distinctionem inter alimentum quod convertitur, & inter substantiam aliti.

55 Conf. ex D. Th. 3. p. q. 31. a. 5. ubi docet sanguinem non esse actu partem corporis; & ideo quamvis corpus Christi fuerit ex sanguine Virginis purissimo formatum, nihil fuisse ablatum ex corpore Virginis, quod integritatem naturæ illius destrueret. Et 1. p. q. 119. a. 1. ad 3. docet quòd sanguis non pertinet ad naturam speciei.

56 Resp. ad arg. ex D. Alb. M. lib. 3. de animal. tr. 2. c. 3. sanguinem & quemlibet alium humorem esse duplicem: unum, quem aliqui vocant primum, qui scilicet tempore & loco primò speciem humoris suspicit calore digerente; generaturque in gibbo hepatis à calore, qui à corde ad hepar est delegatus: alterum secundum, qui à venis ad ipsa particularia membra exsudat ad ipsorum substantiam nutriendam. Dico igitur sanguinem illum primum ut formatus est, & speciem humoris perfectè suscipiens, propriè non habere rationem alimenti sub hac ratione, sed esse veram partem corporis: bene verò sanguinem secundum, qui à nobis supra nutrimentalis dictus est. Et de hoc Aristoteles ibi sermonem facit. Nec tamen nego, quin & ille sanguis possit quandoque rationem alimenti sortiri, non tamen manendo sub forma determinata, sed quatenus mutatur in rorem & cambium, glutenque. Neque hoc implicat: cum sit pars materialis, & imperfecta, quæ est in potentia ad similes, & organicas: unde poterit in illas transmutari.

57 Et cum instatur quòd alimentum est diversæ substantiæ à vivente, dico equidem alimentum in ratione alimenti, & præsertim cum incipit fieri nutritio, esse diversæ substantiæ à vivente. Unde sanguis nutrimentalis, & secundus etiam est diversæ substantiæ à viven-

te : sed sanguis naturalis & humor primus , quandiu manet sub forma determinata non est alimentum , nec diversæ substantiæ à vivente , sed pars illius : esto sit diversæ substantiæ ab aliis partibus viventis , ad quas est ut potentia , & ut perfectibilis per illas , non quidem specie completa , sed quasi incompleta .

58 Contra hæc insurgit Petrus Garcia disp. 17. c. 3. fen. 1. lib. 1. doct. 5. Primò : quia plures aliæ sunt partes quæ magis differunt temperamentis , quàm caro & sanguis : si ergo adinvicem sanguis & caro transmutari possunt , cur non & aliæ transmutabuntur ? Secundò quia nutritio est actus substantialis : ergo si sanguis vivat , ex eo non poterit fieri nutritio . Conseq. prob. mutatio substantialis præsupponit privationem formæ introducendæ in materia : sed si sanguis vivat , non erit privatio formæ substantialis viventis in sanguine : ergo si vivat , ex eo non poterit fieri nutritio , quæ est actus & mutatio substantialis .

59 Dices in nutritione ex sanguine non acquiri novam formam substantialem , sed novum modum informandi substantialiter alio perfectiorem : quia acquirit esse sensitivum v. g. cum in carnem transit . Contra : quia etiam ex sanguine ossa nutriri possunt : & tamen talem modum , seu esse sensitivum non acquirunt .

60 Resp. ad 1. instantiam nihil in aliud transmutari posse , nisi sit quodammodo in potentia ad ipsum . Unde reliquæ partes , cum sint partes actu , & secundum speciem , & una non sit in potentia ad aliam , adinvicem transmutari nequeunt . Sed sanguis est potentia caro , vel aliud membrum : unde nil implicat ex sanguine in carnem vel aliam partem similem fieri transmutationem . Resp. ad 2. instant. nutritionem esse mutationem substantialem , non quidem à specie in speciem , aliam simpliciter , sicut in generatione simpliciter dicta , & substantiali contingit ; sed secundum materiam tantum . Cum enim aliquid nutritur species nutriti eodem modo manet , & fit conversio materiæ , vel substantiæ in nutritum , non tamen tanquam in novam speciem . Materiæ autem accidit , quod sit sub hac , vel illa forma ad nutriendum , dummodo sit symbola , & similis

Nutritio : unde vera conversio substantialis secundum materiam , & quasi individualis , ad veram nutritionem sufficit . Hoc autem modo conversio fit sanguinis in carnem , vel aliam partem corporis : unde bene potest esse veluti ultimum alimentum aliarum partium , cum sit secundum substantiam maximè similis aliis partibus : non tamen manendo sub forma sanguinis determinata , sed transeundo ad formam alterius partis : quæ substantialiter diversimode informatur anima , non ut forma est , sed ut est motor corporis . Quod sufficit ut ibi nutritio dicatur esse substantialis mutatio secundum materiam , & quasi individualis . Unde in sanguine erat quodammodo privatio formæ , non absolutè ut forma est , sed ut motor est tali vel tali modo . Et cum instatur ex sanguine ossa nutriri posse , nec tamen acquirere novum modum ; dico equidem nutriri , & acquirere etiam novum modum , scilicet partis in actu , & vegetativi in actu completo ; cum sanguis solùm sit pars potentia , & actu inchoativo exercens operationes vegetativi , & ut dispositio .

61 Resp. ad 1. conf. sanguinem non esse actu completo partem ipsius corporis organici , prout est instrumentum animæ , ut ordinatur ad alias partes : bene verò prout est materia ejus , & respicit animam ut formam . Hinc est quòd ex purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis Mariæ potuerit corpus Christi efformari sine violatione integritatis naturæ , ut natura humana est : quia per ablationem alicujus partis in potentia , seu partis materiæ non violatur naturæ integritas , sed per ablationem illarum omnium , ut patet : nam caro secundum materiam non semper eadem manet , cum calore naturali aliquid illius deperdatur , quod in nutritione restituitur . Sanguis autem est pars materiæ , & potentia totum : unde secundum se est de integritate , sed non secundum quamlibet illius partem , quæ sunt potentia partes : quapropter bene potest aliqua pars illius auferri absque violatione integritatis ipsius naturæ .

62 Arg. 2. quælibet pars debet esse continua , & coherere aliis partibus : sed sanguis non est continuus & coherens aliis partibus , imò in venis tanquam in vase

continetur: ergo non est vera pars ipsius corporis, nec forma illius informatur.

63 Conf. sanguis, qui extra corpus effunditur, continuus manet cum illo, qui intra vasa remanet: sed sanguis, qui effunditur, non vivit: ergo neque ille, qui remanet intra vasa.

64 Resp. ad arg. M. Bannez loc. cit. quòd sanguis est continuus venis, & per venas reliquis partibus. Pro quo advertit sanguinem quosdam habere crassiores partes, quas Medici fibras vocant, quibus sanguis ipse continuatur venis. Et ad autoritatem ipsius Aristotelis asserentis sanguinem non esse continuum dicit, ipsum habuisse sermonem de sanguine nutrimentali: vel intelligendum eum esse de continuatione immediata.

65 Resp. 2. quòd sicut sanguis non est actu perfecto pars corporis, sed pars materiæ, ita neque perfecte cohærens: sed ut dispositio ad omnes alias partes. Neque enim de ratione cujuslibet partis est perfecta cohærentia cum aliis partibus, cum medulla non ita cohæreat ossi, sicut os carni; & cerebrum non ita cohæret testæ ipsius capitis, sicut pars carnis carni, vel pars ossis ossi. Unde cohærentia non est simpliciter de ratione partis: nam hæc solum importat quòd in eam materialiter dividatur totum, & ipsa ad esse totius conferrat. Quòd autem cohæreat, vel non cohæreat ex materia, & sine ad quem ipsa ab agente destinatur, provenit. Sanguis autem nec ex fine nec ex materia hujusmodi cohærentiam postulat, cum sit potentia ad alias omnes partes: & sic proprio termino non plenè terminata: aliàs per totum corpus diffundi non posset, quod tamen planè est necessarium.

66 Continuitatem eo planè modo sanguis habet, quo materiale suo formali continuatur, in habitudine ad participandum idem esse formæ, scilicet animæ. Nec enim omnes partes corporis sunt eodem modo continuæ inter se: sed quædam aliis sunt continuæ tactu, quarum scilicet extrema sunt simul: aliæ colla, seu glutino, aliæ poro, aliæ inserto: ut latè prosequitur D. Alb. M. 2. p. sum. Theol. tr. 1. q. 3. m. 3. a. 2. Sanguis ergo est continuus tactu per fibras illas, & venas;

qui est communis quidam, & imperfectus continuus
 modus, vix à contiguitate recedens, nisi quia in con-
 tiguis non est habitudo ad idem esse formæ, & ad unam
 esse quantitatis totalis, sicut in continuis. Et hac de
 causa asserit Arist. sanguinem non esse continuum, sed
 contineri in venis tanquam in vase; quia non est ibi
 perfecta coherentia, sed facile separantur, sicut liquo-
 res à vase: tamen est discrimen, quia vas & liquor
 non dicunt habitudinem ad idem esse, nec liquor est
 pars etiam potentia ipsius vasis, bene verò sanguis ip-
 sius corporis.

67 Resp. ad conf. quòd sicut pars arida virgæ non
 continuatur simpliciter, ac formaliter cum parte vi-
 vente ejusdem, sed solum secundum quid, & materia-
 liter, quia est habitudo ad diversum esse: ita & san-
 guis ille materialiter quidem continuatur cum sanguine
 intra vasa remanente, non tamen formaliter propter
 habitudinem ad diversum esse. Quia ut intra vasa re-
 manet, est saltem potentia pars ipsius hominis, sed ut
 extra est actu totum quoddam homogeneous habens es-
 se per se: pars enim continui à toto separata fit totum.
 Insuper quia est diversus locus, ac diversum continens.
 Ad aliud argumentum quod fieri solet; nimirum quòd,
 cum extrahitur sanguis, esset corpus truncatum, si esset
 pars, ex dictis patet. Nec obstat quòd sanguis aliquan-
 do sine dolore extrahi dicatur, quia nimirum est flui-
 dus, & non perfectè coherens.

68 De spiritibus dubitari solet, utrum & ipsi anima
 informentur. Negat. P. Garcia fen. 1. lib. 1. doct. 5.
 disp. 17. c. 3. nam tantum sunt facti ut instrumenta fa-
 cultatum; ut scilicet aliquam virtutem communicent par-
 tibus ad sentiendum, aut movendum, vel aliud quid-
 piam. Ad quem finem non exigitur ut vivant. Verun-
 tamen alii non pauci probabilissimè censent spiritus tam
 animales quàm vitales anima informari, ac vivere: quia
 ipsi necessarii omnino sunt ad humani corporis conse-
 vationem, secundum ejus naturalem statum, & ad ope-
 rationes vitæ: pertinentque ad veritatem, & integritatem
 humanæ naturæ, sicut sanguis, & alii humores: unde à
 Verbo assumpti fuerunt, & in corpore glorioso manebunt.

69 Nec obstat quòd humores substantia potiantur magis stabili, & constanti; atque adeo magis intrinsecè necessaria corpori humano: spiritus autem ferè continuam transmutationem subeant; ac proinde minus ad integritatem humanæ naturæ pertinere videntur. Non, inquam, obstat: cum enim humani corporis partes ad perfectam illius constitutionem, ordinatæ, suapte natura diversam dispositionem, naturam, & essendi modum postulent: ut patet in ossibus, nervis, carnibus, & humoribus; ex his enim quendam essendi modum stabilem, & firmum sortiuntur ut ossa: quadam autem ex parte consumuntur, ac reparantur, ut carnes: quid mirum si spiritus, minus stabilem substantiam, quàm humores sortiantur, minusque firmum essendi modum habeant: cum id eorum naturæ prout conducunt ad corporis humani, pro hoc statu, integritatem non congruat. Post resurrectionem autem, quia natura humana, perfecta incorruptibilitate donabitur, spiritus cum sua locali mutabilitate absque corruptione durabunt. Vide Nazarium 3. p. q. 5. ar. 2. Quomodo autem pertineant ad integritatem difficultas esse potest: ego existimo pertinere per modum dispositionis formalioris, & magis activæ, quàm sanguinem, & alios humores..

CAPUT SECUNDUM.

Capilli ne, dentes & ungues anima informantur.

70 Sciendum est, quòd pili ex fuliginoso quodam vapore, qui est tertie concoctionis excrementum, rariora cutis spiracula permeante, generantur. In tertie namque concoctionis excremento quidpiam tenue, & aliquid crassum abinvicem separantur. Tenue est serosa quædam humiditas, quæ sanguinis vehiculum est ad univèrsam corporis habitum: quæ si à calore extenuata insensibiliter transpiret, halitus est, seu vapor: sin propriam humoris formam servans per cutem excernatur, sudor dicitur, Crassum verò nutrimenti reliquæ. Quod itidem duplex est: alterum

2 partum

partem terrestre, & crassum, quod materia sordium est, vel potius ipsamet sordes, quæ cuti adhærentes, & subuculas, & lineæ sordidiora reddere solent: alterum vero est partem fuliginosum, ac veluti fumosum, & ex hoc pili generantur, ut ex materia ex qua. Materia autem in qua est cutis moderatè sicca, & rara: ut enim in palustri, & uliginoso loco nihil generatur, nec item in squallidior loco, ita in humidior, ac sicciore cute pilos erumpere non datur. Efficiens eorum causa est calor moderatus, qui fuliginosos vapores in cutis spiracula pellit, & ita siccatur, ut pili naturam, formamque induant. Finalis pilorum causa triplex est: nimirum subjectarum partium utilitas, ut in capillis; vel ornatus, & pulchritudo, ut in pilis barbæ, aut tandem fuliginosorum recrementorum expurgatio, ut in pilis, qui sunt in pectore, & sub ascellis. Vide D. Alb. M. lib. 3. de animal. tract. 1. cap. 2. Ungues autem ex crassioribus tertiæ concoctionis excrementis pronati sunt: in extremis digitorum ad perfectiorem apprehensionem appositi.

71 Porro dentes, cum sint partes spermaticæ, & inter ossa numerentur, ex pinguiore, & crassiore seminis parte effinguntur, quæ ideo celerius à calore siccatur: quæ quidem pusilla seminis portio mucum referens, & in maxillis latitans, ab earum alimento fovetur, augetur, nutritur. Primi ergo dentes à semine fiunt, & à foetus alimento in utero nutriuntur, augenturque. Altera dentium generatio fit à lacte, quod secundum est alimentum. Tertia à solidioribus alimentis. Cum sint de numero ossium, tamen neque insensilia sunt, ut cætera ossa, neque statos habent, ac certos accretionis terminos: sed usque ad extremum senium crescunt, & evulsi renascuntur: tum, quia mutuo attritu, dum cibos mandunt, attenuantur; tum quia materia accretioni, & novæ generationi sufficiens semper præsto est, quam utraque maxilla medullosa, & venis conspersa suppeditat.

72 Dentes anima informari satis indicat tum sensus, tum augmentum ac nutritio. Sentire enim dentes, ac dolore affici nemo dubitare potest: id enim

quotidie experiuntur, qui cavos dentes asperius tractant, aut calidi frigidique contactu irritant. Et licet nonnulli sint, qui existiment membranam tantum dolere, quæ internam, & cavam nervi partem investit; alij nervum tantum, alij corpus ipsum, non tamen totum, externum enim aëri expositum, & denudatum limari, frangi, uri sine sensu existimant: tamen Andreas Laurentius insignis Medicus, & Archiater lib. 2. de ossib. q. 12. art. 22. totum corpus dentis sentire arbitrat, exquisitiùs quidem interna parte, & quò propius ad nervos, membranasque accedit; minùs externa, quia ab aëre alteratur. Unde apud Medicos stupor & congelatio peculiaris quidam affectus dentium asseritur.

73 Major de capillis, & unguibus difficultas versatur. Capillos non esse verè partes, neque vivere, seu anima informari asserunt Valles libro 2. contr. cap. 5. Peramatus lib. de hom. procreat. cap. 6. Fernelius lib. 2. part. natural. cap. 2. Segarra lib. 2. de temperamentis cap. 7. Argenterius lib. art. medic. pag. 166. quos citat, & sequitur Petrus Garcia fea. 1. lib. 1. doct. 5. cap. 2. disp. 27. Quibus ex Philosophis non pauci adhærent. Veruntamen ungues & capillos anima informari secundum gradum vegetativum asserunt D. Thom. 3. p. q. 27. art. 2. & in 4. d. 44. q. 1. ar. 2. quæstion. 3. D. Alb. M. ibid. ar. 10. D. Bonaventura a. 1. q. 1. M. Bannez 1. p. q. 76. a. 8. dub. 3. Nazarius in 3. p. q. 5. a. 2. & communiter Thomistæ. Advertuntur etiam pro hac sententia ex SS. PP. D. August. lib. de vera relig. cap. 95. ubi ceu rem tutissimam docet capillos, & ossa vivere, quamvis sine sensu præscindantur. Et D. Greg. Niss. hom. 15. in Cantica, ubi asserit capillos esse partem humani corporis, carere tamen sensu.

74 Probatur primò conclusio: ipsi capilli & ungues immediate fuerunt assumpti à Verbo Divino, ut communiter docent Theologi cum D. Thom. 3. par. quæst. 5. & 54. & in ultima resurrectione corpora cum capillis, & unguibus resurgent, ut docet D. Th. in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 2. ergo ad

veritatem & complementum naturæ pertinent, atque ornatum: & subinde sunt veræ partes corporis humani, ac forma totius informantur.

75 Prob. 2. capilli, & ungues ab intrinseco crescunt, atque augentur, quod est viventium proprium ergo anima informantur. Unde Galenus libro 1. de compos. Pharmac. cap. 10. ait: *Generatio pilorum eadem est, & terræ nascentium: quemadmodum libris de temperamentis est demonstratum.* Ubi lib. 2. cap. 5. docet quod pili, qui in capite, ciliis, & supercilis habentur, etiam pueris nobis, innascuntur: siquidem his est, non quales herbis, sed quales stirpibus, prima ratione à natura conditis, non temperamentum ex necessitate sequentibus: cujus ratio est, quia intenduntur à natura; sicut stirpium generatio: alii verò pili herbis spontè nascentibus sine ope agricolæ fiunt. Patet autem stirpites vivere.

76 Et reipsa quidem, cum natura in aliis viventibus quasdam partes instituerit, quæ solùm ad ornatum, vel defensionem deservirent; ut in arboribus corticem, & folia: quæ tamen anima vegetativa informantur: cur & capilli, & ungues in homine; qui ad estelam, vel ornatum, ut ad perfectiorem apprehensionem destinati sunt, non informantur anima, saltem secundùm gradum vegetativum? Nec enim opus est, ut anima omnibus partibus eisdem vitæ gradus conferat: quibusdam vegetativum concessit, aliis præterea sensitivum addidit: toti homini præstitit esse intellectivum; ut animadvertit M. Bannez loc. cit.

77 Nec valet dicere, capillos & ungues ab extrinseco augeri, & per juxtapositionem, & hac de causa non ex omni parte crescere: sed solummodo in longum protrahi. Non, inquam, valet, nam quæ sic augentur & crescunt, ordinatè crescunt, & secundùm quandam uniformitatis modum; sicut in generatione lapidum videre est, qui pro diversa appositione materię varias induunt formas & figuras, & quandoque inveniuntur augeri, quandoque verò non: sed oppositum omnino in capillis, & unguibus accidit: ergo non augentur ab extrinseco.

Solvuntur Argumenta .

75 **A** Rg. 1. illud quod augetur ab intrinseco , & modo viventium secundum omnem sui dimensionem , omnesque positionum differentias augetur , ut docet Arist. 1. de gen. cap. 5. sed capilli in homine non augetur nisi secundum longitudinem : ergo non augetur ab intrinseco .

79 Conf. 1. in capillis , cum abscinduntur , nullus dolor perferitur : cuius oppositum eveniret , si anima informarentur . Conf. 2. si capilli informarentur anima , essent immediate Verbo uniti : sed hoc nequit dici : ergo non informantur anima &c. Prob. min. quia quod Christus semel assumpsit , nunquam dimisit : quod de capillis haud satis verificari posset .

So Resp. ad arg. capillos secundum omnem dimensionem augeri quousque debitam proportionem ad ornatum & tutelam capitis assecuti fuerint , postea vero in longum solummodo protrahi . Cum enim infimum vitae gradum sortiuntur , non opus est ut tam perfecte augeantur , sicut ex partes , quae perfectum vitae vegetativae gradum sortiuntur . Dein quia crescunt sicut exigit finis ad quem destinati sunt , & propria eorum natura vel materia ex qua , & in qua .

81 Resp. ad 1. conf. hoc ideo evenire , quia non vivunt vita sensitiva , seu secundum gradum vitae sensitivum . Resp. ad 2. capillos Verbo hypostaticè unitos . Et dum anima informantur , talem unionem perseverare , secus autem , cum abscinduntur . Illud autem commune axioma intelligitur de praecipuis partibus humanitatis Christi , quae per se primò assumptae fuerunt , ut anima & corpus ; non verò de aliis partibus quibusdam minutioribus , & quae sunt partes secundum materiam , ut capilli & ungues , quae continuo resolvuntur & crescunt . Nam cum Christus nutritur , aliquid continuo deperdi , & restaurari necessarium erat , sine tamen violatione integritatis naturae ipsius .

82 Arg. 2. capilli in mortuis crescere videntur & au-

geri: sed in his non vivunt: ergo ex eo quod cæca
& augeantur, non satis concluditur eos vivere. Simi-
liter in morbis, & præcipue in tabificis augentur, quod
ab actione vitæ provenire nequit. Conf. in capillis ab-
scissis idem esse, eademque penitus numero accidentia
manere cernuntur: ergo manet propria forma: hæc
autem non est anima: ergo anima non informantur.

83 Resp. ad arg. in eo casu, in quo ita prolongan-
tur capilli, ut extenuatio partium ad id sufficiens non
videatur, crescere in mortuo, non quidem modo vi-
ventium, & per intus sumptionem, sed solum per jux-
tappositionem, ut lapides crescere solent. Quemadmo-
dum enim non remanent nisi æquivocè capilli, ita non
crescunt ut antea. Quod autem in morbis, & præcipue
tabificis capilli magis crescere inveniantur, vaporis fu-
liginosi copia in causa esse potest, & ad id conferre
præternaturalis calor. Unde illud augmentum radica-
liter est ab actione vitæ, licet quantum ad aliqua ex-
trinseca ab actione vitæ non proveniat.

84 Resp. ad conf. ex dictis in lib. de gener. & cor-
rupt. quod manent eadem accidentia secundum ratio-
nem, seu æquivocè, sed non secundum idem esse. Un-
de non manent eadem numero simpliciter.

85 Arg. 3. capilli & unguis fiunt ex cibi excremen-
tis, quæ per virtutem expulsivam in extremitates corpo-
rum rejiciuntur: sed illa, quæ informantur anima,
non possunt esse excrementa: ergo capilli, & unguis
non informantur anima. Min. prob. ex eo enim sali-
va, & sudor anima non informantur, quia sunt excre-
menta.

86 Resp. quod capilli & unguis materialiter seu
quantum ad causam materiale sunt equidem excre-
menta, sed si sumantur, ut materia illa in cute modera-
tè sicca & rara subicitur calori moderato, qui fuligi-
nosos vapores in ipsius cutis spiracula pellit, & ita fic-
cat, ut pili formam, naturamque induat, jam non re-
manet in ratione excrementi, sed partis pertinentis ad
integritatem individui, non quidem primam, sed per
modum tutelæ vel ornatus. Unde ubi remanent pili in
ratione excrementi, ut sub ascillis asserunt Autores ani-

ma non informari. Nec est simile de sudore & saliva, quæ semper in ratione excrementi remanent, nec ita digeruntur calore, ut formam aliquam partis corporis suscipere valeant.

87 De semine, & lacte dubium exoriri solet, an informantur anima? Respondent negativè Arist. lib. 2. de gen. anim. c. 2. D. Th. de pot. q. 5. a. 9. & communiter Philosophi. Prob. semen & lac non pertinent ad integritatem & esse individui in quo sunt, sed solum ordinantur ad perfectionem & conservationem speciei in alio individuo: sed ea solummodo, quæ ad integritatem & perfectionem individui in quo sunt, attingunt, anima informantur: ergo lac & semen non informantur anima. Maj. patet: nam ex semine per actum generationis producitur aliud individuum: ex lacte autem per actum nutritionis fœtus jam productus nutritur. Minor etiam est evidens: quia forma totius est formans partes ad unum esse: ergo si in ipso toto non sint, totius forma informari nequeunt.

88 Quòd autem ex nimia feminis emissionem macies & debilitatio contingat, non ex eo provenit, quòd anima informetur: sed quia, quò plus feminis emittitur, eò plus alimenti, quod in substantiam aliti convertendum erat, consumitur per conversionem in semen factam à virtute efformativa feminis. Idem proportione servata dicito de lacte. Nec Spadones censentur manci, quia eis semen deficiat, cum & in pueris non reperiatur; sed quia eis præciduntur nervi, qui sunt feminis fabri. Vide PP. Complutens. hic disp. 6. q. 2. s. 1. num. 29.

154
QUÆSTIO V.

DE PARTIBUS CORPORIS

Humani, quod est animæ instrumentum, & materia compositi.

Quia in futuris disputationibus de anima sensitiva, ac vegetativa, nec non & de intellectiva passim nobis occurret sermo, de quibusdam corporis animati partibus impræsenti agendum esse duximus præsertim verò de partibus corporis humani. Ut enim anima hominis, formarum omnium est præstantissima, ita illius corpus, animæ domicilium, ac instrumentum, cæteris ita antecellit, ut corporearum omnium mensura, ac regula dici possit. Quod satis indicant, imprimis figura illius recta in Cælum sese attollens, tum etiam temperies illius moderata, partium æquabilis & justa proportio, tandemque mirabilis rerum omnium, quæ naturæ lege imperioque continentur, amplexus. Nec tantum de omnibus, & singulis ipsius corporis humani partibus sermonem instituemus, sed de illis, quæ præcipuè instituto nostro accommodæ videbuntur.

ARTICULUS PRIMUS

Quid, & quotuplex sit pars corporis.

IEtsi nonnulli cum Aristotele rationem partis à membro distinguant: quia nimirum membrum ea tantum sunt corpora, seu partes quæ ex diversæ naturæ partibus constant; ut caput, pedes, manus &c. partes autem similes solummodo nomine partis intelligendas volunt: tamen usus obtinuit, ut membrum, & pars indiscriminatim accipiantur pro qualibet corporis parte, quæ verè & actu pars est. Imò Medici particulam & locum, partem & membrum nonnunquam

quàm pro eodem accipiunt, ut docet Andreas Laurentius lib. 2. c. 11. q. 1.

2 Galenus lib. 1. methodi cap. 5. partem dicit quidquid totum complet, & integrat: aut quidquid ad humani corporis constitutionem facit. Quæ definitio tradita est de parte latissimè sumpta, prout nimirum tam viventes seu animatas, quàm inanimatas complectitur. Fernelius autem partem describit: Corpus toti cohærens, communique vita conjunctum, ad illius functionem, usumve comparatum. Quæ definitio Medicis valde probatur: & rationem partis exprimit ut morbi, vel sanitatis subjectum est: quod solum congruit partibus, quæ actiones edunt: cujusmodi sunt partes animatæ, & viventes. D. Alb. M. lib. de animal. tr. 1. c. 2. definit partem, seu membrum: id in quod dividitur, & ex quo integratur, & componitur corpus, & per quod exercentur operationes animalium, ut animalia sunt. Quæ definitio ferè cum præcedenti coincidit, & explicat rationem partis corporis, non solum ut est materia hominis, sed etiam ut est instrumentum animæ, per quod suas operationes exercet.

3 Pars hoc modo sumpta dividitur in similem, & dissimilem: seu homogeneam, & heterogeneam. Homogenea est, à qua incipit primò compositio corporis animalis, & quæ non dividitur in formam membri aliam, sed solum divisione elementi, seu continui, ita ut omnes partes dividentes nomen & rationem partis divisæ retineant. Unde humores non sunt simpliciter partes in actu, sed in potentia, quia potius ordinantur ad generationem partium corporis, quàm ad corpus ipsum animalis. Hujusmodi partes à quibusdam simplices vocantur. Inter partes similes computantur à Galeno, os, cartilago, ligamentum, membrana, fibræ, nervi, arteriæ, venæ, caro, cutis, adeps, medulla, unguis, pili. Ibi est sermo de partibus similibus communibus, ex quibus, tanquam communibus elementis plures partes dissimiles constituuntur: unde hîc non fit sermo de medulla cerebri, aut humore crystallino, &c. quia non fiunt ex eis plures partes dissimiles. Dissimilares autem pars, seu heterogenea,

vel organica est, quæ in forma membri ex pluribus partibus similibus constat, seu quæ dividitur in partes dissimiles quasdam quibusdam in forma, nomine, & ratione; sicut caput, manus &c. D. Alb. M. loc. cit.

4 Utraque hæc pars in ratione membri animalis debet aliquam edere, seu exercere operationem: similis quidem actionem edere potest perfectam, sed communem, & similem, non propriam, ac peculiarem. Est autem similis actio, quæ à sola partis temperie inchoatur, ab eadem perficitur, & à qualibet partis portiuncula, integra, & perfecta editur: v. g. nutritio: quælibet enim ossis portio, v. g. alimentum retinet, trahit, coquit, & reliquias expellit. Unde qui similiarium partium actionem servare gaudet, temperiem servet necesse est, ut autor est Galenus 1. de facult. natur. Organica autem est, quæ sola sibi propriam, & organicam actionem perfectam edere potest; v. g. solus oculus videt, & nervus movet. Actio autem organica dicitur, quæ à temperie sola nec inchoatur, nec absolvitur, sed à toto instrumento integra & perfecta editur; sic visio, quæ propria est oculi actio, non à crystallino tantum humore, nec ab optico, nec à tunicis perficitur, sed ab omnibus simul. Hujus itaque partis forma à Medicis non ponitur temperies, sed conformatio: quæ in symmetria, & naturali constitutione multorum, figuræ scil. magnitudinis, numeri, & situs, connexionisque cum aliis partibus, consistere dicitur: nam vinculis, & membranis partes colligatæ cohærent. Hoc enim pacto actionem sibi propriam in ratione instrumenti habent edere, ut motione animæ, & virtute ab ea derivata agunt.

5 Non desunt qui sentiant omnem actionem à partibus similibus derivari, nullam ab organicis. Quod sensisse videtur Galenus c. 5. lib. de const. artis: ubi asserit actiones primò & per se similiarium esse, secundariò, & ex accidenti organicarum. Et præterea Aristoteles omnem sensum à similibus esse vult. Quod ita intelligendum vult Andreas Laurentius loc. cit. q. 6. quòd in omni perfecto organo similis quædam pars admitenda sit, quæ sit actionis causa princeps, non tamen integra, & perfecta: perfecta enim actio toti organo debe-

debetur . Ego existimo omnem actionem quantum ad substantiam, & esse, equidem à partibus similaribus esse: cum organicæ super similes nihil addant, quod possit actionem producere: sed quoad modum proprium operandi, & rationem operationis, actiones ab organicis proveniunt, cum subordinatione quadam, & ut constituunt unum agendi principium quo, seu medium, & instrumentum: sicut scindere quantum ad substantiam & esse ipsius actionis provenit à ferro, seu acumine illius, quod est materiale in instrumento: sed quòd tali, vel tali modo fiat, provenit à dispositione, & conformatione ferræ: à qua provenit diversus modus scindendi ab eo qui est in securi, propter quem illa actio redditur propria ipsi ferræ, ac peculiaris.

6 Similarium partium à Philosophis quædam statuuntur humidæ; quæ nimirum suapte natura sese continere in propriis terminis nequeunt, ideo conceptaculis indigent; ut sanguis. Aliæ molles, quæ sese magis suis terminis continent, ut caro. Aliæ sunt siccæ, quarum superficies compressa difficilè, vel nihil cedit, quæ etiam solidæ vocantur: quarum duo constituuntur genera. Aliæ enim sunt fragiles, quæ sine partium dissolutione flecti, nequeunt; ut ossa. Aliæ lentæ, seu ductiles, quæ flecti, extendique sine dissolutione possunt, ut ligamenta, & membranæ. Medici præterea similes partes dividunt in spermaticas, & carnosas. Spermaticas dicunt eas, quæ immediatè ex seminis crassamento prodeunt: ut venæ, arteriæ, nervi, ossa, membranæ, & cartilagine. Dum enim vis procreatrix in seminis partem agit, quæ tensionis capax est, membranas effingit, venas, arterias, nervos: dum autem agit in eam partem, quæ concretioni est opportuna, & plus pinguis, quàm glutinosi habet, ossa efformat, & cartilagine. Carnosarum autem partium triplex genus assignant: alia est enim caro propriè dicta, videlicet musculorum, & caro viscerum, quæ est quasi affusio, & concretio sanguinis, & tandem peculiaris singularum partium caro. Tandem partes similes aliæ communes sunt, quæ plures, & dissimilis naturæ partes compositas constituunt; ut ossa, cartilagine, ligamenta, membranæ, caro, nervi, arteriæ, venæ.

venæ. Propriæ aliæ, quæ unius tantum partis compositione substantiam constituunt; ut medulla cerebri, humores oculorum, crystallinus, & vitreus.

7 Organicarum autem partium ex D. Alb. M. aliæ sunt ut membra universalia, quæ nimirum multitudinem, & universalitatem quandam partium compositarum in se complectuntur ad singulos actus communis alicujus animæ multas vitæ potentias exercentis; v. g. caput, pes, manus, tam minor quàm major. Caput enim v. g. oculos ad videndum, aures ad auditum, linguam ad gustum, & vocem &c. habet. Aliæ sunt ut membra particularia, v. g. digiti. Medici cum Galeno quatuor organorum statuunt ordines. Primi ordinis organa appellantur simplicissima: quæ ex solis similaribus constant, ut musculi. Secundi ordinis sunt, quæ ex primis coagmentantur, ut digiti. Tertii ordinis sunt, quæ ex secundis coalescunt, ut manus. Quarti, quæ ex tertiis, ut brachium.

8 Alia est celebris, & pervulgata partium divisio in Principes, & Ignobiles. Princeps vocatur ea pars, quæ absolute ad totius individui conservationem est necessaria, aut quæ facultatem toti largitur, vel saltem communem materiam. Tres statuuntur à Medicis partes Principes, nimirum Cerebrum, Cor, Hepar. Peripatetici soli Cordi principatum tribuunt. Cæteræ omnes partes ignobiles dicuntur: tum quia ab illis facultas, spiritus, & communis materia non manant: tum quia singula Principibus famulantur, sensuum enim organa solius Cerebri gratia sunt constructa, pulmo, diaphragma, arteriæ soli Cordi temperando, expurgandoque dicatæ sunt: Ventriculus autem, intestina, lien, renes, utraque vesica, propter ipsum Hepar condita sunt. Tum denique quia earum ad individui totius conservationem absolute nulla est necessitas, sed secundum quid. Inter partes ignobiles quædam præparatoriæ, quæ nimirum Principibus aliquid præparando subserviunt: aliæ latoriæ quæ aliquid deferendo famulantur; sunt & aliæ partes soli partium Principum expurgationi dicatæ omnium ignobilissimæ, quæ emunctoria vocantur. Sic Hepati ventriculus cibum coquit: Cordi pulmo spiritum præparat
sunt

sunt ponē aures cerebri emunctoria. Vide Andream Laurentium lib. 1. c. 29. & q. 3. Variæ sunt partium aliarū differentiæ, quæ possunt videri apud præfatum Autorem loco citato.

ARTICULUS SECUNDUS

De partibus similaribus in particulari.

CAPUT PRIMUM.

De ossibus, & cartilagine.

CUm ossa toti corpori stabilitatem, rectitudinem, & formam exhibeant, primum inter cæteras partes similares in hac disputatione sibi locum vendicant. Definitur os: pars similis omnium siccissima, ex seminis crassamento terreo pinguique, à vi formatrice per caloris vim genita, ad totius stabilimenti rectitudinem, & figuram. Os est siccissima pars inter cæteras ob humidi, & pinguis exhaustum, quem fecit intensior calor. Ex siccitate duritiem consequitur: gravitatem autem, quia terreum; aërque & aqua sunt in eo valde densata: & tandem os est album quia spermaticum. Ossium materia est seminale excrementum, seu pars seminis crassior, & pinguior: nam ex parte seminis glutinosa, quæ est tensionis capax, nervi fiunt; membranæ, & vincula efformantur. Efficieus autem est vis formatrix, quæ calido utitur, ceu architecto; & spiritu tanquam opifice. Finalis eorum causa est, ut toti corpori stabilitatem haud secus atque bases, & columnarum ædibus subjectæ præbeant; nec non & rectitudinem: sine ossibus enim animal rectum stare non posset, sed humi serperet, & more vermiculorum, serpentumque reperet: tandem ut figuram exhibeant: quia ab ossibus corporis proceritas, & incrementum pendet.

10 An ossa sint calida, vel frigida, disputant Auctores: quidam frigida esse volunt. Ita Andreas Laurentius lib. 2. p. 2. quia in prima generatione pingue absorbetur:

betur : exhaustu itaque frigidi , & pabuli defectu , frigida ex eventu redduntur . Empedocles autem , & D. Alb. M. ossa calida esse volunt : tum quia materia illorum calida , tum quia efficiens calidum : unde Aristoteles Vulcano ossi , id est , igni urenti , & torrenti ossium generationem tribuit . Insensilia sunt ossa ; sensuque destituta , praeter dentes . Cum enim universam corporis molem sustentent , & continuis agitentur motibus , tam varios motus sine dolore ferre non possent : unde semper esset animal querulum . Tum etiam quia nervi per eorum substantiam minimè disseminantur , ut sentire valeant . Ossium alia sunt durissima ; ut dentes , & quæ lapidosa dicuntur : alia mollia , ut Ethmoidea , & Epiphyses : alia dura simpliciter ut cætera omnia . Insuper ossium alia sunt magna , alia parva , alia mediocria . Alia sunt longa , ut os femoris , alia brevia , ut extremorum digitorum : alia ampla , ut scapularum . Alia augusta , alia crassa , alia tenuia . Alia solida , alia non solida ; alia lenia alia aspera . Quædam medullosa sunt : & his medulla est ut alimentum : quædam autem medulla carent . Si in ossibus sedem spectaveris ; alia erunt superiora , alia inferiora : alia antica , alia postica &c. Si connexionem cum aliis partibus , alia per musculos , alia per vincula , alia per cartilagineas vicinis partibus connectuntur . Quædam ex eis moventur , ut quæ per diarthrosin articulantur : quædam sunt immobilia , ut quæ per synarthrosin connectuntur . Vide Andream Laurentium lib. 2. c. 3.

11 Pars ossis triplex est : præcipua , ossi adnata , quæ dicitur Epiphysis ; & pars ossis protuberans , quæ Apophysis appellatur . Pars præcipua est ipsummet os à natura constructum : quæ velut basis mediam sedem occupare solet . Si contigerit os à natura brevius , quàm oporteat fieri , pars quæ ei adnascitur , ut perficiatur , dicitur pars ossi adnata . Pars autem ossis protuberans est pars illa ossis legitima , ex ipsomet osse prorumpens , & extra superficiem planam exuberans . Non unico duntaxat osse corpus humanum constat : sed ob motuum varietatem ossium diversi generis symmetria , eorumque multiplici figura coalescit . Inter se nexu mirabili

bili vinciuntur : & omnia ipsa aut continua sunt , aut contigua , aut per articulationem , vel per symphyfis compaginantur . Est autem articulatio naturalis ossium structura , in qua duorum ossium extrema sese tangunt . Articulatio , alia laxa , alia stricta : illa est cum motu manifesto , stricta verò , aut nullum motum habet , aut vix sensu perceptibilem . Est autem symphyfis naturalis ossium unio , per quam ossa , quæ duo erant , continuantur , & unum fiunt : unde ejus natura in continuitate , ut articulationis in contiguitate consistit . Symphyfis alia sine medio , qua partes molles , & castilagineæ cum ossibus uniuantur : alia verò cum medio qua sicciora & duriora uniuantur , quæ sine alicujus corporis interuentu , uniri nequeunt . Et hoc medium triplex est , caro , nervus , cartilago . Et hæc de ossibus breviter dicta sint , plura loquentes de partibus organicis infra explicabimus .

12 Cartilago , quæ in sui materia , valde ossium generationem refert , est pars similis ex crassa ipsius seminis parte , quæ vi caloris concrefcit , genita , ad motuum varietatem , securitatemque , & ad externos impetus eludendos . Licet enim cartilaginei varii sine usus ; primus tamen & communissimus est , ut ossium laxa articulatione junctorum , motus iuuet : cum enim cartilago sit lævis , & polita , ossium asperitates lauigando , lubricandoque eorum capita ad motum faciliorem exhibet : unde mobiles omnes articuli cartilagine incrustantur : ossiumque capita , & sinus , ex ea parte qua sese tangunt , lævi cartilagine illiuantur . Securius etiam cartilaginei interuentu motus efficitur , quia ossium sinus cartilago adauget , ne promptè luxetur articulus . Tandem cum ossium extrema sint durissima , in tam variis motibus contactu mutuo se contererent , nisi cartilagine molliore obducerentur . Secundus autem , & præcipuus cartilaginei usus est ab injuriis foris occurfantibus partes tutari subjectas . Cum enim cartilago sit mediæ naturæ inter durissima , & mollissima : seu ossa , & ligamenta : osse quippe est mollior , & ligamento durior : non facile rumpi , aut comminui potest , sicut durissima ; nec facile incidi , aut contundi ,

quemadmodum mollia, & carnosâ. Hinc nares, & aures, quæ sunt injuriis valde expositæ, cartilagineas habent. Sunt alii cartilaginis usus minus præcipui. Vide Alb. M. lib. de animal. tr. 2. c. 1. & Andr. Laur. lib. 3. c. 2. Cartilagineum differentia sunt pene eadem atque ossium. Ad tria præcipue capita reducuntur. Aliæ sunt capitis, aliæ trunci, aliæ extremorum. De quibus nonnihil afferemus infra loquendo de partibus organicis.

CAPUT SECUNDUM.

De Ligamentis, Membranis, Villis.

13 **L**igamentum in fustiore sua significatione dicitur quidquid partem parti colligat. Sic membranae omnes ligamenta dici possunt. A Medicis ligamentum proprie appellatur corpus satis durum, & firmum, luxum tamen, & flexibile, sensu vacans, quod articulos circumligat, devincit, & continet. Definiri solet ab ipsis: Pars similis frigida, & sicca, mediam inter nervum, & cartilagineam naturam obtinens, ex seminis portione lenta, vi caloris genita, varios in colligando, continendo, tegendo, & musculis contrahendis usus præstans. Ligamentorum varii sunt usus. Primus est, ut ossium, & cartilagineum articulationes, præsertim laxiores, firment, & luxationem impediunt: ossaque ipsa, qua parte non articulantur, devinciant. Secundus est, ut indumenti instar, ad tendinum tutelam extrinsecus apponantur: eosque suis locis contingant, firment, ac tuto transmittant. Tertius est, ut ad musculi structuram concurrant; ex fibris enim nervi, & ligamenti invicem permixtis fit tendo. Alii sunt usus speciales, de quibus Andr. Laurent. lib. 3. c. 14.

14 Licet membrana, & tunica sæpe unum idemque denotent, nonnullam tamen patiuntur differentiam. Tunica enim dicitur quod partem aliquam tegat, & vestiat: membrana autem à simplici substantia, nervæ, tenui, densa, lata, quæ distentionem, & contractionem facile admittat, nomen sortitur. Membrana est

est pars similis ex feminis portione lenta, ac ductili vi caloris genita; ideoque lata, tenuis, & densa, sensus tactorii organum; partes subjectas custodiens, colligans, determinans. Pars similis est ea quæ verè est membrana, & non corpus membranofum; quia uniformis: citra noxam facilè contrahi, aut dilatari potest: ideoque partes omnes, quæ contrahi, & distendi debuerunt, membranofæ constructæ sunt. Lata est, & extensibilis ut partem vestiatur, custodiatque; densa est, tum ad robur, tum etiam ne tam facilè humorum influxum excipiat. Tenuis est ne pondere sit molesta; est tamen duplex: quia per illam nervi ad sensum, venæ ad nutritionem, arteriæ ad vitam feruntur; quæ vasa inter duas tunicas necessariò excurrunt. Sensu exquisitissimo prædita esse fertur; quia sensus tactorii organum est, qui cum per totum corpus animalis diffusus sit; & ubique necessarius, ideo membranæ per totum ferè corpus dispersæ sunt. Corpus enim externum ambiunt cutis, & membrana nervosa; internum autem peculiaris pene infinita.

15 Membranæ aliæ sunt fœtus, aliæ editi animalis. Fœtum involventes sunt tres. Prima est chorion, quæ fœtum continet, & circuli coronæque instar ipsum ambit; utero tota adhæret venarum, & arteriarum umbilicalium interventu. Secunda est amnios, seu agnina, quæ est sudoris receptaculum. Tertia est allantoïdes, in solis brutis reperta, à farciminis figura sic dicta, instar zonæ cujusdam puellum cingit, aut fasciæ latæ, urinæ est receptaculum. Editi animalis membranæ aliæ universales, quæ totum corpus investunt, ut cutis & panniculus carnosus. Aliæ particulares, quæ simplicem aliquam partem, aut specialem regionem investunt; scilicet supremam, mediam, aut infimam.

16 Villi, seu fibræ dicuntur, quod sint velut striæ, & segmenta, quibus membranæ intertextuntur. Sunt partes similes genitæ ex semine, albæ, solidæ, oblongæ exilium filamentorum instar, ad motum & carnis custodiam destinatæ. Cum enim apud Medicos triplex sit motus, animalis, vitalis, & naturalis, omnes isti villorum interventu perficiuntur. Animalis enim

seu voluntarius musculorum opera completur : musculi autem moventur , dum ejus fibræ intenduntur , aut versus principium retrahuntur . Motus vitalis cordis est , atque arteriarum : habet autem cor suos villos , quorum ministerio distenditur , contrahitur , & quiescit . Sunt & arteriis suæ fibræ : naturalis motus in attractione , retentione , & expulsionem conspicuus est : unde & à villis perficitur , saltem quoad communem officialemque tractionem , retentionem , & expulsionem .

CAPUT TERTIUM.

De venis , arteriis , & nervis .

17 **V**ena in ampliore suo significato sanguinis canalem denotat : unde veteribus Medicis commune nomen arteriis & venis fuit : illæ dicuntur venæ pulsantes , seu micantes , audaces : hæ autem dicuntur venæ quietæ , seu sanguinariæ , eò quod sanguinem deferant : arteriæ autem sunt spirituum conceptacula . In pressiori significatione sumitur à Recentioribus pro venis tantum quiescentibus , simplicem tunicam habentibus : & ut distinguuntur ab arteriis . Si consideretur ut similis est , saltem judicio sensus , definitur à quibusdam Medicis : pars similis frigida , & sicca ex lenta , & ductili seminis portione vi caloris genita . Frigida ponitur ex nativa temperie : nam ex sanguinis contactu , & spirituum perfusione calidissima est . Si autem consideretur quatenus est organica , definitur : vas oblongum , rotundum , fistulæ modo excavatum , simplici , & pertenui tunica , omni villorum genere texta , instructum , continendo , distribuendo , & coquendo sanguini à natura dicatum . Primæ particulæ venarum figuram , seu formam exprimunt , earumque à nervis , & arteriis distinctionem ; nervi enim poros tantum , non autem sensiles cavitates habent : arteria autem duplicem habet tunicam externam , & internam : simplex verò est venæ tunica villos habens omnis generis , rectos , obliquos , transversos , non quidem ad privatam nutritionem , sed ad communem quandam usum : ut ni-

mirum sanguinem, qui est naturæ thesaurus, retineant, trahant à vicinis venis, aliæ ex aliis transmittant ad alias ut fiat distributio; purum denique ab impuro seernant: imò villi constructi sunt, ne sanguis luxurians violentis occurribus, & transversis extensionibus venas dirumpat.

18 Circa venarum causam efficientem, funde nimirum ortum ducant, non parva oritur difficultas. Innumera propemodum de hac re sunt Doctorum sententiæ; quæ videri possunt apud D. Alb. M. lib. 3. de animal. tr. 1. c. 1. Duæ sunt præcipuæ, & magis famosæ, quæ jam ab antiquis temporibus in scholis invaluerunt. Galenici, & Medici ferè omnes ab hepate venas oriri contendunt. Peripatetici cum Aristotele existimant à corde ortum ducere. Hippocrates in hac re variè sensisse videtur: quandoque enim venas asserit à corde oriri, ut lib. de carn. quandoque autem ab hepate, ut lib. de ossium natura: de locis in homine 2. & 6. Epidem.

19 Pro resolutione supponit D. Alb. M. omne illud, quod est membrorum cibus universalis, in se formam quandam universalem habere, qua movetur ad membra, quæ nutrit: quæ quidem forma ei à generante tribuitur: quod habet rationem principii formativi ad totum corpus. Et hujusmodi principium formativum est cor, præbens cibo formam, qua completè est cibus; ratione cujus formæ naturaliter, non violentè ad corporis nutrimentum quoquo versum tendit secundum generantis exigentiam; nam cor est principium facturæ totius corporis: sed idem est principium conservationis, & nutrimenti atque principium generationis & esse: ergo virtus qua completur cibus in ratione cibi est à corde, & non ab hepate: ergo cor est principium sanguinis venarum non quidem secundum rationem coloris rubei sed secundum virtutem formativam, qua completur in ratione cibi. Cum enim sint tres degestiones; una quidem in stomacho separans superfluitatem siccam à cibo: secunda autem est in hepate, per quam substantia cibi ab aquoso humido superfluo separatur: unde ambæ istæ coctiones sunt solum depuran-

tes massam cibi : quæ tamen est in orificio venæ , quæ inter cor , & hepar existit : per calorem cordis accipit perfectionem tertiæ digestionis universalis , & confertur ei forma cibi , qua efficitur cibus ultimus universalis , post quam nil amplius requiritur , nisi ut membris assimiletur . Exemplum non incongruum est in Sole in quo solo est lumen , & calor cœlestis formans universaliter omnia ; qui secundum quod stellis , quasi quibusdam membris applicatur , diversas appropriationes accipit .

20 Prob. & magis exemplificatur hæc opinio ab eodem D. Alb. Majibid. c. 4. ipsa anima est virtus una , à qua omnes membrorum virtutes fluunt : igitur cum ipsa sit organica , seu potius organifans , speciale aliud quod membrum esse necessum est , in quo sita omnes à se virtutes derivet : ergo sicut est virtutum omnium principium , ita pariter illud membrum erit omnium organorum principium : sed animæ competit secundum actum vitæ , & potestatem esse in corde : oportet igitur cor esse omnium venarum principium , per quas anima in membris suas operationes perficit .

21 Hujus rei gratia notat idem D. Alb. M. in generatione virtutem formativam in materia spermatis residere , quæ ibi ex subtiliori , & puriori ipsius conficitur cor ex residuo autem materiæ cætera membra nobilia componit : formato igitur corde producit , & format hepar interventu sanguinis , qui est in arteria ab ipso exunte ; & simul cum ipso venam conficit ex partibus materiæ spermatis durioribus . Et ubi primum hæc formata fuerint ; illis virtus cordis virtutem largitur naturalem , cum partibus suis , ut digestiva , attractiva &c. Verum enim verò , cum istæ virtutes organicis instrumentis indigeant ; communicatur eis à corde virtus producendi ex se venas alias , quæ subtus in syma , & superius à gibbo ab hepate ramificantur . Cor igitur primum est principium virtutum , & membrorum , nervorum , venarum , & arteriarum , virtualiter ac materialiter omnia originans . Proxima tamen ramificatio nervorum est à cerebro , & proxima ramificatio venarum est ab hepate .

22. Conf. cor nativi caloris est fons, sanguinisque completivum, & digestivum ultimè ut sit membrorum cibus: ergo etiam est principium venarum, per quas, seu canales, sanguis ipse deferri ac deportari debet. Respondent communiter Medici duplicem esse sanguinem, venosum quo singulæ partes nutriuntur: & arteriosum, quo singularum partium calor suscitatur. Cor arteriosi sanguinis est officina, non verò venosi: sed hepar. Contra: licet reipsa quidem prima præparatio digestionis ultimi cibi, qui est sanguis, in hepate fiat; tamen in corde necessariò est complementum digestionis sanguinis, ex qua digestionè sanguis membrorum cibus efficitur: ergo formaliter, ac præcipuè erit principium sanguinis: quia quod rem complet, & intrinsecè perficit, ac format, præcipuè habet rationem principii, & naturæ: unde & forma est magis natura, quàm materia. Prob. ant. sanguis arteriosus, cujus officina est in corde, est completè digestus, in arteriisque est plus de spiritu, minus verò sanguinis, quàm in venis: in quibus sanguis venosus non est ita perfectè digestus: & in extensione venarum vena pulsans, seu arteria, non pulsantem equitat: sed non ob aliùm finem, nisi ut complementum digestionis accipiat: ergo in corde necessariò est complementum digestionis sanguinis etiam nutrimentalis: qui non transit in membrum, nisi completè digestus sit: sed quod est principium ac perficiens sanguinem, est principium vasis sanguinem deferentis: ergo cor erit venæ principium, quæ est inter ipsum & hepar: & à virtute cordis omnes venæ suum complementum recipiunt; & vis digestiva completa est in eis à corde.

23 Pro majori intelligentia suppone ex Arist. lib. 2. Metaphys. omne id, quod est in multis per unam rationem participatam ab illis, esse in uno solo primo, quod est causa omnium istorum, inquantum illud commune participant: & hoc seu commune axioma, in scholis receptum est: ergo oportet primum principium digestionis completæ esse unum solum, & quæcunque aliquid digestionis participant, virtutem digerendi non nisi dependenter ab illo sortiuntur: sed quælibet mem-

bra determinata in corpore virtutes speciales afsimilandi sibi cibum habent : ergo unum primum principium habens communem virtutem debet constitui, à quo speciales illæ virtutes oriantur : sed non hepar: ergo ipse cor. Prob. min. sanguis arterialis, qui est à corde, est completè digestus, & magis quàm sanguis venosus: ergo virtus digerendi perfectiùs in corde residet: ergo in hepate, & aliis nonnisi dependenter à corde, tanquam ab uno primo, & universali principio formativo.

24 Itaque cor dat venis speciem, & esse, virtutemque digestivam : sed hepar concedit ramositatem. Ramositatis enim causæ sunt tres: prima loci diversitas à quo alimentum attrahitur, & loci ad quem deducitur. Secunda substantiarum, quæ sunt in cibo, abinvicem separatio. Tertia est divisio massæ nondum depuratæ, ut faciliùs præparetur, & coletur. Cùm igitur huiusmodi separatio, ac divisio in hepate fiat, ideo circumposita sunt hepatis vasa, quæ humores suscipiant; estque ibi venarum ramificatio. Et in hoc discrimen reperitur inter ipsas, ac venas pulsantes, seu arterias : quia nimirum cor est principium arteriarum secundum substantiam, & esse, nec non & ramificationem : in venis autem non pulsantibus est principium secundum substantiam, & esse, sed non ramificationis. Quia igitur substantia, & esse nonnisi per rationem accipitur, ramificatio autem quidpiam sensibile est, capropter in Anatomia sensus magis percipit venas ab hepate, quàm à corde oriri : quamvis re ipsa quidem res aliter se habeat. D. Albert. Mag. ibid. c. 6.

25 Superest ut proponamus, ac diluamus Galeni, & Sæctatorum illius rationes. Quarum prima est : idem est principium nutritionis in animali, & in planta : sed in planta illa pars iudicatur origo, & principium nutritionis, & radicationis, in qua fibræ omnes copulantur : ergo in animali venarum, per quas fit sanguinis impartitio, ac nutritio, origo & principium debet dici pars, in qua venæ copulantur : sed omnes corporis venæ, quasi in unum coeunt in jecore, & ex illo quasi per stipites disseminantur, & sparguntur, donec in minutissimas venulas terminentur : ergo jecur debet dici sanguificatio-

nis origo & venarum principium. Resp. ex D. Alb. M. ibid. disparem esse rationem in venis, & plantis: quia nimirum plantæ ab inferiori parte radices habent ori-
vinales: eapropter in eis ibi primum nutritionis prin-
cipium constituitur, ubi fibræ omnes copulantur: ut per
eas arbor alimentum possit attrahere: sed animal os
habet in supremo sui constitutum: & ideo nil prohibet
quin ramositas venarum sit extensa ad cibum, & ad
membra, ubi earum non est principium & origo.

26 Secunda est: vasa, quæ oriuntur à suo principio,
majora sunt prope ipsum, quàm dum per partes ab eo
distantes res deferuntur: sed vena cava descendens pro-
pe jecur est major, quàm dum ascendens in corde re-
cipitur: ergo jecur, & non cor constituendum est ve-
narum origo. Conf. chylus, qui est materia necessaria
pro humorum generatione, primò fertur à ventriculo
ad jecur, & nullibi extra jecur apparet: ergo jecur de-
bet constitui humorum principium, venarumque ori-
go. Resp. ex eodem D. Alb. M. cap. 5. neg. maj. in
quibusdam enim plantis quandoque observamus ramum
ipsa radice majorem, ut in cucumeribus. Et granum
hordei primò è terra surgens ramulum à se emittit, à
quo radix parva spargitur, & in magnam calami can-
nam assurgit, spicamque radice multò majorem. Præ-
terea nervi optici grossiores sunt apud oculum, quàm
apud cerebrum: & tamen secundùm Medicos à cere-
bro oriuntur. Resp. ad conf. ex eodem: quòd chylus
primò fertur ad jecur; ut ibi fiat præparatio digestio-
nis ultimi cibi, qui est sanguis: tamen à corde ulti-
mum complementum expectat: ut diximus n. 23.

27 Tertia est: sanguis in ea parte generatur, cujus sub-
stantiæ modum refert, cui in colore assimilatur, & jux-
ta cujus temperiem sanguis, ac reliqui humores tempe-
rati evadunt; sed sanguis in colore, & in medio substan-
tiæ, jecori assimilatur, & juxta ipsius jecoris intemperati
evadunt, ac generantur humores: ergo &c. Conf. soli je-
cori condonatae sunt viæ ad expurganda excrementa, quæ
resultant ex illa coctione, qua sanguis generatur, ut se-
rum; ac bilem: ergo &c. Conf. 2. à corde non potest
communicari sanguis, vel transmitti ad jecur, aliasque
cor-

corporis partes, cum cor aditus habeat valvulas occludentes, & impediētes illius retrocessum: ergo &c.

28 Resp. ex eodem c. 5. in modo substantiæ venas magis cordi, quàm hepatis similiari: hepar enim est omnimodè carnosum, venæ autem nullatenus sunt carnosæ. in corde autem pars est substantiæ filosa, cujus similitudinem magis referunt venæ. Quod autem magis in colore assimilatur, ejusque intemperiem perferant: ideo est, quia hepar se habet ut præparans ad ultimam digestionem, & veluti principium proximum: cor verò ut complens, seu ut dans substantiam, & esse; color autem, & intemperies maxime se habent ex parte præparantis ac dispositivi: sicut esse ex parte completis, seu præbentis ultimum complementum. Resp. ad 1. & 2. conf. solum convincere, quod hepar sit principium ramositatis, ut patet ex dictis supra n. 25.

29 Venarum innumeri quidem sunt modi, ac differentia. Quinque famosæ ab Anatomicis communiter numerantur: videlicet, vena cava, vena portæ, vena umbilicalis, vena arteriosa, & venosa arteria. Atamen And. Laurent. omnes illas ad duas tantum refert, scilicet, venam portæ, & cavam: nam vena umbilicalis, embryonis nutricula, quæ ab hepatis scissura ad umbilicum fertur, est venæ portæ soboles, ac propago, ipsique ita continuatur, ut potius venæ portæ ramus, quàm vena dici mereatur. Venosa etiam arteria, cujus omnes rami multifariam scissi per totam pulmonum carnem, multifariam sparguntur, soboles est venæ cavæ; vena autem arteriosa suam habet cum aorta continuitatem, & arteria potius quàm vena nuncupari debet: quia duplici tunica, eaque crassissima investitur.

30 Medici venam cavam nominibus variis insigniverunt: nam vocant ipsam cum Veteribus venam cavam, & magnam: imò & maximam: illius enim ramis quasi rivis universum corpus irrigatur: estque fons humanæ naturæ, & microcosmi humani flumen amplissimum. Quandoque autem vocant jecorariam: quia ejus radices, ut putant, per convexa jecoris sparguntur, & in unum caudicem desinunt, qui venæ truncus dici solet. Hic ab hepate exsiliens in duas partes dividitur: quarum

rum superior ascendens, inferior autem descendens nuncupatur. Illa, nimirum descendens magnæ arteriæ accumbens ad illa porrigitur, & ad ossis sacri initium excurrit. Ibi quinque veluti furculos emittit; scilicet adiposum, renalem, venam spermaticam, lumbarem, & venam musculofam. Deinde in ea parte, qua truncus ille venæ cavæ descendens arteriæ magnæ subjicitur, ne ossis sacri duritie, & continuo motu lædatur, scinditur in duos iliacos ramos: à quorum utroque venæ quatuor derivantur: nimirum sacra, hypogastrica, epigastrica, & pudenda. Vide infra de arteriis. Idem ramus iliacus extra abdominis cavitatem delatus, ad inguina cruraque descendens cruralis appellationem fortitur. Ab ea sex maximè conspicui emanant furculi; scilicet saphæna, seu malleoli vena ad malleolum extremum, ischias minor, muscula, poplitea, furalis, & ischias major. De quibus videri potest Andr. Laurent. lib. 4. cap. 5.

31 Ascendens autem vena, vas insigne sanguineurgens ad jugulum usque protenditur, alligata firmiter vicinis partibus: primò diaphragmati quod permeat: dein membranis intersipientibus per communes tunicas, tertio cordi per auriculam dexteram, & membranas tricuspides. Ab hoc trunco quatuor emanant venæ: scilicet Phrenica, Coronalis, Azygos, & Intercostalis. Insuper ascendens, postquam hos ramos ex se derivavit, alios duos ramos distendit, qui infra claves, & jugulum, unde subclavij appellantur. Horum ramorum pars intra cavitatem thoracis recondita, quinque alias venas ex se derivat; scilicet mammariam, thymicam, capsularem, cervicalem, & musculam. Altera autem pars è thorace exiliens ad axillas fertur, & axillaris dicitur. Ab hac tres oriuntur venæ, thoracica, basilica, & cephalica. Thoracica gemina est utrinque: una in mammas, & anteriores thoracis musculos: altera in posticos distribuitur: basilica quæ est jecoraria, seu hepatica per anteriorem, cephalica per posteriorem brachij partem fertur. Cephalica sic dicta est, quod in affectibus capitis tundatur, Qui plures harum venarum differentias scire desi-

desiderat , consulat dictum Andream Laurent. loc. citato .

32 Vena portæ , secundùm Medicos , è concava hepatis parte oritur , jecoris manus dicta , quòd ea tanquam manu ad chyli attractionem utatur hepar . Trunco cuidam plantæ similis esse perhibetur : quia ipsius radices innumeris furculis per universum hepatis corpus dispersæ in unum truncum desinunt : qui ab hepate exiliens in duos pergrandes ramos dividitur : quorum elatior , tenuior , & sinister splenicus dicitur : quippe qui ad lienem ferè totus fertur : alter verò humilior , amplior , & dexter mesentericus appellatur , hic enim totus pene in mesenterium , & intestina exhauritur . Iste tres præcipuos diffundit rivos , qui sunt vena hæmorrhoidalis , cæcalis , mesentericus . Hæmorrhoidalis , per coli extrema , & recti intestini longitudinem ad arcum usque distenditur , quem exilibus ramulis orbiculatim amplectitur . Per hanc sanguis melancholicus , qui ob lienis obstructionem purgari nequit , certis quibusdam intervallis excernitur . Cæcalis autem ad cæcum intestinum fertur . Mesentericus innumeros ex se derivat furculos , qui obliquè inter duas intestinorum tunicas feruntur : hi partem chyli tenuiorem ab intestinis sugunt , & vehunt ad hepar ; & postea elaboratum sanguinem ad intestinorum nutritionem revehunt . Splenici ramos vide apud citatum Autorem in eodem lib. 4. c. 4.

33 Sunt & aliæ venarum descriptiones penes earum usus : quædam enim dicuntur emulgentes , quarum usus est seorsum humorem deducere : quædam spermaticæ , quæ semini rudimentum conferunt : aliæ mesaraicæ , quæ chylum alterant , ac in hepar transportant : aliæ sunt vases venosi , qui melancholicum succum in ventriculi cavitatem refundunt , ad excitandam appetentiam : aliæ sunt venæ uteri ad sanguinem certis , & statis periodis excernendum : aliæ splenicæ fœculento sanguine expurgando destinatæ &c.

CAPUT QUARTVM.

De arteriis, & nervis.

34 **A**rteria sic dicta est, D. Alb. M. teste lib. 1. tr. 2. cap. 20. quod pulset in eis spiritus aëris per cordis diastolen, & sistolen percussus, aut ad perfrigerationem cordis attractus, aut etiam tentus; ad materiam vocis. Ex duabus tunicis conflatur, externa molliori, & interna duriori: ne, dum frequentibus spiritus pulsationibus concutitur, frangatur. Quia verò ipsæ sunt spiritus vitæ; spiritus autem vehiculum vitæ, ac virtutis, ideo arteriæ vitæ sunt vitæ, ac virtutum. Illas à corde oriri certum est ac manifestum. Cum enim sint duo cordis ventriculi, dexter ad ipsum hepar respicit, totus in attractu nutrimenti occupatus, ut ibi ultimum complementum, ac vitæ formam accipiat: sinister autem ipsis arteriis, secundum Peripateticos originem præbet. Quemadmodum venæ, ita & arteriæ ex seminis portione sicca, lenta, ac ductili generantur: suntque vasa rotunda, oblonga, fistulæ modo excavata; duplici tamen tunica fibris intertexta constantia, dicata à natura deducendo sanguini spirituosum, nec non temperando, resciendo, & expurgando singularum partium calori. Duplex arteria à sinistro cordis sinu profilit, secundum D. Alb. M. loc. cit. quarum una ad pulmonem decurrit, ut per eam, ceu canalem aër à pulmone ad cor pertrahatur, & sanguinem subtilem, ac spirituosum à corde ad pulmonem revehat ad istius nutritionem. Vna simplici tunica contenta esse dicitur (unde arteria venalis seu venosa ab antiquis dicta est, quia uti vena unicam fortitur tunicam) quippequæ mollior ac levior, ad dilationemque, & constrictionem magis idonea esse debet, ut sanguis facilius, ac melius ex ea refudet ad pulmonis nutrimentum.

35 Alia à spissiori cordis parte, sinistroque illius sine exitur, arteria magna vulgò nuncupata, quæ statim arterias duas in cordis basim, & ambitum reflectit, quas

quas Coronarias dicunt; mox tota bipartitò finditur, quasi in duos prægrandes stipites dirempta: alter deorsum secundum lumborum vertebrae contorquetur: alter sursum ad jugulum effertur, ubi in duos insignes ramos dividitur, qui subclavij dicuntur. A subclavio dextro quinque emergunt arteriæ, *Intercostalis superior* quæ ad costas: *Mammaria*, quæ ad anteriorem sterni partem porrigitur: *Cervicalis*, quæ per foramina apophyseon transversatum cervicis, emicat in cerebrum: *Muscula* in cervicis musculos spargitur: & *Carotis*, sic dicta quod caron, & apoplexiam excitet, si intercipiatur, denegato aditu vitali spiritui, qui animali materiam subministrat. Hæc unâ cum jugulari interna ascendit, & priusquam cranium ingredjatur, in plurimos furculos per vicinas partes dispergitur: quorum alii ad laryngis, & hyoidis musculos, vicinasque glandes feruntur: alii ad maxillam inferiorem, in mentum, & labia; alii ad processus mammillares, & musculos vicinos excurrunt: alii in linguæ radicem, masseteres, temporales musculos, cavitatem dentium, & narium amplitudinem divaricantur. Quod reliquum est carotidis per foramen, quod inter sphenoidem, & os temporis est situm ascendens, & crassiorem membranam perforans, sub qua plexum mirabilem reliquit, primum arterias ad oculos mittit, spiritum ministrantes, opticis nervis; musculis oculos moventibus, nec non temporalibus musculis. Similis ferè est subclaviæ sinistræ distributio nisi quòd carotidem non habet. Quod reliquum est hujusce rami subclavii ad axillas perveniens dicitur axillaris: à quo thoracica & basilica prodeunt. Ex D. Alb. M. loc. cit. & And. Lauren. lib. 4. c. 10. & lib. 9. c. 9.

36 Alter venæ magnæ ramus descendens, diaphragma permeans, in ventrem inferiorem, mesenterium, & intestina excurrit. Novem sunt ejus propaginee; scilicet *Intercostalis* major, quæ in octo inferiorum costarum spatia fertur: *Phrenica*, quæ per diaphragma excurrit, ramulos ad pericardium spargens: *Celiacæ*, quæ in tres rivos distribuitur, quorum unus ad hepær, & vesicam felleam, alius in lienem, tertius tandem sequenti sobole in ventriculum, pyloram, & omentum se dif-

diffundit : *Mesenterica superior*, quæ in superiorem mesenterii partem fertur : *Renalis*, seu *Emulgens*, in renum substantiam inferitur, ubi serum in se contentum expurgat : *Spermatica*, quæ in testes flexuoso ductu properat : *Mesenterica inferior*, quæ in mesenterii partem inferiorem abit : *Lumbaris*, quæ in lumborum vertebrae permeat, spinalem medullam alitura : & *Muscula*, quæ ad lumbares musculos fertur. Dein ulterius hic truncus descendens in duos ramos iliacos diffunditur : quorum uterque postea quinque furculis fruticatur. Hi sunt, *Sacer*, ossis sacri medullam permeans ; *Hypogastricus*, parte hypogastrii irrigans : *Umbilicalis*, ab umbilico emergens : quo vivit, & transpirat fœtus in utero : *Epigastricus* per epigastrii partes excurrens : & *Pudendus*, qui ad pudenda mirabili plexu contendit. Idem ramus iliacus ad crura porrigitur, & ibi in varios ramos iterum distenditur. Ex D. Alb. M. & Andr. Laurent. loc. cit. Vide alias venarum differentias apud ipsum.

37 Nervus ex D. Alb. M. lib. 1. tr. 2. c. 17. est substantia viscosa à cerebro directa per corpus, ut per illam sensum & motum toti corpori largiatur. Vel, ut alii volunt : nervus est pars spermatica à cerebro vel spinali medulla exorta, spiritus animalis delator ad sensum, & motum. De nervorum ortu eadem est ac de venis inter Peripateticos, & Galenicos disceptatio. Galenici enim nervos omnes à cerebro, aut ejus vicaria medulla exoriri contendunt. Tum quia à cerebro motus omnis voluntarius sensusque prodeunt : affecto enim cerebro, oppletisque ejus ventriculis, ut in apoplexia, illaeso corde, statim perit animalitas : vulnerato autem corde, & frigidis abscessibus obfesso non intercipitur momento sensus, & motus : ergo &c. Tum etiam quia affecto cerebro, totum nervosum genus momento in illius sympathiam trahitur, & ipso contracto corrugatur : unde in epilepsia, quæ est cerebri affectus totum corpus convellitur : corde autem affecto nihil tale contingit. Tandem quia si cor esset nervorum principium interceptis viis à corde ad cerebrum repente animalitas, & motu privarentur : secus autem evenit, ut docet Galenus. 2. de placit. Hippoc. & Platon. Et denique

que sensus ipse nervorum omnium scaturigines in cerebro observat: in corde autem unicus tantum est nervus à recurrente sinistro exortus, quo secto, aut intercepto non extinguitur animal, sed tantum ejus vox eliditur, & ipsum obmutescit.

38 Peripatetici autem nervorum omnium propagines à corde ipso derivant. Tum quia major est substantiae similitudo in corde cum nervis, quam in cerebro. Nam vasa fere omnia cordis, ut aorta, & arteriosa vena dura sunt, & nervea, & uterque ipsius cordis sinus innumeris propemodum nervulis, ac fibris nerveis confertus apparet. Tum etiam quia cor exquisitissimo sensu est praeditum, cerebrum autem est insensibile. Dicendum est cum D. Alb.M. loc. cit. cui consentit Aponensis, nervos equidem suae ramositatis principium in cerebro, vel ejus vicario fortiri: sed principium sui formativum, & completivum suae substantiae & esse in corde habere; sicut supra de venis probatum est. Primum enim formatur cor, ut infra dicitur, quod per nervum à se derivatum, & virtutem formativam format cerebrum.

39 Ad rationes contrariorum adductas respondendo dicimus motum equidem, & sensum à cerebro oriri, tanquam principio proximo; non tamen sine dependentia ab ipso corde, in quo ut in primo ipsius animae virtus residet. Unde affecto cerebro perit animalitas quoad exercitium, quia perit ejus proximum principium: sed non perit quantum ad radicem suae substantiae, & esse. Quod autem interceptis viis à corde ad cerebrum statim animalitas non pereat, si hoc verum sit, dico non perire statim; quia adhuc ibi durat virtus communicata, & impressa à corde. Videmus enim instrumenta mota à principali etiam cessante actuali impressione moventis quandam virtutem sibi communicatam servare, & per eam agere. Sensus autem, solum probat in cerebro ramositatis nervorum principium, sed non quoad substantiam, & esse. Hoc enim est cor.

CAPUT QUINTUM.

De carne.

40 **M**edici recentiores quatuor carniū differentias agnoscunt. Hæ sunt caro proprie dicta, caro viscerum; caro cuilibet parti peculiaris, & caro glandulosa. Caro viscerum est propria viscerum substantia, & præcipua cujusque visceris pars, cui actio officialis primò & per se debetur. Talis est caro hepatis, lienis, pulmonis, & renum. Sola inter carnes insensibilis esse dicitur; instam, & non influentem facultatem habens. Caro cuilibet parti solidæ propria est carnosa, illius substantia villos infarciens.

41 Caro glandulosa est pars simplex, rara, friabilis, instar spongiæ mollis, vasorum divisionibus firmandis, humoribus superfluis ebibendis, & rigandis quibusdam partibus à natura instituta. Caro proprie dicta est pars mollis, rubicundo ex sanguine mediocriter resiccato genita; & ob id sanguinea, & calida. Maximam corporis partem constituit. Unde cum febrili incendio ea spoliatur homo, jam non viventis, sed pene emortui animalis, aut cadaveris imaginem exprimit. Ex ejus laudabili habitu totius corporis sanitas colligitur.

42 Caro proprie dicta caro musculorum, seu musculosa nuncupari solet. Quia maximam constituit musculorum partem. Definitur autem musculus: Pars organica, & dissimularis, nervis, carne, villis, venis, arteriis & tunica propria contexta, quæ est immediatum voluntarii motus organum. Nervis constat utpote delatoribus spirituum, & facultatis. Villi carnes firmant & vincunt, ne dissolvatur. Venæ sanguinem ad nutrimentum velut rivi deferunt. Arteriæ calori conservando dicatæ sunt. Tunicae musculos tegunt, eorumque substantiam continent, & à partibus vicinis separant: ac tandem sensum tactus eis præbere dicuntur. Caro denique vacuitatem omnem replet, suo anfractu præmouet ne fibræ permisceantur: nervorum, & tendinum siccitatem atterperat: villos custodit ne rumpantur.

tur, ac contundantur: spiritus denique animales suo calore ad motum aptiores reddit. Dicitur verò spontanei, seu voluntarii motus organum. Vocatur autem, voluntarius motus ille qui à facultate appetente, seu à voluntate imperatur: quem scilicet & sedare potes, cum vis, & rursus excitare quiescentem, cumque velociorem, tardiozem, rariorem, & frequentiozem edere. Hujus varia sunt organa: cerebrum elicit, nervus spiritum defert, musculus se contrahendo partem variè pro voluntatis imperio agit: sicut Medicis visum est: nam omnem motum à corde derivare Peripateticis placet. Sed de his infra. Ejus proprius & præcipuus motus est contractio. Extensio est motus adventitiuus. Decidentia inest ei à forma elementari. Et tandem motus tonicus, in quo scilicet fibræ intenduntur, & tensæ manent, est contracti conservativus. Contractio, extensio, & motus tonicus figuras habent: quarum extremæ dolorificæ: unde eas diu ferre non possumus, nisi animum intendamus: mediæ sunt jucundæ. In dormientibus rarò sunt extrema contractio, aut extensio. Tonicum etiam motum remissum habent. Non est facile certum musculorum numerum assignare: 405. numerari solent.

ARTICULUS TERTIUS

De partibus organicis ac dissimilaribus.

43 **P** Artes organicæ majores secundùm D. Alb. lib. 1. de animal. tr. 2. c. 1. sunt caput, collum, clibanus, & duo brachia cum manibus, & duo pedes cum cruribus: quorum brevem descriptionem subjecturi sumus.

CAPUT PRIMUM.

De capite, & organis animalibus:

44 **C**aput hic in ampliori sua significatione. usurpatur, prout id totum designat, quod prima colli vertebra, & vertice circumscribitur. Dividitur in calvariam, seu partem capillatam, & capillis orbatam: Latine faciem, & vultum. Partis capillatæ circumferentia nunc vocatur corona, seu coronale capitis: à quibusdam clypeus, vel scutum cerebri: ut refert D. Alb. M. lib. 1. de animal. tr. 2. c. 1. Calvariæ sunt tres partes: scilicet sinciput, occiput, & vertex: aliqui alias addunt. Sinciput, quasi summum caput, priorem occupat capitis partem quæ est post futuram primam & supra frontem. Occiput autem est posterior pars capitis, quæ est post futuram ultimam, & supra collum, in qua infigitur, & subnectitur ultimum ipsius colli spondile. Vertex inter utrumque medius locatur. Insuper illius quædam sunt partes continentæ, aliæ contentæ. Continentes aliæ communes ut pili, cutis, panniculus carnosus: de quibus jam supra habitus est sermo: aliæ propriæ ut pericranium, ossa cranii, duæ meninges, dura scilicet & tenuis. Partes contentæ sunt cerebrum, cerebellum, & nervi à cerebro exortum, ducentes.

45 Pericranium membrana est densa, & solida os cranii extrinsecus tegens. A crassa meninge nascitur, quæ per villas complures cranii futuris adhærescens, inde foras prorumpit; & ita extenditur ut exteriorem hanc membranam conficiat: quæ universum cranium inuolvit, nisi qua parte temporalis musculus ortum ducit. Cranium autem est os nobilissimum quod est veluti galea cerebri tegens, vulgò calvaria, seu calva. Crassum est ad tutelam cerebri: rarum, & multis foraminibus pervium ad vaporum perspirationem: & ut succum pro alimento contineat. Tres sunt in eo naturæ futuræ; anterior, quæ dicitur coronalis: è temporibus utrinque in summum verticem per transver-

sum viam capessens. Secunda dicitur sagittalis, & virgata: hæc in capitis longitudinem porrigitur: Tertia posterior, dicta lamboides, sutura lauda, seu proxa, quæ ab imo capitis, & posterioribus utrinque partibus contendens in angulum coit. Aliæ sunt duæ suture spurie, dicta squamosæ, seu temporales, quæ temporum ossa circumscribunt. Suture sunt in capite tum ad liberam fuliginum transpirationem: tum ne fractura unius ossis alteri communicetur; tum ad exitum vasorum, quæ periosteon & cranium irrigant, & ut dura meninx fibras extrorsum mittat ad pericranii exortum.

46 Octo constat ossibus cranium, quæ sunt os frontis, ossa syncipitis duo, ossa temporum duo, os occipitis unum, sphenoides, & ethmoides. Os frontis, quod dicitur etiam barbari coronale, puppis & inverecundum, calvariæ anteriorem, & faciei superiorem partem constituit: figuram habet semicircularem, substantiam satis crassam; à parte superiori sutura coronali circumscribitur. Duo ossa syncipitis, vulgò parietalia, vel ossa bregmatis sunt rara ac debilia ob multam transpirationem, quæ ibi fieri debet: à parte superiori sutura sagittali terminantur: ab inferiori futuris squamosis: à posteriori lambdoide, ab anteriori à coronali. Subter hæc sunt ad suam quodque auriculam duo temporum ossa. Os occipitis, seu proxa, & memoria situm est in parte postrema calvariæ, totamque ferè partem infernam, & posticam constituit: ejus figura rhomboidem refert. In hoc osse unum foramen amplissimum deprehenditur, quo medulla è cerebro in spinæ fistulam delabitur: sunt & alia quatuor: quorum duo septimo nervorum pari exitum præbent: alia duo venis, & arteriis cervicalibus ascendentibus viam ad cerebrum patefaciunt.

47 Alia duo sunt ossa inter calvariam, & genam superiorem posita, quorum unum dicitur sphenoides situm in basi, & lateribus calvariæ: conexum occipiti, transversa sutura, attingens ossa temporum, & angulum bregmatis. Quatuor in illo foramina visuntur: primum nervo optico exitum præbet: secundum nervis

oculum moventibus, arteriis, venulisque exiguis: tertium perexiguam, & rotundum portionem quinti paris nervorum in croraphitem musculum transmittit: quartum tertio, & quarto nervorum paribus viam aperit. Alterum os dicitur ethmoides, situm in media frontis basi, ad mediam radicem nasi fertur, narium totam ferè cavitatem opplens. Pars interior multis foraminibus instar cribri pervia est: tum ad aëris inspirationem: tum ut odorum species cum aëre ad cerebrum pertingere possint: tum etiam ad cerebri expurgationem. Altera pars rara est, laxa, fungosa, seu spongiosa opplens utrinque narium cavitatem. Tertia autem pars tenuis. Vide And. Laurent. lib. 2. c. 9. & seq.

48 Dura meninx, seu dura mater membrana est, quæ sudra, subterque cerebrum velat, crassa, & cuticularis; magnitudine ossibus calvariae proportione respondens: cujus basi firmiter adhæret, nisi in ea parte qua sita est glandula pituitaria. Alligatur cranio villorum interjectu, qui per futuras egredientes, & expansi pericranium creant. Est multis foraminibus pervia, quibus cerebri nervos, arterias, venas, ac dorsalem medullam transmittit. In capitis vertice reduplicatur, cerebri dextram partem à sinistra sejungens: sunt in ea quatuor sinus, qui tanquam rivi & vasorum vicarii sanguinem quoque reversum in cerebri substantiam effundunt ad ejus nutritionem, & animalium spirituum generationem. Inter hos jugulares internæ ingrediuntur. Dein alia est membrana proprium & immediatum cerebri velamen exteriorem ejus superficiem tegens, & in penitiores illius secessus pervadens. Dicitur, *Pia mater*, ob ejus tenuitatem, & molliorem: ne cerebro gravis, aut molesta foret. vasa per univ. sum cerebri corpus deducens.

49 Cerebrum, quod est sensuum sedes motuumque artifex, sapientie domicilium, memoriæ, judicii, cogitationumque, divinisimum membrorum à Medicis existimatur, tamen id dicitur quod in cranii cavitate continetur, & a meningibus circumdatur. Ejus figura orbicularis, substantia mollis, alba, & medullaris. Mollis quidem ad faciliorem idolorum impressionem; alba vero, quia ex purissima seminis portione fabricata; &

ut spiritus animales limpidissimi sunt. Temperamentum ejus frigidum, & humidum: ne ascendatur, aut spiritus animales citò evanescant. Duæ sunt potissimæ illius partes: anterior quæ propriè dicitur cerebrum: & posterior quæ dicitur cerebellum; distinguuntur ab invicem duræ meningis duplicatura ex parte superiori, in inferiori continua sunt. Cerebrum rursus in dextram, & sinistram partem discretum est per illam duræ meningis portionem, quæ, ubi duplicatur, figuram falcis messoriaræ refert.

50 In medio cerebro siti sunt duo sinus, superiores dicti, figura, situ, & magnitudine omnium amplissimi: spiritum crassiorem continent: unde spiritum animale dicuntur præparare, & inchoare: ad inspirationemque, & expirationem cerebri deserviunt. Ibi sunt venularum, & arteriolearum plexus choroides, seu rete mirabile, excurrentes per tenuis membranæ sursum ascendentis portiunculam: in quibus sit illa spirituum præparatio. Ab ima parte horum sinuum sunt duo tubercula papillis mamillarum similia, ossibus narium propinqua, sunt perforata instar cribri, ut diximus: per quæ aër, & odorum species ad cerebrum vehuntur. Hi sinus abinvicem discreti sunt tenuissima cerebri portiuncula, quæ vocatur septum, seu speculum, lucidum, vel lapis specularis.

51 Tertius est sinus medius, qui est duorum concursus & communis cavitas, ferè cerebri centrum occupans: tantùm enim ab occipite distat, quantum ab osse frontis. Geminos ductus habet hic sinus: alter ad basim cerebri descendens, & antorsum pendens; in cuius extremo est pars tenuis membranæ referentis figuram infundibuli; primùm enim latior est, deinde angustior: per quod cerebri pituita transitolatur. Cui tubsternitur glans pituitaria pituitam excipiens, & per cunei foramina in palatum instillans. Alter ductus in quartum sinum dirigitur, qui sinus cerebellæ, & spinali medullæ communis est, calami scriptorij figuram referens omnium minimus, & solidissimus est. In illo ductu, seu via ad quartum sinum est glandula quædam, nuci pineæ non dissimilis, dicta conarium, ve-

quædam arterias, & duo corpuscula
 quædam rotunda, & duriuscula, quæ nares vocantur,
 sub quibus tres apparent, ut liberum aditum spiritui
 animali tertio in quantum ventriculum, seu sinum
 præbeant.

52 Cerebellum, seu posterius cerebrum destinatum
 est à natura ut transmissum animalera spiritum ab illis
 cerebri sinibus conseruet, & spinali medullæ adapter.
 Color ejus subcineretius; figura latioris globi exprimit
 imaginem, substantia illius crassior, atque durior. Ce-
 rebro minus est decuplo. Situm est in occipitio, non
 tamen totum illud occupat. Duas partes habet late-
 rales, instar globorum appostas: & duas medias: qui
 sunt quidam processus vermium figuram exprimentes.
 Anterior meatum illum, seu ductum à tertio ad quar-
 tum sinum apertum retinet: alter quartum sinum aper-
 tum conseruat. Ex cerebri, & cerebelli substantia tan-
 quam è radice profunditur spinalis medulla, quæ ce-
 rebri appendix, & vicaria dicitur, per quam, ceu
 communem officinam, & aquæductum diffunduntur
 spiritus in nervos, & ab his in uniuersum corpus: qui
 spiritus in ipsius cerebri sinibus producantur. Ex me-
 dulla quæ est intra caluam oriuntur septem nervorum
 paria, & processus mamillares.

53 Primum par est nervorum opticorum, seu visi-
 vorum; qui sunt omnium mollissimi, atque amplissi-
 mi. Vnus à dextera cerebri parte, alter à sinistra ex-
 oritur, in ea parte, ubi sunt duæ veluti papulæ mamil-
 larum, è quarum ventriculi fundo progrediuntur. In
 medio ferè progressu iuxta sellam phenoidis coeunt
 per medullæ confusionem, itaut concava ipsorum in
 puncto sectionis coeant: & unum concavum efficiantur.
 Mox separantur, & per calvariæ foramen in
 oculorum centrum feruntur, dexter quidem ad dexte-
 rum, & sinister ad sinistrum. Sunt concavi; cavi-
 tate tamen ferè insensili, ut spiritus visivi, formæque
 visoriæ in ipsis decurrant. Triplici autem de ratione
 coeunt. Prima ut spiritus visiles ab uno in alterum ocu-
 lum permeent, iuuantque sibiinvicem conferre possint:
 unde clauso altero oculorum acutiùs videmus. Secunda

184 *De partibus corporis humani*
ut visibilibus formæ, & ipsæ unum sunt: & Tercio
ad robur, ut nimirum unus alterum confortet. Tercio
iter pererrantes ob mollitiem flaccescant. Cū autem
crystallinum pervenerint dilatantur spiritus visiles oculis
diffusuri.

¶ Secundum par nervorum est oculos moventium: qui in suo ortu continui sunt, unicum veluti funem, constituentes, ut moto uno oculo alter moveatur. Sunt eorum plures ramusculi. Primus emergit in musculum palpebras aperientem: secundus in deprimentem: tertius in adductorem: quartus in circumagentem oculos dispergitur. Tertium par nervorum, secundum D. Alb. M. oritur à termino communi primæ partis, & posterioris cerebri: in quatuor furculos disseminatur: quorum unus ad linguam pertingit, disseminatusque in ejus tunica gustus organum efficitur: unde & hæc nervorum societas à Galeno gustatoria vocatur: alij in quosdam oculorum & frontis musculos disseminantur: alij in musculos faciei, crotaphitas, & masseteres; alij ad narium tunicam, & radices dentium disperguntur. Quartum par post tertium originem suam fortitur, ad basim cerebri magis declinans, & cum tertio, antequam in tot ramulos dispergatur, commiscetur: deinde separatus ab eo in palatum decurrit, & linguæ tunicam, gustuique inservit.

¶ Quintum par per meatum auditorium in auris tympanum fertur: ibi ramulos plures conspergit, è quibus unus ad laryngis, & ossis hyoïdis musculos excurrit. Hinc emanat ut ii, qui exsoluto, & refrigerato, atque obstructo hujusmodi nervo quintæ societatis obfuscant, pariter & obmutescant. Sextum par à postremo cerebri oritur: egrediturque per foramen futuræ extra calvariam. In tres furculos maximè conspicuos finditur: quorum unus ad gulæ musculos suo pertenditur itinere, & ad linguæ radicem, ut par septimum in suo motu coadjuvet. Alius furculus ad musculos spatulæ descendit. Tertius ad ventriculum fertur. Septimum par ferè ab occipitio & spinæ medulla exoritur: in linguæ ac laryngis musculos effertur:

ur: unde & linguam movere dicitur.

56 Medullæ autem extra cerebrum proceduntis triginta nervorum paria ab Anatomicis observantur, quorum septem sunt Cervicis, duodecim dorsi, quinque lumborum, sex ossis sacri. De quibus videri possunt D. Alb. M. lib. 1. de animal. tr. 2. c. 19. & Andreas Laurentius lib. 4. c. 19. & 20.

57 Pars hominis orbara capillis facies dicitur: in ea oculi, nares, aures, & lingua locantur: animi imago dici solet, animi enim motus præsertim in facie lucent: unde & Deus O. M. dum hominem condidit, in faciem inspiravit dicitur, ut notat D. Th. in Genesim. Oculi sua præstantia, & structura omnem admirationem superant, ceu duo microcosmi lumina. Eorum usus speculari quæ fugienda ut nociva, aut prosequenda ut proficua: nec non & sublimia contemplari, per quæ in Dei cognitionem adducatur homo. Eorum figura rotunda, aliquantulum oblonga: magnitudo tanta, quanta ad objectorum imagines percipiendas sufficit. Totum oculi corpus interius constituitur sex musculis, sex tunicis, tribus humoribus, duobus nervis, plurimis venis, & arteriis, adipeque copioso. Exterius autem palpebris, ciliis, & canthis, seu angulis oculorum, atque superciliis.

58 Musculi undequaque oculum mira volubilate versant. Quatuor sunt recti, quorum unus sursum, alius deorsum movet, tertius ad dextram, quartus ad sinistram. Alii duo obliqui, qui versant, & circumferunt oculum oblique, alter superius, alter inferius. Cum oculus sit aqueæ, & pellucidæ naturæ, tunicis indiget contingentibus ut fluitet. Prima dicitur adnata, cujus ope adhaerescunt oculi, vicinisque partibus alligantur: extrinsecus canthida, & callosa: venulis, & arteriis plurimis constat, similitudinem fundæ præferens: nam pupillam in se continet, veluti funda lapidem. Vulgò album oculi dicitur. Secunda dicitur cornea duritie, & pelluciditate cornu tenue, & accuratè politum referens, pluribusque laminis, ceu corticibus constans. Ejus substantia dura, & extensa. Oritur à crassa cerebri membrana optici medullam ambiente totumque oculum cir-

cundat. Tertia est uvea, uveae acinae & folii
quo pedunculus avulsus est, nigra, coere, tenuis
levitate externa referens. Oritur à tenui acembrata nei-
vum opticum investiente: vulgò dicitur pupilla seu ni-
grum oculi, aut ipsius fenestra. Dividitur in tres
pars anterior, quæ aqueum & crySTALLINUM respicit hu-
morem, fusca & nigricans est; exterior nunc cærnea,
nunc cœssa, nunc nisa pro diversa cerebri, & ocillo-
rum temperie. Quarta est aranea, valde tenuis & pellu-
cida, crySTALLINUM humorem immediate investiens.
Quinta reticularis, figuram rete gerens, mollis, alba,
cerebri substantiam aqua dilutam referens, per univer-
sum oculum spiritus visibiles diffundit, visibilibusque imagi-
nes ad suum judicem defert. Sexta dicitur vitrea, vitreum
humorem omni ex parte ambiens, & ab aqueo fecernens
ne confundatur.

59 Primus oculorum humor est aqueus, seu albugi-
neus tenuitate, & puritate aquam, vel album ovi refe-
rens: in anteriori parte situs est, ut propugnaculum hu-
moris crySTALLINI: externi luminis splendorem quodam-
modo infringit, & cum interno lumine proportionat;
humorem crySTALLINUM irrigat, ne à perpetuo motu sic-
cet, ad ipsum, instar ocularium, imagines objecto-
rum deferens, prohibetque ne spiritus visibiles effluant.
Secundus vocatur crySTALLINUS, seu glacialis, glaciæ, vel
crySTALLI modo pellucidus, & tenuis: ut lumini externo
sit consocialis; coloris externi expertus, ut colorum om-
nium species citissimè excipiat: ejus substantia densa, &
crySTALLI modo concreta, ut figi ac fisti in oculo obje-
ctorum imagines possint. Inter cæteros humores præ-
stantior est: unde anima, seu centrum oculi, vel spe-
cillum interius dici solet. Hoc positum ponitur videndi fa-
cultas: cæteræ partes aut conservant, aut præstantio-
rem efficiunt. Situs est in medio oculi, ut utrumque lu-
men internum, & externum facile admittat. Tertius humor
dicitur vitreus, vitro similis in colore, & pelluciditate.
Situs est in posteriore parte, in medio sui concavus, ut
crySTALLINUM admittat: cui alimentum præparat, ipsum-
que conservat ne membranarum duritie afficiatur: visi-
lesque spiritus ad ejus illustrationem continet. Ex duobus

ner-

ad cerebri visum deserviens, alter oculos movens, & spiritus supra. Copiosus etiam ad epe oculos oblit. Perpetuis motibus æfuent, ac siccentur, & a frigore fructum: unde ut nunquam rigeant oculi frigore. Tandem juxta oculum sunt exiguæ carunculæ, ac glandulæ carunculæ, ne lachrymarum, aut sordiam acrimonia lædi possit; glandulæ verò ut humorem à cerebro effluentem excipiant: oculos irrigent, & ad motum aptiores reddant.

60 Palpebris oculi, ceu tegumentis muniuntur, ex cutanea, cartilaginosa, & musculosa substantia compositis: cuius est admodum laxa, ut contrahi, & corrugari liberè possit. Cartilago deservit, tum ad motum, faciliorem: tum ad tutamen ab occurfantibus iniuriis. Musculi ut oculi aperiantur, & claudantur. Duæ sunt, una superior, altera inferior. Palpebrarum extremis adnascuntur pili dicti cilia. Partes in quas ambæ palpebræ concurrunt, dicuntur canthi, seu anguli: bini sunt, alter juxta nares, qui dicitur angulus magnus, internus, ac domesticus: alter juxta tempora, vocaturque minor, externus, & sylvestris. Sunt & ad oculorum tutelam, supercilia constructa: sic dicta quia super cilium sunt.

61 Aures auditus organum sunt, sic dictæ quòd voces hauriant: ideoque in altum elatæ, nam & sonus in sublimè fertur. Aliæ externæ, aliæ internæ. Externæ aures propriè auriculæ appellantur: hæ sunt cartilagineæ, ut occurfantium eludant impetum. Cavum satis amplum efformant ad æris sonum excipiendum. Semicircularem penè figuram habent. Superior illarum pars *ala*, seu *pinna* vocatur: extremus eius ambitus ab anteriori in anteriorem retrusus gibbosus, & cubiformis: dimidius orbis in mucronem exurgit. Concavum interius conchula dicitur: alvearum, ubi sordes colliguntur, ut si bestiolæ ingredi tentent, ibi inhærescant. Inferior pars pinguior, & carnosa ab ala pendens vocatur lobus. Auris interna, verum auditus organum, in osse petroso sita, est inter processus mammillarum instar, protuberantes, Quatuor illam meatus constituunt. Primus statim foris obvius, & patens dicitur meatus auditorius. Tortuosus est ne aer repenti irruens membranam lædat; obliquus,

ut percussus aër colligatur, & ut vehemens, & mefrangatur, rotundus ut plus aëris contineat imperius, ut extraneorum corporum, & bestiolarum ingressum prohibeat. Meatus hic obliquè sursum fertur; ut si quid extraneum ingressum fuerit, facilius elabatur. In hujus cavitatis extremo septum adest membranofum primam cavitatem à secunda discriminans. Membrana hæc tympanum vocatur: tympani enim modo extensa est, tenuis ad sonum, & externum aërem facile admittendum, sicca ut melius perfonet, densa tamen ut inauris obfistat.

61 Secundus meatus à Philosopho dicitur *cochlea*, ab aliis pelvis, princeps auditus organum, in quo aër continetur vernaculus ambienti consocialis. In hoc meatu tria ossicula reperiuntur pulsationi servientia, nec non chorda, & muscoli. Ossicula solidissima sunt, ut resonent intra membranam constituta. Primum vocatur *Malleolus*, secundum *Incus*, tertium *Stapes*; triangularis est figuræ. Tria hæc tympano auris implicantur cujusdam chordæ tenuis ope. Ibi sunt præterea muscoli exiles. Hæc ossa deserviunt, ut species soni accipiantur, & interiora pervadat, excrementisque aurium pateat via. *Stapes* enim inferiorem fenestram claudens, ab *Incude* movetur: *Incus* à *Malleolo*: *Malleolus* à *Membrana percussa aëris externi appulsu*. Impulsus ab aëre externo, & alteratus aër vernaculus ad nervum auditorium imagines soni trajicere dicitur: ad quam delationem deserviunt duæ fenestellæ: quarum superior dicitur *Ovalis*, inferior inter utrumque tuberculum sita est. Adest etiã ad aëris vernaculi expurgationem canalis exiguus cartilagineus, habens pelliculam valvulæ instar, qui ad palatum fertur.

62 Tertius meatus dicitur *Labyrinthus*, multis anfractibus implicatus, ut sonus per angusta loca transiens acutior fiat. Quartus dicitur *cochlea*, testæ cochleæ similis. Adest & nervus auditorius quintæ societatis, sonorum imagines ad sensum communem deferens, ut ad judicem. Sub auribus, & ponè aures sunt glandulæ quædam, quæ dicuntur paroudes, cerebri emunctoria.

63 Nasum præterea in facie natura constituit: tum ad venustatem, tum ad deferendas omnium odorum.

spe.

specieſter opticum, necnon ad deducendum illuc aërem aë quibus animalis generationem: tum denique ut per os quibus nares, quibus conſtat naſus, mucosa cerebri eluvies expurgetur. Conſtat naſus tribus offibus, quæ ad medium uſque naſi porriguntur, unum a deſt utrinque, & aliud medium ab ethmoïde exortum. Reliqua naſi pars exteriùs protuberans eſt cartilaginea, conſtans quinque cartilaginibus: quarum duæ ſunt ſuperiores offibus adnatæ: tres inſimæ: & iſtarum duæ laterales vocantur *alæ*, vel *pinnae*; quia inter reſpirandum mobiles ſunt: media dicitur *interſeptum*, ſeu diſcrimen narium. Cujus pars carnoſa exteriùs promicans dicitur *columna*. Duo foramina *cavernæ* appellantur. Muſculi ſunt ibi quatuor exigui, quorum duo à fronte exorti pinnas dilatant: alii duo labiorum muſculis continui conſtringunt. Hac de cauſa labium ſuperius conſtringitur, quoties aliquid per nares trahimus. Venas à jugularibus, arterias à carotidibus, nervos à tertio pari habet naſus. Duabus membranis, interiore, & exteriore cingitur. Interiùs naſus conſtat offe ethmoïde, & proceſſibus mammillarum.

64 Genæ faciei duæ: ſuperna, & inferna. Superior dicitur illa pars, quæ ſub oculis inter aurem, & naſum eminet; dicitur *malum*, quia mali inſtar rubet, eſtque pudoris ſedes. Pars inferna ſub naribus ad labium ſuperius deſcendit, aëreque inſatur. Inſuper occurrunt duo labia, ſeu labra, quæ ipſum os claudunt, & aperiunt, ſermonemque fundunt. Mentum eſt inferioris labii pars in acutum deſinens, quæ barba exornatur.

65 Sub naribus immediate ſitum eſt os, quo attrahitur cibis, maſticatur, & præparatur ut in ventriculum ingeratur. Per ipſum etiam deducitur aër in pulmonem, tum ad vocem edendam, tum ad nutritionem, temperationem, & expurgationem vitalis ſpiritus. Ore aperto multæ viſuntur illius partes. Primum occurrunt gingivæ, in quarum alveolis dentes radicantur, ac firmantur. Dein dentes, qui ſunt ſexdecim: quatuor dicuntur *incifoſes*: duo *canini*: reliqui decem *molares*. Tertio palatum, quod eſt pars oris ſuperior, & illius cælum. Quarto *uvula*, quæ eſt *caruncula fungoſa* à pa-

190 *Quæst. V. De partibus corporis humani.*
palato propendens juxta duo foraminaens sonitus
rium in os : deserviens ad frangendum angul n a
frigidioris inspirati , ne subita in pulmones
nocumentum afferat . Quinto rāuces continentestotam
illam capacitatem , quæ hiante ore percipitur . Ibi ad-
sunt duæ glandulæ os & linguam saliva irrigantes .
Tandem occurrit lingua gustatus , & sermonis orga-
num , animæ interpret . Ejus figura ex base latiore in
micronem acutum desinit , ut ad motum sit promptior .
Constat ex carne molli , rara , laxaque spongix instar ,
fibris intertexta : quam tegit membrana *commissura* , in
quam nervi plures expanduntur . Duæ sub ipsa venæ
apparent ortæ à jugulari externa : dicuntur *ranina* : quas
duæ arteriæ à carotidibus prodeuntes concomitantur . In
medio inferioris linguæ est ligamentum , quo facilius vi-
bretur , ac producat : in cujus extremo funiculus na-
scitur dictus *frænum linguæ* . Denique in ea sunt mus-
culi decem , quibus in omnem partem movetur .

66 Sunt præterea duæ maxillæ : una superior : quæ
in homine , cæterisque animalibus , demptis cōcodrii-
lo & psittaco , immobilis est . Undecim constat ossibus
harmonicè articulatis . Sunt in istis plurima foramina
arteriis , nervis , & venis transmittendis dicata . Lineis
abinvicem discernuntur ; è quibus prodeunt ligamenta
musculos discernentia . Maxilla inferior ad secandos ,
mandendos , moliendosque cibos deservit , & ideo mo-
vetur musculorum interventu : duobus constat ossibus ,
quæ ad medium mentum interjecta cartilagine uniun-
tur : quæ crescente ætate in os vertitur . Anteriore par-
te inæqualis est , & monticulis aspera ad musculorum
exortum , & insertionem . In posteriori parte , quæ in
acutum desinit , musculi temporales tendo inseritur ; un-
de hujus luxatio plerunque fit lethalis . Maxilla supe-
rior constat ossibus quinque utraque parte , & unico im-
pari . Figura ejus vicaria . Intus latentes cavernæ , ac
sinus : sunt & dentium alveoli ; foraminaque arteriis ,
venis , & nervis transmittendis dicata : quibus alimen-
tum in ipsas trahitur amplius quàm in alia ossa .

CAPUT SECUNDUM.

De Collo.

67 **C**ollum à colendo dictum : torquibus enim & monilibus ornatur . Eius partes aliæ internæ, aliæ externæ . Externa illius pars anterior dicitur guttur , gula , jugulum . Hujus suprema pars vulgò morsus & os hominis Adami nuncupatur : inferna , quæ juxta clavículas cum pectore jungitur , dicitur propriè jugulum : quia hic locus cædi est obnoxius . Posterior colli pars dicitur cervix : cujus superior pars occipiti proxima appellatur *tendo* , quia in capitis motu tenditur . Laterales ejus partes de sub auribus prodeuntes dicuntur parotides . Ex his autem aliæ nascuntur ad asperæ arteriæ latera tendentes , quæ dicuntur *cornua* .

69 Inter partes internas colli computantur aspera arteria : quæ fistulæ , & tubi instar aërem in pulmonem deducit , & fumosos vapores ab eodem excipit : estque organum vocale . Cartilaginea est , mediam inter durum , & molle naturam obtinens , ut aërem concinnè possit repercutere . Molliora enim non bene repercutiunt , duriora illum evercunt . Cartilaginibus plurimis constat circularibus , integrum tamen circulum non perficientibus ex ea parte qua tangunt œsophagum , ut ipsi cedere possint , dum intrita transglutiantur . Inter has interjectæ sunt plures membranæ , quibus ad inspirationem , expirationemque modò contrahitur , modò dilatatur . Duabus tunicis hæc arteria cingitur , una interiore , altera exteriori . Siccitate moderata pollet ; ut vox sit magis sonora . Vasa sunt et alia totam illam rigantia . Circa jugulum numerosa ramorum propagine in pulmonem dispergitur , media inter venam arteriosam , & arteriam venosam .

70 Hujus arteriæ caput , seu operculum dicitur larynx . Corpus est cartilagineum variis musculis , nervis , venis , arteriisque artificiosè constructum . Quia organum est spirandi , & vocis instrumentum : illud autem quod fo-

nat politum, & solidum esse debet. Tribus consistit cartilaginibus inter se connexis, ut facile aperiri, & claudere, dilatari, & constringi possit. Prima ampla, & quadrati formam referens dicitur *scutalis*; secunda *annularis*, quia annuli Turcarum figuram exprimit. Tertia *aryrænoïdes*, similis ori vasis oloaci. Hæc vocem acutam, aut gravem præcipuè reddit; ope tamen epiglottidis eam magis, vel minus claudentis. Scutalis, & aryrænoïdes ad vocis modulationem moventur, annularis autem manet immobilis. Ad hunc motum dicati sunt 14. musculi: quatuor communes, quorum duo dicuntur bronchii, orti à superiore, & inferiore sterni parte, inserti in scutalis extrema, & inferiori parte: alii duo oriuntur à lateribus ossis hyoïdis, inferunturque in inferna thyroidis parte; & dum supernas laryngis partes constringunt, infernas amplificant. Alii 10. musculi sunt proprii laryngis, quinque ex utraque parte. Hos describit And. Laurent. lib. 9. c. 15.

71. Supremam laryngis partem occludit epiglottides, latine dicta, laryngis operculum, seu operitorium cannae pulmonis, linguæ formam refert. Est corpus cartilagineum, à multis creditur præcipuum vocis, & modulationis instrumentum. Laryngem operit, ne inter epulas ad pulmonem & arteriam cibi ferantur: & ut aërem à pulmonibus vi, & impetu pulsum ad vocis modulationem percutit. Nobis spirantibus, & expirantibus semper hiat, & solo alimenti pondere deprimitur. Prope eam sinus membranosi apparent, aëris conceptacula.

CAPUT TERTIUM.

De thorace, & illius principis partibus.

72. **C** Libanus ex D. Alb. M. lib. 1. tit. 2. c. 1. totius corporis truncum denotat. In hoc duo sunt genera partium, & organorum: quædam vitalia dicuntur, & respirationi dicantur: alia naturalia in infima regione contenta, quæ coctioni, expurgationi, & generationi deserviunt, quorum præcipua breviter describemus: & primò in hoc cap. differemus de illis, quæ vi-

talia

...a dicuntur, & continentur in ventre superiori, seu thorace, prout complectitur totam eam trunci corporis partem a collo ad xiphodiam cartilaginem, & diaphragmā. Ejus partes aliæ communes scilicet cutis, cuticula, adeps, panniculus, carnosus, & membrana communis musculorum omnium. Aliæ propriæ, ut pectus, sternus, mammæ, cor, muscoli, pulmo, vena cava &c.

73 Cuticula est superior pellicula, seu cutis efflorescentia è cutis excremento crassiore pronata, tegens ipsam cutem ne lædatur, & dolorem perferat: est enim acerrimus, ipsique decorem conferens. Cutis verò cuticulæ subjecta est quædam membrana omnium amplissima, & crassissima utpote universam corporis molem ambiens, ac protegens. Ex seminis, & sanguinis mixtione generatur: in principio tamen generationis plus inest ei seminis. Temperiem moderatam in homine sortitur, quia tactus judex, & æstimator esse perhibetur, qui est omnium sensuum primus, & universalissimus. Pro motuum varietate lineamenta, & rugas habet varias. Variegatus illius color ratione affluentium humorum. Ad sudoris, & fuliginum exclusionem poros habet complurimos: foraminaque ad emittendum, vel immittendum aliquid comparata. Adeps, seu pinguedo sanguinis est portio pinguior, & magis ærea, quæ dum per tenues vasorum tunicas roris instar exsudat, & ad membranas illabitur, crassescit, & cogitur ob debilitatem caloris, & densitatem. Instar tegumenti est ad partium subjectarum tutelam. Calori igneo pabulum præbet, & per medias in alimentum vertitur. Sunt & ipsius alii plures usus, de quibus Andr. Laurent. lib. 6. c. 5. Cui, & pinguedini, seu adipi subicitur membrana quædam crassissima uniuscuiusque corpus à capite ad pedes tegens, dicitur panniculus carnosus, elegantius membrana carnosus, ita in nomine fibræ suis cuti adhærens, ut vix separari possit. In recens natis rubra, in adultis alba, nerveaque apparet.

74 Pectus totam illam anteriorem thoracis partem designat. Nonnunquam pro media pectoris parte, seu sterno, vel illius externa parte, quæ cartilago est xiphoid-

des, usurpatur: aliquando autem pro orificio superiore ventriculi, quod sub ea cartilagine continetur. Ejus latera dicuntur costae. Posterior pars thoracis vocatur nuncupatur, seu tergum: cujus latera scapulae, seu alae vocantur. Thorax seu finibus circumscribitur claviculis à superiori parte: cartilagine autem illa. Dorsum vertebris duodecim constat, quibus duodecim costae articulantur. Prima ceteris eminentes dicitur Græcis *Lophia*, secunda axillaris, reliquæ costales. Costarum septem sunt germanae, quae sterno articulantur: duae superiores sunt re-tortae, subsequentes solidae, quatuor aliae pectorales. Reliquae sunt spuriae cum sterno perfectam non habentes articulationem. Scapula dicitur onoplata, quasi totam humeri latitudinem constituens. Est igitur scapula pars iata totius ossis, quae posticas costarum partes tegit. Unde scapulae sunt à natura dicatae ad costarum robur, brachij, & clavium articulationem, nec non implantationem musculorum, qui movendis brachiis deserviunt.

75 In pectore primum occurrunt mammae, mamillae, seu ubera. In viris non sunt perfectae, sicut in mulieribus, ut notat D. Alb. M. lib. 14. de animal. tr. 2. c. 3. Quia mulierum mammae cibandis pueris, salvandaeque speciei deserviunt; non autem in viris, quibus ad subjectarum partium tutelam, ornatumque insunt. Unde in eis solum constant cute, adipe, & papillis; praeter quae in mamillis mulierum glandosa ad sunt corpora vasis intertexta ad lactis generationem. Venae, & arteriae ad illas quamplurimae feruntur, per varios anfractus, ad exquisitam sanguinis elaborationem: quam cordis calor in illa regione aestuans promouet, moderate coquendo. Quaedam in lacte pars aquosa, & tenuis, ut facile per membra nutrienda vehatur: alia terra ad nutrimentum illorum. Est & in ipso quaedam unctiosa substantia, & oleacea, seu butyrofa. Est convenientissimum pueri recens nati alimentum: quia simillimum tum sanguini quo in utero nutriebatur, tum humori spermatis, ex quo genitus est. In virginibus, vel mulieribus absque conceptione, & viri amplexu reperiri potest; ut docet D. Alb. M. lib. 3. tr. 2. c. 9. Imò & in virorum mamillis quandoque reperitum est lac. Refert enim Hieronymus Cardanus se

vidisse hominem 34. annos natum, è cuius mammis lac copiosum profuebat, ferè sufficiens ad alendum puerum. Vrùem huiusmodi non est laudabile, neque exquisitè coctum; sed tenue ac diluissimum: ut notat And. Laur. lib. 9. q. 2. In primis mensibus post conceptionem non generatur lac; ut docent iidem Autores, quia sanguis absorbitur in formatione fœtus, ejusque nutritione: sc̄cus autem postquam jam factus est grandior.

76 Dein diaphragma, quod est præcipuum respirationis beræ, & placidæ instrumentum inspirationi, expirationique inserviens. Præter quod sunt 64. musculi ad validam totius thoracis distentionem, contractionemque, seu respirationem violentam: musculus quidam est figuræ rotundæ, unde *cingulus* dicitur, ventrem inferiorem organaque naturalia à superiore, organisque vitalibus dirimens. Ab anteriore ipsius thoracis parte usque ad posteriorem porrigitur. Duobus circulis constat, uno membranæ, seu nervoso, sito in ejus medio, à quo multæ fibræ ad circumferentiam excurrunt: altero carneo nervosum ambiente. Duabus tunicis investitur, quarum altera dicitur *Pleura*, altera *Peritonæum*. Peritonæum est membrana tenuissima, latis aranearum telis simillima, sed firmissima. Involucrum modo visceribus omnibus, & partibus imæ regionis circumdatur. Oritur, secundum aliquos, ex ligamentis, quæ lumborum vertebrae connectunt, secundum alios à plexu illo nervorum, qui mesenterio dat ortum. Superiore parte, qua diaphragmati annectitur, tria habet foramina, per quæ arteriæ descendenti, venæ cavæ ascendenti, & œsophago præbet aditum. Ex inferiori parte etiam perforata est: imò & in fœtu circa umbilicum perforata apparet. Pleura verò est membrana tenuis, & firmissima, quæ costis omnibus subtenditur, omnesque in thorace contentas succingit. Pulmonibus inservit, prohibens ne, dum distenduntur, cartilagineum, costarumque duritie offendantur, aut istarum spatium sese insinuent. In media ferè thoracis parte duplicatur à spina ad stœnum tendens, ut dextram thoracis partem à sinistra dividat: & tunc vocatur *Mediastinum*. Præterea diaphragma constat duabus venis, quæ à cavæ trunco ascendunt, & dicuntur *Phrenicæ*. Hinc in

inflammatio diaphragmatis, quæ delirium parit continuum cum febre acuta, & vigiliis conjunctum dicitur *Phrenitis*. Has venas comitantur duæ arteriæ, nervi utriusque duo à spinali medulla præcurrentes. Sunt in eo duo foramina; unum stomacho viam præbet: alterum venæ cavæ ad cor ascendenti.

77 Cor cæterarum omnium partium facile princeps vitæ principium, fons nativi caloris, & vivifici nectaris est. Ejus figura Pyramidalis. Ex basi enim ampliore in mucronem sensim desinit. Basis ejus in medio thorace sita est: locus enim ille est temperatior ac tutior; e quo vitam, & calorem vivificum in omnes partes Solis instar dispergit: reliquum ipsius corpus in turbinatum mucronem sensim desinens ad sinistram latus declinat: tum ut locum hepatis in dextera parte locato, & venæ cavæ ascendenti concedat: tum, ut calorem sinistro impartiat, quod ex splenis vicinio frigidius est dextero. Quantitas illius equidem proportionata est, tum pectori, & pulmone, ut tanta illius sit mensura, quæ, & in pectore sine ossium nocumento locari possit, & à pulmone perfrigerari: tum etiam arteriis, quæ ex ipso oriuntur. Respectu autem totius corporis censetur modica: virtute tamen magna: prima enim principia virtute magna, etsi mole exigua esse præstat. Quod animalia magni sint cordis, aut parvi, non ex hoc præcisè timida, vel audacia: sed quia in eis cor non est ita calidum, ut sanguinem ad se recurrentem momento calefacere valeat, ideo timida: è contra verò audacia, si exquisitus cordis calor citò recurrentem sanguinem calefacere possit. Ex D. Alb. M. lib. de animal. tr. 3. c. 4.

78 Organum hoc nobilissimum una tunica similis figuræ obvolvitur, quæ dicitur pericardium: à corde, secundum D. Alb. M. ibid. exoritur, qua in parte oriuntur arteriæ: è quarum tunicis videtur contexta: unde à quibusdam dicitur oriri à membrana venæ cavæ, venæ arteriosæ, arteriæ magnæ, & arteriæ venosæ. Tantum autem in aliis omnibus partibus à eo de distat, quantum sufficit motui illius commodè perficendo. In eo spatio intra eam humor residet sero, & urinæ persimilis: quem

quem in solis animalibus mortuis reperiri quidam vo-
lunt : tunc enim exsoluto ipsius cordis calore vapores in
aqua densantur, vel pingue in aquam exsoluitur. In
viventibus etiam reperiri est communis opinio, ut eis
semper madeat cor, ne fortè ardore assiduo ob peren-
nes motus torreatur. Hic humor generari dicitur, vel
è vaporibus cordis membranarum frigore densatis, vel è
sero exsudante ex arteriis, & venis, vel tandem è potus
portiuncula illuc illabente à pulmonibus.

79 Constat præterea carne dura, densa, & solida,
cor foveat fervens innati caloris, & spirituum &c. In
mucrone solidior est, quàm in basi. Triplici villorum
genere intertexta est. Rectos habet villos, quibus at-
trahit, obliquos quibus retinet attracta, & eis fruitur:
transversos undiquaque ipsum arctantes, quibus san-
guinem per venam arteriosam in pulmones, vitales
spiritus in aertam, & fumosos vapores in arteriam ve-
nosam expellit. Cordis basim coronæ instar cingit vena
dicta *Coronaria*: per quam etiam venæ coronariæ ex-
currunt. Nervorum præterea exilium magnam cohori-
tem in corde advertere licet. Tota ferè ejus superficies
adipe copioso oblinitur. In basi etiam illius ex dexte-
ro sinu, ut placet Medicis, exoriuntur vena cava, &
vena arteriosa. E sinistro arteria magna seu aorta, &
arteria venosa. In istarum orificiis, quæ in cor subeunt,
sunt membranulæ, seu valvulæ, & ostiola undecim,
arteriæ venosæ duæ consignantur, aliarum cuilibet tres:
ex quibus aliæ foris apertæ sunt, intùs clausæ ad intro-
ducendum materiam in cor: aliæ intùs apertæ, foris
clausæ, ad effundendam à corde materiam. D. Alb.
M. ibid.

80 Aristoteles in corae tres admittit sinus, seu ven-
triculos, dextrum, sinistram, & medium thalamum:
hunc Galenus foveat, appellat, ut testatur D. Alb. M.
loc. cit. Sinus dexter sanguineus, & venosus, sangui-
nem in se continet, quem è vena cava haurit, haustum
excoquit, attenuatque: hujus portionem ad pulmonem
mittit, alteram ad sinistram sinum exsudat, ubi subtri-
hiatur ad arteriarum nutrimentum, atque spiritu u-
generationem. In medio thalamo nutritionem comple-

71 Aristoteles affirmat . Ad utrumque ventriculi laus duo additamenta , seu appendices membranosa appendent , auricularum simili tubum referentes . unde *Cordis auricula* dicuntur . Hæ sunt veluti sanguinis , & æris de repente irruentium promptuaria , ne in subita contractione cor per oppressionem suffocetur , & rebus foris intrò occurrantibus frangatur .

§1 Movetur hoc viscus nobilissimum perenni motu . De causa hujus motus planè mirabilis variè semper opinati sunt Philosophi , ac Medici . Causam istius breviter ex D. Thoma Opusc. 35. de motu cordis supra . tom. 3. p. 2. q. 8. a. 1. ad 1. breviter aperuimus . Cordi duplicem motum tribuit Galenus : unum naturalem , qui propriè dicitur pulsus : alium innaturalem , & depravatum , quem vocat palpitationem . Motum naturalem perfici opinantur DD. diastole , systole , & quiete gemina . In diastole corrugantur extrema , & mucro ad basim rapitur , & tunc brevius evadit cor , sed ejus latera ita amplificantur , ut quasi sphaericum appareat . In systole longius quidem , sed angustius evadit cor . Eo perenni motu in spirituum generationem incumbit . In sinistro illius sinu ceu officina primùm locantur : hinc per arterias , veluti tubos & aquaductus in universum corpus excurrunt , ut innatum singularum partium calorem foveant , sopitum suscitent , atque exhaustum resarciant . Tenuissimi sanguinis , & æris permixtione generari dicuntur . Aërem in pulmone preparari ad hanc permixtionem communiter censent Medici . De sanguinis præparatione jamdiu certant . Communis existimatur in dextero cordis sinu preparari , & in sinistram speciem ferri per septi foramina . In diastole asserunt sanguinem , & aërem trahi : in systole verò excrementa pelli . Cum duo motus contrarii sibi invicem succedere nequeant , in puncto enim reflexionis necessarium est dari quietem , cum ibi sit finis unius motus & principium alterius , ideo quidem duplicem in hujusmodi motu esse constituendam asseritur .

§2 Cor simpliciter esse principium partem , quæ primò formatur , estque vitæ fons , sanarum , nervorum , & arteriarum scaturigo , caloris , spirituum omnium &

vivifici nectaris fecunda parens, sanguinisque perfecta, ac formativa, seu completiva virtus &c. sentiunt Peripatetici cum Arist. quibus consentiunt multi Arabes, & Græci. Oppositum tenet universa ferè Medicorum schola asserens cerebrum motus voluntarii, & sensus sedem, ac principium esse. Cùm enim cor naturaliter moveatur, & non voluntariè, haud satis capere queunt, quomodo possit motus voluntarii principium esse, sensuumque radix. Quinimò hac de causa cordi principatum existimo tribuendum, ceu primò animæ organo: quia anima nullum voluntarium motum imperatum sine motu aliquo vitali naturali perficit: sicut neque Intelligentia, quæ est velut anima Cœli, perficit motum voluntarium sine motu locali naturali Cœli ut in hæc inferiora agat: ergo motus animalis, & sensus nullatenus perfici valet sine motu cordis: ergo cor est ut primum in genere moventium motorum ab anima: & ut radix, seu fundamentum omnis motus sensitivi: facultates verò cerebri solùm se habent ut formantes, & determinantes facultatem cordis ad eliciendum motum animale, & sensitivum.

8; Itaque motus ille duo habet, & quòd sit à natura, naturalis enim est, & non violentus; & quòd subdatur potestati animæ, nec necessariò eliciatur, sed voluntariè quoad usum. Quòd sit naturalis habet ab anima, ut quædam forma est intrinseca; à qua primo procedit motus cordis, ceu quædam proprietas: quòd autem sit voluntarius, respicit modum agendi formæ; quæ cùm non sit ad unum determinata, hoc vel illud facere potest: modus verò agendi supponit esse formæ ut radicem quam determinat, & formalizat, seu perficit: ergo motus sensitivus præsupponit motum cordis ut radicem; & facultas animalis solùm est ut præbens modum agendi, dependenter semper à motu cordis: licet eo perfectior sit, non præcisè, sed ut fundatur in motu cordis, sicut in radice. Declaratur: cor Soli comparatur: videmus autem quòd in Cœlo Sol est ut centrum luminis, & caloris, quibus reliqua Astra, & ipse Sol influunt, & agunt in hæc inferiora: sed præbut est in Stella vel Planeta omnino

effectum producit diversum, per diversam applicationem, ut alibi tom. 4. diximus: ita cor fons est totius caloris, & motus animalis, tamen secundum applicationem ad cerebrum est nova ratio agendi, licet radix semper sit à motu cordis, & calore illius vivifico.

84 Pulmones gratia cordis constructi sunt, ut diximus supra: bubuli, vel cervini pedis figuram deferentes. Venæ arteriosæ, arteriæ venosæ, & arteriæ asperæ interjectu suspenduntur in thoracis amplitudine ut liberius moveri possint. Illorum quantitas maxima, ut totum illum aërem contineant, qui possit frequentibus, ac plurimis cordis pulsationibus sufficere. Carnosum viscus est, tunica prætenui obvolutum, ut per eam pus facile valeat permeare, & ne gravetur. Respirationi deservit, estque vocale organum. Vide D. Alb. M. loc. cit.

CAPUT QUARTUM.

De ventre inferiore & organis naturalibus.

85 **V**Entris inferioris tres regiones distingui solent: superior seu epigastrica, quæ à xiphoide ad umbilicum ferè extenditur: media, seu umbilicalis, quæ paulò infra umbilicum desinit: & infima seu hypogastrica quæ ab umbilicali ad ossa pubis excurrit. Partium in his regionibus contentarum aliqua cœctioni, aliæ generationi deserviunt. Partes procreationi dicatas omitimus: quæ possunt instituto nostro deservire, infra tractantes de potentia generativa adducemus. Partium cœctioni dicatarum aliæ deserviunt chylosi, scilicet ventriculus, intestina, epiploon. Aliæ deserviunt amatosi, scilicet venæ mesenterij, hepar, vena cava, vesicula fellea, lien, renes.

86 Ventriculus hic sumitur pro sibi ac potus receptaculo, promptuario, & primæ cœctionis officina. Organum cavum est, figuram habens cum rotunditate oblongam instar cucurbitæ: duo orificia sortitur quorum

quorum altero cibos excipit, altero emittit in intestina. Orificium superius ob ejus amplitudinem dicitur os ventriculi: fibras habet circulares quamplurimas angustantes ipsum; ne prono, aut supino decumbente animali cibus in œsophagum, & os resiliat. In sinistra parte versus spinam situm est, circa undecimam thoracis vertebra. Aliud orificium dicitur *Ianitor*: cohibet enim ne alimenta è ventriculo elabantur, nisi plane cocta, & lævigata. Ea de causa non fertur recta deorsum, sed superiora spectat. Vtriusque orificii apertio, & contractio naturæ impulsione sunt. Venæ realiter substantia membranæ est. Tribus tunicis constat, duabus propriis, una interiori, & altera exteriori: tertia communis est proprias obducens à peritonæo exorta. In ventriculi fundo perficitur chylosis virtute nativa illius, nec non calore, tum proprio, tum partium vicinarum. Venarum, & arteriarum furculis pene innumeris, nec non amplissimis nervis cum cæteris contextus est.

87 Epiploon, seu omentum est membrana sevesa, & adiposa, rete instar, venulis, arteriis, & nervulis quamplurimis implicata, marsupij vel sacculi similitudinem referens. Imo ventriculo, & superioribus intestinis obtensa est tegumenti instar, ut calorem tuendo, ac fovendo coctionem juvet: volitantesque per imum ventrem vapores lentos retineat, & in adipem cogat. Intestina ab imo ventriculo ad anum protenduntur. A natura instituta sunt tum ad expurgandas expurgandasque fæces, tum chylo in jecur distribuendo. Eorum substantia membranæ, intertextæ multis venis, arteriis, ac nervulis. Vna tunica communi, duabus autem propriis investuntur. Sex sunt, tria gracilia, scil. *Duodenum*, *Jejunum*, *Ileon*: & tria crassa, videlicet *Cæcum*, *Colon* & *Rectum*. Quorum descriptionem latè prosequitur Andr. Laurent. lib. 6. cap. 12. & 4. *Mesenterium* est corpus membranofum intestina colligans, duabus tunicis, venis, & arteriis innumeris, adipeque copioso, & adenibus contextum. *Pancreas* est corpus quoddam glandulosum, simplicis carnis speciem quodammodo exprimens, quod

quod posteriori regioni ventriculi, & duodeno subternitur: venæ portæ ramos amplectitur sustinetque, ut securè in duodenum ventriculum, & lienem distribuatur.

88 Hepar inter principes partes à Medicis computatur. Latine dicitur jecur, quasi juxta cor exercens potestatem suam. Situm est in dextro hypocondrio sub diaphragmate, & costis nothis, seu spuris. Sunt autem hypocondria partes regionis epigastricæ quæ cartilaginibus notharum costarum adjacent. Carne constat habente similitudinem sanguinis concreti, & ardore tosti. In eo est principium ramificationis venarum: plurimique arteriarum furculi. Sanguinem cordis præparat, & dein à calore, & virtute cordis ad perfectionem deductum aliis partibus distribuit. Membrana obvolvitur tenuissima à peritonæo exorta. Omnibus ferè corporis partibus per venas, & arterias connectitur. Naturalem spiritum in eo gigni autumant quamplurimi.

89 Vesicula fellea amaræ bilis conceptaculum est. In chylo enim quod dulce est in sanguinem convertitur alendo corpori destinatum. Tria ex eo separantur excrementa; scilicet melancholicus succus, humor serosus & salsus, & bilis amara. *Renes* seroso humori transcolando destinati sunt; *lien* melancholico succo expurgando: *vesicula* autem *fellea* amaræ bili: unde nuncupatur vesicula biliaria, & folliculum felleum. Ejus substantia membranæa est, unicam habens unicam triplici villorum genere intertextam, quibus bilem allicit, retinet, ejicit. Venulas habet exiguas à venæ portæ trunco, quæ vocantur *cysticæ*, quibus alitur: arteriolas etiam, & nervos. Meatus sunt in ea bini: unus ad hepar, alius ad duodenum bilem defert. Lien autem situs est in hypocondrio sinistro ex adverso jecoris. Ipso augescente decrescit corpus, quod ipso decrescente augescit. Carnosum est, venas insignes à ramo splenico in ejus substantiam dispersas habet, arterias etiam quamplurimas, ac nervos. Circundatur tenui membrana à peritonæo exorta.

90 Tandem *renes* paulò infra jecur sunt constituti, incu-

Incubant autem musculi lumborum . Bini sunt ad illud serosum humorem suscipiendum , ad latera venæ cavæ locati . Semilunæ figuram gerunt : in eis membranae duæ à peritonæo exortæ : externa vulgò *fascia Renum* dicitur , adipe copioso circumfusa undequaque fasciæ modo obducitur , ut eorum calorem augeat . Interna proprium est carnis tegmen , vasa omnia cingens , & firmans . Ibi vena emulgens per quam è venis serosum humorem prolestant . Arteria amplissima , ut expurget arteriosum sanguinem & serum in renes refundat . Sunt & nervorum , aliarumquæ arteriarum , & venarum ramificationes . A sima renum parte vasa oriuntur duo concava , peritonæo adhærentia , urinam deducunt in vesicam . Hæc vasa dicuntur *vesicæ* , seu urinaria vasa . Vesica velut laguncula urinam suscipit retinetque , tempestivè fundendam . Sita est in hypogastrio , in viris est annexa recto intestino interventu membranarum , & villorum tenuium : in feminis inter uterum , & os pubis est posita .

91 Partes dextra & sinistra regionis umbilicalis vocantur *lumbares* , ubi libidinis sedes constituitur : media autem umbilicus . In dextris *Ren* dexter continetur , pars intestini coli , & jejuni , totum fere cæcum : a sinistris *Ren* alter cum coli portione , ac jejuni , quod fere totum in mediis constituitur . Pars dextra , & sinistra hypogastricæ regionis dicuntur *ilia* , quia ileon intestinum continent , vasaque spermatica . Media dicitur hypogastrium : hujus inferior pars dextera , & sinistra vocantur *Inguina* , dicitur *pubes* , quia ibi pubertatis signa visuntur . In posteriori parte ventris inferioris sunt *lumbi* : quorum pars superior carnosissima dicitur *pulpa* ; inferioris partis pars dextra , & sinistra dicuntur *nates* , media vocatur *pyga* .

92 Ossa quædam insignia ibi advertere licet : scilicet spinam , quæ medullæ domicilium ac propugnaculum est , totiusque ædificij basis , & fundamentum . Ex pluribus ossibus compacta est , ob motuum diversitatem : vertebræ nuncupantur , quia illorum opera in varias partes corpus vertitur . A prima cervicis

vertebrae ad coccygem usque extenditur. Hujus quaedam pars vocatur *Os sacrum*, totius spinæ ossium maximum: cavum ex anteriori parte semicirculi instar, ut amplior hypogastrij relinquatur capacitas, continens vesicam rectum intestinum, atque uterum. In extremo est os quoddam cum rostro cuculi habens similitudinem, vocatum *coccyx*: tribus constat ossibus, quæ partes tempore cedunt, & retrahuntur. Cum osse sacro committitur os innominatum, hujus prima pars omnium latissima dicitur ilium: secunda os pubis: tertia os ischij, seu coxendicis, femoris capiti excipiendi dicatum: quæ tria cum osse sacro veriti pelvim efformant continentem intestina, vesicam, & uterum: imò & basim, qua immota totum corpus movetur.

CAPUT QUINTUM.

De manibus ac pedibus, seu artubus.

93 **T**otum illud membrum brachij ab humero usque ad extremos digitorum, *Manus major* dicitur. Duæ cuilibet homini à natura tributæ: ceu nobilissima organa ad apprehendendum, actionesque innumeras exequendas. De harum præstantia lege And. Laurent. lib. 12. cap. 3. Venis, arteriis, nervis, musculis, & ossibus constant, ceu partibus propriis, & præterea cuticula, cute, & membrana nervosa, ceu partibus communibus. Venæ duæ sunt ab axillari prodeuntes, *Basilica*, & *Cephalica*, de quibus supra. Basilica in profundam & subcutaneam dividitur. Profunda axillari arteriæ attensa, & tertio nervorum pari ad medium cubiti plexum porrigitur in radium, & cubitum ramos spargens. Subcutanea per cutim fertur, & ad ipsius cubiti articulationem perveniens in duos ramos diffunditur: quorum alter ad internum cubitum delatus, & humerariæ seu cephalicæ unitus producit *venam nigram* seu *medianam*. Alter per infernum brachij latus descendit ramos in vicinam cutem, & partes subjectas diffundens. Cephalica etiam

ad cubiti flexum perveniens in duos finitur ramos, quorum alter in anteriorem cubitum obliquè deflectens, & cum basilicæ ramo coiens venam communem parit. Alter per radium ad carpum excurrens manum externam fere totam irrigat, inter parvum digitum & anulare illius conspicuo ramo desinente. Unica est arteria quæ dicitur basilica ab axillari prædiens: similiter in subcutaneam & profundam bipartita; varios quælibet ex se ramos derivat: subcutaneæ furculus quidam insignis conspicitur in carpo, ubi pulsuum differentia adnota manu explorari solent. Per totam manum sex nervorum paria disseminantur. De quibus videri potest And. Laurent. lib. 4. c. 19. & 20. & lib. 12. cap. 3.

94 Ossa manuum varia. In brachio unum os magnum, & validum animadvertere licet; in superiori parte habens caput magnum ossi adnatum in superficiali cavitare, ut in omnes partes expedite moveatur: ibi ad firmiorem articulationem multa cartilago. In inferiori autem parte, quæ cubito, & radio articulatur, duo processus insignes conspiciuntur, è quibus prodeunt omnes ferè musculi extendentes carpum, & digitos, & ii qui flexioni sunt destinati. Cubitus duobus ossibus constat: quorum majus nuncupatur *ulna*, *cubitus*, seu *os majus*: minus vero dicitur *radius*, & *os minus*. Cubiti pars superior cum brachio articulatur: inferior cum carpo interventu cartilaginis mediæ, & per acutam apophysin. Superior radii pars cum externa brachii apophysi articulatur, ab eaque articulatione motus supinus, & pronus pendet: inferior autem cum osse carpi maximum digitum respiciente connectitur. Summa, & extrema manus carpo, metacarpo, & digitis coalescit. Carpum seu brachiale octo constat ossibus vinculorum, & cartilaginum ope inter se articulatis. Metacarpium, postbrachiale, seu palma quatuor ossibus constat. Digni ex quindecim ossibus in triplici ordine dispositis constituuntur: quorum series dicitur acies, quia agminum ordine sunt dispositi. Articulantur per ginglymon: eorumque tubercula vocantur nodi musculi ibi adsunt varii brachium, cubitum, radium

206 *Quæst. V. De partibus corporis humani.*
dium &c. moventes : quos *visè* explicat dictus *Andr*
Laurent. lib. 5 c. 24. & seq.

95 Pedes ab ischii, & coxendicis articulo ad extre-
mos usque digitos portenduntur. Communes partes ha-
bent cuticulam, cutem, adipem, & membranam ner-
vosam. Propriæ similes sunt carnes, venæ, arteriæ,
nervi, & ossa. Dissimiles autem femur, tibia, & par-
vus pes. Femur usque ad genu porrigitur: ejus pulpo-
sa pars articulationis infernæ posterior dicitur *Poples*:
anterior autem genu. Os femoris, omnium humani
corporis longissimum, cavum est, pro alimento me-
dullam habens. Superior illius pars cum ischio, infe-
rior cum tibia articulatur. Tibia duobus constat ossi-
bus. Majus *tibia* dicitur, *focile majus*; minus autem
nuncupatur *fibula*, seu *focile minus*. Femoris & tibie
articulationem præstat os rotundum, quod dicitur *mola*,
seu *rotula* & *patella genu*. Extremus tandem pes tres
habet partes *tarsum*, *metatarsum*, & *digitos*. Tarsi
sunt septem ossa: videlicet *astragalus* seu *talus*, vel *os*
balista: *calcaneum*, seu *os calcis*: *os naviculare*, &
cuboides. Alia tria vocantur *cantiformia*. Metatarsus,
seu planta quinque ossibus constat. Digitorum ossa
quatuordecim: tria cuilibet digito adjudicantur, duo
tantum polluci: in aciem disponuntur. A ramo cru-
rali sex venæ conspicuæ per pedem sparguntur: scilicet
saphena, *ischias minor*, *muscula*, *poplitea*, *sura-*
lis, & *ischias major*: totidem fere arteriæ, ita ut vena
comitem habeat arteriam. Nervi quatuor insignes per
ipsum disseminantur: qui ex tribus infernis lumborum,
& quatuor supernis paribus ossis sacri nascuntur. Mus-
culi varii adsunt, quorum aliqui pedem flectunt, alii
extendunt, alii abducunt, alii circumagunt &c.

ARTICULUS ULTIMUS

Utrum omnes corporis partes sint ejusdem speciei?

96 **N**egant Suarez, Rubio, & alii apud PP.
Complutenses hic disp. 6. q. 3. n. 39. Mo-

ventur 1. quia anima in partibus corporis quo informatur diversitatem postulat, cum sit actus corporis organici, imò & hanc diversitatem causat: sed non potest esse sola diversitas accidentalis: ergo substantialis, & specifica. Min. patet, quia corpus organicum est animæ subjectum, quæ est actus substantialis perficiens illud. Secundò quia anima in diversis partibus, v. g. corde, capite, pedibus &c. diversas formaliter operationes exercet: ergo in illis est secundùm diversum modum essendi, & rationem formæ. Conf. quia quibusdam partibus tantùm tribuit esse vegetativum, ut capillis: aliis vegetativum, & sensitivum, ut constat ex dictis: & hoc ideo, quia forma rationalis est eminens, & multiplex virtute: unde potest prestare diversis partibus diversos essendi modos ad quos diversæ formæ inferiores exigerentur. Tandem quia abscissa pars integralis organica non recuperatur: v. g. manus, vel oculus: quod attribui nequit neque materiæ defectui, neque calori agenti instrumentaliter, neque animæ: sed modo essendi secundùm speciem diverso.

97 Affirmant autem communiter Thomistæ, quorum plures referunt, & sequuntur dicti PP. Complut. ibid. §. 2. Moventur primò quia substantia intra lineam substantiæ nullas habet partes substantialiter distinctas, & heterogeneas ethereogeneitate substantiali: ergo secundùm diversum modum substantialem non est in illis partibus; ac per consequens specie non distinguuntur. Conseq. prob. quia diversitas illa substantialis ex parte formæ provenire nequit, cum sit unica: neque ex parte materiæ, quæ & se nullam ethereogeneitatem fortitur: ergo &c. Secundò quia partes illæ sunt in determinato genere substantiæ viventis: sunt igitur in aliqua determinata specie atoma prout ab anima participant esse vegetativum, sensitivum, atque intellectivum: atque adeo formaliter ejusdem speciei. Dices esse reductivè tantùm in genere; unde non est necessarium in aliqua illius specie atoma contineri. Et licet concederetur animam esse in qualibet parte secundùm omnes gradus, non tamen secundùm eundem modum essendi: unde nec secundùm eandem speciem.

Con-

Contra: quia si reductivè ad genus pertinere admittatur, saltem ad speciem ab omni eodem planè modo spectabunt, ac per consequens simpliciter erunt ejusdem speciei. Nec erit simpliciter diversus essendi modus; sed penes diversam dispositionem accidentalem organorum, quæ speciem tollere acquit.

98. D. Thom. in hac quæst. variè loquutus videtur: nam q. unic. de anim. art. 9. ad 14. asserere videtur quòd anima propter suam eminentiam sit in diversis partibus secundùm diversum essendi modum prout diversam sortiuntur operationem. E contra verò 1. p. q. 76. art. 5. ad 3. manifestè asserit partes animalis non esse diversarum specierum, sed diversarum dispositionum. Et in 4. d. 44. q. 1. art. 2. quæstiunc. 2. affirmat omnes partes eadem anima rationali perfectas esse: quamvis non omnes ad hoc pertingant ut sensum habeant.

99 Ego, quantum capio, dicendum existimo corpus respici ab anima dupliciter, & in ratione materiæ perfectibilis per eam, ceu actum primum, & formam substantialem: & sub hac ratione esse omnes illius partes simpliciter ejusdem speciei. Quia ab una forma substantiali simpliciter participant unicum esse substantiale specificum & naturale, quod est simpliciter indivisibile, ut sæpiùs diximus. Si autem corpus sumatur in ratione instrumenti animæ, & ut respicit ipsam ut motorem; tunc partes illas quodammodo in ratione mobilium specie distingui non inficior: propter rationes supra adductas. Verùm enimverò, quia nihil est mobile in actu, nisi corpus: partes specie non distinguuntur simpliciter, & absolute, sed secundùm quòd connotant diversam habitudinem ad diversas dispositiones correspondentes diversis virtutibus animæ. Et hoc planè indicat D. Thom. cit. q. de anim. ubi ait: *Licet anima sit forma simplex secundùm essentiam, est tamen multiplex virtute secundùm quòd est principium diversarum operationum. Et quia forma perficit materiam, non solum quantum ad esse, sed etiam ad operandum: ideo oportet quòd licet anima sit una forma, quòd partes corporis diversimodè per-*
fician-

fiolantur ab ipsa, & unaquæque. secundum ^{modum} ad ^{quod} ^{corru-}
^{petit} ^{ejus} ^{operationi}. Ex quibus verbis sumitur ratio ista:
in anima sunt operationes plene specie diversæ, ut vi-
sio, auditio, sentire, vegetari, intelligere: ergo & vir-
tutes operatiæ specie diversæ, cum actiones à suo prin-
cipio specificentur: licet ad unicam formam reducantur,
ut ad radicem operandi, ratione cuius simpliciter ad ean-
dem speciem pertinent. Ex his facile solvuntur argumen-
ta pro utraque parte adducta.

QUÆSTIO VI.

DE POTENTIIS ANIMÆ

In communi.

Postquam de anima secundum suam substantiam egi-
mus, nec non & de corpore, quod est ejus materia,
sive subiectum, nunc restat differendum de potentiis,
quæ sunt illius proprietates.

ARTICULUS PRIMUS

*Vtrum potentia animæ realiter ab essentia illius
distinguantur.*

IPotentia hic sumitur pro naturali principio pro-
ximo operandi, per quod proximè potentes
reddimur ad operandum ea, quæ sunt secundum natu-
ram, vel naturæ consentanea. Potentiæ ergo animæ di-
cuntur vires ei à natura inditæ, & radicatæ in principiis
substantialibus illius, quibus est proximè potens, ac vi-
gorosa ad operandum aliquid; v. g. vis, & potentia in-
tellectiva, volitiva &c. Et de his quærimus, an realiter
sint ipsa essentia animæ, ita ut ista per suam essentiam sit
immediatè operans, seu immediatum operandi princi-
pium; an verò illæ sint realiter ab essentia ipsius distin-

Etia, ei, ut superaddita, superponentes eam constitutam, in suo esse substantiali perfecto: radicatae tamen in ipsa, sicut vigores quidam naturales, & proprii ad agendum secundum naturam.

2 Quatuor de hac re versantur opiniones. Prima asserit potentias ab essentia ipsius animae ex solo diverso modo significandi distingui. Cum enim ipsa intelligat, velit, audiat &c. prout intelligit, dicitur intellectus, quatenus vult, voluntas, & ut audit, auditus nuncupatur. Ita Gregorius, Ocham, Marsilius, & alij apud M. Bannes 1. p. q. 77. a. 1. dub. 1. Quibus nonnulli ex Recentioribus adhærent. Secunda admittit distinctionem formalem, seu ex natura rei, inter essentiam animae, & illius potentias. Ita Scotus in 2. d. 16. cum universa ipsius Schola. Ab hac non multum recedit Henricus Quodlib. 3. & Gratiadeus q. 15. Phys. asserentes modaliter distingui. Quia nimirum potentiae novum addunt relationis modum ad ipsum actum. Tertia potentias animae vegetativae proprias, ac peculiare, ab ea indistinctas constituit, cæteras distingui realiter asseverat. Ita Durandus in 1. d. 3. p. 2. q. 2. Quarta tandem omnem potentiam universaliter ab animae ipsius essentia realiter distinguit. Ita D. Thom. 1. p. q. 54. a. 3. & q. 77. a. 1. D. Alb. M. 1. d. 3. a. ult. & communiter Thomistae, alique non pauci ex his aliquos adducit M. Bannes, loc. cit.

3 Concl. potentiae animae realiter ab ejus essentia, sive substantia distinguuntur. Prob. 1. ratione ejusdem S. D. loc. cit. si essentia animae esset immediatum principium operandi, absque potentiis superadditis, semper habens animam actu, haberet etiam actu opera vitae: sed hoc est falsum: ergo & animam essentialiter esse operativam immediate, seu non distingui realiter à suis potentiis. Min. patet ex ipsa animae definitione: scilicet actus primus corporis potentia vitam habentis, id est, operationes vitae: ergo anima secundum se non est semper in actu operum vitae. Maj. verò prob. anima secundum suam essentiam est actus substantialis ultimus non ordinatus ad ulteriorem actum: sed cum res est in actu ultimo constituta, habet quidquid essentialiter ei competit habere, etiam in actu ultimo in tali ordine & linea: ergo si essentialiter

competit animæ operari, seu esse operativam in actu ultimo operandi, seu operans: & semper actu exercito habebit operationem.

4 Maj. patet: quia in re actu anima dat esse tale, quod est esse determinatum & finitum in tali specie, ut habet esse in hoc individuo: sed quod est determinatum actu & in re, hoc ipso est ultimum; quia quodlibet ultimo sui finitur, ac determinatur, v. g. per ultimam differentiam determinatur natura ad speciem, & ultimis punctis lineæ finitur: ergo anima secundum suam essentiam est actus substantialis ultimus non ordinatus ad ulteriorem actum. Minor prob. habens actu albedinem actu est album, quia essentialiter competit albedini, ut communicata præstet esse album: ergo cum res est in actu ultimo constituta, habet quidquid essentialiter ei competit habere etiam in actu ultimo: sed impossibile est, quod actu secundo & in re habens animam, non habeat esse in actu ultimo: ergo habebit quidquid essentialiter competit animæ in actu ultimo: sed animæ competit essentialiter esse operativam: ergo erit in ultimo actu in tali linea: sed ultimus actus in linea operandi est actualis operatio: ergo semper habebit actualem operationem, seu erit semper actu operans operativa.

5 Dices longe disparem esse rationem: nam anima est principium formale vivendi, unde quotiescunque actu est communicata, actu præbet esse vivum, quia principium formale communicatum nequit à suo actu separari: at verò est principium effectivum respectu operationum, unde absque actu secundo salvari potest; quemadmodum & quodlibet aliud principium effectivum.

6 Contra: id quod per essentiam suam, & sine addito est principium alicujus, quotiescunque constituitur in actu, est conjunctum cum actu ultimo in tali linea per se & essentialiter: sed anima per essentiam suam non est principium talium operationum: ergo quotiescunque ponitur in actu anima, habet actum ultimum talis principii: qui est actualis operatio. Prob. maj. poni in actu

potentia est quam reduci se potentia ad actum potest
 est : sed anima secundum essentiam suam est po-
 tentia ad præstandum esse actu vivum corpori : & etiam
 secundum se est potentia ad operationes vitæ : ergo cum
 ponitur actu essentia illa tota , potentia ejus reduci-
 tur ad actum : ergo sicut reduci-
 tur ad actum vitæ , ita & ad
 actum operationum vitalium .

7 Conf. antequam anima bruti , v. g. educeretur de
 potentia materiæ , sicut ei compete-
 bat essentialiter præ-
 bere esse vivum , ita compete-
 bat illi essentialiter præbe-
 re operationem : ergo sicut in sua edu-
 ctione reduci-
 tur corpus ad esse actu vivum : ita & ad actualem opera-
 tionem . Nec discrimen de principio effectivo , & for-
 mali locum habet . Tum quia si est per essentiam suam
 operans , in re & simpliciter idem erit principium for-
 male , & operativum : tum quia non ideo principium
 formale nequit separari ab actu suo , quia formale est :
 sed quia per essentiam suam competit ei præbere talem
 actum : ergo si per essentiam suam , & absolute anima
 respicit actum operationis , non poterit separari ab illo :
 & quotiescunque ponitur in re , & in actu ultimo essendi .
 Antec. patet : nam ideo substantia , quæ est actus qui-
 dam formæ substantialis potest reipsa quidem separari
 à forma , seu natura , quia per essentiam suam , & ab-
 solute non competit ei præbere talem actum , sed de-
 penderet ab extrinseco , nimirum efficiente : hinc in
 Deo separari nequit , quia per essentiam suam , & ab-
 solute competit ei subsistere : ergo non ideo principium
 formale nequit separari ab actu suo , quia formale est ;
 sed quia per essentiam suam competit ei præbere talem
 actum ; v. g. quia Deus est per essentiam suam operativus ,
 non separatur ejus potentia ab actuali operatione : un-
 de est actu secundo intelligens , volens &c. & cum re-
 ducitur effectus ad extra de potentia in actum , non po-
 nitur novus actus entitative in Deo potentiam illam di-
 vinam perficiens , quæ est principium effectivum : er-
 go si admittatur animam esse essentialiter immediate
 operativam , esto sit principium effectivum , non po-
 terit poni actu sine actu suo ultimo : & per hoc quod
 actu operetur , nihil addetur .

3 Secundo prob. concipitur eodem S. D. quæ
 spiritual, creat. art. 15. essentia animæ est una, sed
 potentia abinvicem realiter distinguuntur: ergo non possunt
 entitative idem esse cum substantia ipsius animæ.
 Minor patet: tum quia potentia realiter distinguuntur
 inter se per ordinem ad diversos actus; actus autem
 potentiarum animæ, ut videre, & audire, intelligere
 & velle sunt realiter abinvicem distincti: tum etiam
 quia realiter abinvicem separantur; veluti potentia vi-
 siva in cæco destructa remanet auditiva, odorativa,
 intellectiva &c. si enim non destrueretur, naturaliter è
 cæco posset fieri videns: ergo realiter distinguuntur.
 Conseq. verò prob. quando duo sunt idem realiter mul-
 tiplicato uno multiplicatur aliud: sed sunt plures po-
 tentia, & realiter multiplicata: ergo non poterit essen-
 tia animæ remanere una, si essentialiter, & entitative
 ponatur esse eadem cum illis.

9 Dices solum organum destrui, non verò potentiam
 proximam. Contra: illa est virtus affixa organo cor-
 poreo, cum sit sensitiva: ergo destructo organo perit
 in ratione virtutis naturalis potentis proximè operari.
 Hinc est quòd in anima separata hujusmodi facultates
 non manent. Dices potentiam visivam esse entitative
 spiritualem, & solum connotative corpoream: unde
 etiam entitative in anima separata manere. Contra: si
 potentia visiva esset entitative spiritualis, ejus proprius
 actus etiam spiritualis esset, ac per consequens prima-
 rium illius objectum, à quo specificari debet, eique
 commensurari: sed hoc est absurdum: ergo potentia
 visiva non est entitative spiritualis, & solum connota-
 tive corporea. Pro confirmatione hujus sententiæ so-
 lent adduci plura SS. PP. testimonia, quæ videri pos-
 sunt apud M. Martinez de Prado lib. 2. de anima q. 13.
 §. 1. Tandem probari potest rationibus, quibus lib. 2.
 Phys. q. 4. a. 2. ostensum est substantiam non esse im-
 mediate operativam, sed per aliquid superadditum,
 ceu proximum operandi principium, quod in anima
 sunt ipsæ potentia.

Solvuntur Argumenta.

10 **A** Rg. i. quæ realiter distinguuntur, abinvicem realiter separari possunt: sed potentia animæ nequeunt ab illa realiter separari: ergo realiter ab illa non distinguuntur. Probatur minor: anima non potest non esse intellectualis, & rationalis: sed sine intellectu intellectualis esse nequit: ergo potentia animæ nequeunt ab illa realiter separari.

11 Resp. de hac difficultate duas celebres versari opiniones. Prima asserit potentias ab essentia animæ divinitus posse realiter separari, quemadmodum & quamlibet propriam passionem, seu proprietatem à suo subjecto. Ita Ferrara 4. c. gent. c. 65. M. Soto c. 4. de Proprio, & alii. Tum quia divinitus contingit existentiam separari à propria forma ad quam consequitur, ut passio. Tum quia Deus efficere potest ut accidens quodlibet sine substantia existat. Tandem quia nulla contradictionis umbra in tali separatione apparet: cum proprietates, & potentia in genere causæ efficientis à subjecto pendeant: quod est eis natura prius: non implicat autem prius sine posteriori existere. Alia sententia negat ullatenus separari posse, aut separata existere. Ita D. Caetan. in 1. p. q. 54. a. 3. Sorcinas 8. Metaph. q. 1. & alii. Moventur ratione supra allegata: quia nimirum anima non potest non esse intellectualis, & rationalis: ergo non potest esse sine intellectu.

12 Unum in hac materia pro comperto habendum esse existimo, nimirum, quod cum ex S. D. 1. p. q. 77. a. 8. c. duo sint genera potentiarum animæ, quarum aliqua comparantur ad animam solam, ut intellectus & voluntas in homine: alia verò, quæ sunt in conjuncto ut subjecto; ut omnes potentia sensitivæ partis, & vegetativæ: istas in homine separari posse, imò & seungi de facto in anima separata, vel organo corrupto; ut testatur S. D. ibid.

13 Nec tamen negandum est eas virtute manere, in sententia ejusdem S. D. nam potentia hujusmodi duo habet; scil. quod naturalis sit, quia in naturalibus principiis

ei illis radicatur : & quod sit quidam vigor , seu valor formæ , ad agendum ea quæ sunt naturæ consuetudinæ , ex hoc quod in principiis substantiæ radicatur , virtutem ad attingendum substantiam , ceu instrumentum agentis , ut vigor complet illud ultimò & proximè dispositum ad agendum relinquit : ergo posita forma substantiali ponuntur secundum causam & virtualiter ipsæ potentiæ , sed non secundum actuale esse completum & terminatum , vel ut dicunt vigorem illum . Unde virtualiter seu radicaliter separari nequeunt ; bene vero formaliter .

14 Quoad alias verò potentias quæ à conjuncto non dependent , ut intellectus , & voluntas , certum etiam est non posse naturaliter ab anima realiter separari . Sumitur ex D. Th. 1. 2. q. 110. a. 4. ad 3. ubi ait : *Cum potentiæ animæ sint naturales proprietates speciem consequentes , anima non potest sine his esse .* Ubi nota sermonem esse de potentiis , quæ absolute sunt animæ , ut intellectus , & voluntas . Supernaturaliter autem potentias separari posse probabilius existimo , non quidem secundum rationem , & causam suam , sed secundum suum esse completum , & limitatum . Et hoc . ni fallor indicat S. D. ibid. dicens : *Dico autem quod si sine his esset (id est anima sine suis potentiis) adhuc tamen anima diceretur intellectualis , vel rationalis , non quia actu haberet has potentias , sed propter speciem talis essentiæ , ex qua nata sunt hujusmodi potentiæ effluere .* Quia esto potentiæ , ceu proprietates quædam , necessariam connexionem fundent cum essentia , secundum causam suam , & rationem , non tamen secundum esse completum , & quatenus respiciunt ipsam essentiam animæ ut subiectum tantum , quod in linea operandi ultimò perficiunt , & dispositum proximè ad operationem relinquunt , sic enim qualitates quædam sunt , & accidentia : non pertinent igitur ad rationem essentiæ animæ : ergo tota essentia , & ratio animæ his ablatis salvari potest . Unde ad arg. concessa majori nego min. Ad cujus prob. dico quod esset intellectualis ; licet non haberet intellectum secundum suum esse completum ; quia haberet illum secundum rationem , & causam , per quam fundat necessariam connexionem cum illo ,

15 ARG. 3. non sunt multiplex animæ entitates sine necessitate sed anima seipsa intelligere, velle &c. potest, ergo frustra ipsi distinctæ potentiæ ad intelligendum, volendum &c. superadduntur. Prob. min. 1. quia anima est id quo vivimus, intelligimus, sentimus, & movemur primò. Secundò, quia si anima seipsa non agat, erit veluti statua inanimis, cùm operationem vitæ non eliciat. Tertiò, quia ipsa anima non esset propriè vivens vita beata, nec damnata nisi denominativè: & dependenter à suis potentiis, quæ sunt immediata operationum principia. Quarto quia ipsa non esset digna odio, vel pœna propter peccatum, vel amore propter opus bonum: cùm hæc à potentiis immediatè, & per se efficiantur. Tandem quia ipsa non esset libera, nam suarum operationum dominium non haberet, cùm non à se, sed à potentiis immediatè eliciantur. Denique ponatur voluntas ab anima separata peccans, tunc peccatum animæ, à qua separata est, nullatenus tribuetur: ergo soli voluntati: sed separata eodem modo operaretur, atqui conjuncta: ergo ei præcipuè tribuitur peccatum, & non animæ. Conf. accidens nequit esse principium substantialis differentiæ: sed sensibile, & rationale sunt substantiales differentiæ desumptæ à sensu, & ratione: ergo hæc potentiæ non sunt accidentia.

16 Resp. ad arg. neg. min. ad prob. dico ex S. D. 1. p. q. 77. ar. 1. quod cùm potentia quælibet animæ, hoc ipsum quod est esse actionis principium ab ipsa anima, à qua ceu proprietas fluit, fortietur, principaliter omnes illæ actiones animæ tribuuntur, non quidem secundum quod præcisè est forma substantialis actuans materiam, sed ut prima radix operandi per suas potentias completa. Igitur anima est id quo intelligimus primò, tamen ut intelligamus actu, debet per intellectum compleri ultimò, & proximè ad actum, intellectiois eliciendum. Vnde non est veluti statua inanimis, sed primò se movens; tamen in exercitio non agit nisi ut perfectæ per dictas potentias. Eapropter ei propriè debetur præmium, vel pœna &c. quia ab ea potentiæ habent radicaliter, ut operentur: à radice

dice autem bonitas vel malitia est operationis, non ab
 quolibet statu tamen, sed ut est perfecta anima per vo-
 luntatem &c. quod si potentia separata admittatur, non
 ager vitaliter, unde non peccabit &c.

17 Resp. ad conf. quod licet accidens nequeat esse
 principium substantialis differentiae quoad esse, bene
 veto quoad manifestandum rem, quia est notius. Un-
 de quandoque ponitur loco differentiae substantialis.
 Et hoc modo possent poni ratio, & sensus in defi-
 nitione animae. Sed reipsa quidem sensibile, & ra-
 tionale, quae sunt substantiales differentiae, non ab ip-
 sis, sed ab anima rationali secundum suum esse de-
 sumuntur. D. Thom. loc. cit. ad 7.

ARTICULUS SECUNDUS

*Utrum potentiae animae ab ea fluant, & in ea
 recipiantur, ut subjecto?*

18 **H**aec quaestio procedit supposita distinctione
 reali potentiarum ab anima. Duos poten-
 tiarum modos in anima distinguit S. D. Aliae sunt qua-
 rum operationes sine corporeo organo exercentur,
 quae spirituales sunt; ut Intellectus, Voluntas, & Me-
 moria intellectiva. Aliae sunt organicae, quarum ope-
 rationes sine corpore conjuncto, aut organo corporeo
 non exercentur: ut potentiae sensitivae; v. g. Visus,
 Auditus &c.

19 Prima concl. potentiae non organicae immediate
 in anima subjectantur, caeterae vero in composito seu
 conjuncto. Prima pars ab omnibus communiter ad-
 mittitur, & patet: nam id denominatur operativae po-
 tentiae subjectum, quod est potens operari per se pri-
 mo, & ut quod: sed anima per se primo, & ut quod
 intelligit, vult &c. intelligit autem per intellectum,
 & vult per voluntatem, quae sunt potentiae non orga-
 nicae: unde & separata anima à corpore, corporeis-
 que organis etiam vult, & intelligit, quia est per se
 subsistens, & ut quod operari potest: ergo est subje-
 ctum

ctum immediatum huiusmodi potentiæ .

20 Secunda pars prob. si potentia sensitivæ & organica erent in anima, ut in subjecto : etiam in anima, separata manerent : quod manifestè falsum est . Tum quia operationes harum potentiæ sunt corporeæ, & divisibiles : ergo dependent à corpore, seu organo corporeo : ergo sunt in toto corporeo ut in subjecto : subjectum enim est id quod operatur ut quod , & cum sola anima non operetur huiusmodi operationes ut quod, neque corpus sine anima , ut principio radicali omnium operationum vitalium , necesse est , ut totum conjunctum sit earum subjectum . Hinc sequitur omnes potentias vitales brutorum esse in conjuncto , tanquam in subjecto ; quia corporearum operationum principia sunt .

21 Secunda concl. omnes potentia animæ , sive non organica , sive organica fluunt ab ipsa ut à causa , non quidem per veram efficientiam , sed per naturalem resultantiam , & tanquam à causa efficiente Metaphysica . Ita D. Thom. 1. par. quæst. 77. art. 6. & communiter DD.

22 Prima pars prob. ex S. D. accidens proprium, causatur à principiis subjecti secundum quod est actu ; recipitur verò in illo quatenus est in potentia ad ipsum tanquam actum , & perfectionem naturalem sui competentem : sed corpus est in actu per animam ; definitur enim anima : a quo primus corporis &c. ergo anima se habet ut causa huiusmodi potentiæ . Majorem probat D. Th. ex differentia reperta inter formam substantialem , & accidentalem : quia nimirum actualitas formæ substantialis est prior subjecto : at verò actualitas formæ accidentalis ipsum subjectum in actu consequitur .

23 Secunda etiam probata manet ex dictis lib. 2. Phys. si autem quæras in quo genere causæ anima suas proprietates causet ? Resp. S. D. ibid. ad 2. *Quod subjectum est causa proprii accidentis , & finalis , & quodammodo activa , & etiam ut materialis in quantum est susceptivum accidentis . Et ex hoc potest accipi , quod essentia animæ est causa omnium potentiarum*

rum, sicut finis, & sicut principium activum; quorundam autem sicut susceptivum.

Solvuntur Argumenta.

24 **A** Rg. 1. cont. 2. ex D. August. 12. sup. Genes. ad lit. cap. 46. ubi ait. *Non corpus, sed anima dolet per corpus, quo utitur tanquam nuntio.* Præterea cap. 19. asserit animam quædam sentire, non per corpus sed sine corpore, ut timorem & hujusmodi; quædam verò per corpus: sed si passiones illæ non essent in ipsa sola, tanquam subiecto, nil sine corpore sentire posset: ergo omnes potentia animæ sunt in illa tanquam in subiecto.

25 Conf. omnes potentia sunt propriae passiones ab essentia animæ fluentes: sed propria passio in eo subiectatur, à quo dimanat, & cujus est passio: ergo &c

26 Resp. ad arg. D. Augustinū in multis, quæ ad Physicam pertinent, dogmatibus Platonis usum fuisse, forsitan tamen recitando potius, quàm asserendo; Platonis autem dogma fuit sentire operationem esse animæ propriam. Ac perinde in ea tanquam subiecto recipi.

27 Reip. ad conf. ex dictis has passiones, quæ ab ea immediate fluunt, equidem in ea immediate recipi: sed tamen illæ, quæ dimanant ab ea mediante corpore & dispositionibus ejus, non in ea sed in conjuncto recipiuntur.

28 Arg. 2. potentia locomotiva in anima immediate subiectari debet: ergo potentia, animæ immediate in ipsa anima subiectantur. Prob. antet. primò, tum quia anima à corpore separata movetur localiter, quod nullatenus eveniret, si in toto conjuncto recipere-tur: quia tunc destrueretur, nam destructo proprio subiecto accidentis, ipsum quoque accidens perit. Secundò, quia nulla pars corporis est, quæ non moveatur: ergo si potentia locomotiva est in aliquo determinato organo corporeo, v. g. nervo, nervus per se primò, & secundum se totum esset movens, & motum,

tum, agens & patiens, quod implicat.

29 Resp. ad arg. neg. ant. ad 1. prob. dico animam separatam nullatenus moveri localiter: quia motus hic proprius est rerum corporearum, cum sit divisibilis, & extensus, anima autem rationalis spiritualis est. Ad 2. autem prob. resp. nullum esse inconveniens, quod pars per se movens sit per accidens mota ad motum alterius. Nonne organum potentia locomotiva per se primo erit movens, mediante tamen intellectu & voluntate, illo ceu dirigente, ista autem ut imperante & movente: & per accidens erit motum ad motum totius corporis. Exemplum est in illo, qui in navi existens ipsam navim moveret.

30 Arg. 3. contra 2. si potentia ab ipsa anima fluent, ut à causa, omnes potentia etiam non organica, in ea tanquam in subjecto reciperentur: sed hoc falsum est, ut ex dictis patet: ergo potentia anime non fluunt ab illa ut à causa. Prob. maj. nam ejus est operatio, cujus est potentia. Resp. neg. seq. ad prob. dist. antec. si operatio sit per se primo alicujus & ratione sui seu absolute, concedo: si sit alicujus cum dependentia ab aliquo extrinseco, nego: quod evenit in illis potentis qua sunt anime, non quomodocunque, sed ut à corpore, vel organo corporeo, ceu instrumento dependentes. Unde non nisi dependenter ab eo illas causat: non quidem ut ratione causandi & ut quo, seu principio & causa: sed ut exercent cautantatem.

ARTICULUS TERTIUS

Utrum potentia anime specificentur, & distinguantur per objecta.

31 **I**N scholis omnium ferè plausu receptum est potentias per actus, & objecta specificari, & distinguui: in assignando tamen modo hujusmodi specificationis, ac distinctionis Autores valde dissentiunt. Quidam asserunt à posteriori tantum & ceu per effectus potentias per ordinem ad actus distinguui. Alii volunt distinguui à priori, extrinsecè tamen, & nullatenus intrinsecè.

secè. Alii tandem arbitrantur potentias intrinsecè specificari per actus, & objecta, non quidem sicuti per differentias intrinsecè constituentes ipsas potentias; sed per intrinsecam habitudinem & proportionem, seu coaptationem ad illa. Ita communius Philosophi, ac Theologum D. Th. 1. p. q. 77. a. 3.

32 Concl. potentia animæ specificatur per ordinem intrinsecum ad actus & objecta: & subinde per ordinem ad diversos actus & objecta distinguuntur. Prob. rat. D. Tho. quod suapte natura ordinatur ad aliud ab eo specificatur: sed ratio potentia ordinatur ad actum: ergo ab actu ad quem ordinatur specificari debet. Maj. hoc pacto suaderi potest: in rebus creatis quædam sunt res, seu perfectiones ad hoc institutæ, ut absolutè & per se sint: aliæ verò propter aliud, quod respiciunt, ut terminum vel finem &c. sed eorum, quæ per se sunt, sumitur specificatio à differentia absoluta, & per se, sicut hominis ratio à rationali: ergo etiam eorum, quæ propter aliud sunt ex natura sua, ratio debet desumi ex habitudine ad illud, ad quod intrinsecè ordinantur: quia per hoc eorum natura explicatur: sed potentia ex se nominat operationis principium, & propter operationem est: ergo potentia intrinsecè ad actum ordinatur: ergo specificatur ab actu. Min. patet: nam in eis, in quibus minor operationum reperitur diversitas, etiam & potentiarum, unde in homine est major potentiarum diversitas, quam in plantis: ergo intrinsecè potentia propter operationem est.

33 Dices, potentiam ordinari ad actum, ut effectum se posteriorem: unde ab eo specificari nequit. Contra: nam, ut egregiè ponderat D. Th. in sol. ad 1. actus solum est effectus ipsius potentia in genere causæ efficientis, est verò ipsius potentia causa finalis: sed finis simpliciter est prior & causa ipsius efficientis, ut efficientis; efficiens verò solum est causa finis secundum esse, quod habet in subjecto actu: ergo habitudo, quam dicit potentia ad actum, est pertinens ad rationem quidditativam potentia, licet ex alio capite actus ipse sit effectus illius secundum esse, quod habet in subjecto, sed non in ratione sua. Maj. patet, quia ut diximus quælibet potentia est propter operationem, ut finem. Minor etiam probata manet ex his,

quæ

quæ diximus lib. 2. *Physic.* q. 9. a. 1. Conseq. etiam prob. quia esse est accidens cuiuslibet entis creati & non ratio vel quidditas eius: sed actus à potentia dependet quantum ad esse: ergo non secundum rationem suam: sed potentia dependet ab actu ut movente ad agendum: ergo secundum rationem suam & quidditatem, quia proximum efficiendi principium est potentia.

34 Pro maiori intelligentia nota esse duplicem potentia actum, nimirum adæquatum, & inadæquatum. Adæquatus est qui illimitatè & uniuersaliter omnem rationem formalem objecti per se attingit. Inadæquatus verò qui attingit partialiter illam rationem formalem objecti per se, & ut limitatur in aliquo partiali objecto ipsius; v. g. videre absolutè sumptum est actus adæquatus potentia visiva; quia versatur illimitatè & uniuersaliter circa rationem objecti formalem adæquatam, quæ est color lucidus seu visibile: videre autem album, & nigrum est actus inadæquatus, quia color albus non est prima, & uniuersalis differentia objecti per se ipsius, sed partialis & limitata. Actus adæquatus est primò & per se intentus à potentia & est finis illius: quærenti enim ad quid sit potentia visiva, responderetur ad videndum. Unde actus adæquatus est specificativus ipsius potentia. Actus autem inadæquatus non est primò, & per se intentus, sed quasi secundò, & ex parte exercitii ipsius potentia, unde non est specificativus illius, sed exercitivus; non enim videtur color ut sic, sed in exercitio videtur color albus, vel niger in particulari. Unde potentia solum in genere efficientis, & quasi in exercitio prior est actu illo inadæquato, & secundum quod habet esse: sed actus adæquatus simpliciter est prior in genere causæ finalis & formalis, & ideo specificativus.

35 Non modica est difficultas circa illam maiorem propositionem: nimirum, qualibet actio sumit suam speciem ex principio, vel ex fine seu termino: ex principio quidem, si sit actio potentia passiva, ex fine autem seu termino, si sit actus potentia activa; nam calefactio causata à Sole, & ab igne est eiusdem speciei, & tamen est à diversis principiis. Præterea motus à termino specificatur, ut docet *Arist.* 5. *Physic.* t. 4. Actio autem est motus

qui.

quidam: ergo specificatur à termino . & non à principio .
 Veruntamen hæc propositio D. Th. verissima est . Pro-
 cejus intelligentia nota quòd ratio specifica sumitur à for-
 ma , secundùm quòd rem ultimò perficit , & determinat .
 Objectum autem ultimò determinat actum , & potentiam
 quia visio v. g. est propter visibile . Unde perfectissimus
 actus est , cum omne , & totum suum objectum attingit ,
 ut in Deo : & perfectissima potentia , cum actum adæ-
 quatum elicit circa illud objectum . Quod intelligendum
 est de formali determinatione , & in linea intentionali ;
 vel in genere relatorum , & perfectionum propter aliud ,
 & non simpliciter absolutarum . Sub qua ratione dupli-
 citer objectum determinat potentiam , & actum : primò
 in genere finis , & termini terminantis potentiam , & actus
 fluxum : vocaturque objectum terminativum : & sub hac
 ratione manet in ratione pura objecti , nullam specialem
 rationem objectivam addens . Nam omni objecto com-
 mune est esse finem , & terminum ipsius potentia , & actus :
 & hoc modo specificatur actio potentia activæ simpliciter
 ab objecto , nimirum ut fine , & termino tantum . Nec
 tamen existimes quòd non specificetur etiam à principio :
 hoc enim falsum est , quia omni actioni commune est à
 principio , & fine specificari : ut ibidem indicat S. D. in
 exemplo calefactione , & infrigidatione . Sed tamen
 illud principium non est objectum sed propria forma ex
 se completa , & determinata ultimò ad unum , & non in-
 differens ad plura : non quidem suo ratione præcisa for-
 mæ , sed ut stat sub habitudine ad objectum illud , ut ter-
 minum ultimum . In confirmationem hujus rei addo
 verba S. D. dicentis : *Differt enim calefactio ab infrigi-
 datione , secundum quòd hæc à calido scilicet activo , illa
 autem à frigido ad frigidum procedit .* Ubi , si rectè con-
 sideres , tibi reperire licebit , & principium activum , ni-
 mirum calidum activum , & terminum : à calido , inquit
 S. D. ad calidum .

36 Sub alia autem ratione considerandum venit obje-
 ctum ; nimirum sub formaliori ratione objectiva , &
 quatenus solius termini rationem non sortitur ; sed motivi
 & comprincipii moventis ipsam potentiam , ut in actum
 suum prodeat , mediante specie intentionali , quæ ipsum
 infor-

informatur, & constituit in actu: & sub hac ratione actus respicit objectum ut principium: non quòd non respiciat ut finem, quia finis, seu terminus & objectum in potentiis idem sunt: sed quia ultra communem objecti rationem, quæ est terminare, etiam habet rationem principii formalis activi moventis, ac determinantis potentiam ut exeat actus specificatus, non à potentia præcisè, sed à potentia quatenus formatur ipso objecto mediante specie intentionali, ut comprincipio, & ultimo determinativo potentia ad operandum; v. g. color in ratione objecti terminat & specificat visum: non solum ut finis terminando visionem elicitam, sed ut comprincipium simul cum potentia mediante specie intentionali visionem elicit, & se habet ut principium illius specificativum.

37 Ad primam instantiam dico calorem ignis se habere ut effectum ipsius caloris Solis, & ut quid participatum, dependensque ab illo: unde ut in igne non est conveniens univocè cum calore Solis, ut in Sole. Quapropter actio calefactiva non est eadem specie, ut alibi diximus. Resp. ad conf. quòd licet actio, & motus substantialiter sint idem; distinguuntur tamen secundum suam rationem formalem, ut supra diximus. Unde postulant diversa principia specificantia.

Solvuntur Argumenta.

38 Arg. 1. potentia visiva equi, & potentia visiva hominis specie distinguuntur: sed tamen idem objectum respiciunt, nimirum visibile: ergo potentia non distinguuntur per actus, & objecta. Maj. prob. illæ potentia sunt proprietates naturaliter consequutæ ad distinctas specie formæ: ergo specie distinguuntur, nam per suam formam specificam res quælibet specie ab alia distinguitur.

39 Resp. omissis variis solutionibus, quæ videri possunt apud M. Bannes p. p. qu. 77. art. 3. dub. unico solut. ad 2. quòd licet in genere naturali istæ potentia distinguantur specie, quia à diversis specie formis oriuntur, non tamen in genere intentionali, & linea perfectionis relatæ ad aliud: quia distinctio specifica in-

his perfectionibus est ab extrinseco radicaliter, & non ab intrinseco, sicut in absolutis. Unde si idem extrinsecum respiciant, & eodem modo perficiantur ab eo, in tali genere sunt ejusdem speciei formaliter: licet materialiter, & ex parte causæ à qua habent esse naturale distinguantur specie. Sed hæc distinctio non est propria specifica: quia non concernit potentiam ut potentia est cognoscitiva, sicut visus est: quia esse potentiam cognoscitivam est in genere intentionali, & linea perfectionis relatæ ad aliud. Ideo visivæ potentia hominis & equi esse simpliciter ejusdem speciei censentur: licet in esse entis & genere naturali distinguantur.

40 Arg. 2. intellectus, & voluntas sunt potentia realiter distincta: sed tamen verum, & bonum, quæ sunt earum objecta, non distinguuntur realiter, sed ratione; ergo distinctio potentiarum non est desumenda à distinctioe objectorum, & actuum.

41 Respondet S. D. solut. ad 3. *quod nihil prohibet id, quod est subiecto idem, esse diversum secundum rationem. Et ideo potest ad diversas potentias animæ pertinere.* Bonum autem, & verum solum sunt subiecto idem, sunt tamen diversa secundum rationem. Hæc D. Tho. solutio nobilissimos quosque illius interpretes semper anxios in ejus explicatione reddidit. Unde varie sententiam D. Th. explicant, ut videri potest apud M. Bannes 1. p. q. 77. art. 3. dub. unico ad 1. Ego ita explicandam censeo: Cum potentia sit in genere intentionali, ut diximus, etiam & objectum in eadem linea specificare debet: linea autem hæc præsupponit lineam entis ut subiectum, & radicem: unde si sit idem ens in genere naturæ, & essendi, objecta in eo fundata erunt subiecto eadem. Et in hoc ordine bonum, & verum simpliciter sunt idem re, & solum distinguuntur ratione: quatenus illud quod est bonum dicit ordinem ad appetitum, verum autem ad intellectum: quæ relationes habent causam in subiecto. Dicuntur autem bonum, & verum secundum rationem diversa, scilicet diversam formalem rationem terminandi, & movendi: quia ut docet S. D. q. 80. art. 1. ad 2. *Apprehenditur ut est ens sensibile, appetitur verò ut est conveniens & bonum.*

num^o. Sensibile autem, & apprehensibile sunt simpliciter diversæ rationes in linea intentionali à ratione convenientis, & realiter distinguuntur, non quidem secundum esse, & in linea entis, sed formaliter & in ratione movendi & terminandi ratione diversæ virtutis. Nam intelligibile simpliciter movet per modum principii formalis mediante sua specie: sed convergens, seu quod appetitur, movet ut finis; quæ simpliciter sunt diversæ rationes movendi. Et per consequens sufficit hæc diversa ratio ut distinguantur realiter potentia in ratione formali potentiarum & in linea intentionali, & genere perfectionum ad aliud relatarum. Nam esto in linea entis absoluti requiratur entitativa distinctio, & secundum esse, ad distinctionem specificam: non tamen in genere relativo, seu perfectionum ad aliud, seu propter aliud. Unde videmus diversas specie relationes terminari ad Deum, prout diversas virtutes habet, quibus creaturas à se dependere facit. Sed de his latius alibi,

42 Arg. 3. potentia sunt quid absolutum, & de genere qualitatis: ergo nequeunt per ordinem ad aliud specificari; sed ad se constitui debent. Resp. quod in linea intentionali potentia formaliter sumptæ sunt quid relatum dicentes relationem transcendentalem ad objecta sua, licet secundum esse, & genus suum, seu materialiter sint quid absolutum, prout omne illud absolutum dicitur, cuius totum suum esse non est ad aliud: sed est perfectio subjecti explicans rationem suam per ordinem ad illud, ut quantitas, & qualitas.

43 Arg. 4. eadem potentia intellectiva elicit actus diversarum specierum; v. g. actus opinionis, fidei, scientiæ: ergo potentia non distinguuntur per actus. Conf. 1. eadem potentia visiva elicit visionem albi, & visionem nigri: sed actus hi specie distinguuntur, cum versentur circa objecta contraria: ergo &c. Resp. ex D. Th. quod cum intellectus sit potentia universalis, & attingens communissimam objecti rationem nihil implicat ejus actus specie distingui, non quidem prout sunt ab eo simpliciter, sed prout limitatur ejus amplitudo per diversas dispositiones, virtutes & habitus. Deinde quæ

hi actus non sunt adequati potentiae secundum se, licet adequati sint habitibus potentiae, unde non distinguunt potentiam, sed habitus. Resp. ad 1. conf. non ferri in album & nigrum ut contraria sunt, sed ut visibilia, sic autem conveniunt.

ARTICULUS QUARTUS

Quot sint genera potentiarum animae.

44 **C**oncl. genera potentiarum animae sunt quinque; scil. vegetativum, sensitivum, appetitivum, secundum locum motivum, & intellectivum. Ita D. Th. 1. p. q. 78. a. 1. & cum eo communiter Theologi, ac Philosophi. Sumiturque ex Arist. lib. 2. de anim. c. 3. Prob. ex S. D. distinctio potentiarum animae est secundum diversitatem objectorum: sed quinque sunt genera objectorum, circa quae animae potentiae versantur: ergo & quinque genera potentiarum. Prob. min. objectum operationum animae in triplici ordine considerari potest: alicujus enim animae objectum est solum corpus animae unitum, & non quodlibet corpus sensibile etiam extrinsecum; & penes hoc desumitur primum genus potentiarum animae, scil. vegetativum: vegetativae enim animae potentiae non agunt nisi in corpus ipsi animae unitum, & per intus susceptionem. Alioquin etiam animae objectum non est solum corpus animae unitum, sed etiam quodlibet aliud corpus sensibile, quod est objectum universalius, complectitur enim tam corpus inanime, quam animatum, prout utrumque in ratione sensibilis unam obiecti rationem fundat: & circa hoc versantur potentiae ipsius animae sensitivae. Tandem alicujus animae objectum non solum est corpus sensibile, sed quid universalius, nimirum omne ens: & circa istud versantur potentiae animae intellectivae. Differunt ista duo genera à primo: quia operationem non solum respectu rei conjunctae, sed etiam extrinsecae sortiuntur: primum autem respectu rei conjunctae tantum: sed omne operans aliquo modo obiecto, circa quod operatur, conjungi debet: ergo obiectum il-

Iud extrinsecum circa quod istæ duæ operantur, operanti conjungi debet: sed hoc quadrupliciter contingit: ergo præter vegetativum sunt alia quatuor genera potentiarum animæ. Min. prob. objectum, vel conjungitur animæ per hoc, quod trahitur ad eam, mediante sua similitudine, & specie informando ipsam; vel conjungitur ei per inclinationem, & tendentiam animæ in ipsam rem exteriorem: sed ad hoc necessaria sunt quatuor potentiarum genera: ergo &c. Prob. min. quia potentia quæ respicit universalius objectum, altior est, & distincta ab illa, quæ respicit objectum minus universale: sed objectum sensibile est minus commune, & uniuersale, quàm ens: ergo secundùm quod objectum sensibile conjungitur animæ, requirit unum potentiarum genus, scil. sensitivum: & secundùm quod ens conjungitur sub universaliori, & altiori ratione requirit aliud, scil. intellectivum. Præterea anima ad rem exteriorem inclinatur dupliciter, scil. ut ad finem, qui est primum in intentione, & præcedens operationem; vel ut terminum operationis & motus, qui est quid posterius operatione ipsa: & secundùm duplicem hunc ordinem duo alia genera potentiarum animæ sunt constituenda; nimirum appetitivum, quod respicit rem exteriorem ut finem, & ab ea movetur: & loco motivum quod respicit rem exteriorem ut operationis terminum. Ad consequendum enim aliquod desideratum, & intentum omne animal movetur. Aliam rationem addit D. Th. lib. 2. de anim. lec. 5. quam proponunt PP. Complut. hic disp. 7. q. 2. §. 1. Consulite ipsos.

Solvuntur Argumenta.

45 **A** Rg. 1. tres tantum sunt animæ, & quatuor modi vivendi: ergo solum constituenda erunt tria genera potentiarum animæ, cum potentia ab ipsa anima, seu proprietates fluant: vel ad summum quatuor, sicut & quatuor vivendi modi: nam hujusmodi potentia vitales ideo instituta sunt, ut opera vitæ exercent: sed secundùm modos vivendi sunt etiam modi operandi vitaliter: ergo non sunt quinque genera potentiarum animæ.

46 Resp. ex S. D. con. ant. & neg. conseq. Disparitas est; quia diversæ animæ distinguuntur, prout diversimodè operatio animæ aperationem naturæ corporalis superegreditur, quæ ad ipsam ceu materia, & instrumentum comparatur. Quod tantum triplici modo contingit, ut fuse explicuimus supra: unde tantum sunt tres animæ.

At vero potentiarum genera non sumuntur per ordinem ad excessum operationum super operationes naturæ corporalis, sed per ordinem ad objecta, secundum quod ob diversam proportionem, & coaptationem habent elicere, vel terminare operationes animæ; quod quinque modis fit, ut diximus. Nec enim potentia ab ipsa anima fluunt ut proprietates quomodocunque; sed propter actus seu operationes, & objecta: unde secundum diversam rationem objectorum formaliter diversificari debent. Modi autem vivendi distinguuntur secundum gradus viventium. Neque secundum diversos modos vivendi absolute distinguendi sunt modi operandi: quia modi vivendi respiciunt principium operationis, prout perfectius, vel minus perfectè inest vita, seu diversos ineffendi modos: sed potentia respiciunt operationes diversas & objecta ut finem: hæc autem sunt quinque secundum genus: unde & quinque potentiarum genera.

47 Arg. 2. aut ista divisio est in species specialissimas, aut imbalances: neutrum horum: ergo non est accurata. Prob. min. imprimis non est in species specialissimas: quia sensitivum ulterius dividitur in alias species sensuum, tam interiorum, quàm exteriorum. Deinde neque in species subalternas: nam intellectivum sub se plures species non complectitur, nimirum plures potentias specie distinctas. Resp. hanc divisionem esse in species subalternas, quia ulterius intellectus humanus, de quo est sermo, in intellectam agentem, & possibilem subdividitur; hi autem ab invicem specie distinguuntur.

48 Arg. 3. illud, quod est commune omnibus potentiis, non debet reputari speciale genus animæ: sed appetere cuilibet potentia animæ competit: ergo appetitivum nequit speciale genus potentiarum animæ constituere. Prob. min. visus enim appetit visibile, secundum illud Ecclesiast. c. 40. *Gratiam, & speciem desiderabit oculus,* &

super hoc virides sationes. Conf. nam etiam memorativum est quoddam genus potentia: imò & gressivum, nam aliqua animalia gradiuntur; alia verò non: ergo genera potentiarum sunt septem.

49 Resp. ad arg. cum D. Th. loc. cit. quòd appetitus naturalis est inclinatio cujuslibet rei in aliquid ex natura sua. Unde naturali appetitu visus desiderat visibile ad videndum, & qualibet potentia desiderat sibi conveniens appetitu proprio ac particulari: sed appetitus animalis formam apprehensam consequitur & ordinatur ad appetendum quæ sunt convenientia toti animali: unde ad hoc requiritur specialis animæ potentia, & non sufficit sola apprehensio: res enim appetitur sub ratione boni, quod est in rebus sicut verum in intellectu: seu appetit res in natura sua. Ideo cum animal appetit hoc appetitu rem visam, non absolute appetit ad videndum, sed in alios usus etiam: videre autem appetit appetitu proprio ipsi potentia visivæ. Resp. ad conf. quòd memorativum sub sensitivo continetur: quia objectum ejus est sensibile, & ipsa memoria est potentia sensitiva. Gressivum autem sub motivo secundum locum comprehenditur.

50 Arg. 4. appetitivum aliud sensitivum, aliud rationale, seu intellectivum: ergo sicut sensitivum, & intellectivum duo genera potentiarum animæ constituunt, ita appetitus rationalis, & appetitus sensitivus. Unde illa genera erunt sex. Conf. principium movens in animalibus est sensus, vel intellectus, aut appetitus, ut docet D. Th. 3. de anim. l. 4. ex Arist. ibid. ergo loco motivum non distinguitur ab intellectivo, sensitivo, & appetitivo.

51 Resp. ad arg. con. ant. & neg. conseq. Discrimen est: quia genera potentiarum distinguuntur secundum rationem genericam objectorum. Intelligibile autem, & sensibile simpliciter constituunt duplicem rationem genericam: quia intelligibile est genus immaterialitatis, & nihil intelligitur nisi sit immateriale, vel immaterialitatis modum habeat. Vnde sensibile secundum se non est intelligibile, sed quatenus deputatur à sensibilibus conditionibus; & remanet solum ratio sensibilis abstracta, quæ immaterialitatem prout sic induit: sensibile autem est genus corporeum, & mate-

riale. Materiale autem, & immateriale simpliciter, & physicè genere differunt, & sunt in diverso ordine rerum. Unde sensitivum, & intellectivum simpliciter, & physicè constituunt duo genera potentiarum. At verò bonum, quod per utrumque appetitum appetitur, sub eadem ratione generica appetitur, nimirum ut conveniens, & ut habens esse in re: licet ex modo attingendi illud quod appetitur, nimirum ut apprehensum per rationem, vel per potentiam sensitivam cognoscitivam, duplex postea distinguatur specie appetitus, nimirum sensitivus, & rationalis. Nam appetitus sensitivus, qui etiam dicitur animalis, est qui sequitur animam quatenus per sensum res apprehendit, & suum actum non fortitur, nisi prævia apprehensione sensitiva in alia potentia. Appetitus autem rationalis est, qui sequitur animam, quatenus res per rationem apprehendit. Et quia modus apprehendendi per rationem est universalior, quam modus apprehendendi per sensum, ex hoc capite distinguuntur isti appetitus specie: tamen ratio generica, & radix specificandi, & movendi una est, scilicet conveniens bonum.

§2 Ad conf. respondet S. D. loc. cit. ad 4. *Quod quamvis sensus, & appetitus sint principia moventia in animalibus perfectis; non tamen sensus, & appetitus inquantum huiusmodi sufficiunt ad movendum, nisi superadderetur aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus, non tamen habent vim motivam. Hæc autem vis motiva non solum est in appetitu, & sensu, ut imperante morum, sed etiam est in ipsis partibus corporis, ut sint habilia ad obediendum appetitui anime moventis. Cujus signum est, quod, quando membra removentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.*

§3 Ad pleniorē intelligentiam nota ex eodem S. D. Opusc. 43. ad motum progressivam animalium, triplex principium concurrere: unum ut directivum motus, quod in homine est intellectus practicus, in animalibus verò imaginativa, seu extimativa: aliud quasi impulsivum, & imperativum ipsius motus, quod

in homine est voluntas, ceteras potentias ad exercitium movens; appetitus verò sensitivus in animalibus. Tandem est aliud principium executivum illius motus, & hoc dicitur potentia locomotiva. Quæ à principio directivo, & impulsivo motus reipsa quidem distincta est, ut probat ratio D. Th. hic insinuata.

54 An verò hæc potentia sit verè potentia activa, & elicitiva motus localis progressivi animalium. Jan. verò solum potentia passiva, seu principium passivum illius addubitant DD. & in resolutione dissentiant. D. Caiet. lib. 3. de anim. cap. 8. censeat eam solummodo esse passivam; appetitivam autem esse verè potentiam activam, atque motus elicitivam. Idem docent Ferrara 2. contr. genr. cap. 82. & alij quamplures, quos citat, & sequitur M. Martinez de Prado lib. 2. de anima q. 16. §. 4. num. 19. ubi plura D. Th. testimonia congerit in favorem hujus sententiæ; præfertim ex 1. p. q. 15. ar. 8. ubi ait: *Vis motiva exequens motum est per quam membra corporis redduntur habilia ad obediendum appetitui, cujus actus non est movere, sed moveri.* Idem docet 1. 2. quæst. 17. a. 9. & 2. cont. genr. cap. 82. qu. unic. de anim. art. 9. ad. 6. & alibi sæpe. Ratio autem ad hoc asserendum est: tum quia in Angelo movente Cælum voluntas est principium elicitivum motus localis: ergo etiam in animali voluntas est principium elicitivum illius motus quo movetur corpus. Antec. est D. Th. Quodlib. 6. ar. 2. & à nobis supra assertum, in lib. de Cælo. Tum etiam quia motus localis animalis non sequitur appetitum merè naturalem, sicut actus animæ vegetativæ; nec impetum naturæ, sicut motus gravium, & levium: sed appetitum, seu vires sensitivas, quæ in partibus corporis, scil. musculis, & lacertis non sunt.

55 Alia sententia affirmat esse potentiam activam, & non passivam. Ita Montefino 1. 2. disp. 13. q. 7. Gregorius Martinez q. 9. ar. 5. dub. 3. M. à S. Thoma hic quæst. 12. ar. 7. & alij quamplures apud dictum M. Martinez ibid. §. 3. num. 12. Adducitur etiam D. Th. pro hac sententia 1. p. q. 75. cit. in solut. arg. Et Opusc. 43. cit. Et tandem in 2. dist. 18. q. 2. a. 3. ad 1. ubi ait:

ait: Est duplex virtus motiva, una imperans, altera imperata. Imperans est virtus appetitiva sensitiva: cuius actus constat quod non est sine organo corporali. Virtus autem motiva imperata, & exequens motum est vis quadam musculis, & lacertis affixa. Probatur primo, quia de ratione cuiuslibet potentiae animae est quod sit activa, cum motus vitalis quilibet sit à principio activo, & non purè passivo. Secundo quia actus imperans non elicit immediatè actum virtutum imperatarum, alias eliceret actus omnium potentiarum immediatè. Tertio quia si membra corporis merè passivè se haberent, possent semper & ad nutum moveri ab appetitu, quod constat esse falsum. Tandem quia satis congrue, & convenienter nequit assignari actus, quo appetitus talem motum eliciat: quia non fit per actum aliquem, quo velit talem motum fieri, cum saepe corporis membra moveantur sine actu volitionis, ut patet: quis ergo erit ille actus?

56 Ut mentem D. Thomae, & veritatem attingere valeamus notandum est ex D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 2. ar. 3. quod potentia locomotiva dupliciter sumi potest: primo in comparatione ad alias potentias animae superiores: secundo in ordine ad corpus: nam quaelibet potentia est virtus animae, in substantiis eius radicata; anima autem secundum D. Augustinum in lib. de spirit. & anim. est substantia rationis particeps regendo corpori accommodata: unde cum regat, & moveat illud ad operationes mediantibus potentiis, istae respiciunt corpus, ut mobile ab ipsis, vel partes corporis. Verum quia in moventibus est ordo, ac subordinatio, secundum quam superiora movent inferiora, inter ipsas potentias, quae sunt virtutes moventes, etiam subordinatio reperiri debet, ita ut una sit ut regens, vel imperans, alia ut directa, & mota: unumquodque autem movet & regit secundum quod est actu; movetur verò secundum quod est in potentia: unde potentia inferior est quodammodo passivum quid, & in potentia respectu superioris moventis, ac dirigentis.

57 Dico igitur, quod si sumatur potentia locomoti-

va per respectum ad corpus quod movetur ab anima, seu instrumentum illius, verè est potentia activa & principium activum motus naturalis, ut bene probant rationes pro secunda sententia adductæ: principium quidem proximum, & particulare. Sed si sumatur per comparisonem ad potentias superiores, tunc est ut principium passivum, & ipsa movetur ab appetitu, ut imperante, & efficienter determinante illam ad exercitium motus; tamen motus ut specificatus, & in ratione motus processivi non exit nisi à potentia motiva ut à principio proximo activo formali illius.

58 Quòd hæc sit mens D. Th. colligitur ex 2. cont. gent. cap. 35. ubi ait: *Deus agit voluntariè in rerum productione, non autem quòd sit aliqua ipsius actio media, sicut in nobis actio virtutis motivæ est media inter actum voluntatis & effectum, sed oportet, quòd suum intelligere, & velle sit suum facere.* Ex quibus sic arguo: si voluntas absolutè esset principium activum illius motus, quo movetur corpus progressivè, per actum suum proprium moveret corpus: & sic suam velle esset suum facere: sed hoc expressè negat D. Th. & constituit actionem mediam inter actum voluntatis, & effectum, quæ est potentia motiva: ergo secundum D. Th. verè potentia motiva, ut comparata ad corpus, est activa: quia est virtus formæ naturalis, à qua motus ille progrediens naturalis est; ac per consequens à principio activo intrinseco. Min. potest prob. ex his quæ adduximus supra ex S. D. p. q. 78. a. 1. 4.

59 Itaque sicut causa secunda libera potest considerari absolutè, & in ratione causæ, ac per ordinem ad effectum, & sic est activa simpliciter: & per subordinationem ad causam primam, quæ primò influit, & determinat eam ad agendum, & sic est quodammodo passiva & se habet in moveri; ita pariter de virtute locomotiva dicendum est: quòd nimirum in ratione potentia, & virtutis animæ deservientis ad movendum corpus simpliciter activa est; tamen se habet in moveri respectu voluntatis, & intellectus. Et quia illud quòd convenit proximè rei, maxime præbet illi denominationem, ideo simpliciter asserendum est esse virtutem activam,

vam, inferiorem tamen ac imperatam; in quo connotatur ratio passivi. Et ex his conciliantur facile loca D. Th. Nam ubi dicit actum potentiae motivae non esse movere, scilicet per modum potentiae superioris, sed moveri per modum exequentis, loquitur de ea per comparisonem ad appetitum, ut inveniendi luce meridiana clarius innotescet. Ad rationem desumptam de intellectu & voluntate Angeli, patet ex his, quae diximus in lib. de Caelo. Et juxta hunc dicendi modum explicatum restat, quo actu appetitus motus illius sit principium: dico enim quod actu imperii proximè, prout supponit tamen cognitionem, & desiderium boni convenientis, per motum adipiscendi. De hac q. potest videri M. Bannes 1. p. q. 78. a. 1. dub. 2.

60 Ex dictis sequitur primò non unicam duntaxat esse animae potentiam, sed plures: quia anima, praesertim rationalis, plura bona consequenda respicit, ad quorum consecutionem requiruntur plures, & diversae operationes, ac per consequens plures potentiae: quae sunt formalia, & proxima hujusmodi operationum principia. Sequitur 2. in potentis animae ordinem esse: quia cum ab una anima ad multitudinem potentiarum procedatur, aliquem ordinem reperiri necessum est. Triplex est hujusmodi ordo: duo accipiuntur penes dependentiam, quam una potentia ab alia dicit: alius verò secundum ordinem objectorum. Primus ordo est naturae, & intentionis, prout perfecta sunt naturaliter imperfectis priora: & secundum hunc ordinem potentiae intellectivae sunt priores sensitivae, sensitivae autem vegetativae. Secundus ordo est generationis, prout ab imperfectis ad perfecta proceditur: & secundum hunc ordinem potentiae animae nutritivae sunt priores sensitivae: unde ad earum actiones preparant, ac disponunt corpus: sensitivae autem sunt priores intellectivae. Secundum autem ordinem objectorum quaedam sensitivae sunt priores aliis, & similiter intellectivae. D. Th. loc. cit. q. 77. a. 2. & 4.

61 Sequitur 3. quod una potentiarum fluit ab anima mediante alia. Tum quia in his, quae secundum ordinem naturalem procedunt ab uno, sicut primum est causa

omnium, similiter id, quod est primo propinquius, est quodammodo caus. eorum, quæ sunt magis remota. Tum etiam quia potentia cognoscuntur per actus: sed actus unius potentia causatur ab alio, sicut actus phantasia ab actu sensus: ergo una potentia animæ causatur ab anima, mediante alia. Secundum triplicem ordinem supra assignatum hoc fit. Potentia igitur, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis & naturæ, sunt principia aliarum per modum finis, & principii activi: sic sensus est propter intellectum, & est quædam deficiens participatio intellectus: quapropter procedit ab anima mediante intellectu, ceu principio activo, & fine. Potentia autem inferiores secundum ordinem susceptivi, & veluti materialis, ac dispositivi sunt priores, & principia respectu aliarum: sicut anima prout habet potentiam sensitivam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus.

QUÆSTIO VII.

DE POTENTIA GENERATIVA.

Postquam de anima in communi, ejusque proprietatibus, seu potentiis discernimus, agendum superest de anima vegetativa, ejusque potentiis, quia est prior, & veluti fundamentum; invenitur enim sine aliis, sed non alia sine ipsa. Vegetativa autem animæ tres sunt operationes propriae, nimirum generare, alimento uti, & crescere seu augeri, vel augmentum facere: & subinde vegetativa partis tres assignantur potentia, nimirum potentia generativa, per quam corpus acquirit esse viventis; augmentativa, per quam corpus vivum debitam quantitatem assequitur, prout ad formam naturalem consequitur: & tandem vis, seu potentia nutritiva per quam corpus viventis salvatur, & in esse, & in quantitate debita, ut docet S. D. 1. p. q. 78. a. 1. Unde imprimis de potentia generativa est agendum.

ARTICULUS PRIMUS

*Quid sit potentia generativa, quidve semen,
quod est instrumentum ejus.*

I **C**oncl. potentia generativa optimè definitur: Vis animæ vegetabilis accipiens de corpore in quo est partem illi similem in potentia, & in ea per abstractionem aliorum corporum quæ illi assimilatur, operans generari, & commisceri, atque convertens eam in similitudinem illius in effectu. Vis animæ vegetabilis, loco generis est: per hoc enim convenit cum potentia nutritiva, & augmentativa. In aliis particulis insinuantur propria materia, proprius finis, & actus virtutis ejus. Materia duplex est, scilicet semen virile, quod est simile generanti potentia ad formam specificam secundum se, & non ad hoc ut fiat actu pars animati corporis: per quod differt à materia nutritivæ potentia, quæ est potentia ut fiat actu pars animati corporis. Alia materia est sanguis menstruus, vel mulieris semen, quod semini virili commiscetur, ut sufficiat ad debitam corporis quantitatem. Actus etiam ejus duplex est, primus est decisio seminis à toto corpore, & attractio ad vasa seminaria: secundus est operari similitudinem generantis in genito. Duplex etiam finis, nimirum figuratio formalis secundum lineamenta membrorum: & similitudo secundum formam specificam, inducenda in genitum: & hic est finis intentionis, & præcipuus potentia generativæ.

2 Quoniam verò de semine passim nobis occurrit sermo, videndum est quid sit. Semen est corpus humidum, calidum, spumosum, & album, ex reliquiis alimenti ultimi, & spirituum ubique oberrantium permixtione vi testium, aut vasorum seminalium excoctum, elaboratumque, ad perfectam animalis generationem. Humidum est, ut ab agente facile terminari possit, partiumque omnium ideam continere. Calidum, ut agat formas illas educendo. Spumosum ex spirituum permixtione & motu. Album ex perfecta decoctione.

in vasis seminalibus, ac testibus. Duplex ejus est materia, nimirum residuum alimenti ultimi, atque ipsi spiritus. Residuum autem alimenti ultimi est sanguis rubens, purus, & sincerus à trunco venæ cavæ per spermaticas venas ad vasa præparantia, testesque, ac vasa feminalia delatus. Est alia materia feminis nobilior, nimirum spiritus per arterias spermaticas delati, qui ignei, aëreique sunt. Hunc duplex apud Philosophos feminis natura, aërea altera & spumosa; altera aquea, & defluens. Hæc duplex materia in plexibus illis labyrinthicis permiscetur, in quibus vena arteriam, arteria venam ingreditur, fitque illa celebrata vasorum anastomosis; & ex sanguine, ac spiritibus illis unum corpus efficitur.

3 Ut autem plenius intelligatur quomodo semen sit ex alimenti superfluo supponendum est ex Aristot. quòd quidquid in corpore continetur, aut pars corporis est, aut alimentum, aut colliquamentum, aut excrementum. Semen autem neque est pars, quia ex ipso permanente nihil constituitur; neque alimentum, neque enim excerneretur. Multò minùs est colliquatio; hæc enim ab omni humido fit, nec propriam habet sedem; at verò semen propria habet conceptacula. Erat igitur semen excrementum. In omnibus autem animantibus viviparis excrementum duplex omnino est: alterum naturaliter confluxum & utile, alterum inutile. Utile alicui est rei, aut alicui parti, aut proli suscipiendæ, gignendæ, & nutriendæ proficuum. Inutile autem, utpote dissimile assimilari nunquam potest. Illud sola copia superfluit, & quantitate sola excrementum dicitur, hoc qualitate tota noxium est. Chylus, qui fit in ventriculo ipsi ventriculo elaboranti graciosus est, sed tandem tanquam superfluum quid in intestina detruuntur: & ita quod ventriculi fuit excrementum, fit hepatis alimentum. Sanguine saturatum hepar, quod reliquum est, tanquam redundans, pellit in venas majores; sic hepatis superfluum, seu excrementum, singularum partium conveniens fit alimentum. Sanguine saturatæ partes, & carnosæ, & solidæ, quod reliquum est, tanquam redundans relinquunt in venis. Reliquia
istæ

ista sensim, & paulatim trahuntur à testibus, tandemque in feminis naturam facessunt. Hac ratione semen dicitur superfluum alimenti ultimi, seu excrementum, quia ex reliquiis alimenti generatur. Hunc sanguinem vasa feminalia immutant, alterant, candoremque concedunt, & virtutem ultimam ad concurrendum ad ipsam generationem, & conceptionem prolis.

Semen, cum partium omnium ideam in se contineat, fatalemque vivendi, ac moriendi necessitatem, varia præparatione, coctione, ac elaboratione indiget. Unde variæ partes ad ipsum dicatæ sunt, vasaque non pauca. Quædam sunt vasa semen præparantia, nimirum duæ venæ, & tonidem arteriæ, quæ ab Aristotele vocantur meatus venales. Venarum dextra immediatè à trunco venæ cavæ descendens oritur; sinistra ab emulgente ramo. Illius sanguis purior est, & peregregiè coctus: hujus verò aquosior, & sero multo dilutus. Arteriæ autem illæ spermaticæ, vitæ spiritum testibus deferentes, ambæ à trunco descendentes aortæ prodeunt. In his vasis, quæ multis plexibus, & gyris intorta sunt, anfractibusque implicita dealbatur sanguis, siquæ velut rudimentum futuri seminis, sive insita vasorum vi, sive per irradiationem testium, aut per utrumque.

Alia sunt vasa semen excoquentia. Quæ licet quatuor sint, tamen miro artificio implicata unicum corpus effingunt, quod *Epididymis* communiter vocatur. Diffinitur Epididymis: corpus oblongum utriusque testis extremo adherens, in medio aliquantulum dehiscens, excoquendo & dealbando semini dicatum. In superficie membranosum apparet, sed intus glandulosum est. Testibus per exiles fistulas adhærescit: quæ sunt meatus quidam per quos in testium substantiam attritu fragilem, & cavernosam semen corrivatur: ubi formam, perfectionem & fecunditatem consequitur secundum Medicos. Excoctum, elaboratumque semen in Epididymide, & testibus, tandem in vasa duo Epididymidi continua & ab eo prodeuntia fertur, quæ deferentia, aut ejaculatoria dicuntur. Exilem, & fere insensibilem cavitatem habent. Semen enim, cum sit ignea

ignæ, & aëreæ naturæ ratione spirituum, quibus turgēt, ea faciliè permeat. Per hos meatus semen jam prolifica specie ornatum deferitur in vesiculas, tanquam in penu, & promptuarium in quo asservetur. Quæ vesiculæ positæ sunt ad cervicis vesicæ initium, inter vesicam, & rectum intestinum, vasorumque deferentium propagines esse videntur. Geminæ sunt micis & anfractuosis cavitatibus implicatæ, ne uno exitu totum semen effluat. Ibi glandosa duo corpora apparent candidissima semen excipientia & conservantia, quæ appellantur *glandosi præsides*: ibi semen incrassatur perficiturque, & candidius efficitur. Et secundum Aristotelem in his vasis spermaticis, & non in testibus fecunditatem, & speciem prolificam consequitur. Et ratione hujus prolificæ virtutis, ac fecunditatis semen dicitur esse principium generationis effectivum.

ARTICULUS SECUNDUS

Utrum femina activè concurrat ad generationem prolis.

6 **S**ensus difficultatis est, an feminæ emittant semen prolificum, seu habens hujusmodi virtutem prolificam, & formativam partium corporis, in quantum agit virtute animæ, seu generantis: an verò solùm materiam aliquam congruam, scilicet sanguinem menstruum, aut humorem aliquem, ministrent ab eis decisum, & attractum ad locum ubi formari debet fœtus, scilicet uterum, in quo feminum fit commixtio, ceu in horto, & arvo feracissimo sementem excipiente, & matrice nobilissima: vigente calore multo, quia injectum semen hoc indiget, ut suscitetur, concipiatur, formetur. Affirmant communiter Medici. Negant Peripatetici cum Arist. lib. de generat. animal. & D. Th. in 3. d. 3. & alibi sæpe, & D. Alb. M.

7 Notandum est ex S. D. in conceptione prolis triplicem actionem inveniri. Prima & præcipua est formatio & organisatio corporis. Secunda est actio orga-

nifationem præcedens, & præparatoria materiæ ut formatio prolis fiat ex materia conveniente, & non ex quacunque. Et hujusmodi virtus est imperfecta respectu virtutis formativæ organisantis corpus. Quemadmodum enim ars, quæ formam operatur, arti, quæ tantum materiam disponit, principatur & imperat; v. g. ars navim compaginans ei principatur, quæ tantummodo complanat ligna: haud fecus virtus materiam ad conceptum præparans, ac disponens est imperfecta respectu ejus, quæ ex materia præparata, ac disposita prolem format. Tertia actio est concomitans, vel consequens actionem principalem; sicut enim locus ad optimam generationis rationem nonnihil conducit, ita & bona matricis dispositio ad bonam prolis dispositionem confert, quasi fomentum præbens. Certum est feminam activè ad prolis generationem quodammodo concurrere tam præparando materiam, quàm bona matricis dispositione. Tota ergo difficultas procedit de prima actione procedente à virtute illa formativa residente in semine.

8 Concl. femina activè non concurrat, seu non emittit verum semen prolificum, & habens virtutem illam formativam organisationis corporis. Prob. ex S. D. 1. si necessum esset femineum semen ut principium activum & prolificum activè concurrens ad formationem fœtus, in omni generatione deberet emitti, & eo mediante femina activè concurrere, ut veram matris rationem haberet: sed hoc non: ergo femina activè non concurrat emittendo semen prolificum, & formativum organisationis corporis. Prob. min. nam B. Virgo est verè mater Christi: sed tamen non emisit semen prolificum: tum quia illa conceptio in instanti perfecta est; activum autem illud principium creatum per virtutem creatam operans conceptionem in instanti non perficit. Tum etiam quia haud satis facile esset venerem quandam delectationem, ac sensibilem à tam pura conceptione proscribere, intactaque & illibatum cum Maternitate Virginitatis jura servare. Congruentius ergo est ac magis consonum asserere quòd materiam, nimirum purissimum sanguinem ministrat, passivèque ad formationem corporis Christi concurrerit:

quia secundum hanc sententiam, inquit S. D. *potest salvari virginitas Beatissimae Virginis Mariae, & ejus maternitas.*

9 Secundo prob. ex eodem S. D. agere sequitur ad esse perfectum, unumquodque enim agit secundum quod est actu illud quod agit: sed sperma seu semen muliebre non habet perfectum esse: ergo non potest pertinere ad organisationem corporis, & operationem membrorum radicalium.

10 Dices quod semen mulieris virtutem fortiatur imperfectam, quae tamen per formativam virtutem feminis virilis ad perfectum esse adducitur. Contra; quaelibet virtus naturalis suapte natura operativa & activa de se aliquem effectum producere potest, saltem eo modo quo virtus est: ergo saltem illa virtus debilem effectum aliquem producet ex se, & sine consortio feminis virilis, si jungatur sanguini menstruo, cum materiae, in quam agat; unde saltem imperfectam organisationem membrorum sine consortio feminis virilis operabitur. Nec satisfacit, si dixeris illam virtutem solum esse in potentia in semine mulieris, & effici in actu per virtutem formativam feminis virilis; nam quando duo corpora sunt ejusdem generis & naturae, unum in virtute sua activa non est potentia ad alterum, quia virtus sequitur naturam & formam: sed duo semina, per ipsos, sunt ejusdem essentiae & naturae: ergo semen mulieris in sua virtute activa non poterit esse potentia ad semen viri, sed simpliciter est ut quid materiale, & passivum.

11 Conf. 1. per illos semen agit ut continens ideam omnium partium corporis; sed idea dicit virtutem in actu, seu formam, quae est principium actuale proximum operandi; ergo non est in potentia. Conf. 2. generans se habet per modum artificis operantis per virtutem suam formativam sicut ideam: sed videmus quod in artibus, seu artificibus subordinatis inferior non pertingit ad introductionem ultimae formae, sed solum materiam praeparat & disponit, sicut ille qui complanat & dolat ligna respectu ejus qui navim compingat ut superior & Architectus; ergo cum virtus in

muliere sit imperfecta, & inferior respectu virtutis in femine virili residentis, non potest pertingere ad inducendam ultimam formam, sed solum materiam præparat, ut sit materia conveniens, in quam virtus seminis virilis agere possit. D. Th. in 3. d. 3.

Solvuntur Argumenta.

12 **O**bjicies: in feminis sunt omnia vasa semini procreando, excoquendo, & deferendo dicata, ut Anatomici experientia probant: hæc latè describit Andreas Laurentius peritissimus Archiater, & Medicus lib. 7. c. 8. & seq. sed natura temerè nihil frustra molitur: ergo semen emittunt activèque ad generationem concurrunt.

13 Dices serosum tantum, & aqueum humorem ibi contineri. Contra: natura nunquam plexus formavit nisi ad coctionem, & elaborationem novam: sed vasa illa plexibus labyrinthis implicita sunt: ergo ad elaborandum perfectum semen. Contra 2. ibi reperitur conjunctio venæ spermaticæ cum arteria sicut in maribus: sed non alia sanè de causa, nisi ut duplex materia permisceatur, & ex sanguine ac spiritibus unum fiat corpus, quod est semen: ergo ibi continetur verum semen.

14 Dices, quòd vasa illa id præstant in mulieribus, quod mammæ in viris. Contra virorum mammæ ad ornatum, & robur: feminarum verò testes nisi excoquendo semini dicatos putes, inutiles erunt. Virorum mammæ glandosæ non sunt, nec lac generant: feminarum testes glandosi sunt, ut in maribus. Præterea cur ejaculatoria vasa, quæ à testibus ad uteri latera, vulgò *cornua*, feruntur, mulieribus magis intorta quàm viris, nisi ut viæ brevitas plexuum varietate compensaretur.

14 Confir. certissimum est in coitu aliquid à mulieribus excerni, unde voluptas, & titillatio: sed id quod excernitur, nec sanguis est, nec serosus quidam humor: ergo semen excoctum. Prob. min. imprimis sanguinem esse nemo nisi mente captus affirmabit: nam fluentibus menstruis titillatio nulla, voluptas nulla perferitur, imò quamplurimæ diris torquentur cruciatibus. Serosum, &

incoctum humorem non esse; mirabilis vasorum præparantium, & flexuum structura convincit: ergo est elaboratum quid, & excoctum quod excernitur, nimirum semen perfectum. Et quidem semen esse, & color albus, & crassities, & spirituum, quibus undiquaque turget, copia satis declarat. Si feminarum, quæ diutius à cocto temperarunt, organa secentur, videbis eorum vasa, & teste semine circumfluere. Ab eisdem etiam quandoque per insomnia copiosissimum semen erumpit. Imò & dum femine turgent eorum genitalia, libidinis stimulis agitatae furias sæpe, & rabiem colligunt: quo excreto, omnino mansuescunt, & feritatem deponunt. Et tandem docet quotidianus usus castratas animalium feminas nullo jam maris amore ardere, in eisque libidinis stimulos omnino extingui: immò & ad conceptiones ineptas esse.

15 Si autem dixeris semen illud infœcundum esse, & nulla vi agendi præditum, instant Medici cum Galeno: c. 1. Spiritus, inquit, per arterias spermaticas delati, & exquisitè in labyrinthis plexibus cum sanguine permixti, an in prima conformatione otiosi feriantur? Nunquid ex iis tanquam materia spermaticæ partes generabuntur? Aget ergo feminarum semen, sed imbecillus, quàm viri, quia minus calidum, minusque spirituosum. Secundo quia fœtus aliàs patri, aliàs matri similes esse omnibus est exploratum: similitudo autem hujusmodi à sanguine menstruo solo esse nequit; quia semper matri similes essent: nec à semine solo maris, quia patri semper similes essent: ergo à communi causa ab utroque manante, communis autem causa semen est. Tertiò, morbi hæreditarii in sanguine menstruo causam habere nequeunt; etsi enim debilem, & morbosum fœtum reddat, at renibus calculosam dispositionem v. g. imprimere soli hoc semini concessum est, non verò sanguini impuro, qui singularum partium ideam in se continere nequit. Tandem, quia formatio omnis, & specificatio à semine est, non à sanguine: materia enim, ut materia est, speciem mutare non potest: sed fœtus secundum speciem matri potiùs assimilatur, quàm patri. Nam si ovem caper inierit, ovem duriori lanitio; si capram aries, capram molliori pilosigini ait Athenæus: ergo à matre vis aliqua formatrix

hæc autem non sanguini, sed semini indita est. Hæc sunt potiora argumenta, quæ in favorem huius sententia proponuntur apud Andream Laurentium lib. 8. q. 5.

15 Ad singula respondendo dicimus, vasa equidem, illa in feminis reperiri, nec frustra esse: nec tamen ad id pertingere posse ut perfectum semen decoquant, optimèque elaborent, ut possit esse vis organifans corporis animati formationem, quæ est actio perfecta, & finis: sed solum est materia congruens, seu conveniens, ut virtus formativa, quæ est in semine viri, in eam agere queat. Unde simpliciter nomen, & rationem feminis, seu spermatis non habet, quod potissimum tale denominatur à virtute formativa, quæ est in ipso, ut docet D. Alb. M. lib. 9. de animal. tr. 2. c. 3. Et in hoc est discrepantia Peripateticorum à Galeno, qui semini muliebri non solum tribuit esse materiam congruam, & convenientem, ut in ea fiat generatio; sed etiam virtutem informativam membrorum radicalium. Quam virtutem ei denegant Peripatetici, eamque totam esse volunt à semine viri, quod habet alterare, immutare, ac separare materiam illam ad membrorum diversorum organisationem.

16 An verò sit dicendus sanguis menstruus, vel ferus humor, de nomine quæstio est. Quidam antiqui compellarunt ipsum nomine sanguinis menstrui, prout sanguis menstruus communi vocabulo exprimit quidquid in matrice est materia competens & congrua ipsi generationi: sive sit sanguis nutrens rubescens, sive dealbatus in illis vasis seminalibus. Verum tamen est sanguinem illum dealbatum, qui imperfectè, & secundum substantiam, sperma dici potest, esse materiam magis congruam: quia cum sit jam nonnihil digestum facilius à calore igneo, qui est in semine virili, digeri potest, & assimilari spermati ut congruum fiat ejus nutrimentum. Attrahitur præterea sanguis menstruus, & assimilatur virtute spermatis ad debitam corporis & partium illius quantitatem, quæ valde modica esset si solum humores viri & mulieris ad ejus constitutionem commiserentur.

17 Hujus rei gratia notandum est, quod cum isti humores sunt in matrice commixti, clauditur matrix, & tunc sperma viri attrahit ad se humorem mulieris, &

super ipsum conglobatur, veluti sperma galli in albumen ovi. Matrix subito illa operit, ne sperma in vacuum matricis evaporet, incipitque menstruum retinere, ad ministrandum conceptui nutrimentum. Est enim in femine virtus duplex: generativa, quam à testibus, vel vasis seminalibus habet; & nutritiva, quæ est à membris, à quibus attractum est. Sperma namq; est superfluitas, quæ est in membris facta ad similitudinem membrorum. Unde sperma est humor membris assimilatus, & jam sigillandus formis, & figuris membrorum; sed nondum sigillatus. Ideoque virtuti formativæ facile est obediens ad omnis membri formam suscipiendam: sicque nutritiva illa virtus generativæ deservit. Deinde autem ex calore spermatis generatur quædam pellis duos humores involvens: & cum virtus operatrix sit in spiritu, totum vel major pars spermatis probabiliter dicitur propter sui subtilitatem in spiritum converti; pervadereque humorem muliebrem veluti materiam suam. Est enim spiritus virtutis vehiculum. Hic duo præstat, materiæ distensionem, reddendo aptam ut membrorum lineamenta suscipiat: deinde perforat penetrando ea quæ circa ipsum sunt. Et quia major copia spirituum sursum tendit, ideo ibi organa magis perforata. Dico igitur quod in tali operatione femina præstat humorem, seu materiam competentem, in qua virtus activa feminis virilis mediantibus spiritibus agit, & prolificat formando membra radicalia.

18 Vasa autem illa testesque in mulieribus poni omnium pene consensu certum est: sed cum imperfecta sint, sufficit eis materiam præparare, & congruam efficere, ut in eam sperma agat dum in matrice modo præfato commiscetur, & ut sit nutrimentum primum & magis congruum. Etsi enim muliebri semen virtutem generativam non habeat activam, & formativam membrorum radicalium: tamen ex partibus unde attrahitur, habet virtutem nutritivam obedientem facile virtuti generativæ feminis viri, ad membrorum formationem. Unde & suos spiritus habet; egrediturque cum delectatione: atque habet convenientiam aptitudinis ad formam. Sed sanguis menstruus est materia non propria, & non habens

convenientiam aptitudinis ad formam : spiritibusque non turget . Unde cum delectatione non injicitur . Cum autem attrahitur sanguis menstruus per digestionem , & alterationem spermatis in matrice, pars ejus subtilior ipsi assimilatur; & alia aut in lac derivatur, aut abjicitur . Sunt & vasa ad delectationem : quæ maxima in eis extensivè debet esse , ne ob tot partus molestias à coitu deterreantur . D. Alb. M. loc. cit. c. 3. & 4. Unde castratæ femellæ in animalibus libidine , & coitus amore non æstuant : quia incentivum voluptatis deest , & alioquin spiritus a testiculis earum non attrahuntur , sicut antea . Ex his patet ad conf.

19 Ad 1. quod adducitur pro fecunditate prolifica hujus seminis dico spiritus in organisatione , & conformatione non otiosi , sed continere materiam in sua congruitate ut facilè membri formam suscipiat : et forsàn coadjuvare , ut menstruus sanguis illuc attractus fiat materia propria , & habens convenientiam aptitudinis ad formam : non tamen formare membra radicalia , sed hoc totum deberi virtuti generativæ activæ , quæ est in semine viri . Ex D. Alb. M. ibid

20 Ad 2. resp. ex D. Alb. M. ibid. quòd hujusmodi similitudo fit ex spermate viri , & sanguine menstruo congregatis ; secundùm proportionem spermatis viri super sanguinem menstruum . Si enim sperma viri fuerit vincens , & figurans , erit perfecta similitudo ad patrem : si autem vicerit qualitas menstrui , & impedierit operationem spermatis in figura , & colore , erit similitudo ad matrem . Et secundùm diversas alias proportiones , diversæ oriuntur similitudines secundùm figuram membrorum , & colorem . Nec tamen inde colligendum putes semen muliebre activè concurrere . Duplex in spermate distinguenda est virtus : una ad speciem inducendam : & quoad hanc non quærit nisi materiam humanæ speciei convenientem , & non attendit similitudinem aliquam . Alia est ex qualitatibus materiæ derivata : & ea operatur complexionem , figuram , & colores : & secundùm eam quandoque materia obedit in toto , & inducitur similitudo patris . Aliquando resistit penitus qualitas materiæ , ac perinde matris similitudo inducitur . Aliquando etiam in

parte vincit, & in parte succumbit, & tunc in diversis membris utriusque similitudo causatur. Aliquando tandem operatur secundum aliam qualitatem peculiarem; & tunc nullius parentum inducitur similitudo, sed avi, proavi &c. vel etiam extraneorum. Quoniam multa sunt superiora, & inferiora, quorum qualitates sunt in spermate, & sanguine menstruo. Unde cum generatio proprie ad speciem terminetur, solum sperma viri habet rationem principii activi. Ex his patet ad 5.

21 Ad quartum dico foetum etiam similem matri in specie evadere, quatenus ipsa praeprarat materiam congruamque efficit, licet virtus completiva, & formativa, sit à semine viri: quia similitudo in specie ex duobus resultat, nimirum ex materia congrua & forma partiali unitis; quae sunt causae intrinsecae speciei.

ARTICULUS TERTIUS

In quo sit potentia generatiua.

22 **N**otandum est ex S. D. r. p. q. 118. a. 1. quod, cum generans generato simile esse oporteat, necessum est virtutem esse corpoream, per quam reducant materiam de potentia in actum. Quando autem aliquid est perfectius, tanto majori virtute pollet, & actionem suam ad magis distans protrudere valet; v. g. quanto aliquod corpus est magis calidum, eo calefactionem in remotioribus producit. Corpora alia sunt non viventia, & haec ordine naturae inferiora sunt: unde generant quidem sibi simile, sed non per aliquod medium, sed per seipsa: sicut ignis per seipsum alium ignem producit. Corpora autem viventia, & praestantiora sunt, & majori virtute praedita: ac perinde agunt ad generandum sibi simile, sine medio, ac per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis; in quo caro v. g. carnem generat: cum medio vero in actu generationis simpliciter. Quia ex anima generantis derivatur quaedam virtus activa ad ipsum semen animalis, vel plantae, sicut à principali agente quaedam vis motiva.

ad

ad ipsum instrumentum derivatur. Modò est difficultas an in utroque modo agendi generans generet per virtutem activam generativam in se existentem.

23 Prima conclus. in viventibus potentia generativa prima, quæ est pars potestativa animæ vegetabilis, est in generante, istudque generat per virtutem sibi intrinsicam. Prob. ex S. D. tum quia potentia vegetativæ objectum est solum corpus animæ unitum: non enim potentia vegetativa agit nisi in corpus, cui anima unitur: ergo necessum est potentiam quamlibet vegetativam in ipso vivente residere. Tum etiam quia omnis operatio animæ est actio vitæ: sed vivum est, quod movet seipsum ad operandum: ergo omnem operationem animæ in vivente esse oportet: atque adeo generationem, virtutemque generativam in generante esse.

24 Secunda concl. potentia generativa secunda non est in calore illo, quo anima utitur ad digestionem, & generationem carnis, neque in femine deciso, veluti subjecto. Prima pars prob. calor ille naturalis est instrumentum virtutis generativæ & nutritivæ: ergo non est subjectum illius. Secunda pars etiam prob. postquam decisum est, quid vivum non est: quælibet autem virtus animæ est in ipso vivente: est igitur in ipso, ceu instrumento virtutis generativæ, & ejus actio non pertingit ad speciei assimilationem, nisi ut motio virtutis generativæ primæ, & radicatæ in substantialibus animæ, cujus est instrumentum, & in cujus virtute operatur. Itaque ab anima ceu radice est virtus in organo generationis, quæ virtus femini, tanquam medio, & instrumento virtutem influit ad generationem, quæ generat membra secundum unamquamque virtutem congruam actioni illius: omnium enim partium ideam continet. Vnde hæc virtus non incongruè dicitur virtus generativa secunda; quia causata est à prima, quæ licet non sit pars animæ nec anima, tamen actione animæ operatur. Vide D. Alb. M. sum. de hom. tract. 1. quæst. 16. 2.

ARTICULUS QUARTUS

*Utrum potentia generatiua in omnibus reperiatur
viventibus .*

25 **N**Otandum est inter potentias animæ vegetati-
uæ ordinem esse, tum generationis, tum in-
tentionis, seu naturæ, & perfectionis, quemadmo-
dum de omnibus potentiis animæ in communi supra
explicatum est. Ordine generationis primò incit nu-
tritiva, dein augmentativa, & tandem generatiua.
Nutritiva augmentatiuæ deservit: utraque generatiuæ.
Vnde generare est ut finis animæ vegetatiuæ, & opus
illius perfectissimum, ut latius infra deducemus. Id-
circo ordine naturæ & intentionis prior est potentia ge-
neratiua .

26 In his autem, quæ cum ordine, & quadam
successione operantur, & unum ab alio dimanat, non
requiritur quòd subjectum omnibus suis potentiis orna-
tum, & perfectum sit. Vnde videmus quòd organa
earum cum quadam successione formantur. Primò for-
matur cor, deinde hepar, & cerebrum: & formatis
his, quæ sunt principalia, deinceps per hæc cætera
formantur. Dein suum augmentum, incrementum-
que suscipiunt. Hoc autem quædam aggeneratio est:
unde quædam communis ratio potentia generatiuæ est
in nutritiva, & augmentativa, imperfecta tamen re-
spectu potentia generatiuæ simpliciter. Et mediantibus
spiritibus habentibus virtutem formativam à testi-
bus, locum verò, & centrum in corde, paulatim per-
ficiuntur organa generatiuæ potentia, cui formationi,
& organisationi deserviunt nutritiva, & augmentati-
ua: paulatimque virtus eis inditur ad generandum:
sed hæc virtus nondum assequitur rationem naturalis
potentia, quousque vigorosa sit ad agendum, & potius
naturalis impotentia dicenda est, quàm potentia. Quia
hæc nominat principium proximum, concianum, vi-
gorosum, ac dispositum ad operandum. Unde non
est necesse quòd potentia ista pro omni tempore insit
simpli-

simpliciter, & completè: sed cum vivens assequitur esse perfectum, & secundum speciem, & secundum individuum.

27 Notandum est præterea animalia esse in triplici differentia: quædam simpliciter perfecta, quæ nunquam ex putrefactione fieri queunt, sed ex semine operante actione animæ, & formante paulatim, distinguenteque eorum membra, organaque quibus varias animæ operationes exercent: ut bos, leo, homo &c. & quæcunque animalia non modò præsens sensibile profrequentia, sed & absens, vigentiaque memoria; & sensus omnes participantia. De quibus fusè agit D. Alb. M. lib. 21. de animal. tract. 1. cap. 3. Animalia verò sunt imperfecta, ex eodem ibid. cap. 3. quæ tam in membris, quàm in participatione motus & sensus deficiunt: ut animalia, quæ generantur ex putri materia; v. g. vermes, in his enim nulla organa sensus distincta, nisi tactus. Et his imperfectiora sunt spongiarum genera, quæ nonnisi tactum valde confusum sortiuntur: & solo contractionis, & dilatactionis motu movent se. Inter animalia imperfecta etiam anguillæ computari solent. Ex his quædam generant, tamen sibi dissimile in specie: vel aliquid imperfectum generare dicuntur: v. g. muscæ vermes edunt. Alia nil penitus generare putantur, ut salamandra, & anguilla. Vide M. Bannes in p. par. quæst. 78. artic. 2. dub. 5.

28 Prima concl. in omnibus animalibus perfectis est potentia generativa, non quidem semper in ratione naturalis potentia; sed multoties in ratione naturalis impotentia: sic in pueris, senibus, mulis, & aliis similibus est potentia generativa per modum naturalis impotentia: in viris autem est per modum naturalis potentia, cum possunt semen prolificum ex superfluo alimenti decidere: in mulieribus autem, cum humorem spermaticum, vel materiam congruentem ad generationem præbere valent. Reuoca in memoriam ea quæ diximus tom. 2. quæst. 9. a. art. 3. 2. nimirum non dici impotentiam naturalem per carentiam omnis potentia, seu defectum, sed quia potentia contrariis impedita dis-

sposti-

positionibus non potest plenè vincere materiam, eamque terminare, sed potius ab ea vincitur, & impeditur ne sit vigorosa ad naturales operationes exercendas. Neque dicitur quis naturaliter impotens propter aliquod impedimentum ab arte, vel extrinsecus adueniens, sed debet esse quid radicaum in substantialibus subjecti: v. g. mulæ carent semine menstruo, & muli semine prolifico, propter eorum frigiditatem: ideo generativam quidem potentiam habent, tamen per modum naturalis impotentiae: quia tale impedimentum est in substantialibus subjecti: menstruum enim, & semen, substantialiter ad principia generativa spectant. Unde quandoque reddita vigorosiore eorum potentia generasse dicuntur. Sed hoc rarò accidit. Ratio est quia alia animalia perfecta non essent secundum animæ vegetativæ rationem: cuius pars est ipsa potentia generativa prima. Est tamen hæc quædam in eis imperfectio accidentalis, quia nequeunt operationem perfectam elicere, quæ est secundaria animæ perfectio.

29 Secunda concl. in animalibus simpliciter, & secundum suam speciem imperfectis non est potentia generativa per modum potentia naturalis, vel impotentiae naturalis: sed solum secundum quandam materiae convenientiam, & actu inchoativo; quatenus scilicet est in eis nutritiva, cuius materia digesta est convenienter, ut ex ea formetur animal, seu ejus partes. Ratio est, quia tunc aliquid dicitur simpliciter perfectum, cum est potens sibi simile generare: sed per potentiam generativam, sive sit naturalis potentia, sive impotentia, efficitur vivens potens secundum formam suam, & speciem aliud simile generare: ergo si animalia imperfecta sub hac ratione potentiam generativam haberent jam secundum speciem suam non essent imperfecta, sed perfecta. Quod ergo aliquando generent non provenit ex aliqua vi activa naturali, quæ sit in semine, vel humore agente actione formæ: sed etiam tunc calor Solis se habet ut virtus formativa talis materiae, quæ quia convenienter est, facile reducitur ad actum, & non indiget multis motoribus. Unde non generant aliquid
secun-

secundum speciem simile : vel si generent, idem est in colore, figura, &c. cum aliis ex putrefactione generatis, quod manifesto indicio est, simile principium formativum in utraque generatione concurrere.

30 Hac de causa omnia animalia imperfecta, v.g. vermes, ranæ, &c. sive generentur ex putri materia, sive ex materia illa quæ vim humoris habet, seu materiæ convenientis, non tamen seminis, ejusdem sunt speciei. Prob. species sumitur à principio activo operante in materia congruente : sed ibi est idem principium formativum, scil. virtus Solis, in materia congruente ad generationem ipsorum operans : ergo sunt ejusdem speciei. D. T. 7. Metaph. lec. 6.

31 Conf. virtute Solis in terra bene disposita, & materia congruente generatur arbor, quæ producit semen, ex quo postea generatur alia arbor ejusdem speciei cum ea, quæ vi Solis genita est, quia in utriusque generatione calor & virtus Solis se habet ut principium ultimò formans & digerens materiam : sed virtus Solis in generatione omnium animalium imperfectorum ita se habet : ergo sunt ejusdem speciei, sive generentur ex putri materia, sive ex materia illa, quæ vim humoris habet.

Solvuntur Argumenta.

32 **A**Rg. multa sunt viventia quibus actus potentia generativæ competere non possunt : sed ubi non reperiuntur actus potentia generativæ, neque ipsa potentia generativa, quia omnis potentia est propter suas operationes : ergo potentia generativa non reperitur in omnibus viventibus. Prob. maj. actus potentia generativæ duplex est, nimirum decisio seminis ex superfluo alimenti, qui in vasis seminalibus exercetur, ubi semen virtutem formativam recipit, & operari similitudinem generantis in genito, qui exercetur in semine quod in matricem mulieris injectum similitudinem operatur in genito : sed hujusmodi actus in omnibus viventibus non reperiuntur : ergo actus potentia generativæ in omnibus viventibus non reperiuntur.

M. n. prob. quia in femina, ut diximus, non est decisio feminis, quod sit principium prolificum, seu generativum ex se speciei: unde femina definitur, quæ generat in se ex femine alterius suæ speciei: masculus verò, qui generat in alio suæ speciei ex femine proprio: similiter in plantis decisio feminis non est: ergo huiusmodi actus in omnibus viventibus non reperiuntur.

33 Conf. multa sunt ventia quæ non generant, ut muli, pueri, senes, & similia: ergo in illis non est actus generandi, & subinde neque potentia generatiua.

34 Resp. ad arg. quòd anima vegetatiua est principium primum generandi sibi simile, siue per nutritionem, & augmentum, in quibus generatur pars similis, estque potentia generatiua ibi sicut in materia conuenienti, à qua semen decidi potest, si esset debitus calor, & virtus formatiua, ut in animalibus imperfectis: vel simile secundum speciem, & naturam per decisionem feminis ab ipso vivente habentis virtutem formatiuam ultimò. Licet non omnia animalia prorumpant in actum exercitum decisionis, nec omni tempore; propter rationes dictas. Et licet femina non descindat semen ex se per modum principii formalis effectiui, ratione cuius ex se generare dicatur: bene tamen per modum principii materialis, ut diximus: ratione cuius ex se generare dicitur. D. Alb. M. loc. cit.

35 In plantis etiam est decisio feminis. Decisio etenim quælibet in genere est separatio quædam nutrimenti à cibo: quod est natum conservare individuum: in quo separato per generationem species salvatur. Huiusmodi autem separatio in planta est: quia id unde fit generatio separatur ab eo quod est cibus, maximè ad sustentationem corporis plantæ. Verumtamen planta extra se non projicit semen. Dicit etiam potest, & forte congruentius, in planta duplicem generationem esse: alteram per quam ipsa planta in iuventutem pristinam redit: & in hac generatum semper est pars generantis: unde fit ex nutrimento ipsius plantæ: altera est generatio plantæ similis in specie, per quam non salvatur nisi species plantæ, & non individuum: & hæc fit

medio femine deciso à nutrimento, & extra plantam
projecto: ut in nucleis, & fructibus accidit. D. Alb.
M. ibc. cit.

36 Dices, ex his sequi augmentativam, & nutriti-
vam à generativa non distingui: nam si descindere se-
men est separare quandam partem nutrimenti, etiam
augmentativa separat quandam partem nutrimenti ad
augmentum: imò & nutritiva ad partem substantiæ ter-
minatur: si autem descindere semen fit per aliquod or-
ganum attrahere superfluitatem quartæ digestionis, &
maturare ipsam, ita ut formam seminis recipiat, & vir-
tutem formativam alicujus similis in specie ipsi gene-
rati, tunc non videbitur actus generativæ esse in plan-
tis, in quibus non est attractio partis nutrimenti ad or-
ganum unum, quod ei virtutem informativam largia-
tur. Planta enim in stipite, & in ramis, & in radice
profert furculos, virgas, folia, flores, & fructus.

37 Resp. neg. seq. Ad 1. prob. respondebitur infra,
ubi ostendetur quomodo hæ potentia ab invicem distin-
guantur. Ad 2. autem prob. dico quòd in plantis po-
tentia generativa speciale organum non habet, sed in
tota planta confusum: ideo ubique generatio accidit:
quia nimirum planta qualitatem eandem, & similitu-
dinem habet in suis partibus. Eapropter nutrimentum,
quod aptum est unam partem nutrire, est etiam aptum
nutrire partem alteram. Nullumque discrimen inter
humidum radicale, & nutrimentale in ipsis reperitur.
Ideoque ex humido nutrimentali in ipsis generatio esse
potest. Cujus signum est plantæ partes abscissas recres-
cere, quod in animalibus, organorum magnam diver-
sitatem sortientibus, non contingit. Ex nutrimento ita-
que, in quo dominatur humidum aquosum, facile di-
gestibile, folia erumpunt, ex nutrimento verò, in
quo dominatur subtile terreum bene commiscibile,
& furculi enascuntur. Et tandem ex eo, in
quo subtile æreum cum aqueo facile digestibili, & ma-
turabili commiscetur, fructus generantur, & sic de
aliis. D. Alb. M. ibid.

QUÆSTIO VIII.

DE POTENTIA NVTRITIUA, & nutritione.

Postquam egimus de potentia generativa, per quam corpus acquirit esse substantiale vivens, operæ pretium est disserere de ipsa potentia nutritiva, per quam corpus in tali esse salvatur.

ARTICULUS PRIMUS

An sit nutritio, potentiaque nutritiva, & quæ sint?

Ipsa autem potentia nutritiva, ex Avicenna lib. 8. natur. est vis animæ vegetabilis convertens corpus à corporeitate, in qua erat, in similitudinem corporis in quo est, & uniens ei cibum propter restorationem ejus, quod solum est in illo. *Vis animæ vegetabilis* proprium indicat hujusmodi passionis naturalis subjectum in quo radicitur; unde ponitur loco generis: *Convertens* proprium ejus ostendit actum. *Conversio* enim activè versionem in se ex alio, & non in aliud propriè designat: nutritum autem mediante nutritiva convertit ad se cibum, non tamen in aliquam speciem novam, quæ prius non esset: sed in speciem carnis, ossis, nervi &c. quæ prius erant. Unde à generatione differt, quæ est transmutatio à specie in speciem aliam, & non propriè versio ad se. *Corpus à corporeitate in qua erat prius*, designat propriam materiam, scil. cibum, qui à corporeitate physica, specie naturali cibi transit in speciem carnis &c. Cætera finem ipsius potentia nutritivæ indicant. Hæc duplex est: scil. finis operis, & intentionis. Finis operis est conversio cibi in similitudinem corporis ejus in quo est potentia nutritiva, scil. nutriti. In hac enim consistit efficiens,

ciens. Finis intentionis & ultimus efficientem movens
est restauratio deperditi, seu ejus restauratio quod
hanc erat ex illo:

2. Difficultas ergo est impræsentiarum, utrum in
vivente constituenda sit hujusmodi vis animæ vegetabi-
lis, & actio conversiva alimenti in substantiam nutriti
ad restorationem ejus, quod per actionem caloris
continuo agentis in materiam, seu partes corporis, de-
perditur? Magist. in 1. d. 30. negativam sententiam
tenuisse videtur. Existimavit enim alimenti sumptionem
solum esse in fomentum caloris naturalis: sicut in li-
quefactione auri plumbum admiscetur, ne aurum con-
sumatur, sed plumbum. Oppositum communiter do-
cent Theologi & Philosophi cum D. Th. ibid. q. 2. a.
1. c. & aliis multis in locis. Eandem sententiam asse-
ruit D. August. lib. de vera Relig. c. 40. his verbis: Ali-
menti carnis corrupta, id est, amittentia formam suam
in membrorum fabricam migrant.

3. Prob. ex eodem S. D. quia ad sensum experimur
res crescere, & augeri: ergo & nutrir. Conseq. prob.
res augmentum suscipere nequit, nisi materia, quæ pri-
mo sub parvis dimensionibus terminata est, postmo-
dum ad majores dimensiones perducatur: sed hoc non-
nisi dupliciter fieri potest: nimirum, vel ita ut tantum
materiæ parvis dimensionibus subjaceat, quantum ma-
joribus dimensionibus substernitur: quod per rarefactio-
nem evenit, ut explicuimus lib. 2. de gen. q. 3. vel ita
ut plus materiæ sit sub majoribus, quam sub parvis di-
mensionibus: augmentum autem viventis, corporis
humani v. g. per rarefactionem fieri nequit, ut patet:
ergo per novæ materiæ additionem: sed hæc materia
dupliciter tantummodo addi potest: nimirum, vel per
creationem novæ materiæ: vel per conversionem alte-
rius in ipsum, seu per hoc quod materia alterius cor-
poris vincitur materia hujus illo corpore in istud trans-
mutato, scil. alimento in nutritum: per creationem
autem nova materia non additur: ergo per conversio-
nem cibi in nutritum: quæ conversio simpliciter est nu-
tritio. Min. prob. quia materiam omnium in principio
creavit Deus; ut est communis SS. sententia. Nec va-

dicere materiam novam addi, ut si quod in tantum
 subjectum per circumpositionem, & non per
 versionem illius in substantiam alicui. Nam, calor
 igneus non minus in humidum naturale, seu
 cale, quàm in nutrimentale agit, facile totum
 quod in principio generationis est de veritate humanae
 naturae absumeret, nisi per incorporationem cibi res-
 tauraretur.

4 Obijcies illud Math. c. 15. ubi dicitur: *Omne quod
 in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emitti-
 tur*: Illud autem quod emittitur non convertitur in ve-
 ritatem humanae naturae, sive substantiam alicui. Unde
 Venerab. Beda ibid. subdit: *Quivis tenuissimus huius
 aut liquens esca, cum in venis, & artibus deest
 fuerit, & digesta, per occultos meatus, quos Graeci
 ros vocant, in secessum emittitur*. Et reipsa quidem
 cum homo secundum id quod fuit de integritate naturae
 ejus, resurgere debeat: si nutrimentum in substantiam
 & veritatem naturae viventis converteretur; pariter &
 caro bovis resurgeret, quod absurda est. Deinde
 quia calor de se transmutat, & consumit; non verum
 unit, & incorporat: calore ergo illo, quo nutritum
 nutritur tanquam instrumento, potius absumitur cibum
 vel in secessum emittitur, quàm in substantiam alicui
 transeat. Tandem quia tantum de alimento in substan-
 tiam alicui converti posset, quantum perditur: ac pro-
 inde vivens immortale evadere posset. Ac denique
 quid & quomodo in substantiam viventis convertitur
 cum humidum radicale per ipsum restaurari nequeat.

5 Resp. ad argum. cum D. Th. & D. Alb. M. 1.
 4. d. 44. a. 7. quòd omne distribuitur pro partibus sub-
 jectivis, & non integralibus: id est, quaecunque spe-
 cies in os intrans, & in ventrem vadens, cum multum
 impuritatis habeat, per secessum emittitur, licet non
 tota. Ad autorit. V. Bedae respond. ipsius loqui de
 parte cibi secundum materiam carnis nutrimentalis
 & non secundum speciem: cum qualibet caro se-
 cundum speciem augeatur, & non secundum mate-
 riam: materia enim similium membrorum influit, &
 effluit, sed non species. Unde post decoctionem qua-

libet augeatur, & nutritur. Resp. ad 1. conf. quòd nutrimentum primò est dissimile, & ultimò simile, ut non est caro bovis, v. g. sed potentia proxima caro humana. Eapropter non est necesse, ut in homine referat caro bovis, quia non est de integritate nature humanæ, nisi quatenus est caro humana: & dissimile quid carni bovis. Resp. ad 2. quòd licet calor, inquantum calor consumptivus sit, non tamen inquantum calor naturalis, ut diximus supra. Resp. ad 3. quòd virtus conversiva per continuam actionem deturatur: unde procedente tempore, non tantum alimentum in suam substantiam convertere potest, quantum deperditur. Resp. ad 4. cum S. D. humidum radicale, pertinet ad totam speciem, si auferatur, non restituitur; v. g. si auferatur pes, vel brachium. Restitui tamen nutritivum humidum quod est in via ad speciem: quia manet in radice.

6. Quæres an in quolibet vivente sint plures potentie nutritivæ specie distinctæ, an unica duntaxat? Respondetur attendendum ex D. Alb. sum. de hom. tr. 1. q. 9. art. 2. quòd nutritiva prima, quæ est pars vegetabilis animæ, est unica duntaxat. Nam potentie specificantur per actus, ut diximus: unde unius actus secundum speciem indistincti unica est potentia specie indistincta: sed nutritivæ est unus actus secundum speciem, qui est finis intentionis ejus, scil. restauratio deperditi, & salus seu conservatio substantiæ: ergo est unica specie potentia nutritiva. Si autem loquamur de nutritiva secunda, quæ est virtus ab ipsa nutritiva prima causata in diversis partibus corporis, quemadmodum sunt diversæ complexionis istæ partes, quæ immediate nutriuntur, scil. os, caro, nervus, arteria, vena, cerebrum, & medulla, & hujusmodi partes similes; ita & plures virtutes nutritivæ secundæ, & derivatæ à prima sunt in diversis organis. Unde Avicenna dicit omne membrum habere virtutem nutritivam propriam, quæ est in eo quod nutrimentum permutat in similitudinem ejus propriam, & unit ei. Ratio est, quia ubi sunt diversi termini, ibi oportet esse motus diversæ rationis, ac per consequens diversas virtutes pro-

Quaest. VIII. De potentia nutritiva.

as moventes: caro autem, nervus, ossa &c. sunt res diversae rationis terminantes ipsos nutritionis motus: sapropter diversas virtutes nutritivas in eis oportet constituere. Nec tamen existimandum est hujusmodi virtutes esse diversae speciei simpliciter. Quia finis eorum operum sit multiplex, tamen simpliciter est unus finis intentionis, ad quem ultimo ordinantur, & à quo specificantur. Sed differunt secundum materiam, & quasi specie incompleta; sicut erectio fundamentorum, constructio parietum &c. solummodo specie incompleta, & secundum materiam, seu penes opera particularia distinguuntur; quae ad unum finem intentionis ordinantur: qui est protectio à frigore, & cauteriis. D. Alb. M. loc. cit. a. 2.

ARTICULUS SECUNDUS

Sit ne potentia nutritiva aliquid distinctum à temperamento, vel calore naturali?

7 P. Suarez lib. 2. de anim. tr. 3. c. 9. cum aliis recentioribus existimat nutritivam non esse quid re ipsa distinctum à temperamento primarium, qualitatatum; quae utitur calore naturali seu instrumentali, quem ponit esse ejusdem speciei cum elementalibus. Alii ab ipso calore naturali indistinctam constituent. Veruntamen communis opinio negat in his consistere, sed in potentia quadam vitali, quae est passio vegetalis anima, ac virtus illius. Ita S. D. 1. p. q. 118. a. 1. ad 3. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 11. ar. 12. Et prob. ratione desumpta ex eodem S. D. nutritio est actio vitalis, solis viventibus proprie conveniens. ergo debet à principio proximo, seu potentia vitali procedere: sed temperamentum primarium qualitatatum, aut calor naturalis, in ratione caloris, non sunt quid vitale: ergo praeter illa debet constitui aliqua potentia vitalis distincta, quae nutritionis ipsius sit principium proximum vitale. Minor prob. quia calor, seu vigor igneus est dispositio & congruentia ad formam specificam.

animati : temperamentumque formans :
 qualitas per modum cuiusdam forme
 unitatibus elementorum resultantis : unde ex
 sua propria ratione non est à principio vitali, nimirum
 anima, sed solum secundum esse, ut diximus lib. 2. de
 gen. q. 6. eapropter non sunt specialis quædam poten-
 tia, sed commune instrumentum omnium operationum
 animæ : potentia autem nutritiva specialis quædam
 potentia est ipsius animæ vegetabilis à generativa &
 augmentariua distincta.

§ Itaque primum instrumentum nutritivæ est calor
 naturalis ex triplici virtute constans. Calor enim ille
 digestivus, quatenus homogeneas sibi partes, nimirum
 subtile, spirituale, dulce, humidum congregat, dis-
 gregatque sibi heterogeneous partes, nempe grossum,
 terre tre, aquosum expellendo, est de natura ignis,
 ejusque virtutem sortitur. Calor autem, qui est vitifi-
 cabilitatis principium in parte cibi, quæ incorporatur,
 propriè calor celestis est, præsertim à lumine Solis de-
 rivatus. Tandem calor prout est alterans secundum ra-
 tionem ad speciem carnis, & ad speciem ossis, non
 resoluens usque ad cineres, est calor animalis ab ani-
 ma ipsa derivatus. Unus ergo calor naturalis hac tri-
 plici virtute præditus, licet subjecto unus sit, proprium
 nutritivæ instrumentum est, in virtute ipsius animæ
 agens: & vitæ conservativus. Frigiditas autem, quæ
 est in corpore humano secundario obsequitur, quæ-
 dam membra coagulando: frigidi enim proprium est
 humidum coagulare, ipsum intra continendo. Et his
 duabus virtutibus aliæ duæ virtutes passivæ, nimirum,
 humidum, & siccum obsequuntur: tum ad membro-
 rum substantiam; tum ad figuram, & speciem eorun-
 dem. Ad substantiam quidem; humidum enim per
 actionem caloris, & frigidi continentis sic-
 cum continet: siccum verò humidum terminat. Ad
 figuram a item, & speciem membrorum: humidum
 enim, cum cedat imprimenti circumstando ipsum, re-
 ceptivum est speciei & figuræ, sed non retentivum:
 siccum verò malè recipit, ac bene retinet: & ideo
 commixtum ex humido, & sicco; ex humido bene

reptivum est, ex sicco bene retentivum. D. Alb.

Hic calor in triplici virtute agens, nimirum Cœli, & animæ, etiam est augmentativæ instrumentum, prout ei obedit frigiditas coagulans: eisque obsequuntur humidum & siccum suscipiendo ac retinendo figuram. Hanc tamen calorem majoris esse virtutis, prout est augmentativæ instrumentum, quàm nutritivæ docet Avicenna: majoris enim virtutis est membra radicalia extendere, quæ dura sunt, & convertere cibum in quantitatem, & substantiam aucti, quàm substantiam cibi in substantiam aliti tantum permutare. Est etiam calor ipse instrumentum generativæ: ut docet D. Alb. M. l. c. tit. q. 16. a. 4. Cum ergo calor hic naturalis sit commune instrumentum potentiarum animæ vegetabilis, specialem illius potentiam non constituit.

10 Objicies: una qualitas non potest esse alterius instrumentum: quia daretur processus in infinitum: sed calor naturalis est instrumentum animæ vegetativæ pro nutritione efficienda: ergo præter ipsum non requiritur potentia nutritiva distincta nobilior: quia ad unicam actionem satis, superque est virtus principalis cum unico instrumento. Resp. quòd sicut inter habitus quidam sunt universales, qui ad aliorum actiones requiruntur: ita & inter instrumentales virtutes, quædam sunt universales, quæ ad particularium virtutum sui qualitatum operationes sunt necessariæ. Calor autem naturalis est ut virtus universalis agens in virtute caloris cœlestis, ignis, & animæ. Unde requiritur etiam ad operationes specialium potentiarum. Licet enim ad unicam actionem sufficiat principalis virtus cum instrumento speciali, tamen requiritur & instrumentum universale, cum sunt subordinata. Nec tamen in infinitum abire cogimur, quia in instrumento primo & universali sistitur: sicut inter causas principales sicut in prima, & universali.

12 Objicies 2. potentia nutritiva non habet aliquem specialem actum in alimento distinctum ab actione caloris naturalis, vel temperamentis: ergo non distinguitur ab illo. Pro resolutione istius argumenti sit.

ARTICULUS TERTIUS

*De actu proprio, & motu nutritivæ, qui est nutritio
in quo consistat.*

12 **N**otandum est 1. nutritionem dupliciter accipi: primò largè pro quacunque transmutatione, qua agens naturale ex aliqua potentia aliquid ejusdem speciei generat illud continuando sibi. Quo pacto ignem & ignis nutriti vulgò dicimus. Secundò pro transmutatione media qua agens naturale nutrimentum sive alimentum sibi assimilat ipsum sibi continuando non quidem per juxtapositionem, sed per veram incorporationem, ita ut materia nutrimenti verè in substantiam aliti convertatur. Quo pacto est viventium propria, & de illa fit sermo in præsentì.

13 **N**ota 2. alimentum, antequam in substantiam aliti convertatur, multas subire mutationes. Primò etenim, antequam formam sanguinis suscipiat, cibus in ore masticatur, & conteritur, mediaque saliva alteratur. Dein in ventriculo congregatur per fauces illuc deductus: & virtute caloris ibi vigentis concoquitur, velut in lebetè, & fit chylus: secerniturque ibi quod impurum est, grossum, & terrestre ab eo, quod est magis purum ac detectatum. Et succus ille magis defæcatus per venas mesaraicas deferitur ad jecur, ubi colorem sanguinis & substantiam suscipit, ultimam tamen perfectionem, & vim formativam à corde. Quod verò impurum est, & excrementitium ad intestina detruditur, ut foras emittatur. Ex jecore fit multiplex & varia distributio, tam sanguinis, quàm aliorum humorum in varias partes corporis, & receptacula. Ex parte sanguinis magis subtili, & pura formantur spiritus animales. Pars altera derivatur per venas, quæ variis ramusculis totum corpus pervadunt, ut corpus nutriat. Et primò ab ipsis venis sugendo attrahitur sanguis; & convertitur in partes solidas, nimirum carnem, ossa, nervos &c. fitque deperditi restauratio: quæ est finis intentionis nutritivæ. Difficilis modò est in qua-

Actio formaliter consistat nutritio; num in illa conversione, qua ultimum alimentum transformatur, & convertitur in partes solidas? An etiam in aliis transformationibus praecedentibus?

¶ Notandum est 3. nutritionem tripliciter sumi posse: primo in ratione cuiusdam operationis, & actus nutritivæ, & ut est finis intentionis ipsius. Secundo in ratione mutationis cuiusdam substantialis. Tertio in ratione motus, secundum esse, & ut in re est conjuncta motui alterationis: nec enim in re datur nutritio sine alteratione praecedente, cum sit quaedam aggeneratio.

15 Concl. nutritio in ratione actus, & operationis completæ ipsius potentia nutritivæ formaliter consistit in restauratione perempti: in ratione autem mutationis consistit in conversione ultimi alimenti in substantiam aliti: sed in ratione motus, & praesuppositivè consistit in illis alterationibus praecedentibus, quibus disponitur alimentum, ut transeat ad substantiam aliti.

16 Prima pars sumitur ex S. D. lib. 2. de anim. lec. 7. Et prob. nutritiva est potentia quaedam activa, quæ est propter actum suum, seu operationem sicut finem; quemadmodum visiva est propter videre: sed nutritiva est propter restaurationem perempti, qua salvatur vivens: ergo cum sit propter nutritionem, nutritio formaliter, & completivè consistet in tali restauratione perempti.

17 Secunda pars etiam prob. nutritio est quaedam partialis generatio, seu aggeneratio qua alimentum acquirit esse vivum: quemadmodum ergo generatio secundum rationem suam, & prout est generatio, consistit in transitu illo per quem materia disposita transit a privatione formæ viventis ad eandem formam secundum speciem; ita & nutritio consistit in illa conversione qua ultimum alimentum mutatur in substantiam aliti, & acquirit esse vivum. Unde communiter definitur nutritio: conversio alimenti in substantiam aliti. Tertia pars etiam patet ex his quæ diximus lib. 1. de gener. a. 2. sicut enim generatio secundum esse, & in re necessariò est conjuncta motui alterationis, & sine hoc esse nequit, ita & nutritio.

ARTICULUS QUARTUS

*Utrum nutritio semper duret, quandiu animal
vivit?*

18 **C**ertum est nutritionem non ita esse continuam, ut à principio vitæ usque ad finem incessanter, & sine ulla interruptione perseveret, ea ratione, qua motum Cœli dicimus esse continuum. Sed difficultas est an ad salutem, & conservacionem animalis semper sit indigentia alimenti, & nutritionis, ita ut in nullo vitæ statu terminus apponatur huic indigentia naturaliter loquendo. Dixi, naturaliter loquendo, nam unnaturaliter aliquo tempore nutritio cessare potest, vel propter morbum, aut debilitationem, vel propter carentiam alimenti, absque eo quod statim animal pereat.

19 Conclusio est affirmativa. Sumitur ex Arist. lib. 1. de gen. t. 41. Prob. calor cum sit maximè activus, continuò humidum, tum radicale, tum nutrimentale depascit, & absumit; ergo ut salvum & incolume servetur animal, semper indiget nutriri toto suæ vitæ tempore.

20 Objicies; multa animalia sine cibo diu vivere dicuntur, ut de Ericio, & Vrsis, nec non aliquibus serpentibus refert Avicenn. 7. natural. ita ut aliquando per 40. dies, imò & quatuor menses latere animadvertantur, & nullo tunc temporis cibo uti. Quin & de plurimis hominibus historiarum monumenta produnt sine cibo vitam magno temporis intervallo perduxisse.

21 Resp. in huiusmodi animalibus nutritivam nullatenus percipere, cum latitant, nisi secundum sumptionem exterioris nutrimenti. Sunt enim huiusmodi animalia debilis caloris, frigidaque, non multam patientia famem. Causa etenim famis est ipsius nutrimenti vehemens dissolutio; dissolutionis autem causa est tum paucitas materiæ, ejusdemque subtilitas, tum raritas pellis, atque calor naturalis fortis, nec non & calor
aëris

vis extrinsecus adjuvans; similiter & motus. Quapropter, cum aliquid istorum, vel plura quibusdam animalibus defuerint, praesertim si gulosa, multas superfluitates crassas contrahunt; quas calor ipse naturalis debilis dissolvere nequit: praesertim cum calore extrinsecus, vel motu non adjuvatur. Unde propter multam superfluitatem frigidam contractam, & calorem naturalem debilem, tempore frigido pigrescunt: quietemque desiderantia latent. Et si in quibusdam eorum calor adeo fortis extiterit, ut superfluitates illas consumere, ac dissolvere possit toto illo absconsione tempore; tunc illa animalia attenuari, ac debilitari est necesse: si vero adeo debilis fuerit ut non valeat plene eas decoquere: tunc indecoctae frigiditate intestino tum coagulantur; & efficiuntur per id temporis magis pingua. Et prout calor naturalis citius, vel tardius hoc perficere potest; longiori, vel breviori tempore latent. Nec inconveniens est ut idem in hominibus accidat, & praecipue in mulieribus, cum valde quere indulgent: quemadmodum Patavina quaedam puella fertur per quadraginta dies à cibis abstinuisse penitus.

ARTICULUS QUINTUS

De termino ipsius nutritionis; quomodo nimirum ad partialem substantiam viventis, seu partes substantiae terminetur?

22 **P**rima concl. terminus formalis nutritionis est pars materiae, sive substantiae, prout accipit actu esse & formam viventis, & sit unum per se cum ipso alito, ratione cuius actu inchoativo, & potestate formali est distincta pars, dicens tamen habitudinem ad quantitatem prout ad formam substantialem viventis consequitur. Probatur haec conclusio ratione: istae potentiae per actus distinguuntur, actus autem per objecta, & terminos: sed augmentati ad quantitatem per se primo terminatur, &

nerativa autem ad acquisitionem novi esse, quod non erat: ergo ipsa nutritiva non nisi ad partialem instantiam terminari potest, prout accipit esse actu sub forma viventis, ac per consequens habitudinem dicitur ad quantitatem, quæ ad eam conuequitur.

23 Sed difficultas non modica exurgit in explicando modo, quo fiat nutriens unum cum ipso nutrito: & quomodo sit sub quantitate nutriti.

24 Supponendum, partes similes primò & per se nutrirí, & augeri: organicas autem mediántibus similaribus, ex quibus componuntur. Inter quas hæc est differentia quod organica constant ex suis partibus in actu, & secundum determinatam rationem v. g. caput constat ex ossibus, carne, nervis &c. quæ sunt actu in ipso, similes vero habent suas partes in potestate, & non in actu, sicut supra de continuo asseruimus. Hæc autem partes dupliciter dicuntur, & secundum speciem, & secundum numerum: ut diximus tom. 2. q. 6. a. 1. §. 1.

25 Secunda concl. partes, quæ per nutritionem acquiruntur, si sumantur ut sunt partes materiae, cum præcedentibus nutriti partibus non sunt unum per identitatem, sed per continuationem, quatenus sub uno esse viventis continuantur cum illis; v. g. ut continuantur sub esse carnis, quod in omni carne idem est, seu ejusdem rationis. Si autem sumantur secundum speciem sunt quodammodo unum per identitatem; quia, quæ sunt ejusdem speciei, eadem inter se dicuntur. Nec ut sic separantur: remanet enim semper eadem secundum speciem, & formam caro: bene vero prout sunt partes materiae & individui: sic enim fluunt, & resfluunt. Si autem pars per nutritionem adueniens sumatur ut est pars organicae partis, est una per colligationem cum aliis partibus similaribus, quæ organicam constituunt: v. g. caro cum ossibus nervorum, & juncturarum beneficio, & ope.

26 Et hoc pacto terminus ipsius nutritionis est pars quodammodo actu, & quodammodo in potestate: quia, quod est potestate in aliquo, est quodammodo actu, & quodammodo in potestate, ut ex S. D. docuimus lib. 6. *Phys. q. de continuo*. Est quidem potentia si sumatur secundum præcisam materiae rationem, quæ est hujus trans-

curationis subjectum : hoc enim pacto, scilicet potentiam tantum, competit materiae secundum se habere partes. Est autem quodammodo actu, quatenus stat sub forma speciei reducens ad unitatem, & fundante habitudinem ad quantitatem, seu naturalem eius proprietatem. Fit autem complete in actu, ut perficitur ultimo quantitate distinguente in ratione integralis ab aliis partibus integralibus actu in ipso vivente existentibus.

27 Tertia conclusio si pars, quae per nutritionem acquiritur, sumatur praecise secundum rationem materiae, quae indivisibilis est, est tota in toto, & tota in qualibet parte nutriti: non vero prout stat sub forma determinatae rationis, & speciei: nec enim materia qua nutritur os, est in carne, vel è contra, sed longè diversam, ac distinctam rationem habet: sub habitudine tamen ad quantitatem, & diversam sigillationem. Nec D. Th. contrarium in loco citato docet: ut aperte colligitur ex eodem 3. p. q. 76. a. 1. ad 2. ubi ait: *Ad secundum dicendum quod ex vi Sacramenti sub hoc Sacramento continetur non solum caro, sed totum Corpus Christi, scilicet ossa, nervi, & alia huiusmodi &c.* Haec autem sunt partes secundum speciem. Vide quae diximus tom. 2. q. 6. ar. 1. §. 1.

ARTICULUS SEXTVS

Vtrum in omnibus partibus materiae possit fieri deperditio, & restauratio.

28 **S**ciendum est substantiam corporis humani, & cujuslibet alterius animalis duplici humido constare, scilicet humido seminali seu ~~generali~~ ^{generali} quod non tantum est materiale organorum, sed etiam factivum, seu formativum ipsorum: & ex eo principaliter fiunt radicalia membra, seu substantia illa, in qua est prima corporis organisatio: & humido nutrimentali, quod humidum feminale ad se attrahit veluti cibum, per ipsumque augmentum suscipit: & ideo nutrimentale dictum est. Non tamen ita conveniens est ad corporis, seu or-

ganorur. formationem, sicut seminale: unde virtutes animales in corpore animato operantes per ipsum hebetantur. D. Alb. M. loc. cit. q. 11. a. 5.

29 Concl. deperditio humidi radicalis restaurationem non suscipit per aliud humidum similis nominis, & rationis. Licet enim membra radicalia augmentum & nutrimentum à cibo, seu humido nutrimentali suscipiant: nunquam tamen humidum nutrimentale adeo conveniens esse potest, ut radicale efficiatur. Et ideo consumpto universaliter humido radicali, vel in tantum ut corpori animato non sufficiat, mors necessario inducitur. Ne autem absumatur penitus, continua infusione humidi nutrimentalis ei succurritur. Humidum enim seminale in ipsis membris radicalibus imbibitum est veluti quoddam vas, & instrumentum naturale, in quo virtutes animæ, in ipsis organis existentes, humidum nutrimentale attractum, in membra, in ipsorum membrorum complexionem convertunt: & sine illo hoc præstare non possunt, sicut nec artifex absque instrumento operari valet.

30 Ex quibus sequitur, quod si humidum penes locum, in quo ipsum reperire est, sumatur, triplex erit: nimirum radicale, quod est intra membra radicalia imbibitum, & quo ceu instrumento natura animalis in humidum cibi operatur: & humidum nutrimentale, quod est jam ad membra attractum: tertium est nutrimentale à venis semper infusibile, quæ sunt via nutrimenti. Exemplum tritum est in oleo lucernæ: cujus quædam pars intra lychnum est imbibita: quædam pars ipsum lychnum undique attingit, & alia circumnatat: et, cum apponitur ignis, agit quidem immediate in humidum, quod est intra lychnum imbibitum, continuè, & paulatim, attrahendo continuè oleum, quod ipsum lychnum circumstat. Sed ne subito humidum primum, & imbibitum consumere valeat olei circumnatanantis auxilio, & infusione continua impeditur. Eodem pacto calor naturalis continuè agit in humidum radicale partem ejus absumendo: sed ne subito consumere possit à continua infusione humidi nutrimentalis impediatur. D. Alb. M. ibid.

31 In omnibus itaque partibus materiæ, seu in utroque humido deperditio fieri potest. Omnia enim membra,

ra, etiam radicalia, ex contrariis adinvicem repugnantibus coalescunt: in his autem continuam fieri deperditionem est necessum. Unde calor naturalis, ut est virtus ipsius ignis, consumptivus est; agit autem iam in partes radicales, quam in alias: unde in omnibus illis deperditionem fieri oportet: licet enim virtus vegetativa, quae est in alimento, calorem dirigat, tamen per modum naturae dirigit; & non ad modum deliberantis: unde ipse necessario agit in omne id, quod ei vicinum est: ac per consequens in membra etiam radicalia.

32 Dices: si in omnibus corporis animati partibus deperditio fieret, cras aliquas ex eis non est habiturum, sed alias per restaurationem, & deinceps alias: unde continget ipsum habiturum alias omnino partes materiae in toto corpore: & idcirco non erit idem omnino individuum; & una, eademque numero forma in distinctis individuis successivè esse poterit. Deinde: quia nutritiva est virtus in ipsis organis operans: ergo ad operationem illius organorum substantiam salvam manere necessum est; & non continuam subire jacturam, seu deperditionem. Tandem, cum in omnibus membris restauratio fieri non possit, membra enim radicalia abscissa non restaurantur; quomodo in eis poterit fieri deperditio: cum deperditio partium in nutrito tanta fieri nequeat, nisi quanta per nutrimentum restaurari potest: ut salvum, & incolume fiat.

33 Resp. ex D. Alb. M. ibid. In omnibus partibus; etiam radicalibus, secundum materiam fieri deperditionem, ac restaurationem: diverso tamen planè modo. Licet enim ex humido nutrimentali caro restituatur, tamen hujusmodi caro non erit instrumentum, & vas naturae, potens aliam carnem operari: quemadmodum caro illa, quae fit ex humido radicali. Et licet partes materiae fluant, & resluent: tamen species, & forma sunt eadem; unde manet idem numero individuum. Ad 2. resp. substantiam organorum, in quibus nutritiva operatur, ex humido radicali fieri, unde quandiu istud diffusum per organa perseverat per virtutem animae convertens in ipsum humidum nutrimentale in quod agit, tandiu nutritiva permanet. Nec obstat si dixeris implicare quod mo-

vens, & mobile sint idem: unde per virtutem nutritivam affixam organis agere, & pati ipsa organa, seu membra organa nequeunt. Non, inquam obstat: licet enim movens, & mobile unum in essentia esse non possint, bene tamen unum compositum: ut anima & corpus unum compositum efficiunt, & anima est movens corpus. Eodem modo corpus, seu membrum animatum secundum materiam est ut motum: vis nutritiva est ut movens. Resp. ad 3. ex dictis in solut. ad 1.

34. Dubitabis quomodo in nutritione dicantur fluere, & recedere, seu deperdi, ac restaurari partes secundum materiam, quantum verò ad speciem, & formam manere, ratione cuius toto nutritionis tempore idem nutritum numero, seu individuum permanet? Hujus rei gratia recole id, quod ex D. Alb. M. supra q. 2. notavimus, scil. in composito triplex esse partium genus: nimirum secundum speciem tantum, & formam, ut manus, pes, caput, & alia membra organica: secundum materiam tantum, ut humores, & alia partes, quæ ex commixtione materierum elementalium vicinè resultant: & alia sunt mediæ, quæ sunt partes secundum speciem, seu formam, & materiam simul, ut caro &c. Primæ abscissæ non reviviscunt: v. g. manus abscissa non repullulat. Secundæ continuò reparantur; scil. sanguis, & alii humores. Mediæ autem, quatenus juxta materiam se tenent, ex humido nutrimentali continuam partium generationem, seu restaurationem, & deperditionem suscipiunt. Quatenus verò ex primo radicali generata partes organicas componunt, dicuntur partes speciei, & manent durante vita: v. g. manet species ossis, species carnis, species nervi. Et illud quod advenit semper efficitur ejusdem speciei, scil. carnis, ossis &c. Et hoc modo nutritum idem perseverat.

FAC. DE FILOSOFIA - LJI

QUÆS-

277
QUÆSTIO IX.

De potentia augmentativa, &
augmentacione, ac diminutione.

ARTICULUS PRIMUS

*Quid sint potentia augmentativa, augmentatio, ac
diminutio.*

1 **A**ugmentativa ex D. Alb. M. sum. de hom. tr.
1. q. 12. a. 1. dupliciter sumitur: primò lar-
gè, & improprie, qua ratione est vis quælibet activa
consumptiva substantiarum sibi appositarum, & gene-
rativa suæ speciei in ipsis ac perinde suum subjectum,
agens: hoc pacto vis caloris ignei dicitur vis augmen-
tativa, per quam ignis ipse augetur, quemadmodum
& alitur. Imò inter elementa secundùm Empedoclem
solus ignis alitur, & augetur, aqua autem sola alit, &
auget; ut sumitur etiam ex Phil. lib. 2. de anim. t. 43.
Cujus rationem assignat D. Alb. M. ibid. quia in aucto
necessum est esse virtutem activam transmutativam cor-
poris in se, naturam rari porosi, ac materiam siccì
terminantis illud quod receptum est. Quæ in nullo ele-
mento, nisi igne, reperiuntur. In augente verò oportet
esse naturam humidi subtilis penetrativi, quod est
impletivum: quia ad terminum alterius corporis bene
terminabile est. Deinde oportet ut sit incorporale auc-
to: quæ non nisi aquæ inter elementa, competunt; hu-
midum enim aëreum est spirituale, & non incorp-
rale aucto.

2 Vis autem augmentativa proprie est vis majori
efficiens quantitatem ex aliquo extrinseco, quod in rei
augmentatæ substantiam convertitur, ita ut res aucta,
in sua specie, & forma remaneat, & res agens ean-
dem numero cum illa speciem, & formam suscipiat.
Per quæ differt ab augmentacione improprie dicta, in

ipia enim non manet eadem species, v. g. ignis in maiori quanto; sed potius nova species ignis à materia à qua generatur, quam generationem maior quantitas consequitur. Neque augens sic igni aucto additur, ut quamlibet partem ignis subintret, sed sufficit ei in una parte addi. Cujus contrarium in augmento proprie dicto contingit. Et isto modo augeri solis viventibus comperit; unde eis solis proprie convenit potentia augmentativa, & augmentum.

3 Prima concl. augmentativa ex Avicenna lib. 6. natural. bene definitur: Vis animæ vegetabilis augens corpus in quo est, ex corpore quod ipsa assimilat ipsi augmento proportionabili in omnibus dimensionibus suis, quæ sunt longitudo, latitudo, & spissitudo, seu profunditas, ut perducatur rem ad perfectionem: *Augens corpus* &c. proprium virtutis augmentativæ actum exprimit: qui habito fine quiescit: nimirum, cum ipsum vivens deduxerit ad perfectionem secundum magnitudinem, & figuram organorum virtuti animæ proportionatam: *Corpus in quo est*, explicat ejus materiam, circa quam, & in qua operatur ipsam augmentum: *ex corpore quod ipsa assimilat illi*, materiam designat ex qua illud augmentum operatur. Finis ejus duplex, scil. operis, qui est ipsa forma in quam terminatur actus, nimirum maior quantitas addita cum augmento proportionabili in omnibus dimensionibus suis, scil. longitudine latitudine, ac spissitudine: motus enim, augmentativus terminatur ad magnitudinem sic proportionatam, secundum longum, latum, & spissum. Finis autem intentionis est rem ad perfectionem deducere; scil. secundum magnitudinem, & figuram organorum, virtuti animæ proportionatam. D. Alb. Mag. ibid. a. 2.

4 Secunda concl. bene definitur augmentatio à Philosopho 1. de gen. t. 24. Transmutatio viventis à contrario in contrarium secundum quantitatem. Et rursus 5. Phys. t. 28. definitur: motus ad imperfecta magnitudine ad perfectam magnitudinem: seu motus à minori ad majorem quantitatem. *Transmutatio* locum habet generis, per eam enim convenit augmentatio cum

generatione , alteratione , & motu locali , quæ sunt transmutationes quædam . Per hoc quod dicitur , à contrario in contrarium secundum quantitatem , seu ab imperfecta & minori quantitate ad perfectam & majorem magnitudinem , differt primo à generatione , quæ non est motus inter contraria existens , sed mutatio quædam à non esse ad esse , & ad substantiam terminatur , cui nihil est contrarium . Differt præterea ab alteratione , quæ est à contrario in contrarium secundum qualitatem ; & à motu locali , qui ad ubi terminatur . Dicitur viventis : quia augmentatio , quemadmodum , & nutritio propriè in solis viventibus reperiuntur . Quomodo autem à nutritione differat , supra insinuatum est ; & art. seq. latius explicabitur . Diminutio è contra est motus à majori ad minorem magnitudinem .

Solvuntur Argumenta .

5 **A**rg. 1. quantitati nihil est contrarium : ergo incongruè definitur augmentatio , motus viventis à contrario in contrarium secundum quantitatem . Conf. 2. in rarefactione etiam corpus ex minus quanto fit magis quantum : ergo hujusmodi definitio rarefactioni competit . Conf. 2. generatio etiam ad quantitatem terminari potest , ut cum materia ex potentia quanta efficitur actu quanta .

6 Resp. ad arg. cum D. Th. quòd quantitati nihil est contrarium secundum communem quantitatis rationem : bene verò prout habet esse in determinata specie , seu subjecto ; v. g. animali , vel planta : augmentatio autem quantitatem respicit ut habet esse in vivente secundum rationem perfecti , & imperfecti secundum figuram , & perfectionem debitam corpori animato , ut alibi explicuimus : quapropter sic bene potest fortis contrarium . Resp. ad 1. conf. ex dictis lib. 2. d. gen. q. 3. a. 3. quòd rarefactio non respicit majorem quantitatem absolute & simpliciter , sicut augmentatio : sed secundum proportionem ad partes , & ad totum . Deinde quia rarefactio propriè est non viventium , augmentatio autem viventium . Tandem augmentatio quanti-

titatis extrinsecus advenientis additionem exigit: ac in rarefactione non advenit nova quantitas, sed præcedens fit major. D. Th. 1. de gen. lect. 24.

7 Resp. ad 2. ex eodem S. D. ibid. lect. 13. quod augmentatio non respicit quantitatem quomodocunque, sed secundum additionem ad magnitudinem, quam in subjecto præexistentem supponit, diminutio autem minorationem ejusdem: sed generatio est transmutatio à non quanto, seu potentia quanto ad esse quantum actu, & simpliciter. Eapropter dispar est ratio.

8 Pro pleniori horum intelligentia sciendum est ex S. D. ibid. l. 11. & 1. de Cœli lect. 7. ad augmentationem propriè dictam multa concurrere. Primò exigitur motus localis: quia motus secundum quantitatem ipsi locato commensuratur: quotiescunque ergo locati magnitudo crescit, ac mutatur, necessum est fieri transmutationem secundum locum. Non ita evenit in transmutatione secundum substantiam, aut qualitatem, seu in generatione, & alteratione: quia locus non commensuratur locato penes substantiam, aut qualitatem. Differt tamen à motu locali: quia secundum totum, aut partes non mutat locum, sed solum per extensionem: puta metallum per malleationem dilatatur.

9 Secundò exigitur alteratio, quia vivens cibum alterat: ac proinde generatio quædam, qua alimentum formam cibi deperdit, & formam carnis, vel ossis suscipit. Cum enim caro augeatur, oportet id, ex quo augmentum suscipit, esse potentia carnem, & fieri actu carnem. Unde requiritur prioris corruptio, & sequentis generatio. Sed neque in his mutationibus consistit: cum alteratio ad qualitatem, generatio ad substantiam, augmentatio verò ad quantitatem terminetur.

10 Tertiò requiritur additio cibi in carnem conversi ad ipsam carnem, quæ augetur. Verùm neque in tali mutatione formaliter consistit, licet eam præsupponat. Tum quia cibus in carnem conversus eatenus illam, cui additur, auget, quatenus est in potentia ad majorem quantitatem: sed est in potentia ad majorem quantitatem, prout calor naturalis animalis, qui est

virtus speciei, illum majorem in quantitatem, quam fuerat deperdita, extendit: ergo &c. Tum etiam, quia verè talis conversio reperitur sine augmento viventis; quod semper nutritur, nec tamen semper augetur. Itaque non sufficit ad augmentationem illa quantitas, quam cibus per conversionem in substantiam viventis consequitur, hæc enim per generationem acquiritur, & non per augmentationem, unde est terminus generationis. Et ut plurimum non est major illa, quæ fuit deperdita, nisi calor naturalis, qui est virtus speciei. cibum illum convertit in majorem quantitatem extendat ad operationes viventis perfectius exercendas. Unde illa conversio fit in instanti, sed augmentatio successivè.

II Tandem requiritur extensio, tum carnis, tum cibi in carnem conversi, ad majorem quantitatem, & in hac mutatione ultima consistit formaliter augmentatio: unde dicitur motus, seu mutatio à minori ad majorem, seu ab imperfecta ad perfectam quantitatem. In hac enim tria concurrunt ad augmentationem à Philosophis requisita. Primum est, quòd vivens idem maneat, dum augetur, acquirendo tamen quantitatem majorem: eo planè modo, quo metallum malleatione extensum, idem manens, quantitatem suscipit majorem. Secundum est, quòd ibi adveniat aliquid de novo; quia extensio illa supponit additam carni carnem, ac per consequens extensioni extensionem. Tandem quælibet pars sensibilis ejus, quod augetur, secundum speciem sumpta, & non secundum materiam, in augmento major efficitur, quatenus in majorem quantitatem, per virtutem naturalem extenditur.

ARTICULUS SECUNDUS

Utrum augmentatio, & nutritio sint; motus continui, ac successivi, à tempore, quo animal nutriri incipit?

12 **C**ertum est augmentationem non esse motum continuum in eo sensu, quo continuum regularem proportionem dicit, ita ut si aliquid tantum in tanto tempore augeatur, necessum sit proportionaliter in qualibet parte illius temporis aliquid augeri; sicut in motu locali contingit. Nam per aliquod tempus natura operatur ad augmentum disponens, & nihil actu auget; & postmodum ad effectum perducit id, ad quod disposuerat augendo ipsum vivens in actu. Et tunc difficultas est utrum formaliter illa extensio, in qua diximus augmentationem consistere, fiat in tempore continue, & successive, an in unico instanti, vel pluribus discretis. Eadem de nutritione difficultas procedit.

13 Nutritionem esse motum continuum, & successivum negant lib. 1. de gener. quæst. 11. Pomponatius lib. de nut. & augment. cap. 19. & alij. Affirmant verò M. à S. Thom. de gen. quæst. 7. art. 4. PP. Complut. disp. 5. & alii quamplures quos ibid. referunt. De augmentatione autem penè omnes Philosophi affirmant.

14 Prima concl. augmentatio formaliter sumpta pro extensione illa, tum carnis, tum cibi in carnem conversi, formaliter est motus continuus, & successivus: ex parte autem ipsius additionis, vel additionum cibi in carnem conversi, ad carnem viventis, est mutatio instantanea. Ita D. Thom. 1. de gener. lect. 11. & 3. p. q. 33. art. 1. ubi ait: *Similiter & tertium, id est, augmentum, oportet esse successivum: tum quia augmentum non est sine motu locali; tum etiam, quia procedit ex virtute animæ jam in corpore formato operantis, quæ non operatur nisi in tempore.* Quoad 2. p. etiam illam docet 1. 2. q. 52. art. 3. ubi ait: *Non*

quodlibet alimentum assumptum actu auget animal ; sicut nec qualibet gutta carvat lapidem , sed multiplicato alimento tandem fit augmentum : sed hæc multiplicatio , & additio guttarum non fit continuè : ergo neque augmentum sumptum pro additione illa .

15 Prob. prima pars concl. ex eodem S. D. augmentatio , tam ex parte termini , quàm ex parte modi transmutandi , in suo motu continuitatem , ac divisibilitatem exigit : ergo est motus continuus , ac successivus . Prob. ant. quoad 1. partem : termini augmentationis sunt perfecta , & imperfecta magnitudo in comparatione ad vires organorum : sed inter hos terminos est contrarietas , & maxima distantia : ergo & motus successivus . Quoad 2. partem etiam prob. quod augetur , modo suæ transmutationis , ita perfectam quantitatem acquirit , ut ad illam acquirendam extendatur eo modo quo metallum per malleationem extenditur ad majorem quantitatem consequendam : sed hic modus transmutationis necessariò continuitatem exigit : cum in tali modo successivè acquirat id quod augetur , majorem locum , ac per consequens moveatur localiter , quod non nisi in tempore fieri potest : ergo ex parte modi augmentatio est motus successivus .

16 Secunda concl. nutritio sumpta pro ipsa conversione , & mutatione substantiali alimenti in substantiam aliti , recepta in ipso nutrito , non est motus successivus : bene verò prout operatur in corpore restaurationem deperditi , vel inservit augmentativæ . Prima pars prob. tum quia nutritio pro ipsa conversione & mutatione fit per generationem quandam novæ carnis ex materia alimenti : sed generatio , & quælibet alia mutatio substantialis in instanti fieri debet : ergo sub hac ratione nutritio nequit esse motus successivus . Min. patet ex dictis lib. 6. *Phys.* quia nimirum omnis substantia incipit per primum esse : ergo in instanti .

17 Dices equidem formam substantialem in generatione substantiali , & simpliciter hoc pacto incipere , scilicet per primum esse , oppositam verò desinere per primum non esse : at verò in aggregatione substantiæ partialis nihil prohibet quominus incipiat ad modum motus .

motus, & per ultimum non esse, & juxta modum divisibilitatis.

18 Contra; in motu continuo subjectum divisibile, & quantum esse oportet: sed illius mutationis subjectum est materia, quæ transit de forma alimenti ad esse vivum, & de potentia carne ad actum carnem: ergo cum materia secundum se sit indivisibilis, etiam in hac aggeneratione partialis substantia non potest esse continuitas, & inceptio modo successivo.

19 Dices: equidem materiam in generatione totali esse actu indivisibilem; non vero in ista mutatione, in qua nova pars substantiæ acquiritur non sine nova parte quantitatis, de cuius ratione est divisibilitas. Contra: illa mutatio secundum se ad substantiam terminatur partialem, & per eam non resultat quantitas, nisi quantum ista, ceu proprietas, ad totam substantiam consequitur, quæ prout in tali genere, vel specie viventis talem figuram, & extensionem organorum, ac membrorum petit, ad recte exercendas vitæ operationes: ergo in illo priori quo præcisè substantia alimenti intelligitur mutari de non esse vivo ad esse vivum, formaliter divisibilitatem non habet, sed eam consequitur ex ipsa quantitate, quæ ad esse naturale formæ viventis consequitur: ergo mutatio illa non potest esse successiva, sed instantanea. Præterea, quia etiam, dum generatur simpliciter substantia, & transit de non esse ad esse, pariter consequitur quantitas, & multò potiori jure substantia totalis divisibilitatis rationem ab ea præferret, quam partialis, quæ in nutritione acquiritur.

20 Secunda pars concl. declaratur supponendo, quòd equidem primo convertitur cibus in nutritum, & fit additio ejus ad substantiam nutriti, per talem mutationem, ad quam naturaliter consequitur quantitas partialis, sicut in generatione simpliciter quantitas totalis: sed totum hoc fit in instanti, quia per naturalem resultantiam pullulat, & non actione media; sicut in eodem instanti temporis generatur homo & esse risibile. Dein calor naturalis illam substantiam alimenti jam convertam, & additam, quatenus ad majorem quan-

titatem, extendit, agens in ipsam jam animatam, seu corpus animatum: & hoc dupliciter, primo ita ut sit extensio in majorem quantitatem, quam fuerit deperdita: secundo ita ut non sit major, imò fortasse minor quam fuerit deperdita: quia nimirum calor naturalis, seu virtus speciei impeditur, ne cibum conversum in aliam substantiam possit in majorem quantitatem extendere, quam antea, ad perfectius operationes vitae exercendas. Primo modo extensio in majorem quantitatem formaliter constituit: & nutritiva, ut ei deficiens dubio procul successive agit in corpore animato: secundo autem modo nutritionem terminat: & prout sic virtus nutritiva est virtus agens in corpore animato: ergo successive. Quia virtus corporea in instanti non agit: ut ex S. D. supra citato edocti sumus. Et hoc modo currit communis ratio Thomistarum.

ARTICULUS TERTIUS

Utrum omni vita tempore vivens augeatur?

21 **C**oncl. necesse est augmentum tandem aliquando stare, & non durare toto vitae tempore; Ita Arist. lib. 3. de anim. t. 59. D. Th. ibid. Et lib. 1. de gen. t. 41. & D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. 1. q. 14. a. 4. & communiter Philosophi. Prob. ex eisdem: omne instrumentum virtutis corporeae ex nimia frequentatione operationis hebetatur & retunditur: sed calor naturalis est instrumentum corporeae virtutis limitatum: ergo ex nimia frequentatione operationis, praesertim in extendendis membris radicalibus, tandem aliquando retunditur: quia hujusmodi extensio propter duritiem eorum maxima difficultas est.

22 Prob. 2. licet materiae membrorum radicalium per humidum nutrimentale possit fieri additio, tamen ipsa non est extensibilis ultra debitam speciei quantitatem. Tandem quia quaecunque contraria nata sunt cir-

ca idem fieri, necesse est unum quandoque quiescere, ut aliud insit: augmentum autem, & diminutio sunt contraria nata fieri circa idem: ergo ut tandem aliquando sit diminutio, augmentum stare oportet.

23 Arg. 1. per nutritionem continuè additur cibus corporeus & quantus, fitque in corpore animato continua dissolutio, & restauratio substantiæ: ergo sicut nutritiva continuè ingerit substantiam: ita & augmentum debet ingerere quantum, seu restaurationem, quanti: unde augmentum non stabit sicut neque nutritio.

24 Conf. omnis virtus crescit, & fortior efficitur ad multiplicationem materiæ propriæ; sicut patet in calore, qui in majori igne est major, & in minori minor: ergo in animato, quanto plus crescit, tanto fortior efficitur calor naturalis in ipso: sed quanto plus nutrimenti ingeritur, tanto major est materia: ergo tanto major erit calor: sed calor est instrumentum virtutis augmentatiuæ: ergo tanto magis augmentabit.

25 Resp. ad arg. ex D. Alb. M. loc. cit. finem nutritivæ esse individui salutem, ac conservationem: & hunc finem assequi non valet, nisi continuè nutriendo: cum fiat continua dissolutio, seu deperditio. Finis autem augmentatiuæ est perfectio secundum figuram, & magnitudinem organorum: ideoque ipso adepto quiescit, quia supervacuum esset ultra movere. Omnis enim virtus in suo fine quiescit, quando ipsum perfectè assequitur.

26 Resp. ad conf. virtutem crescere in multiplicatione materiæ propriæ, sed non alienæ. Propria autem caloris naturalis materia est radicalium membrorum substantia. Etenim humidi nutrimentalis substantia ab extrinseco ingeritur: unde simpliciter non est propria. Quapropter calor remittitur in illo, quanto magis multiplicatur.

27 Dices, ex hoc sequi puerum, cum primò nascitur, vigorosiorem calorem naturalem habere, quam dum ad juventutem vel adolescentiam pervenerit; cum habeat tunc materiam perfectius adipiscentem naturam speciei, nec permixtam cum extranea materia: sed

hoc

hoc aptè falsum est, quandoquidem ex eo quod calore exiguo vigeat, solido cibo non alitur, sed lacte palcitur: ergo calor naturalis non solum crescit in materia propria, sed etiam aliena.

28 Resp. calorem naturalem dupliciter posse dici fortiozem: primo essentialiter & secundùm se, seu intensivè: secundo accidentaliter & secundùm majorem diffusionem atque extensionem ejus in membris radicalibus, in ordine ad operationes eorum. Primo modo calor major est in puero, majoremque vim habet formandi membra radicalia: secundo modo est fortior in adolescente, & juvene: unde vegetiores sunt ad operationes organorum exercendas. Hinc est quòd pueri non possunt congruè ali solido cibo: quia, cum calor eorum naturalis sit maximè occupatus in formatione, & consolidatione membrorum radicalium, & nondum perfectè diffusus seu explicatus, facilè à materiæ multitudine, & grossitie obrueretur.

29 Arg. 2. cum animal pervenerit ad decrementi statum, sicut fit calor ejus naturalis debilior, minùs de alimento convertens, ita & minùs de humido assumit: ergo poterit tantùm, imò & plus restaurare, quàm deperdatur, ac consequenter augmentum ex debilitate caloris naturalis stare debere non convincitur.

30 Conf. 1. re ipsa quidem experientia docemur, quòd tunc temporis animalia incrassantur, pinguescunt ac dilatantur, quòd ad augmentum spectat.

31 Conf. cum pervenerit animal ad id temporis, in quo augmentum stare putatur, poterit sustentari cibo facilis digestionis, & tunc facillimè converteret plus de alimenti substantia, quàm de propria dissolvatur: ergo poterit augeri.

32 Resp. ad arg. quòd tunc temporis calor naturalis minùs de humido nutrimentum, & extraneo absument: supponitur tamen plus de radicali consumpsisse. Et inde emanat, ut non possit tantum restaurare quantum deperdat: quia humido nutrimentali magis multiplicatio hebetatur calor, cum astat in extranea materia.

33 Resp. ad 1. conf. ex D. Alb. M. quòd nutritiva augmentativa deferat ministrando prius de nutrimento
lon-

longitudini, quàm latitudini, vel spissitudini: quia secundum longitudinem proprie sumitur augmentum: capropter tunc incipiunt magis inspissari membra, & dilatari ex majori fluxu nutrimenti ad dimensiones illas. Sed hoc non est proprie augeri.

34 Resp. ad 2. conf. quemlibet cibum, etiam delicatissimum, esse impurum respectu caloris naturalis, & materiam extraneam: unde agendo, & reagendo calor naturalis in ea hebetatur, nec potest plus restaurare, quàm deperdat.

35 Circa tempus augmenti, status, vel decrementi, nihil universaliter in omnibus viventibus statui potest. In homine status augmenti ut plurimum solet porrigi usque ad vigesimum primum annum, ut docet D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 2. Et in quinto ætatis anno medietatem magnitudinis illius assequitur, quam assecutus est in fine augmenti, ut docet Arist. 1. de gener. animal. c. 19. Tempus verò status seu conservationis est à vigesimo primo usque ad 42. vel 40. ut alii volunt: incipit tunc homo decrescere usque ad finem vitæ.

ARTICULUS QUARTUS

Utrum vivens idem numero maneat ante, & post augmentationem, seu toto vitæ decursu.

36 **C**oncl. est affirmativa. Eam docent Arist. 1. 1. de gen. t. 23. & 24. D. Th. D. Alb. M. ibid. & communiter Philosophi. Et prob. ex eodem S. D. finis augmentationis est quantitas perfecta, qui nullatenus haberi posset, nisi maneret idem numero vivens in toto vitæ tempore: sed potentia, seu virtus non potest penitus sine suo privari, aliàs frustra esset: ergo necessario debet idem numero vivens manere. Seq. prob. quia tunc non perduceretur idem numero subjectum ab uno termino in alium, sed ipsum corrumpere, & aliud adveniret; atque adeo perfectum non esset in quantitate: quia non fieret tunc additio ad quantitatem præexistentem, sed generato subjecto nova quantitas pullularet; quæ ad per-

perfectionem per augmentum deduci deberet. Unde Philosophus asserit augmentationem esse quandam extensionem adinstar extensionis metalli per malleationem, ubi fit major quantitas manente metallo eodem numero.

37 Quo autem pacto fieri possit, ut semper idem numero maneat, variè explicant Philosophi. S. D. asserit idem numero remanere, quia remanet eadem species, & forma singularum partium toto vitæ decursu, licet materia singularum partium per actionem caloris naturalis resolvatur, & de novo per conversionem alimenti adveniat. Nunquam enim contingit omnes partes præexistentes dissolvi, & abscedere, sed semper manet aliquid; cum quo illud, quod evenit, unum quid efficitur, quod in resurrectione explicatur. Dicitur enim idem numero homo resurgere, quia licet quidquid materialiter fuit in homine toto vitæ curriculo non resurgat, resumitur tamen ex eo, quantum ad complementum debitæ quantitatis sufficit: & præcipuè illud, quod perfectius fuit sub forma, & specie humanitatis consistens. Si quid verò ad complementum debitæ quantitatis defuit, aliunde hoc divina potentia supplebit. Eadem ratione in opere naturæ idem homo numero manet, licet aliunde ei superaddatur aliquid, quod à puero non habuit, ut ad perfectam ætatem provehatur.

38 Objicies: ubi est alia materia, & alia forma numero, ibi nequit idem numero compositum permanere: sed in toto vitæ decursu non manet eadem materia, cum hæc fluat & refluat, nec eadem forma, quia nulla forma materialis potest suam materiam deserere, & de subjecto in subjectum migrare: ergo ante, & post augmentum non remanet idem numero vivens. Maj. patet: nam hoc compositum ex unione hujus numero *formæ*, & hujus materiæ coalescere debet.

39 Conf. ex Arist. lib. 1. de gen. t. 36. ubi docet eodem modo vivens in toto vitæ decursu idem numero manere, sicut eadem aqua in vase manere dicitur, si ex illo, cum plenum est, aqua guttatim effluat, & semper guttatim infundatur: & eo planè modo, quo fluvius idem manere dicitur, quia aqua continuè fluit in ipso: sed in
nal-

nullo ex his casibus manet semper eadem numero aqua, sed semper est alia, & alia numero: ergo cum materia continue fluat, & refluat, non poterit vivens idem numero toto illo tempore manere.

40 Confirm. 2. unitas numerica partium, & totius dependet à materia & quantitate ipsius, ut à principio individuationis: ergo cum materiæ partes abeant, non poterit idem numero vivens remanere. Tandem, quia in plantis, & animalibus imperfectis cum nova parte materiæ nova pars formæ advenit: ergo saltem in ista non remanebunt eadem numero toto vitæ spatio.

41 Resp. ad arg. ex S. D. quòd si sit alia materia simpliciter, taliter quòd penitus amittat speciem & formam præexistentem, equidem necessum est aliud compositum esse: sed si sit tantum alia secundum quid, non mutatur compositum, sed simpliciter idem numero remanet. Materia autem quæ additur non est simpliciter alia, quia unitur præexistenti & recipit eandem formam ac speciem, in determinato situ, & figura, & virtute. Neque destruitur forma quæ est species; sed quæ est materia speciei. Unde simpliciter remanet idem numero vivens.

42 Resp. ad 1. conf. ex eodem S. D. de motu animal. l. 8. maximum intercedere discrimen inter identitatem fluvii aut vasis, & identitatem numericam viventis: nam in fluvio & vase non manet aliquid idem secundum numerum: aqua enim adveniens non cedit in eandem substantiam numero, cum ea cui advenit, sed est extra ipsam, quamvis continua: in partibus autem viventium, quæ nutriuntur, id quod advenit in illud transmutatur cui advenit, & unum numero cum illo efficitur, ita ut nihil unius sit extra aliquid alterius, & ideo manent actu eadem numero: quamvis aliquid dissolvatur, & aliquid adveniat. Unde hoc exemplum appositum non tenet in omnibus.

43 Ad 3. conf. dico unitatem numericam sumi à materia sigillatam quantitate in viventibus, non prout præcisè materia est, sed ut accedit ad formam speciei, & est conveniens organorum materia: hæc autem non deperditur, ut diximus, sicut neque quantitas. Ad ultimum patet ex dictis in solut. argum.

ARTICULUS QUINTUS

Utrum vivens secundum omnes partes augeatur.

44 **P**rima conclus. in augmento generali, quod est secundum quamcunque quantitatem, quælibet pars viventis secundum speciem, & non quælibet secundum materiam augeatur proportionabiliter: ita ut fiat additio cuilibet particulæ proportionatè, majori membro plus, & minori minus. In augmento autem speciali, quod perducit corpus animatum ad perfectam quantitatem & figuram, plus additur longitudini quàm latitudini, & profunditati, seu spissitudini: unde non fit proportionatè quoad dimensiones, licet fiat proportionatè quoad membra, ita ut majori plus addatur, quàm minori. Concl. est D. Tho. lib. 1. de gener. l. 15. D. Aib. M. loc. cit. q. 15. art. 2, & communis Philosophorum.

45 Prob. ex eodem S. D. de ratione ejus quod augeatur, est ut idem permanens in majorem quantitatem extendatur, per additionem magnitudinis ad magnitudinem: sed quælibet pars secundum formam & speciem, considerata permanet, & cuilibet parti sic consideratæ additur aliquid: ergo quælibet pars secundum formam & speciem augeatur. Non autem omnes partes secundum materiam augeantur: quia sicut omnes non permanent, ita nec augeri possunt.

46 Secunda concl. solæ partes aliquotæ augeantur, non autem proportionales. Ita sumitur ex D. Th. ibid. lib. 1. lect. 15. Prob. de ratione augmenti est, quod sensibilis magnitudinis fiat additio ad magnitudinem præexistentem, transitusque de imperfecto ad perfectum: sed partes proportionales sunt communicantes, & indesignatæ; & una non addit super alteram aliquid sensibile: ergo partes proportionales non augeantur, sed aliquotæ.

47 Conf. augmentum viventium est continui physice sumpti, & prout sequitur ad formam naturalem: sed sub hac ratione non habet partes proportionales in infinitum divisibiles, sed aliquotas, quæ divisione fini-

finiri possunt ; ita ut dari possit minima ; ultra quam forma & species naturalis non salvetur , ut supra diximus : ergo augmentum non fit secundum partes proportionales , sed aliquotas . Etsi enim proportionales contineantur in aliquotis absolute sumptis , non tamen hoc modo , quo aliquotæ ad formam naturalem consequuntur , scil. modo certo .

48 Arg. 1. contra 1. pars quæ additur , v. g. caro non augetur , sed tantum illa , cui cibus in carnem conversus additur : sed utraque caro est pars totius viventis : ergo non augetur secundum omnes partes .

49 Resp. ex S. D. ibid. quod si sumatur augmentum materialiter , & pro mutatione illa qua fit additio quantitatis , sola caro præexistens , cui additur cibus in carnem conversus , augeri dicitur , cibus vero est augens , ut docet Philos. ibid. t. 39. Si autem formaliter consideretur , & secundum rationem formalis extensionis , utraque augetur . Nam ex utraque unum vivens constituitur , cujus quælibet pars secundum formam augetur per extensionem ad maiorem quantitatem .

50 Arg. 2. si quælibet pars augetur , debet cuilibet addi aliquid : ergo corporeum , vel incorporeum : sed non incorporeum , quia non esset quantum in actu , unde maiorem extensionem non præberet : neque corporeum , quia sequeretur duo corpora penetrari & esse simul in eodem loco , nimirum augens & actum : non enim seorsim ponuntur , cum oporteat additionem fieri cuilibet parti ejus , quod augetur : ergo quælibet pars viventis non augetur .

51 Conf. si cuilibet parti addatur etiam minima , in quolibet augmento vivens crescit in duplo : quod ipsissimis oculis falsum esse deprehenditur . Nec valet dicere calorem naturalem in minora dividere alimentum , quam nutritum : tum quia calor naturalis in minora , quam potest , nutrimentum , & nutritum dividit . Multo minus dici potest in nutrito continuam fieri deperditionem : & id , quod additur , illud deperditum restaurare cogitur : unde non est necesse in duplum crescere . Nam ei quod deperditur nulla fit additio , sed ei , quod manet : sed additur cuicumque particule manen-

is: ergo necessarium erit in duplum crescere.

52 Resp. ad arg. cum D. Th. loc. cit. & D. Alb. M. ibid. q. 15. a. 1. quod augens est potentia pars aucta, quæ est caro vel os vel utrumque; & etiam potentia quanta & corporea, non tamen actu. Cum enim deperdit propriam formam; & acquirit esse viventis, deperdit quoque accidentia propria, ac per consequens quantitatem actualem, & solum remanet in potentia quanta; & fit actu quanta, cum suscipit actum corporeitatis in ipso aucto. Illud autem sufficit, ut faciat quantum & majus. Licet enim cibus secum non deferat quantitatem actualem, cum tamen cibato seu nutritio additur, efficitur major nutriti quantitas. Quantitas enim est mensura substantiæ secundum partes materiæ: ideo multiplicatis materiæ partibus per additionem substantiæ cibi necesse est eam extendi: & huiusmodi partibus dissolutis ac deperditis minui ac decrefcere: dummodo illæ partes eodem modo in situ se habeant: ita ut per rarefactionem una non distet ab alia, nec per inspissationem contrahatur. Nec tamen sequitur duo corpora esse in eodem loco: quia materiæ non debetur locus. Sed post conversionem sicut fit actu quanta, & eadem in esse viventis, ita & acquirit eundem locum.

53 Resp. ad conf. ex eodem D. Alb. M. ibid. q. 14. a. 2. calorem naturalem in minima dividere, cum nutriens, tum nutritum: subinducit enim undique cibum in corpus nutritum. Et nihil prohibet quin pars cibi tanta sit dimensionis, quanta est pars cibati ante additionem. Sed quia cibus non additur cibato manens cum propria forma substantiali cibi, sed ipsa deperdita accipit formam quæ est in nutrito; ideo etiam non additur manens in quantitate, quam habebat, sed quantitatem nutriti suscipit, qualitatem, & ubi; unde non oportet in duplo augeri; sed secundum virtutem caloris naturalis agentis in substantiam, ut stantem sub quantitate imperfecta, quam ad perfectam extendere intendit.

54 Si autem quaeratur, quomodo tunc augmentum fiat? Resp. D. Alb. M. ibid. fieri per calorem naturalem extendentem membra radicalia in omnem dimensionem.

tionem, plus tamen in longum. Quapropter cum actio caloris naturalis fortior extiterit, quam partium additarum multitudo inspissare possit, erit corpus nutritum subtile, & raram; ut corpora puerorum. Quando autem utrumque proportionatum est utrique, corpus medio modo se habet, ut in juvenibus videre licet. Quando verò stat extensio, & nihilominus ingeruntur partes materiae per conversionem cibi, tunc necesse est corpora inspissari, & fieri solida propter humidi consumptionem, ut evenit in corporibus senum.

55 Quæres utrum sit ejusdem virtutis diminuire, cuius est augmentare? Resp. D. Alb. M. ibid. quæst. 14. art. 3. quòd diminutio propriè sumpta, & prout reperitur in animato, formaliter non provenit ab eadem virtute, atqui augmentum. Augmentum enim à vi augmentativa provenit prout habet rationem virtutis naturalis & potentiae, propter victoriam formæ super materiam: diminutio autem à defectu illius, unde provenit à virtute animæ deficiente, & habente se per modum naturalis impotentiae. Ideo differunt principia illarum, quemadmodum naturalis potentia, & naturalis impotentia, quæ ponuntur esse diversæ qualitatis species.

ARTICULUS SEXTVS

Vtrum dictæ potentiae animæ vegetabilis realiter abinvicem distinguantur?

56 **C**onclusio est affirmativa. Prob. ratione desumpta ex D. Th. 1. p. qu. 78. a. 2. potentiae distinguuntur per actus & objecta formaliter sumpta, seu in esse objecti considerata: sed hujusmodi potentiae habent actus & objecta in esse objecti simpliciter diversa: ergo realiter differunt. Maj. fusè probata manet supra. Min. verò prob. ex dictis: omnes istæ potentiae habent pro objecto corpus potentia vivens per animam, ut dictum est: sed ad hujusmodi corpus diversam formaliter rationem dicunt, & diversis operationibus respiciunt.

ciunt ipsum: ergo habent actus & objecta in esse obiecta simpliciter diversa. Prob. min. corpus prout est potentia animatum, quod est alimentum, dum converatur in corpus vivens, non est necessariò sub majori quantitate, quam fuerit priùs: & prout est potentia tantum corpus organicum, non respicit ipsum ut addibile quid alii corpori, sed sub præcisa ratione corporis organici: sed potentia generativa respicit alimentum, ceu potentia corpus sub præcisa ratione corporis animati-organici, & non ut addibile alteri, vel ut exigens sub majori quantitate existere; potest enim contingere, quòd ante additionem moriatur: nutritiva autem, prout est addibile alteri, quod est in actu, non tamen sub majori quantitate exigens necessariò existere; alias toto vitæ tempore augmentum perduraret, sicut & nutritio: & tandem augmentativa respicit ipsum secundum extensionem formalem ad majorem quantitatem: ergo diversas rationes formales objectivas habent, primarias, & substantiales, non verò solùm accidentales: ergo realiter differunt.

57 Prima conseq. prob. in potentiis & habitibus differentia, quæ sumuntur ab objecto & fine primario, sunt essentielles: sed istæ differentia ita se habent: ergo sunt essentielles. Min. prob. finis primarius nutritivæ est salvare corpus animatum; augmentativa autem deducere ipsum ad perfectam figuram, & magnitudinem organorum; & tandem finis generativæ est formatio corporis organici & diffusio similitudinis generantis in ipso: sed nutritiva hoc facit per additionem, seu incorporationem ipsius alimenti: augmentativa per extensionem formalem membrorum radicalium: generativa autem per virtutem formativam in semine residentem, tanquam in instrumento: ergo hæc rationes sunt desumptæ ex objecto & fine primario: ac per consequens sunt substantiales & facientes essentialiter differre. Quòd autem habeant diversas operationes, & actus ex dictis patet.

58 Confirm. potentia secundum diversam rationem formalem objectorum realiter distinguuntur: sed licet alimentum idem sit secundum substantiam materiae, tamen

tamen necessario est diversum secundum speciei rationem; prout respicitur a potentia generativa, nutritiva, & augmentativa: ergo secundum diversas istas rationes sunt diversae realiter potentiae istae. Probatur min. diversae rationes formales in objectis potentiarum sunt penes diversos fines, ad quos illae potentiae primo, & per se ordinantur, praesertim in potentiis activis, quales sunt potentiae animae vegetativae: sed alimento inest diversa virtus ad generandum, nutriendum, & augendum, seu ad organisandum primo corpus, salvandum ipsum, & extendendum secundum perfectam magnitudinem, quae sunt fines hujusmodi potentiarum: ergo alimentum, prout respicitur a generativa, nutritiva, & augmentativa, necessario habet diversas rationes formales, licet materialiter unum sit. Prob. min. alimentum, ut supra diximus, virtutem generativam accipit in vasis seminariis: nutritivam ab hepate vel corde, ubi ultimo perficitur sanguis: augmentativam autem a fonte caloris naturalis facta in corde; non enim calor qui sufficit ad perficiendum nutrimentum, ut habeat virtutem nutriendi, sufficit ad communicandum ei virtutem ad extendendum membra radicalia: cum expleto augmento fiat perfecta nutritio, non tamen ipsa extenduntur: ergo ad istos fines, & operationes diversis virtutibus indiget alimentum, seu potentia corpus animatum. D. Alb. M. ibid.

59 Dices operationes illas, finesque, seu rationes objectivas esse inadaequatas & subordinatas: ea propter non valent realiter distinguere potentias.

60 Contra: in potentiis, & habitibus non sufficit quaelibet subordinatio actuum, & operationum, sed requiritur quod sub formali ratione, qua attingunt objectum suum, sit subordinatio, & in eodem genere causae formalis extrinsecae, & motivae, seu determinativae ipsarum operationum, seu actuum: sed operationes, & actus hujusmodi potentiarum non subordinantur sub formali ratione, qua attingunt objectum, & in eodem genere causae formalis extrinsecae, seu determinativae ipsarum: ergo hujusmodi subordinatio non tollit quin realiter distinguantur. Maj. prob. ex dictis quaest. pra-

ced. ubi ostendimus potentias animæ intel se subordi-
nari; & operationes potentiarum animæ vegetativæ ei-
se priores ordine generationis operationibus potentia-
rum sensitivarum; licet ordine perfectionis sit e contra:
cum tamen realiter abinvicem differant. Min. etiam pa-
tet ex dictis in argumento.

Solvuntur Argumenta.

61. **A** Rg. 1. Arist. 2. de anim. t. 42. expressè asse-
rit nutritivam à generativa non distingui, di-
cens: *Quoniam autem eadem potentia animæ est vege-*
tativa, & generativa &c. vel ut habet alia versio:
cum autem eadem sit animæ potentia nutritiva & ge-
nerativa &c. Et profectò ratio id suadet: quia ex co-
dem 1. de gen. t. 39. actus utriusque est idem: in nutritio-
ne enim fit generatio carnis, & corruptio alimenti: er-
go potentia nutritiva est etiam generativa. Et confirm.
istæ potentiaæ habent idem objectum, scil. alimentum,
quod est potentia corpus animatum: ergo non distin-
guuntur realiter.

62 Resp. ex S. D. ibid. lect. 9. quòd dicuntur eadem
potentia non inter se, sed in vegetativo, in quo conti-
nentur sicut partes potestativæ in suo toto; supra enim
determinaverat de anima vegetativa secundùm opera-
tiones suas, & quia ejusdem est agere de toto, & par-
tibus, prout istæ sunt quodammodo ipsum totum: &
quatenus distinguuntur ab aliis potentiis animæ sensiti-
væ, & intellectivæ per ordinem ad alimentum, ideo
de illis ut de uno agit. Ad id quod additur dico nutritio-
nem formaliter non esse generationem, quia suppo-
nit actu formam in subjecto, cui additur nutrimentum,
ut diximus, licet aggeneratio quaedam sit, alimenti
corruptionem supponens. Resp. ad conf. quòd alimen-
tum secundùm substantiam materiæ equidem est unum,
& idem, diversum tamen secundùm rationem spe-
ciei, seu diversas rationes formales objectivas, ut di-
ximus.

63 Arg. 2. si nutritiva realiter differret ab aug-
mentativa, maximè ex parte terminorum, quia nimirum

rum nutritivæ terminatur ad partialem substantiam; augmentatio verò ad quantitatem: sed hoc ad earum distinctionem realem non sufficit: ergo non distinguuntur realiter. Prob. min. non minùs distinguitur substantia totalis à tota quantitate, quàm major quantitas à majori substantia vel parte substantiæ: sed eadem actione, qua generatur substantia totalis, producitur ejus quantitas: ergo etiã eadem virtus nutritiva, quæ convertit alimentum in substantiam aliti, causat quantitatem ipsius: eapropter non est necesse duas potentiãs distinguere.

64 Resp. non ideo præcisè nutritionem ab augmentatione distingui, quia ad partialem substantiam terminetur, sed quia ad ipsam terminatur, ut ordinatam ad salvandum individuum, augmentatio verò ad quantitatem, non quidem sub præcisa ratione quantitatis, sed ut habet transire de perfecta ad perfectam propter perfectionem organorum, quæ sunt rationes formaliter diversæ objectorum. Ad prob. dico non minùs distinguuntur substantiam totalem à tota quantitate, quàm partialem à partiali, si sumatur quantitas prout sequitur absolute ad rationem substantiæ ceu primum accidens illius: sed non est sub hac ratione terminus augmentationis, sed quatenus vi caloris naturalis transit de imperfecta ad perfectam, ut supra cum S. D. explicuimus. Itaque etiã in nutritione, cum additur pars substantiæ partibus nutriti, additur etiã quantitas, ut proprietas consequens totum; sicut cum generatur totalis substantia resultat totalis quantitas: sed tamen ex hoc non ponitur augmentatio, sed cum dein vi caloris naturalis transit de imperfecta ad perfectam: quæ sunt diversæ rationes formales constituentes distinctas potentias.

65 Dices: magis & minùs non diversificant potentiam; eadem enim potentia visiva respicit magis, & minùs album: sed nutritiva, & augmentativa solùm differunt penes magis & minùs; quia nutritiva solùm convertit alimentum in substantiam aliti, augmentativa autem est, cum convertitur plus alimenti, quàm deperditum fuerat de substantia viventis: ergo hoc,

294 *Quæst. IX. De potentia augmentativa.*
non sufficit ad distinguendum hujusmodi potentias.

66 Resp. quod nutritiva per se non respicit quantitatem sub ratione majoris vel minoris, hoc enim ei accidit, quatenus est potentia subordinata augmentativa, cujus est deducere vivens ad perfectam rationem organorum in esse naturali, & operativo. Hoc autem per se respicitur ab augmentatione.

QUÆSTIO X.

DE ANIMA SENSITIVA, sensibusque externis in communi sumptis.

Post disputationem de anima vegetativa, ejusque partibus potestativis differendum superest de anima sensitiva. Caterum quia hæc innotescit actibus, & objectis, suarumque cognitione virtutum, ac potentialiarum. Ideo nobis occurrit impræsentiarum sermo de sensibus ipsis, & primò quidem in communi, dein in particulari.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum sensus sint potentia passiva, & in quo consistat sensatio?

Variæ sunt Philosophorum de hac re sententiæ. Quidam existimant duplicem esse sensum, quemadmodum & intellectum, scilicet agentem, & patientem: illum dicunt esse potentiam activam, istum verò passivam. Ita Apollin. lib. 2. de anim. q. 13. Iandundus q. 18. & alii. Quidam verò asserunt esse simpliciter potentias passivas. Ita Ægidius, & alii apud M. Prado lib. 2. de anim. q. 21. §. 1. Tandem alii existimant

mant sensus esse quidem potentias passivas, quia à sui monstrantur objectis: tamen operativas esse. Ita communiter DD. quorum plurimi adducuntur à dicto M: Prado ibid.

2 Notandum est ex S. D. quòd propriè loquendo aliud est actio, aliud operatio in naturalibus. Nam actio est operatio, ut transiens in effectum: seu fluxus ab agente, per quem in id quod subicitur agit: passio verò est illatio, effectusque illius actionis in eo quod subicitur, secundum hanc illationem actionis quedam simpliciter patiuntur, & per physicam transmutationem sui esse, vel substantiæ. Alia patiuntur sine physica, sui transmutatione secundum substantiam, vel esse; per solam immutationem intentionalem, & receptionem speciei intentionalis. Operatio verò dicitur propriè, quæ non significatur ut procedens in aliquem effectum, sed magis secundum quòd est aliquid in ipso agente immanens: quod prout recipitur in ipso, dicitur passio: actio verò consequens conjunctum ex recepto & recipiente, dicitur operatio: quia operatio semper est perfecti. Ab actione potentia denominatur activa: quæ est principium transmutationis in aliud, secundum quòd est aliud, quod est passivum. A passione autem passiva dicitur: & est principium transmutationis ex alio, quod est activum transmutans ipsum patiens. Ab operatione autem propriè dicitur potentia operativa: quatenus ex aliquo recepto in se operatur, & elicit actum.

3 Nota 2. ex D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 33. a. 1. quòd sicut potentia sciendi tripliciter consideratur, primo sicut in puero, in quo est possibilitas naturæ tantum ad sciendum: quæ potentia remota, materialis, imperfecta, & indisposita est: secundo prout in discipulo, seu discipulo, nondum habente habitum, cognoscente tamen jam propositiones proprias: & hæc est potentia disposita, & propinqua: tertio prout habitu est completa perfectè illa potentia, ratione cujus dicitur in actu sciens: similiter de sensu philosophandum est, qui est animæ potentia, prout est actus conjuncti: quando enim potentia animæ cum organis conjungitur, tunc est potentia prima ad sensum, remota,

& indisposita. Cùm autem per harmoniam organici calorem naturalem, & spiritum animale est continuè disposita, tunc est potentia proxima: quando vero habet speciem sensibilem tunc est potentia completa per actum: & sicut potentia completa per habitum scientiæ, seu actum elicit ipsum scire in actu secundo, & operatur actum habitus, ita potentia sensitiva completa per ipsam speciem sensibilem operatur ipsum sentire.

4 Certum est sensus non esse potentias passivas, quia physicæ transmutationis sint principia, seu physicè transmutentur ab agente physico. Sed difficultas est an recipiant aliquid quo intentionaliter immutentur, & ut sunt jam potentiæ proximæ & dispositæ per harmoniam organici &c. indigeant ulteriori determinatione, & motione ab alio facta, ut eliciant sensationem: & an ipsa sensatio sit sola receptio ipsius speciei complementis potentiam, vel aliqua operatio activa proveniens ab ipsa potentia completa actu per speciem, seu à conjuncto ex utraque; ratione cujus ipse sensus dici possit potentia activa, seu potius operativa.

5 Concl. sensus simpliciter est potentia passiva, activa autem seu operativa, non absolutè, sed sit completa per actum seu speciem. Ita D. Th. 3. d. 14. q. 1. a. 1. quæst. 2. in c. ubi ait: *Nulla potentia passiva potest in actu exire, nisi completa per formam activi, per quam fit in actu: quia nihil operatur nisi secundum quod est in actu. Impressiones autem activorum possunt esse in activis dupliciter: uno modo per modum passionis: dum scilicet potentia passiva est in transmutari: alio modo per modum qualitatis, & formæ: quando impressio activi jam facta est connaturalis ipsi passivo: sensus autem potentia passiva est: quia non potest esse in actu omnium, ad quæ se extendit sua operatio per naturam potentiæ: non enim potest esse aliquid quod actu habeat omnes colores, & sic patiendò à coloribus fit in actu, & eis assimilatur, & cognoscit eos: unde nec sensus, nec intellectus operari possunt, nisi per sua activæ perficiantur, & moveantur. Idem docet D. Alb. M. loc. cit.*

6 Prima pars prob. omnis potentia, quæ fit in actu per susceptionem formæ alicujus agentis in ipsam, est passiva: sed sensus est potentia hujusmodi: ergo est potentia passiva. Maj. patet ex definitione potentie passivæ: nimirum principium transmutationis ex alio, quod est activum. Min. verò prob. sensus sine sensibili in actu non sentit; v. g. visus sine colorato non videt: sed ex se sensus non est omne sensibile in actu; v. g. visus non est omnis calor, aut compositus ex omni calore: ergo recipit ipsum aliunde, nimirum per speciem suam: ergo jam ab eo patitur: quia non sine sui immutatione intentionaliter recipit, cum ad præsentiam sensibilis actu sentiat, & ante non sentiebat. Min. prob. si sensus esset actu omne sensibile; v. g. oculus omne coloratum, jam sine colore actum visionis elicere posset; quia potentia, quæ est per actum completa, operatur, cum vult: sed hoc absurdum est: ergo sensus ex se non est. Conf. sensus nihil transmutat, sed potius ipse ab objecto transmutatur: ergo sensus est potentia passiva. Prob. antec. nec enim paries physicè immutatur in suo esse vel substantia, dum in eum consicio, & deingo oculos: intentionaliter autem immutari nequit, quia hæc immutatio est cognoscentium propria: ergo sensus nullo modo transmutat objectum, sed ab illo intentionaliter transmutatur.

7 Secunda pars concl. prob. tum quia sentire est actio vitalis: nec enim inanimata sentiunt: ergo est à principio intrinseco efficiente illam; & non ab exteriori agente: licet illud principium hujusmodi operationem non eliciat nisi ut completum per speciem objecti. Tum etiam, quia ex Arist. 3. de anim. t. 28. motus ille, quo sensus alteratur à sensibili recipiendo ab ipso speciem sensibilem est actus imperfecti: motus autem, quo sensus jam factus in actu per speciem suam operatur, est actus perfecti; quia non est actus existentis in potentia, sed in actu, nec enim potentia sentit, nisi sit completa per actum: ergo sensatio non consistit in sola receptione, sed in aliqua operatione elicita à potentia completa per actum: ergo est potentia operativa. Prima pars antec. patet: quia omne, quod est in poten-

ten-

tentia, in quantum huiusmodi, est imperfectum: potentia autem sensitiva est in potentia ad speciem sensibilis, à qua alterari dicitur: ergo illa receptio est actus imperfecti.

Solvuntur Argumenta.

8 **A**rg. 1. mulier menstruata obtutu oculorum, suorum speculum inficit: & basiliscus videndo hominem interficit: ergo visus est potentia activa, cum sit transmutativa alterius secundum substantiam & esse. Conf. omne agens ex Philosopho est nobilius patiente: sed potentia vegetativa sunt activa: ergo si sensus sint potentia passiva, erunt ignobiliores vegetativis, quod absurdum est.

9 Resp. ad arg. cum D. Th. q. 26. de verit. a. 3. ad 4. sensibile quidem aliquando à sensu transmutari per accidens tamen, in quantum ipsum organum sensus qualitate aliqua præditum est, per quam natum est aliquod corpus immutare. Unde inficiatio illa, quâ mulier menstruata speculum inficit, vel qua basiliscus videndo hominem ei mortem infert, ad visionem nihil conferunt. Quam rem explicat Ferrara 3. cont. gent. c. 103. ad 4. dicens, quod mulier menstruata inficit aërem, non per viam aut visionem, sed quia ex organo quidam vapores scuti, subtiles, & nocivi à sanguine menstruo resoluti expirant, & speculum inficiunt. Ex oculis autem basilisci quidam vapores subtiles, ac venenosi evaporant, & homini vitam adimunt.

10 Resp. ad conf. ex eodem S. D. 1. p. p. 79. a. 2. ad 3. hoc esse verum, si sint ejusmodi sphaerae, ordinis, & uniuersalitatibus in agendo, & patiando. Nobilitas enim potentiarum simpliciter ex majori extensione virtuosarum, & uniuersaliori operatione desumitur: unde potentia in Deo sunt nobilissimae, quia ad plura se extendunt, & nobiliorem modum operandi habent. Potentia autem sensitiva ad plura se extendunt, quam vegetativa, & habent plures differentias, altioremque operandi modum: unde simpliciter sunt nobiliores, passivae.

11 Arg. 2. sensibile est quid materiale, sensatio autem, & potentia sensitiva est quodammodo immaterialis & elevata supra conditionem materiæ, cum sit in ordine cognoscentium, & nata recipere formas aliorum intentionaliter: sed nihil agit ultra suam spheram: ergo potentia sensitiva non compleitur per speciem objecti sensibilis ad agendum, sed seipsa agit, & activa est.

12 Resp. ex D. Th. q. 5. de pot. a. 8. quòd sensibile secundum proprietatem corporis, & quatenus agit per motum physicum seu naturalem cum transmutatione materiæ, ut motum movens, est extra spheram potentialium cognoscitivarum, nec illas movere potest: si autem sumatur secundum quòd attingit ad ordinem substantiarum separatarum, & participat aliquid de modo ipsarum, tunc agit sine transmutatione materiæ, per quandam diffusionem similitudinis suæ formæ in medio secundum similitudinem spiritualis intentionis; & sic non est extra spheram illarum, sed in eodem ordine, & ut receptum movere potest; quia quidquid movet, movet secundum potestatem recipientis.

13 Hæc doctrina S. D. perdifficilis visa est P. Suarez lib. 3. de anim. c. 9. unde contra eam arguit sic: non intelligitur, quid, qualisve sit participatio hæc naturæ superioris, aut enim est participatio alicuius entitatis perfectionis quæ sit intrinseca naturæ illorum objectorum, quæ species diffundunt, vel superaddita naturæ illorum? Si primum, tunc ipsa objecta per propriam naturam poterunt causare illam speciem, inuutilisque redditur illa distinctio allata. Ponere autem esse perfectionem superadditam, omnino fictitium est, cum non possit satis explicari quid sit: ergo &c.

14 Resp. ex D. Alb. M. lib. 2. de anim. tr. 3. c. 6. quòd sensibile secundum essentiam suam habet proportionem quasi in actu primo cum potentia, proportionem, inquam secundum rationem agendi, & patiendi: per actum autem suum, seu per similitudinem suæ formæ, quam producit in medio, redditur in actu secundo & complete proportionata. Si autem queras à quo reducitur illa potentia in actum? Dico cum eodem, quòd per se ipsam quatenus agit in virtute causæ superioris, cuius est lumen par-

participatum, & occumbens: licet enim id quo est in potentia materiali non reducatur in actum nisi ab aliquo extrinseco; tamen quod est in potentia secundum esse formale, sine extrinseco se reducit in actum, salvata tamen subordinatio ad influxum causae superioris, à qua in agendo dependet.

15 Hujus rei gratia notandum est ex S. D. loc. cit. quòd cum omne agens agat secundum quod est actu, secundum ordinem causarum in actualitate, oportet ordinem earum in causando accipere. Corpora autem inferiora minus habent de actualitate, quam superiora, & ista minus quam substantiae separatae, à quibus moventur, quae sunt ut formae illarum: & haec deficiunt ab actualitate Dei, qui est suum esse. Corpora ergo inferiora agunt ut mota à superioribus, superiora ut mota ab Angelis, & ista ut mota à Deo, cujus motui cuncta subordinantur. Aliter autem agit Caelum motum secundum proprietatem corporis; quia agit per motum, & transmutando materiam istorum inferiorum in qua agit; ut elementorum, ac ceterarum rerum corporearum vicissitudo continua satis superque ostendit. Aliter verò agit forma, seu potius id quod se habet ut forma illius, nempe Intelligentia, seu Substantia separata; agit enim per diffusionem virtutis suae in ipso mobili & spiritualiter, ut supra ostensum est in libris de Caelo. Et quia omne agens imprimit quodammodo similitudinem suam in mobili, ideo omnia inferiora imitantur in agendo Caelum & prout agit secundum proprietatem corporis; & ut agit ut forma seu actione formae. Omnia ergo sensibilia in quantum agunt secundum proprietatem corporis, & ut mota per motum suum, & actionem transmutant ipsa mobilia physicè; quia primum corpus, cujus in agendo similitudinem habent, secundum proprietatem corporis agendo, ita habet agere; v. g. calidum agens secundum proprietatem corporis, & per motum immutat physicè ipsum calefactibile. At verò cum ipsum sensibile agit secundum proprietatem suae essentiae, & formae, seu actione formae, quae est quidam radius Primae Intelligentiae, & lumen obumbratum, tunc modo illius agit, nimirum spiritualiter, & per diffusionem suae virtutis in ipso mobili. Et hoc modo dicitur quo-

quodammodo attingere ad ordinem substantiarum separatarum, & participare aliquid de modo ipsarum, nimirum modo agendi. Lege D. Th. attentè, & facile dignosces esse genuinam illius mentem.

16 Et quod res ita se habeat: planè demonstrat ratio D. Th. nimirum quòd naturæ inferiores consueverunt aliquid participare de proprietate naturæ superioris, quia natura inferioris nil aliud est, quàm forma superioris ut cadens, & deficiens à plena, & perfecta ratione illius: quod elegantissimè probat D. Alb. M. in aureo illo opusculo de processu Universi, quod habetur tom. 5. operum ipsius. Deus est ut suprema natura in genere cognoscibilium; dein substantia separata est ut cadens: quia in ea intelligere non est ipsum esse, quemadmodum in ipso Deo: homo secundum intellectum est cadens à plena ratione intellectualitatis Angeli, quia ad phantasmata conversionem dicit; & potentia sensitivæ, sunt quædam participationes deficientes intellectualitatis. Ubi manifestè conspicitur naturam omnem inferiorem aliquid de superiori participare. Si ergo in genere moventium formarum est ipsum sensibile agens actione formæ aliquid inferiorem oportet ut subordinetur formæ primæ agentis in genere corporalium, quæ est substantia separata; hæc autem non agit actione formæ per transmutationem materiæ, sed per diffusionem suæ virtutis: ergo etiam ipsum sensibile hoc modo aget in sensum. Vide modò prudens Lector, an difficultatem patiatur hæc doctrina planè angelica Angelici nostri Doctoris, ut eam P. Suarez perdifficilem reputet, & impugnet? Certè si omnia, quæ captui nostro perdifficilia sunt, non essent vera, sed arguenda, quòd in scientiis elevatissimum, & certissimum est deberemus impugnare, & rejicere.

ARTICULUS SECUNDUS.

*Utrum sensibile rectè dividatur in commune, proprium,
& per accidens.*

17 **C**oncl. est affirmativa, & communis. Eam docet Philosophus lib. 2. de anim. r. 63. D. Tho. ibid. l. 13. & in 4. d. 46. q. 2. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 32. a. 2. Prob. sensibile dicitur quidquid sensui passionem infert: sed tantum tripliciter sensui passionem inferri contingit: ergo tantummodo est triplex sensibile. Prob. min. quidquid passionem sensui infert, vel semper se immutat sensum, & in ipsa passione sensus differentiam efficit: vel ut conjunctum alteri, nullam circa ipsam sensus immutationem inferens differentiam? Si secundum, est sensibile per accidens: si autem primum, vel differentiam efficit quantum ad speciem agentem, & infert passionem sensui ut hic sensus est: & hoc est sensibile per se, proprium nimirum quatenus hoc est color, illud autem sonus, istud album &c. vel differentiam efficit in transmutatione sensuum, non quoad speciem agentis, sed quoad modum actionis, & sic est sensibile quod pluribus sensibus commune est: ergo tripliciter duntaxa sensibile sensui passionem infert. Ut aliquid dicatur sensibile per accidens ex S. D. duo exiguntur: primum est, quod accidat ei, quod per se est sensibile, quemadmodum albo accidit hominem esse, vel dulcedine affici. Secundum ut non lateat sentientem, sed ab eo apprehendatur: non quidem per se à sensu externo, sed intellectu, vel cogitativa, aut aestimativa. Unde dulcedo in albo non est proprie sensibile per accidens, quia ab alio sensu externo, nimirum gustu, per se attingitur, quamvis per accidens à visu percipiatur. Si quod proprio sensu non cognoscitur, statim ad occursum rei sensatæ apprehendatur sub aliquo prædicato universali, percipitur ab intellectu; quemadmodum ubi primum percipio hominem loquentem, aut moventem se, statim atque discerno eum vivere, & per intellectum vitam illius apprehendo: unde video eum vivere ut quoddam visibile per accidens. Si verò id, quod

sensu

sensu externo per se non attingitur, eo occurrente statim ab alio sensu apprehendatur in singulari: v. g. videndo coloratum in eo, hunc hominem, ut Petrum apprehendo, vel hoc animal &c. apprehenditur per virtutem cogitativam, quæ ratio particularis nuncupatur, eò quòd sit intentionum particularium collativa: sicut ratio est collativa universalium.

19 Sensibile commune est quintuplex, nimirum magnitudo, numerus, figura, motus, & quies. Ita D. Thom. 2. de anim. lib. 13. t. 63. Alb. M. ibid. & communiter Philosophi. Prob. quia omnia ista sensus immutationem per se efficiunt quoad modum immutandi corporaliter ac situaliter, prout sunt in majori vel minori corpore, vel diverso situ, propinquo vel remoto cætera omnia ad hæc reducuntur. Asperum enim, & lene ad figuram attinent: acutum autem & obtusum ad dispositiones figurarum angulos habentium spectant: unum ad multitudinem reducitur: æquale etiam, & inæquale ad magnitudinem pertinent: simile, & dissimile per se non immutant sensum nisi ut conjunguntur cum aliquo sensibili proprio, vel communi, vel cum utraque: nam si sint in albedine similia cum hac involvitur figura, vel magnitudo; unde visus albedinem ceu proprium sensibile, cogitativa similitudinem per collationem intentionum percipit. Idem dic de pulchritudine, quæ sensibile commune cum proprio conjungit.

20 Sensibilis proprii tres conditiones assignantur. Prima est ut non sentiatur aliquo alio sensu præter proprium, v. g. visus colorum est, quos non contingit per se auditu, vel olfactu sentiri. Secunda est, ut substantia organi sensus proprii nata sit per se pati à tali sensibili proprio, & non ab alio; organum enim visus v. g. non nisi à colore per se immutatur, quia solus color habet proportionem agentis ad illud organum ceu proprium passivum. Tertia est, ut circa ipsum proprium sensibile secundum essentiam suam non contingat errare: v. g. visus circa colorem. Hæc conditio art. seq. examinabitur.

21 Dubium esse potest quodnam sit divisum in hæc divi-

divisione? Respondent communiter DD. quòd divisum hujusmodi est ipsum sensibile, non quidem absolute & in communi prout omne objectum sensuum, tam interiorum, quam exteriorum complectitur; sed solum ipsum sensibile externum: quia sentiri non dicitur nisi quæ aliquo sensu externo percipimus. Ego quidem fateor primo & per se seu principaliter importari sensibile externum; non tamen secundum solam habitudinem activi ad sensus proprios, sed etiam prout importat modum movendi, & agendi, & ei aliquid conjugii accidit, quod proprie sensibile non est. Aliàs divisum cum membro dividenti coincideret. Unde hæc divisio est analogia.

22 Arg. argumento quod proponit D. Thom. lib. 2. de anim. lect. 13. ubi ait: *Sicut sensibilia per accidens non apprehenduntur, nisi in quantum sensibilia propria apprehenduntur, ita nec sensibilia communia, nunquam enim visus apprehendit magnitudinem, aut figuram, nisi in quantum apprehendit coloratum; videtur ergo quòd sensibilia communia, fiat etiam sensibilia per accidens.*

23 Conf. 1. sensibilia communia sunt etiam per accidens conjuncta cum propriis; v. g. motus cum albo: ergo &c. Ant. prob. quia sensibilia propria non forent magis sensibilia quàm communia nisi ista per accidens conjungerentur: quemadmodum enim sensibilia communia nequeunt sine propriis attingi, ita neque propria sine communibus.

24 Conf. 2. sensibilia communia sunt extra latitudinem objecti adæquati sensus, non minùs quàm sensibilia per accidens; v. g. substantia: ergo utraque per accidens attingentur. Prob. ant. objectum adæquatum auditus v. g. solus est sonus; visus autem color &c. quæ à sensibilibus communibus distinguuntur.

25 Resp. ex D. Thom. 1. p. q. 78. ar. 3. & D. Alb. M. loc. cit. dist. ant. sensibilia communia non apprehendantur, nisi apprehendantur propria, taliter quòd propria præbeant eis omnem rationem immutandi sensum, nego: ita ut ex propria forma etiam immutentur sensum, licet mediate, concedo. Unde sunt sensibilia
per

per se, quia id per sensibile dici meretur, quod ex propria forma sensum immutat. Id autem non convenit sensibili per accidens. Tota enim immutatio à proprio sensibili provenit, vel communi quoad modum immutandi, ut diximus. Non est tamen negandum quin aliquo modo sensibile commune, quod est quasi medium inter sensibile proprium, & per accidens, dicatur etiam aliquo modo sensibile per accidens: non quidem, prout per accidens opponitur ei quod est substantialiter, & per se movere, sed prout opponitur immediate.

26 Resp. ad 1. conf. quòd sensibilia communia secundum esse materiale sunt equidem accidentaliter conjuncta cum propriis: non verò secundum rationem movendi, ut modi & determinationes quædam objecti proprii sensibilis, ut agit in sensum. Nec tamen existimandum est, omnia sensibilia communia debere ab omnibus sensibus attingi, sed sufficit à pluribus percipi.

27 Resp. ad 2. conf. neg. ant. ad prob. dist. ant. objectum auditus est solus sonus, quantum ad rationem & immediatam movendi per se auditum, concedo: quantum ad modum movendi, & immutandi ipsum, & mediate, nego. Cætera argumenta facile solventur ex dictis.

28 Quæres an substantia sit sensibilis per se, vel solum per accidens? Resp. sensus exteriores per se non nisi accidentia exteriora posse sentire, non verò substantiam: eapropter hanc solummodo esse sensibilem per accidens. Ita D. Thom. 1. par. quæst. 67. ar. 3. quia per se passionem sensui nequit inferre; hoc enim sola passibilis qualitas præstare potest. Attamen quia per se sensibile ipsi accidit, nimirum passibilis qualitas, ideo per accidens dicitur sentiri. Unde non solum panis colorem videmus, sed & substantiam percipimus, atque nivem, prout albedine affecta est.

ARTICULUS TERTIUS

Vtrum circa proprium sensibile in sensu proprio error, & deceptio contingere possit?

19 **L**oquimur de errore apprehensionis & quasi materiali, quo iudicatur unum ut aliud; v. g. cum apprehenditur cuprum ut aurum, propter colorem auri, qui in ipso relucet. Et est sermo de sensu rectè disposito, vel habente rectam organi dispositionem. Si etenim indispositum fuerit, convenienter formam sensibilem non suscipiens, nihil prohibet ipsos deficere posse; quemadmodum & cætera passiva ob suam indispositionem agentium impressionem deficienter suscipiunt. Hinc propter indispositionem linguæ infirmi dulcia reputant amara. Dixi, circa sensibile proprium: etenim circa sensibile commune, & per accidens sensus etiam rectè dispositus errare potest; v. g. visus circa magnitudinem, dum à remotis corpus aliquod aspicit: quia non directè & primò respicit illa, sed consequenter, aut per accidens. D. Thom. 1. p. q. 85. 6.

30 Notandum est quòd sensibile dupliciter sumi potest. Primò secundum essentiam formæ causantis sensationem, & diffundentis speciem; v. g. coloratum, secundum rationem colorati, quæ est color ipse ut motivus, & diffusivus suæ speciei in medio. Secundò prout habet esse materiale in subjecto; v. g. auro, homine &c. cum quo componitur, vel à quo dividitur; sicut, dum apprehenditur hoc coloratum rubeum esse cuprum, vel non esse aurum. Et in hac compositione & divisione certum est errorem accidere posse: etenim cuprum sæpè reputatur aurum propter colorem fulvum, & fel creditur mel ob colorem citrinum. Sed hic actus non est sensus proprii, scil. visus, sed ipsius sensus communis, ut notat D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 32. art. 2. Tota ergo difficultas est de sensibili proprio, prout per speciem suam, & formæ diffusionem movet sensum.

31 Concl. sensus circa sensibile proprium per se errare non potest. Prob. ex D. Thom. ad sensibile proprium, & adæquatum unaquæque potentia per se ordinatur: sed quod convenit alicui secundum quod ipsum, necessario & semper convenit, ut dictum est in lib. 1. ostendit ergo sensus semper eodem modo se habet circa proprium sensibile, & subinde per se non decipitur circa illud; quia decipi est apprehendere rem aliter quam sit. Maj. patet: quia sensus à sensibili specificatur, & intrinsecè respicit ipsum ut passivum suum activum, & proprium perficiens.

32 Conf. ex eodem S. D. quemadmodum res habet esse per propriam formam, ita virtus seu potentia cognoscitiva habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ: sed res naturalis non deficit ab esse, quod ei secundum propriam formam competit, licet in aliquibus accidentibus, vel consequentibus deficere possit; v. g. homo potest non habere duos pedes, vel oculos: non tamen esse potest non rationalis: ergo neque virtus cognoscitiva deficere potest respectu illius rei, cujus specie, vel similitudine informatur; quia hæc se habet ut ratio dans ultimò esse cognoscitivum, quod est esse potentia secundum actum completum: aliàs à proprio, & primo sui esse deficeret: ergo non errat circa proprium sensibile, etiam in particulari, sumendo ipsum secundum propriam sensibilibus rationem, secundum quam abstrahit ab esse subjecti &c. licet secundum esse illi conjungatur: v. g. album judicat album, abstrahendo albedinem ab omni eo quod ipsi accidit, vel consequitur.

33 Arg. quotiescunque sensus recipit speciem eo modo, quo sensibile eam imprimit, non fallitur; sed est verus: siquidem natus est tantummodo per speciem à sensibili impressam judicare: sed cum sensus sentit, semper speciem suscipit eo modo, quo sensibile eam imprimit: ergo sensus nec circa sensibile proprium, neque circa sensibile per accidens decipi potest. Min. patet: etenim passum formam ab agente non suscipit, nisi eo modo, quo agens eam inducit.

34 Conf. ex D. August. lib. de vera Relig. cap. 33.

dicente: *Si omnes corporis sensus ita nuntiant, ut afficiuntur, quid amplius ab eis exigere debeamus, ignoro.* Et profectò semel abrogata sensuum fide, nulla fit in scientiis certitudo: quoniam scientiæ in principis, principia autem in experimento, & existimatione sensuum innituntur.

35 Resp. ad arg. quòd, cum agens in passo secundum potestatem patientis recipiatur (ut passim docent S. D. & D. Alb. M.) quamvis sensibile per sui praesentiam & speciem à se immixtam naturaliter sensum moveat, & natum sit inducere perfectam, & veram cognitionem in ipso circa sensibile, attamen non semper contingit cognoscere sensibile, prout est in se; quia non semper suscipitur species, prout à sensibili naturaliter emittitur: vel propter indispositionem organi, vel imparitatem mediæ &c. Non contingit ergo in sensu error, nisi propter indebitam applicationem, vel susceptionem, & non ex parte speciei, quæ naturaliter repræsentat proprium sensibile præfens. Et quia ad sensibile per accidens requiritur applicatio, & compositio sensibilis proprii cum ipso, vel discretio unius ab alio, ideo circa ipsum, & frequentius, & magis de per se contingit error, non quidem formalis, sicut in cognoscente veritatem, sed quasi materialis; quia nimirum cognitio non conformatur rei cognitæ, sed quia cognitio illius non est vera: ut docet D. Thom. 1. p. q. 17. a. 3. c.

36 Ad autorit. D. August. resp. S. D. 1. p. qu. 17. a. 2. ad 1. quòd sensum affici, est ipsum ejus sentire. Unde per hoc quòd sensus ita nuntiant, sicut afficiuntur, sequitur nos in eo iudicio non decipi, quo iudicamus nos sentire aliquid, sed ex eo quòd sensus aliter afficiuntur interdum, quàm res sit, sequitur quòd nobis rem aliter, quàm sit, nuntiet. Et ex hoc circa rem ipsam fallimur, non tamen circa ipsum sentire. Quia verò id, quod per accidens est, ut in paucioribus est, id verò quod est ut per se, est ut in pluribus, & sensus circa propria sensibilia per se non decipiuntur, sed per accidens, optimè ex pluribus experimentis, sine erroris periculo, in scientiis certitudo accipi potest.

ARTICULUS QUARTUS

Utrum sint necessariae species sensibiles ad actum sentiendi distinctae à qualitatibus sensibilibus ; & an ipsae sensu percipiuntur .

37 **N**omen speciei secundum vulgarem & usitatum loquendi modum sumitur pro uniuscujusque rei forma . Species ergo sensibiles formae sensibilibus nominantur , quibus in ipsos sensus agunt , illos immutando : est enim forma agendi principium . Hujusmodi formae , ex S. D. 2. de anim. l. 24. duplex esse habent , unum in materia , quod est eorum esse naturale seu materiale : aliud intentionale . Ex eo quod quilibet forma , sive accidentalis , sive substantialis , in materia suscipitur , habet esse materiale ac naturale . Et sub hac ratione induit rationem speciei : species enim nominat formam sine materia ; unde species dicitur forma , & quidditas rei . Formae autem sensibilibus ut sunt sine materia in qua , & à qua esse materiale ac naturale suscipiant , dicuntur species , seu formae intentionales . Exemplum apponit Philosophus in sigillo , quod suam formam diffundit & imprimit in cera ; non tamen communicat suam esse materiale ac naturale , pura esse aureum vel argenteum . Hinc in Sacramento Eucharistiae formae accidentium sensibilibus à materia separata post Consecrationem dicuntur Species Sacramentales , quia non sunt ibi secundum esse materiale , & naturale , quod prius habebant ; sed secundum esse formae , quae est ut per se .

38 Hinc nobis aperitur via ad percipiendum quid sit habere esse intentionale : quia si forma per materiam habet esse materiale ; dum sine materia suscipitur , modum essendi habet immaterialem ; quia habet modum proprium essentiae , & formae , quae se diffundendo communicat per modum lucis , ac per consequens spiritaliter quodammodo , quia omnis essentia immaterialis est in ratione essentiae ; alias necessaria , ac perpetua non esset : omnia enim materialia caduca sunt , sub

materialitate sua remanentia, cum materia sit corruptionis fecunda mater. Et generatio secundum formam spiritualis est. Hinc in divinis generatio est spiritualis, quia secundum formam est, nullum esse in materia habentem. Et quia forma, ut formae habet modum à materia abstractae, quodammodo est ut per se, in genere intentionali species illae sunt ut per se: unde ut moveant medium quidem exigunt per quod deferantur, & in quo sint ut in deferente impressionem moventis, sed non ut in subjecto inhaesionis, & causa sui esse: in organo autem sunt ut motivum in mobili, quod est esse per modum efficientis, & virtutis determinativae ipsius sensus; prout est potentia passiva. Cum enim potentia spiritualis sit, spirituali modo activum suum suscipit; modus autem spiritualis est modus ut per se. D. Alb. M. lib. 2. de anim. tr. 3. c. 6. & seq.

39 Dices: illae species accidentia sunt: ergo recipi in subjecto, & ipsi inhaerere debent; quia hoc omni accidenti proprium est.

40 Resp. species illas accidentia esse secundum suum esse materiale, quod habent in sensibili, seu causa; & ratione huius in subjecto esse, in quo ipsum sensibile est: secundum verò esse intentionale sunt ab objecto sensibili, sed non in illo; in medio autem sunt ut deferente; in sensibus ut activum in suo mobili per diffusionem suae virtutis in illo, & modo formae spiritualis, non verò ut inhaerentes illi: quia si secundum suum esse materiale & naturale advenirent, ratione cuius habent inhaerere, sine immutatione physica non advenirent, quae ibi non est. Nec enim omne quod recipitur potest inhaerere, sed cum recipitur ut participans esse ab illo, species autem non habet esse ab oculo, sed à sensibili, cum actum oculi praecedat. Unde sensus à Philosopho definitur, quod sit susceptivus specierum sine materia.

41 Etenim licet commune sit omni patienti, quod recipiat formam ab agente; in modo tamen recipiendi non modica est differentia. Si enim patiens eandem dispositionem habeat ad formam, quam habet ipsum agens, eodem modo recipitur forma in agente, sicut & in passivo, unde recipitur cum materia; v. g. lignum

ad formam calidi eandem dispositionem habet, quam habet ipsam calefaciens: quia calor non est sine materia in calefaciente, neque recipitur sine materia in ligno, sed secundum esse materiale. At verò quando patiens alium modum essendi habet quam agens, nec habet similem dispositionem ad recipiendum, non recipitur secundum esse materiale, sed secundum modum proprium, quia unumquodque recipitur ad modum recipientis. Et quia modus essendi potentialium cognoscitivarum est spiritualis, & quodammodo immaterialis propter accessum, quem habent ad ordinem substantiarum separatarum: ideo species recipiunt sine materia, seu modo spirituali, & intentionali.

42 Impræsentiarum ergo est difficultas an in omni sensu, ut operationem suam eliciat, exigatur necessariò aliqua species sensibilis intentionaliter movens potentiam, an verò sufficiat ipsum sensibile secundum esse reale, & naturale, quod habet; & an huiusmodi species sint aliquid præter ipsas qualitates sensibiles; v. g. siccum, & humidum, frigidum, & calidum; colorem, saporem &c.

43 Prima concl. in omni sensu, tam interno quam externo necessariò requiritur species sensibilis ab objecto in sensu externo producta. Ita D. Thom. 1. p. q. 17. a. 3. c. D. Alb. M. loc. cit. q. 32. a. 3. & communiter Philosophi. Prob. tum ex natura cognitionis sensitivæ, quæ etiam ex natura sua per assimilationem, seu objecti similitudinem fieri postulat: sed forma illa, secundum quam similitudo, vel assimilatio pensatur, est species sensibilis: ergo &c. Prob. maj. actio exterior, & transiens semper est secundum aliquam formam, quæ est similitudo objecti actionis ipsius: v. g. calor calefaciens est calefacti similitudo: ergo potiori jure actio immanens erit secundum aliquam formam, quæ sit similitudo objecti: & cum non sit forma prout est in se; quia lapis non potest secundum formam suam substantialiter sumptam esse in oculo, requiritur quòd sit similitudo formæ, quæ species illius vocatur. Tum etiam, quia objectum sensibile verè agit in sensum, ipsumque immutat, ceu proprium passi-

vum, ut diximus : sed movens & motum simul esse debent : ergo necessum est objectum sensibile simul esse cum sensu, quem immutat : sed nequit esse simul realiter, & secundum suam substantiam, quia sensibile immediatè positum supra sensum sensationem non efficit, ut dicemus art. seq. ergo per suam speciem & similitudinem. Quod præcipuè manifestum est in ipsis sensibus internis, qui absentibus sensibilibus, ipsa tanquam præsentia cognoscunt.

44 Secunda concl. licet sensibilia communia per se sentiantur & per se secundo moveant sensum, atque ab eo percipiantur, tamen non habent speciem à specie sensibilis proprii distinctam, ut unam speciem ab alia entitativè.

45 Prima pars prob. ex S. D. I. p. q. 78. a. 3. tum quia sensibilia communia per se primo non movent, & immutant sensum, sed ratione sensibilis proprii, aliàs sine sensibili proprio movere & cognosci possent; cum essent sufficiens principium activum, & motivum reducens sensum de potentia in actum : sed cum plura in una ratione objecti conveniunt, & in ea subordinantur, unica species sufficit, ut sæpius diximus : ergo non requiritur distincta species ad cognitionem sensibilis proprii & communis, sed unica sufficit, licet diversimodè attingens sensibile proprium & commune, nam istud solum attingit ut modificans sensibile proprium. Tum etiam, quia sensus non percipit qualitates sensibiles spiritualiter, & in abstracto, seu per modum essentiae, & formæ; sed in concreto, & corporaliter : non enim visus percipit albedinem, sed album : imò neque album, sed hoc, vel illud album : ergo sensibile commune necessario accipit, quatenus est conjunctum cum particulari; quia corporaliter unum non dividitur ab alio, v. g. coloratum à magnitudine, licet abstractivè designata separentur. Ant. patet, quia sensus sunt singularium, ac per consequens magnitudinem, ac cæteras condiciones singularisantes per se attingere debent, ut conjunctas cum proprio sensibili, quod singulariter determinant, & efficiunt.

46 Tertia concl. species sensibiles in esse sensibili, &

intentionali formaliter & quoad modum movendi & immutandi, sunt diversæ speciei à qualitatibus sensibilibus. Ita D. Th. q. 2. de verit. a. 3. & q. 8. a. 2. & 11. Prob. ex dictis: tum quia sensus non est capax formæ nisi sensibilis secundum illius esse naturale; cum non habeat dispositionem materialem similem dispositioni materiali rei sensibilis: sed sensus est capax speciei sensibilis: ergo species sensibilis non est ejusdem rationis cum qualitate sensibili. Tum quia qualitates sensibiles sunt contrariæ; v. g. albedo & nigredo, secundum esse naturale: si ergo secundum istud esse in sensu susciperentur, & non secundum species alterius rationis, duo contraria eidem inesse contingeret; cum in eodem sensu visus sit similitudo albi, & nigri simul. D. Th. l. de sensu lect. 15. & 2. de anim. lect. 24.

47 Quarta concl. sensus externus nequit reflecti supra sensationem propriam, ita ut sensatio, seu ipsa species sensibilis sit objectum alterius sensationis ab ipsomet sensu elicite. Ita D. Th. cum Arist. lib. de sensu c. 2. & 4. Metaphys. lect. 14. D. Alb. M. ibid. & communiter Philosophi. Prob. 1. ex eodem S. D. ibid. & 1. p. q. 87. a. 3. Sensus externus sentit secundum immutationem materialis organi ex sensibili exteriori: sed nihil materiale immutat seipsum, sed unum immutatur ab alio: ergo nec actus sensationis, qui est actus organi corporalis, nec species quæ est in organo, à sensu externo directe percipi potest. Prob. min. quia nihil immutat nisi secundum quod est actus: illud autem, quod est materiale, prout tale, non est in actu per seipsum; cum esse materiale necessario involvat potentialitatem ad actum: ergo nihil materiale immutat seipsum. Et hoc est discrimen notandum inter sensum, & intellectum: quod, cum intellectus sit potentia spiritualis, non affixa organo corporeo, supra se reflectitur, actumque suum, & ea quæ in se sunt, percipit. Unde intelligens se dicitur ad se redire redituone completa. Sed sensus minime redit ad se redituone completa; sed ad summum incompleta, & imperfecta: quatenus scil. particularis sensus, ut conjunctus cum sensu communi sensationem suam percipit quoad an est, quia cognoscit se ab objecto immutari.

Vel, ut alii docent, sensus externi percipiunt propriam sensationis actum, seu speciem sensibilem indirectè, eadem et actu exercito, quo vitaliter percipiunt immutationem in sensu factam à sensibili. Vide M. Martinez de Prado lib. 2. de anim. q. 23, §. 2.

48 Licet autem sensus ad se non redeat reditioe completa, cognoscendo essentiam suam; tamen in actu exercito inter sua propria, & peculiaria sensibilia discernit ac dijudicat, ut docet S. D. I. q. 78. a. 2. dicens: *Sensus proprius iudicat de sensibili proprio discernendo ipsum ab aliis, quæ cadunt sub eodem sensu; sicut discernendo album à nigro, vel à viridi. Sed discernere album à dulci non potest, neque visus, neque gustus. Quia oportet, quòd, qui inter aliqua discernit, utrumque cognoscat.*

Solvuntur Argumenta.

49 **A** Rg. 1. contra 1. ex Philos. 3. de anim. t. 6. dicente solam animam intellectivam esse locum specierum: ergo in ipsis sensibus species esse nequeunt. Et profectò rationes quamplurimæ id suadent. Et primò quidem, quia abeuntibus sensibilibus species illæ remanere possent; ideoque sensus externi ritè rem absentem cognoscere possent: sed hoc esse falsum infra ostendetur: ergo in sensibus species non resident, quia species illæ nequeunt esse rationis ejusdem cum ipsis objectis, seu qualitibus sensibilibus: sed nihil potest aliud representare, nisi sit ejusdem rationis cum illo, seu similitudo illius: ergo non dantur: quia si darentur, ad nihil aliud deservirent, nisi ad representationem objectorum sensibilibum. Tertio quia illæ species, aut essent divisibiles aut indivisibiles? non indivisibiles; quia ipsæ in corpore divisibili subjectantur: neque divisibiles: quia ex omni parte medii, in quo esse dicuntur, objectum percipi non posset: ergo nullatenus in sensu reperiri possunt. Quarto quia forma sensibilis est inferioris gradus, quàm quælibet species producta in potentia cognoscitiva, cum ista spiritalis esse debeat: ergo nequit sui speciem in sensu imprimere.

50 Conf. Illæ species ad actum sentiendi non exiguntur,

tur, neque cu medium: quia sufficiens medium videndi oculo, v.g. est lumen intrinsecum: neque, ut objectum cum potentia uniant: quia inter objectum sensibile, & ipsum sensum necessariò requiritur distantia localis: sensibile enim supra sensum immediatè constitutum non sentit: neque ut potentiam ad sentiendum determinent: quia vires sensitivæ ex se ad actus suos determinatæ sunt: neque exiguntur ad producendum sensationis actum; quia, cum hic sit vitalis, sufficienter à potentia vitali cognoscitiva elicitur. Tandem neque ad representandum ipsum objectum: quia sensus non agit producendo aliquam objecti similitudinem, vel simulachrum, in quo rem exteriorem, seu ad extra cognoscat: sicut præstant sensus interni, atque intellectus.

§1 Resp. ex eodem S. D. sensum non dici locum specierum; quia illas non sine organo recipit, intellectus autem absque organo.

§2 Ad 1. rationem dico cum eodem S. D. i. p. q. 78. a. 4. sensum externum per speciem ab objecto sibi impressam non sentire rem absentem, istam tamen à sensu interiori percipi: vel quatenus similitudo objecti absente sensibili remanet; vel quatenus species sensibilis se multiplicat, aliam in sensu interno speciem producendo, quæ deinde remanet, & est sensus interni objectum.

§3 Ad 2. dico illas species in esse intentionali, & representativo esse ejusdem rationis cum objecto, quod sufficit.

§4 Ad 3. dico species sensibiles per accidens esse divisibiles: nimirum ad divisionem subjecti, in quo recipiuntur, puta organi & medi: indivisibiles autem secundum propriam rationem, & per se: quia in quacunque parte medi est species ad representationem.

§5 Ad 4. dico, quòd sensibile, ut agit actione propriæ formæ, & ut participat de proprietate naturæ superioris, nimirum substantiarum separatarum, non est ignobilius sensu, sed proportionatum cum illo; unde speciem suam in illo valet imprimere.

§6 Resp. ad conf. cum eodem S. D. in 4. d. 49. q. 2. a. 1. speciem sensibilem esse necessariam ad actum sentiendi ut medium quo. Triplex enim est medium in visione

corporali, & intellectuali. Primum medium est sub quo videtur, quod perficit visum ad videndum in generali, & hoc est lumen respectu visus corporalis. Secundum est medium quo videtur, & hoc est species, seu forma visibilis, qua determinatur visus ad speciale objectum. Tertium est medium, in quo res videtur; v.g. speculum, ad cuius inspectionem res in eo repræsentata cognoscitur. Præterea species requiritur ut objectum cum potentia uniat in esse repræsentativo, & intentionali, cum in esse naturæ sit distans. Tandem est forma, qua cognoscens cognoscit; quemadmodum enim res habet esse naturale per formam; ita virtus cognoscitiva ipsum cognoscere per speciem, seu formam illam, & similitudinem rei cognitæ.

57 Arg. 2. cont. 2. ex Philof. 7. Metaphys. t. 10. asserente omnia ab univoco fieri: ergo species, quæ est in anima, est ejusdem rationis, & speciei cum forma sensibili naturali, à qua producitur.

58 Confirm. similitudo inter sensibile, & speciem, illam intercedere debet: similia autem sunt, quorum est una, & eadem qualitas: ergo &c.

59 Confirm. 2. species est principium cognoscendi objectum secundum eam rationem, qua convenit cum illa: sed species producit cognitionem rei secundum rationem istius specificam: ergo est ejusdem rationis & speciei cum ipsa.

60 Conf. 3. ideo essentia divina per nullam speciem creatam videri potest, quia nulla species creata esse valet ejusdem speciei & rationis cum essentia divina: ergo omnis species debet esse ejusdem rationis, & speciei cum objecto repræsentato.

61 Resp. ad arg. cum S. D. ibid. l. 8. speciem illam eatenus ab univoco quodammodo produci, quia est similitudo secundum formam, sed non secundum eundem modum essendi formæ, ut dictum est supra.

62 Resp. ad conf. inter speciem, & objectum solum esse similitudinem secundum repræsentationem, & non secundum esse formæ: unde non requiritur quod sit eadem naturalis qualitas, & species.

63 Resp. ad 2. speciem cum natura sensibili eatenus
com-

communicare, quia utraque est forma; differre tamen in esse, seu modo essendi, quia forma in objecto habet esse naturale ac materiale; in sensu verò intensionatè, ac spirituale.

64 Resp. ad 3. ideo essentiam divinam per nullam speciem creatam videri posse, quia simpliciter est diversi ordinis, etiam in esse representativo; cum sit actus purus & ordinis divini, species autem creata est quid potentiale & ordinis limitati. At verò objectum sensibile & species, saltem in esse repræsentativo, sunt ejusdem ordinis & rationis.

65 Arg. 4. cont. 3. species sensibiles ex Philos. 2. de anim. t. 121. sunt quædam figuræ, & picturæ ipsius sensus: sed figura & pictura à potentia cognoscitiva attingitur, ut ducens in cognitionem ipsius rei repræsentatæ. ergo species sensibiles à sensu attingi queunt.

66 Conf. 1. propter species sensibiles objecta videntur: ergo multò magis ipsæ videri debent, attingique, quia propter quod unumquodque tale, & ipsum magis.

67 Conf. 2. oculus in speculo percipit imaginem suam; illa autem imago nil aliud est, quam species: ergo &c.

68 Conf. 3. phantasma ex Philosop. de mem. c. 2. non modò secundum suum esse, sed etiam quatenus repræsentativum est, percipi potest: quemadmodum animal pictum potest videri, non solùm quia animal, sed etiam quia pictum est, seu quatenus imago: sed phantasma nil aliud est quàm species sensibilis, quæ abeunte sensibili remanere potest: ergo species sensibilis videri potest.

69 Resp. ad arg. species sensibiles respectu sensus interni esse veluti picturas, & imagines per modum objecti repræsentati: at respectu sensus proprii esse medium quo, & formam cognoscendi, ut docet D. Th. de mem. l. 3. & subinde non percipi per se à sensu.

70 Ad 1. conf. resp. neg. conseq. quia non sunt ejusdem ordinis, & in uno genere causæ. Unde locum hîc non habet illud axioma: Propter quod unumquodque tale &c.

71 Ad 2. resp. cum S. D. de sensu l. 4. oculum in speculo non videre imaginem vel speciem sui; sed per illam
refle-

reflexam à speculo ad seipsum , videre se . Quia imago , & species rei visæ non est in speculo , ut forma absonitate in subjecto quiescens , sed ex reverberatione gignitur . Quapropter , quandiu unica speculi superficies remanet , unica duntaxat fit reverberatio : unica & imago resultat . Fracto autem speculo quemadmodum superficies ibi multæ , ita & reflexiones , imaginæque multæ resultant . Resp. ad 3. phantasma relictum esse objectum sensus interni , non autem externi .

72 Ex dictis colliges quod sensus communis sumitur utatur sensibus particularibus sicut organis & instrumentis , ideo eorum omnium operationes , nonnquam ipsi sensui communi , ceu principali agenti actiones instrumentorum , attribuuntur . Hac de causa sensus visus abeunte sensibili etiamnum videre dicitur à Philosopho de somniis cap. 2. quia in illa operatione sensus communis utitur visu ut instrumento , quod sibi continuatur , & cuius operationem terminat .

ARTICULUS QUINTUS

Utrum sensibile positum supra sensorium sensationem efficiat ? Et an omnes sensus externi egeant medio ?

73 **S**ensus tituli est utrum sensibile absque medio , per suasmet qualitates sensibiles contiguè appositum organo sensus , sensationem producere possit aut sentiri , vel saltem producere sui speciem ac similitudinem , per quam sentiatur , quemadmodum illam producit , dum est distans localiter , & non omnino contiguum . Concl. sensibile immediatè positum supra sensum non sentitur . Duplex communiter ad id probandum ratio adduci solet . Prob. ex S. D. 1. p. q. 55. a. 2. de extremo ad extremum non pervenitur nisi per medium : sed esse , quod habet forma sensibilis in re seu in subjecto in quo est , est esse materiale ac corporeum ; esse autem quod habet in sensu est esse spirituale : ergo ad illud esse , & ultimam proportionem , quam habere

de.

debet cum sensu , ut immutet ipsum , requiritur quòd in medio proportionetur , mediante specie . *Consequenter* prob. esse naturale seu materiale , & esse spirituale iunt duo modi essendi extremè distantes : ergo , ut ex uno ad aliud fiat transitus , & immutatio , debet sensibile proportionari diffundendo se in medio per suam speciem . Nam quandiu ipsum sensibile per contactum corporeum in aliud agit , agit actione physica : ac consequenter per transmutationem materiæ ; v. g. quandiu ignis in aliud corpus agit per contactum corporeum , comburit , ac transmutat illud physicè ; iste autem modus immutandi omnino repugnat potentiis sensitivis .

74 Dices 1. speciem , quæ est in medio , esse ejusdem speciei cum ea quæ est in organo ; ac subinde ejusdem immaterialitatis : sed species illa , quæ est in medio , procedit ab ipso objecto : ergo objectum erit sufficientis immaterialitatis , ut potentiam sensitivam movere possit . Dices 2. medium non tribuere spiritualitatem speciebus quin potius eas infirmare in ratione movendi : unde per distantiam mediij attenuantur , & imperfectiores efficiuntur . Deinde , quia objecta à parva distantia percipiuntur : non apparet autem quomodo in illa majorem spiritualitatem suscipere possint . Tandem ; quia , si species illa , immediatè in oculo constitueretur à Deo , sufficienter potentia per illam sentiret , absque illa proportione facienda in medio .

75 Profectò omnes istæ objectiones nullius sunt momenti , si ratio adducta in legitimo sensu intelligatur . Omnes enim illæ in eo nituntur , quòd medium spiritualitatem nequit præbere speciei , cæu causa : quod ingenuè fateor : hoc enim esse immateriale est ab ipsa forma sensibili , & potentia ut suscipiente : attamen forma sensibilis non præbet illud esse immateriale , nisi ut agit actione formæ , & non actione corporis : sed quandiu agit sensibile per contactum immediatum , agit actione corporis , & non actione formæ : quia non nisi corporea se tangunt necessariò , ut agant : ergo ut possit agere actione formæ debet agere , non per contactum sui cum potentia , vel organo , sed per diffusionem : non est autem diffusio formæ nisi per medium , aliàs esset per con-

tactum : ergo necessariò requiritur medium , ut fusciniens diffusionem formæ in illo , ad hoc ut actione formæ agere possit . Vide D. Alb. M. lib. 2. de anim. t. 3. c. 14. t. 73.

76 Omnes igitur sensus exterioris ad sensationem medio indigent , non tamen omnes eodem modo , ut fuscè explicat S. D. lib. 2. de anim. lect. 17. Visus , tactus , & odoratus necessariò indigent aliquò medio extrinsecò : visus quidem , nam de ratione coloris est , quòd sit motivus diaphani : si autem immediatè coningeret oculum , nullum diaphanum in actu ibi intercederet . Auditus verò ; quia , ut generetur sonus , oportet fieri percussione[m] duorum corporum solidorum adinvicem , & ad aërem : sed aër , qui est organum auditus , est omnino immobilis , alioquin non possent sonorum differentia certò percipi : ergo inter sonum , & organum auditus debet necessariò mediare aër : quia corpus solidum sonans , cum non habeat sonum in actu , necessariò indiget aëre , ut actu sonus ad auditum perveniat . Odoratus etiam medium aërem exigit , vel aquam : quibus mediis tali odore affectis immutetur . In gustu etiam , & tactu requiritur medium , non tamen extrinsecum , sed intrinsecum , & conjunctum , quod est pars animalis sentientis : & hoc est caro in tactu ; in gustu autem non est caro linguæ , sed medium intrinsecum distinctum . Et ita venit intelligendus S. D. asserens , *quòd quaedam sensibilia contingunt organum secundum suum esse materiale , sicut in gustu , & tactu* : quia nimirum excludunt medium externum , non tamen internum . Sed de his infra .

77 Objicies ex Philof. de sensu cap. 3. oculus motus fulgorem in se existentem percipit . Præterea lingua infirmi cholericò , & amaro infecta humore illum amarorem perferit : & ratione illius dulcia illi sapiunt , ac si amara essent . Insuper caro sentit qualitatem superpositam , ipsa autem est sensorium tactus . Sonus quoque vehemens prope aures realiter illabitur usque ad auditum . Evaporatio denique odorifera aliquando ad cerebrum usque pertingit . Et tandem a sapore percipiendum requiritur humiditas , ut gustabile humefcat ,

scat, & poros linguæ subingrediatur vapor saporem, deferens: ergo potiori iure ipsūmet organum immutabit, si ipsum contigerit immediatè. Vnde & minus percipitur sapidum, cum realiter ad gustum pertinet.

78 Confirm. ad sentiendum requiritur objecti applicatio, ut specierum interventu sensum immutet: hæc autem immutatio non impeditur, etsi objectum organo contiguum sit: ergo sensibile positum immediatè supra sensum non impedit sensationem.

79 Resp. ad 1. ex S. D. lib. de sensu lib. 3. oculi fulgorem moto ipso, non autem quiescente apparere. Per motum enim pupilla fulgens, & videns, quæ subiecto unum sunt, quodammodo dividuntur. Quatenus est fulgens, extra projicit fulgorem, ipsumque cognoscit. Cum enim celeriter moveretur nigrum oculi, ad locum transfertur exteriorem, in quem pupilla splendorem suum emittebat: unde ipsum fulgorem visus extra percipit, & non ut suprapositum sibi immediatè. Resp. ad 2. ex S. D. 2. de anim. lect. 21. quod lingua, & caro non sunt organum sed solum medium internum illius, ideoque humor linguæ suprapositus sentiri potest, quia à suo sensorio distat, non quidem per medium extrinsecum, sed intrinsecum. Idem dic de carne sentiente calorem suprapositum; ut ampliùs infra patebit. Ad 3. resp. ex eodem S. D. ibid. lect. 17. illum sonum non sine medio aëre immobili, qui est in concavitatibus aurium, pervenire, & illabi usque ad auditum. Ad 4. dico ex eodem S. D. ibid. lect. 20. quod aliquando fumosa evaporatio, & odorifera ad organum pervenit: nec tamen immediatè tangit, sed mediate, intercedente nimirum parte aëris: si enim poneretur intus in naso, non sentiretur, nisi homo respiraret aërem attrahendo. Resp. ad 5. conjunctionem illam in gustu scilicet habere ex parte medij, non verò ipsius organi.

80 Resp. ad conf. neg. min. quia, ut inquit S. D. 1. p. quaest. 77. art. 3. *Ad immutationem sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formæ sensibilis fit in organo sensus. Alioquin si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendum, omnia corpora na-*

turalia sentirent, dum alterantur. Quapropter obiectum sensibile per ipsum, & secundum suum esse naturalem, ac materiale applicatum ipsi sensationem impeditur.

ARTICULUS SEXTVS

Vtrum sensibile vehemens, seu excellens sensum corrumpat?

81 **S**ciendum est ex S. D. quaest. de anim. art. 19. c. excellens sensibile, ac vehemens considerari posse, tum per ordinem ad sensus, & organa sensuum: tum per habitudinem ad ipsum animal quod est sentiens, seu sensationem exercens. Si primo modo loquamur: sciendum est accidens dupliciter corrumpi: uno modo à suo contrario, sicut frigidum à calido: alio modo per ipsius corruptionem subjecti. Et hoc pacto destruuntur quaecunque formæ accidentales, quæ contrarium, à quo destruantur, non habent. Manifestum est autem ipsis animæ potentiis nihil esse contrarium propriè: eapropter sola subjecti corruptione destrui, ac corrumpi queunt. Organum autem est immediatum ipsius potentiae cognoscitivæ susceptivum, ideo ad corruptionem organi destrui debent, si corrumpi quandoque eveniat; quemadmodum & turbato organo, aut læso, turbatur ac præpeditur sensus operatio.

82 Corrupti autem quandoque sensum à vehementi sensibili experientia didicimus: testaturque communis Philosophorum consensus cum Arist. 2. de anim. t. 123. & 143. D. Thom. ibid. lect. 24. & prob. à simili. In organis enim sensuum, ut sentire valeant, proportio quædam exigitur, ratione cuius & ipse sensus dicitur quædam harmonia, & symphonia: patet autem, quod si motus sensibilis fuerit fortior, quàm natum sit pati organum, proportionem corrumpi, ac proinde sensum destrui: quemadmodum, cum quis fortiter chor-
das percutit, symphonia solvitur, & instrumenti sonus

nus in quadam proportione consistens .

83 Difficultas ergo est , an ad destruendum organum sufficiat actio intentionalis , qua sensibile organum intentionaliter agat , aut necessario requiratur realis actio , & alteratio physica , seu naturalis , per quam naturaliter , & physice immutet organum illud .
 Distinguitur in hac re inter se Thomista .

84 Prima concl. si excellens sensibile sumatur per comparisonem ad sensorium , seu organum , omnes sensus ab excellenti sensibili corrumpi possunt , non solum per immutationem naturalem , sed etiam intentionalem ; præter visum , qui cum spiritualiter duntaxat suum sensibile recipiat , ex parte organi solummodo potest intentionaliter ab eo immutari , & corrumpi . Ita D. Th. apud Alamannium hic q. 62. a. 2. Prob. potest sensibile speciem excedentem , & improporcionatam ipsi organo immittere , & ejus interventu organum afficere : sed tunc destruetur sensus , qui in quadam proportione consistit : ergo intentionaliter agendo potest excellens sensibile sensum corrumpere . Min. patet : nam quemadmodum sensibilia ad proportionatam mixtionem deducta efficiuntur delectabilia ; ita si excedant , aut superabundent , est necessum , quod contristent , ac lædant , seu corrumpant sensus ipsos , si vehementer improporcionata sunt . Major autem prob. nam est , quod objectum connaturale , & intensivum , seu quoad rationem specificam capacitatem potentia non excedat : tamen extensive , & secundum rationem individui optime potest excedere , ut patet de omnibus veritatibus collective sumptis , quæ intellectivam potentiam extensive & secundum individuum excedunt : ergo potest sensibile aliquod in individuo speciem improporcionatam , & excellentem immittere , quæ proportionem organi intentionaliter immutet ac corrumpat . Unde excellens & fortiter frigidum corrumpit visum ; qui non nisi spiritualiter , & intentionaliter a suo sensibili immutari potest . Excellens grave & acutum corrumpit auditum , cum solum intentionaliter , seu actione formæ in ipsum auditum agat .

85 Dices ab excellenti specie proportionem secundam

iam destrui in sensu, quæ consistit in auingendo objectum cognoscitivè: non verò proportionem primam, quæ consistit in temperamento primarum qualitatum & spirituum animalium. Hinc est quòd fortiter fulgidum oculos ipsos ratione actionis naturalis lædat, id est calefactionis; etenim lux est eminenter alterativa, unde nimium oculos calefaciendo, spiritus, qui subtilissimi sunt, dissipat: hinc visum lædit, ac corrumpit. Quia corruptio organi, quoad temperamentum illud, est corruptio naturalis, non intentionalis: ea propter naturali actione, vel qualitate fieri debet, & non à sola intentionali. Nam, ut inquit S. D. 1. p. q. 67. a. 1. c. *Intentiones non causant transmutationes naturales.* Et ex hoc probat lumen non habere duntaxat esse intentionale, sed etiam naturale: quia effectum in natura sortitur: per radios enim Solis calefiunt corpora.

86 Contra: cùm inter sensibilem speciem, & ipsum organum, in quo suscipi debet, necessario exigatur proportio, hæc formaliter in genere cognoscitivo esse debet, licet præsupponat esse naturale & materiale, nempe temperamentum primarum qualitatum, sed species in genere cognoscitivo formaliter in organum agere potest: ergo & illam proportionem per se primò destruere: indirectè autem illud ex quo resultat. Nam destructa proportione organi, ut est susceptivum speciei sensibilis, eò ipsò perit ratio formalis organi potentia; quæ consistit in apta dispositione ad agendum, ut diximus supra q. 3. Et esto hæc proportio quodammodo secunda dici possit, prout genus cognoscibilem radicatur in genere naturæ: tamen primò & per se in genere cognoscitivo spectat ad ipsum organum potentia, ut natum est suscipere speciem, & ea suscepta operari sensationem.

87 Illud autem, quod ex S. D. adducitur, nimium, quòd *intentiones non causant transmutationes naturales*; equidem verissimum est, si solummodo habeant esse intentionale: ut asserbant illi de lumine: cui nullum aliud esse tribuebant, nisi intentionale, ut patet ex eodem S. D. ibid. vel si agant de intentiones
sunt;

sunt; attamen si agant ut instrumenta ipsius sensibilis, cujus forma naturalis est, optimè causare possunt naturalem immutationem: non quidem in ratione speciei sensibilis, sed propter excellentiam, & virtutem improporionatam.

88 Quòd autem sensibile agens etiam actione naturali la dat, ac corrumpat sensum patet: ingens enim sonus destruit auditum ratione vehementis percussionis aëris; & motus ipsius, qui simul cum sono organum percellit, & transmutat. Immo vehementi sono deperit animal, & saxa dirumpuntur. Idem dic de aliis sensibus, excepto visu, objectum enim tactus, ipsum materialiter immutat calefaciendo, atque infrigidando &c. Solum objectum visus intentionaliter ipsum immutat organum; quia sicut pupilla nonnisi speciem coloris spiritualiter recipit, ita nonnisi intentionaliter à tali specie contristatur, aut læditur.

89 Secunda concl. si sumatur excellens sensibile, non solum secundam habitudinem ad organa, verum etiam ad ipsam animal: nullum excellens sensibile per se destruit, & corrumpit animal, sed solum per accidens, excepto sensibili tactivo. Ita D. Th. hic. Prob. corruptis sensibus seu organis sensuum visus, auditus, odoratus, & gustus, per excellentia sensibilia, ipsum animal remanere potest: ergo si destruat, id per accidens se habet: quatenus scilicet accidit, ut infertur etiam passio ab aliquibus tangibilibus corrupentibus; utpote si sonum comitetur ictus & depulsio, ut in rotinuo accidit, unde interdum animalibus mortem infert.

90 Conf. aliqua visa mortem inducunt videnti, non quatenus visibilia, sed quia aërem inficiunt. Idem dic de odoribus quibus quandoque aëris adjungitur corruptio: sicut & sapido admiscetur nonnunquam nociva, quædam qualitas tangibilis. Secus est de sensu tactus, qui cum sit omnium sensuum fundamentum, in eo præsertim animalis vita consistere dicitur; ita ut eo durante animal perseveret: unde excellens tangibile non solum corrumpit sensum tactus, sed & animal ipsam destruit.

Solvuntur Argumenta.

91 **O**bjicies læso seu corruptio organi est passio naturalis, sed actio intentionalis, seu intentio passionem, & effectum naturalem inferre nequit: ut docet S. D. 1. p. q. 67. a. 1. c. quia nihil agit ultra suam speciem: ergo excellens sensibile, per seclam immutationem intentionalem, sensum, seu organum, sensus corrumpere nequit. Maj. patet, quia per illam passionem ipsa temperies organi physica dissolvitur: non enim corrumpetur si temperamentum ejus physicum permaneret.

92 **C**onfirm. Ex impropotione excellentis sensibilis supra sensum solum sequitur quod non possit sensus percipere, & intentionaliter moveri ab illo objecto, in esse intentionali, impropotionato: non tamen sequitur, quod dissolvatur temperamentum organi ab illa intentionali motione: ergo ex præcisa motione intentionali qualitates naturales organi non læduntur, nec destruuntur. Prob. ant. nam temperamentum organi, ex qualitatibus naturalibus constat: ergo nonnisi per contrarias qualitates dissolvi potest: sed qualitates intentionales illis qualitatibus non contrariantur: cum solum sint repræsentativæ, non autem naturaliter alterativæ: ergo ad physicam læsionem, vel destructionem organi opus est physica qualitate, ipsum organum naturaliter immutante; & non sufficit intentionalis immutatio.

93 **R**esp. ad arg. supponendo, quod cum tactus sit communis, ac generalis quidam sensus, omniumque sensuum fundamentum; quodlibet alterius sensus organum aliquid de communi organo tactus immixtum habet. De organo, inquam, proximo, & primo extrinseco, quod est caro, & quælibet pars corporis secundum æqualitatem mixta: ut sumitur ex D. Th. de sensu lec. 5. Hoc supposito dico, quod læsio, seu passio organi, ut quidam tactus est, est passio naturalis: & distinguo min. actio, seu immutatio intentionalis non potest inferre effectum naturalem, primo, & per se, seu directè, transcat: (loquendo de immutatione in-

tentionali præcisè sumpta) indirectè & secundariò, nego. Ergo excellens sensibile nequit organum sensus per se primò corrumpere , ut est organum sensus formaliter , nego : ut est quoddam sensorium tactus , transeat : v. g. fulgur aufert visum , propter excellentiam fulgoris, remanet organum in ratione cuiusdam sentientis tactum : sed non in ratione organi visus ; quod in proportione ad visibile consistit. Nam, cum fiat ejusdem ordinis, & proportionis , optime objectum per speciem suam , & agendo actione formæ in sensum, agere potest , ut est susceptivum proprium, & passivum suum. Quod habet visus formaliter , ut visus est , & non ut quidam tactus est ; unde per immutationem intentionalem verè læditur , aut corrumpitur in ratione sensus visivi , sed non in ratione tactus. Ad hoc enim requiritur naturalis immutatio .

94 Resp. ad conf. quòd , si excellens sensibile sit improporcionatum intra spheram objecti proprii illius sensus , verè sequitur , non quod sensus non possit moveri ab illo objecto, sed quòd moveatur improporcionate , ac per consequens cum tristitia , & læsione . Nam quodlibet sensibile proprium præsens naturæ est sensum movere , cum intrinsicè sit activum respectu illius : sed quia excellens est , non movet in individuo nisi cum tristitia, & læsione. Quia verè intra spheram illius est : & non sicut sensibile extraneum. Unde neg. conseq. Ad prob. antec. dico quòd organum , prout admixtum habet communis tactus sensorium , & præsuppositivè , dicit illud temperamentum ; formaliter autem consistit in proportione ad proprium sensibile : & ista per excellens sensibile immutari potest: quod licet , in quantum sensibile non contrarietur illi , bene tamen secundum excellentiam , & excessum ; sicut qualitas , quæ est terminus intensiõis , secundum modum inessendi perfectè dicitur contrariari qualitati remissæ .

ARTICULUS SEPTIMUS

Utrum sensus externi sint tantùm quinque ?

95 **C**oncl. sensus externi sunt tantùm quinque. Hanc conclusionem communiter amplectuntur SS. PP. & Ecclesiæ Doctores, quorum plurimos adducit M. Martinez de Prado hic lib. 2. q. 26. n. 1. & in Scholis Philosophorum, ac Theologorum inducitur ta recipitur. Eam docet Arist. 2. de anim. 128. D. Th. ibid. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 32. a. 4. Prob. ex D. Th. secundùm formalem objectorum distinctionem potentia diversificari debent: sed sensibile, prout est immutativum sensus, est objectum formale illius: ergo secundùm diversa genera immutationum ipsius sensus à sensibili, diversos sensus constituere oportet: sed quinque modis sensus à sensibili immutatur: ergo quinque sensus constituendi sunt. Minor prima patet, nam sensus est quædam potentia passiva, quæ ab ipso sensibili immutari nata est: sed omne passivum à suo activo recipit esse, seu specificam distinctionem, sicut & omnis potentia à suo actu: ergo sensibile prout est motivum, ac immutativum sensus est proprium ac formale illius objectum specificans, ac distinguens. 1. p. q. 78. a. 3.

96 Secunda autem min. prob. vel sensus à sensibili sine medio per contactum immutatur, vel cum medio? si primum, sic est sensus tactus, qui est discretivus eorum, ex quibus constat animal: & sensus gustus, qui est perceptivus qualitatum, quæ designant convenientiam nutrimenti, quo conservatur corpus animalis. Si verò immutatur sensus per medium, aut hæc immutatio est cum alteratione ipsius sensibilis, & hoc pacto odor sensum odoratus immutat cum aliqua resolutione odorabilis: aut cum aliquo motu locali, ut in sono, qui est objectum auditus: hic enim ex percussione, & aëris commotione causatur: aut tandem est sine immutatione sensibili, per solam immutationem spirituales medi, & organi, & hoc pacto color immutat ergo secundùm hos quinque diversos immutandi modos quinque

que sensus constituendi veniunt : scilicet visus , auditus , odoratus , gustus & tactus .

97 Conf. ex S. D. loc. cit. immutatio spiritualis , seu intentionalis in sensu necessariò requiritur , per quam intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus , & non sufficit sola naturalis immutatio ad sensationem ; aliàs omnia corpora naturalia sentirent , dum alterantur : vel ergo ad sensationem exigitur sola immutatio spiritualis ; vel etiam præter spiritualem est aliqua immutatio naturalis ? si primum : propter hunc immutationis modum constituenda est aliqua potentia , quæ spiritualiter duntaxat immutetur , & hæc est potentia visiva , seu visus . Si secundum ? aut præter immutationem spiritualem est immutatio naturalis ex parte ipsius sensibilis ; vel ex parte organi ? si ex parte sensibilis objecti , vel est transmutatio naturalis secundum locum , ut in sono , qui ex percussione causatur , aërisque commotione ; & propter hunc immutandi modum constituitur potentia auditiva , seu auditus : vel est immutatio secundum alterationem quandam ipsius sensibilis , ut in odore ; sensibile enim odoriferum per calidum aliquo modo alterari debet , ut odorem spiraret . Vel immutatio naturalis est ex parte organi : & secundum duos hujusmodi immutationis modos constituuntur alii duo sensus : nimirum gustus , & tactus : qui per medium extrinsecum non immutantur , sed intrinsecum , ut diximus : nam . & manus tangens calida calefacit , & lingua per humiditatem saporum humectatur . In organis autem aliorum sensuum naturalis immutatio non nisi per accidens esse potest .

98 Nota quòd hæc ratio D. Thomæ ex aliquo supposito , & per experientiam noto procedit , nimirum esse quinque sensus : & hoc supposito optime cedit ad declarandam convenientiam , & distinctionem numeri dictorum sensuum . Nam supposito quòd sint quinque exteriores , cum sensus sint in genere cognoscitivo infimi , oportet quòd supremus illorum , & perfectior quodammodo attingat ad modum immutationis , quo potentia cognoscitivæ interiores , & præsertim intellectivæ , immutantur , quia supremum infimi est infimum

supremi : sed potentia cognoscitiva interiores non nisi intentionaliter , seu spiritualiter à suo objecto immutantur : ergo hic modus immutationis supremo inter sensus exteriores competere debet , qui est ipse visus licet cum quadam deficientia ; quia inferior perfectio semper est casus superioris : nam potentia cognoscitiva interiores , etiam abeunte sensibili à speciebus , in eis remanentibus immutantur , ac proinde magis ad naturam intellectivam accedunt , quàm visus ipsi , qui solum praesentia attingere valet .

99 Caeteri autem sensus exteriores , cum sint cadentes à perfectione visus , necessario habent annexam quandam immutationem naturalem , per quam accedunt jam ad naturam corporeorum , & non cognoscantium , licet ab istis differant ; quia ista non nisi naturaliter immutari possunt : sensus autem isti ratione potentia cognoscitiva necessario exigunt intentionaliter immutari ; licet immutationi intentionalis etiam conjuncta sit immutatio naturalis , sive ex parte objecti , sive ex parte sensibilis , propter majorem recessum à potentiis intellectivis , & pure spiritualibus ; atque accessum ad res corporeas , & agentes actione corporis , quae est per transmutationem . Sumitur haec doctrina ex S. D. q. unica de anim. a. 13. c.

Solvuntur Argumenta , & ostenditur quis inter hos sensus nobilitate praestet .

100 **O**bjicies contra hanc rationem S. D. immutatio naturalis non pertinet propriè , & per se ad sensum , sed intentionalis : sed distinctio formalis sensuum exteriorum desumenda venit ab eo , quod primò & per se ad ipsos sensus pertinet : ergo penes hujusmodi immutationes diversas nequit sufficienter accipi sensuum exteriorum distinctio .

101 Conf. 1. sicut constituitur quaedam immutatio naturalis penes sensibile , & altera penes organum , pari jure constitui potest tam ex parte objecti sensibilis , quàm organi , seu potentia , idem dic de motu locali : ergo si distinctio sensuum penes illos diversos immutandi

modos desumi debet, plures quàm quinque sensus exteriores constituendi erunt.

102 Conf. 2. immutatio illa ex parte objecti est accidentalis: accidit enim sono, quòd cum tali immutatione naturali fiat, ut auditum movere possit: ergo non potest per se distinctionem sensuum efficere.

103 Resp. ad arg. immutationem naturalem non pertinere primo & per se ad sensum sub ratione sensus, seu quatenus est potentia cognoscitiva, vel in linea cognoscensium. bene verò prout immutatio naturalis limitat ipsam intentionalem; & coarctat perfectionem illius, propter majorem accessum ad non cognoscensiam, & recessum à cognoscitivis purè spiritualibus. Hoc enim modo per se pertinet ad differentiam specificam sensuum, prout differentia sumitur ex minori, vel majori participatione perfectionis & actus in ipso subjecto. Quia cognoscensiam à non cognoscensibus differunt per hoc, quòd eorum actio super materia elevetur: & secundum diversum modum majoris, vel minoris elevationis, diversæ cognoscensium species accipiuntur. Ex extrinseca ergo ratione limitantur potentia cognoscitivæ, præsertim inferiores, quales sunt sensitivæ, cum limitantur ex minori, vel majori elevatione materiæ in agendo, seu cognoscendo: hi autem immutationum modi ita procedunt: unde per eos ab intrinseco ipsæ potentia sensitivæ distinguuntur.

104 Resp. ad 1. conf. non posse constitui immutationem naturalem ex parte organi, & ex parte objecti sensibilis simul; quia una impediret aliam, & sensatio non fieret, saltem debito modo, & proportionaliter; quo pacto fieri debet ad sensuum delectationem, & ut congruè moveantur, atque immutentur.

105 Resp. ad 3. quòd si sumatur sensibile absolutè, & ut est objectum proportionatum in genere cognoscibilem, equidem immutatio naturalis accidit ei, & potentia; non verò prout habet immutare potentiam talem, quæ est in ultimo cognoscensium gradu, & maxime accedentem ad naturam corporum, quæ sic immutari postulant, licet nullam mutationem intentionalem subeant.

106 Quæres, quisnam inter hos sensus sit nobilior, atque perfectior? Resp. cum S. D. quod inter omnes sensus externos visus est nobilior, & perfectior, nobisque charior quàm reliqui sensus; atque faciens magis scire. Est quidem nobilior, & perfectior: quia magis spiritualis, & subtilior: tum ratione objecti, visus enim ipsum visibile attingit, prout lucidum; lux autem est qualitas communis etiam corporibus cœlestibus, ac maxime spiritualis: tum etiam ex parte immutationis; quia, ut diximus, per se spiritualiter duntaxat immutatur: ceteri autem etiam naturaliter immutationem subeunt, sive ex parte organi, sive ex parte objecti sensibilis. Tandem, quia est potentia magis universalis; cum nobis præstet plura cognoscere, quàm reliqui sensus: tum quia visus attingit etiam qualitates illas sensibiles, quæ corporibus cœlestibus conveniunt, nimirum lucem: ceteri autem sensus illas solas qualitates, quæ inferioribus competunt, ut frigidum, humidum, siccum &c. Tum etiam quia plures rerum differentias percipit: omnia enim sensibilia, corpora, præcipuè nobis per visum, & tactum innotescent: sed per visum adhuc perfectius: quia in cognoscendo majori virtute pollet, utpote spiritualior. Et ex hoc enascitur, quod visum præ cæteribus sensibus magis, ac unice diligamus, ut patet per Philosoph. 1. Metaph. lec. 1. Vbi de his plura.

107 Post visum auditus nobilitate præstat: qui magis inter cæteros prudentiæ, & intellectui deservit: ut patet per Philosoph. lib. de sens. c. 2. ubi docet cæcos à nativitate sapientiores esse, quàm surdos, aut mutos; qui etiam à nativitate auditu carent. Nec tamen eapropter nobilior est visu per se, sed solum per accidens: quia nimirum per doctrinam, & disciplinam plura addiscuntur: quàm per propriam inventionem: ad inventionem autem visus deservit; sed auditus ad doctrinam ac disciplinam. Dein odoratus, quia non qualitates primas, sed commixtionem earum percipit, & magis intentionaliter immutatur, quàm gustus, & tactus. Gustus dein est nobilior, quia etsi per medium intrinsecum percipiat suum sensibile, tamen primarum qualitatum permixtionem percipit. Infimus est tactus, certior tamen cæteris sensibus in nobis est.

est tum ratione complexionis, tum ratione temperaturæ. Hinc homines ex bonitate tactus ingeniosi esse dignoscuntur, & è contra. Cum enim tactus sit aliorum omnium sensuum fundamentum, per totum corpus ejus organum diffunditur, & quodlibet instrumentum alterius cujuscunque sensus est etiam instrumentum tactus: unde illud ex quo aliquid sensitivum esse perhibetur, est sensus ipse tactus. Quapropter si quis optimo sensu tactus fuerit præditus, meliorem naturam sensitivam consequetur: ac proinde melioris erit intellectus. Nam bonitas sensus ad bonitatem intellectus, ceu dispositio, confert. Præterea, qui meliori tactu præditus est, cæteris paribus est melioris, ac nobilioris temperamenti, & complexionis: unde cum omnis forma sit materiæ suæ proportionata, inde consequitur, quod nobilioris sit intellectus, & mentis perspicacioris, qui nobiliori tactu ornatus fuerit. D. Th. 2. de anim. lec. 19.

QUÆSTIO XI.

DE VISU, SEU POTENTIA Visiva.

Quia, ut diximus, inter sensus exteriores visus dignitate præstat, estque omnium sensuum primus: capropter nobis prius de ipso differendum occurrit.

ARTICULUS PRIMUS

De obiecto visus, seu potentia visiva.

CAPUT PRIMUM.

De natura luminis ac lucis.

QUemadmodum lucis, seu ipsius luminis natura constantissima est: ita & maxime hominum captum fugiens, cum tamen semper oculis spectandam se præbeat. Empedocles, ut refert Philos. hic lib. 2. t. 70. existimavit lucem esse corpus, quod est substantia solis, ex quo fluerent multa corpuscula radiosa, in aërem & terram descendentia, quæ illuminarent. Christophorus à Vega lib. 2. de arte medendi ex mente Galeni, & aliorum Antiquorum asserit lumen esse substantiam spiritualementem; advenientem corpori, quod illuminatur absque corruptione alicujus formæ in diaphano; quemadmodum anima corpori advenit sine corporis corruptela. Alii arbitrati sunt lumen esse substantialem formam illius in quo est. Alii dixerunt ipsam nonnisi manifestationem colorum esse. Tandem alii dixerunt lumen esse accidens, nimirum qualitatem, per modum habitus ipsius diaphani. Ita Arist. lib. 2. de anim. t. 64. D. Th. ibid. lec. 14. & 1. p. q. 67. a. 1. ibidem illius Interpretes. D. Alb. M. loc. cit. de anim. & sum. de hom. tract. 1. q. 20. a. 1. & communiter Philosophi.

2 Prima concl. lumen sine lux non est corpus. Probatur 1. ex D. Thom. loc. citat. nullum corpus naturaliter movetur ad diversa loca: sed lumen movetur ad diversa loca: quia immutat sursum, & deorsum, ad latera, & circumquaque: ergo lumen non est corpus. Major pater, quia cuilibet corpori naturaliter debetur locus, qui sit salvativus illius; ad quem naturaliter feratur, ac perinde semper ac necessario, dum agit actione corporis; sicut omne corpus grave, agens actione, & motu corporis proprio semper deorsum fertur: quod enim alio motu in animantibus moveatur, non ei competit, quia
cor-

corpus est, sed in quantum est animæ instrumentum: unde & motu proprio corporis animantia ipsa deorsum gravitate innata feruntur,

3 Prob. 2. implicat duo corpora esse simul: sed lumen autem est simul cum corpore diaphano; nec enim solummodo ipsum, quoad superficiem exteriorem illuminat, quo pacto corpora opaca irradiat, sed etiam interiora illius pervadit: ergo lumen non est corpus. Conf. illuminatio, quæ est actio corporis luminosi, est in instanti & subito per totum hæmispherium lux Solis diffunditur, ac se multiplicat in medio sed motus corporis proprius, vel actio ejus, quæ necessario est cum motu conjuncta, in instanti fieri nequit: ergo &c.

4 Prob. secunda concl. lumen siue lux non est aliqua substantia spiritualis. Prob. 1. ex D. Thom. ibid. lux est extensa, habetque lumen quantitatis dimensiones: quia in tricubito aëre est tricubitum, in bicubito est bicubitum: sed nulla substantia spiritualis est quantitate dimensiva mensurabilis: ergo lux non est substantia spiritualis. Prob. 2. nulla substantia spiritualis, vel alia quælibet est immediatè operativa: lumen autem alterat, & immutat aërem, aliaque sensibilia: ergo non est substantia spiritualis. Tam quindecim omnis substantia spiritualis hoc modo sumpta, ordinatur ad corpus ut perfectio ejus; exigitque corpus organicum, in quo secundum organa distincta vires distinctas sortitur: lumen autem nec organa hujusmodi, nec vires distinctas habet. Utinam quia impossibile est aliquam naturam spirituales, & intelligibilem cadere sub apprehensione sensus; qui, cum sit virtus corporea, non nisi corporea attingere, ac percipere valet: sensus autem percipit lumen. Quod si dixeris aliud esse lumen spirituale ab eo, quod sensus percipit; extra disputationem hanc erit quæ solum est de lumine, quod sensu visus percipitur.

5 Prob. tertia concl. lux non est forma substantialis: tum quia nulla forma substantialis est per se sensibilis: lux autem est sensibilis per se, Tum etiam quia illud quod est forma substantialis in uno, in alio non potest esse accidens, si sint ejusdem ordinis: substantia enim

& accidens sunt diversi ordinis, & categoria: in aere autem lumen est accidens. Tandem quia illuminatio aeris est quadam alteratio: tum quia lumen ei inest, & abest manenti in eodem esse, & absque corruptione: in eoque suscipit magis, & minus, dicitur enim aer magis, & minus lucidus: ergo lumen non est forma substantialis corporis, etiam celestis: quia istud est in eodem ordine formarum cum corporibus inferioribus, licet secundum materiam differant: unum est in lib. de celo. Verum est tamen quod forma substantialis æquivocè dicitur lux, quia est id per quod cognoscitur uniuscujusque rei natura.

6 Quarta pars prob. lux non est defluxus corporum: tum quia si lumen esset defluxus illorum corporum, lumen nil aliud esset, quàm præsentia ignis, aut alterius hujusmodi corporis in diaphano: probatum est autem supra lumen non esse corpus: ergo neque est defluxus corporum. Tum etiam: quia Sol corruptibilis esset, & tandem aliquando lumen, & substantia illius minueretur, per defluxum continuum infinitorum corpusculorum subtilium ab illo.

7 Quinta pars prob. ex S. D. in 2. d. 13. tum quia in noctilucis videmus lucem, & non colorem. Item in die videmus colorem, & non ipsam lucem. Tum etiam quia in corporibus celestibus non est color, ut diximus; cum tamen ibi sit lux. Nam color causatur ex commixtione primarum qualitarum, quæ celo nullatenus inesse possunt. Dicendum igitur superest lucem esse qualitatem quandam activam, tertie speciei, habentem tamen modum habitus, vel dispositionis. Quia est perfectio visus, & visibilis, prout visibile est: habitus autem, & dispositio sunt ut perfectientes potentiam ad actum.

8 Secunda concl. lumen est forma accidentalis, & habet esse reale non solum in corpore luminoso, ejus est qualitas activa, sed etiam in medio; & non solum intentionale. Ita D. Thom. loc. cit. Prob. per illud, quod solummodo habet esse intentionale, non fit transmutatio nisi secundum operationem anime; ut in videndo, & audiendo: sed per illuminationem sensibili-

ter experimur naturales transmutationes fieri, quatenus ex ea consequitur calor in his inferioribus, ut, declaratum est supra: ergo, præter esse intentionale, lumen in medio habet esse quoddam reale, ac naturale. Itaque non solum esse naturale, aut solum esse intentionale habet, sed utrumque, ut expressè docet S. D. lib. 3. Meteor lect. 6. dicens: *Lumen in medio habet esse intentionale, quia causat sensationem; sed non solum habet esse intentionale, sed etiam habet esse reale, & naturale.* Ita cum D. Thom. sentiunt Caiet. Bannez, Ferrara, & alii quamplures, quos citat, & sequitur M. Martinez de Prado hic lib. 2. quæst. 27. num. 31. Nam lux est immutatio sensus, ut sensus est, perficitque sensum ad actum, atque ipsum visibile, ut visibile, ac movens sensum: ergo debet etiam habere esse intentionale.

Solvuntur Argumenta.

9 **A** Rrg. 1. cont. 1. tum quia omnis qualitas sensibilis in subjecto permanet, etiam postquam agens abfuerit; ut patet de calore in aqua: lux autem abeunte luminari non remanet. Tum quia qualitati cuilibet sensibili aliquid est contrarium: luci autem nihil contrariatur, sed tenebræ sicut privatio ei opponuntur. Denique, omnis qualitas sensibilis successione quadam in materiam introducit, ut de calore patet; illuminatio autem fit in instanti.

10 Resp. ad 1. S. D. loc. cit. quòd lumen non recipitur perfectè in aère ut consequens aliquam formam naturalem, à qua habeat esse firmum in illo: neque etiam secundum quandam inchoationem formæ per transmutationem materiæ, ut calor in aqua; sed per diffusionem & multiplicationem spiritualem formæ in medio, per modum habitus, vel dispositionis perfectivæ spiritualiter, & non immutativæ materiæ. Unde abeunte luminari non manet: sicut neque abeunte causa habitus manet habitus, vel dispositio perfectiva. Verba S. D. sunt: *Ad 1. dicendum, quòd, cum qualitas consequatur formam substantialem, diversimode se habet*

subjectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. Cum enim materia perfecte recipit formam, firmiter etiam stabilitur qualitas consequens formam; sicut, si aqua convertatur in ignem. Cum verò forma substantialis recipitur imperfectè secundum inchoationem quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu, sed non semper: sicut patet in aqua calefacta; quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materie ad susceptionem formæ substantialis, ut fiat quasi aliqua inchoatio formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

11 Sed contra hanc solutionem argui potest: quia calor productus à Sole remanet: etiam absente Sole: cur ergo non remanebit & lumen abeunte luminari? Resp. S. D. 1. p. quæst. 104. a. 1. c. dicens esse plurimum discrimen: quia scilicet aër nullo modo natus est recipere lumen secundum eandem rationem, secundum quam est in Sole, id est, ut consequentem formam ejus substantialem, sive firmiter, sive secundum quandam inchoationem, & imperfectè: unde quia non habet radicem in aère, in absentia luminari statim recedit: attamen natus est recipere calorem secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, ac per consequens secundum quandam inchoationem formæ: eapropter abeunte Sole, qui medio lumine & motu calorem in his inferioribus causat, aliquandiu remanet calor, non tamen lumen. Vide D. Caiet. ibid. in fine articuli.

12 Resp. ad 2. lumen non habere contrarium, quia propriè non alterat, quamvis sit qualitas passibilis, quia habet modum habitus, vel dispositionis perfectivæ. Vel ideo non habet contrarium, quia secundum propriam rationem est qualitas activa primi corporis, quod contrarietatis non est susceptivum. Vnde lux, cum ponitur ut hypostasis colorum in subjecto apto nato ad contrarietatem habet contrarium, ut in coloribus. Resp. ad 3. ex eodem S. D. successionem, quæ est in alteratione aliarum qualitatum contingere ex hoc, quòd in suscipiente est qualitas contraria, quæ actioni

actioni alterantis resistit : quam successivè expelli oportet ; lux autem non habet contrarium : unde diaphanum ad præsentiam luminaris statim lumen recipit ; sicut materia disposita formam substantialem , quia huic nihil contrariatur .

13 Arg. 2. contra 2. ex D. Thom. quæst. 5. de pot. a. 1. ubi docet lumen in aëre habere esse per modum intentionis , sicut speciem colorum in speculo : *Quadam*, inquit , *producuntur in materia* , & *secundum imperfectam speciem* , & *secundum imperfectum esse* : sicut *lumen in aere à corpore lucido* . Non enim lumen est in aere sicut quaedam forma naturalis perfecta , prout est in corpore lucido , sed magis per modum intentionis . Ergo lumen in aëre non habet esse reale , sed intentionale . Conf. 1. qualitas habens esse naturale , superposita organo visus visionem impedit : sed lumen receptum in organo visus visionem non impedit : ergo non est qualitas habens esse naturale . Conf. 2. sensus visus est receptivus specierum sine materia , & non recipit qualitates secundum esse naturale , & materiale : sed sensus absque specie media lumen recipit : ergo non habet esse naturale . Tandem quia lumen præbet esse spirituale colori : ergo ipsum potiori jure habet esse intentionale .

14 Resp. ad arg. quòd lumen ideo dicitur habere esse per modum intentionis , quia non habet esse permanens , & radicatum in aëre ; sed abeunte luminari abscedit , ut fuse explicuimus . Non tamen negat absolute lumen habere esse naturale ; sed asserit non habere per modum formæ naturalis perfectæ ; id est , firmiter . Resp. ad 1. conf. lumen superpositum non impedire visum ; quia , cum habeat etiam esse intentionale , per seipsum præsens est visui , & intentionaliter ipsum movens . Nec sensus visus recipit ipsum lumen secundum esse materiale , sed secundum esse intentionale . Resp. ad ultimum , lumen equidem habere esse intentionale , ut possit visum perficere , medium diaphanum efficiens in actu lucidi : sed præter hoc etiam habere esse naturale : quia est qualitas activa ipsius Solis , & in aliis est realiter , secundum quòd magis

cum Sole communicant. Et hoc est discrimen inter colorem, qui habet solum esse intentionale in aere, & ipsum lumen, quod non modo intentionaliter, sed etiam naturaliter in illo suscipitur. Quia, cum virtus coloris sit imperfecta, non potest se realiter imprimere in medio disponendo ipsum ad susceptionem formæ suæ: unde ad hoc indiget lumine, & mediante illo imprimit speciem suam; lumen autem est quali is maxime activa ipsius primi corporis: & ideo tam intentionaliter quàm realiter imprimere formam suam valet.

CAPUT SECUNDUM.

De natura coloris, & illius esse: & quomodo à lumine, seu luce distinguatur? sitque objectum visus simul cum illo.

15 **D**uplicem ipsius coloris definitionem nobis traditam reliquit Arist. Primam docuit lib. 2. de anim. t. 67. *Color, inquit, est motivus ejus, quod secundum actum est diaphani, vel ejus quod est actu perlucidum*: vel ut ait S. D. *Color est motivus diaphani secundum actum*. Pro intelligentia nota quod duplex esse colori competit; unum materiale, quod habet in corpore spisso, seu terminato; aliud formale, prout est motivus, vel immutativus visus secundum actum. Color primo modo per se visum non immutat, aut movet alterando, quia non est qualitas activa vel passiva, licet immutare vel alterare possit actu alterius agentis, à quo materialiter causatur, nimirum calidi, vel frigidi, aut humidi vel siccī, sed visui passionem infert secundum suum esse formale, quod habet à luce, seu lumine, cujus illustratione efficitur in actu completo immutativo visus secundum actum. Ideo Arist. dicit colorem esse motivum diaphani, seu transparentis secundum actum; hoc est, per actum luminis, qui dat ei actum, & speciem ut possit intentionaliter in visum agere. Actus enim diaphani, seu lucidi lumen est. D. Tho. ibid. & D. Alb. M. sum. de hom. cit.

16 Dicitur autem diaphanum seu transparentis, id quod

quod caret colore proprio per quem videri possit, est tamen coloris extranei susceptivum, per quem visibile fit, sicut aër, aqua, vitrum, & multa alia corpora etiam solida. Unde esse diaphanum non est accidens conveniens corporibus ex qualitatibus elementorum, quia Cælum diaphanum est, & tamen ejusmodi qualitatibus præditum non est: sed est idem, quod susceptivum esse luminis non solum in extremitate, sed etiam in profundo. Per quod ab opaco distinguitur, quod in superficie & extremitate duntaxat recipit ipsum lumen. Primum corporibus cælestibus competit, quibus potissimum competit esse luminis susceptiva; terrestribus autem per hoc quod communicant in qualitatibus cælestium. Eapropter quò magis ad cælestia accedunt elementa, eò in diaphaneitate præstant, & excellunt. Unde ignis est magis diaphanus quàm aër, aër quàm aqua, & inter illa opacior est terra, quæ in infimo locata subsistit. Et quò magis corpora mixta ad ejusmodi elementorum naturam accedunt, eò sunt magis vel minus perspicua.

17. Alteram definitionem tradit Aristoteles lib. de sens. c. 2. dicens: *Color est extremitas perspicui in corpore terminato*. Pro intelligentia nota, quòd sicut corporum quædam terminata, seu determinata dicuntur, quia propriis terminantur terminis, ut corpora terrestria: alia interminata, quæ propriis terminis non terminantur sed alienis, ut aqua: ita etiam duplex est perspicuum. Quoddam est interminatum ex seipso: quia nimirum in se nihil habet determinatum, per quod videatur secundum propriam terminationem, ut aër: & hoc est susceptivum luminis, tam in extremo quam in toto medio & profundo; simpliciterque dicitur diaphanum: quia scilicet secundum se totum perspicuum est. Aliud verò est perspicuum terminatum, quod nimirum aliquid in seipso determinatum habet, unde videatur secundum propriam terminationem, vocaturque corpus spissum, seu determinatum: & hoc suscipit lumen actu non quidem in toto medio, seu profundo, sed in superficie, & extremitate, ideo color dicitur extremitas perspicui in corpore determinato. Unde corpora colorata videntur nisi in superficie videntur.

18 Hic color in abstracto definitur. Unde ponitur vox *perspicui* loco differentie, est enim subjectum coloris: cuius ratio est, quia oportet idem susceptivum esse in his quæ colorantur ab intrinseco, atqui in iis quæ ab exteriori colorem suscipiunt: sed in his quæ ab exteriori colorem recipiunt, perspicuum seu transparens est proprium susceptivum, ut patet in aëre & aqua; ergo etiam in corporibus determinatis, quæ ab interiori colorantur, susceptivum proprium erit perspicuum, non tamen secundum quamlibet sui partem, sed secundum extremam, seu illam quæ est in extremitate corporis constituta.

19 Quemadmodum autem diaphani actus est lumen, ita & perspicui in corpore determinato actus est lux incorporata in illo perspicuo, per modum hypostasis, & formæ. Idcirco lux dicitur forma, & hypostasis colorum. Et ratione hujus habet movere, & immutare visum, & diffundere sui speciem in medio facto in actu per lumen diffusum in illo: estque color per se visibilis, & causa visibilitatis, seu propriæ passionis, loquendo de colore secundum esse formale. Pervium autem, seu diaphanum dicitur esse visibile, ut subjectum tantum, & non ut subjectum, & causa visibilitatis: quia visibilitatem aliunde omnino habet, nimirum à colore, & lumine exteriori, quod non est in eo incorporatum, & terminatum propriis terminis. Unde color & lumen distinguuntur tanquam esse & id quod est, seu tanquam forma, & habens formam. Lumen enim seu lux est ut ut actus separatus & non habens esse in materia: sed color est ut participans talem actum in subjecto affecto qualitatibus activis & passivis, à quibus esse materiale suscipit: formale autem secundum quod est extremum perspicuum habens lucem incorporatam in se. Et quia illud quod est participatum est quodammodo in potentia ad actum secundum se, ideo lux ut incorporata in pervio terminato, in quo habet esse participatum, est quodammodo in potentia ad lumen secundum se, quod est ut actus & forma ejus. Ideo lumen perficit, & actuat ipsum colorem, non quidem illi tribuendo ut visibilis sit, quia jam ex se visibilis est; visibile enim esse est coloris

coloris propria passiva, sed præbendo ei actum exercito agere in medium & visum; cum ante solum potentia ipsum immutare posset: non quidem potentia passiva, sed potentia habituata, & potente agere actum perfectum, non tamen sine lumine illustrante medium, & diffundente se super extremitatem perspicui, ut actum completum agere possit diffundendo se in medio usque ad visum illi medio continuatum. In diaphano autem est in potentia passiva, disposita tamen ad suscipiendum actum luminis: non verò, ut potente à se immutare visum.

20 Advertendum est tamen ex eodem D. Alb. M. quòd, cum lumen multiplicetur in loco reflexionis, & percussionis, plusquam in loco, ubi non reflectitur, neque repercutitur, ideo lumen existens in diaphano, prout hujusmodi, non est actus coloris, sed existens in extremitate illius in loco contactus ad ipsum corpus determinatum. Quod ex eo fit manifestum, quòd si aer medius sit lucidus, & etiam ipse oculus in lumine existat, dummodo corpus visibile sit in tenebris, ita ut lumen non contingat ipsum, nec ab eo repercutiatur, non videtur, bene verò è contra. Eapropter dicit Philosophus quòd color sit extremitas perspicui in corpore terminato.

21 Ut autem facilius hujusmodi lucis incorporationem in corpore terminato percipias, adverte ulterius cum eodem D. Alb. M. quòd lumen Cæli, lumen ignis, & corporum elementorum non est simpliciter ejusdem naturæ & speciei, sed solum est ejusdem proportionis ad actum: quia quodlibet est actus diaphani, & perfectio coloris secundum actum. Itaque lumen Solis secundum essentiam non manet ut habitus in coloribus, & coloratis; sed in eis solum est secundum virtutem tantum. Licet possit manere in illis secundum essentiam, ut dispositio perfectiva: unde lumine Solis præsentente colores sunt in actu, abeunte verò sunt in potentia. Sed lumen ignis manet in eis ut habitus, ut patet in his quæ lucent in tenebris & in oculo, ubi lumen ignis est cum humore crystallino; non quidem secundum rationem calidi & siccæ, qua ratione habet

esse in elemento ignis ; sed secundum proportionem ad formam primi corporis , quæ est lumen . Nam luminis ratio communior est , ac prior quàm ratio calidi , & sicci , unde bene potest in habitu remanere substantia ignis cum lumine , licet non maneat secundum rationem sicci , & calidi , seu consumentis , & ustivi .

22 Unde , cum illud , quod est in habitu , sit quodammodo in actu , & quodammodo in potentia , lux in corporibus perviis terminatis est quodammodo in actu , & quodammodo in potentia . In potentia quidem respectu luminis diffusi in extremitate perspicui , quod est proprius actus , & forma illius : est autem in actu respectu pervii , seu perspicui absolute , & secundum se sumpti , quod est potentia tam ad lucem , quàm ad tenebras . Et sicut ea , quæ sunt in habitu , non sunt aequè perfecte , sed secundum magis , & minus in diversis subjectis : ita neque color secundum rationem aequè perfectam , vel eundem perfectionis modum habet lucem , sed secundum magis , & minus : ita ut colores quidam , ut niger , ferè non excedant potentiam pervii , ut est cum tenebris , & sine lumine : è contra verò color albus : sicut ille qui incipit addiscere , vix aliquid perfectionis , & actus habet præter potentiam cognoscitivam , quæ scientiam suscipit . Antequam autem addiscat sola est potentia susceptiva perfectionis scientiæ , & hoc pacto lumen est in diaphano .

23 Dices : forma non est forma : sed color est quædam forma & actus : ergo lux non potest esse forma & actus ipsius coloris . Resp. quòd sicut inter habitus quidam sunt communes & generales , qui sunt ut forma & regula aliorum , ita ut actum perfectum elicere nequeant habitus particulares absque illis ; v. g. sine prudentia nullus habitus moralis est in actu perfecto , quia omni virtutis actui modum , & formam præscribit : ita & lumen secundum se est ut dispositio , & forma communis perficiens & medium , & organum visus , nec non & colorem , ut videatur , ita ut sine ipso non videatur . Unde sicut prudentia dicitur generalis virtus non secundum essentiam , quasi omnis virtus

moralis secundum essentiam sit prudentia, sed causaliter: ita & lumen non est color per essentiam, sed causaliter, seu quasi causa dans esse formale: non quasi intrinsicum & substantiale; sicut neque prudentia dat esse substantiale & intrinsicum actibus aliarum virtutum moralium: sed potius per regulationem, & dispositionem in loco contactus ad ipsum corpus coloratum, ut actu diffundat speciem suam, & multiplicet continuè usque ad visum, quem debet immutare. Et hoc pacto respicit colorem ut materiam, circa quam operetur per illustrationem medii in loco ipsius contactus colorati, à quo fit reflexio, & repercussio.

CAPUT TERTIUM.

Quomodo lumen requiratur, ut aliquid sit actu visibile.

24 Quidam affirmant lumen requiri ex parte objecti, ut colorem constituat in esse visibilis. Ita P. Suarez lib. 3. de anim. c. 16. n. 4. citans pro se Avicennam, Themistium, Ægidium, Caiet. & D. Th. 1. p. q. 67. a. 3. & alii quamplures apud M. Martinez de Prado hic lib. 2. q. 29. n. 4. Moventur: tum quia objectum nunquam nisi illuminatum videtur: eoque perfectius videtur, quò magis lumine perfunditur. Tum etiam quia res lucidæ actu ex se videntur, absque ulterioris medii ope, ut Sol, ignis, & similia. Tandem absque illustratione medii, dummodo objectum sit illuminatum, percipitur visu: ut experientia patet in his, quæ noctu videntur: non ergo illuminatio requiritur ex parte medii, sed ex parte objecti, ut reddatur visibile in actu.

25 Alii è contra asserunt lumen objecto nullatenus tribuere visibilitatem seu virtutem qua sit visibilis: sed colorem ex se visibilem esse, requirique lumen solum ex parte medii. Ita Ferrara, Aquarius, Bannez, Flan-dria, & communiter Thomistæ, alique non pauci, quos citat M. Martinez loc. cit. n. 8. Adduciturque pro hac sententia D. Th. pluribus in locis, præsertim 2. de anim.

anim. lect. 14. & lib. 3. lect. 10. & q. unica de anim. 4. ad 4. ubi ait: *Lumen necessarium est ad videndum, inquantum perficit diaphanum faciens illud esse lucidum in actu.* Idem asserit 1. p. q. 12. a. 5. ad 1. ubi ait: *Lumen corporale necessarium est in visu exteriori, inquantum facit medium transparens in actu, ut possit moveri à calore.* Et ratio est: quia id, quod per se, & ab intrinseco est tale, non efficitur tale per formam extrinsecam, vel de foris advenientem: sed color per se, & ab intrinseco est visibilis: ergo color non fit visibilis per lumen extrinsecus adveniens. Prob. minimum ex definitione coloris, nimirum, quod sit ex sui natura motivus diaphani: tum quia visibile est propria coloris passio, ut diximus. Et tandem quia color est proprium sensibile visus: ac per consequens debet esse per se sensibilis. Nec sufficit dicere non obstare quin color per se sit visibilis, tamen per lumen: quia virtus nutritiva per se nutrit, tamen per calorem nutrit. Tum quia sensibile per se immediate sensibile est: tum quia id quod per propriam formam convenit, intrinsecè convenit, & non per aliud. Nec instantia aliquid obstat: quia nutritiva calore solum utitur, ut instrumento. Vide PP. Complutenses, disput. 10. q. 5. §. 3.

27 Prima concl. lux concurrit tam ex parte objecti, quam ex parte medii. Prob. lux non concurrit ex parte medii, ut medium est tantum: sed ut immixtae sunt superficies medii, & objecti in loco contactus, ubi diffunditur lumen, ac repercutitur: ergo facit objectum esse visibile in actu, non quantum ad substantiam visibilitatis, sed praebendo modum & formam, quibus in actu completo diffundere se possit in medio intentionaliter, & multiplicando suam formam usquequo ad visum perveniat. Sicut prudentia virtutibus moralibus praebet modum, & formam, quibus ad finem pervenire possint: licet actus quo pervenitur intrinsecè, & quoad substantiam, seu esse simpliciter sit à virtute morali. Unde quandoque S. D. asserit lumen requiri ut colores fiant visibiles in actu, aliquando vero ut medium fiat actu diaphanum: quia lumen
est

est ut communis habitus , seu dispositio utriusque perfectiva .

28 Secunda concl. lumen ex parte medii , seu diaphani concurrir in genere causæ formalis seu dispositionis perfectivæ, & non dispositionis materialis. Prob. lux præbet diaphano esse in actu perfecto lucidi , est enim lumen actus lucidi , seu diaphani , quod antea solum erat in potentia lucidum : sed hoc pertinet ad genus causæ formalis , quæ rei actu esse præbet : ergo lux ex parte medii seu diaphani concurrir in genere causæ formalis .

29 Tertia concl. lux ex parte objecti etiam concurrir in genere causæ formalis effectivæ superioris , & præbentis ultimam proportionem , complementumque , ut agat speciem sui in medio , & mediante ea sensum formaliter effectivè immutet . Prob. esto objectum secundum se visibile sit , ac per consequens habeat actu virtutem immutativam diaphani facti in actu , immittendo speciem sui , & mediante ea movendi sensum , reducendo illum de potentia in actum , tamen hæc virtus est imperfecta , quia est virtus immixta materiæ , & incorporata illi : sed omne agens inferius reducitur de potentia in actum per influxum , & virtutem superioris : ergo cum virtus illa in movendo sit subordinata corpori cœlesti , ceu primo luminoso , debet perfici , & fieri in actu per tale lumen diffusum super se in loco contactus diaphani , ut victa potentialitate objecti possit fieri motio diaphani , & ipsius visus . Unde S. D. 1. p. q. 67. a. 3. ad 3. air : *quod lumen facit coloratum visibile in actu , in quantum est qualitas primi corporis sensibilis* . Ubi ut patet denotatur quædam efficientia , non tamen pura ; sed formalis dantis complementum : ut asserit S. D. in 2. d. 20. q. 2. a. 2. dicens : *Complementum formale visibilis in quantum huiusmodi est ex parte lucis , quæ facit visibile in potentia esse visibile in actu* .

30 Objicies : color est proprium sensibile ipsius visus : ergo per se debet habere visibilitatem perfectam , & in actu completo , ratione cuius per se primo medium , & sensum movere possit : in hoc enim distingui-

tur sensibile proprium à sensibili communi, ac per accidens; quia sensibile proprium per se primò moverensum: ergo non requiritur lux ex parte objecti, ut complementum illius formale.

31 Resp. conced. ant. & dist. conseq. debet habere visibilitatem completam per se, prout per se excludit dependentiam ab alio sensibili inferiori, conc. debet habere visibilitatem completam per se prout per se excludit dependentiam à lumine, ceu qualitate primi corporis, ac superioris agentis, scilicet Cæli, in quo. In causis enim subordinatis bene stat quòd aliquid alicui per se conveniat, & tamen cum dependentia à causa superiori; sicut voluntati per se competit agere, & movere se, non tamen sine dependentia, & influxu causæ primæ. Vnde sensibile proprium dicitur per se primò movere, prout per se dicit exclusionem, alterius sensibilis inferioris, à quo habet agere, & in hoc distinguitur à sensibili communi, & per accidens; non verò per se dicit exclusionem causæ superioris, à qua completur ultimò, & fit in actu ut agat. Quia respectu ejus est ut virtus imperfecta, & potentialis, ac per consequens ab illa perfectibilis, & reducibilis in actum.

32 Ita docet S. D. lib. 2. de anim. lec. 14. ubi ait: *Omnis forma in quantum hujusmodi est principium agendi sibi simile; unde, cum color sit quadam forma, ex se habet quòd causet sui similitudinem in medio. Sed tamen sciendum est quòd est differentia inter virtutem perfectam, & imperfectam. Nam forma, quæ est perfectæ virtutis in agendo, non solum potest inducere suam similitudinem in suo susceptibili, sed potest etiam disponere patiens, ut sit proprium ejus susceptivum, quod qualitas non potest facere, cum fuerit imperfectæ virtutis. Dicendum igitur, quòd virtus coloris est imperfecta respectu virtutis luminis. Nam color nihil aliud est quam lux quadam quodammodo obumbrata ex admixtione corporis opaci: unde non habet virtutem, ut faciat medium in illa dispositione, qua sit susceptivum coloris, quod tamen potest facere lux*

33 Cum ergo dicit S. D. ibidem quod lumen non est necessarium ex parte coloris, seu ut faciat coloris in actu, sed ex parte diaphani, solum intelligi non esse necesse per modum formæ propriæ præbentis esse visibile, tanquam sensibile proprium: non verò intendit lumen non esse necesse per modum communis habitus, & dispositionis perfectivæ, non quidem ad essentiam, & substantiam ipsius visibilis pertinens, sed ad causalitatem ejus, & immutationem potentia, non absolute & quoad substantiam, sed tali modo perficiendam, scilicet movendo medium factum in actu per lumen; in quo diffundit speciem suæ formæ; & se multiplicat usque ad visum. Unde medium semper debet esse illuminatum, præcipue tamen in loco contactus specierum corporis visibilis, & luminis, & ubi immixtæ sunt superficies illorum, & hinc usque ad visum continuari, per medium saltem debiliter illustratum, ut species illas deferre possit.

34 Sed hic dubium exoriri solet de quibusdam visibilibus, ut noctilucis, quæ absque lumine noctu videntur: unde lumen non esse necessarium sive ex parte objecti, sive ex parte mediij hinc deduci videtur. Resp. quod lumen non modo in cælestibus corporibus reperitur, sed etiam igne, & aliis inferioribus, per convenientiam ad corpus cæleste: in hujusmodi ergo visibilibus, quæ de nocte lucent, sunt quaedam partes igneæ; verum, quia igni absolute lucere non competit, cum in propria sphaera non luceat; ulterius requiritur, quod partes sint conculcatæ, & propinquæ adinvicem, ut luceant. Id autem tripliciter contingit. Primo, ut in quibusdam corruptis, in quibus cum calido naturali partes illæ evolant exterius, trahentes secum humidum naturale ad superficiem. Et quia humidum aqueum optimè servat lumen; eapropter partes igneæ in exteriori superficie multiplicatæ ab humido detinentur, ac ibi servantur; & inspissatæ lucent: ut in quercu putrefacta, & aliis similibus contingit. Simile quidpiam in gallo mortuo, & ovo gallinæ accidisse refert Avicenna. Haud secus experimur spinas interiores quorundam piscium, quæ sunt loco spondilium, noctu
tul-

fulgare, cum exsiccata fuerint. In illis enim est humidum medullosum, quod ad superficiem extractura partes ignis servat. Corpus signum est, illa putrefacta, vehementer exsiccata non lucere, sed conscindi in quibusdam sui partibus, & in cineres abscedere. Quia humido ab eis extracto partes illæ igneæ dissolvuntur. D. Alb. M. sum. de hom. tract. 1. quaest. 20. art. 2.

35 Secundò id accidit in quibusdã non corruptis naturaliter frigidis, & non habentibus sanguinem, in quibus partes igneæ circa locum digestionis alimenti congregantur, ut ista compleri, ac perfici possint: & ideo ibi fulgorem emittunt; ut in quibusdam vermibus noctu lucentibus, seu noctilucis accidit. Tertio in quibusdam piscibus, in quibus ob caloris naturalis conservationem in loco frigido, & humido natura extrinsecus partes circumponit duras, terrestres, calido ipso digerente coagulatas. Et quia dura, & spissa multum & foras calidum retinent, eapropter partes igneæ multiplicantur in illis; & ideo fulgorem emittunt, ut capita, & squammæ quorundam piscium. D. Alb. M. ibid.

36 Si autem quærat cur putrefacta interdum non luceant? Resp. D. Alb. M. id evenire, quia in his partes ignis sunt deficientes, retentæ in humido extracto ad superficiem: ideoque in lumine expositæ sunt debiles. Eapropter lux hujusmodi, cum albedini immixta conspicitur. In aliis vero, quæ putrefacta non sunt, lumen est in partibus ignis caloris multiplicati circa locum digestionis, & ideo in illuminando fortius, eapropter etiam diu conspiciuntur lucere. Eadem de causa ignis inter lucentia diu magis lucet: quia illius lumen est fortius, magisque cum cœlesti lumine communicans, unde ad lumen Solis non absumitur penitus: expositus tamen ipse ignis radiis Solis albus apparet: quia fortius lumen vincit debilius, & tangendo ipsum colorem album efficit. Ideoque in carbonibus ignitis ad radios Solis expositis quasi alba favilla cooperiens illos animadvertitur.

37 Ex his omnibus colligitur 1. quòd color propriè est

est visibilis, & id quod videtur, tanquam ratio formalis quæ movens visum. Lux verò, seu lumen est ratio formalis qua tenens se ex parte mediij. Ita S. D. quæst. 8. de verit. art. 14. *Lumen, inquit, est quo videtur color: unde se habet ad colorem, quasi formale.* Probat: color est sensibile proprium, & per se visus, ipseque attingitur: & lumen non est nisi ut ratio videndi illum: ergo color. Hinc est ratio objectiva quæ S. D. ipsum colorem dicit objectum materiale visus, non quia per accidens, aut materialiter sit motivus visus; sed quia non movet nisi ut perficiatur, & moveatur à lumine disponente medium: unde se habet quodammodo ut quid materiale respectu luminis completis ipsum in ratione immutativi, ut diximus supra ex eodem S. D.

38 Colligitur 2. colorem & lumen eadem specie percipi, & unum visibile efficere; quia cum plura sunt inter se subordinata, & unum se habet ut ratio alterius, eadem prorsus specie attinguntur, quia formaliter se habent ut unum. Colligitur 3. quòd licet colores materialiter specie distinguantur, tamen in ratione visibilis formaliter sunt unum, quia habent eundem modum immutandi potentiam spiritualiter medio lumine disponente medium, & efficiente in actu lucidum. Unde ab eadem specie potentia formaliter attinguntur. Colligitur 4. quòd color equidem dicit secundum se potentiam activam & motivam, tamen cum aliqua determinatione, id est, secundum actum lucidi; secundum quam quodammodo quid passivum est, & formabile à lumine. Sequitur ultimò quòd color principaliter movet visum, & medium propter visum. Tamen hoc non est ei substantiale: quia medium movere potest non moto visu. Et erit color in actu per solam medij motionem. D. Alb. M. loc. cit. art. 3. partic. 1.

CAPUT TERTIUM.

De colorum diversorum generatione.

39 **C**olores generari possunt, vel in corpore terminato, vel in corpore perspicuo, ut nubi-
bus, aut vapore. In corpore terminato generantur du-
pliciter, scilicet per mixturam, & supernationem: in perspicuo verò per lucis immixtionem duntaxat. Ut autem percipere valeamus quomodo per mixturam diversimode colores in corpore terminato generentur, notandum est duplex esse generans: unum per se; v. gr. calidum per se generat, & efficit calidum; alterum generans per aliud quemadmodum lumen & motus calorem generant; non quidem per se, sed quia frigidum dissolvunt, & partem à parte disgregant, quod est calidi proprium munus. Et hoc pacto qualitates primæ ad generationem colorum in corpore determinato concurrere dicuntur. Si enim per se concurrerent; calidum nonnisi calidum præstaret &c. Omnis enim generatio per se est in similitudinem speciei, vel formæ genitum cum generante. D. Alb. M. *ibid.*

40 Notandum est præterea quòd contraria tripliciter adinvicem activa, & passiva sunt. Quædam ita adinvicem transmutant se, ut aliquid materiæ unius non subingrediatur materiæ alterius, sed virtus duntaxat unius afficit alterius substantiam. Hoc pacto adinvicem agunt calidum, & frigidum: nec enim substantia ignis materiam aquæ subintrat, sed virtus ejus, scilicet calor. Alia sunt, quæ nunquam transmutantur, nisi materia unius substantiam alterius subintret, & hoc pacto humidum, & siccum adinvicem se transmutant. Quædam denique transmutant se, sed non primæ actione propria, vel subingressu proprio virtutis, & substantiæ unius in substantiam alterius; sed per actionem & transmutationem aliorum agentium, quæ supponunt. Et hoc modo album, & nigrum; dulce & amarum adinvicem agunt, & transmutant se per actiones calidi & frigidi,
humi-

humidi & sicci: miscenturque per illorum actiones & mixtiones.

41 Per calidum igitur adurens partes terrestres nigredo in corpore determinato generatur. Partes enim terrestres adusta per segregationem aërei, & aquei, quæ prius inerant ipsi, comprimuntur in se, porique obstruuntur; prohibentque ne illis lux immisceri possit: eò quod evolaverint præfata partes aquei & aërei, quæ diaphanæ sunt, ac lucis susceptivæ: ac proinde obscuræ, & nigrae remanent. Et hoc pacto dicitur nigrum esse, quod parùm de luce habet. Quatenus autem calidum est dissolvens, albedinem in corpore terminato efficit. Rarificando enim partes materiæ aëreum introducit, quod, cum sit diaphanum, abundantis luminis est perceptivum: unde album dicitur, quod plurimum lumen admixtum habet. Quatenus autem ipsum calidum est extractivum humidi aërei, & coagulativum grossi aquei cum subtili terrestri sibi commixto, etiam causat albedinem in eo, quod prius fuit diaphanum habens multas partes aëris cum partibus terræ commixtas, distantes tamen abinvicem. Hoc modo albumen ovi coctum efficitur album, cum antea esset diaphanum, & transparent.

42 Est etiam calidum extractivum humidi continuantis, ac per consequens rarefactivum, disgregativumque partium materiæ: & hoc pacto in rarefactis, & dissolutis albedinem efficit; ut in calce. Quatenus autem calidum est digerens grossum, & commiscens ipsum terreum cum subtili aqueo continuante, albedinem etiam producit; ut in ossibus. Calidum autem prout fugat ipsum frigidum, & in profundum abire compellit, cujus proprium est partes inspissare, tunc nigrum generat, quia frigore inspissatis partibus prohibetur lumen ad superficiem recedere.

43 A frigido autem non minus generantur. Etenim frigidum per se inducens aqueum, cum quo symbolifacit, albedinem producit: quia aqueum diaphanum est, & multi luminis susceptivum. Pari modo albedinem efficit prout calidum fugat, & ad superficiem secedere compellit, in quo secessu etiam humidum ad superficiem

trahit. Cum verò frigidum partes terrestres coagulat, & congelat, expellens lumen, producit nigrum. Pariter eùm frigidum in profundum abire compellit ipsum calidum, quod ibi multiplicatum inflammat, & incendit humidum, quo exhalato partes terrestres exurit, relinquitur color niger; ut contingit in floribus quos pruina inuaserit. Calidum enim naturale intrinsecus se recipiens inflammat humidum. Ea de causa subitus apparet flos primò rubeus; dein, postquam humidum evolaverit, niger videtur. Quia tunc non nisi terrestre adustum relinquitur. His planè modis colores extremi in corpore terminato generantur. D. Alb. M. ibid.

44 Ex his patet quòd albedo & nigredo per se primò non sunt qualitates activæ, & passivæ, licet per actionem earum in corpore determinato resultent. Sed agunt in visum mediante lumine in eis immixto, & recepto. Si enim essent qualitates activæ, & passivæ, album & nigrum juxta se posita adinvicem agerent, & se transmutarent, quod experientia falsum esse comprobatur.

45 Ad contrarietatem ipsorum intelligendam nota ex D. Alb. M. lib. de sens. tr. 2. c. 5. quòd diaphanum est in inferioribus ex convenientia cum corpore cœlesti. Et inest secundùm magis, & minus, & priùs naturaliter, quàm primæ qualitates, cum quibus nullam penitus contrarietatem habet. Non consistit autem ejus natura in raritate, sicut neque opacum in densitate: quædam enim spissa, ut Sol, & Sidera, luminosa sunt: & si opacum rarefiat, etiam in ipso opacitas remanet. Cùm ergo elementa adinvicem commiscerentur, partes perspicuas cum opacis immixtas habere debent. Et cùm perspicuitas non habeat contrarium, inalterata à qualitatibus activis, & passivis ejus natura manet. Dum tamen perspicuum intercipitur opaco, eique componitur, lumen, quod est in perspicuo terminato, in illius extremo dilatatur, ac diffunditur; & hoc esse luminis incorporati, & in extremitate perspicui diffusi, est ipsum esse formale coloris. Si profundetur etiam lumen, res efficitur alba: si non profundetur remanet nigra. Unde nigredo opacitatem habet ut causam. Et quia opacitas perspicuitati contrariè opponitur, ratione hujus nigredo

do albedini contrariatur : Nec tamen lumen habet contrarium ; quia non est ipsum perspicuum , sed ipsius perspicui actus ; & ratione hujus opponitur nigredo albedini sicut privatio habitui : quia nigredo privationem luminis dicit , non absolute ; sed illius , quod natum est albedinem producere in subjecto per dilatationem , & diffusionem plurimam sui , tam in superficie , quam in profundo . Unde nigredo contrarie opponitur albedini secundum id , quod est materiale in illa : sed privative secundum suum esse formale .

46 Medii autem colores horum mixtione diversa , seu perspicui cum opaco resultant : & secundum diversos hujusmodi cummixtionis modos diversæ illorum species prodeunt . Fit autem hæc mixtio aut secundum proportionem Arithmeticam , vel Musicam , seu per numeros proportionales & non proportionales : seu absque proportionem per excessum unius coloris in superficie , & defectum alterius . Primi colores vocantur communiter symetri , quasi commensurabiles ; & hi visui sunt delectabiles , sicut in consonantiis delectabilissima sunt symphoniae , in quibus servatur proportio numerorum in vocibus , & tonis . Alii vero dicuntur asymetri , quali sine mensura ; & hi sunt visui injucundi .

47 In his proportionibus resultant solummodo colores septem . Non sunt enim nisi tria proportionum genera : Prima nimirum extremi ad extremum ; & sic tres colores resultant , scilicet duo extremi , & unus æquidistans : altera extremi unius ad medium æquidistans : & hoc pacto resultant duo : unus qui est vicinior extremo in una parte ; alter , qui est vicinior extremo in parte altera . Tertia proportio est medij æquidistantis ad medium non æquidistans , & hoc pacto iterum duo colores resultant , unus qui vicinior est æquidistanti in una parte , alter qui vicinior est æquidistanti in altera parte . Secundum autem mutationes naturales , & penes excessum , ac defectum tot colores pullulant medij , quot sunt termini motus in alteratione ab albo in nigrum .

48 In generatione autem colorum per supernatationem id unum adverte ex D. Alb. M. debere in ea materiam unius coloris materiae alterius superponi : ita tamen

ut materia superposita, seu superioris coloris sit pervia; alioquin colorem substratum, & inferiorem penitus tergeret, & obvolveret. Pervium autem duplex est: alterum omnino pervium, & absque omni prorsus colore, ut aër: & per hujusmodi pervium non fit superenatio: quia ex superiori & inferiori nequit medius resultare. Alterum est pervium colore aliquo affectum: & tunc ex inferiori, & superiori medius resultat: ut patet in ungue humano habente colorem pervium; sanguis verò ei substratus, & subjacens rubeum, qui est color terminatus, ex quibus medius color resultat. Et hic modus pictoribus familiaris est: praesertim cum aliquid sub aquis existens depingunt. In corpore autem non terminato; v. g. nubibus diversa luminis admixtione colores generantur; ut explicuimus supra in lib. Meteor.

49 Quæres cur natura nigrum in album & è contra transmutare, & convertere possit, ut in canitie: ars verò album in nigrum, sed non è contra nigrum in album? Resp. D. Alb. M. loc. cit. id evenire, quia ars id efficit colore penetrante rem tinctam nigredine, & oppilante poros illius: unde non relinquitur locus albedini, vel alteri ut subingredi illuc possint: secus autem evenit in aliis coloribus, quorum materia non est ita penetrans, & oppilans poros rei coloratæ.

ARTICULUS SECUNDUS

De Organo ipsius visus.

50 **C**Um sentire sit quoddam pati, in organo visus aliquid se debet habere ut susceptivum ipsius speciei visibilis, quæ debet immutare potentiam. Verum quia in ipsa receptione speciei non consistit formaliter visio, sed in actione immanenti, quam in potentia visiva facta in actu per speciem elicit: ideo constituendum est aliquid, quod sit principium illius actus videnti, seu visionis. Et de his procedit difficultas, ubi sit hoc principium elicitivum visionis, seu ubi compleatur

visio : & quod sit principium illud susceptivum , seu organum .

§1 Concl. organum visus simpliciter , in quo fit receptio ipsius sensibilis , & immutatio sensus , est pupilla quantum ad humorem aqueum , seu crystallinum , ut continuatur cum nervis opticis , in quibus , ubi conjunguntur , est principium visionis mediis spiritibus deferentibus calorem temperatum . Ita expressè D. Th. lib. de sens. lect. 5. Prob. organum cujuslibet potentia dicitur , quod immutatur ab objecti specie , & exercet operationem virtutis illius , se habetque ceu medium medio quo virtus suam elicit operationem : sed hoc est ipsa pupilla , seu humor crystallinus illius : ergo est organum visus . Prob. min. virtus visiva est potentia passiva , quæ operari nequit nisi per immutationem organi illius suscipientis visibile : sed id quod visibile suscipit debet esse aqueum seu humor crystallinus : ergo iste erit organum visus . Prob. min. medium exterius est perspicuum illuminatum , sine quo visio fieri nequit , & proprium susceptivum cujuslibet luminis est diaphanum : ergo etiam medium interius debet esse diaphanum & aqueum , ut suscipiat & retineat visibile seu perspicuum illuminatum , à quo immutari debet ; cum inter utrumque proportio intercedere debeat .

§2 Quod autem non sit quomodolibet organum visus , sed ut continuatur cum principio sensitivo in nervis opticis existente , probatur : non esset unicum organum visus , sed multiplex , cum sint duæ pupillæ : ergo ut fiant unum cum uno principio continuari debent , nempe cum nervis opticis , ubi conjunguntur , & ratione hujus conjunctionis elicitur unica operatio ab oculis ambobus circa idem objectum .

§3 Itaque hæc omnia unicum præstant , & efficiunt visus organum : sed in hoc organo primum secundum rationem immutationis ab objecto sensibili est pupilla : primum verò visionis principium , ut est quædam operatio immanens est à potentia visiva , prout ipsa , quatenus est sensitivum animæ , seu potentia radicata in illa , & virtute illius agens visionem elicit , ceu qua-

dam operationem vitalem sensitivam : cujus radix est in illis nervis secundum esse sensitivum , & vitale : ibi enim vigent , & coeunt plurimi spiritus animales secum calorem temperatum deferentes : hæc autem sunt communia cujuslibet potentia instrumenta , & virtutes , ad perficiendam suam operationem in ratione vitalis . Unde consulto S. D. dicit principium visionis esse in illa parte ; sed in humore aqueo organum , cujus proprie est immutari à sensibili , & media illa immutatione perfici potentiam , & reduci in actum .

§4 Modum hujus immutationis egregie explicat D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 20. ubi ait ; quod in oculo dominatur aqua , quantum ad illam partem , in qua fit impressio . Est enim in oculo duplex humor , quorum unus est in acie , qui dicitur crystallinus propter puritatem , glacialisque propter frigidum complexionale dominans in ipso . Alius humor est post illum in textura venarum referens colorem vitri , aliquantulum tendentem ad ruborem : unde vitreus nuncupatur : claritatem ex convenientia cum humore crystallino habet : ruborem verò ex convententia cum sanguine venarum , ex quo generatur in extremitate earum ubi oculus tangunt . Albumen autem se habet ut scutum humoris crystallini . Circa hos sunt tunicae , seu retina oculi , ut per ipsas fieri possit immutatio humoris crystallini : circumferentia nigra , vel glauca est , ut fiat congregatio , & coadunatio virtutis visiva . Cum verò humidum crystallinum receptibile sit luminis & coloris ; pelliculae , quae sunt ante ipsum , pervia sunt , ut hæc facile ingredi possint . Et præter hæc visus perficitur spiritu visibili , qui defertur ad oculos per nervos opticos & concavos , qui secum calorem temperatum attrahit . Cujus signum est , quod post somnum , in quo spiritus ad interiora se retrahunt , ad locum digestionis , relinquendo sensuum organa , statim aperiens oculos non bene videat ante reditum spirituum , & caloris ad organa exteriora . Et quia illi spiritus maxime clari , ac perspicui esse debent , ideo turbato cerebro , vel fumosis vaporibus obscurato , ut in ebriis , visus quoque turbatur . Idem accidit in iratis : quia ira

accendit sanguinem circa cor, & vapores ad caput elati hos spiritus turbant, obscuraturque visus. Quia vero etiam fervidi, & calidi sunt, contingit ipsos vaporibus à proprio situ deturbari: & tunc unum videtur ut duo. Spiritus enim accipiens formam in situ uno, antequam plenè renuntiet eam, & imprimat, ab illo situ divellitur, in aliumque transit, unde unum ut duo conspicitur. Id contingit in quibusdam infirmis, & ebriis. Eadem de causa unum ut plura apparet, cum digitus oculo supponitur, & elevatur ipse oculus ad situm altiorem, vel deprimitur ad inferiorem. Quanto magis enim à suo situ dimovetur, tanto major exurgit dissonantia inter visibile in duplici situ acceptum. Itaque visibiles spiritus sunt ut perficientes visum, & deferentes speciem; & quia ibi maxime affluunt, principium visus ibi constituitur, seu potentia visiva, & pupilla illius organum dicitur, prout est medium recipiendi visibile: & quod primo immutatur ab illo.

55 Objicies: illi nervi in mutuo occurso non sistunt; sed ultra progrediuntur; ut patet ex dictis supra: quare ergo in illa parte, ubi concurrunt, constituetur principium visionis, & non in alia ulteriori versus cerebrum, vel oculos. Quòd si dicatur ibi fieri unionem, & conjunctionem pupillarum, quæ sunt organa immutationis susceptiva, contra est: quia nervi illi non conducunt ad unitatem visus, seu visionis, sed ad deferendos spiritus ad oculos: unde clauso altero oculorum acutius videmus. Præterea, referente Vesalio lib. 4. Anato. c. 4. inventus est homo, in cujus capite nervi illi optici non cõerent; qui tamen videbat. Conf. ex D. Th. lib. de sens. l. 4. *Pupilla habet aliquid in fundo, quod pervietatem ipsius terminet*. Et hac de causa in pupilla apparet forma rei visæ, sicut in speculo: ergo species sensibiles usque ad nervos opticos non deferuntur, nec ibi est principium visionis.

56 Resp. ibi visionem ceu in proprio sensorio, & principio fieri: tum ut ista ad unitatem reducantur operationis: tum ob necessitatem luminis interioris, & spirituum; qui maxime ibi vigent, ut diximus. Unde nervi illi, quanquam ad deferendos spiritus visibiles

deserviant, unde & concavi sunt, tamen & ad sensorium visus, ubi conjunguntur. Quod verò clauso altero oculorum perspicacius videamus, ideo est, quia virtus unita fortior, & spiritus, qui ad utrumque oculum ferebantur, ad illum, qui non est clausus evolvant. Ad experimentum adductum ex Vesalio respondetur communiter; vel in morte laxatos fuisse; vel insensibiliter per fibras conjunctos; vel tandem non ita accidisse, ut refertur à Vesalio. Resp. ad conf. propter profunditatem oculi apparere aliquid in fundo ut pervietatem terminans, quod tamen non obstat, quin species ulterius progrediantur. Unde non perfecte oculus exprimit speciem rei sibi objectæ, sicut facit speculum opaco perfecte terminatum. Itaque organum proximum, & in quo incipit visio, sunt oculi; sed principium ubi perficitur, & sensorium, sunt illi nervi optici, ubi conjunguntur.

ARTICULUS TERTIUS

De actu & modo videndi, an scilicet visio fiat per radiorum emissionem?

57 **D**E visionis, & videndi modo nobilis est controversia, jam à primis Philosophiæ incunabulis multùm exagitata. Variæ fuerunt de hac re Philosophorum sententiæ. Quidam, ut Democritus, & alii dixerunt visionem fieri per defluxum subtilium corporum, seu atomorum à re visa ad oculum. Sed hæc positio stare nequit; tum quia per continuum defluxum illorum corporum res sensibilis non parum minueretur; & tandem in nihilum abiret. Tum etiam, quia vix, aut ne vix quidem intelligi potest quomodo ex tot corporum occurſu, & in oculum subingressu oculus ipse non lædatur, atque corrumpatur. Et tandem illa corpora, cum sint subtilissima, vento flante dispergerentur, & eorum interventu nihil certo videre possemus. D. Th. de sens. l. 5. & 8.

58 Alii dixerunt visionem fieri per emissionem alicu-

cujus ab oculo ad rem visam, vel medium. In explicando autem quidnam sit illud, quod emittitur, varii varia dixere. Optici radios ab oculis exire ad rem, aspectabilem pertinentes volunt: quorum figura sit pyramidalis, cujus conus sit in oculo, basis autem in re videnda. Pythagoras visionem fieri dixit per emissionem luminis ad objectum, cujus fiat ad oculum reflexio, non secus ac pila palmaria à manu in parietem impulsà, à pariete repercussà ad manum æquali impetu revertitur. Empedocles, Hypparchus, Niceus, & alii visionem emissionem radiorum, & luminis simul fieri voluerunt. Plato non radios, sed lumen emitti putavit, idque non ad rem visam, sed usque ad certum medii spatium pertinere; ubi lumen interius exteriori cohæret. Chrysippus, & uniuersa Stoicorum Schola à corde ad oculorum pupillam ferri spiritum quandam existimarunt, qui ad rem usque uisibilem extendatur. Et hanc opinionem de emissionem cujuspiam ad objectum uisibile non pauci postea amplexi sunt.

59 Tertiã opinio, huic è diametro opposita docet visionem non emissionem radiorum, vel alterius cujuspiam fieri, sed sola receptione specierum visibilium, perfici. Ita Arist. lib. 2. de anim. & lib. de sens. D. Tg. ibid. lect. 5. & 8. D. Alb. M. tract. 1. & sum. de hom. tr. 1. q. 21. & communiter Peripatetici, quibus ex Medicis præter cæteros adhæret Andreas Laurentius lib. 11. de sens. org. q. 1. Galenus lib. 7. de placit. & lib. 10. de usu part. ut alios Philosophos cum Peripateticis conciliaret visionem, partim emittendo, partim recipiendo fieri voluit. Ipsum sequitur Valles l. 2. cont. c. 28. asserens recipi equidem in oculo species objecti intentionales; dein spiritus ab eo usque ad certam aëris distantiam emitti, visionemque in aëre perfici spirituum illorum ope, in quibus est facultas visionem formandi.

60 Concl. visio non emissionem, sed receptionem specierum intentionalium in potentia visiva, seu organo illius fit. Prima pars probatur ratione, radius, seu lumen, vel tale quidpiam egrediens, aut est substantia, aut accidens? si est substantia, aut corporea,

aut

aut incorporea? Non incorporea: quia nec exire, nec locum mutare, nec in oculo esse, ut in loco, possunt incorporea. Non corporea: tum quia corpus cum alio corpore nequit in eodem loco esse: ergo si illud quod emititur est corpus, sive radius, sive lumen, cum aëre medio non erit in eodem loco: ergo oportebit totum aërem, ignem, & aquam, per quæ est visus, à suis locis deurbari, aut plena esse poris vacuis, per quos linearum vacuarum transitus fiat. Quorum utrumque absurdum est. Cum enim aër sit maxime humidus, & aqua etiam humidum incorruptibile fortitur, pars una ad aliam fluit, & in seipsa non terminatur: ergo poris vacuis carent; unde per ipsos nusquam esset visus; & multò minùs per Cælos; quia priori jure hujusmodi poris caret, cum nec rarefiat, nec inspissetur. Tum etiam quia per hujusmodi lumen, seu radium egredientem contingit nos totum hæmisphærium, seu medietatem Cæli percipere, ac videre: ac perinde totum Mundum lumen illud implebit, cum ad illud diffundatur, seu in basim pyramidis. Absurdum autem est confingere tantum lumen ab oculo emitti posse, quod vastum illud spatium implere valeat. Tandem quia nulla substantia corporea in instanti movetur, nec in tam brevi spatio ad Cælum usque pervadere potest, quo visus illuc penetrat. Adde quod spirantibus ventis dissiparetur.

61 Quòd autem non sit accidens prob. tum quia nullum accidens migrat de subjecto in subjectum, ita ut in utroque remaneat idem numero: ergo radius, seu lumen in aëre existens non erit idem numero cum eo, quod est in oculo: ergo apprehendere unius non est apprehendere alterius: ergo per sentire *ipsum* radii emissi non poterit fieri certum judicium de objecto viso apud videntem: cum in eo non sit secundum eandem rationem. Ex his sequitur, radium reflexum à speculo alium fore à radio incidente: quoniam diversa sunt utrorumque subjecta; ergo apprehensa ab ipsis erunt separata: unusque apprehendet formam speculi, alter formam ipsius rei: ergo forma rei in speculo non apparebit: quod ipsis oculis falsum esse

deprehenditur. Tum etiam quia accidens non habet esse nisi in subiecto : ergo cum egreditur radius , vel lumen qualem efficiet aërem : ergo faciet luminosum : ergo multiplicato radio multiplicabitur aëris illuminatio : ergo si quis steterit iuxta plures , qui oculos gerant apertos, cum radios emittant, melius videbit, quam in alio loco. Imò si multi in tenebris simul constiterint, & aspexerint, aër illuminabitur. Et urgetur hæc ratio : omne corpus habens intrinsecum lumen emissivum in tenebris, & in lumine, est fortius in tenebris, ut in noctilucis manifestè conspicimus : ergo si oculus habuerit intrinsecum lumen, fortius radiabit in tenebris, quam in luce : ac proinde etiam in tenebris videbit emittendo illum radium super objecta, imò & melius quam interdiu. Tandem quia visio est actio vitalis progrediens à debito organo, & virtute : ergo oportet in ipso oculo effici, & non extra.

62 Secunda pars prob. quia visus organum aqueum est, & non igneum in sua complexione cum prædominio : aquei autem proprium est suscipere: ergo &c. Maj. prob. ex dictis : quia hujusmodi organum oportet esse diaphanum, ut sit proportio inter ipsum & medium, objectumque sensibile, qualis inter agens, & patiens reperitur : diaphanorum autem corporum alia rara, alia densa : rara species quidem facile suscipiunt, sed non retinent : sic aër est plenus specierum, sed effluunt statim : nec in eo videntur ob raritatem : quinimo nec in vitro, nec in speculo imagines cernere licet, nisi plumbo, aut densiore aliquo corpore retineantur: ut ergo visibilium species in oculo retineantur diaphano, denso corpore opus est : tale autem est aqua : nam ignis, & aër diaphana sunt rara : ergo visionis organum aqueum est. Tum etiam quia unumquodque resolvitur in ea ex quibus materialiter componitur : oculo autem corrupto aquam exire cernimus, Vide D. Th. lib. de sens. D. Alb. M. ibid. & sum. de hom. tr. I. q. 29.

Solvuntur Argumenta.

63 **A**rg. 1. ex Philosopho lib. 2. de Caelo t. 48. ubi ait visum aspicientem stellas fixas tremore corripit; quod non nisi ex multa radiorum extramissione fieri, & provenire potest. Conf. visus videndo saepius debilitatur: ergo radiorum emissionem extra se aspectat. Conf. 2. res, quò magis à visu distat, minus percipitur ab eo: sed hujus ratio est: quia videlicet, quò lineæ visuales magis ab oculo ad rem visam protrahuntur, minorem angulum efficiunt: ergo signum est visionem fieri per radiorum extramissionem à medio usque ad rem visam.

64 Resp. ad arg. cum S. D. lib. 2. Coel. lect. 12. non ideo visum tremere, quia radios emittat: sed quia corporis à longè distantis minor est impressio, & ideo difficilius visus ipsum percipit, estque major potentiae conatus in specie sensibili illius objecti suscipienda. Resp. ad 1. conf. oculum ex tali conatu, quem adhibet ad sensibile percipiendum firmando oculos in ipsum debilitari, quia magis visiles spiritus dissipantur: hinc evenit, quòd oculos ad perspicacius videndum non nihil occludamus; quia hoc pacto visiles illi spiritus non ita dissipantur, & minor est conatus potentiae. Resp. ad 2. confirm. ex eodem S. D. 2. de anim. lect. 15. & 20. distantia visum impediri: quia omne corpus videtur sub quodam angulo trianguli cujusdam, vel pyramidis, cujus conus est in oculo, basis autem in re visa. Quod ideo ita se habere necessarium est: quia, cum res visa sit majoris quantitatis, quam pupilla, oportet ut proportionaliter diminuendo ~~et~~ muratio visibilis usque ad visum perveniat. Manifestum est autem, quòd quantò latera trianguli, vel pyramidis sunt longiora, dummodo sit eadem basis, tantò angulus est minor. Eapropter quantò à remotiori videmus res ipsas, tantò minores conspiciuntur, & si maxima fuerit distantia, penitus non videntur, nisi sint quantitatis eximiae.

65 Arg. 2. colores & figurae rerum visarum non

moventur à corporibus in quibus sunt ad visum : sed necesse est potentiam visivam ipsi visibili conjungi ad actum visionis producendum : ergo alicujus interventu visus ipsi visibili conjungi debet : quod nequit fieri , nisi radiorum emissorum interventu . Conf. experimur , altero oculorum diu clauso , vel obcæcato , alterum oculum lumine repleri , & acutiùs videre : ergo in oculis est lumen , quod ad nihil aliud defervire potest , nisi ut sui emissionem attingat objectum visibile , & ipsum cum potentia visiva uniat . Conf. 2. Deus omnia sensuum organa perfectissimè constituit : sed organum visus primum efformavit sphericum : ergo cum super sphericum difficile stent , & imprimantur formæ , non videtur oculus constitutus ad recipiendas formas , seu species rerum forinsecus advenientes . Eò præsertim quòd oculus sit valde mobilis , mobilitas autem receptionem facilem impedit .

66 Resp. ad arg. species intentionales non motu locali ad oculum pervenire , sed intentionaliter se diffundendo in medio usque ad oculum , quem spiritualiter immutant , ut diximus . Resp. ad 1. conf. altero oculorum clauso , vel obcæcato lumen in alio majus esse , perspicaciùsque videre : tum quia virtus apprehensiva naturaliter ad apprehensiones specierum sensibilium movetur , in eisque non parum delectatur : unde secum ad oculum trahit plurimos spiritus visiles . Cum igitur formas visiles in altero oculorum clauso , vel obcæcato non invenerit , ad alterum movetur trahendo illos spiritus visiles , quos ad oculum illum direxerat : & ob illorum spirituum majorem copiam diffusius est lumen , virtusque perspicacior .

67 Tum etiam quia nervi optici in anteriori parte capitis coeuntes postea in duos ramos disperguntur , per quos hujusmodi spiritus visiles ad oculos deferuntur . Vnde cum spiritus illi ad oculum obcæcatum , vel clausum pervenerint , retro progrediuntur usque ad oculum , in quo fit coitus hujusmodi nervorum : & hinc in alterum oculum transfunduntur . Tandem quia amisso , vel clauso altero oculorum fit circa alterum major intentio , & frequentiori attentione opus ;
inde

inde major calor, qui spiritus ad oculum magis effluere praestat. Resp. ad 2. confirm. ideo oculum sphaerica figura praeditum ut facile mobilis sit, ad rerum omnium visibilium species facile, & subito percipiendas. In toto enim rotundo melius, & rectius imagines imprimuntur, quam in lato, plano, vel concavo. In lato namque plano propter divaricationem luminis, quam efficit quaelibet pars aequieminens cuilibet parti, confunditur, ac dilatatur imago, sicut patet in ense polito, & terso. In concavo autem una pars imaginem receptam super alteram projicit, ita ut iterum non sit directa rei comprehensio. Sed in rotundo imago retinetur: & cum nulla pars aequè alteri emineat, nulla pars luminis processionem, in qua procedit forma visa divaricat; nec una super alteram projicit imaginem, ut in concavo evenit. D. Alb. M. ibid.

68 Arg. 3. visus est de natura ignis, & complexionem ignea: unde & ab oculis multorum animalium egreditur lumen, radiique profiliunt: ergo visio fit per extramissionem radiorum. Antec. patet in oculis luporum, leonum, serpentum, & aliorum quamplurimorum animalium. Resp. D. Alb. M. Avicennam in ea fuisse opinionem, quod hujusmodi animalia adeo lucidis praedita sint oculis ut noctu, projecto à se lumine ad aërem propinquum, ipsum illuminent. Quod tamen falsum esse reputat: quia alias facerent colorem in actu, quod experientia teste falsum est. Unde hoc evenire putat propter quasdam partes igneas compressas, ut in noctilucis accidit.

69 Arg. 4. visio corporis gloriosi fieri nequit per receptionem speciei sensibilis ab objecto in pupilla: ergo visio absolute non fit per receptionem, sed per extramissionem, vel alio quopiam modo. Prob. ant. tum quia receptio speciei est quaedam passio: corpora autem gloriosa penitus impassibilia erunt. Tum etiam quia immutatio naturalis immutationem intentionalem necessario praecedere debet: quemadmodum esse naturale praecedit esse intentionale: sed corpora gloriosa ratione impassibilitatis immutatione naturali immutari nequeunt: ergo neque intentionali ab objectis causata.

Tandem quia id quod est lucidum actu non est receptivum speciei visibilis : unde speculum directe positum sub radio Solis non repræsentat speciem corporis oppositi : sed pupilla hominis glorificati , quemadmodum & totum illius corpus erit lumine perfusum , & claritate imbutum : ergo non recipietur in ea species aliqua corporis colorati .

70 Resp. ex D. Thom. in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 1. quod licet omnes admiserint aliquam sensationem in corporibus glorificatis eorumque sensibus : cum futura sit in eis perfectissima vita , quæ sine actu non est : tamen diversimodè id explicarunt. Quidam enim sunt arbitrati ibi visionem exercendam fore per radiorum extramissionem . Sed hoc stare nequit : natura enim hominis eadem specie tum in se , cum in suis partibus manebit : si autem visio ibi per radiorum extramissionem contingeret : tunc potentia visiva activa esset , & non simpliciter passiva : unde neutiquam esset ejusdem speciei . Alii dixerunt visionem hanc futuram per receptionem , non equidem ab exterioribus sensibilibus ; sed per effluxum à superioribus viribus . Nunc enim superiores ab inferioribus accipiunt , illic autem è converso fiet . Sed neque isti verum attigisse videntur : quia hæc non esset perfecta sensatio ; quemadmodum nec illa , quæ phræneticis , & delirium patientibus accidit : in quibus ex victoria imaginativæ virtutis supra sensus proprios sibiipsis videntur sentire , cum tamen verè non sentiant .

71 Vnde S. D. respondet visionem ibi fore per immutationem spiritualement , & receptionem specierum visibilium sine materia , sic enim sunt per se immutativæ sensus . Vnde nil accidet repugnans corporum illorum impassibilitati : quia est huiusmodi passio , spiritualis quædam perfectio , & non qualitas à proprio statu naturali dimovens . Ad 2. prob. dico immutationem naturalem præcedere intentionalem quotiescunque passivum natum est per se immutari ab activo naturali , & intentionali : visus autem per se solum natus est spiritualiter , & intentionaliter immutari à suo objecto , unde non exigitur ibi aliqua naturalis immu-
ratio

ratio spiritualem præcedens. Ad 3. resp. idem S. D. quòd intensio luminis receptionem spiritualem speciei coloris non impedit: dummodo diaphanum oculi in naturali statu maneat. Quòd magis enim illuminatus est aër, eò perspicacius per ipsum aliquid videtur, dummodo maneat in natura diaphani. Quòd autem speculo directè supposito radio Solis non appareat species corporis oppositi, non provenit ex eo quòd receptio prohibeatur: sed quia impeditur reverberatio. Oportet enim, ut forma appareat in speculo, reverberationem quandam ad aliquod corpus obscurum fieri, & idcirco in speculis plumbum vitro adjungitur: hanc autem obscuritatem Solis radius repellit. Unde species aliqua in speculo illo apparere nequit. Claritas autem corporis gloriosi diaphaneitatem à pupilla non aufert. Gloria enim non destruit naturam, sed perficit. Unde excellens claritas illa potius ad visionem perficiendam conducet, quàm officiat.

ARTICULUS QUARTUS

An id quod per reflexionem videtur in speculo, sit species, vel imago objecti, aut objectum ipsum, vel utrumque?

72 **I**N quibuscunque corporibus politis, ac pellucidis reflexionem fieri experimur, & per eam videri corpora è regione eorum opposita. Ex quo dubium oritur, an illud quod videtur in speculo, vel corpore illo, in quo fit reflexio, sit species intentionalis objecti, vel objectum ipsum? Non species, vel simulachrum objecti, sed objectum ipsum dicitur videri censent communiter Perspectivi: quibus adherent PP. Conimbr. hic lib. 2. q. 8. c. 7. & alii quos citat, & sequitur Rubio ibid. q. ultima. Quia videlicet quidquid videtur aut est color, aut lux: sed species intentionalis objecti non est lumen, aut color, sed quaedam alia diminuta entitas specie distincta: ergo videri nequit. Secundò: quia species visualis est homogenea,

nea, & qualibet illius pars totum objectum refert: at-
qui in speculo in alia parte caput, in alia pedes, cæ-
teraque membra sese aspectui ingerunt: non potest er-
go id, quod cernitur, esse species visualis. Tertio:
quia imago in toto speculo diffunditur; & tamen id,
quod aspicitur, non in toto speculo cernitur. Quar-
to: quia imago est in sola superficie speculi confec-
ti ex chalybe, & tamen res visa in profundo ap-
paret.

73 Quod verò simul & imago, & objectum non
videatur, inde jam constat: quia eatenus tantum di-
ceretur videri à nobis simul res, & imago, quatenus
idem est motus in imaginem, & in rem quam imago
repræsentat: sed aspectus noster neutiquam ad ima-
ginem speculo insidentem terminatur, ut probatum
est supra: ergo &c. Superest ergo, ut quod in specu-
lo cernitur sit res speculo opposita: v. g. cum Socrates
in speculo intuetur seipsum in eo videt per speciem
à speculo desilientem: quia nimirum primò in specu-
lum sui imaginem recta impressit, deinde imago re-
percutta à speculo ad oculos redit, qua ob signati oculi
ipsiusmet Socratis visionem eliciunt, tenduntque in
Socratem non in proprio situ, sed in alieno, videli-
cet in eo, à quo imago ad aspectum resultat. Nec
id mirum videri debet, cum id visioni reflexæ pecu-
liare sit.

74 Alia sententia affirmat utrumque videri, nempe
objectum, atque speciem, vel simulachrum ejus. Ita
Capreolus in 1. d. 35. q. 2. a. 1. Caiet. 1. p. q. 56. a. 3. &
communiter Thomistæ: Scotus etiam in 2. d. 13. q. 1.
& alii non pauci. Pro hac sententia adducunt etiam D.
Th. q. 8. ~~verit.~~ a. 5. & 1. q. q. 58. a. 3. Prob. tum quia
id quod per reflexionem in speculo cernitur, minoris
longè magnitudinis est, quam objectum ipsum. Situs
quoque ac dispositio, in quibus videtur, longè diversa
sunt ab his quæ objectum habet: nam magis distans ab
oculo videtur, quam sit secundum se. Imò & aliquan-
do suprema pars objecti apparet infima, & è converso.
Et aliquando in quibusdam speculis tali modo composi-
tis plura apparent objecta: cum solum extet unum. Ex

quibus evidenter sequi videtur; vel non videri objectum, vel non videri nisi & species ejus videatur; ratione cuius his modis diversis apparere potest. Nam si ipsum duntaxat videretur, eodem modo semper appareret. Tandem si objectum duntaxat videretur, & non simulachrum, in ea distantia videretur, in qua fit reflexio speciei, sed constat videri in alia longè diversa: nam reflexio speciei fit in superficie speculi, objectum verò videtur in profundo ejusdem speculi: imò aliquando distans ab eo ex posteriori parte; quod non videtur possibile nisi ratione simulachri, simul cum eo vis.

75 Pro decisione nota ex D. Alb. M. tr. 1. de hom. q. 20. artic. 3. partic. 3. aliud esse id quod immutat sensum, ut per se primum agens; & aliud id quod est receptum in speculo, & spiritu visibili, & oculo, seu id quod est principium cognoscendi objectum. Dico igitur, quòd si loquamur de illo quod per se primò immutat sensum est color, seu corpus coloratum secundum esse colorati, seu coloris, & hoc videtur ut primum visum quod, sed tanquam id quod est principium cognoscendi, est species, seu imago recepta in speculo, aère, seu medio, & oculo. Unde utrumque videtur; objectum quidem ut primò & radicaliter immutans visum; species autem seu imago ut principium videndi, seu tanquam id quo videtur objectum. Quod non obscure indicat S. D. q. 8. de verit. a. 5. ubi ait, *quòd rationes rerum resultant in verbo, sicut imagines in speculo*. Et 1. p. q. 58. a. 3. docet, *quòd in speculo simul inspicitur imago rei, & res*. Quod equidem asserit ad designandum Angelos non habere cognitionem discursivam, etsi unum per aliud cognoscant, videlicet creaturas per Verbum: quia nimirum simul utrumque inspiciunt: sed cum discrimine, quia unum attingunt ut principium, nimirum Verbum, & creaturas ut objectum seu terminum. Ita similiter in presenti.

74 Respondetur igitur ad primam rationem pro prima sententia adductam, quidquid videtur ut terminus, & objectum primò immutans visum, esse colorem, seu coloratum lucidum: non verò ut principium videndi, hoc namque est species objecti. Resp.

ad

ad 2. quòd licet illa species sit homogœna , & qualibet illius pars totum objectum referat , tamen est species objecti divisibilis , cujus est primo immutare , & ratione hujus habet representare aliquid divisibile , nimirum figuram objecti secundùm esse quanti . Resp. ad 3. quòd tota imago in puncto recipitur , & non ut in superficie speculi : unde non est per dimensionem quantitatis in ipso ; eapropter non cernitur in toto speculo : quia imago illa non habet longitudinem , & latitudinem secundùm esse longitudinis , & latitudinis , sed potiùs speciem , & intentionem illarum dimensionum . Resp. ad ultimum ex D. Alb. M. loc. cit. quòd in speculo non tantùm resultat forma , sed etiam distantia , quæ est inter aspicientem , & speculum . Eapropter cum distantia fuerit magna , tunc videtur forma profunda in speculo : quando verò parva fuerit distantia , videtur ad superficiem accedere . Potest etiam hoc provenire ex diversa dispositione materiæ ipsius speculi ; quæ cum minùs bene commixta fuerit , subobscurè species reddit , ac per consequens , ut magis in profundo . Vide D. Alb. M. loc. cit.

Q U Æ S T I O XII.

DE AUDITU, SEU POTENTIA Auditiva.

Quoniam visus ad vita dulcedinem , & commoda magis est necessarius ; ita auditus ad excipiendam artem , sapientiam , & scientiam est accommodatior : unde à Philosopho disciplina sensus dicitur . Eapropter postquam de visu egimus , de ipso auditu dicendum superest . Tria in ipso consideranda : organum , medium , & objectum . De quibus seriatim edisseremus .

ARTICULUS PRIMUS

De objecto auditus.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit sonus, & quomodo generetur?

1 **I**N sono quatuor considerari possunt, corpus percutiens, percussum, expulsio aëris violenta à superficie utriusque, & illud quod ex tali percussione resultat; certum est percutiens, aut percussum non esse ipsum sonum: sed sonantia, cum sint corpora solida, ac plana, entiaque permanentia: quod sono competere nequaquam potest. Difficultas ergo solum procedere potest de ipsa percussione, quatenus est quidam motus, an sit ipse sonus, vel aliquid ex tali percussione generatum, nimirum qualitas. Duplicem motum constituunt nonnulli cum Themistio hic lib. 2. c. 9. alterum quo duo illa corpora solida, ac plana se tangunt: alterum quo aër interceptus eliditur, & resilit, & in hoc secundo motu aiunt sonum consistere. Quam sententiam improbant communiter DD. præsertim S. D. loc. cit. Iec. 16. D. Alb. M. ibid. tr. 3. à c. 17. & sum. de hom. tr. 1. q. 23. a. 1.

2 Prob. ex eisdem: quidquid sentitur ab alio sensu quam auditu non est proprium sensibile illius: sed percussio sentitur à visu; aër autem dum à superficie utriusque eliditur à tactu percipitur, ac sentitur: ergo objectum auditus in his consistere nequit. Et multò minus in motu aliquo: tum quia nullum sensibile proprium potest per se esse sensatum, seu sensibile commune: motus autem inter sensibilia communia computatur, ut dictum est supra. Tum etiam quia sonus à motu ceu efficiente causatur: effectus autem non est ipsum efficiens. Tandem quia multoties, non percepto motu, sonum auditu percipimus: quæcunque autem duo ita se habent ut unum per sensum percipiatur sine altero, non sunt unum & idem. Cum ergo

Phi-

Philosophus text. 90. inquit *Vocem esse percussionem respirati aeris*: hæc definitio est causalis, p̄r causam efficientem tradita: nam Physico proprium est ita definire, ut alibi exposuimus.

3 Superest ergo dicendum quòd sonus sit qualitas quædam sensibilis proveniens ex fractione motus seu motu fractivo aëris, & ens cum illo. Cùm enim sensum immuter auditus, ipsumque alteret, necessum est ipsum esse qualitatem sensibilem. Dicitur autem, ex motu aëris fractivo provenire: quia non quilibet motus sonum edere potest, sed ille, quo violentè, & non secundùm naturam scinditur, ac dividitur ipse aër. Tandem dicitur, ens cum illo; quia motus esse permanenti non gaudet, sed successivo duntaxat: ratione tamen motus à quo causatur; & non durat illius esse, nisi quandiu motus durat: ut docent communiter Philosophi cum D. Th. loc. cit. ubi ait: *Sonus autem causatur ex motu, & non habet esse fixum, & quiescens in subjecto, sed in quadam immutatione consistit*. D. Alb. M. ibid. Ex quo prob. quia sonus ad inceptionem motus incipit, nec in eodem instanti est, in quo incipit corporum illorum contactus, sed immediatè post, quemadmodum & motus aëris qui ex tali contactu causatur: ergo habet esse successivum, cùm habeat partem post partem, & successivorum modo incipiat.

4 Definitur communiter sonus: *Qualitas sensibilis resultans ex forti percussione duorum corporum solidorum, ac planorum, seu corporum sonorum, & medii resilientia*. Dixi, *duorum corporum &c.* scilicet percutientis, ac percussi. Quæ oportet solida esse, si enim non otia forent, unum alteri cederet, aërque non extruderetur. Similiter plana illa esse necessum est: si enim aspera essent, inter partem eminentem, & depressam aër non expulsus contineretur: si autem essent acuta, non expellerent aërem, aut frangerent: sed potius penetrarent, ac secundùm naturam dividerent.

5 Requiritur præterea medium, cùm sonus non sit sine motu locali, nec iste absque medio fiat. Educat

autem hujusmodi corpora solida plana sonum præcipuè ingentem, cum sunt concava, plurimum aërem continentia; ut campanæ: quæ aërem percussum diu retinent, & ob id ingentem sonum edunt. Imò & percussio debet esse fortis, motusque velox: si enim tardus fuerit, paulatim discedit aër, ac dissolvitur, antequam fit percussio, & modicum edunt sonum.

6 Secundo fit sonus, non quidem ex percussione corporis solidi ad corpus solidum, sed potius ex decisione unius partis ab alia ejusdem corporis: ut cum scinditur violentè pannus, aut lignum: tunc enim violentè fracto aëre sonus editur. Tertio fit sonus expulsionem ipsius aëris ad aliquod solidum: ut cum pulmo ad partes duras arteriæ aërem impellit, ac projicit. Quarto sonus editur per ipsius aëris constrictionem, vel inflationem, ut in fistula resonante contingit: aut cum ventus adigit aërem ipsum ad cavernas, vel foramina, in quibus constringitur. Quinto ex inundatione aëris: quo pacto venti impetuosi sonum edere dicuntur: cum nimirum vapore terrestri impellente, magna pars ipsius aëris super alteram protrahitur, & quasi inundat, priusquam secundum naturam sedere possit. Tunc enim violentè frangitur, sonumque emit. In his omnibus fit aëris fractio: & ex hoc soni rationem habent; licet non cum tanta proprietate, quanta cum percutiuntur corpora solida, & plana, quæ per se sunt sonativa.

7 Et si à motu illo violento, fortique percussione generetur sonus: nec tamen sonus est quidpiam sensibile violentum, sed species naturalis sensibilis ipsius. Tum quia auditus in sono commensurato delectatur, ab excellenti autem corrumpitur; quemadmodum & visus, aliique sensus circa sua objecta naturaliter se habent. Tum etiam, quia auditus naturaliter patitur: omni autem passivo naturali proprium activum, seu motivum naturale correspondere debet, alias esset aliquid in natura inordinatum. Cum ergo non nisi à sono patiatur naturaliter, necessum est, ut sonus sit naturale activum, ac motivum sensibile ipsius auditis. D. Alb. M. loc. cit.

8 Cujus rei gratia ex eodem nota non ideo speciem rei factæ dici non naturalem, quia ab efficiente exteriori producatur: sed quia efficiens operans per motum, quod est agens creatum, per transmutationem materiæ non educit formam in actum de potentia naturali illius: ut contingit in arca, vel alio artificio; quia tunc principium illius transmutationis non est natura aliqua, saltem per modum principii passivi, sed totum ab extrinseco est. At verò cum agens formam de potentia naturali materiæ educit, illius educationis principium passivum intrinsecum est; ac per consequens species naturalis est. Itaque ab efficiente species non habet quod sit naturalis, vel non, sed à materia & forma, quæ ideo dicuntur naturæ; non verò efficiens ipsum, nisi propter formam per quam agit. Eapropter ipsa forma potest quandoque educi ab agente violenter; & tamen rem esse naturalis, si educatur cum proportione passivi ad illam: v. g. ignis, qui ex collisione ferri ad lapidem educitur, res naturalis est, & tamen collisio violenta. Licet ergo sonus ex violenta percussione generetur, quia tamen educitur ex ipsis corporibus sonoris, secundum proportionem materiæ ad agens, habent enim potentia sonare secundum naturam corpora si solida, ac plana fuerint, eapropter sonus quidpiam naturale dicitur.

9 Objicies 1. nulla causa est ignobilior suo effectu: sed motus est ignobilior qualitate, & ideo ille inter Postprædicamenta collocatur: ergo, cum sonus ex motu generetur, non potest esse qualitas. Confr. motus iste quo dicitur effici, ac generari sonum, est motus localis: hic autem ad qualitatem non terminatur sed ad ubi. Resp. ad arg. motum, inquantum est causa soni, dans illi esse, nobiliorem esse sono; licet non sit secundum omnem rationem, & absolute nobilior. Nam sonus non durat nisi durante motu; & ab eo habet esse successivum, unde quoad hoc imperfectior est ipso motu, licet in ratione sensibilis proprii ipsius auditus nobilior sit illo: hanc autem rationem non habet à motu, sed à proportione ad auditum, ratione cujus est immutativus illius; proportionem autem à

sonativis mediante motu. Definitur enim sonativum à Philosopho: id quod motivum est unius aeris continuitate usque ad auditum. Resp. ad conf. motum localem in ratione motus terminari ad ubi; sed in ratione motus fractivi ipsius aeris terminari ad sonum, ut ad effectum. Sic enim habet rationem alterationis.

10 Objicies 2. non sunt necessaria plura corpora, ad sonum edendum: ergo malè additur duorum corporum. Prob. ant. nam ventus sonum edit per se solum, ut diximus: & pannus cum distumpitur; vel ær percutitur virga &c. Et esto duo corpora requirerentur, tamen non exigitur quòd sint solida, & dura: ut in aère percusso manifestum est; vel in sono corrigiæ fortiter motæ in aère. Resp. ad arg. unam partem respectu alterius se habere ut corpus percutiens, & aliam ut corpus percussum, licet non in ea proprietate, qua in duobus corporibus solidis evenit, unde hæc proprie sonantia dicuntur: alia per analogiam ad ipsa.

CAPUT SECUNDUM.

In quo sit sonus, & quid sit subjectum immutatam, seu alteratum ab illo.

11 **Q**uidam existimarunt sonum non modò in aère, sed in corporibus etiam sonativis esse, tanquam in subjecto. Oppositum docet S. D. lib. 2. l. 16. ubi ait: *In corpore sonante non est sonus nisi in potentia. In medio autem, quod movetur ex percussione corporis sonantis, fit sonus in actu. Et propter hoc dicitur quòd sonus in actu est medii, & auditus, non autem subjecti sensibilis.* Idem docent communiter Expositores. Supponendum est aliqui dupliciter esse sonans in potentia, ut docet D. Alb. Met. ibid. r. 4. c. 17. primò per modum impotentia, quatenus scilicet sonum nonnisi valde debilem edere potest; ut spongia, pili, lanæ, & hujusmodi: quæ simpliciter non sunt sonativa etiam in potentia, sed secundum quid. Alio modo per modum naturalis potentia, quia apta nata sunt, & concinnè proportionata ad sonum edendum, licet actu

non

non sonent; ut & quæcunque sunt plana, lenia, & solida, potentiaque ad bene, & fortiter aëre n. erudendum. Unde aurum, argentum, & cuprum inter cætera, tam metalla quàm & alia quæcunque, sunt potentia bene sonantia, imò cæteris magis sonora. Hæc enim melius commixta sunt ex subtili aqueo, & subtili terreo, quod est sulphur à quo ablatum est ventosum: habentque plurimum subtile aëreum, unde diu sonum retinent. Et ratione hujus sunt proportionata ad sonum edendum. Stannum autem & plumbum, quasi suffocatum, & extinctum edunt sonum, quia aqueum in eis magis abundat: unde cupro admisceri solent, ut cupri acumen temperent, & gravent. Ferrum istis sonorum est magis, minùs tamen quàm aurum &c. Affluit enim terrestri impuro, & scabroso, quæ minùs bene sonant, tamen quia siccior stanno & plumbo acutiùs sonat. Idem de lignis dicendum est. Ipsa enim quò magis aërea, sicciora, ac solidiora, melius sunt sonantia; ut fagus. E contra verò, si his qualitatibus destituantur.

12. Concl. sicut color est causa visibilitatis in potentia, ita & corpora sonora sunt causa sonus secundum potentiam, & proportionem quam habent ad sonum edendum: nec tamen hæc potentia reducitur ad actum nisi per violentam eorum percussione adinvicem, per quam frangitur aër, & in eo fit sonus in actu, non solum secundum esse intentionale, sed secundum esse naturæ: & in hoc distinguitur à visibili: quod illustratum lumine non causat formam suam actu in ipso aëre secundum esse naturale, sed intentionale tantum. Esse autem materiale solummodo habet in colorato, cuius visibile est passio, ut fuse explicuimus. Unde corpus coloratum est subjectum, & causa visibilitatis factæ in actu per lumen; sed corpus sonans non est nisi causa, ipse verò aër est subjectum. Ratio S. D. est, quia corpora solida, ac plana ictu suo edunt sonum: iste autem non est sine motu locali; nec motus localis sine medio: ergo sonus consequitur secundum suum esse motum localem in medio: ergo in medio est tanquam in subjecto.

13 Objicies 1. idem est subjectum formæ in potentia & in actu: sed in corpore sonante est sonus in potentia: ergo etiã sonus in actu. Resp. D. Th. quòd sonus potentia est in corporibus sonativis, non quidem receptiva, sed effectiva. Efficiens autem cum materia non coincidit.

14 Objicies 2. illud est subjectum soni, quod auditu percipitur mediante soni perceptione; sicut illud est subjectum coloris, quod videtur per accidens ipso colore viso: sed corpora collidentia se per sonum discernuntur; siquidem sonum cymbali à sono ligni distinguimus: ergo illa corpora sunt subjectum soni. Conf. itante æquali percussione aëris sonus ex corporibus percussis editur major; ut cum pulsatur cymbalum, longius percipitur, quàm dum pulsatur lignum: ergo ex illo, & in illo, ceu subjecto, soni diversitas desumenda videtur.

15 Resp. quòd hæc omnia solum probant corpora collidentia esse causam soni in potentia, non verò soni in actu, quatenus fit motu successivo, de cuius ratione est ut subjectum non remaneat idem & simul actum, sed pars post partem, quòd non habent corpora solida, sed motus aëris, seu aër motus: quia agit in virtute illorum corporum, & ut deferens virtutem eorum, à quibus primò percussus est: unde per majorem impressionem fit major sonus, hujus vel illius consonantiæ secundum proportionem illorum corporum, sonantium adinvicem, in quorum virtute agunt. Alias solutiones congerit M. Martinez loc. cit. ad ipsum si lubuerit.

16 Objicies 3. pro diversitate corporum se invicem collidentium diversi generantur soni: ergo in corporibus sonantibus est sonus subjectivè. Resp. ex D. Alb. M. ibid. q. 24. a. 3. quòd differentia sonorum sunt grave, & acutum: quæ secundum potentiam evidenter sunt ipsorum sonantium, secundum autem actum sunt ipsius soni in actu: sine quo acutum à gravi nequit discerni. Dicitur autem acutus sonus ille qui in paucò tempore penetrat in multum, seu qui fortiter penetrat. Unde non raro lædit: imò & quandoque co dentes
obtu-

obstupefcunt, & præcipuè, cùm hic fonus fit ex confri-
 catione aliquorum duorum adin-
 vicem. Tanc enim
 ob subtilitatem fuam nervum audibilem penetrat: &
 quia primus ramus, qui oritur ab illo, ad mandibu-
 lam descendit, & conjungitur cuidam nervo tangibili,
 qui ad partes manifestas ipsius maxillæ progreditur,
 ideo impulsus vehemens soni acuti partes illius nervi
 contingit. Et quia nullum os, præter dentes, à ner-
 vo sensibili recipit sensum, ideo soli dentes obstu-
 pefcunt, & læduntur. Sonus autem gravis est, qui mul-
 to tempore sensum movet in paucum; seu qui non
 impellit fortiter nec citò penetrat. Unde raro fit ab eo
 læsio, nec ita sentitur: quia non ita subtiliter penetrat
 nervos capillares tangentes nervum audibilem.

17 Nota tamen quòd hujusmodi differentia non
 sunt propriiffimæ differentia soni, quia cum iste de-
 biliffimum esse habeat, non est facile proprias ei dif-
 ferentias consignare, unde à tangibilibus quodammo-
 do defumuntur, & ipsum tactum ut sic afficiunt. Il-
 lius ergo differentia secundum proportionem Arith-
 meticam sunt numeranda sicut & differentia colorum:
 unde sunt septem. Alia verò, quæ sine proportione
 fiunt, ad numerum non rediguntur. Nec tamen id
 obstat quin auditus fit unus sensus respiciens unum sen-
 sibile, nimirum sonum secundum se, cui illæ contrarie-
 tates accidunt, sicut differentia ipsi generi.

CAPUT TERTIUM.

*Quomodo sonus ad auditum deferatur, & an in omni
 parte aeris usque ad ipsum generetur.*

18 **T**Riplex est sententia. Prima asserit sonum de-
 bere usque ad auditum realiter deferri. Quia
 scilicet successivè pervenit ad auditum, ac per conse-
 quens per motum localem, à quo habet esse naturale,
 seu materiale. Secunda existimat sonum in medio non
 multiplicari realiter usque ad auditum, sed semel pro-
 ductum in suo esse reali, ac naturali, dein in medio
 per species intentionales deferri usque ad ipsum audi-
 tum

tum . Licet nonnunquam accidat vehementem sonum , secundùm suum esse reale illuc pervenire . Probat 1. quia aër primò percussus tanto impetu non concitatur , ut possit per tantum spatium se multiplicare realiter , & secundùm esse : ut in sono bombardæ accidit , qui quandoque ad viginti leucas auditur .

19 Prob. 2. velocissimè audiuntur à remotis soni , quod non contingeret , si realiter motu locali deferrentur , & non per species intentionales : nam in repetitis aëris percussionibus multum temporis consumendum necessariò veniret . Prob. 3. sonus est proprium sensibile auditus , ac per consequens intentionaliter in medio se multiplicare debet . Prob. 4. pisces sine ulla commotione reali aquæ audiunt . Prob. 5. cessante motu reali aëris adhuc sonus permanet per solam motionem intentionalem : sed non minus valet sonus à principio suæ productionis multiplicare se intentionaliter in medio , quàm cum ad finem pervenerit : ergo contingit per solas species intentionales sonum ad auditum pervenire . Tandem quia soni obviantes sibi in aëre seinvicem corrumpent : & dum plures simul loquuntur , unus alium non perciperet , quod experientia teste falsum esse deprehendimus . Ac denique integra vox non posset à multis simul percipi : quia realiter in qualibet parte medii non esset tota .

20 Tertia denique sententia docet sonum equidem multiplicare se per medium secundùm esse reale , magis vel minus , pro fortiori , vel minus vehementi ipsius aëris fractione , ac percussione ; attamen ad auditum non pertinere secundùm esse reale , seu per immutationem , sed solum per species intentionales , quas jam à principio diffundit , ac multiplicat ipse sonus usque ad auditum . Ducuntur eisdem ferè rationibus , quibus opiniones præcedentes . Tum etiam quia auditus eodem modo sonum percipit , cum sonus seipso realiter ad auditum pervenit , atqui dum pervenit solum intentionaliter : si autem solum secundùm esse naturale auditum immutaret , non posset aliter , saltem eodem modo immutare , sed essent diversæ motionis species . Tandem experimur sonum , cum realiter ad

auditum pervenerit, potius lædere ipsum, quam proportionatè immutet: ergo non debet per se immutari secundùm suum esse reale.

21 Pro resolutione suppono ex infradicendis art. 3. organum auditus duplex esse: unum primum extrinsecum, seu proximum, quod est aër inclusus in tympano auris, seu meningæ: aliud primum intrinsecum, quod est sensorium, & hoc est nervus auditorius, qui in ambas aures duplici ramo porrigitur à cerebro descendens.

22 Concl. sonus ad auditum extrinsecum pervenit non solùm intentionaliter, sed etiam secundùm suum esse reale, per multos motus aëris fracti sibiinvicem succedentes, non tamen immutat auditum secundùm esse reale, seu per species intentionales, quia meninges impeditur aër inclusus ne moveatur localiter, nec secundùm esse alteratur à sono secundùm suum esse reale, vel motu aëris, nisi fortè per accidens propter vehementiam soni. Ita D. Th. 2. de anim. lect. 17. & de sens. lect. 16. D. Alb. M. loc. cit. & alii quamplures, præsertim ex Antiquis.

23 Prima pars probatur, quia non potest sonus pervenire ad auditum sine medio: sed medium, quod est aër, non est receptivum soni, nec ejusdem transmissivum ad auditum nisi per sui percussionem, & successivam motionem partium aëris: ergo sonus debet necessariò ad auditum pervenire per realem aëris commotionem, seu secundùm esse reale. Min. patet: aër enim non solùm est medium, sed & materia soni, in qua habet actu esse, dum movetur & frangitur: sed deficiente materia deficit esse rei: ergo deficiente aëre moto, seu motu aëris non potest ullo modo sonus secundùm suum esse actu permanere: ergo neque secundùm esse intentionale: quia sensus externus non immutatur nisi à re præsentì, & non realiter existente.

24 Tum etiam, quia dum aliquis est à longinquo voces proferens, etsi sonus audiatur, non tamen literatio vocum percipitur cum discretione, quæ à propèstantibus percipitur: quod evenire nequit, nisi quia debilitatur motus aëris, seu impressio, & immutatio facta

facta à primo sonante . Et similiter cum multi loquuntur invicem sese impediunt locutiones ne distinctè percipiuntur ; & qui iam confusus resultat sonus , quod non eveniret , nisi tonus in medio esset secundum suum esse reale : species enim visibiles non se corrumpunt , sed per idem medium contingit multos videre .

25 Hoc eleganter explicat S. D. loc. cit. hac ratione : aër , qui est medium per quod sonus ad auditum deferretur , est equidem continuus . Veruntamen facile dividitur , ut in motu projectorum videre est : in quo una pars impellit aliam , suntque successive multi motus , plurimaque moventia sibi invicem succedentia . Eapropter violenta percussione corporum solidorum fractus aër , ac motus super aliam partem inundat , & illam movet ac percudit , & sic successive usque ad auditum , vel usquequo duret virtus primò impressa à movente , seu sonante . Et quia successiva habent idem esse , oportet unum motum secundum esse perseverare , qui est ipsius soni causa , secundum quod est aëris fractivus . Hinc est idem esse quodammodo id quod auditur à multis successive , scilicet ab eo qui percussioni solidorum corporum propinquus , & ab eo qui magis distat , aut extremus est ; quodammodo autem non est idem . Si enim sumatur id , quod proximè sensum immutat , ac movet , profectò idem esse non potest : quia sunt diversæ medii partes motæ , à quibus diversorum auditus immutantur : unde contingit unum distinctè vocem literatam percipere , alium vero non , quia plus distat . Si autem sumatur id quod est primò movens , idem est , quod à diversis auditur ; quia percussione sonus ab omnibus percipitur . Quæmodum plures idem thus in igne fumans odore percipiunt : sed id quod jam prope ad unumquemque pervenit secundum diversas medii partes , non est idem numero , sed idem specie .

26 Ex his patet solutio ad argumenta pro secunda , & tertia sententia adducta . Ad I. enim negatur inconueniens ; quia cum aër sit facile divisibilis , dum pars illius primò fortiter percussa , & impulsiva fuerit facile ad multam

tam distantiam dividit alias successive, modo explicato. Eadem ratione patet ad 2. Ad 3. dico sonum non afficere auditus organum nisi intentionaliter, tamen ut intentionaliter immutare possit, debet secundum esse reale ad ipsum pervenire, quia fit successive sonus, & nisi secundum esse continuaretur non posset actu movere auditum, quia non esset à quo huiusmodi species successive causarentur. Ad 4. ex infradicendis a. 2. patebit loquendo de medio ipsius auditus. Ad quintum patet ex dictis, nimirum propter motus realiter sibi invicem succedentes sonum perdurare: sicut durat motus lapidis projecti.

27 Ad illud de sonis obviantibus sibi in aëre dicendum cum D. Alb. M. ibid. a. 6. quod soni contrarii in loco contactus intingentes se ad invicem se corrumpunt: unde ex aristobus quidam confusus sonus generatur, si uterque fuerit excellens: si verò alter eorum fuerit excellens, alter verò debilis, iste ab excellenti penitus destruitur, & non editur novus sonus confusus: ut contingit in sono ejus, qui prope campanam actu sonantem loquitur: quia alter alteram in tota circumferentia obtinet, unde perfectam victoriam habet super illum. At tamen quando ambo sunt excellentia, & æqualis virtutis, licet in una parte alter alterum obtineat, tamen ex altera parte resistit; unde non destruit totaliter ipsum: sed ad auditum uterque pervenit: tamen sonus sequens magis percipitur quam præcedens, quia sequens præcedentem quodammodo obtinet, & secundum aliquid ipsum corrumpit. Vide D. Alb. M. loc. cit. Ad cætera patet ex dictis.

28 An verò necessarium sit sonum ex omni parte usque ad auditum successive generari, & sic ad ipsum auditum pervenire? Resp. D. Alb. M. loc. cit. a. 5. sonum non in una duntaxat aëris parte generari sed in omni parte ad auditum usque, successive tamen, ut diximus: quia auditum per circumferentiam fieri contingit. Deinde quia unaquæque res sensibilis non habet esse nisi in materia sua, & tanta est, quanta & materia sua: unde quantum aërem percutit primum percussus, à quo sonus egreditur, tantum aërem percutit aër percussus,

& generat in eo sonum: & ille aër alium aërem, & sic de aliis, quandiu violentia percussoris durat: & pro debilitate illius magis violenti, etiam aër ipsa sonum deferens debilitatur.

CAPUT QUARTUM.

De modo quo generatur Echo.

29 **M**odum quo producitur Echo ex reverberatione soni explicant S. D. hic. lib. 2. lec. 16. & D. Alb. M. tr. 3. c. 19. ex Philosopho ibid. t. Scubi ait: Echo autem fit cum ab aëre uno & continuo tracto propter vas vel simile vasi, determinans, & prohibens diffundi (vel prohibens processum ejus secundum durationem, vel dilatationem) iterum aër repellitur, sicut sphaera, seu pila repercutitur ad parietem projecta.

30 Cujus rei gratia nota 1. sonum generari circulariter. Quemadmodum enim lapis in aquam projectus, locum, quem primo cadens contigerit, ut centrum respicit, à quo aqua incipit circulariter commoveri, protrahunturque plures circuli, eò majores, quò plus distant à suo veluti centro, quandiu durat lapidis imperus, qui primò aquam percussit: & si quid fuerit prohibens circuloꝝ processum versus centrum redeunt: haud secus primum sonans in actu est veluti centrum soni, unde inundat circulariter sonus supra aëris partes in circuitu commotas successive: quòd si occurrerit corpus solidum, & concavum aliquantum, nec non altum circulationibus illis obvians, ad primum sonans reflectitur sonus, & hoc vocatur echo, id est sonus reflexus. Ab Avicenna vocatur tinnitus. Veruntamen secundum D. Alb. M. nonnihil differunt quia tinnitus est proprie sonus metallorum reflexus: sicut in cymbalis, & campanis evenit quæ, cum aëre plena sint, qui exire prohibetur, id est percussa, ac tremuntia diu sonum emittunt.

31 Nota 2. quòd si sono quolibet semper echo quòdammodo generatur: sed non semper est percepti-

perceptibilis, ac manifesta. Quemadmodum enim semper reperitur lemen, attamen illa repercussio non semper est manifesta: sed cum repercutitur ab aliquo corpore fulgido cum quadam claritate primæ luminis emissioni simili; cum verò repercutitur à corpore opaco, & absque hujusmodi claritate, dicitur immanifesta: haud secus, dum repercussio soni fit ad corpus contrarium, in quo natus est multiplicari sonus, fit echo perceptibilis, & manifesta, id est, manifestè comprehensibilis. Cum autem ad alia corpora fit repercussio soni, quæ non sunt nata sonum multiplicare, non fit echo perceptibilis, & manifesta. Quælibet enim pars in sono motu percussa est percutienti resistens, licet à violentia motus illa resistentia vincatur; unde nata est generare echo: licet non semper audiat: tum propter propinquitatem; tum ob debilitatem reflectentis. *De Th. & D. Alb. M. loc. cit.*

32 In montibus, & sylvis echo frequenter resonat: quia in montibus superius prominentibus, & cavernosis est repercussio aeris percussi sicut in sphaera. Similiter in sylvis, quæ arboribus altis, & prominentibus sunt consistit evenit echo, quia arbores impediunt diffusionem aeris percussi: & ramis superius, stipiteque inferius ipsum repercutiunt, unde cum sint concavitates quædam, frequenter ibi reboat echo. In cavernis etiam præsertim si strictæ sint echo auditur, quia prohibetur per circumferentiam diffusio aeris impulsæ.

33 Hic duo dubia exoriri solent. Primum est utrum echo possit fieri sola regressione specierum intentionalium. Quidam simpliciter affirmant; alii absolutè negant: alii mediam tenent viam affirmantes utroque modo echo posse generari. Ita Recentiores Thomistæ apud M. Martinez dicta quæst. 32. num. 14. Sed, cum sonus realiter sit in aère, sola repercussione soni realiter & secundum esse naturale posse fieri arbitramur, cum necessaria sit commotio aeris retrovertens circulationes ut explicuimus.

34 Secundum dubium est an echo sit idem numero sonus vel vox cum sono procedente directè à pri-

modo sonante? Omissis variis opinionibus dicendum, existimio quantum ad principium primum sonus esse eundem motum specie; per accidens autem etiam numero distingui; tum ob diversas partes mediae, ut dicemus infra art. 3. tum ob diversitatem corporis recipientis, quod non se habet ut primò causans motum, sed tanquam pars media, solidior tamen, ac perfecte resistens.

ARTICULUS SECUNDUS

De medio audiendi, & organo auditus.

35 **C**irca medium audiendi oritur communi difficultas, an scilicet sit aer solus, vel etiam aqua? Nam Aristot. lib. 2. de anim. c. 7. utramque pro medio assignare videtur. Et profectò sonos in aqua fieri ipsa experientia testari videtur; tum quia pisces audiunt sub aquis latentes; tum quia si homo sub aquis stet, magnos sonos in aqua ipso editos percipit: sed non nisi per medium: ergo etiam medium audiendi est aqua.

36 Sed contra hoc pugnare videntur: primò ipsius soni formatio, ad quam requiritur, secundum ipsummet Aristot. ibid. t. 78. fieri percussione[m] duorum corporum solidorum adinvicem, & ad aërem: in aqua autem non est aër: ergo nequit esse medium. Secundò quia ipse Aristot. ibid. t. 87. asserit pisces sub aquis, nec sonum, nec vocem edere posse; quia ibi non est aër. Tertio quia medium debet immutari ab ipso sensibili: sed aqua à sono immutari nequit: ergo nequit esse medium. Prob. min. quia aqua cedit, & non permanet diu percussa.

37 Respondet D. Alb. M. loc. cit. q. 25. quòd sonus habet duplex medium, scilicet aërem, & aquam, sed diversimodè. Aër enim est medium, & materia in quo generatur sonus, & sine quo esse non habet, Aqua verò est medium tantum in quo, & per quod sonus in propriam materiam inducitur, qui est aer impulsus.

Et

Et hac de causa aqua confundit, & prohibet sonos, atque autem conservat, quia conservatio rei est potissimum in propria materia. Tum etiam quia ad sonum requiritur fractio, & divisio fortis: in quibus resistit aqua, ideo confundit sonos. Ut autem generatio soni in aqua facilius percipiatur, sciendum est, quod aer levior est aqua, ideo suapte natura ascendit. At tamen commotus impetibusque violenter, quemadmodum cetera corpora cecentia penetrat, at vero dura ac solida abscindit, ac comminuit vehementer impulsus, ut supra diximus de aere cum tonitru, ita & penetrat aquam, ubique est materia in qua generatur sonus. Per quod patet ad objectiones inductas.

38 Sed hic incidit quaestio non contemnenda, cur nimirum aqua non servet melius quam aer species audibiles, cum melius servare dicatur species visibiles: & ideo organum visus secundum praedominium dicitur esse aqueum? Aqua enim ex natura sua plus servativa est specierum, quam aer. Resp. D. Alb. M. id evenire: quia aqua non est medium recipiens speciem soni tantum, sicut recipit species visibiles: sed est medium per quod divisum sonus in materiam suam transit: unde cum motus aeris fractivum sui spissitudine prohibeat, ac veluti obtundat, efficitur minus servativa soni, quam ipse aer.

39 Est igitur aer medium, & materia; materia inquantum ex collisione duorum corporum solidorum commotus, ac divisus: sed medium inquantum absque, id est, quietus: quem Arist. nonnunquam vacuum aërem nuncupat. In quo sonus non habet esse spirituale tantum, ut colores in medio: sed etiam materiale, quia aer non est medium tantum, sed medium & materia soni. Quod ut facilius percipiatur, notandum est quod aer secundum suam naturam equidem facile divisibilis est, constat enim ex raro, & humido spiritali. At tamen cum praevenitur motu percutientis, non relinquitur locus divisioni illius secundum naturam, sed frangitur, ac violentè scinditur, fitque motus aeris fractivus: pars autem fracta impellendo inun-

clat sui materiam, & hoc pacto aër efficitur n. ed. in
 loni, & materia.

40 Circa organum auditus omiffis variis sententiis
 supponendum est, ex S. D. de sensu l. 5. organum
 duplex esse, scilicet ultimum, vel intrinsecum primum,
 quod dicitur sensorium; & proximum seu extrinsecum
 primum. Si loquamur de organo proximo, seu ex-
 trinsecum primo ipsius auditus, in quo incipit auditio, il-
 lud est auris, cujus pars praecipua est aër ille menin-
 ga contentus. Unde Philos. 2. de anim. 82. & 83.
 asserit organum auditus, esse complexionem aëris, ut sit
 connaturale sono, à quo movetur, hic enim ex aëris
 commotione causatur: illumque aërem in tympano
 inclusum esse immobilem, ut animal cito omnes so-
 norum differentias percipere, ac discernere, seu dis-
 cernere possit. Hinc est quod ex corruptione hujus-
 modi aëris, vel infirmitate meningae auditus impedia-
 tur. Ex quibus desumitur hæc ratio: in sensibus, qui
 per medium extraneum sentiuntur, organa sunt mediis
 conformia: sed medium per quod sonus ad auditum
 pervenit, est aër: ergo & organum ipsius aliquid de
 natura aërei esse debet: quare est aër ille in meninga
 inclusus. D. Th. 3. de anim. lect. 1. & de sens. l. 5.

41 Si verò loquamur de organo primo intrinsecum,
 seu organo ultimo, in quo perficitur auditio, quod di-
 citur sensorium, illud est nervus auditivus, qui a ce-
 rebro progrediens in tres ramos diffunditur: unum ad
 linguam mittit, alios duos ad aures; & in istorum
 extremitatibus fit contactus sonus ad auditionem, ut
 docet D. Alb. M. loc. cit. Rationes desumuntur ad hoc
 ostendendum, tum ex unitate operationis hujusmodi
 potentiae, scilicet auditionis; tum etiam ex effectibus
 illam impredientibus. Ex unitate quidem auditionis:
 quia unica duntaxat est potentia auditiva, unicuique
 ipsius objectum: ergo unica pariter operatio esse de-
 bet: ergo etiam unicum organum primum intrinse-
 cum, in quo resideat hujusmodi potentia, & ubi il-
 lius operatio perficiatur. Duplex autem est aër ille in
 duplici meninga contentus, duplex-ve aëris: unus
 verò est hujusmodi nervus, saltem ubi prope cerebrum
 ori-

l. finem ducit : ergo ibi constituendum est, ipse auditus sensum, non verò in illo aëre. Unde Philosophus lib. de sens. c. 2. apud P. Thom. lec. 5. docet circa eundem locum esse principium visivum, odorativum, & auditivum : odoratus autem, & visus sensoria sunt prope cerebrum : ergo & ipse auditus. Quemadmodum ergo unica est visus operatio, licet duæ sint pupillæ, quia visio perficitur in nervis opticis, ubi cœunt : ita & unica erit auditus operatio, quam perfici oportet in unico illo nervo auditorio, licet in aëre concluso in utraque aure, vel in extremitatibus utriusque nervi, ceu organis extrinsecis incipiat.

42. Ab effectu autem suadetur : etenim à natiuitate surdus est etiam cœcus, quia læsio est in principio nervorum qui ad linguam disperguntur, & auditum. Quod si in nervis illis, ubi cœunt, læsio non eveniat, profecto nulla erit causa cur necessario surdus sit, dum mutus existat; vel è contra. Ex his patet solutio ad argumenta contraria.

ARTICULUS TERTIUS

De voce ac illius differentiis.

43. **V**ox quidam sonus est ab ore animalis prolatus cum imaginatione quadam, ut fusc alibi explicuimus. Quibus super addimus non solum hominibus, sed & multa animalia vocibus uti; illa nimirum quæ imaginativa possunt, & pulmone aërem attrahunt, ad arteriamque propellunt. Et in his vox imaginationem significare dicitur. Notandum est tamen duplex esse signum; nimirum formatum, seu distinctum, & informis seu confusum. Illud non est à natura, sed ab institutione, & beneplacito. Et hoc pacto vox, ut signum videlicet formatum, est in hominibus, in quibus instinctui naturæ imaginatio dominatur, ita ut non semper ejus motum sequatur. In aliis autem

animalibus , in quibus imaginatio natura non distinctum
 eum necessitate quadam consequitur , unde ad opera
 sua inquisitione , & consilio non utuntur ; non ut vo-
 ut signum formatum , & distinctum , sed confusum &
 indistinctum ; & quia indistinctio est similitudinis cau-
 sa , eapropter , quemadmodum est natura eadem in
 omnibus , ita & voces , operave sunt in omnibus simi-
 lia. Ideo in illis voces parum , aut nihil diversifican-
 tur , sed uno modo vocant omnia quae sunt sub eadem
 specie ; & unum animal ex voce alterius non percipit
 nisi desiderium ejus in communi , scilicet indigentiam
 cibi , desiderium coitus , nocumentum lesionis , &
 vocationem societatis . D. Alb. ibid. q. 24. a. 1.

44 Quoad voces significativas , quibus solum homi-
 nes utuntur , illas diximus notas esse earum , quae sunt
 in anima passionum . Quod pulchre B. Basilius his
 verbis exprimit : *Sermoni nobis datum Deus , qui nos
 creavit , indulget pro eo , ut cordis occultis invicem
 nobis verbi ministerio pandere nos , & pro communi
 in alterutrum affectu naturae , unusquisque nostrum
 proximo suo , velut ex arcanis quibusdam domiciliis
 consilii secreta depromeret . Ex voluntate etiam insti-
 tuentis res habent significare . Unum hic explicandum
 superest quomodo id fiat . D. Alb. M. loc. cit. ex D.
 Damasceno duas distinguit ipsius rationis partes : al-
 teram quae interiori sermonem disponit ; & haec ratio-
 ni maxime propria est , & ab ea inseparabilis ; alte-
 ram interpretativam , quae dispositum sermonem per
 voces exprimit ac interpretatur : & haec quae doque-
 ab eo amovetur . Ad primam spectat movere organa
 in locutione : istiusque virtute in voce significatum ge-
 neratur & in sermone species ab imaginatione , &
 intellectu induntur . Nec oportet continuationem , vel
 contactum corporalem esse inter vocem , imaginem ,
 & intellectum : generatio enim significationis in voce
 significativa non est materialis , sed potius virtualis ,
 & potestativa . Omnia enim spiritualia quae ad cor-
 pus organicum inducuntur ordinem , in illo impressio-
 nem solummodo virtualiter , & potestative efficiunt :
 quae corpora , ni aliquid obstet intrinsicum , obsecun-*

ci. potentia statim suscipiunt, cum sint eorum veluti instrumenta, & subjecta.

45. Haud secus potentia illa rationis, quam diximus interpretativam, percutiendo aerem mediis organis vocalibus, in vocibus formatis imprimat speciem, & similitudinem imaginantis, & intelligentis; & tangit aerem suscipientem illas species vocalium instrumentorum interventu: & tangendo in ipsum agit; & prout agit; ad actum significandi immutat. Nec tamen species, quæ potentia illa interpretativa in voce generatur, est eadem numero cum ea, quæ est in mente,

similis intentionaliter. Hinc est illas voces simpliciter dictas non significativas, quia ad formationem earum non concurrit potentia rationis interpretativa cum actu & intentione interpretandi, nec imprimuntur eis aliqua species representans rem adextrâ.

46. Septem in vocibus secundum proportionem Arithmeticam differentia assignari possunt; quemadmodum de coloribus supra explicatum est: duæ extremæ, nimirum acutum, & grave: aliæ sunt mediæ. Prout autem sine proportionem accipiuntur non est certus earum numerus. Similiter sicut est superenatio colorum, ita est conjunctio duorum sonorum; quorum alter alterum adinvicem in parte remittit, & sequitur: ut patet in duabus chordis simul sonantibus, vel duobus aut pluribus hominibus simul concinentibus. Etsi enim acutum, & grave in magnitudinibus æquararia non sint: bene tamen in vocibus, & sonis, unde unum in aliud agere potest, & unum alteri commisceat secundum mixtionem causarum suarum; quæ sunt motus fractivi ipsius aeris, ut dictum est supra.

47. Animadvertimus etiam quasdam vocum diversitates pro diversitate sexuum, & ætatum. Voces mulierum sunt acutiores vocibus virorum. Vox quoque juvenum acutior voce eorum qui virilem attigerint ætatem: vox infirmorum acutior vincit sanorum vocem, &c. Ad reddendum causam hujusmodi diversitatis, sciendum est causam vocis acutæ esse velocem aeris motum: gravis autem tardam ejusdem aeris motum. Causa autem tardi motus est: quia ipse aer motus non

bene obtemperat, & obedit virtuti moventi, mittit eam. Causa verò motus velocis est virtus virtutis moventis super aërem motum. Animal igitur plus aëris respiratione attrahens, quam motu pulmonis à virtute movente, quæ est in ipso, movere potest, semper vocem habet gravem; & qui parum trahit, quem idcirco fortiter impellere potest, vocem habet acutam.

48 Parva autem aëris attractio fit, vel ob parvitem instrumentorum, & organorum trahentium; sicut in pueris & mulieribus: vel propter difficultatem retinendi spiritum attractum; ut in senilibus, & infirmis. Nam ex Aristotele vox non formatur inspiratione, vel respiratione, sed spiritum retinendo. Et quia infirmi diutius spiritum detinere nequeant, cum citò corrumpatur, & ideo ipsum emitti necessarium est, & alium attrahi, ideo vox illorum a proprio spiritu retento acuitur. Quod autem in infirmis ex calore corrumpente contingit, id in senibus evenit ex senectute, quæ putrefactioni similis est, cum sit via ad illam.

49 Inter omnia animalia homo solus idem numero existens quandoque voces habet acutas, quandoque graves: quia solus industria potest ad retinendum aërem conceptum, multum vel paucum, ad emittendumque ipsum fortiter vel remisse, & ad constringendum organa vocalia, vel laxandam illa. Quòd autem in juventute quidam vocem habeant gravem, in causa est: quia larga sunt corrupta instrumenta vocalia, debilisque movendi virtus. Et cum ipsi crescant, ipsa vocalia instrumenta virtusque movens proportionatè augmentum non suscipiunt. Sed virtus movens plus crescit. Eapropter dum incipit movere aërem attractum minuitur, & fit vox gravis in juventute.

393

QUESTIO XIII.

DE ODORATU, GUSTU, & Tactu.

POSTquam de Visu, & Auditu fuse differuimus; & impresentiarum de reliquis sensibus exterioribus nobis habendus est sermo.

ARTICULUS PRIMUS

De Odoratu.

CAPUT PRIMUM.

*De natura odoris, ipsiusque generatione, ac
ferentis.*

✓ **O** Dor à Philosopho definitur lib. de sens. c. 6.
Forma ab enchimo sicco impressa humido.
Dicitur forma, nimirum accidentalis, & qualitas secunda orta ex commixtione primarum qualitatum dominante aliqua, vel aliquibus illarum, sicco nimirum aëreo aliquantulum temperato. Unde adjicitur, ab enchimo sicco, id est, ab humido imbibito, & incorporato alicui sicco. Quemadmodum enim in generatione saporis humidum aqueum à sicco terrestri patitur; & hoc pacto caloris actione reducitur ad contemperationem, efficiturque saporosum, ita in generatione odoris perspicuum humidum, quod est aër vel aqua, ab enchimo sicco patitur, fitque saporosum. Unde additur, *impressa humido*: quemadmodum enim activum est enchimum siccum; ita perspicuum seu humidum, quod est aër, vel aqua, est passivum enchimi siccitatis per inundationem, vel lationem. Omne igitur illud odorabile est, seu odoriferum, quod est humidum ab enchimo sicco per lava-

tionem, vel mundationem passum, calorem in
tione. D. Th. & D. Alb. M. ibid.

2 Circa genus definitionis occurrit dubium, an odor sit qualitas simplex vel composita. Ad quod resp. D. Alb. M. sum. de hom. tr. i. q. 27. a. 1. odor dupliciter considerari posse: primo secundum se, & in ordine ad medium deferens ipsum ad odoratum: & hoc pacto est simplex qualitas: omne enim agens passivo debet esse proportionatum: odor autem est agens in olfactum, & organum ipsius, quod simplicem habet naturam: dominatur namque in illo humidum & frigidum, ut infra dicitur: Medium etiam illi est simplex, nimirum aer. At verò si sumatur secundum esse quod habet in subjecto per compositionem primarum qualitatum, & quasi radicaliter, seu casualiter non est qualitas simplex, sed composita. Ubi nomine simplicis, intelligendum erit id quod est humidum spirituale acreum, seu naturam aeris refert. Nomine verò compositi, id quod est crassum terreum, mixtum habens purum cum illo puro, grave cum levi, ut cibus animatorum.

2 Ex quibus sequitur odorem secundum se non nutrire. Quod expressè docet Philosoph. lib. de sens. c. 6. D. Th. & D. Alb. M. ibid. Et prob. ex eisdem r. quia nutriens debet esse quid compositum incorporabile partibus nutriti, ut diximus, ex eisdem enim nutritur animal ex quibus est: omne autem nutritum compositum est: unde simplicia elementa neutiquam nutriunt, præsertim aqua, & aer; hinc est quod firmum aquæ agricultores commisceant, ut plantæ nutrirī valeant: sed odor ipse simplex est; & ejus susceptivum est aer vel aqua, seu humidum aqueum, vel acreum: ergo nutrire non potest. Tum etiam quia odor non dirigitur ad locum nutritioni destinatum in ipsis animalibus, sed ad cerebrum pergit, circa quod est illius sensorium: non ergo nutritioni deservit. Nec obstat quod odor bonus cerebrum confortet, hominemque, & cætera animalia non parum delectet. Non enim hoc provehit, quia nutritivus sit, sed propter immutationem, quæ est a calido, & sicco in ipso humido.

et eandem rationem malus, & ingratus odor corrumpit. Unde bonus odor sanitati conferre dicitur: malus autem nocere.

4 Circa differentiam ejus oritur dubium utrum odor sit ex prædominio calidi & sicci, seu an sit actus calidi, & sicci? Respondent S. D. 2. de anim. l. 19. & de sens. lec. 9. D. Alb. M. ibid. & in sum. de hom. tr. 1. q. 2. a. 2. odorem præcipue & primo consistere in actu calidi, & sicci; seu in sicco aereo; esseque secundum prædominium calidum, & siccum: secundario vero in humido saporoso. Probatum omnino est, quod carentis nutrimenti desiderium necesse est principaliter consistit in illis qualitibus; ex quibus causatur desiderium ejusdem: sed desiderium nutrimenti à fame causatur; factus autem est appetitus calidi, & sicci: ergo odor præcipue; ac primario ex calido, & sicco constituitur. Conf. sapor, & odor ad alimentum conferunt: sed non eodem modo; quia duo sensus ad idem formale insensibile terminari nequeunt: ergo diverso modo: sed sapor qui est in alimento præcipue consistit in subtili humido; & secundario in sicco: ergo odor præcipue in sicco debet consistere; secundario autem in humido. Min. prob. alimentum debet incorporari alito: ergo necessum est ut in illud subintret: sed ad hoc requiritur, ut sit humidum subtile: humidum quidem; ad quærendos alienos terminos: subtile autem, ut sit penetrativum partium: ergo sapor præcipue in humido consistere debet. D. Alb. M. loc. cit.

Quod autem requiratur humidum habens naturam sibi impressam ab enchymo sicco, seu ab humore imbibito; & comprehenso à sicco, ex eo patet; quod nimirum ea; quæ tantummodo sicca sunt; ut lapides, & inter metalla aurum non sint odorifera, seu odorabilia. Similiter, quæ sunt solummodo humida; ut elementa, odore carent. Requiritur ergo humor à sicco comprehensus: unde quæ tali humore præstant, odorabilia sunt, ut Mare, & quædam ligna. Quod etiam calor ad generationem odorum conferat, satis superque experientia demonstrat, cum frigore odores

attenuatur : quia frigore auferitur , vel
 lidum odores ipsos generans , ac movens. S. Tho.
 lib. de sens. 1. 12.

6 Obijcies: dantur quaedam aquae odoriferae : attamen in aqua non est praedominium calidi siccis , sed frigidi , & humidis . Conf. 1. medium ipsi sensibili proportionari debet ; organum vero ipsi medio : sed medium odoratus est aer & aqua ; quae sicca non sunt : similiter organum est aëreum , vel aqueum : ergo &c. Confirm. 2. in eadem re est odor , & sapor : sed in eadem re nequeunt esse complexionis contrariae : puta ex praedominio siccis , & ex praedominio humidis : ergo &c.

7 Resp. ad 1. ex S. D. loc. cit. hujusmodi aquae odoriferas naturam simplicis omnino aquae non habere ; sed humidum earum est à sicco compositum , ut odorem emittere possint. Resp. ad 2. intentionaliter saltem medium illud est proportionatum , & etiam organum ipsi sensibili : quia licet potentia sint aëris , vel aquae , tamen in actu sunt sicci , & calidi .

8 Hujus rei gratia nota ex S. D. de sens. 1. 5. id , quod est odoratus , dupliciter accipi posse : uno modo secundum potentiam ; qua ratione organum odoratus est de natura aëris , vel aquae : quia videlicet organum odoratus est in potentia odor in actu , qui est per calorem , vel ignem : cum ergo contrariorum eadem sit materia , & subjectum ; & unum non sit in potentia ad aliud , quatenus perfecte , vel imperfecte hujusmodi subjectum informat , oportet organum ipsius odoratus , secundum quod est potentia ad odorem in actu , esse actu humidum , & frigidum : unde & vicinum est cerebro : quod frigidum , & humidum est . Alio modo sumi potest in actu : & hoc pacto naturam ignis refert : fit enim in actu per fumalem evaporationem ; fumalis autem evaporatio est ab igne , seu calido sicco .

9 Resp. ad 3. ex eodem S. D. 2. de anim. lec. 19. non esse inconveniens saporem , & odorem reperiri in eadem parte mixti ita ut uterque suavis sit ; vel alter eorum tantum , videlicet odor : alter vero in jucundus , scilicet sapor : vel è contrario . Quia non est inconveniens

que substantiam nimirum subtilem, acream
& aquëam grôssiorẽ commixtas esse : vel secundum
debitam utriusque proportionem : vel secundum de-
bitam proportionem in una, & non in altera . Nec
enim hoc exigit complexionẽ simpliciter contrarias,
sed eandem secundum diversam contemperationem,
humidi, & sicci .

10 Ex his facillè intelligetur quo pacto ab Aristot.
odor saporis passio esse dicatur : quia nimirum uterque
ab eisdem principiis agentibus, & patientibus genera-
tur, diversimodè tamen se habentibus : & odor non
est, nisi illi cui accidit sapor . Unde virtus sapo-
ris, non est omnimodè extranea, & accidentalis odori-
bus . Quapropter quemadmodum sapor, ita & odor
sunt sequelæ complexionum corporum odorantium,
Causantur enim à qualitatibus complexionem in cor-
pore inducentibus ; nec tamen eodem prorsus modo,
ut diximus .

11 Hinc patet causari cur homo inter omnia anima-
lia minùs egregio præsus sit odorati : ut docet Phil.
2. de anim. t. 92. loquendo videlicet de odoribus de-
lectabilibus, vel contristantibus per accidens, id est
per comparationem ad escam, & quatenus cum sapo-
ribus conjuncti sunt, vel illis in alimento coordinan-
tur . Quia nimirum in homine sensorium odoratus,
cùm sit proximum cerebro, quod est frigidum, & hu-
midum, & majus quantitativè, proportione servata
ad alias corporis partes, quàm in cæteris animalibus,
proximè ad cerebri complexionem accedit, scilicet fri-
gidam, & humidam : sed odor causatur ex calido &
sicco prædominante in ipso humido : ergo cùm instru-
mentum organi non sit ita proportionatum ad odora-
bile in ipsis hominibus, minùs bene quàm cætera ani-
malia odorant . Si autem fiat sermo de odoratu humane
per ordinem ad odores delectabiles, vel contristabi-
les, & injucundos secundum se, & non per compa-
rationem ad alimentum, inter cætera animalia homo
neutiquam pejus odorat : quia melius odores secundum
se, imo fortan solus discernit, ac dijudicat .

12 Species odorum . secundum D. Alb. M. loc. cit.

q. 27. a. tripliciter distinguuntur, nimirum
 & comparative ad delectationem quam
 tus ingerunt; vel tristitiam quam inferunt. In se
 etiamnum dupliciter distinguuntur; videlicet per se
 seu absolute: & per ordinem ad sapores. Per se mus
 redolens, & foetens: quæ sunt nomina excellentiam
 odorum exprimentia, cum propriis nominibus, species
 illius primas exprimentibus, careamus. In compara-
 tione autem ad saporum, denominamus odorum spe-
 cies quemadmodum, & saporum: ut à dulci sapore
 dulcem nuncupamus odorem: ab amaro amarum &c.
 Penes delectabile autem distinguuntur odores, in eum
 odorem qui delectatione sua ad sanitatem confer-
 tum, qui alimenti desiderium excitat, seu ad ali-
 mentum confert. Delectatio prima per se est: se-
 cunda ratione alimenti. Illa ad cerebrum con-
 fertur, ista etiam ad ventriculum.

13 Ex his elicitur definitio odoris, scilicet qualitas
 causata ex humido saporoso per calorem resolventem
 existens in siccis aëreo, seu subtili, calido, evaporans
 à corpore odorabili. Potentia vero odorativa defini-
 tur: vis ordinata in duabus carunculis anterioris par-
 tis cerebri similibus mamillarum caputibus, ad appre-
 hendendum illud, quod ei offert aer attractus de odo-
 re, qui est in vapore permixto: aut de odore impres-
 so in illo ex permutatione, quæ fit in corpore odo-
 rifero. Ita D. Alb. ex Avicen. q. 27. tr. 1. sum. de
 hom, art. 1.

CAPUT SECUNDUM.

De medio olfaciendi, & organo ipsius olfactus.

14 **A**rist. 2. de anim. t. 97. asserit aerem, &
 aquam esse olfaciendi media: in eisque odo-
 rem ceu medio reperiri. Quod est contra Heraclitum
 existimantem odores quidem ab omnibus entibus re-
 solvi, in aere tamen, ceu medio, duntaxat existere.
 Quia odorem nihil aliud esse putabat, quam fuma-
 lem evaporationem: hanc autem in aqua reperiri im-

possi-

pe est. Aristoteles vero negans odorem in hujusmodi fumali evaporatione consistere, cum ea cessante, & longè distante, odor perseveret, & ad olfactum perveniat: asseruit non modò in aere, sed & in aqua sentiri, & existere odores. Pisces enim in aqua odores persentiunt: cum tamen aerem non contingant.

15 Sed cum in eis tria sint: scilicet natura diaphani, frigidi, & humidus, dubium esse potest, sub qua ex istis rationibus medii rationem habere possint? Nec enim id habere videntur, quia diaphana: cum sub hac ratione sint medium in visu. Nec secundum naturam humidus: odor enim præcipue est actus sicci. Nec tandem sub ratione calidi, & frigidi: quia neutrum communiter aeri, & aquæ competit; aer enim suapte natura calidus, & humidus est: aqua verò frigida, & humida. Unde & frigus extinguit, vel saltem attenuat odores. Resp. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 28. esse media quatenus sine odore sunt; odoris tamen perceptibilia. Cum enim in odore duo sint, scilicet humidum sicco permixtum, prout odor magis ad humidum accedit, est in aqua; prout autem magis ad siccum, est in aere. Et licet alia corpora simplicia sint etiam absque odore: nec tamen sunt media olfaciendi: quia ab evaporatione fumali non sunt passibilia.

16 Quæres utrum sit necessaria ipsa immutatio non solum ex parte medii, sed etiam ex parte rei odorabilis ita ut odorabilia necessariò fumalem evaporationem quodammodo ex se debeant emittere; & immutatio naturalis medii intentionalem præcedat. Omissa eorum sententia, qui negant hoc exigi; cypressus enim longo tempore sine hujusmodi exhalatione, & immutatione redolet, & res in aqua ubi tali exalatio fumosa nequit accidere: resp. cum D. Alb. M. ibidem odorem nullatenus fieri sine evaporatione fumali propria rei odorabilis: unde per attractionem multam odorum, ac resolutionem tandem corrumpitur, ac purefcit. Tamen nihil prohibet quin ipsa evaporatio postea intentionaliter aerem, vel aquam

immutet. Unde experimur vinum odorem rerum a odoriferarum juxtapositarum suscipere, & ab eo immutari: cum tamen realiter non suscipiat fumalem evaporationem. Similiter pisces in aqua odores percipiunt, ut diximus, cum tamen fumalis evaporatione, aut aliquid realiter actu siccitatis immutans medium usque ad odoratum piscium non pertingat.

17 Tandem, quia à longissimo intervallo odorem perfentiri contingit. Fertur enim vultures ad quinquaginta milliaria, eoque amplius odorem cadaverum percipere: implicat autem huiusmodi corporalis exhalationem per tantum spatium diffundi: Itracipue autem a sensibile medium undique secundum eandem distantiam immutet, nisi prohibeatur. Nec enim satis esset ad occupandum tantum spatium omnimodum huiusmodi cadaverum resolutio, ac fumosa evaporatione: cum sit certus quidam rarefactionis terminus, ad quem terminus naturalis pervenire potest, scilicet ad raritatem ignis, & ultra quem non potest: quæ ad hoc non sufficeret. Eò præsertim quod cadavera in huiusmodi fumosa evaporatione non conspiciantur sensibilibiter immutata. D. Th. de anim. sec. 20.

18 Nec est simile de sono, qui ut immutet auditum, ad ipsum realiter pertingere debet, ut diximus, quia sonus motum localem pro causa habet, & esse successivum; unde non nisi durante motu locali perdurare potest, & ad auditum pervenire: ratione autem motus localis habet realiter ad sensum deferri. At verò odor motu locali non producit: sed ex commixtione primarum qualitatum resultat: & immutatio organi illius fit per immutationem mediæ, quod aliquando realiter immutatur usque ad auditum, quandoque verò non. Nam in Beatorum corporibus erit suavissimus odor, qui sine immutatione reali percipitur. D. Th. de sens. l. 6. & in 4. d. 44. q. 2. a. 1. Itaque odor quando parùm distat realiter usque ad odoratum pervenit secùs verò si sit magnum intervalum inter ipsum, & odoratum.

17 Quòd ad organum odoratus spectat, supponendum est duplex esse sicut de visu & auditu diximus:

innis : unum primum extrinsecum , seu proximum : alterum ultimum , seu intrinsecum , primum quod dicitur illius sensorium . Quo supposito , sciendum est varias de hac re versari DD. sententias . Galenus quem sequuntur Avicenna 6. natur. p. 2. c. 5. & alii non pauci , odoratus organum in ventriculis cerebri constituit . Cerebrum enim odores percipit : cum ipsum odoribus confortari , vel lædi experiamur . Velsalvus in ossiculis mamillaribus illud reponendum esse existimat . Alii verò in membranis . Alii in interiori parte nasi organum ipsius odoratus esse opinantur . Ibi enim sit sensorio , ubi est voluptas sensibilis : voluptas autem odoris in naso percipitur . Tum etiam quia odoratum in naso , ceu janua locatum esse docet , ut de ipsis odoribus sabingredientibus , & ad cerebrum properantibus dijudicare valeat . Vnde & in naribus odorum differentie percipiuntur , ut docet Philosoph. lib. de sens. c. 5. Quapropter ipse Philos. 2. de anim. t. 58. asserit nares esse odoratus instrumenta .

20 Nihilominus tamen dicendum est cum S. D. Opusc. 43. c. 3. organum quidem proximum , vel extrinsecum primum esse in naso , seu naribus : sensorium tamen , seu organum ultimum , vel primum intrinsecum esse in anteriore parte cerebri , prope narium foramina , scil. in processibus mamillaribus , qui dicuntur carunculae mamillares . Quod prob. tum quia odor in actu calidi & sicci præcipuè consistit , ut diximus ; sed organum odoris debet esse potentia ad odorem & consequenter ad calidum siccum , & quod est potentia ad calidum non est nisi frigidum : ergo organum primum intrinsecum odoratus constitui oportet in loco frigido humido : qui est prope cerebrum , in processibus illis mamillaribus : qui sunt de natura cerebri : licet diversæ naturæ ab ipso , quia animati sunt . Et præterea quia hujusmodi carunculae spongiosæ facile recipere possunt evaporationes , & exhalationes odoríferas , quibus cerebrum confortatur ; & nimia ejus frigiditas contemperatur . Licet ergo nares primò species odorum sine materia suscipiant : tamen odoratio perficitur in illis carunculis mamillaribus ,

ARTICULUS SECUNDUS

De Gustu.

21 **P**hilosophus de sens. c. 5. saporem hoc pacto definit: passio facta in humido aqueo à sicco terrestri gustus alterativa secundum potentiam in actum. Dicitur passio, tum quia est qualitas sensum movens de tertia qualitatis specie: tum etiã quia sicut in generatione odoris est aliquid ut activum, & aliquid ut passivum, ita in generatione saporis. Dicitur facta in humido aqueo: ut designetur proprium odoris susceptivum, quod est humidum aqueum: humidum quidem: quia ubi non est humor, sapor esse nequit: unde terra ex se non habet saporem: quem tamen ex modica humidi permixtione per alterationem calidi consequitur. Aqueum autem: quia, quemadmodum odor in sicco aereo aequaliter temperato consistit, ita sapor in humido aqueo aequaliter digesto.

Dicitur, à sicco: quia nec humidum sine sicco, neque siccum absque humido ad sapes pertinet. Sapor enim est nutrimenti passio, quod his qualitatibus affectum est. Dicitur autem à sicco terrestri: quia licet humidum à sicco igneo pati possit, maxime tamen natum est à sicco terrestri pati: quia siccitas proprie, & per se terræ competit, quasi propter maximam à fonte caloris distantiam, non resoluta in humiditatem terra, sed in ultima grossitie permanente. Additur, gustus alterativa secundum potentiam in actum. Ut distinguatur sapor ab odore, & aliis quibusdam passionibus, quæ ab humido, & sicco per actionem calidi producuntur: quæ tamen non sunt gustus immutativa, sed aliorum sensuum. Ostenditur pariter modus quo sapor est immutativus ipsius gustus, nimirum secundum potentiam in actum: quia reducit ipsum sensitivum gustus de potentia in actum.

22 Sapes extremi duo sunt, scil. dulcis, & amarus: inter quos ceteri mediant, ut docet Philoſoph. de

anima r. 195. & de sens. c. 4. D. Th. ibid. lect. 11. Nam in sapore consideranda sunt extrema secundum humidum aliquo modo passum à calido, & sicco: sapor enim principaliter humidum sequitur; & ab eo causatur: & hoc in ordine ad gustum immutandum: sed in ordine ad gustum immutandum dulce, & amarum simpliciter sunt extremæ dispositiones: quia dulce cum suavitate; & delectatione immutat; amarum autem cum horrore: ergo sunt extremi saporis: licet per ordinem ad qualitates activas absolute sumptas extremi non sint; nam calidum intensum & consumens frigidum extrema essent: & dulce esset quodammodo medium, quod à calore temperato producitur. Et hoc modo sumendo gustabilia, seu saporis, scilicet per ordinem ad qualitates activas, & passivas verum est illud axioma, nimirum extrema in saporibus fugienda: quia hoc pacto molesta sunt.

23 Itaque à calido, ut à causa efficiente quatuor in specie generantur saporis, ut docet D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 30. A calido sufficienter humidum digerente, & temperato sapor dulcis producitur. A calido digerente, & subtiliante humidum aqueum in humido aëreo sapor pinguis generatur. A calido autem non digerente sed aliquo modo adurente, si est cum humido, sapor ponticus causatur: si autem fuerit cum sicco fit sapor amarus, vel salsus si minus adurat.

24 Quemadmodum autem species colorum septem numerantur, secundum proportionem Arithmetica; quorum duo extremi, scilicet album, & nigrum, cæteri quinque medii ex eorum commixtione geniti: ita & secundum hujusmodi proportionem Arithmetica septem pariter saporum species à Philosopho numerantur: extremi duo saporis, scilicet dulcis, & amarus: alii medii ex horum commixtione; vel causarum ex quibus hi generantur, producti. Septem autem colorum species secundum proportionem illam ita numerantur: albus, à quo non distinguitur flavus: & niger tanquam extremi: & lividus qui nigrum sequitur: inter quos sunt quatuor medii: scilicet puniceus, seu citrinus: viridis: & color cælestis. Ita

septem faporum species sic accipiuntur . Dulcis , & quo non distinguitur pinguis , & amarus , tanquam extremi saporos : inter quos sunt quatuor medii ; scilicet , ponticus , austerus , stipticus , & acutus . Ex istorum autem commixtione per superabundantiam , vel excessum , sine proportione innumeri alii generantur . Ut de coloribus dictum est .

25 Ad actum gustandi equidem requiritur medium , non tamen extraneum , sicut in visu , auditu , & odoratu , sed intraneum , seu intrinsecum & conjunctum ; quod est pars ipsius animalis gustantis . Et hoc est caro linguae , ut docet ex Arist. 2. de anim. t. 101. & 119. D. Th. & D. Alb. ibid. & communiter Philosophi . Nam gustus est quidam tactus , prout est sensus alimenti : & ipsum gustabile est quoddam tangibile : quia alimentum non nutrit nisi per substantiam suam alio incorporatam , & ex qualitatibus primis , tangibilibusque compositum sit ; cum ex eis nutriri debeat animal , ex quibus constat . Deinde quia nihil gustatur , nisi medio humido aqueo , quod est insipidum , & nisi sit gustabile conjunctum cum linguae ultimo : illa autem se tangunt , quorum extrema sunt simul . Quia vero non est gustus nisi in lingua & palato , & non universaliter in toto corpore , dicitur tactus quidam , & non simpliciter . Nec tamen est idem sensus cum tactu ; quia prout discernit saporos , & eorum indicativus est , formaliter tactus non est : sed tangibile non sentitur per medium extraneum , sed intrinsecum & conjunctum : illa enim se tangunt , quorum extrema sunt simul : medium ergo istius sensus non est extrinsecum , sed conjunctum : & hoc est caro linguae : in quantum enim quidam tactus est , carnem pro medio exigit : linguam vero ad saporum discretionem , & ut formaliter eorum indicativus est .

26 Loquimur de medio per se , nam si loquamur de medio , quod non est simpliciter medium ; sed medium & materia , in gustu est quodammodo medium extrinsecum , scilicet humidum aqueum , vel saliva ex instrumentis salivalibus extrinsece in linguam derivata , Sapor etenim usque ad medium linguae , seu in

lingua diffusum penetrare debet : quod nonnisi humido aliquo perficere actu potest ; hoc enim penetrativum est . Recipit enim huiusmodi humidum , quod ex se insipidum est , saporem per commixtionem suam cum partibus rei saporosæ : ex qua commixtione efficitur res actu saporosa . Unde sapor non est in humido illo , ut in medio tantum ; sed ut in medio , & materia. D. Alb. M. loc. cit.

27 Dices ; ex Philosopho 2. de anim. t. 101. si aliquid corpus saporosum dissolubile per aquam ; ut mel v. g. illi immisceatur , qui sunt sub aqua constituti , etiam distantes à sensibili saporoso , saporem illius persentiant : cum tamen non sit ibi medium conjunctum , sed extraneum , scilicet aqua. Resp. D. Th. ibid. lec. 21. admisceri saporem illum aquæ ; sicut in potu sapor humido admiscetur , & realiter pertingere ad linguam gustantis , & hoc pacto contingendo gustum immutare . Unde cum per tantam diffusionem sapor attenuetur , minus intense gustum movet , & immutat .

28 Quod spectat ad organum gustus dico cum S. D. Opusc. 42. c. 3. instrumentum & medium gustus , seu organum primum & proximum esse linguam ratione nervi per ipsam diffusi . Ita Arist. 2. de anim. t. 104. & prob. quia organum gustus est , quod immutatur à sapore per immutationem materialem saliva mediante : hoc autem modo lingua immutatur : unde neque sicca aut humida multum possumus gustare . Tum etiam quia illud est organum gustus , quod neque est humidum actu , neque saporosum secundum se , est tamen tale , quod humectatum , & passum à gustabili sentire possit : quæ omnia linguæ competunt . Organum autem ultimum , seu sensorium non est lingua : sed est iuxta cor . Tum quia cor est principium operationum vitæ : & ideo juxtaponi illi debet sensus gustus , qui est animali maxime necessarius . Quemadmodum , quia cerebrum est animalium operationum principium , illi juxtaponuntur sensoria visus , gustus , & odoratus , quæ ad huiusmodi operationum exercitium per necessaria sunt . Tum etiam quia gustus est qui tam tactus proximus ; tactus autem necessa-

rio ad cor debet tendere, & illuc dirigi, illicque suum sensorium habere: quia ut possit qualitarum tangibilium alterationes sustinere; debet esse substantiæ maximè solidæ: inter partes autem sensiuvas solidior est cor: esseque debet majori calore præditum, caliditas enim ad tactum perquam necessaria est: in corde autem præsertim viget calor: ergo sensorium gustus debet esse juxta cor.

29 Dices: si gustus sit quidam tactus, nunquid omnibus animalibus inerit, sicut & ipse tactus. Resp. S. D. 3. de anim. l. 17. animalia esse in duplici differentia: quædam valdè imperfecta, quæ more plantarum terræ hærent: ut spongia maris, & similia: quibus solus sensus tactus inest: nutriuntur enim insar plantarum: unde his gustus non est necessarius. Alia sunt perfecta, quæ motu progressivo moventur: & hæc sensu gustus, aliisque prædita sunt. Veruntamen respectu ipsorum sensus gustus dupliciter considerari potest: primò, ut est actus quidam alimenti, quo scil. discernitur an alimentum sit conveniens, nec-ne, & hoc pacto omnibus animantibus perfectis necessarius est: alio modo quatenus est saporum discretivus, & indicativus, qui alimentum delectabile, vel contristans efficiunt, ut facilius sumatur, aut refutetur: & hoc pacto non invenitur, nec est necessarius omnibus animantibus, sed quibusdã, præcipuè homini.

30 Ex his patet definitio gustus; quam tradit Avicenna apud D. Alb. M. ibid. q. 30. art. 1. scil. vis ordinata in nervo expanso super corpus linguæ ad apprehendendum saporos solutos, ex corporibus contingentibus ipsum, cùm permiscetur humori lingue permixtione permutante. Etsi enim organum primum & proximum gustus, quatenus est saporum indicativus, sit etiam in nervis diffusis per palatum, specialiter tamen, & secundùm sui optimum est in lingua, secundùm nervum gustatorium per eam diffusum. Et quamvis aliqua animalia non habeant linguam, tamen aliquò loco linguæ habent; scil. carnem quandam, ad cuius radicem continuatur œsophagus, & canna; vel œsophagus tantùm, vel ~~si~~ sine œsophago, & canna.

ARTICULUS TERTIUS

De Tactu.

31 **P**rimò in tactus sensu nobis examinandum occurrit, quid sit organum, & medium illius. Dicendum est 1. eum S. D. 2. de anim. lect. 23. quòd sensorium, & organum ultimum tactus non est caro: sed est organum proximum, seu primam extrinsecum, & medium; & quælibet pars secundum æqualitatem mixta. Prima pars prob. 1. quia nullum sensibile positum supra sensorium sensationem efficit: sed sensibile positum supra carnem sentitur: ergo caro non est sensorium tactus. Prob. 2. quia præter carnem multa alia sentiunt, ut nervi, qui sunt maximè sensitivi; similiter cartilaginee, & membranæ: sed hæc non sunt sensorium tactus: ergo neque caro. Secunda pars prob. quia ita se habet caro ad organum tactus, sicut aër, & aqua ad organa visus, & auditus, ut docet Philosophus de juventute c. 2. sed aër, & aqua respectu horum sensuum se habent tantum ut medium; licet extrinsecum; ergo & caro erit medium, quamvis intrinsecum. Imò & quælibet pars mixta ad æqualitatem accedens, participansque spiritum sensibilem: hinc est quòd tactus sit diffusus per totum corpus; inquantum ipse est forma, & perfectio animati corporis.

32 Dico 2. sensorium tactus est in corde, vel circa cor. Ita S. D. loc. cit. prob. quia, cum sit cor oppositum cerebro secundum situm, & qualitatem: nam cerebrum est frigidissimum omnium, quæ sunt in corpore; cor autem est calidissimum, imò & fons ipsius caloris; ut per frigiditatem cerebri ipsius cordis temperetur calor: ergo ibi principaliter locari debet ipsum tactus sensorium, ut possit congruè fieri ipsarum qualitatum tangibilium discretio. Tum etiam quia lætio circa cor est maximi doloris. Ad hujusmodi etiam organum intrinsecum pertinet cerebrum, in quo diffunduntur spiritus animales; à quo per nervos

ad carnem, & cutem spiritus illi derivantur. Ita D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1: q. 31. a. 3.

33 Objicies 1. organum tactus per totum corpus dispersum esse debet, est enim fundamentum omnium sensuum exteriorum; sed illud ex quo aliquid dicitur esse sensitivum est organum tactus; ergo sensitivum tactus non est circa cor, vel in corde. Confirm. organum sensus est membrum illud, quod sentit primo objectum; sed caro est prima pars animalis percipiens ipsum tangibile; ergo caro est organum tactus. Min. patet; quia detracta cute in qualibet parte carnis primo sentimus.

34 Resp. ad arg. ex S. D. quod licet sensu ipsius tactus animal per totum corpus sentiat; hoc tamen non efficit, ut caro sit organum ultimum tactus, seu sensorium, sed primum extrinsecum, seu medium; quia cum hujusmodi medium in sensu tactus conjunctum esse oporteat, per totum corpus dispersum esse debet. Resp. ad conf. sensorium equidem primo intrinsecè debere objectum sensibile sentire; sed caro quilibet non sentit, sed dependenter à carne cordis, ut diximus, licet sentiat primo extrinsecè; quia non modo medium est, sicut aër in visu; sed medium, & organum proximum, seu extrinsecum primum conjunctum, unde est pars animalis.

35 Objicies 2. qualitates tangibiles, puta calidum, & frigidum v. g. generant speciem suam in aère longe distante à sentiente: ergo non habet tactus medium intrinsecum, & conjunctum. Resp. D. Alb. M. quod licet frigidum, & calidum à longe immutent; tamen in omnibus intermediis sunt sicut in materia, & subiecto, & non sicut in medio. Quia elementa sunt subiecta propria tangibilium qualitarum; non autem ita sunt subiecta saporum, odorum, & sonorum; unde cum aër calefacit corpus non est actio medii, sed materiae.

36 Pro majori intelligentia notandum est ex S. D. quod esto necesse sit inter tangens, & tactum esse medium, in hoc tamen tactus ab aliis sensibus differt, quod illi moventur à medio, & medium à sensibili;

actus verò immutatur cum medio à sensibili : sicut aliquis simul cum clypeo à percussente percussitur. Unde in aliis sensibus immutatio mediæ est causa cur immutetur sensus : non autem in tactu, & gustu, qui est quidam tactus. Ratio discriminis est, quia medium extrinsecum per accidens se habet in tactu, in quantum accidit corpora se tangentia esse humectata. Unde nec semper per medium extrinsecum tangit, sed per medium intrinsecum, & connaturale, quod est caro.

37 Circa objectum tactus, quod est tangibile proprium, difficultas esse potest, an hoc solum comprehendat quatuor qualitates primas : quæ sunt calidum, & humidum, frigidum, & siccum : an etiam qualitates consequentes, scilicet durum, & molle ; grave, & leve, grossum, ac subtile. Imò & divisionem continui, seu dolorem ex ipsa causatum sentiat ; ac delectationem ? Ratio dubitandi est, quia qualitas sensibilis sentitur secundum quod ipsa est : ergo si ipsa non fuerit prima, non videtur quod primo sentiatur.

38 Resp. cum D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 31. art. 4. quod tactus, prout est forma & actus animati corporis anima sensitiva, seu corporis complexionati, omnes illas qualitates per se tangit, quæ habent contrarietatem, aut convenientiam ad ipsum, prout est in motu : ut sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum &c. Dixi, prout est in motu, quia nihil prohibet qualitatem innaturalem non sentiri, si recepta fuerit in complexione quasi naturalis. Unde Ethici non sentiunt calorem illum innaturalem : quia nimirum iste vincit naturalem, & effectus est quasi naturalis : cum tamen laborans febre tertiana maximè calorem febrilem persentiat, qui illo calore multò minor est, ac minus vehemens : quia videlicet in eo calor naturalis non est victus : sed calor febrilis est in motu, & pugna cum ipso calore naturali complexionis. Prout vero tactus est perfectio corporis compositi ex membris dissimilibus, omne illud persentit, quod est dissolvens continuationem talis corporis : vel conservans illam : & hoc pacto dolorem ex verberibus : delectationem autem in coitu persentit. Imò sensus delectationis,

nis, prout delectatio est, aut doloris, prout dolor est, non nisi in tactu per se est: in visu enim v. g. non inest delectatio, dum pulchrum videt; sed potius in anima pulchritudinem rei visæ apprehendente: unde cætera animalia, præter hominem, coloribus, odoribus, & sonis non multum delectantur. Imò nec in gustu delectatio saporum est, nisi prout est quidam tactus. In sensu autem tactus, primò & & per se inest delectatio, aut dolor respectu sui objecti.

39 Ex his sequitur homines inter cætera animalia meliori sensu tactus excellere: quia ipsorum complexio maxime ad æqualitatem accedit. Eapropter minimas quasque tangibilium differentias recedentes ab æqualitate: vel contrarias suæ complexionis percipiunt. Hinc molles carnes aptos esse mente, & optimo ingenio pollere asserit Philosophus; quia videlicet molities carnis æqualitatem majorem indicat ipsius complexionis; in nobiliori autem complexione nobilior est dispositio: in quantum corpus est organum ipsius animæ. Imò certior est tactus in homine cæteris sensibus, ut docet D. Alb. M. ibid. Hinc elicitur definitio ipsius tactus, videlicet: virtus diffusa per omnem carnem, & cutem, per quam apprehenditur calor, & frigiditas, humiditas, & siccitas; durities, & molities; asperitas, & lenitas; gravitas ac levitas.

40 Solet verti in dubium utrum sensus tactus sit unus, vel plures? Cui dubio satisfacit D. Alb. M. ibid. a. 2. dicens tactum dupliciter sumi posse; scilicet prout est tangibilium indicativus, & sic est potentia, & pars animæ sensibilis: secundò prout est perfectio ipsius animalis, ut animal est, constituitque ipsum in esse sensitivi. Prout est forma, & perfectio ipsius animalis unicus est tactus: prout autem est indicativus qualitatuum tangibilium est quodammodo multiplex; quia est plurium contrarietatum. Sicut enim generativa in plantis, quæ perfectio vegetabilium est, non est in determinata illius parte, sed per totam diffunditur, secundum diversos modos generans stipitem, folia, fructus, &c. haud levis tactus

us qui est forma animalis perfectiva non est in parte determinata animalis, sed in omnibus aliquo modo, diversasque contrarietates respicit. Vnde ipse Philosophus quandoque asserit tactum esse unum sed quandoque autem esse plures. Vel, ut docet D. r. par. quæst. 78. sensus tactus unicus est, quia licet tres contrarietates respiciat, tamen illæ in quocumque genere proximo conveniunt, quod tamen innominatum est.

QUÆSTIO XIV.

DE SENSIBUS INTERNIS.

Postquam de ipsis sensibus externis disputatum est: nunc disserendum superest de ipsis sensibus internis: qui sub communiori ratione objecta sua apprehendunt quam sensus interni.

ARTICULUS PRIMUS

De sensu communi.

CAPUT PRIMUM.

Detur ne sensus communis, & quid sit.

IDari sensus internos nemo est qui dubitet. Veruntamen an sint plures, & quo numero comprehendantur maxima est his inter Auctores. Communior sententia quatuor tantum assignat, scilicet. Sensus communem, Phantasiam, seu Imaginativam, Memoriam, & Æstimativam, seu Cogitativam: nam in homine dicitur Vis Æstimativa, in brutis autem Cognativa. Veruntamen, quia horum numerus facilius dignoscetur, si naturas singulorum experierimus,

mus, capropter de ipsis prius in particulari edisceremus.

2 Sensus hic dicitur communis, non quidem per prædicationem, sicut genus vel aliquod aliud prædicabile, sed ut communis radix, & principium omnium exteriorum sensuum, inter sensibilia ipsorum discernens. De hoc igitur quærimus an sit & quid sit.

3 Prima concl. necesse est admittere sensum communem. Ita communiter admittunt Philosophi: veruntamen in explicanda necessitate admittendi ipsum non omnes conveniunt. Duæ rationes communiter adducuntur ex S. D. 1. p. q. 74. a. 4. & D. Alb. M. sum de hom. tract. 1. q. 33. a. 1. Prima est: quia experimur nos discernere album à dulci, v. g. & componimus unum cum alio, dicendo, hoc album esse dulce: sed nullus sensus proprius potest discernere idem & diversum inter sensata per compositionem, & divisionem: ergo præter sensus proprios, & externos necessarius est quidam sensus communis, qui discernat inter ipsa sensibilia, & unum cum alio componat. Min. prob. ille, qui inter duo discernit, debet utrumque cognoscere: sed nullus sensus externus attingit per se dulce, & album; sed plures circa illa versantur, nimirum visus, & gustus: ergo impossibile est ut unicus, & idem sensus proprius inter ea discernat.

5 Dices huiusmodi discretionem beneficio ipsius intellectus fieri: Contra 1. convenientia, & differentia huiusmodi sensibilibum fit cum præsentia materiæ, & inquantum sensibilia sunt apprehenduntur: sed hoc ad intellectum non spectat, qui solum apprehendere valet ipsum quodquid dictorum sensibilibum: ergo ad aliquem sensum internum, puta communem.

5 Contra 2. non omnia animalia perfecta intellectu prædita sunt: sed tamen inter sensata discernunt; levato enim baculo canis formam doloris apprehendit, & ideo in fugam se convertit: quod non contingeret nisi esset aliquid in cane conjungens sensibile visus cum sensibili tactus: ergo huiusmodi discretio non fit beneficio intellectus. D. Th. 3. de anim.

sect. 3. D. Alb. M. loc. citato.

6 Dices 2. quòd esto unico sensu proprio id non efficiatur, bene tamen pluribus simul sumptis, & in eadem anima sensitiva radicatis. Contra: si diversis potentiis, seu sensibus dulce, & album apprehenderemus, idem eveniret, ac si diversi homines ipsa sentirent, quorum alter dulce, alter verò album perciperet: sed in hoc casu non attingeretur differentia inter album, & dulce: ergo neque si ipsa pluribus sensibus propriis apprehendantur. Mai. prob. quia quòd potentia illa sint in uno, vel pluribus subjectis, solum ad accidentalem ipsorum differentiam pertinet.

7 Contra 2. huiusmodi differentia sub una ratione communi sensibilis apprehendi debet: nec enim sensus plura per modum plurium attingere potest, quemadmodum nec ipse intellectus: ergo constitui debet unicus, & communis sensus, qui utrumque sensibile conjungens sub una ratione sensibilia illa apprehendat. D. Th. ibid,

8 Secunda ratio desumitur ex parte sensationis: quia nimirum sensatio exteriorum est sensibile directum alicujus potentia sensitiva, si quidem est aliquid corporeum capax immutandi sensum: sed non percipitur aliquo ex quinque sensibus externis, cum isti non sint reflexivi, ut diximus: supra illos ergo necessariò admittendus est quidam sensus communis, qui huiusmodi sensationes percipiat,

9 Confirm. experientia: nam animalia bruta à quibusdam locis abhorrent, si in illis malè cum eis actum sit, puta si percussiones, & actus ibi perpeffa fuerint. & è contra ad alia sponte sua redeunt, in quibus cibum, vel potum sumpserunt: ergo recordantur sensationum ipsorum sensuum exteriorum: sed recordatio non est nisi eorum, quæ priùs per sensum attackta fuerint: ergo antea cognoverunt sensationes extraneas; ad eas igitur percipiendas necessarius est sensus communis.

20 Nec satis est si dixeris illud non contingere ex cognitione delectationis, sed ex memoria objecti delectabilis; cujus species gustus altè insedit. Tum, quia

quia licet brutum non cognoscat sensationem ut a
 objecto separatam, tamen verè memoratur objectum
 sensatum, quatenus delectationem, aut tristitiam pe-
 perit: ergo directè non solum attingit ipsum objectum
 sed etiam sensationem. Tum quia sensus externus
 proponit appetitui objectum ut p̄sequendum, vel
 fugiendum, cum appetibile non moveat appetitum,
 nisi prius cognitum: sed appetit videre, & mandu-
 care: ergo directè sensationem percipit; & ad hoc
 sensu communi indiget.

11 Secunda concl. Sensus communis ex Avicenna
 bene definitur: *Vis ordinata in prima cavitate cere-
 bri recipiens per seipsam formas omnes, quæ impri-
 muntur quinque sensibus, & redduntur ei.* Ex Al-
 gazele autem definitur: *Sensus, à quo omnes proprii
 derivantur, ad quem omnis impressio eorum renun-
 tiatur, in quo omnes conjunguntur, & sunt quasi sug-
 gerentes ipsam.* Prima ex his definitionibus traditur
 tum per propriam materiam, seu organum; quod
 est prima cavitas cerebri: tum etiam per causam for-
 malem, & rationem communitatis suæ: quæ est om-
 nes formas suscipere, quæ imprimuntur quinque sen-
 sibus. Iphis enim imprimuntur sensibilia propria pri-
 mò, & deini communia, ut diximus supra: & hæc
 secundum quod sensibus illis imprimuntur recipit sen-
 sus communis, & inter ea discernit.

12 Secunda autem definitio traditur per rationem
 ipsius nominis Sensus communis. Dicuntur à sensu
 communi omnes sensus proprii derivari, quia ipse est
 in organo, à quo spiritum animalium ad quinque sen-
 sus externos fit distributio. Dicitur autem ad ipsum
 omnis impressio sensuum externorum renuntiari, quia
 ipse in actu efficitur à sensibilibus omnium sensuum
 priorum. Dicuntur etiam in eo omnes conjungi,
 quia per suum objectum sensata communia conjungit.
 Dicuntur tandem omnes sensus quasi suggerentes ipsū,
 quia unum sensibile proprium non attendit sufficien-
 ter, nec satis congruè nocivum, & convenientem ani-
 mali sentienti, ex colore enim non cognoscitur suffi-
 cienter coloratum: unde oportet multa sensibilia com-

ponere, quæ compositio ad sensum communem pertinet, & ideo omnes alii sensus suggerere sensum communem circa sensibilia cognitionem asseruntur.

Solvuntur Argumenta.

13 **A**rg. 1. unus actus non est nisi unius potentia: sed visio albi, vel coloris v. g. non est nisi unus actus: ergo non erit nisi unius potentia; sed est ipsius potentia visiva: ergo non erit sensus communis: vel iste in discernendis coloribus non erit distinctus realiter, & separatus à potentia visiva. Idem dic de aliis sensibus.

14 Conf. vel sensus communis apprehendit plura sensata componendo, vel discernendo illa, simul & per unam speciem, vel successivè diversisque temporibus ac per plures species? Primum dici nequit; quia in eodem tempore indivisibili nequeunt esse plura secundum actum, seu nequit idem diversis modis contrariis simul moveri: diversa autem sensibilia sunt plura in actu, diversosque ac contrarios motus inducunt. Neque potest dici secundum: tum quia in hoc nunc indivisibili judicatur esse diversum album & dulce: & non judicatur album à dulci esse diversum nisi actu cognoscatur utrumque: quod si hoc diversis speciebus, formæ contrariæ poterunt esse simul in eodem. Resp. ad arg. cum D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 33. a. 1. quod actus potentia visiva primo & per se est circa colorem: & hoc pacto non est actus sensus communis, sed per se secundo, inquantum videlicet est in magnitudine & figura, quæ sunt propria sensibilia sensus communis. Itaque quidquid suscipitur à sensu communi, suscipitur etiam à sensibus propriis & è converso, sed non eodem modo: quia proprium sensibile accipitur à sensu proprio per se primo: commune autem per posterius seu per se secundo, & ut modificans proprium. At verò à sensu communi accipitur sensibile commune per se primo, sensibilia autem propria per se secundo, & ut habent esse in magnitudine, & figura. Unde formaliter sunt diversæ actus: diversaque inmutativa harum potentiarum.

15 Pro majori intelligentia nota ex eodem D. Alb. M. ibid. q. 34. a. 1. quod ipsius sensus communis sunt tres actus: scil. apprehensio sensati communis: & hic actus ei proprius est, primòque ac per se competens. Alius est, apprehensio sensati proprii, quod apprehendit, quatenus est in sensato communi, velut in subiecto: & hic convenit ei per posterius. Tertius est apprehensio actuum sensuum externorum, seu sensationum: & hic convenit ei per accidens; quatenus scilicet quilibet sensus proprius oritur à communi, & revertitur ad ipsum cum lucro. Nec implicat ejusdem potentia plures esse actus: quia unus est proprius, ac primarius: alii per posterius ipsi competunt, ac secundariò. Nec tamen ille actus quo percipitur sensatio: v. g. quo sentit aliquis se videre est distinctus ab eo actu quo sentitur objectum; v. g. quo videtur album: sed eodem visu quo video album, video me, videre album, secundùm quòd est conjunctus visus albi cum sensu communi, seu prout album reductum est ad sensum communem: ut supra insinuavimus.

16 Resp. ad conf. cum eodem D. Alb. M. ibid. a. 2. quod sensus communis dupliciter considerari potest: scil. in se, seu ex parte potentia, & ex parte objecti. Ex parte potentia iterum dupliciter considerari potest: primò in proportionem ad sensus proprios, ac particulares, qui ab eo derivantur, eique subserviunt, ac ad ipsum revertuntur: & hoc pacto plures sunt species sensibiles, pluresque actus, ita ut alius sit actus visionis albi, & alius perceptio dulcis: unde hoc pacto non percipiuntur uno indivisibili tempore, sed pluribus: attamen si consideretur sensus communis in se, prout est quaedam potentia superior, omnes illas species per modum unius suscipit, unicuique actum habet, quo sensata propria componit, aut dividit, Exemplum non incongruum est in centro circuli, quod si consideretur comparative ad lineas, quæ ab ipso ad circumferentiam protrahuntur, quodammodo multiplex est in ratione principii illarum; si autem in se sumatur, unus indivisibilis punctus est, in quo omnes illæ lineæ, ut in principio suo ununtur. Ita similiter.

17 Ex parte etiam objecti dupliciter sumi potest: primò in se; v. g. si magnitudo in se consideretur. Et hoc pacto est unum sensatum sensus communis. Secundo per respectum ad sensata propria, quæ in ipso conjunguntur. Et sic quodammodo est multiplex obiectum illius, scilicet sensata plura particularia. Cum igitur sensus communis ad sensatum convertitur, dupliciter hoc contingere potest: primò ita ut solam magnitudinem apprehendat, seu unum sensatum: & tunc apprehensio hæc fit in tempore indivisibili: secundò ita ut apprehendat multa, quæ in uno ununtur; v. g. album, & dulce: & tunc non apprehendit ea in uno indivisibili tempore, sed pluribus: hoc tamen quasi præsuppositivè se habet: nam formaliter unico, & eodem tempore illa attingit, prout sunt ordinata, seu ea conjungit, ac copulat, dividit & discernit: ut in simili diximus de enuntiatione tom. 2. q. 12. a. 2. Itaque diversa sensibilia non sunt ex æquo simul in sensu communi; sed diversa sensibilia habentia ordinem ad unum, in quo sunt ut in subjecto, sunt in sensu communi actu per speciem illius objecti. Imò & diversa sensibilia habentia ordinem adinvicem, ita ut iudicium sensus communis ab uno in alterum transeat. Cum enim omnis ratio convenientiæ, ac differentiæ sit in comparatione ad aliquod unum, & idem, illud erit principium cognoscendi convenientiam, ac differentiam: unde speciem illius sensus communis habebit ut actum simpliciter: aliorum autem species præsuppositivè, ac secundùm quid, & per respectum ad illud, seu illius speciem. D. Alb. M. loc. cit.

CAPUT SECUNDUM.

De objecto sensus communis, & modo attingendi illud.

18 **C**irca primum duplex versatur sententia. Prima assertit objectum sensus communis esse sensibile commune, prout comprehendit quinque sensibilia communia. Ratio est, quia quod per se sensibile est, per se primò ab aliquo sensu percipi debet: illa au-

tem sensibilia communia per se sensibilia sunt: ergo per se primo ab aliquo sensu communi percipi debent: & non nisi à sensu communi.

19 Secunda sententia negat sensibile commune esse objectum sensus communis: sed ipsa sensibilia propria; sensationesque sensuum exteriorum. Pro hac adducitur D. Th. 2. anim. l. 13. dicens: *Falsum est quod ista sensibilia communia sint propria objecta sensus communis.* Et 1. p. q. 1. a. 3. ad 2. ubi ait: *Objectum sensus communis est sensibile quod comprehendit sub se visibile, & audibile; unde sensus communis cum sit una potentia extendit se ad omnia objecta quinque sensuum.* Hanc sententiam amplectuntur Thomistæ, & alii non pauci. quos citat & sequitur M. Martinez de Prado lib. 3. q. 2. §. 5. Prob. 1. quia sensus communis est potentia, ad quam per se terminantur immutationes sensuum exteriorum: ergo nequit habere aliquod objectum proprium, quod non sit etiam objectum alicujus sensus exterioris. Secundo prob. sensus communis non recipit alias species, quàm sensum particulariū: ergo neque movetur ab alio objecto distincto à sensibilibus propriis. Prob. 3. Sensus communis est potentia corporea, & limitata: ergo nequit tot objecta, & tam diversa per se respicere: ergo cum respicit sensationes & sensibilia propria sensuum exteriorum per se non percipiet sensibilia communia. Prob. 4. quia sensibilia communia non sunt qualitates: ergo per se nequeunt immutare sensum aliquem.

20 Ego existimo dicendum cum D. Alb. M. loc. cit. quinque sensibilia communia, nimirum motum, quietem, figuram, numerum, & magnitudinem esse objectum proprium sensus communis, non quidem absolute; sed quatenus per illa constituit diversitatem, atque identitatem inter ipsa sensibilia propria, seu componit, ac discernit inter illa. Vnde sensibilia propria etiam per se pertinent ad objectum sensus communis, per posterius tamen, & prout sensibile commune est subjectum continuans, & ordinans illa secundum diversitatem, vel convenientiam. Hæc autem identitas, vel diversitas in illis ponitur, prout

considerantur secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Cognoscitur enim sensibile idem, vel diversum utroque modo. Si sit principium quo ponitur diversitas secundum esse, erit numerus; si sit principium quo ponitur identitas secundum esse: vel est commune sensatis intrinsicis, & extrinsecis, & hoc est magnitudo: quæ unit in se qualitates gustabilis, ac tangibilis; quæ sunt intrinsicæ: & qualitates visibili, & audibilis, quæ sunt extrinsecæ: & qualitates odorabilis, quæ sunt mediæ. Aut erit proprium quoad extrinsecæ, & sic erit figura. Figura enim est exterior terminatio quanti, in qua ut in subjecto uniuntur sensata extrinsecæ. Si verò sensibile consideretur prout in fieri est idem, vel diversum; vel est potentia, & sic est quies: vel actu, & sic est motus.

21 Prob. conclusio: sensus communis non apprehendit sensibilia propria quomodocunque, sed apprehendendo diversitatem, vel identitatem inter ea, unde componit, ac discernit per se: sed in tali compositione, vel discretionem sensibilia propria non attinguntur nisi ut extrema fundantiam convenientiam vel differentiam in uno aliquo, in quo ordinantur, & fiunt unum sensibile attingibile per se à sensu communi: ergo non attinguntur per se primò, sed per se secundo, & ratione illius in quo uniuntur, seu componuntur. Vide D. Th. hic lib. 3. lect. 3.

22 Ex his patet solutio ad rationes pro secunda sententia adductas. Ad 1. testimonium D. Thomæ loqui de sensibilibus communibus absolutè sumptis; non verò ut efficiunt diversitatem, vel convenientiam inter sensibilia propria. Unde statim subdit: *Sed circa immutationes ipsas sensuum propriorum à suis objectis habet sensus communis aliquas operationes proprias, quas sensus proprii habere non possunt: sicut quoddam percipit ipsas immutationes sensuum: & discernit inter sensibilia diversorum sensuum. Sensu enim communi percipimus nos videre, & discernimus inter sensibilia diversorum sensuum; scilicet album, & dulce.* Ad 2. testimonium resp. eodem modo.

23 Resp. ad 1. rationem sensibile commune, seu

quod est sensus communis objectum, esse etiam objectum sensuum externorum, sed diverso modo: nam sensuum externorum est per se secundo; sensus communis per se primo; ut fuse explicuimus supra. Resp. ad 2. esto sensus communis non recipiat alias species; tamen diversimodè ab eis immutari, atqui sensus particulares; ut diximus. Resp. sensum communem equidem esse virtutem corpoream, superiorem tamen, ac nobiliorem sensibus exterioribus in modo apprehendendi; unde bene potest omnia illa sensibilia apprehendere. Resp. ad 4. sensibilia communia secundum se non esse qualitates: bene verò ratione convenientie, vel differentie, quas efficiunt inter sensata propria.

23 In calce hujus articuli duo dubia dissolvenda supersunt. Primum est: cur, & quo pacto sensus communis dicatur esse susceptivus specierum sensibilium sine materia: nam sensus communis non est universalium, sed particularium, quæ ab appendiciis materiae nullatenus abstrahunt. Deinde, quia hoc omni sensui, præsertim phantasie convenit. Resp. ex D. Alb. M. q. 32. a. 3. sensum communem speciali quadam ratione dici susceptivum specierum sensibilium sine materia: quia esto sensibilia præsentia apprehendat, quæ sunt singularia, tamen singularia ipsa secundum esse naturæ, & prout sunt à materia non accipit, sed intentiones eorum singulares, quæ sunt ab appendiciis materiae, dicunturque præsentia materia, & apprehensio ipsius cum hic, & nunc, cæterisque conditionibus individuantibus. Et hinc differt à phantasia, quæ non suscipit illas cum præsentia materiae.

24 Secundum dubium est quomodo contingat sensum communem dici verum, vel falsum? Resp. ex D. Th. supræcit. & D. Alb. M. quod hoc habet non inquantum attingit sensibilia præsentia; sed quatenus componit, ac dividit sensata propria cum sensato communi, & adinvicem: cum enim componit prout est in re, dicitur verus: si autem dicitur falsus, puta dum componit actum mellis ad substantiam felis, arbitratur quod fel sit mel propter colorem.

ARTICULUS SECUNDUS

De imaginativa.

25 **I**maginativa est, *Virtus animæ sensibilis proximè sita post sensum communem, in qua retinentur imagines, seu formæ à sensibus acceptæ.* Cujus rei gratia notandum ex D. Alb. M. loc. cit. q. 35. quod in prima parte cerebri, ubi sita est imaginativa, tres veluti regiones, seu interstitia sunt distinguenda. Prima, quæ proximè conjungitur organis sensuum exteriorum, ad quam immediate recurrunt nervi sensitivi, & in hac est organum sensus communis. Quæ cum sit humidior, sensorum species recipit; humidum enim bene receptivum est. Altera est post istam sita in medio; quæ est siccior, seu terminata per siccum: & in hac sita est potentia imaginativa: cujus est retinere formas re non præsentem. Nam siccum bene retentivum est. In ultima regione primæ partis sita est æstimatoria, seu cogitativa; ut dicemus infra. Idcirco imaginativa dicitur vis sita proximè post sensum communem. Additur autem, quod sit retentiva imaginum, seu formarum à sensibus acceptarum. Non enim solùm competit animali, quod recipiat species sensibilium, cum ad præsentiam sensibilium ab eis immutatur; sed etiam ut objectis sensibilibus absentibus species eorum conservet, alias non moveretur motu progressivo ad inquirendum aliquid in absentia: cum omnis sensus à sensibili in actu immutari debeat media aliqua specie illius: cujus contrarium experimur. Per quod differt imaginativa à sensu communi, qui per se suscipit formas sensibilium, sed per se eas non retinet nisi in præsentia materiæ seu rei sensibilis, ut docet D. Th. 1. p. q. 78. a. 4.

26 Dixi per se: nam ex conjunctione, quam habet ad imaginariam seu phantasiam, contingit sensum communem absente sensibili quandoque sentire, ut in somniis; quia tunc à phantasia ad sensum communem quædam refluunt species, à quibus moveret,

seu immutatur, etiam sensibili non praesente. Aliquid enim potentiae ipsi inferiori competere potest ex conjunctione ad superiorem, quod per se, & absolute ei non competit; quia supremum infimi attingit ad infimum supremi. Quemadmodum supra diximus, sensus externos ex conjunctione ad sensum communem quodammodo suam sensationem percipere; & esse reflexivos, non tamen ex se, ita pariter de sensu communi philosophamur. Imaginativa autem conservat, ac retinet imagines, & formas ab ipsis sensibilibus haustas in eorundem absentia.

28 Differt etiam imaginativa in modo retinendi ab ipsa memoria: quia imaginatio retinet sine determinata temporis differentia: sed memoria cum determinatione temporis praeteriti. Praeterea imaginatio solum retinet formas, & imagines a sensibus acceptas, quae verè in sensu fuerunt: memoria verò non solum retinet imagines sensibilibus: sed etiam intentiones elicitas à compositione, & divisione sensibilibus facta per cogitativam, seu aestimativam, à qua distinguuntur: quia istae componunt ac dividunt sensata: sed imaginativa solum habet retinere.

29 Primarius igitur ac praecipuus imaginationis, seu imaginativae actus est retinere species in absentia sensibilibus, & eis absentibus cognitionem eorum formare, seu apprehendere illa ita ut imaginari, seu imaginem facere rei absentis possimus cum volumus: nec tamen sine sensu, non quidem in actu, sed medio sensibili quod prius fuit in eo. Hinc caeci à nativitate nullam colorum imaginationem habere possunt. Reducitur autem in actum ipsa imaginativa mediante suo objecto, quod fit in actu à spiritu animali abstrahente ipsum ab organis sensuum, & conferente illi esse spirituale, eo pacto, quo lumen praebet actu esse intentionale coloribus, ut actu possint immutare ipsam potentiam visivam. D. Alb. M. loc. cit.

30 Actus verò illius secundarius est, comparare imaginationes, seu imagines potentis cognoscitivis quae operantur in eis. Et hoc quadrupliciter praestat. Est enim ratio quorundam in imaginibus, ut ratio Mathe-

maticorum, quæ est abstrahens à materia sensibili: & hoc pacto deservit intellectui. Unde qui optima præditi sunt imaginativa, valde idonei reputantur ad disciplinas Mathematicas capessendas. Quædam verò sunt compositiones imaginum, ac divisiones ad eliciendas intentiones terribilis vel appetibilis, convenientis vel inconvenientis, aut huiusmodi, quæ sunt semper colligatæ sensibus, licet sensibiles non sint: & hoc pacto præparat imagines cogitativæ & æstimativæ. Quandoque autem memoriæ deservit, quando nimirum per imagines præparatas in anima recursus est in rem, quæ accepta fuit in præterito per sensus. Quandoque tandem præparat imagines ad organum sensus communis refluentes, & tunc deservit somniis vel revelationi, quæ fit in eis. D. Alb. M. loc. cit.

31 Quod verò imaginativa aliquando species sensibilem etiam componat, expressè docet S. D. 1. p. q. 12. a. 9. ad 2. dicens: *Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei*. An verò hoc habeat ex propriis, ita ut omni animali perfecto imaginativam habenti huiusmodi phantasma ex præconceptis speciebus componere competat, in dubium vertitur inter Auctores. Quidam simpliciter affirmant. Quia contingit & animalia perfecta somnare: in somniis autem huiusmodi compositionem fieri experientia demonstrat. Alii simpliciter negant, asserentes hoc soli imaginativæ humanæ competere. Videturque hoc esse de mente S. D. 1. p. q. 78. a. 4. *Avicenna*, inquit, *ponit quintam potentiam mediam inter æstimativam & imaginativam, quæ componit, & dividit formas imaginatas, ut patet cum ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis, componimus unam formam montis aurei, quem nunquam vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab homine. In quo ad hoc sufficit virtus imaginativa. Et statim concludens dicit: Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires sensitivæ partis: scilicet sensum communem, imaginationem, æstimativam, & memoriam.* De his latius infra.

32 Quoad objectum istius potentiaæ spectat, quidam

affirmant esse sensibile externum prout absens. Alii autem affirmant esse ipsum sensibile prout absens. Sed profectò neutra harum opinionum satis explicat rationem formalem objecti hujus potentia, sub qua ipsum habet esse imaginabile, & distinctum à sensibili communi, vel proprio. Nam esse absens non potest esse ratio formalis objecti, cum dicat solam privationem formæ sensibilis: sicut tenebræ dicuntur lucis absentia. Id ergo potius dicendum erit objectum formale illius, sub quo habet hujusmodi sensibilia in eorum absentia percipere.

33 Dico igitur ipsum imaginabile esse objectum potentia imaginativæ, prout dicit quantatum, & quantorum similitudines spirituales. Ita D. Alb. M. ibid q. 35. a. 2. Cujus rei gratia nota ex eodem: quod dupliciter aliquid apprehenditur sub tribus dimensionibus, aut sub figura quanti, scilicet secundum rei veritatem, & esse naturæ: & hoc pacto apprehendunt sensus externi corpora quanta, & quantitates corporum, ut sunt modificationes proprii sensibilis. Vel secundum similitudinem spiritualem, & intentionem: & hoc pacto sunt similitudines spirituales quantorum, & quantitatis in imaginativa: quas recipit à sensu communi, & conservat eas. Et hoc pacto hujusmodi similitudines spirituales quantatis, & quantorum, prout sunt immutativæ in absentia ipsorum sensibilium, sunt objectum ipsius imaginativæ. Sub hac enim ratione est quid distinctum à sensibilibus sensuum priorum, & communis: quod exigitur, cum imaginativa sit distincta potentia. Hinc est quod Mathematica non sunt in sensu sed in imaginativa: Mathematica autem sunt intentiones quantatum.

34 Ex quibus sequitur quod imaginativa realiter differt ab aliis sensibus internis, loquendo de imaginativa strictè sumpta, prout habet recipere species, & formas sensibilium à sensu communi acceptas, easque retinere, & conservare, etiam in absentia sensibilium: quia nimirum distinctum habet objectum. An verò etiam distinguatur à phantasia, quæ componit formas sensibilium haud satis conspicuum est. Nam S. D.

supracitatus negativam sententiam amplecti videtur. Affirmativam autem D. Alb. M. lib. 3. de anim. tr. 1. c. 3. & sum. de hom. tr. 1. q. 26. Veruntamen, si res attentè ponderetur, unus ab alio non discrepat. Nam si loquamur de imaginativa secundum genus suum, certum est quod phantasia ab ea non distinguitur, in ratione virtutis ipsius animæ sensitivæ. Sed si sumatur prout imaginativa habet esse in homine, & aliis animalibus perfectioribus, nonnulla est differentia: quia imaginativa ex se non habet componere, ac dividere formas sensibilibus, nisi per sensum communem: sed solum conservare formas sensibilibus à sensu communi acceptas. At verò in homine habet componere, ac dividere hujusmodi formas, & intentiones sensibilibus, & unam speciem ex eis formare.

35 Et licet in quibusdam animalibus quodammodo componat, ac dividat, tamen diversimode: quia in homine hujusmodi compositio est in ordine ad eliciendas intentiones particulares veri, & falsi: non verò in aliis animalibus: & homo in hujusmodi compositione efficit speciem rei quam nunquam vidit; sed animalia id non præstant, licet aduent illas species, & componant quandam speciem rei quam viderunt; vel ad quam diriguntur naturæ instinctu, seu æstimativa. Et hoc sonant illa verba S. D. supra allata; nimirum: Et ex eis componimus unam formam montis aurei, quam nunquam vidimus. Nec enim S. D. negat quin & animalia aliquid componant, alias non somniarent: nec construerent sibi mansuunculas tanto artificio concinnatas: sed hoc non præstant nisi, aut naturæ instinctu, aut adunatione specierum sensatarum, quæ ad sensum communem refluunt: & non simpliciter novam speciem, producendo ex præconceptis. Operatur autem in his imaginativa, ut est quædam phantasia per virtutem spiritus subtilis, & mobilis, qui maximè in hominibus abundat.

36 Tripliciter corrumpitur phantasia: scilicet in se, in comparatione ad intellectum, & ad sensum communem. In se quando corrumpitur anterior pars capitis ubi situm est organum ipsius infirmitate, sive accidat,

five aliquo alio accidente . In comparatione ad sensum communem : cum nimirum ex indebita compositione , vel divisione generatur corruptio in actu phantasiae ; quae quidem est falsitas . Tandem in comparatione ad intellectum , cum nimirum intellectus spiritualium non sufficienter resultat in phantasmatis . Unde , cum incipit anima phantasmatis adhærere , in intellectu spiritualium decipitur .

ARTICULUS TERTIUS

De AEstimativa .

37 **A**Estimativa definiri solet ex Avicenna: *Virtus animae sensitivæ apprehendens de sensato , quod non est sensatum sub ratione delectabilis vel detestabilis , seu convenientis , vel inconvenientis .* Sicut ovis apprehendens inimicitias lupi fugit , & apprehendens delectationem in herbis eas inquit . Per quod distinguitur à sensibus externis , qui ejusmodi intentiones non apprehendunt , licet ab eis sint acceptæ .

30 Pro majori intelligentia nota ex D. Alb. M. loc. cit. quaest. 37. quod omnes potentiae sensitivæ sunt quidem apprehendentes speciem sensibilium per modum cujusdam veri , sed non sunt determinantes ad operationem vel fugam : quia hoc includit non modo rationem virtutis apprehensivæ , sed etiam motivæ : quomodo aestimativa est apprehendens , non quidem movendo organa immediate ad fugam nocivi & acquisitionem convenientis (hoc enim ad appetitum pertinet ,) sed ut determinans per cognitionem id , ad quod est motus processivus animalium , per modum acquisitionis vel fugæ , quod est delectabile seu appetibile ; & detestabile vel horribile , seu fugiendum . Nota tamen quod iste actus aestimativæ proprius , qui est determinare de fugiundo , & imitando , per apprehensionem , convenientis , & inconvenientis , non eodem modo est in brutis , & hominibus . In brutis enim non præcedit consilium , & inquisitio : cò quod bruta per modum naturæ
seu

seu per instinctum naturæ impetum ad opus faciant, sed in hominibus motum hic præcedit inquisitio, & consilium: ut docet D. Thom. in 3. d. 26. quæst. 1. artic. 1. ad 4 dicens: *Sicut animalia cognoscunt rationem convenientis & nocivi, non per inquisitionem rationis, ut homo, sed per instinctum naturæ, qui dicitur æstimatio: ita etiam cognoscunt aliquid, quod futurum est sine hoc, quod cognoscant rationem futuri, non conferendo præsens ad futurum, sed ex instinctu naturali, secundum quod aguntur ad aliquid agendum, vel ex impulsu naturæ interioris, vel exterioris: sicut quando agunt aliquid ad præcavendum de futuris, quæ dependent ex motu Cæli, quasi ex eo impulsæ. Unde ex eorum operibus possunt aliquid homines scire ex huiusmodi futuris; sicut Nautæ præsciunt tempestatem futuram ex motu Delphinorum ad superficiem aquæ ascendentium: & formicæ veniente pluvia, reponunt granum in cavernis.*

39 Quapropter nonnulli Recentiores frustra D. Th. adducunt quasi docentem bruta etiam à principio sui habere à Deo species inditas ad naturalem æstimationem habendam: quia non datur sensus agens, inquirunt, qui huiusmodi species amicitiae, & inimicitiae imprimere, & efficere possit, per quas moventur bruta ad amplectendum objectum conveniens; & ad fugiendum nocivum. Quod profectò neque somniavit D. Th. ut ex verbis illius patet: sed solum assignat modum, quo aliqua efficiunt opera, ex quibus quædam futura prævidere possumus. Et assignat duplicem modum, quo ipsa moventur: primus est, cum ex instinctu naturæ moventur, quia apprehendunt aliquid ut conveniens, vel nocivum: & hoc habent ex propria natura, seu forma; sicut ovis naturaliter horret incursum lupi, & in fugam se convertit: & hic instinctus dicitur quædam æstimatio: quia per æstimationem apprehendentem, nocivum determinatur naturaliter ad fugiendum. Secundus modus est, cum à corporibus cœlestibus habus maximam vim in illa, præsertim in ratione movendi & immutandi corporeas virtutes illorum, moventur ad aliquid operandum; & tunc dicuntur ab ex-

teriori moveri. Non quod operationes illæ non sint à forma eorum : sed non in ratione naturæ particularis ex se determinatæ ad illas , sed ex influxu cœlesti movente conformiter ad æstimationem eorum , qua nata sunt apprehendere conveniens , & inconveniens , & hoc pacto moveri . Itaque impulsus , seu instinctus naturæ est ipsamet inclinatio ad bonum conveniens , & consequenter fuga ab inconvenienti : ex qua procedit quod deinde moveantur bruta ad motum . Quod longè aliter est in homine agente per inquisitionem , & consilium , seu collationem intentionum . Vnde in homine cogitativa , quæ confert , non distinguitur ab ipsa æstimativa : ut diximus de phantasia respectu imaginativæ . Sed cogitativa est ut perfectio & complementum ipsius æstimativæ , quia in homine est nobilior modus operandi ex propinquitate ad intellectum . Sed non absolutè ut est virtus sensitiva ipsius animalis . Vnde cum agit quasdam actiones , non ut homo est ratione utens , sed hominis sine consilio , & inquisitione , dicitur agere instinctu naturæ sicut alia animalia .

40 Objectum virtutis æstimativæ est id quod non est usatum , est tamen de sensato acceptum . Cujus rei gratia sciendum est ex S. D. & D. Alb. M. loc. cit. intentiones à sensibus acceptas , non tamen apprehensas per sensum , dupliciter apprehendi posse : primò sub ratione intentionis universalis abstrahentis ab hic & nunc , omnibusque conditionibus individuantibus ; & hoc pacto sunt objectum intellectus , dicunturque quidditates rei materialis . Secundo , ut sunt quædam intentiones particulares , quæ non abstrahunt ab hic , & nunc , seu sensibilibus conditionibus ; & hoc dupliciter : scilicet prout sunt principium veri , & falsi , quæ rebus ex compositione ac divisione partium insunt ; & sic non sunt objectum æstimativæ : vel prout determinant nocivum , aut conveniens in appetibilibus , & hoc pacto sunt objectum æstimativæ virtutis . Sed diversimode in brutis , & hominibus : quia æstimativa in brutis , cum imitetur naturam , quæ semper uno modo agit , uno modo determinatur ab appetibi-

li: unde uno modo agit circa ipsum: v. g. ovis uno modo accipit inimicum esse in lupo: unde omnis ovis & uno modo vitæ suæ consulit per fugam. At verò in homine, in quo fit per inquisitionem, & consilium, res non ita se habet: sed diversimode versatur circa appetibile, & secundum rationem apprehensi ab eo movetur.

ARTICULUS QUARTUS

De Memoria & Reminiscencia.

41 **M**EMORIA ex Algazele apud S. D. Opusc. 43. c. 4. & D. Alb. M. sum. de hom. q. 38. a. 1. dicitur: *Virtus anima sensitiva conservatrix harum intentionum, quas apprehendit æstimatoria.* Ex Avicenna autem definitur: *Vis ordinata in concavitate cerebri posteriori, continuans quod apprehendit vis æstimationis de intentionibus non sensatis singularium sensibilium.* Nota memoriam tripliciter sumi posse: primo latè ut est potentia quædam conservativa præsentis, præteriti, & futuri: & hæc memoria est pars imaginationis, de qua inferiùs erit sermo. Secundo pro potentia quæ reflectitur in rem in præterito acceptam à sensibus per imaginationem rei permanentis apud animam cum consideratione temporis præteriti. Tertio dicitur habitus memorativæ potentia. Prima definitio traditur de memoria, prout est potentia perfectibilis per habitum, seu in comparatione ad proprium habitum ejus, qui constituitur ex intentionibus, quæ priùs per phantasiam, & æstimationem acceptæ fuerunt. Et hac de causa Philosophus asserit memoriam esse passionem sensus, & phantasie. Secunda autem definitio traditur, non modo per ordinem ad proprium habitum, sed etiam organum.

42 Dicitur, *virtus conservatrix harum intentionum &c.* Duo enim habet memoria: alterum, prout potentia passiva, scilicet recipere, & conservare, etiam in absentia sensibilis: alterum prout est quodammodo

agens.

agens, scilicet redire in rem per speciem apud se conservatam. Primum suapte natura habet: secundum, autem ex conjunctione ad phantasiam, & estimativam: unde per primum definitur; diciturque virtus conservatrix &c. Et quamvis memoria deveniat etiam in imagines sensatas, & formas sensibiles: quia tamen per se primò in intentiones non sensatas devenit, & ab istis ad imagines sensatas, & tandem ad rem; ideo per hoc præcipuè diffinitur, quòd intentiones non sensatas apprehendat, & conservet.

43 Quod ad objectum illius spectat notandum est ex eodem D. Alb. Mag. ibid. art. 2. in objecto memoriæ tria concurrere; scilicet tempus præteritum, determinans rem, in quam convertitur memoria per actum recordationis. Secundum est imago ducens in rem, cujus recordari, seu memorari concupiscimus. Tertium est illud per quod cognoscitur imaginem ducentem in rem esse illius rei: & hoc est intentio elicitata per compositionem, & divisionem imaginum. Et hoc est proximum ac præcipuum memoriæ objectum. Per intentionem enim devenit memoria in imaginem: & per imaginem ducitur in rem in præterito acceptam. Illa tamen tria simpliciter ad objectum memoriæ requiruntur. Et per hoc differt memoria ab imaginativa: quia memoria est potentia reflexiva in rem præteritam, per imaginem, intentionem, & tempus: unde dicit motum, qui est ab anima in rem: imaginatio autem est imago derelicta à sensibili, recepta à re: & ideo dicit motum, qui est à re in animam.

44 Dices: sensu nihil nisi præsens cognoscitur: unde respectu futuri non datur aliquis sensus: non erga memoria erit præteriti. Resp. ex D. Alb. Mag. ibid. quòd licet species, seu passio, quæ est in memoria sit præsens: tamen non utitur ea ut passione, vel specie, sed ut imagine rei præteritæ. Exemplum est in præterita, seu imagine picta: quæ si consideretur in se, præsens est, & ratione præsentis suæ movet, estque in sensu: si autem consideretur ut ducens in rem representatam, cujus ipsa est imago, non est rei presentis sed præteritæ: & hoc pacto imagines sunt in memoria.

Quòd

Quòd autem non detur aliquis sensus interior respectu futuri in causa est : quia si sint futura quæ raro eveniant , nec in se , nec in suis causis speciem sensui imprimere possunt : quia in se non sunt : causæ autem ipsorum sunt per accidens , & inordinatæ ad speciem illam . Si autem sint futura , quæ frequenter , aut semper eveniant , etiam sensui in se speciem imprimere nequeunt , quia non sunt in se : neque in causis suis , in quibus per solam rationem , & non per virtutem animæ sensibilis cognosci valent .

45 Dices quædam bruta præcavere sibi à futuris , & non à præsentibus tantum : v. g. formicæ latentem in foraminibus futuram pluviam præsignant , Delphini ludentes imminentem tempestatem &c. Resp. id non efficere ex aliqua apprehensione futuri ; sed potius ex naturæ instinctu . Cum enim elementa ad pluviam , vel futuram serenitatem adducendam immutantur &c. talium quoque animalium immutantur corpora . Ex qua immutatione per instinctum naturæ , vel moventur , vel quiescunt , aut quidpiam simile agunt : ex quibus de futuris aliquod prognosticum sumitur .

46 Quod ad organum memoriæ spectat , communiter affirmant Philosophi in posteriore capitis parte situm esse : quæ est temperatè sicca siccitate terminante humidum , ne sit nimis fluidum : frigida etiam temperatè ad coagulandum figuras formarum impressarum , ne dissolvantur . Et penes defectum istius complexionis mala est memoria . In frigidis enim humidis deest siccum terminans ; & in calidis , cum calidum liquefaciat humidum & moveat , ob motus velocitatem formarum impressarum figuræ dissolvuntur . Unde pueri non sunt bona memoria præditi : & si hoc eveniat , per accidens se habet : quia nimirum animus eorum non est circa plurima occupatus . Senes etiam non sunt bona memoria præditi : quia propter siccitatem nimiam dissolvitur continuatio specierum , seu intentionum : ut in ruinosis ædificiis accidit : unde formarum impressarum figuræ decidunt .

47 Quisnam autem sit memoriæ actus ex dictis patet : hic enim est quo memoria per intentionem venit

in imaginem, & per imaginem in rem prius acceptam; quem aliqui recordationem, alii memoracionem vocant: unde Alpharabius, actus, inquit, virtutis memorativa est facere praesentari, post ejus absentiam, intentionem rei, ante ejus imaginem, & judicare illam intentionem esse, quam prius imaginabatur sensus. Quod intelligendum venit non de absentia omnimoda, per quam inducitur oblivio; sed de absentia à sensu, cui in praeterito adfuit praesens: non verò de absentia intentionis, vel imaginis à memoria, in qua reservata erat. Unde differt meditatio à memoria, quia meditatio est actus intellectus immerse sensibus: qui est frequens conversio memoriae super speciem rei ut est imago, & non est secundum se accepta: & non retorquet eam ad rem secundum se acceptam in praeterito: quod memoria facit.

48 Ex dictis dignoscitur, cur aliqui sint bene memorativi; alii verò non. Nam, ut docet D. Th. lec. 2. de mem. hi qui magno agitantur motu, sive ob corporis, sive animi passionem; ut infirmi, vel ira commoti, aut libidine, concupiscentiaque furentes non bene memorantur: in his enim organa turbantur; item pueri, senes, & universim omnes aetates augmento, vel decremesto deputatae: ob rationem supra tactam. Similiter, qui veloci apprehensione ac subtili pollent, aut multum tarda: quia illi sunt nimium humidi: isti nimirum duri. Unde aut difficile retinent, aut facile non suscipiunt intentiones. Ad bene autem memorandum juvant, imprimis frequentes rerum meditationes, quas vidimus, aut intelleximus. Praeterea confert ad bene memorandum ea, quibus retinendis studemus, in ordinem redigere: profundè, & attentè mentem, & animum eis appellere: frequenter secundum ordinem meditari: & tandem quasdam similitudines ad id convenientes assumere: nec tamen omnino inconstans: quia illa, quae inconsueta sunt magis miramur, unde non tantum ad memorandum conferunt. Super haec omnia continua exercitatio ad memorandum confert: unde vulgare proverbium emanavit; memoriam excolendo augeri. Videatur D. Th. 2. 2. q. 49. a. 1.

& 1. 2. q. 50. a. 3. & alibi.

49 Jamjam de reminiscencia nobis agendum superest : quæ specialiter hominibus inest , ut diximus , præter memoriam , ex propinquitate , & conjunctione ad intellectum . Dicitur autem reminiscencia ex S. D. de mem. lec. 5. *Inquisitio alicujus , quod à memoria excidit .* Quam definitionem alius verbis proponit Avicenna apud D. Alb. M. c. 39. a. 1. dicens : *Recordatio , seu reminiscencia est ingenium revocandi , quod oblitum est in anima , in præterito : seu , Inquisitio ut habeatur in futuro , quale habebatur in præterite .* Dicitur , *inquisitio* : quia , quemadmodum ille , qui per demonstrationem aliquid inquirit ex aliquo prius uoto procedit ad ignoti , seu inquam notitiam acquirendam : haud secus reminiscens , ex aliquo , quod in memoria habetur , procedit ad recuperandum id quod ex memoria excidit .

50 Pro istius intelligentia advertendum est ex D. Alb. M. loc. cit. ad actum reminiscencie quatuor exigi : scilicet actum rationis , principium determinatum , à quo procedit , rem determinatam , in quam procedit , & tempus præteritum determinatum , vel indeterminatum . v. g. volumus redire in memoriam alicujus , quod in præterito accepimus nobis dictum , ab aliquo : accipimus ejus principia , ut locum , causam , genus , speciem , contrarium , simile , &c. & ex his actus rationis syllogizat , & procedit ex uno in aliud , usque ad ultimum quæsitum . Notandum est autem quod reminiscencia ex talibus principiis non semper naturali & necessario ordine procedit ; sed quandoque ordine necessario , & tunc est velocissima ; & quandoque probabili & tunc est minus velox . Quandoque etiam ordine consueto , non tamen omnia intermedia assumendo . Sicut Vocis ingenii homines assumpto primo principio recordantur ultimi , non discurrendo per media eo quod sic reminisci consueverint ; sicut cum recordantur *Veris per calidum , & humidum* ; & recipiens annulum ab amico recordatur dantis , à datione recordatur amicitie , & ab amicitia fidelitatis . Unde reminisci est ut syllogismus quidam ; quod enim prius

homo vidit, vel audivit; aut aliquid hujusmodi passus est, reminiscens syllogisatur. Unde illi, qui in reminiscentiam alicujus frequenter redire cupiunt; v. g. amici, assumunt aliquid ut principium determinatum; v. g. annulum ex quo procedant.

51 Ex his sequitur, quod licet memoria, & reminiscencia sint idem subjecto, seu secundum esse, tamen secundum rationem, & actum differunt. Quia reminiscencia communiter sortitur actum rationis; procedit enim syllogisticè à principio determinato; & ideo subjectivè est corporea virtus sicut memoria, sed tamen in sui ratione cadit actus rationis. Unde in solis hominibus reperitur: memoria autem non habet adjunctum hujusmodi rationis actum; ideo etiam in brutis reperitur. Licet enim memoria per collationem imaginum in rem veniat, non tamen à principio determinato, & quasi syllogisans. Nec utitur phantasmate ut imagine deveniendo in rem. Insuper reminiscencia syllogisat etiam per intentiones propinquas, licet non sint conjunctæ ordine naturali; & à consuetudine vim trahit ad aliqua simul accipienda: v. g. cum sit Magistram, cum Magistro lectionem, cum lectione subtilitatem, cum his affabilitatem, & cetera, amicitiam, & sic de aliis, quæ non nisi vi consuetudinis sunt conjuncta. Memoria verò hoc modo non procedit: sed à propriis imaginibus, & intentionibus rei, in rem prius acceptam à sensu devenit. Unde inquisitio propriè non est memoria; sed solum metaphoricè: quia nimirum conferendo intentiones devenit in imagines, & per ipsas in rem, ut diximus.

52 Ex his sequitur, quod actus reminiscencie quodammodo est universalium, & quodammodo particularium: ipse enim ab universalibus incipit, & terminatur ad particulare in præterito prius accepto. Omnis enim discursus syllogisticus à principio usque ad ultimum est per universalia. Eapropter pro objecto habet & universalia, in rebus tamen accepta, & imagines, & intentiones particularium; quatenus ad unam syllogisandi rationem concurrunt. Ex his etiam sequitur quod reminiscencia secundum esse, seu sub-

jectum est virtus animæ sensibilis, eadem cum memoria, in eodemque organo affixa: tamen aliquam perfectionem ipsi addit, secundum quam ad rationem quodammodo attingit. Ex qua conjunctione efficitur majoris potentia: sicut & vires motivæ, quæ sunt concupiscibilis, & irascibilis, quæ in homine à ratione persuasibiles sunt, subjectaque virtutis & vitii; non verò in brutis.

55 Tribus de causis in reminiscendo accidit difficultas. Primò ex ignorantia reminiscens: cum nimium principia revolvere nescit, ex quibus quantum ultimam habetur. Secundò ex impedimento organi, & spirituum animalium. Quod duobus modis contingit: scilicet ex complexione prava, & inordinata, quæ velocitatem motus ab uno in aliud impedit: vel ex constrictione viarum, per quas diffunduntur spiritus animales, à prima cellula cerebri in mediam, & à media in postremam. Hæ enim cellulae quadam caruncula discernuntur, sita in ostiis cellularum, instar vermis constructa. Et hæc quandoque facilem discursum huiusmodi spirituum per cellulas prohibet. Eapropter intendens reminisci, & meditari movere caput, quandoque elevando, quandoque deprimendo, & caruncula illa removeatur, & libere spiritus animales discurrant. Tertio, quia reminiscibilium principia non facile possunt ad organum commune redigi: aut reminiscens non plura principia huiusmodi revolvit. Qui autem bene reminiscibiles sint facile ex dictis colligitur. Et secundum diversas rationes quodammodo in quibusdam præstantior est reminiscencia, in diversis secundum rationes diversas. Siccum ad retentionem quatuordecim confert, sine quo non est reminiscencia. Humidum autem ad velocitatem motus per principia discurrendo: unde melancholici, ac phlegmatici à Philosopho dicuntur bene reminiscibiles. Calidum facit fortiter spiritus discurrere, & fluere formas, frigidum autem impressas fortiter retinet. Unde secundum quòd in diversis præstantius hæc inventa fuerint, eò præstantiori reminiscencia præditi erunt.

ARTICULUS ULTIMUS

In quo quaedam de sensibus internis in communi explicantur.

54 **E**X dictis inferitur 1. prater quinque sensus externos aliquem sensum internum necessario admittendum esse. Quia, ut ex S. D. & D. Alb. M. loc. cit. docuimus, ad perfectam cognitionem sensitivam non solum requiritur, ut sensus speciem à sensibilibus recipiat, quod ad sensus externos pertinet, sed etiam ut de sensibilibus perceptis dijudicet, illa ab invicem discernat, & sensationes sensuum exteriorum, eorumque sensibilia in absentia cognoscat: quæ ad nullum sensum proprium, & externum pertinere possunt. Nec enim sensus tactus inter album, & dulce discernit, prout sensus proprius est, sed quatenus conjungitur propinquius radici omnium sensuum, qui est sensus communis. Cum ipse tactus sit omnium sensuum fundamentum. Et esto quislibet sensus discernere potest inter ea, quæ sub similitudine proprii objecti cadunt: v. g. visus inter album, & nigrum: non tamen ea quæ sub diversis sensibus cadunt: v. g. visus inter album, & dulce: quia ad discernendum inter duo, utriusque requiritur cognitio.

55 Sequitur 2. quatuor tantum esse sensus internos; scilicet sensum communem, imaginativam, seu phantasiam, æstimativam seu cogitativam, & memoriam. Quod prob. S. D. 1. p. q. 78. art. 4. supponendo oportere dari actiones animalis, quot ipsi ad vitam animalis perfecti sufficere possint: cum natura animalis necessariis non deficiat: & secundum numerum hujusmodi actionum, quæ ad unum principium reduci queunt, distinctas potentias esse in ipso continendas: potentia enim per actus adæquatos, & distinctos diversificantur, ut supradiximus.

56 Quibus suppositis, numerum hujusmodi sensuum interiorum esse convenienter assignatum probat sic: Ad vitam animalis perfecti non solum requiri-

tur ut apprehendat rem in præsentia, sed etiam in absentia: unde animalia perfecta ad objectum absens moventur; quod non esset, nisi per aliquem sensum esset apprehensum: sed ad hoc requiritur, ut species interius recipiantur, ac conserventur in ipsorum sensibilibium absentia: ergo debet dari aliquis sensus interior præter sensus externos, qui rem præsentem tantummodo recipiunt: sed ad eandem potentiam non pertinet recipere ac retinere: quia illa quæ facile suscipiunt, malè retinent, ac conservant: ergo duæ sunt necessariae potentiae interiores, altera quæ formas sensibiles suscipiat, nimirum sensus communis: altera, quæ conserveat, nimirum imaginativa. Min. patet: nam humida bene suscipiunt, sicca autem bene retinent. Deinde necessarium est animali, ut quærat aliquid, vel fugiat propter quasdam intentiones, quæ sensu non percipiuntur, ut conveniens, & disconveniens non quidem ipsi sensui soli, sed animali; ut ovi sibi fuga consulere ab incurso lupi, & avi colligere palas ad nidos: ergo ad suscipiendas huiusmodi intentiones requiritur alius sensus interior, cum sensus communis non recipiat huiusmodi intentiones, & formas & imagines rerum sensibilibium, ab ipsius sensibilibium externis causatas. Et ad hoc destinatur æstimatoria: & cum sit necessarius alius sensus ad conservandum eas, requiritur memoria.

17 Sequitur 3. ex his sensibus sensum communem omnibus animalibus etiam imperfectis competere: tum quia his omnibus competit tactus, qui cum sensu communi maxime conjunctus est, & per ipsum discernens inter diversa sensata. Tum etiam quia ad sensum communem immutationes omnium sensuum, ceu ad commune terminum perveniunt. Phantasia etiam, seu imaginatis sensibilibus omnibus animantibus competit, etiam imperfectis, quæ decisa vivunt; si enim pungantur retrahunt se, motumque localem sortiuntur: ac per consequens phantasiam; quæ nil aliud est, quam motus factus a sensu secundum actum. Habent præterea appetitum, nam ad sensum necessario consequitur lætitia, vel tristitia; seu delectatio & dolor: necesse est enim

sensibile perceptum, si conveniens fuerit, afferre delectationem; sin minus dolorem. Vbi autem est dolor, & delectatio, ibi appetitum inesse oportet.

58 Est autem phantasia sensibilis duplex: altera, quæ determinatum sibi organum vendicat, abeuntibus sensibilibus eorum species conservans: & hæc animalibus duntaxat perfectis inest. Altera indeterminata, & confusa. Quæ animalibus imperfectis inest: quia in ipsis motus phantasiæ post apprehensionem sensus non remanet. Licet enim nonnulla istorum animalium opera quædam prudentiæ efficere videantur: hæc tamen naturali inclinatione, & instinctu præstant. Animalibus enim phantasia inest, prout localiter moventur: perfecta autem perfectè, & ex apprehensione termini determinati: imperfecta autem imperfectè moventur. Omnibus etiam animalibus competit vis æstimatoria, cum enim hæc apprehendat rationem convenientis, & nocivi, quam alii sensus non apprehendunt: sicut omnibus animalibus competit apprehendere nocivum, & conveniens; & illud appetere, vel fugere: ita omnibus competit æstimatoria naturalis. D. Thom. 2. de anim.

59 Quod attinet ad memoriam solis animalibus perfectis inest: quia memoria illis solis animalibus necessaria est, quæ ad distans motu progressivo moventur, ut vitæ necessaria provideant: non enim ad distans moverentur, nisi apud ea remaneret intentio præconcepta, ex qua ad motum inducuntur, ac eum continuant: quousque finem consequantur intentum: sic autem moveri solis animalibus perfectis convenit. Imperfecta enim sola imaginatione confusa quendam motum localem fortiuntur. D. Th. ibid. Caterum in hominibus sensus isti multò præstantius inveniuntur. Non enim sola phantasia sensibili, determinata, vel indeterminata præditus est: sed altera deliberativa, qua contuit, & inquirat quid agendum vel fugiendum, ut docet S. D. 3. de anim. lect. 16. ac perinde æstimatoria nobilior, quæ & cogitativa dicitur, ratioque particularis, quia est intentionum singularium collativa: conferre autem maxime proprium rationis est. Insuper memoria præstantior

in hominibus reperitur: nec enim sola memoria polleret sicut cætera animalia in subita præteritorum recordatione, sed etiam reminiscencia donati sunt secundum individuales intentiones. Et hanc eminentiam in illis etiam sortitur cogitativa: non per id quod est proprium sensitivæ partis, sed ob aliquam propinquitatem, & affinitatem ad rationem universalem secundum quandam refluentiam. Ideo non sunt aliæ vires, sed eadem perfectiores, quàm sint in aliis animalibus. D. Thom. 1. p. q. 78. ar. 4.

60 Pro horum intelligentia sciendum est, Divinam sapientiam conjungere fines primorum principii secundorum: ut docet D. Dionys. cap. 7. de Divin. nom. Omnis enim natura inferior in sui supremo ad infimum superioris naturæ attingit: prout de superioris natura, quanquam deficienter aliquid participat. Eapropter, tam ex parte apprehensivarum virium, quàm ex parte appetitivarum sensitivæ partis, aliquid est sensitivæ animæ competens secundum propriam naturam; aliquid vero prout ad deficientem, & valde modicam rationis participationem attingit, superius in sui infimo attingens. Id autem præcipue competit æstimatoriæ, & memoriæ in homine. Quod est in ipse per sensum communem a rebus sensibilium ab ipsis sensibus suscipiat; & eas in imaginativa conservet: prorsus ex natura sensitivæ animæ habet. Quod autem illas intentiones apprehendat, quæ sub sensum non cadunt, nimirum amicitiam & inimicitiam &c. hoc equidem est sensitivæ partis, attamen non secundum se, sed prout ad rationem quodammodo attingit. Vnde virtus illa in hominibus, cum sit perfectior ob conjunctionem ad animam rationalem, dicitur ratio particularis: in aliis autem animalibus æstimatoria. Et licet apprehendat singulare duntaxat, ipsum tamen apprehendit ut existens sub natura communi in quantum virtuti intellectivæ in eodem subjecto unitur. Vnde cognoscit hunc hominem prout est hic homo. Similiter quod memoria se extendat ad illa quæ non sunt præsentia, hoc ab accessu ad intellectum, seu rationem participat: unde animalibus perfectis duntaxat competit, ut quid supremum in cognitione

sensitiva. Licet perfectius homini conveniat, ut diximus. Ex quibus omnibus colligitur sensum esse veluti quendam intellectum deficientem: & per ipsum animalia cum hominibus conjungi. D. Th. loc. cit.

61. Sequitur 4. hujusmodi virtutes esse corporeas, & affixas organo corporeo. Omnis enim virtus habens situm in determinata parte corporis, cujus laesione operatio ejus impeditur, & cujus incolamitate salvatur, est virtus corporea, & sita in organo corporali: omnes supradictae virtutes animae sensitivae sunt hujusmodi: ergo sunt virtutes corporeae, organoque corporali affixae. Nec est mirandum de intellectu, & ratione; quae laesa, vel destructa media capitis cellula impediuntur: hoc enim per accidens se habet: quia videlicet corrupto phantasiae organo non remanet à quo phantasmata abstrahat, sine quibus pro hoc statu non potest rite intelligere.

62. De organis sensuum fuse satis actum est supra: unde hic à narratione prolixiori abstinemus. Qui plura desiderat, consulat Alamannium hic quaest. 74. ubi materiam hanc ex S. D. late profecquitur. An autem sensus isti reflexivi sint, infra discutiemus loquendo de intellectu. De appetitu autem sensitivo ibi agemus, ubi de voluntate, seu appetitu rationali nobis occurret disputatio.

QUÆSTIO XV.

DE PASSIONIBUS ANIMÆ
sensitivæ, scilicet somno, vigilia,
& somniis.

Quia in superioribus de anima sensitiva secundum se illiusque virtutibus fusè egimus, modo de illius passionibus differendum superest. Quæ etsi à Philosopho hic non edoceantur, sed in speciali tractatu, tamen, ne illotis, ut dicitur, manibus, Philosophi ab hac materia recedant, sub brevibus ipsam transcurramus.

ARTICULUS PRIMUS

De somno, & vigilia.

Vigilia est omnium sensuum exteriorum, vel saltem aliquorum solutio, & libertas. Somnus autem est: ligatio omnium sensuum exteriorum animantium quietem, & salutem instituta. Quæ definitiones desumptæ sunt ex Aristot. lib. de som. & vigil. ubi docet somnum esse immobilitatem sensuum, veluti vinculum: vigiliam autem esse solutionem eorundem, ac remissionem.

Dicitur somnus ligatio, vel vinculum sensuum exteriorum: quia isti in somno per se consopiti sunt. Cæteri autem sensus exteriores non sunt per se consopiti, ligati, ac impediti, seu organa eorum. Esto enim sensus communis impediatur ac ligetur, prout est radix sensuum exteriorum, & cum eis conjunctus, influens virtutem sensitivam, speciemque sensibilem, seu ipsorum forma, & perfectio: attamen ut coniungitur organum illius phantasie & imaginationis organo

non immobilitatur, sed imaginibus illinc reffluentibus immutatur, ac operatur componendo sensata. Præterea phantasia, & imaginatio non immobilitatur per se, quia sitæ sunt in partibus cerebri suapte natura frigidis, unde per se à frigiditate in somno dominante non immobilitantur. Multò minùs memoria, & intellectus: iste enim organo corporeo affixus non est, quod immobilitari per se possit. Etsi per accidens immobilitari dicatur, aut decipi, dum fertur super simulachra, velut super quidditates rerum. Memoria autem, etsi organo corporeo affixa sit, non tamen per se immobilitatur, sed per accidens: unde & in somniis agit.

3 Dicitur autem ligatio, seu immobilitas sicut vinculum: quia non est immobilitas potentia: movendi: sed remota frigiditate, (quæ est ut vinculum) gravante, & vinciente organa sensuum, mobilitas illis restituitur. Hinc distinguitur ab Epilepsia, & similibus morbis, in quibus est immobilitas potentia: quibus omnino præpediuntur spiritus sensiles, ac motivi ad organa descendere, ut mobilitatem restituant. Unde somnus absolutè non est privatio perfectionis movendi: sed potius dispositio non perfecta per calorem naturalem, & spiritus, qui in somno ad interiora retrahunt. Pro majori intelligentia nota quòd virtus sensitiva, cujus materia est organum, dupliciter considerari potest: primò ut forma tantum: secundò ut efficiens operum sensibilibus: & in somno sub ratione formæ organum est in actu: sed in potentia in ratione efficiendi. Fit autem in actu per spiritum, & calorem naturalem ad exteriora regredientem, cum suscitatur.

4 Dicitur omnium sensuum: si enim unus aut alter sensuum non sit consopitus, sed vigilans, & alertus, non erit somnus; sed vigilia. Dicitur, in quietem, & salutem animalis institutus: ut distinguatur à quibusdam morbis lethargicis, qui non sunt ad salutem; sed in perniciem ipsius animalis. Opposito autem modo vigilia dicitur solutio sensuum, vel sensus ad actus exteriores per reversionem caloris naturalis, & spirituum ad exteriora.

5 Somnus, & vigilia sunt passiones, nec solius animæ, nec solius corporis, sed conjuncti: & est per corpus ipsius animæ: somnus etenim, ac vigilia sunt ipsius sensus, qui est conjuncti; actio autem sensus est corporis, ut patientis, animæ autem ut discernentis. Quòd autem somnus, & vigilia sint passiones sensus prob. quia plantis non conveniunt, quòd sensibus careant. Hinc est quòd in somno magis animalia nutriantur; quia nutritiva in somno non immobilitatur, nec alligatur sicut actiones sensuum: unde sua opera perficere potest, non verò sensus.

6 Etsi autem somnus sit sensuum exteriorum passio, non tamen omnium æquè primò: licet omnibus substantialiter conveniat: sed primò & principaliter inest secundùm organum tactus: prout est fundamentum omnium sensuum, in aliqua sui parte, nimirum in principio unde oriuntur nervi sensitivi à cerebro: & cœunt cum nervo tactus. Et hoc pacto dicitur somnus etiam esse passio sensus communis prout cum tactu conjungitur. Sensibilia enim, quæ in organis propriorum sensuum determinantur, in organis sensus communis principantur. Ea propter frigiditas à cerebro descendens, primò afficit nervos sensitivos in sui principio, quod est anterior pars sensus communis: & langendo immobilitat, ac oppilat, non sinens spiritum sensitivum ad organum sensus communis ferri: unde hoc pacto somnus dicitur ipsius sensus communis passio. Esto autem primò sit sensus tactus, non tamen accidentaliter competit cæteris sensibus, sed substantialiter, & per ipsum: sicut animal dicitur Sorti accideri, etsi substantialiter conveniat, quia per hominem moritur: & hoc pacto somnus per tactum cæteris sensibus competit, omnes tamen per se somno afficiuntur, ac immobilitantur.

7 Hinc est quòd somnus omnibus animalibus inest; quia omnibus inest sensus tactus ita ut verum sit animal quandoque vigilare, & quandoque dormire, ut docet Philosophus; quia organum sensibile secundùm naturam necesse est aliquando languescere, & quiescere postquam egerint, ac actionem suam persenserint:

ripi: unde somnus, & vigilia alternant vices suas, & alternatim ipsis animalibus insunt. Quod & experientia ipsa testatur in omni animali, sive gressibili, sive volatili, ac natatili. Esto enim somnus sit ut privatio respectu vigiliæ, quæ est ut habitus, ut docet Aristot. Tamen non est ut privatio potentiæ, à qua non datur ad habitum regressus, sed ut privatio actus ipsius potentiæ, ut efficiens est operum sensibilium ad quam regressus est. Esto enim causas contrarias habeant, nimirum calidum, & frigidum, ratione quarum contrarie opponuntur; tamen formaliter se habent sicut habitus, & privatio circa sensibilitatem: oppositio enim privativa in omni contraria includitur. Unde non contingit aliquem simul dormire, ac vigilare: sicut nec privationem, & habitum eidem inesse.

8 Sed contra hoc obstare videtur, quod nonnulli inter somnum opera exteriora efficiant, quæ sunt vigilantium: ergo simul vigilant, ac dormiunt. Resp. ex D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 41. a. 5. part. 3. duo requiri, ut aliquis inter somnum huiusmodi opera vigilantium præster. Primum est vehementissimum, ac fortissima impressio alicujus præcepti in vigiliis, quod faciendum erat in somno. Alterum est solutio illorum sensuum, qui suum sensibile, etiam longe extans, percipiunt, ut visus & auditus. Omnis autem solutio sensus fit aliquo calore medio: unde caloris alicujus solventis ope id perfici necessum est. Duplex autem est calor solvens: unus naturalis, alter verò accidentalis. Naturalis adhuc duplex est: alter procedens à loco digestionis ad organa sensuum: qui in interioribus, extremitatibusque manuum, ac pedum non raro multum dominatur, & tamen non solvit sensus. Alius est qui non modo à loco digestionis, sed & à corde prorumpit, & ad caput extollitur: ubi formam, & impressionem virtutis animalis recipit, quæ in capite residet: & hinc erumpens ab anteriori, & posteriori parte capitis, ipsos sensus solvit, vigiliamque inducit.

9 Accidentalibus etiam duplex: unus procedens à loco digestionis, qui per corpus diffusus ipsum calefa-

ei: vel aliquam illius partem: præcipuè partes motivas, manuumque, ac pedum extrema: sed neque his solvit sensus. Alius est qui cum sanguine cholericò ad caput elevatur: & inde fertur ad organa virtutis animalis, solvitque sensus; præsertim illos, quorum organa sunt magis extrinseca; utpote visum & auditum: solvit etiam virtutem motivam, & liberam ad motum processivum reddit. Hujusmodi ergo passionis duæ sunt causæ: phantasma fortiter impressum; & sensus solutio à calore accidentali: & phantasma impressum quandoque linguam ad loquelam excitat, ac movet: unde quidam in somno loquuntur: quandoque os, ut in pueris qui fugere videntur. Itaque hi simpliciter dormiunt: quia per se eis causa somni inest: scilicet frigiditas immobilitans organa. Vigilant autem secundum quid: quia secundum quid insunt vigiliæ causæ: nimirum calor ille accidentalis; & phantasma impressum.

10. Accidit autem in his, quòd hujusmodi operum in somnis à se patratorum non recordentur; cum tamen cæterorum somniorum memorentur. Cujus causa est: quia videlicet somnis eis simpliciter inest: & ea somnia quæ tunc eis imprimuntur in virtute interiori, phantasia nimirum, simpliciter imprimuntur: unde expergefacti hujusmodi somniorum bene memorantur. At verò vigilia secundum quid ipsis inest, ut diximus. Unde ea opera sensibus nonnisi secundum quid, & per accidens soluta, imprimuntur. Eapropter eorum impressio à fortiori motu phantasiæ facillè deletur, & ideo horum non memorantur operum à se patratorum: Quòd autem in somnis non adveniat recordatio eorum, ut in vigilia patravimus: cum tamen in vigilia recordemur somniorum, ideo contingit: quia in somnis memoria nonnisi per accidens agere potest: unde facillè non potest memorari eorum quæ in vigilia præstitit: quia nequit reverti in rem exteriorem prius acceptam à sensibus cum intentione præteriti temporis. Quia quòd est exterius oportet accipere à sensibus: quòd est præteriti temporis à sensu communi: qui in somno non sunt soluti, ut diximus. D. Alb. M. loc. cit.

11 Ex hoc facile erit explicare causas, & modum somni, & vigilia. Cum enim quatuor sint cause, nimirum efficiens, materialis, formalis ac finalis, tot in somno reperiuntur. Loquendo de causis per se ipsius somni: causa efficiens illius est evaporatio, seu vapor è nutrimento exspirans, sursum elevatus ad cerebrum, & ibi in frigidatus, postea fluens ad organa sensuum, immobilitans, ac gravans ea. Revoca in memoriam ea quæ diximus supra, nimirum & ab hepate, & à corde fieri nutrimenti digestionem, & digestum per venas mesaraicas per corpus distribui. Quia igitur nutrimentum est humidum, & vaporabile, ideo calor cordis, vapores sursum ad caput attollit, qui in frigidantur ibi, & fluentes ad organa sensuum, gravant illa, ac immobilitant: & hoc pacto somnum efficienter causare dicuntur. Id ex eo probatur, quòd quedam edulia & potiones; ut lactuæ, buglosæ, mandragoræ &c. somnifera dicuntur, quia ex eis plurimus vapor sursum effertur, cerebrum suaviter irrigans, & ab eo fluens ad organa. Deinde pueri eo præsertim somno maxime laborant: quia calor in eis fervens est, & corpus rari, nutrimentumque magis liquidum ac fluidum, natura aquæ multum affluens: unde sursum fit multa vaporum exspiratio, quam somni causam esse dicimus.

12 Causa autem illius formalis est defectus spirituum sensilis, & caloris naturalis in exterioribus. Oppilatis enim & obstructis meatibus, per quos huiusmodi spiritus, & calor, ad exteriora ferebantur, ad interiora resiliunt; unde in exterioribus est defectus illorum, & ideo huiusmodi revocatio spirituum ad somnum, id est, que suavitatem conferre dicitur. Inde Algazel somnum diffinivit, retractionem spirituum ab exterioribus ad interiora. Causa autem somni materialis in qua sunt membra exteriora sensibilia, & motiva, quæ a somno immobilitantur. Finalis tandem illius causa est quies organorum, & recuperatio virtutum, sensibilis, ac motivæ, animaliumque quies; quod pulchrè descripsit Tertull. lib. de anim. c. 43. his verbis: *Somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, peccator operum, medicus laborum, cui*

giti. *refruendo dies cedit, nox legem facit, serens rerum etiam colorem.* Debet tamen somnus, ut ad hæc conferat, esse moderatus; aliàs si immoderatus, non parum valetudini officit. Laxat enim membra, calorem nativum hebetat, caput gravat, stupidos, socordes, obliviosos, & ad vitia proclives reddit, multaque alia mala, & incommoda adfert. Quemadmodum & vigilia, si immodicæ fuerint, & intempestivæ, spiritus exhauriunt, consumpto vitali sicco maciem invehunt, cruditates pariunt, vires labefactant, sensuum functiones debilitant, multaque alia incommoda mortalibus accumulunt. Videndi sunt Hyppoc. lib. 2. Aphorif. 3. Galen. com. 2. ad 1. Proreth. lib. 7. Aphorif. & lib. 7. Method. Averroës 6. collig. c. 4.

13 Dices: omnibus animalibus somnum inesse oportere supra docuimus, cum tamen non omnia cerebrum habeant: non ergo causa universalis somni efficiens potest esse ejusmodi evaporatio. Resp. D. Alb. M. loc. cit. a. 4. omnibus animalibus cerebrum, vel aliquid loco cerebri inesse. Licet in animalibus imperfectis valde imperfectum sit, cum hujusmodi animalibus, tum sensus exteriores, tum interiores, non omnes insint. Multæ sunt aliæ causæ somni efficièntes per accidens, quas latè prosequitur D. Alb. M. loc. cit. apud quem videri possunt.

14 Ex his patent causæ vigiliæ, & modus quo aliquis somno excitatur. Nam duplex illius causa assignari potest: altera per se, altera per accidens. Causa per se est complementum digestionis. Quia tunc segregatur sanguis tenuis, & purus ab impuro, ac corpulentus elevatur: impurus autem deorsum fertur. Ille sursus incipio enim digestionis calor est vehemens; & purum calidum impuro sursum trahit: ideo in hujusmodi materia fortificatur frigus cerebri expulso calido; unde ipsi sensus tunc gravantur. Sanguis autem subtilis, cum in fine digestionis remittitur calidum sursum elevatus, secum attrahens calidum per venas excurrit, & vigiliam inducit. De modo autem quo aliquis per vim aut clamorem excitatur potest esse difficultas. Quia non facile apparet quemodo clamorem percipiunt, cum sen-

senſus aut ſitus ligatus, ac immobilitatus ſit. Reſpon-
dent PP. Coimbr. lib. de ſom. c. 6. ex mente Gal-
ſii, Fracaſtorii, Buridani, & aliorum, inſtrument
ſenſuum externorum in dormientibus non omnino pri-
vari influxu cerebri, nec ita deſeri à ſpiritibus anima-
libus, ut aliqui ipsis non ſuppetant, quorum opera
ſenſus in actu ſiant, & ſenſibilia præſertim vehemen-
tia percipere valeant. Unde primò confuſe ſonum,
percipiunt, dein clariùs, & reſluentibus ab interiori
paulatim ſpiritibus animalibus ad ſenſum communem,
parent ad ſenſoria propria vitæ, & penitus evigilat.

15 Scitu dignum eſt an Adamus, ejuſque poſteri in
ſtatu innocentie ſomnum capturi eſſent? Negarunt
nonnulli apud D. Th. in 2. d. 19. q. 1. a. 3. quia non
fuiſſet in illo ſœlici ſtatu virium deperditio, aut labor,
ob quæ neceſſarius fuiſſet ſomnus. Attamen S. D. di-
ferre, & probabiliùs aſſerit ibid. & 1. p. q. 39. art. 3.
capturus fore ſomnum. Quem tamen labor aut laſſi-
tudo non induiſſet, ſed ſuauiſ nutrimenti evaporatio.
Qui plura de hac materia deſiderat conſulat. D. Alb. M.

16 Plura circa ſomnum dubia, ac problemata diſ-
ſolvenda proponi ſolent. Quorum conſilia breviter
diſſolvemus. Primum eſt. cur galli ſtato noctis tem-
pore expergeſiant, & canant. Omiſſis variis ſententi-
is, quæ videri poſſunt apud Scaligerum exercit. 229.
in Cardan. & Conimbricentibus loco cit. reſp. ex D.
Alb. M. lib. 23. de animal. tr. unic. tit. de gallo. Gal-
lum optimo naturæ inſtinctu, quo præditus eſt, unda-
& avis ſolaris reputatur, facile perſentire aut mutationes,
quæ ſtatis illis temporibus noctis accidunt, & muta-
tionibus Solis: & ideo cantu horas præſentit, & accidunt,
autem excutere, ut vigilantius canat. Quæſi-
tione autem ſolum inſtinctum naturalem velint PP. Conimbricen-
ſes ſpectare, & reduci, ut in cauſam, ſatis non capio:
cùm agere hoc modo ex inſtinctu non competat dor-
mientibus; ſaltem ſi perfectè agere debeant. De-
bet ergo in cœleſtem cauſam reduci, à qua talis inſtinctus
moveatur. Vide quæ diximus q. præced. a. 3.

17 Secundum eſt, cur melancholici parum dor-
miant, cum tamen ſint edaces, & multum cibum con-
ſument.

niat? Resp. ipsos frigida admodum compressionis
 est, unde vi caloris intestini non fit multa evapora-
 tio tenuium inducens. Vel si siccam ac prætorridam
 habeant temperaturam, nihilominus atra bilis, qua
 redundant, nutrimenti conceptacula obsidet, evapo-
 rationemque multam fieri prohibet. Idem ferè acci-
 dit in his qui multo cibo ventrem ingurgitarunt. Ca-
 lor enim nativus ciborum copia, velut strue liquorum
 oppressus tardè, ac segniter decoquit: unde vaporum
 copia sursum expirare prohibetur.

18 Tertium est, cur primus somnus arctior esse
 soleat? quia nimirum tunc sanguis impurus magis cum
 puro ascendit, qui paulatim decoquitur, & purifica-
 tur, unde in fine somnus non est ita arctus, quemad-
 modum in principio. Ex D. Alb. M. supracit.

19 Quartum est, cur tristitia somnum adimat, som-
 nus verò tristitiam levet? Primum evenit, quia tristi-
 tia propter vehementem imaginativæ occupationem,
 cognitionem impedit: imò & superiùs multi spiritus ef-
 flunt, quibus somnus impeditur. Quod ad 2. respon-
 det S. D. 3. 2. c. 39. a. 5. id evenire: quia, cum tris-
 titia repugnet vitali motioni corporis; quæcunque cor-
 poris affectionem in vitalis motionis statum vendicant,
 ea tristitiam oppugnant, minuuntque. Sic verò sese
 habet somnus. Quandoquidem reparat spiritus, quo-
 rum ministerio fit motus, estque commune nature sub-
 sidium. Speciatimque ob id tristitiæ allevamentum est:
 quia tristium rerum cogitationem amovet, & melan-
 cholicæ malitiam emendat, & spiritus tur-
 bide obscuros, causam sobolemque mæroris,

im est, cur somnus post nimiam & subi-
 s exinitionem, debilitatem, fractionem-
 que augeatur, imò & deliquium nonnunquam inducat?
 Quia nimirum somnus residuum illud caloris, quod in
 membris supererat, introrsum revocat, sicque moles
 corporis calore, & spiritu destituta collabescit.

21 Sextum est, cur matutinus somnus jucundior?
 Quia, videlicet, Solis remeantis propinquitas è nos-
 tris corporibus halitus soporiferos denuo excitat: si-

130 *Quest. XV. De Anima passivitate.*
eunt ex aliis corporibus vapores. Qui tuaves eunt
ad cerebrum, elati dulcem parant somnum. Vespertinus
autem somnus potissimum damnatur: quia im-
portuno potissimum urget tempore. Recedente enim
Sole, qui innatum calorem fovet, noxia omnia plus
incommodi afferunt; est autem omnis fere diurnus
sompnus noxius.

ARTICULUS SECUNDUS

De Somniis.

22 **S**omnium est passio somni, solis dormientibus
accidens. Describitur ab Arist. lib. de somn.
*Phantasma, quod est à motu simulachrorum, cum in
dormiendo fit in eo quod animal dormit. Vel ut aliis
verbis res explicetur: Somnium est phantasia, seu ima-
ginatricis facultatis operatio, qua phantasmata, sive
simulachra quaedam speculatur animali dormiente.*
Dicitur operatio phantasia, seu imaginatricis faculta-
tis: quia simpliciter non est passio intellectus: tum
quia in somniis res sub determinata quantitate, figura,
colore &c. percipiuntur: quod non est intellectualis
virtutis proprium. Tum etiam quia intellectus in somno
solummodo per accidens immobilitatur: & si quæ sit
in somno illius libertas, & solutio, non erit ordinata
ejus conversio ad ea, quæ in somniis apparent
phantasiis admixta, judicans de ipsiis phantasiis
ac de rebus: unde frequentissimè errat: ut
figurat, aut versificat.

23 Est etiam quodammodo sensu
sio: prout relationem, & ordinem ad
dicit. In vigilia enim est motus sensibilibus
ad imaginationem, ita ut principium sit in ipis sensi-
bus, & finis in imaginativa, ut in arte formarum
sensibilem à sensu communi acceptarum. In somno
autem est motus sensibilibus præceptorum ab ima-
ginatione ad sensum: ita ut principium motus sit ab
ipsa imaginatrice facultate, ad sensum autem termi-

23. Hac de causa Arist. docet motum somni esse velut motum vertiginis, qui ex pulsu, & tractu componitur: sensibilia enim primo a sensu communi ad imaginationem tendunt, qui motus est veluti pulsus; & postea ab imaginativa ad sensum communem refluunt, qui est veluti motus tractus. Sensus autem communis huiusmodi simulachra ad sensus proprios refert: unde in somniis videtur sibi homo sensuum exteriorum actiones agere; videlicet audire, videre, tangere &c. Eapropter somnium est simpliciter, & absolute imaginativæ facultatis, seu phantasie passio, ut principii, & causæ: aliorum sensuum non nisi per effluxum, seu refluxum simulachrorum ab ipsa; & intellectus per accidens, quatenus huiusmodi phantasmatibus immiscetur.

24 Sed cum experiamur nos in somniis, non solum res sensatas apprehendere: sicut cum quis inter dormientium videtur sibi intueri hominem districto gladio; sed etiam insensatas, ut cum quis eundem hominem percipit, ut hostem, & inimicum; quæ intentiones non sunt imaginativæ, sed æstimativæ, seu cogitativæ, & memoriæ, difficultas oritur; an etiam somnium sit æstimativæ, & memoriæ passio. Quidam affirmant; ita ut nonnunquam ambæ potentie circa eundem eventum occupentur: nonnunquam autem altera ipsarum tantum. Attamen per se, ac simpliciter somnia non esse ipsius cogitativæ, vel æstimativæ passionis, sed ipsius imaginativæ, & sensus communis dicendum est: quia sensibile phantasma in somno accipi debet, & secundum aliquid particulare in ipsa ratione cuius no. eatur sensus communis, & per ipsum species in sensus exteriores refluant. Quia verò æstimativæ, cogitativæque organa, imò & irascibilis, & concupiscibilis sunt valde propinqua organo phantasie, in eam reflunt intentiones ex ipsis ad phantasma, quæ ut conjunctæ cum aliquo sensato, seu sensibili particulari sensum communem movent: ut in exemplis adductis patet.

25 Itaque causa efficiens somni particularis est phantasma sensibile movens ipsum sensum commu-

semper in quantum sensibile est, & fluens à phantasia, seu imaginatrice ad ipsum principem sensum. Circa huiusmodi species duo inquirenda veniunt. Primum est quomodo illæ species fiunt in actu, & à quo, ut resfluendo in sensum communem, ipsum movere queant in ordine ad ipsos sensus proprios: videmus enim omnia sensibilia exteriora, ut sensus proprios immutare valeant, fieri actu per aliquid adveniens, sicut color lumine perficitur, ut actu visum immutare, ac movere possit. Resp. D. Albr. M. loc. cit. q. 42. quod simulachra interiora sunt in actu in imaginatrice facultate in qua conservantur: quia sunt species à materia separata: unde non requirunt proprium agens extrinsecum, cuius interventu ad actum reducantur; sed sufficit virtus communis, nimirum spiritus occurrentes; vel causa superior, ac cœlestis. Unde dispar est ratio de sensibilibus exterioribus: in quibus species sensibiles non sunt nisi in potentia, & non in actu, Unde ut actu proprios sensus immanent, agente proprio indigent, cuius ope & actione ad actum reducuntur. Nec tamen illæ species, quæ somnium inducunt sunt aliquid rerum adextra, sed earum imagines, ac similitudines; & per similitudinem istam ad rerum sensibilibus cognitionem reducimur. Ipsæ autem adventibus sensibilibus in imaginativa, seu thesauro & arca, fuerant conservata. An verò sensus interiores illas species de novo producant, vel aliquo modo agant illas, dictum est supra.

26 Secundum est quomodo illæ species ad sensum communem resfluant. Sunt qui dicant, ut imaginem à speculo ad oculum reflecti, ita simulachra à sensu phantasiæ repercui, redireque ipsa ad sensum communem. Alii credunt vehiculo sanguinis arteriarum reduci. Quæ videtur expressa Arist. sententia in lib. de somniis c. 3. ubi ait: *Dormientibus plurimam sanguinis copiam ad sensum principem delant, & una motiones illas descendere: quæ in ea materia continentur: alia potentia; alia actus.* Alio modo respiciunt Pl. Comibricenses lib. de somniis. Sed partium hæc nihil discrepant. Audiendus est D. Albr. M.

Articulus II.

... in hom. tr. I. q. 44. a. 1. ubi ait : Cum fiat, & evaporat à loco digestionis ad cerebrum, subtilis sanguis elevatur, & descendit ad interiora capitis animalis, cum quo progreditur animalis spiritus deferens similitudina phantasiae ad organum sensus communis, qui cum movet sensum communem fit somnium: & videtur sentiri forma delata à phantasia ad sensum communem. Cum autem ipse spiritus deferens formas sit de natura humidi aerei, & feratur cum humido & juvni sanguine, quasi vaporabili, motus simulachrorum in ipso est, sicut motus ramunculorum liquefacti salis in aqua calida. Cum enim in aqua calida liquefit sal, subtile elevatur sursum ex calido movente, & humido liquefaciente sicut ramunculus albus, & postea iterum residet ex natura gravis, quod est in terrestrae salis. Sic formae, & imagines descendunt descendente spiritu, & sanguine ab imaginatione ad sensum communem, & revertuntur ad cellam imaginationis, tanquam ad locum proprium in quo habent commanere. Quia verò hujusmodi motus fit in sanguine subtili, & spiritu, propter hoc unus motuum frequenter insequitur alium, & infringit ipsum: quemadmodum nubes super aliam immergens figuram centauri, vel hominis impressam permutat.

27 Varia sunt somniorum genera. Omissis variis Auctorum sententiis nobis dividenda videntur in Divina, Daemoniaca, Naturalia, & Animalia. Divina sunt, quae à Deo inspirantur, sive immediate, sive Angelorum interventu: ut somnia Iacob, Genes. 28. Ioseph, cap. 37. & similia, quae Deus immittit; ut rerum latentium, & futurarum praenotionem hominibus impertiat: vel aovas imprimendo species tum sensibiles, tum intelligibiles: vel componendo, & adunando eas, quae nobis antea inerat: intelligibileque lumen communicando, si ita opus fuerit. Angeli verò species imprimendo minime id praestant, & efficiunt: sed coadunando spiritu ministerio, qui Angelis quemadmodum & cetera corpora ad nutum obtemperant, ut docet S. D. I. p. q. III. a. 3.

8 Daemoniaca somnia dicuntur illa, quae à demoni-

nibus induuntur. Possunt verò ab eis induci cogitationes, quo ad Angelos: cum utriusque firmam naturam, ac virtutem habeant; tametsi non eundem finem spectent. Angeli enim gloriam Divini numinis, hominumque in iis, ut & in cæteris rebus quærunt: demones autem his omnino contraria. Ac duo potissimum sunt, quæ illi impuri, ac nefarii spiritus somniorum interventa assequi nituntur. Alterum est hominum, si mentes non possint, saltem corpora, obscenis cogitationibus, & voluptatum illecebris contaminare. Aliud est ignaros homines vana superstitione imbuere: si eos aliquorum somniorum eventu ad irrogandam iis fidem pellexerint.

29 Naturalia somnia dicuntur, quæ ex affectione corporum, temperamento, humorum incursumibus, aliisque huiusmodi nascuntur. Nam ij, quos melancholia infestat, somniant tristitia; ut funera, caliginem, tenebras. Qui flava bili redundant, iras, iurgia, inimicitias. In quibus est sanguinis redundantia, videre sibi videntur rubentia, ignes, combustiones. In quibus multum insidet pituita, aquas, natationes, pluviam, & id genus. Similiter quibus animas vis humorum multitudine premitur, gravia quædam ferre onera sibi videntur: & contra qui levi, tenuique temperamento sunt, nunc volare, nunc velocissimo cursu se ferri purant.

30 Animalia somnia dicuntur, quæ versantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Hæc namque simulachra, ut sunt recentia, ita plerumque magis movent. Ad id genus pertinent somnia rerum, aut personarum, in quas odio, amore, timore, aut spe vehementer afficimur. Cum similiter & horum species, ob assiduum ipsarum usum, valde acuatæ sint, & ad excitandam potentiam efficaces. Tunc liberales & magnifici somniant se aliis largiri: mendici petere: cantores canere: Philosophi disputare: alii pecuniam congerere; alii alia similia. Unde Arist. 1. Ethic. c. 13. bonorum hominum ait somnia meliora esse, quam aliorum: propterea quòd consilia, quæ ad virtutum officia exercenda sollicitè agitant, eadem eis

Somno occurrunt. Videndus est D. Alb. in sum. de hom. tr. 1. q. 49. & 50.

31 Ex his deducitur solutio quorundam problematum, quæ in hac materia proponuntur. Quorum primum est, cur nonnulli tota vita non somniarint? Duplicem causam assignat Philosophus: alteram ex parte corporis: alteram ex parte animæ. Quod ad primam spectat, illi feruntur non somnare, qui completa cibi digestionem somno nequaquam indulgent, ob nimium calorem in loco digestionis vigentem toto vitæ curriculo: qui dum elevat, & sursum tollit vapores, deorsum quidem feruntur, sed iterum ab eo sursum attolluntur: ideo profundus eos occupat somnus, nec somnio locus relinquitur. Quod ad 2. spectat, imaginatricis facultatis debilitas in causa est: quæ non est formandis imaginibus fortiter moventibus idonea.

32 Hac eadem de causa quibusdam in juventute somnia non accidunt: quibus tamen videntur, cum ad profectam devenerint ætatem; quia nimirum redundantans, & vegetus in juvenibus calor simul & unum purum cum impuro ad caput sustollens, fortem ac vehementem inducendo somnum, somnia prohibet. In istis autem remissus hujusmodi calor non nisi purum, præsertim dum somnus ad finem pergit, elevat; in quo facile resultant somnia inducunt.

33 Pueris quoque rarè somnia contingunt. In his enim prædominium equidem est humidi labilis, ac fluxibilis; veruntamen vegetus in eis calor in somno vires nimias accipiens hocce humidum cum impuro ad caput sublata commiscet: unde formæ resultare, ac imprimi non possunt: indeque somnia prohibentur. Eadem præsertim de causa in fine somni contingunt sæpius somnia: quia videlicet in principio digestionis invaleicens calor purum cum impuro permiscet: perturbatusque vapor sursum elatus non facile impressionem formarum suscipit, nec bene. In fine autem somni, cum sanguis impurius deorsum ruens, subtilis, ac purus sursum fertur, spiritus animalis purior evadit: simulacraque in somnis resultant, ac moventur de novo.

34 Secundum est, cur quædam incerta quædam somnia, ac prorsus inordinata fortiantur? Resp. D. Alb. M. loc. cit. q. 45. duplici ex causa id evenire. Prima ex parte corporis se habet: quia videlicet fluxibilis complexio inest, facileque mobilis: unde inundantes, ac irrupentes varix figuræ, rerumque simulacra diversa sese infringunt, instabiliaque efficiunt somnia. Quod potissimum juvenibus, puerisque accidit; iisque qui desideriorum varietate fluctuant & agitantur. Secunda est mentis instabilitas: quia videlicet sibi inconstans vero parum adhæret; unde mendaces somniis falsis plurimum deluduntur. Quod autem nonnullis multa accidant somnia, evaporatio debilis in causa est; vel digestio completa: in his enim motu imaginationis intenso, apparetribusque crebro phantasmatis somnia plurima fiunt.

35 Tertium est, cur nonnulli somniorum proflus non rememorentur, alii verò facile somnia in memoriam reducant? Resp. D. Alb. lib. 2. de somn. & vigil. tr. 2. c. 5. id contingere, quia videlicet motu aliquo fortiore superveniente perceptio imaginum in somno conspicuarum intercluditur: idcirco eos qui post somnum forti aliqua agitatione præveniunt, antequam eis relinquatur locus in memoriam sua somnia revocandi, omnino somniorum oblivisci: præsertim si ad finem somni acciderint somnia. Et contraria autem causa, nimirum quiete facile in memoriam somnia reduci, præsertim si eorum imagines fuerint fortiter impressæ, & non obturbatæ spissis, ac divaricantibus vaporibus ad cerebrum subiens.

36 Quartum est, cur dormientes aliquando graviter conflitentur, quasi oppressione dæmonis cubantis, & vocem ac spiritum intercludentis, aut alicuius rei similis pondere? Resp. quia potissimum post affluentem satietatem multus sanguis, aut spiritus, ob defectum coctionis parum defæcatus, propterea obscurus, ac tetricus in cerebrum evadit, ipsumque gravat: atque accubatu suo terrificam illam imaginem movet. Et quia parva in somnis magna apparent, videtur sibi, qui ita est affectus, superinjecta

in ore premi, ac suffocari, eluso phantasticè sensu, à quo labore, ut se expediat, & ut lemures illos, aut striges, quibus se opprimi imaginatur, excutatur, conatum facit, ac nonnunquam diu luctatur, & suspiria, ploratusque gemebundus edit, & sicclamat. Nec se omnino excitare potest, multo halitu vias spirituum obsidente; imò & pravo humore cor, pectoris musculos, dorsum, & tendones simul occupante. Quoniam autè istiusmodi affectiones ex stomachi incoctione, & humorum colluvie originem habent, solum graviorum morborum anteaambulones esse. Ita ex Fracastorio, Christophoro à Vega, & aliis rem decidunt PP. Conimbricens. lib. de somniis c. 6.

37 Quintum est, cur ea, quæ somno percipiuntur, multò majora & vehementiora judicentur, quàm ipsa sunt: v. g. pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulum dulcis, dormientibus ut mel sapit: exigua sciat ut tonitrua reboare videntur: & si tantillum caloris aliquam partem corporis occupet, videtur sibi quod per ignem, aut ardentem prunas incedat? Res in obrusum sensum, dum nequit sensilium differentias exactè internoscere, ac discernere, se ad id conferre, quod in quovis genere notissimum est: qualia sunt in his, quæ sub sensum cadunt, objecta majora, atque acriora, magisque sensum ipsum immutancia.

38 Sextum est: quare sub lucem clariora habemus somnia, minùsque distorta, & inepta? Resp. quia minùs iam somni decursu vaporum copia, factaque remissior spirituum agitatio non ita sensuum internorum functiones turbat. Opposita de causa ineunte somno, præsertim si post cibum imus cubitum, non fit somniamus, quia vehementior vaporum agitatio non sinit exhibere se se imagines, sed ut in aqua, mota, & agitata evanescent.

39 Quod ad divinationem somniorum spectat, res procul ardua est, & difficilis explicatur: ut satis superque ostendit summa de hac re Autorum dissensio, qui potius balburiendo, quàm aliquid determinando pronuntiant. Imò & ipse Philosophorum Princeps,

in ceteris difertus, parcus admodum in hac materia fuit. Hinc Socrates hanc Deorum scientiam nuncupavit, qui etsi Deorum iudicio sapiens habitus sit, tamen in publico Atheniensium cœtu se hanc post tot atlantatos labores nondum fuisse adeptum confessus est.

39 Duæ potissimum de somniorum divinatione fuerunt inter Antiquos sententiæ. Prima fuit Xenophanis Colophoni, & Epicureorum, qui cuncta somnia aiebant nullius prorsus esse significationis, & ideo contemnenda. Secunda verò è diametro hinc opposita, asseruit nullum esse prorsus somnium, quod alicuius futuri eventus prognosticum non esset. Primam damnant Sacræ paginæ, dum ipsæ quamplurima somnia ad indicia futurorum eventuum nobis enarrant, ut somnia Pharaonis, Iosephi, & alia huiusmodi. Secundam pariter sententiam præcludunt, & damnant varia S. Scripturæ testimonia. Nam Ecclesiast. c. 1. dicitur: *Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates.* Et Ecclesiastici 34. *Somnia extollunt imprudentes. Quasi, qui apprehendit umbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mendacia &c.* Communiter Peripatetici multa esse somnia fatentur prorsus vana absque ulla futurorum significatione: aliqua verò esse significativa. Et hæc in duas classes distribui possunt. Quædam apertam, & claram significationem sortiuntur: ita ut cuique scienti somnium, ejus significatio facile pervia occurrat. Hujus generis multa narrantur somnia à Deo, vel Angelis immissa, ad erudiendos dormientes de eventibus futuris. Alia sunt ænigmatica, & obscuræ prorsus significationis: ita ut cuique scienti somnium non statim, aut facile ejus significatio pervia sit, & aperta sed multa indagine, ac sollicitudine opus sit ad ejus interpretationem veram interno-scendam: hujus generis fuit somnium immittum Pharaoni de vaccis; & somnia Pincernæ, & Pistoris de quibus Genes. 40. sermo habetur.

40 Quomodo autem ex somniis huiusmodi cognitio futurorum eventuum colligi possit, res est explicatu haud facilis. Nota ex D. Alb. M. tr. 1. sum. de hom. quæst. 48. art. 1. quod somnia significantia triplicem

ad sua significata ordinem inducunt; scilicet causa signi, & incurfus accidentalis. Illius enim, quos cognoscitur, aut habetur cognitio ex propriis, aut ex communibus. Si ex propriis, tunc per causam dicitur cognosci. Si autem ex communibus, id fit aut per propinqua, vel remota? si per propinqua? eius tunc cognitio ex signis haberi dicitur, quia propinqua accidentia sunt signa. Si verò per remota, tunc cognoscitur per incurfum accidentalem. Si cognoscatur per causam: vel ex parte corporis, vel animæ causa se tenet. Ex parte corporis quidem: ut cum aliquis somniat se in ignem projectum; vel mel comedere: quod nimirum calor immodicus occupet corpus, vel corporis partem; aut phlegma dulce in palatum, & linguam illabatur. Et alia id generis signa, quæ naturales somniantium complexiones, aut ingestos cibos digestosque consequuntur. Id enim quod per se efficit complexio, id cibus per accidens præstat. Causa verò, quæ est ex parte animæ duplex est: nimirum ex parte scibilium, & ex parte operabilium. Ex parte scibilium, cum videlicet inquisitio aliquorum in vigilia præcessit, & motus morum in somniis accidit: & in eis futura scivina indicantur. Ex parte operabilium autem, cum dispositio aliquorum operabilium in vigilia præcedit, & motus simulachrorum eorundem in somniis futuram operationem præmonstrat.

41. Signum verò triplex est: nimirum in Cælo, elementis, & somniante. In Cælo quidem, cum Sidera motu suo diversaque dispositione imaginationem dormientis mutant, & simulachra quædam rerum sensibilem producat his impressionibus conformia. In elementis, ut cum ex aëre continenti, & ambiente huiusmodi immutatio provenit, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 5. Signa verò ex parte somniantis sunt dispositiones quædam modicæ, quæ non nisi inter somnia percipiuntur; ut exempli gratia, si quis somnians ignem futuram hanc interpretetur: aut somnians se incurrisse in os putridum, aut scorpionem, futuram detractionem, aut falsi criminis impositionem interpretetur. Accidentalis autem incurfus est de his, quæ præul sunt tempore,

vel lico: & quorum notitia nostram prudentiam superare videtur: et navalis belli futuri præcognitio, aut regni subvertendi, ut accidit in somnio Nabuchodonosor.

42 Igitur somnia quæ causas naturales intrinsecas, & proximas habent, imò & extrinsecas, sicut motus Cælorum, Siderumque ac elementorum impressiones, aliquid portendunt, & quousque eorum causalitas se extendere valet, absque Dæmonum invocatione tacita, vel expressa, ex eis futuros eventus conijcere licet, ut docet S. D. loc. cit. At verò ex somniis, quæ ex solo incurfu accidentali eveniunt de rebus illis, quarum præcognitio omnem cognitionem humanam exuperat, notitia haberi nequit absque divina revelatione: ut docet D. Alb. M. loc. cit. Unde vanitate, ac superstitionis vitio non caret velle quidpiam scire per hujusmodi insomnia, ut colligitur ex eodem S. D. loc. cit. Si quis plura de hac materia scire desideret adeat D. Th. Interpretes loc. cit. Raphaelem à Turri ibid. D. Alb. M. loc. cit. & lib. 3. de som. & vigilia per totum.

QUÆSTIO XVI.

DE ANIMA RATIONALI,

seu intellectiva secundum se, &

illius potentiis in communi.

Postquam de ipsa anima sensitiva, illiusque potentiis, ac passionibus sermonem fecimus, nunc de anima rationali, seu intellectiva, ipsiusque potentiis differendum est.

ARTICULUS PRIMUS

*Vtrum anima rationalis seu intellectiva. si. per se
subsistens, & spiritualis, seu insorporea.*

I S' Upponimus id quod apud omnes notissimum est, nimirum animam rationalem seu intellectivam esse. Cujus tanta dignitas est, ut ad divinam similitudinem proprius accedat, sitque veluti totius divini operis summa: *Rectè*, inquit Ambrosius epist. 38. *navissimus creatus est homo, quasi totius summa operis.* Et licet Angelus naturam præstantior sit, nescio tamen quid in anima rationali peculiare eluceat, quæ hominem non modicum super alia condita extollit, ut idem Ambrosius pulchre effatur in Psalm. 118. *Celum*, ait, *non ad similitudinem, homo ad similitudinem. Angeli ad ministerium, homo ad imaginem. Esto & Angeli ad imaginem, Scriptura tamen de homine locuta est, quod sit ad imaginem. Habemus nempe aliquid, quod forsasse non habent.* Hoc ipsum eleganter observavit D. Gregorius Nyssenus lib. de opif. hom. cap. 16. ubi ait: *Quia honorum ipsorum multa probatur esse congestio, quæ non possit numero facile comprehendere, idcirco generali quadam voce universa Scriptura complectens significare curavit, cum ad imaginem Dei hominem factum retulit: hoc enim aequale est ac si diceret, humanam naturam omnis boni factam esse participem. Nam si Dei natura perfecta quadam copia est honorum omnium, homo autem ejus est imago, hand dubie simulacrum hoc princeps exemplum ita referet, ut & ipsum bonis omnibus abundet. Itaque in nobis est expressa omnis honestas, omnis virtus, omnis sapientia: quidquid denique præstantissimum comprehendere vi intelligentiæ potest. De hac ergo impræsentiarum inquirimus, num sit aliquid per se subsistens atque incorporeum sive spirituale.*

2 Notandum ex S. D: 1. p. q. 29. a. 2. c. & quæst. 2. de pot. a. 1. c. subsistens illud dici, quod non in alio, sed in se existit. Unde est aliquid distinctum contra

ac idens, cui debent esse in alio tanquam in subiecto inherens, & etiam contra formas materiales, quæ in se non habent esse aliquod absolutum & independentis à corpore sed tantummodo in illo: quocirca sensus difficultatis est, utrum anima humana sit quædam substantia, non quidem sicut forma corpora, sed spiritualis & incorporea, habens esse per se absolutum & independentis à corpore, seu per se existens, & proprias operationes independentes ab ipso habens & exercere valens.

3 Animam humanam esse aliquid subsistens ex antiquis Philosophis negaverunt specialiter Empedocles & Galeus. Et enim Empedocles suam de primis rerum principis opinionem insequutus asseruit animam esse quidpiam ex quatuor elementis concordiaque ac discordia constans, seu harmoniam quandam: cui consensit Dinarchus Philosophus ut autor est D. Gregorius Nyssenus lib. 2. Philosoph. & refert D. Thomas lib. 2. coar. gent. c. 64. Galeus autem lib. de loc. affect. cap. 6. animam esse sensit quoddam qualitarum corporis temperamentum: quanquam lib. 7. de usu part. cap. 8. dubius hæret, atque naturam ipsius animæ satis compertam, non habere ingenuè fateatur. Quocirca uterque ipsam animam quoddam accidens fecisse videtur, & subinde aliquid non subsistens, sed in alio esse habens.

4 Sed hæc positio, inquit S. D. q. unica de anim. a. r. state non potest, nec quantum ad animam vegetabilem, cuius operationes oportet habere aliquod principium, qualitates activas & passivas superregrediens, quæ in nutriendo & augendo instrumentaliter duntaxa. Te habent, ut dicitur lib. 2. de anim. tex. 49. & 50. complexio autem & harmonia qualitates elementares non transcendunt: nec etiam quantum ad animam sensitivam, cuius operationes propriæ sunt in recipiendo species intentionaliter & sine materia, ut probatur ibidem tex. 120. qualitates autem activæ & passivæ, cum sint ipsius materiæ dispositiones ultra materiam se non extendunt: & multominus quoad animam rationalem spectat, cuius operationes propriæ sunt intelligere & abstrahere species non solum à materia, sed etiam à conditionibus

materialibus individuantibus, quod ad cognitionem, universalis requiritur. Quinimo adhuc aliquid amplius propriè in anima rationali considerare opus est; quia non solum absque materia & conditionibus materiæ species intelligibiles recipit, sed nec etiam in propria ipsius operatione corporale aliquod communicare organum possibile est; ea scilicet ratione ut aliquod corporeum sit organum intelligendi, quemadmodum lib. 3. de anima tex. 6. demonstratur. Quocirca oportet ut anima intellectiva per se agat, utpote propriam absque corporis communionem operationem habens. Et quoniam unumquodque agit in quantum existit actus, necesse est ut anima intellectiva habeat esse per se absolutum à corpore non dependens. Formæ enim quæ habent esse à materia vel subiecto dependens, per se operationem non habent. Non enim calor agit sed calidum, ut statim amplius declarabitur.

5 Quapropter posteriores Philosophi iudicaverunt, partem animæ intellectivam esse aliquid per se subsistens. Ita habetur ex Arist. lib. 3. de anima tex. 19. & 20. Quod prius asseruit Plato constituens ipsam animam immortalem & per se subsistentem, ex eo quod seipsam moveat, hoc est, ex seipsa operetur. Sed tamen in hoc inter se dissenserunt, quod Plato, nedum animam per se subsistentem fecit, sed etiam ei completam speciem naturam arrogavit, cuius oppositum sensit Aristoteles, animæ tribuens quod possit per se subsistere, non autem quod speciem completam fortiarur, sed corpori ad complementum speciei adveniat. Quæ postea opinio in Scholis, præsertim Peripateticorum receptissima fuit: & apud Patres & Catholicos Doctores ita invaluit, ut oppositum errori tributum fuerit: quemadmodum videre est in Decret. 24. quæst. 3. cap. *Quidam hæretici*, ubi opinio asserens animam non esse spiritualem & incorpoream, sed corpoream & per se non subsistentem inter hæreses refertur, & Tertulliano arrogatur.

6 Concl. Anima humana est quoddam principium, incorporeum & subsistens, seu per se existens. Sumitur hæc veritas ex S. Scriptura, quæ sæpe sapius animam rationalem vocat Spiritum utpote psal. 145. *Exibit*, inquit,

quit, *Spiritus ejus, & revertetur in terram suam.*
 Vt Hieronymus: *Hic Spiritum pro anima ponit; Pa-
 ter in manus tuas commendo Spiritum meum.* Item,
*Ecclesiast. 12. Revertatur pulvis in terram suam, unde
 erat, & spiritus redeat ad eum qui dedit illum.* Et ite-
 ram ad Rom. 8. c. *ipse Spiritus reddit testimonium Spi-
 ritui nostro.* Sed in sacra Scriptura Spiritus hominis di-
 stinguatur contra carnem sive corpus, ut patet ex illo
*Isaia c. 31. Aegyptus homo est non Deus, & equi eorum
 caro est non spiritus.* Et Lucae 24. *Spiritus carnem &
 ossa non habet:* Et tandem ad Galat. 5. c. *Caro contu-
 pscit adversus Spiritum:* ergo anima rationalis est spi-
 ritualis & per se subsistens, & non forma corporea,
 aut corpus.

7 Idem sumitur ex Concilio Constantinopolitano VI.
 act. 11. ubi expressè docetur quòd Verbum Divinum as-
 sumpsit carnem & animam rationalem atque incorpo-
 ream. Idem habetur in Concilio Lugdunensi, & refer-
 tur in Clementina unica de sum. Trinit. ubi dicitur, quòd
 Verbum Divinum assumpsit corpus & animam intelle-
 ctivam. Præterea in Concil. Lateran. sub Innocentio
 III. Et habetur in Extrav. de sum. Trin. & fide Cathol.
 Firmiter, ait, credimus, quòd Deus de nihilo condidit
 creaturam Spiritualem & Corporalem, Angelicam vi-
 delicet & Mundanam, & deinde humanam quasi com-
 munem ex Spiritu (hoc est anima) & corpore constitu-
 tam. Idem asseruit Clemens Apostol. constitut. lib. 7.
 cap. 11. Animam, inquit, in nobis confitemur exper-
 tem corporis & immortalitate præditam, nec interitu
 deleri sicut corpora, sed immortalem esse, utpote ratio-
 nis participem & sui compotem.

8 Idemasserunt communiter Patres: D. Dionysius
 lib. de divin. nom. cap. 6. D. Martialis, licetus Aposto-
 lus in epist. ad Burdegalenses cap. 8. Arnobius lib. 2.
 advers. gentes. D. Basiliius hom. de Paradiso ubi ait:
*Illuc posuit hominem quem finxerat. Alibi finxerat, il-
 luc autem illum introduxit. Quemadmodum est Luminis-
 ria seorsum fecit Deus, & postea in Firmamento locavit,
 ita & hominem pulverem quidem finxit è terra, posuit
 autem in Paradiso.* Notandum verò quòd non dicitur

est, quem fecerat, sed quem finxerat, quem enim fecerat secundum imaginem suam fecerat. Is autem corporealis non est, & quod corporale non est, loco non circumscribitur. Nam comitatur quidem quod factum est sumentum, hoc est, anima fictum corpus. Simul enim est, quod compositum est, peculiariter tamen corporum est locus. Anima vero appendicis modo in loco est propter habitum, quem habet ad corpus, non propter naturam suam. Idem docet serm. in verb. Mos. Attendite: Incorporeum, inquit, nosce ante omnia Deum ex anima tua incorporea tibi inexistente. D. Greg. Nazian. orat. 42. D. Gregorius Nyss. lib. de anim. & resurrect. & lib. de opif. hom. D. Damasc. lib. 2. fidei orthod. cap. 12. Origenes lib. 7. cont. Cels. D. Hieronymus in epist. ad Pammachium, ubi contrarium Origeni tribuit. D. August. lib. 10. sup. genef. ad lit. cap. 25. epist. 157. & lib. de hares. c. 86. D. Ambros. lib. de Noe & arca c. 25. & lib. de Isach & anima cap. 2. D. Gregorius Mag. lib. 4. Dialog. cap. 5. *Natura quippe anima, inquit, invisibilis est. Et infra. Dubitare non debes (scil. Deum) invisibilia obsequia habere. Debent quippe ea, qua ministrant, ad eius similitudinem tendere cui ministrant: ut & qua invisibili serviunt, esse invisibilia non dubitentur. Hac autem, qua esse credimus, nisi Sanctos Angelos & Spiritus iustorum.* Idem asseverant uno ore Theologi cum D. Th. 1. p. q. 75. a. 2.

9 Probat S. D. imprimis autoritate D. August. lib. 10. de Trinit. cap. 7. ubi ait: *Quisquis videt mentis naturam & esse substantiam, & non esse corpoream, id est, non minorem sui parte minus occupare loci spacium, majusque majore, videt eos qui opinantur eam esse corpoream, non ob hoc errare quod mens desit eorum notitia, sed quod adjungunt ea sine quibus nullam possunt cogitare naturam, sine phantasiis enim corporum quidquid visi fuerint cogitare, nihil omnino esse arbitrantur.* Ex quibus sic: quod est substantia & est incorporeum, est per se subsistens: sed anima humana est substantia, & est incorporea, ut constat ex D. Augustino, & aliis Patribus, Conciliis, & S. Scriptura, supra adductis: ergo anima humana est subsistens. Vide lector, quomodo

multo testimonia quæ probant animam esse incorpoream, cum in concessio sit etiam esse substantiam, probare manifestè animam esse subsistentem; unde jure à nobis adducta esse.

10 Deinde probat S. D. ratione, quæ in hunc modum deduci potest: Anima est principium intellectualis operationis: sed id quod est principium intellectualis operationis oportet esse incorporeum & subsistens: ergo anima est incorporea & subsistens. Maj. est Arist. lib. 2. de anim. tex. 24. dicentis: *Anima id est, ut patet, quo vivimus & quo sentimus, ac intelligimus primò.* Min. verò prob. quoad 1. p. scil. quòd debeat esse incorporeum: Principium intellectualis operationis esse corporeum duplici duntaxat ratione intelligi potest: primò quidem, quoad esse seu naturam suam, hoc est, quòd secundùm naturam suam & esse sit aliquod corpus; secundò non quoad naturam & esse, sed quoad instrumentum seu organum cognoscendi, quo utitur & in quo residet, sicut visus in oculo: sed nullo ex his modis principium intellectualis operationis potest esse corporeum, scil. neque ut corpus, neque ut virtus affixa organo corporeo: ergo principium intellectualis operationis debet esse simpliciter incorporeum. Min. prob. imprimis nequit esse corporeum, quoad naturam & esse: quia homo per principium illud intellectuale omnium corporum naturas cognoscere potest: sed quòd naturas omnium corporum cognoscere valet, nequit esse aliquod corpus secundùm suam naturam & esse: ergo principium illud intelligendi nequit esse corpus, seu aliquid corporeum secundùm naturam & esse. Maj. patet, quia homo per intellectum potest cognoscere corpora simplicia, & composita, animata & inanimata, caelestia ac sublunaria, ut experientia constat. Minor verò prob. quidquid apprehendit aliquid, primò est in potentia illud, deinde in actu: sed nulla virtus corporea est potentia omnia: ergo omnia apprehendere nequit. Major patet, quia quælibet potentia apprehensiva nata est moveri ab apprehensibili mediâ specie: sed nihil movetur ad aliquid, seu ab aliquo, nisi sit in potentia ad illud, cum

motus

motus sit actus entis in potentia : ergo quod apprehendit aliquid , primò est in potentia ad illud . Deinde , quia si aliquid ei actu in illet , aliorum cognitionem impediret , sicut lingua humore cholericò , & amaro affecta aliquid dulce percipere non valet , sed ei omnia amarorem sapiunt .

11 Minor verò prob. omne corpus seu natura corporea habet naturam determinatam circa determinatum objectum , ultra quod se extendere nequit ; cum nil ultra suam speciem agat : sed quod est determinatum ad unum , non est potentia ad omnia , sive corporea , sive incorporea : ergo nulla virtus corporea determinata ad corporalia secundùm se est potentia ad omnia , sive corporea , sive incorporea : ergo cum intellectus sit potentia ad omnia illa ; apprehendatque tam substantialia , & essentialia rei , quàm qualitates corporeas , & sensibiles secundùm quidditates suas , non erit corpus , aut virtus corporea dependens à corpore in operando : ergo neque in essendo . Conseq. prob. aliquid eo modo operatur , quo est : quoniam operari non est nisi entis in actu : unde non dicimus quod calor calefaciat , sed calidum , quia calor in re non est actu , sed calidum : ergo si per se operetur , per se erit , ac subsistet .

12 Deinde quòd nequeat esse virtus corporea , ut virtus affixa organo corporeo prob. supponendo quòd in qualibet virtute corporea seu potius organo illius est quaedam certa complexio , & proportio , ratione cujus est susceptiva proprii sensibilis in linea intentionali : alia enim est complexio in organo visus , alia in organo auditus , alia in organo sensus communis , imaginationis &c. corpus enim ex se non sentit , nec sensata percipit nisi mediis qualitatibus sensitivis : & hæc nata sunt immutari à qualitatibus extraneis sensibilibus objectorum ; ut explicuimus supra . Vnde experimur , quod destructa complexione organi , jam non sentiat , nec percipiat sensibilia , aut immutetur ab illis . Quo supposito :

13 Sic efformo argumentum : omne corpus , seu virtus corporea in ratione sensitivi determinatam ha-

bet naturam, ac complexionem organi, qua constituitur a ratione sensitivi; ita ut quælibet qualitas extranea immutet ipsam, nisi vertatur in naturam; ut calor in Ethico: imò si sit qualitas extranea excellens, dum actu afficit ipsum, prohibet operationem illius debitam, ut patet in exemplo adducto de lingua amaro affecta, cui omnia sapiunt amara: ergo si principium intellectualis operationis sit corporeum, affectum esse debet certa qualitatum sensibilium complexione, quia quodlibet organum corporeæ virtutis eam habere debet: ergo dum erit actu affectum specie aliqua particularis sensibilis actu immutante ipsum, non poterit apprehendere qualitatem aliam advenientem: sed intellectus, sive anima apprehendit non solum hoc sensibile particulare, sed & quodlibet aliud, imò substantias incorporeas ut abstrahunt à ratione sensibilis; & dum afficitur specie unius objecti, non prohibetur suscipere species alterius: ergo non potest esse virtus apprehensiva corporea, ac particularis.

14 Conf. virtus corporea quælibet est coarctata ex parte sui objecti, quia respicit materiam cum appendicis suis, & ut affectam qualitatibus sensibilibus, quæ in genere apprehensibilis sunt limitativæ, ac determinativæ, quia sub determinata ratione particulari movent: ut patet in objectis omnium sensuum: imò & in se, quia in organo suo certam qualitatum sensibilium complexionem exigit: ergo dum est actu affecta aliqua specie particularis sensibilis, arctatur ejus virtus, & prohibetur aliam suscipere: ut in exemplo posito manifestum est. Vnde si intellectus esset virtus corporea per susceptionem cujuslibet speciei impediretur: quod patet esse falsum: cum intelligat, & substantiam, & accidens, & omne ens: & species unius non impedit speciem alterius.

Solvuntur argumenta contraria.

15 **A** Rg. 1. omne subsistens est hoc aliquid, & per se operans: sed anima non est hoc aliquid, nec per se operatur independenter à corpore, quia nec intel-

intelligere ipsam contingit sine phantasmatibus : ergo non est per se subsistens .

16 Resp. ex S. D. loco cit. quòd hoc aliquid potest dupliciter sumi : uno modo pro quocunque subsistente, quo pacto excludit inhaerentiam accidentis & formæ materialis, quæ non habent esse nisi in materia vel sub-jecto . Alio modo pro subsistente completo in natura alicujus speciei : qua ratione non solum excludit inhaerentiam accidentis & formæ materialis, sed etiam imperfectionem partis, unde manus v. g. hoc modo non potest dici hoc aliquid, sed primò duntaxat modo . Sic igitur, cum anima humana sit pars speciei humanæ, potest dici hoc aliquid primò modo quasi subsistens : sed non secundo modo . Sic enim solum compositum ex anima & corpore dicitur hoc aliquid .

17 Cujusrei gratia nota, quòd aliquid propriè denotat substantiam, quæ est ens cui debetur esse per se, hoc autem est pronomen demonstrativum : unde hoc aliquid denotat substantiam habentem esse per se demonstratum, ac determinatum, seu particularisatum, & ab aliis segregatum . Et quia hoc propriè competit subsistenti completo in natura speciei, ideo simpliciter est hoc aliquid . Verùm quia ab alio habet quòd sit completum in natura speciei, nimirum à principiis essentialibus ut determinatis : & ab alio habet quòd sit subsistens, nimirum ex modo particulari essendi per se, & independentia à subiecto : bene stat quòd aliquid sit per se subsistens, etsi non sit completum in natura speciei : sed pars speciei, non comprehensa tamen à materia totaliter, quæ est pars speciei, dummodo sit ut per se secundùm naturam suam, seu potens esse per se . Et hoc modo anima rationalis est per se subsistens, & hoc aliquid : ut docet D. Thom. quæst. unic. de anim. art. 1.

18 Arg. 2. omne quod est subsistens potest dici operari : sed anima non dicitur operari : ergo non est subsistens . Min. prob. ex Phil. lib. 1. de anim. tex. 64. ubi ait, dicere animam sentire aut intelligere simile est ac si dicat aliquis eam texere vel ædificare .

16 Resp. ex S. D. primò neg. min. Ad prob. dico,

verba illa ab Arist. dicta, non secundum propriam sententiam, sed secundum opinionem illorum qui assererent, quod intelligere nil aliud sit quam moveri, ut patet ex his, quæ ibi præmittit. Vide S. D. loc. cit. lect. 10.

20 Secundò resp. adnotando, quod aliquid, dupliciter dici potest per se existens, sive subsistens: primò prout per se excludit inhærentiam accidentis, vel formæ materialis, non autem imperfectionem partis: quæ ratione manus, oculusve potest dici per se existens, quia non est in alio neque ut accidens, neque ut forma materialis in subjecto, quamvis sit ut pars integralis in toto. Secundò prout per se excludit nedum inhærentiam accidentis aut formæ materialis in subjecto, sed etiam imperfectionem partis: & quod hoc modo est per se existens, est propriè subsistens. Quæ ratione oculus v. g. non potest dici per se subsistens, ac per consequens neque per se operans. Unde & operationes partium totæ per partes attribuuntur. Dicimus enim, quod homo videt per oculum & palpat per manum: aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, propriè loquendo. Quo adnotato dicimus ad majorem: omne subsistens equidem posse operari, eo tamen modo quo est subsistens. Si enim verè & propriè, atque simpliciter ac omni modo subsistat, propriè ac per se operatur: si verò aliquo duntaxat modo subsistat, dicitur tantummodo operari aliquatenus seu aliquo modo: unde quia aliquo modo anima humana est per se existens, dicitur etiam aliquo modo per se operari: non tamen simpliciter & omni modo, quia simpliciter & omni modo non est per se existens. Quocirca magis propriè dicitur quod homo per animam intelligat, quàm quod anima intelligat.

21 Arg. 3. si anima esset aliquid subsistens, esset aliqua ejus operatio sine corpore sed nulla ejus operatio, etiam ipsum intelligere, est sine corpore: ergo anima humana non est aliquid subsistens. Prob. min. non contingit absque phantasmate intelligere: sed phantasma non est sine corpore: ergo ipsum intelligere non est sine corpore.

24 Resp. S. D. dist. min. nulla est operatio animæ humanæ absque corpore, sicut organo quo talis actio exerceatur, nego min. sic enim intelligere est sine corpore. Non est operatio animæ sine corpore, ratione proprii objecti motivi, quod est quidditas rei sensibilis, concedo: nam hoc pacto non est intelligere absque phantasmate, quod ad intellectum comparatur sicuti color ad visum. Sic autem indigere corpore ad operandum non prohibet quin aliquid sit subsistens, quoniam animal est aliquid subsistens, & tamen exterioribus sensibilibus, tanquam objectis quibus ad operandum movetur, indiget ad sentiendum. Unde negatur consequentia. Et ex hac parte contingit animam in intelligendo defatigari, & non quia desit virtus corporea.

25 Arg. 4. contra rationem D. Thomæ: sensus tactus habet in se qualitates tangibiles: & tamen percipit eas actu. Pupilla est diaphana, & non nihil lucis habet: & tamen lucem, ac diaphanum percipit. Cogitativa denique apprehendit res corporeas; cum tamen ipsa sit actu corporea. Tandem ipsa anima cognoscit se, essentiamque suam; cum tamen non sit potentia ad se; sed in actu.

26 Resp. ad 1. quod sensus tactus habet qualitates tangibiles per modum naturæ, & non per modum qualitatis extraneæ, & inmutantis ipsam: unde non prohibetur qualitates extraneas perferire, nisi contingat eas in naturam verti. At verò, si demus intellectum esse virtutem corpoream, oportet illi certam complexionem assignare: & huic non potest esse connaturalis omnis res, sed extranea, quia est virtus limitata, & consequens certam naturam sensitivam: ergo non noverit se, & omnia percipere, nec omnium rerum species: quia in genere sensitivo nequit omnibus proportionari. Ex his patet ad 2. & 3. Ad 4. dico animam intellectivam in esse naturæ non esse in potentia ad essentiam suam: bene verò in esse intellectivo; quatenus ipsa est quoddam intelligibile comprehensum sub intelligibili ut sic, quod est indeterminatum: quia ipsa est virtus universalis, & non limitata cum reipi-

472 *Quaest. XVI. De Anima rationali &c.*
ciat universalissimum objectum : quod in virtute corporea reperiri nequit , cum exigit certum organum , organique complexionem .

ARTICULUS SECUNDUS

Utrum anima rationalis sit vera corporis forma ?

27 **C**onclusio est affirmativa , & de fide ; definita in Concilio Vienensi sub Clemente V. ut refertur in *Clementina unica de sum. Trinit. S.* Porro ubi dicitur : *Porro omnem Doctrinam , seu positionem tenere asserentem , seu vertentem in dubium quod substantia animæ rationalis seu intellectivæ , verè ac per se , & essentialiter non sit forma humani corporis ; tanquam erroneam , & inimicam veritati , & Catholicae Fidei , Sacro approbante Concilio , reprobamus .* Idem definitum habetur , & confirmatum in Concilio Lateranensi sub Leone X. Desumiturque ex Concilio Lateranensi , sub Innocentio III. c. 1. ubi habetur : quod natura humana constituitur ex corpore , & spiritu . Compositio autem substantialis , in qua resultat unum per se , seu una natura , exigit ut forma substantialis materiæ uniatur : ergo anima rationalis est vera corporis forma .

28 Prob. 1. ex S. D. 1. p. q. 76. a. 1. forma physica , per quam aliquid constituitur in specie , & à qua sumitur differentia illius specifica , est essentialis & intrinseca : sed per animam rationalem homo constituitur in specie & ab ea desumitur ejus differentia specifica , nimirum rationale : ergo est vera , & essentialis , seu intrinseca forma hominis .

29 Secundò prob. illud , quo primò aliquid operatur , est forma illius substantialis , hæc enim est radicale operandi principium : quia intantum aliquid operatur , inquantum est actu ; est autem actu per formam , quæ est actus primus illius : sed per animam rationalem corpus primò vivit , sentit , & intelligit :

ergo est vera hominis forma .

30 Major difficultas est, an etiam prout est intellectiva, seu secundum gradum intellectivum, & prout est principium intellectionis, quæ est operatio à corpore independens, sit vera hominis forma? Quidam viri docti apud M. Bannez dicta q. 76. art. 1. dub. 2. negativam sententiam amplectuntur: tum quia secundum gradum illum est per se subsistens, & separabilis à corpore, seu ab eo independens. Tum etiam quia non præbet corpori esse intellectivum; cum intelligere sit absque organo corporeo: Tertio quia secundum gradum intellectivum supergreditur capacitatem materiæ: ergo non est ei immerfa, ut forma ejus. Tandem, quia si anima prout est intellectiva esset forma corporis, sequeretur operationes ei competentes, quatenus intellectiva est, fore dependentes à corpore: quod est falsum. Sequela prob. quia operationes proportionari debent principio à quo egrediuntur. Unde & operationes animæ sensitivæ sunt à corpore dependentes, quia ipsa est forma corporis.

31 Oppositum communiter asserunt Theologi, ac Philosophi, nimirum animam intellectivam esse veram corporis formam. Ita M. Bannez loco cit. ubi multis probat hanc sententiam esse D. Th. Ratio est: quia homo veram formam habere debet, per quam in esse hominis, seu specie humana constituatur: quæ nulla alia esse potest quàm anima rationalis, prout est intellectuale principium. Unde Concilium Vienneſe, supra-adductum, docet animam rationalem esse secundum essentiam suam, seu essentialiter formam corporis: propria autem essentia animæ, prout à sensitiva, & vegetativa distinguitur, est quod sit intellectuale principium.

32 Nota quod intellectivum in homine dupliciter sumi potest: primò identice, & substantialiter: prout dicit essentiam intellectivi limitatam ad speciem humanam ex ordine ipsius animæ ad corpus, per quod suscipit esse completum, non quidem absolute, sed esse completum talis speciei, nimirum humanæ; de cujus ratione est ut intelligat cum aliqua dependentia

à corpore. Secundò prout dicit virtutem gradus intellectivæ substantiæ, prout contradistinctæ à substantia materiali; estque quid commune Deo, Angelis, & hominibus. Primo modo anima quatenus intellectiva, id est, quæ habet essentiam intellectivi, & substantiam limitatam ex tali ordine, est forma corporis: non verò prout intellectivum dicit virtutem gradus intellectivi; quam anima ex se habet, licet cum deficientia, & casu à virtute intellectivi quod est in Angelo, & Deo. Quod indicat S. D. ibidem in solut. ad 18. dicens; *Quamvis esse animæ sit quodammodo corporis, non tamen corpus pertingit ad esse animæ participandum secundum totam suam nobilitatem, et virtutem. Et ideo est aliqua operatio animæ in qua non communicat corpus.*

33 Hujus rei gratia nota ex eodem S. D. ibid. quòd inter formas naturales est ordo, & tantò aliqua est perfectior, quantò magis accedit ad superiores, eisquæ assimilatur. Duo sunt ordines formarum, quædam sunt prorsus in materia immerse, ut elementorum, mineralium, lapidum, plantarum, & animalium brutorum. Quædam simpliciter separata à materia, ut substantiæ separata, nimirum Deus & Angeli. Homo quasi medius inter istos duos ordines constituitur: est enim in confinio substantiarum separatarum, & supra materiales omnes substantias quantum ad animam. Virtus autem essentiæ superioris est in inferiori forma, licet cum deficientia, quia forma inferior est casus superioris. Unde virtus intellectivi est in anima secundum suum esse: licet cum deficientia, quæ provenit ex recessu à forma superiori, & accessu ad inferiorem, quæ est forma materialis cognoscitiva dependens in suo esse, & agere à corpore, licet quodammodo corpus transcendat: in quantum est cognoscitiva, rerum quidem materialium duntaxat.

34 Dico igitur animam ut est intellectuale principium identicè, substantialiter, & limitatum ex accessu ad formas materiales, in quantum sua cognitio quodammodo à corpore, ut objecto perficitur, esse formam corporis: non verò secundum accessum ad Angelum, & secundum virtutem, & nobilitatem intellecti-

lectivi. Unde esse formam corporis non est ei causa, cur intellectiva sit, nec intellectivum absolute est ei causa cur sit forma, sed intellectivum limitatum, ex recessu à perfecto esse intellectivi, & accessu ad intellectivum deficiens, quod est sensitivum. Et quia intelligere est propria operatio intellectivi, ut intellectivum est, & non intellectivi ut limitati, ideo secundum se est operatio à corpore independens, ejusque principium simpliciter quoad virtutem intellectivi: licet non sit prorsus à corpore independens, ut limitatum, & ordinatum ad complementum speciei humanae.

35 Dices 1. anima est eadem cum virtute illa intellectiva essentialiter: ergo si secundum essentiam suam est forma corporis; etiam secundum virtutem illam. Resp. dist. antec. anima est eadem cum virtute illa secundum accessum ad substantias separatas; concedo; prout est actus materiae, praecise, nego: sic enim solum est virtus intellectiva identice, seu habens virtutem intellectivam; prout ipsa est potens subsistere per se. Unde virtus intellectiva solum identice erit actus corporis, sed non formaliter. Vide D. Caiet. 1. p. q. 76. a. 1.

36 Dices 2. si anima esset forma corporis non posset esse per se subsistens; sed est per se subsistens: ergo non est vera corporis forma. Prob. esse per se subsistens & esse in alio opponuntur: sed si esset forma corporis esset in corpore: ergo non esset per se subsistens.

37 Resp. neg. maj. Ad prob. dist. maj. esse per se subsistens, & esse in alio opponuntur, si sit in alio per omnes terminationem essentiae, & virtutis, seu per omnimodam comprehensionem formae à subiecto, concedo: si sit in illo per modum perfectionis non comprehensae, nec habentis causam sui esse in illo, nego. Anima autem rationalis est in corpore ut perfectio non comprehensa, sed potius ut comprehendens corpus, nec habet causam sui esse in illo: unde est per se potens subsistere. Non verò formae materiales, quae sunt totaliter à materia comprehensae secundum essentiam.

& virtutem. Ratio desumitur ex dictis : quia nimirum anima rationalis attingit ad substantias separatas secundum esse intellectivum : ergo cum super omnem ordinem materiae eleventur, impossibile est, quod secundum esse intellectivum à materia comprehendatur ejus esse aut operatio : ergo ut sic est per se subsistens absolute, imò & complete : sed non complete quantum ad id quod habet in anima, scil. limitationem ad speciem humanam, quatenus ipsa est actus corporis.

38 Ex his sequitur primò animas rationales non esse ejusdem speciei cum Angelis. Eorum enim quorum est diversa essendi ratio, horum est diversa species : sed esse animæ rationalis non est unius rationis cum esse ipsius Angeli, seu substantiæ separatae : ergo non sunt ejusdem speciei. Prob. min. nam substantia separata in esse nullatenus habet communicationem cum corpore : bene verò esse animæ rationalis. Confirm. ex propria operatione rei, species percipitur : operatio enim demonstrat virtutem, quæ speciem indicat : sed propria operatio animæ rationalis, & substantiæ separatae quæ est intelligere, est diversæ rationis in utroque : ergo & diversa virtus, essentiaque, seu species. Prob. min. quia operatio animæ rationalis est dependens à phantasmatibus, non verò operatio substantiæ separatae. D. Th. 1. p. q. 75. a. 7. c. & q. unica de anim. a. 7.

39 Sequitur 2. animam rationalem non esse aliquid compositum ex materia & forma. Tum quia est pars speciei humanæ, & forma illius, unum per se cum ipso corpore constituens. Tum quia ipsa anima intellectiva cognoscit rem aliquam in sua natura absolute : puta lapidem inquantum est lapis absolute : sed unumquodque recipitur ad modum recipientis : ergo necessum est animam rationalem esse quandam formam simplicem : & non compositam ex materia, & forma. Si enim composita esset, formæ rerum non reciperentur in ea simpliciter, & absolute, sed ut individuales sunt : & sic non cognosceret nisi singulare : quemadmodum & ipsæ potentiæ sensitivæ, quæ recipiunt formas rerum cognitarum in ipsis organis corporalibus.

40 Sequitur 3. animas rationales ad multiplicationem
cor-

corporum numero multiplicari: & non esse unam in omnibus hominibus, quemadmodum neque & unicum intellectum. Quia plurium impossibile est esse unicum esse simpliciter, aut unicum essendi principium, alioquin plura non essent: sed anima rationalis est homini essendi principium: ergo &c. Esto enim anima rationalis non habeat materiam ex qua fit, ad cuius divisionem multiplicetur: tamen est actu, & perfectio materiæ, intrinsecè perficiens illam: unde ad multiplicationem corporum ipsam multiplicari numero est necesse.

41 Sequitur ultimò, quod licet anima dependeat à corpore, quoad sui principium, ut in perfectione naturæ suæ incipiat: non tamen à corpore dependet quoad suum fieri, vel esse: quia acquiritur ipsi esse in corpore, ut rei subsistenti, puta esse absolutum, non depressum, vel obligatum ad corpus. Unde pereunte corpore nihilominus manet in suo esse individuali, & ab alia anima distincta, licet non in completionem naturæ suæ: quam habet ex unione ad corpus: ut dicitur art. seq.

ARTICULUS TERTIUS

Utrum anima rationalis sit immortalis, vel an simul cum corpore corrumpatur?

CAPUT PRIMUM.

Statuitur Animam rationem esse immortalem & ex consensu omnium nationum prob.

42 CERTUM est Animam rationalem, imò & Angelos ipsos, cæteraque creata suspendente Deo concursum, posse desinere esse, & in nihilum redigi, ut docet D. August. 4. de Genesi ad Lit. c. 12. Totà difficultas est utrum insit animæ potentia ad non esse: sitque perinde intrinsecè corruptibilis: an verò huiusmodi potentia per ordinem ad causas intrinsecas ei minime insit, sed sit penitus incorruptibilis, & immor-

478 *Quest. XVI. De Anima rationali &c.*
talís, ita ut corpore intereunte ipsa perduret ?

43 Spurci quidam homines, quibus virus horri-
est, ut genio suo facilius indulgerent, hominum ani-
mos fecere mortales, interituique obnoxios: qui error
jamdiu disseminatus radices in impiorum animis ita al-
tè defixit, ut nunquam satis potuerit eradicari, ac fun-
ditus everti. Ut innumeros propemodum homines hu-
jus erroris luè conspurcatos prateream, ante Christi
adventum apud Sadauceos præferim invaluit: ut habe-
tur Matth. 22. & Actor. c. 23. à quibus hoc venenum
pleno poculo hauserunt multi Hæretici apud D. Dama-
scen. in Cathalogo Hæres. 9. qui animas nostras, quem-
admodum ac pecorum simul interire cum corporibus
existimarunt. Quos imitatus est quidam Hermannus
Hollandus, ut refert Castro de Hæres. v. Anima Hæ-
res. 7. Ex Philosophis, & Gentilibus eundem errorem
fuisse amplexi dicuntur Plinius lib. 7. c. 55. Aratus, &
Zeno. Imò ipsum Aristotelem in eadem sententia ver-
satum fuisse asserunt S. Justinus Mart. in orat. ad Gent.
Theodoretus lib. 5. de Curand. S. Nazianzenus in disp.
cont. Eunom. Caietan. lib. 3. de anim. & alii. Verunta-
men ab hoc errore eum liberat August. Eugub. lib. 9.
de peren. Philosoph. c. 9. & 10. ubi multa ejusdem
testimonia adducit, ac disertè explicat ostendens ipsum
docuisse animorum immortalitatem. De quo nos plu-
ra infra. Idem error ex Peripateticis tribuitur, ubi dum-
taxat Alexandro Aphrodisæo in lib. de anim. sed ipsum
sensisse omnino contrarium fusè probat idem Eugubi-
nus in eod. lib. c. 21.

44 Conclusio: constantissimum ac certissimum est
Animam rationalem esse immortalem, & incorruptibi-
lem. Prob. 1. quod communi hominum existimatione,
cunctarumque gentium consensu, & sapientum appro-
batione firmatum est, non potest non esse constantissi-
mum, certissimum, ac verissimum: *Nec enim, inquit,
Alexander Aphrodisæus in libello de fato ad Imper.
Vana, aut omnino à vero aberrans est communis homi-
num natura, secundum quam de aliquibus inter se se-
assentiunt: immo ipsemet Aristoteles lib. de divinat.
per som. ait: Quod omnes aut complures sentiunt aut*
di-

*dicunt, id falsum esse non est putandum: atqui animam esse immortalem neque cum corpore interire est communis populorum, nationum, gentium & sapientum consensus, ab ipsius Mundi exordio ad hanc usque diem perducta ac perseverans: ergo ut constantissimum, certissimum, ac verissimum existimandum est Animam rationalem esse immortalem, nec cum corpore interire. Min. prob. imprimis ex Cicerone dicente: *Permanere Animos arbitramur consensu omnium nationum.**

45 Deinde prob. eadem minor discurrendo per varias Mundi nationes. Et quidem ab Hebraeis desumendo exordium, apud quos primum vera sapientia praeluxisse creditur, ipsos hanc de immortalitate animorum veritatem omni tempore constantissimè amplexos fuisse luce meridiana constabit si per Sacrarum Scripturarum monumenta animis expanemur. Imprimis Moyse, qui primus res gestas Hebræorum scripto mandasse creditur, statim cap. 1. Genes. hominem ad imaginem ac similitudinem immortalis Dei efformatum ab eo tradit: nam cum secundum corpus Deo, qui est omnino incorporeus minimè similis esse possit, projecto secundum animam illi assimilari debet, & perinde hæc immortalitate gaudere. Quod egregiè observavit inter alios D. Basilus Mag. homil. 10. in Hexam. scribens: *Quomodo ergo, inquit, Scriptura nos ad imaginem Dei factos esse dixit? Quæ Dei sunt doceamur, quæ nostra sunt cogitemus, quod illud ad imaginem Dei factos esse in forma corporis non habemus: corrupto enim corpore figura perit. Incorruptibile non figuratur incorruptibili: corruptibile non est imago ejus, quod est incorruptibile. Corpus augetur, minuitur, senescit, immutatur. Aliud est in juventute, aliud cum sanum est, aliud cum passionibus premitur, aliud in metu, aliud in rebus letis, aliud in egestate, aliud in abundantia constitutum, aliud in pace, aliud in bello. Aliud est color vigilantis, alius dormientis: hujus quidem rubicundior floret ad exteriora se se recipiente calore: illius verò refrigeratus, et ad profundiora contractus est calor. Propterea et suppallida sunt dormientium corpora. Quo ergo pacto poterit quod alteratur ei, quod*

*alterari nequit, simile fieri? ei quod semper in eodem statu est, illud quod nusquam consistit, quod nos effugii instar fluctuum? Antequam spectemur superlabimur. Aliud ex altero apparet humanum corpus. Oportet igitur hanc similitudinem & imaginem incorruptibilis & immortalis Dei in immortalis animo, & mente esse impressam, cui & contulit super cetera principatum, ut praesit, inquit. Unde ubi eadem Scriptura Genes. c. 2. de formatione hominis loquens ait: *Spiravit in faciem ejus spiraculum vitae*, in Hebraeo legitur. *Vitarum* ut indicio sit duplici quasi vitam hominem esse donatum, altera quae cum corporis interitu deperit; altera verò quae immortaliter secundum animam vivit.*

45 Deinde per totum fere librum dum quempiam supremum obiisse diem significat his utitur phrasibus, ire ad patres suos, congregari, seu apponi, colligi, & jungi ad populum suum, ut patet ex cap. 25. Genes. ubi de morte Abraham Scriptura loquens ait: *Mortuus est in senectute bona::: congregatusque est ad populum suum*, id est, reliquis ante ipsum mortuis adjunctus. Idem reperit de morte Ismaelis v. 17. scribens: *Deficiens mortuus est, & appositus ad populum suum*. Ex qua phrasi eruditi Interpretes, inter quos Cajetanus & Lyranus, & Theodoretus animorum immortalitatem colligunt. Nam, ut optimè arguit idem Theodoretus, *Si homines prorsus interirent, & non transirent ad aliam vitam, minimè dixisset, appositus est ad populum suum*. (Siquidem appositus dicitur, quod est juxta, vel ad aliquid positum) *Hoc autem ipsum Deus omnium dixit Abrahæ, tu autem ibis ad patres tuos, in pace sepultus in senectute bona*. His adde populum propriè dici multitudinem juris consensu & concordie communionem sociatam: cum ergo patres defuncti populus nominentur, oportet ut post mortem quaedam eorum societas permaneat. Unde meritò Rupertus & alii putant per populum intelligi societatem justorum hominum, ad quam colliguntur iusti morientes: adduntque non pauci, animas mortuorum socialiter quasi in populo vivere, sive in Cælo, sive in Limbo, ut erat tempore Abrahæ.

46 Sed, ut alia omittam, luculenter animorum im-

mortalitatem astringit illud quod Iacob accepto nuncio mortis Ioseph dixit Genesis c. 37. *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* In Hebræo habetur vox *Scheol*, quæ licet à quibusdam sepulchrum significare dicatur, tamen ibi non nisi pro inferno inferiori scilicet limbo patrum usurpari valet: tum quia, ut notat Mâluenda ibid. qui accuratius & majori studio Hebraica introspexerunt, & loca ipsa Scripturæ inter se contulerunt, observant, vocem *Scheol*, plerunque in Scriptura pro loco mortuorum, sub terra posito esse usurpatum: & ab Hebræis sic dictum à radice *Schaal*, hoc est, *petiit*, eo quòd gravia quæque deorsum perant ac tendant: vel quòd infernus nunquam satiari possit, & nunquam dicat sufficit, sed semper nova postulet, ut habetur Proverb. c. 50. Unde & Postilio Deus quidam manium est appellatus, quasi postulatio, ut videre est apud Liliu Giraldu Syntag. 6. quasi proprium sit inferorum postulationes postulare: & subinde hic commodius vocem *Scheol* reddi non posse, quàm *infernum*. Quem idcirco Moses Deuteron. c. 32. vocat infernum inferiorem: & idem legitur Psal. 85. nimirum majoris explicationis causâ. Tum etiam quia Iacob filium suum Ioseph à bestiis devoratum credebat, ideoque insepultum esse: ergo non putabat, neque optabat ad eum descendere in sepulchro positum, sed in infernum inferiorem, puta in Limbum patrum, ubi Iosephi mortui superstitem animam videre cupiebat, & se visurum sperabat: quoniam scilicet ex majorum instructione, & traditione credebat animas in limbum descendere, & post mortem etiamnum vivere.

47 His adde, quòd Deus Exodi c. 3. se vocat Deum Abraham, Isaac & Jacob. *Ego sum, inquit, Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Iacob.* & non rectè diceretur Deus esse Deus eorum, qui mortui erant, nisi quoad animas superstites & viventes essent, quia Deus non dicitur esse Deus alicujus, nisi vivat, & colat eum, ac veneretur; ergo dicendo eorum se esse Deum, apertè ostendit eos post mortem corporum vivere: quemadmodum, præter alios innumeros egregiè annotarunt Caieranus & Lippomanus ibid. Ea de causa Christus redarguturus Sadducæos, qui animarum immortalitatem, & subin se

resurrectionem earum negabant, hoc utitur testimonio Matth. c. 22. dicens: *De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, et Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.* In quæ verba D. Hieronymus in Catena D. Thomæ hæc scribit: *Considerandum, quòd sermo hic ad Moysen jam factus fuerat sanctis istis Patriarchis jam pridem quiescentibus. Erant ergo quorum Deus erat, nihil enim habere poterant, si non erant, quia in natura rei est ut esse id necesse sit, cuius est alterum, atque ita habere Deum viventium est, cum Deus aternitas sit, et non sit eorum. quæ mortua sunt, habere id quod aeternum est, quomodo esse illi futuri semper negabuntur, quorum se esse profiteatur aternitas.* Et Origenes ibid. *Deus etiam est, qui dicit: Ego sum qui sum: sic ergo impossibile est, ut dicatur eorum Deus esse qui non sunt.* q. d. quod non est, non potest alium habere qui est, & semper habere: sed Abraham, Isaac & Jacob post mortem dicuntur habere Deum, & Deum qui est ipsum esse, & vivens immo ipsa vita; & semper illum habere: igitur oportet, eos post mortem in anima immortaliter vivere.

48 Insuper in Iobi historia, quam aliqui volunt ab eodem Moyse conscriptâ, vel saltem in Hebraicum traductam, cum prius sermone Syriaco esset ab ipso Iobo scripta, tot & tam præclara immortalitatis animorum habentur testimonia, ut omne dubium amovere satis sint. Quid enim luculentius illo c. 19. *Scio enim quòd redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum salvatorem meum.* Plena sunt hujus sententiæ verba singula asseveratione, & meritò, est enim totius pietatis & sanctitatis fundamentum fides Redemptoris, immortalitatisque animorum ac resurrectionis corporum. Ait igitur *Scio enim*, hoc est, certò novi, & absque dubitatione, ac si res oculis mei subjaceret, aut experientia didicissem, quòd redemptor meus vivit semper felix, semperque beatus, à quo vitam & bonorum operum præmia spero, resurrectionemque mortuorum futuram. Unde S. Hieronymus in Epist. ad Pamach.

mach. *Quid*, inquit, *hac prophetia manifestius? nullus tam apertè post Christum, quàm iste ante Christum de resurrectione loquitur. Sperat resurrectionem, immo novit et vidit.* Eadem fere habent D. August. lib. 22. de Civit. Dei c. 29. D. Cyprianus in exposit. Symboli, D. Gregorius Mag. in eum loc. Cassiodorus lib. divin. lect. cap. 5. & alii. Vnde S. Irenæus lib. 2. c. 56. quosdam Hæreticos hunc locum de resurrectione spiritali, & metaphorica exponentes redarguit; & eruditus Tertullianus lib. de resurrect. carnis c. 19. eisdem sapienter hac nota inussit: *Resurrectionem mortuorum manifestò annuntiatam ad imaginariam significationem distorquent.*

49 Et forsitan ad hanc eandem veritatem alludens infra c. 29. ait: *In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.* Alii ut Tertullianus lib. de resurrect. c. 13. Tigurina, Caietanus, Rabbi Salomon vertunt, *sicut phoenix multiplicabo dies*, quoniam scil. idem nomen palinam, & avem hanc significat. Quidquid de hac re sit, mirum in modum favet hic locus ad stabilendam mortuorum resurrectionem, & perinde animorum immortalitatem. Et quidem phoenixem mortuam ad vitam redire testatur imprimis D. Clemens Romanus lib. 5. c. 6. scribens: *Narrant avem quandam esse unigenam, quæ resurrectionem assatim demonstrat. Hanc dicunt non maritari, et unicè atque solitariè gigni, Phœnicem vocant. Qui etiam narrant quingentesimo quoque anno in Ægyptum ad aram Solis, quam vocant, cum multo cinamomo et cassia, ac xilobalsamo volare, et stantem ad Orientem Solem, ut aiunt, precari et sponte incendi, atque in cinerem redigi, ex cinere autem vermem renasci, atque ex eo tepesfacto formari novam Phœnicem et cum facta est volucris, ferri in Arabiam.* Cui consentiunt communiter cæteri autores, etiam profani, inter quos Herodotus lib. 2. Plinius lib. 10. c. 2. Philostratus lib. 3. de vita Apollonii. Solinus c. 35. Oppianus, & Ovidius lib. 11. Metamorph. quod & eleganter descripsit Lactantius his carminibus:

*Paret et obsequitur Phæbo memoranda satellites,
Expectat radios, et iubar exoriens.*

illa ter alarum repetito verbere plaudit

Igniferumque caput ter venerata silet.

Tam legit acrio sublimem vertice palmam,

Vitalique toro membra quiet a locat.

Construit illa sibi seu nidum, sive sepulchrum,

Depositum tanti nec timet illa fidem.

De quodam autem genere palmæ Plinius lib. 13. c. 4. hæc scribit: *In meridiano orbe (inter genera palmarum) præcipuam nobilitatem obtinent Syagri, proximamque Margarides: eæ breves, cæcæ, rotundæ, acinis, quàm balanis similiores: quæ nomen à margaritis accepere. Una earum arbor in Chora esse traditur, una et Syragrorum: mirumque de ea accepimus, cum phanice æve, quæ putatur ex hujus palmæ argumento nomen accepisse, emori ac renasci ex seipsa, eratque cum hæc proderem fertilis.*

50 Præterea liber Psalmorum, cujus tanta est auctoritas, ubique testimoniis Animorum immortalitatem aperte stabilientibus plenus est. Nā imprimis psal. 24. dicitur *Anima ejus in bonis demorabitur*, hoc est, Anima illius beata erit in Cælis, quemadmodum ex Chaldaeo interpretatur Cenebrardus. Et psal. 26. *Credo videre bona Domini in Terra viventium*, hoc est, in Cælesti regione, in vita æterna. Sicuti enim inferi dicuntur in S. Scriptura Terra mortuorum, ita & cælestis patria Terra viventium. Insuper psal. 83. *Beati, qui habitant in domo tua Domino, in sacula saculorum laudabunt te.* Quæ sanè verba de hac ærumnosa vita & miseriis plena, vix aut ne vix quidem intelligi valent: quis enim in ea beatus esse, & in perpetuum Deum laudare potest. Videndus D. Augustinus ibid. Et tandem psal. 141. *Educ, inquit, de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo, me expectant justi donec retribuas mihi.* Accedit Ecclesiastes cap. 22. dicens: *Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Si autem anima corrumpere, ad Deum minime rediret, sed in terram, quemadmodum & corpus. Præterea Sap. c. 3. *Iustorum, inquit, animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, & assumpta est afflicto*

exitus illorum, illi autem sunt in pace: & si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Et iterum c. 5. Iusti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum. Insuper Tobias c. 4. dicit filio suo: Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli. Et tandem nullus est Sacrae Scripturae liber in quo hæc veritas de immortalitate Animorum non insinuetur, & tam constans est apud fideles hæc veritas, ut D. August. epist. 3. ad Volusian. scribat: Quis nunc est extremus idiota, vel quæ mulier cula, quæ immortalitatem animæ non credat, vitamque post mortem futuram.

51 His accedit, quod Hebræorum Philosophi perpetuò Animorum immortalitatem docuerunt. Et imprimis quidem Essæi doctrina & virtute præstantissimi toti fuerunt in Animorum immortalitate prædicanda, ut scribit Cælius Rhodig. lib. 3. cap. 9. *Essæi, inquit, summi omnium atque maximi sunt à sanctitate, sicut mihi videtur nuncupati: triplici regula vitam transigunt, Amore in Deum ardentissimo, Virtutis cultu diligentissimo, Charitate in proximum ferventissima: Animas putant immortales.* Præterea Pharisei qui fuerunt apud Hebræos summo semper in honore habiti, ac viri primates, eodem referente, *iudicium Dei sentiunt futurum, nam Animas astruunt immortales: ob hæc ipsorum dogmata populis unice grati.* Et paulò infra: *Phariseorum placita Apostolus Paulus vehementer extulisse videtur, cum ait: Israelites, inquit, sum, lege Phariseus.* Idem illis tribuit Iosephus lib. 2. de bello Iudaico cap. 7. Et denique eandem veritatem universum fere populum Hebraicum fuisse professum argumento est tum religiosa observantia in sepeliendis mortuorum corporibus, cum etiam epitaphia sepulchris eorum incisa, nimirum. *Sit Anima ejus in horto voluptatis, vel, sit Anima ejus in fasciculo vitæ.* Soli Sadducæi leguntur Animas fecisse mortales. Quorum autoritas omnino contemnenda & abjicienda venit; tum quia, ut alibi ostendimus, initium habuere à quodam Sadoc, qui paternæ legis prævaricator ad Samaritanos deflexit, & ibi sectam instituit: tum quia Sadducæi fuerunt homines pessimis moribus:

de quibus idem Cælius Rhodig. subjungit: *Eorum, qui in ejusmodi Philosophia profecerint, mira paucitas est: discrepar^t inter se moribus feris, invicemque sunt perinde ac in exteros inhumani. Deum extra omnem mali parrationem, inspectionemque constituunt.* Unde cum Pharisei & Scribæ tam multa Christo docenti objecisse reperiantur, nunquam tamen ipsi, vel alii, exceptis Sadducæis, tam multa de immortalitate Animæ, & statu illius post mortem docenti Salvatori aliquid in contrarium objecisse reperiuntur. Quod evidentissimum signum est fuisse inter Hebræos hanc de immortalitate Animorum sententiam receptissimam.

§2 Si alias nationes quæ doctrinæ ac sapientiæ laude primis illis temporibus floruisse leguntur, ad eam, projectò omnes istas constantissimè Animorum immortalitatem agnovisse, credidisse, ac statuisse reperiemus. Et quidem Chaldæos atque Indos ita sensisse autor est Pausanias lib. 4. in Messen. scribens: *Chaldeos, & Indorum Magos memoria prodidisse novi, Animos hominum esse immortales. Assensi deinde sunt eis, tum alii Græcorum, tum Aristonis filius Plato.* Et certè Zoroastris Oracula Paradisum quendam, in quo post mortem Animæ degerent decernunt; Videndus Cæsar Longinus lib. de Oraculis Chaldæor. Refert etiam Eugubinus lib. 6. de perenni Philos. c. 15. & explicat vetustissimam illam Animæ descriptionem, apud eosdem Chaldæos celebrem: *Anima ignis potentia Patris existens lucidus, immortalis manet, & vitæ domina est, atque sinu retinet Mundi multas plenitudines.* Et cit. Rhodig. lib. 3. c. 6. Hæc, inquit, *Magorum princeps, Zoroastes cecinit, ad verbum fere translata sententia: Hominum Anima Deum quodammodo contrahit ad seipsam, quando nihil retinens mortale, tota divinis haustibus inebriatur.*

§3 Sed potissimum sapientissimus ille Mercurius Trismegistus, cujus doctrinam & sapientiam tota Ægyptus venerata est atque secuta, aperitissimè veritatem hanc professus est. Etenim naturam hominum describens dixit: *Et idem, scil. Deus, ex utraque natura immortalis et mortali unam faciebat naturam hominis, eundem partim immortalem, partim mortalem*

lem faciens : et hunc ferens in medio divinæ ac immortalis naturæ, et mortalis mutabilisque collocavit, ut omnia videns omnia miraretur. Et in Asclepio in princip. O Asclepi omnis Anima humana immortalis. Eandem veritatem docet ibi c. 2. & 3. Et ut cætera præmittam, Herodotus lib. 2. hanc fuisse Ægyptiorum receptissimam opinionem tradit : Brachmanas etiam Indorum sapientissimos in hac versatos opinione narrat Philostratus in Vita Apoll. lib. 3. idem illis tribuit Strabo lib. 15.

54 Sed Græcos, qui maximè de sapientia ac doctrina inter cæteras nationes extolli & laudari consueverunt, universim hanc sententiã fuisse amplexatos constat. Et imprimis quidem Græci Vates, vel Theologi, quos Plato sapientiæ patres atque duces appellat, itemque Deorum filios, hanc veritatem constantissimè docuisse reperiuntur. Et quidem Homerus Iliad χ de Hectore ab Achille interfecto ita canit :

*Sic itaque hunc locutum finis mortis obtexit,
Anima autem ex membris avolans inferos adiit.*

Eandem veritatem decantat Homerus pluribus aliis in locis; sed præsertim Iliad. \downarrow ubi refert animam Patrocli Hectoreo ferro perempti apparuisse Achilli, eumque de sepultura & sui ipsius morte admonuisse. Quapropter jure optimo Plutarchus in vita Homeri asserit, firmam constantemque de animorum immortalitate ejus fidem extitisse. Hesiodus etiam, qui iisdem ferè temporibus vixisse fertur, inter alia de heroibus loquens scribit, eorum animas in beatorum insulis juxta Oceanum profundum feliciter habitare. Orpheus etiam in hymno ad Mercurium ait, ipsum animas post fata sub inferiora terræ deducere. Et hymno ad Titanas eandem veritatem de immortalitate animarum profertur. Unde Plato ei transanimationem sicuti & Pythagoræ ascribit dicens : *Vetus fama est Orphica et Pythagorica, quæ ducit animas iterum ad corpus, iterumque à corporibus educit, idque in circulum sæpe.* His successit Pherecydes, qui diviniore quodam afflatus præcitus ita canit : *Animæ enim manent incorruptibiles in mortuis : Spiritus enim est, usus mortali-*

bus, & imago: corpus enim ex terra habemus, & omnes ad ipsam soluti pulvis sumus, aer verò iterum spiritum recipit: id est, Æthereum Cœlum, divinum illud domicilium, unde animus demissus est, iterum illum recipit. Pythagoram illius discipulum cum suis sectatoribus in eadem de immortalitate animorum opinione versatum nullus est, qui jure dubitare possit. Nam Cicero lib. 1. Tuscul. ita de illo scribit: *Phercydis opinionem de animorum eternitate discipulus ejus Pythagoras maximè confirmavit.* Unde Epicharmus præcipuus illius auditor, apud D. Clementem Alexand. lib. 4. Stromat. ait: *Si fueris mente pius, nihil mali patieris, cum fueris mortuus, sursum in Cœlo permanet spiritus.* Et à Plutarcho in Orat. Consol. introducit ita loquens: *Concreta sunt, & discreta sunt, & abierunt unde venerunt, terra quidem in terram, spiritus verò sursum.* His accedit Pindarus, quem ad probandam animorum immortalitatem divinus Plato in Mem. adducit; ubi introducit Socratem dicentem: *Tradunt præterea Pindarus & ceteri quicumque poetarum divini sunt hominis animam immortalem esse.* Et D. Clemens Alex. cit. lib. 4. Strom. hæc ejusdem Pindari verba exscribit: *Impiorum autem animæ sub Cœlo volant in cruentis doloribus sub malorum jugis inevitabilibus: piorum autem in Cœlis habitant.* Videndus ipse Pindarus in Olympiis Ode 2. Eandem veritatem professus est Euripides in Supplicibus actu 5. Melanipedes etiam apud D. Clement. Alex. lib. 5. Stromat. Anacreon, Aristophanes, Sophocles, Æschylus, Menander, & alii vates uno ore hanc veritatem decantant, uti ex citatis Divini Platonis verbis constat.

55 Sed & Philosophi Græci in aliis rebus multum discordes, in hac veritate concordēs inveniuntur usque ad Epicurum, & alios quosdam hujus farinae deliros homines. Nam imprimis Thales Milesius Jonicæ Philosophiæ princeps & Græcorum sapientissimus Apollinis oraculo declaratus Animæ immortalitatem aperte statuisse refertur, ut videre est apud Suidam, & Diogenem Laërtium lib. 1. Quam eandem veritatem

conſtantiffimè illius diſcipuli docuerunt ; inter quos
 Anaximenes , de quo refert Laërtius lib. 1. quòd cui-
 dam illi importunè exprobranti , quòd patriæ nullam
 prorsus curam haberet , reſponderit : *Mibi patriæ cu-
 ra & quidem maxima eſt , oſtendens Cælum*. Deinde
 Heraclius , eſto omnia in continuo fluxu verſari exiſ-
 timant , tamen arbitratus eſt animas poſt mortem
 ſuperſtites vivere , & per aërem cum Dæmonibus va-
 gari. Et de eodem refert Ariſt. lib. 1. de anim. text.
 32. quòd cum illo idem de Anima ſenſerit Alcmaeon ,
 qui Animam fecit immortalẽ & interitus expertem ,
 Idem ſenſiſſe fertur Democritus , tum quia doctrinæ
 Pythagoricæ omnino addictus fuit , tum etiam quia
 integrum elaboravit opus de his , quæ in inferno ſunt ,
 ſive aguntur : tandem quia eum Chaldæis Animam
 dixit ignem quendam : patet autem Chaldæos Ani-
 mam feciſſe ignem lucidum poteſtate Patris immorta-
 lem. Eandem Animæ immortalitatem aſtruxit Empe-
 docles , ſiquidem ſe poſt mortem Deum fore immor-
 talem publicavit. His meritò adjungendus Xenocra-
 tes , qui lib. de morte hunc in modum ratiocinatur :
 „ Non eſt timendum homini de putrefactione futura ,
 „ & ſenſuum amiſſione , quia diſſoluto eo , quod cem-
 „ poſitum fuit , & anima in proprium locum abeun-
 „ te , hoc quod reſtat terrenum & irrationale corpus ,
 „ homo nullo modo eſt. Nos namque ſumus anima ,
 „ immortale animal in habitaculo mortali clauſum ;
 „ idque umbraculum malum ad malum natura con-
 „ truxit , ubi plures morbi , pituitæ , corruptiones ,
 „ dulcia adulterina , fluxa , caduca , & plurimis per-
 „ mixta moleſtiis , quibus anima neceſſariò condolet ,
 „ per ſingulos diſſuſa meatus ut ſingula vincat . Quo
 „ fit ut cœleſtem , cognatumque ætherem jam deſide-
 „ ret , ſitiatque vitam chorumque ſupernum . Nam vi-
 „ ta hujus amiſſio à malo in bonum eſt tranſitus . Quæ
 „ verba exſcripſit Petrus Greg. Tholoſ. lib. de immortal.
 „ animæ . Eandem viam ſecutus eſt Cratippus , ut vi-
 „ dere eſt apud Ciceronem lib. 1. de divinat. Inſuper
 „ Socrus omnes eſto exiſtimarint tandem aliquando Mun-
 „ dum omnem igne conflagaturum , & abſumptam iri ,

tamen animas post corpora superstitas esse arbitrati sunt. Eandem Animæ immortalitatem egregiè depraedicarunt Xenophanes apud Laërtium, Isocrates orat. 2. ad Nicoclem, Xenophon lib. 5. de dictis & factis Socratis, & lib. 8. Cyri Pæd. Maximus Tyrius serm. 25. & 28. Epictetus & Arianus passim in Enchirid. Plutarchus pluribus in locis, præsertim verò lib. de sera Numin. Vind. & alii communiter.

56 Sed præ cæteris Philosophis antiquis Animorum immortalitatem stabilivit divinus Plato cum suis sectatoribus: quippe qui lib. 10. de Repub. postquam Animam rationalem ab omni interitu prorsus liberam, protulit, adjicit: *Mysteria hæc de immortalitate Anima adamantinis rationibus probata sunt.* Et in Phæd. Socratem introducit dicentem: *Vetus hic sermo extat, cujus memores sumus, abire quidem illuc animas defunctorum, rursusque reverti.* Et lib. 12. de leg. ait: *Revera unumquemque nostrum secundum animam immortalem esse, eamque ad Deos alios proficisci, rationem suorum operum reddituram, ut lex patria continet.* Ubi veterem hunc sermonem vocat, & legem patriam. Quod & prius dixerat lib. 11. de leg. scribens, *sermonibus de immortalitate animæ credendum, cum sint tam triti, tamque antiqui.* Quo etiam testimonio utitur Tullius lib. 1. Tuscul. *Divino, inquit, igitur instinctu locuti sunt dicentes, famam de animorum aternitate esse vetustissimam, autoritate præscorum seculorum confirmatam à patribus per continuam successionem, quemadmodum notitiam Dei traditam.*

57 De Aristotele equidem in dubium revocari à multis solet, an Animam rationalem mortalem fecerit: veruntamen cum constantissimam veterum opinionem de immortalitate Animorum illum secutum fuisse multis probari potest, è quibus pauca seligemus. Prima sit illa, quam eruditus Licetus lib. 4. de immortal. Animæ ration. c. 105. proponit desumpta ex libro de virtut. ubi de speciebus injustitiæ loquens præclarum hujus immortalitatis testimonium reddit, scribens: *Injustitiæ autem sunt species tres — Impietas,*
Ava-

Avaritia, immanior improbitas. Impietas quidem est adversus Deos, & Dæmones, & circa defunctos &c. sed adversus Deos & Dæmones nulla jam esset impietas, nisi illi mentes quædam essent realiter in rerum natura existentes, quippe nemo potest esse injustus vel impius adversus id, quod revera non est: ergo ponens impietatem esse adversus defunctos supponit illos revera esse: nec impietatem vocare potuit, quæ sola cadavera respiciat, cum optimè nosset cadavera instituo Patriæ variis modis malè affici; suorum siquidem cadavera Græci, Romani, ac Indi rogo comburebant: alii vermibus & putredine turpiter absumenda terræ mandabant; Trogloditæ cum risu lapidabant saxorum mole operientes: Indorum plerique comedebant; alii vulturibus dilanianda exponebant; Scythæ variis vulneribus transfodiebant ea sagittantes; Colchi suspendebant arborum ramis, Mafsagætæ sub nive glacieque condebant; alii canibus, idcirco sepulchralibus nuncupatis, dilanianda tradebant; Tibareni crucifigebant, Ictiophagi & Loto-phagi in mare præcipitabant; qui singuli, & alii hujusmodi, jura patria servantes impietatis nota non afficiebantur, etsi tot modis cadavera suorum malè haberent: non igitur impietas erga defunctos est, quæ circa impiorum cadavera versatur; intellexit ergo Animas superstites morti corporum esse.

§8 Secunda desumitur ex lib. 1. Magn. Moral. c. 2. ubi Animam esse immortalem principium scientiæ ac demonstrationis statuit, ceu quid certissimum & ab omnibus fere hominibus receptum dicens, „Expedi-
 „dem sua cujuslibet sumere principia: absurdum enim
 „sit volenti ostendere triangulum duobus rectis æqua-
 „les habere angulos sumere principium hulusmo-
 „di, Anima immortalis est: oportet siquidem princi-
 „pium suum esse ejus rei, de qua agitur, atque conjun-
 „ctum: nunc verò absque eo quòd Anima sit immorta-
 „lis demonstraverit quispiam duobus rectis æquales ha-
 „bere triangulum. Et lib. 1. Topicor. inter axiomata
 Sapiensibus probata recenset dogma illud, quo statui-
 tur, Animam esse immortalem. Præterea lib. 2. Topic
 c. 2. hæc de Genus scribit: *Similiter autem & Ingenia-*

sum, *cujus fuerit Genius studiosus: quemadmodum Xenocrates inquit, ingeniosum eum esse, qui Animam sortitus est; ipsam enim unicuique esse Genium.* Ex quibus verbis constat quòd Aristoteles Genios Animas existimavit humanastam corpori sociatas, quam ab eo separatas. Cum igitur ipsemet Aristoteles 4. Ethic. c. 2. numen Geniis attribuerit, statueritque illis debere ædificari templa, & offerri sacrificia, cum tamen senserit hæc homini mortali condi & offerri non debere, manifestè constat, illum omnino existimasse, Animas racionales post mortem corporis superstites esse, ac vitam felicem agere, saltem quæ fuerant in hac vita virtutibus ornata. Insuper lib. 7. Politic. c. 12. constituit, templa distributa esse debere per regiones partim Diis, partim Heroibus: ubi per heroes intelligi homines virtute præstantes & vita functos, in felicitateque degentes certum est: nam heroibus in hac vita degentibus honores quidem decrevit, non autem templa dicari voluit, aut sacrificia offerri. Tandem, ut alia innumera omittam, quibus ostendi potest ipsum Animæ immortalitatem imprimis asseruisse, videnda apud Licetum de immortal. Anim. ipse lib. 7. Ethic. c. 1. ait homines ob virtutis excellentiam divinos effici, seu fieri Deos: quod non alia ratione dici potuit, nisi quia homines virtute præstantes post mortem ad immortalem Deorum sortem ac felicitatem transferrentur: quemadmodum communis eorum temporum erat opinio.

59 Tandem Aristotelem fecisse Animam rationalem immortalem potissimum ex eo convincitur, quòd omnes illius Discipuli, uno Alexandro Aphrodisæo dempto, in hanc sententiam iniverunt. Et imprimis quidem Theophrastus ipsius Aristotelis auditor, & designatus ab eo scholæ successor eam sententiam cum Aristotele docuit, ut testantur Marsilius Ficinus in comment. illius Opusculi, Patritius, ac Priscianus Lydus. Eandem viam secutus est Hermias Eunuchus ejusdem Aristotelis discipulus, ut testatur Suidas his verbis: *Ab Aristotele, inquit, eruditus Hermias scripsit, quòd Anima sit immortalis.* Quomodo autem si mortalem esse Animam professus fuisset, Hermiam potuisset erudire, quòd Anima

fit immortalis? Eandem sententiam tribuit Aristoteli & Theophrasto Themistius lib. 3. de Anima c. 36. Similiter Ammonius in lib. Periherm. sect. 4. Immo Ioannes Grammaticus lib. 1. de Anima t. 66. dementes eos vocat, qui existimant Aristotelem Animam fecisse mortalem. *Aristoteles*, ait, *vult ipsum intellectum esse immortalem, hoc est, per se rationalem Animam: dementes ideo sunt, qui putant ipsum opinari, eam esse mortalem.* Eandem opinionem illi ascribunt Simplicius lib. 1. de Anim. com. 20. Plethon apud Cœlium Rhodig. lib. 3. c. 2. & Plu:archus lib. 5. de placit. c. 25. scribens: *Aristoteles somnum corpori cum Anima facit communem: Animam esse immortalem.* Id ipsum senserunt Arabes Aristotelis Interpretes ut Algazel, Avicenna supra citati, & Averroës 3. de Anim. com. 5. ubi asserit opinionem Alexandri Aphrodisæi Animam asserentis corruptibilem, *maximè distare à verbis Aristotelis, & ab ejus demonstratione.* Et paulò infra: *laudat Anaxagoram in hoc quod dicit, quòd intellectus non est mixtus cum corpore.* Eandem sententiam illi tribuunt Latini omnes Interpretes. D. Alb. M. 2. p. sum. de hom. & lib. de orig. Animæ tr. 2. c. 5. & seq. D. Thomas 1. p. q. 75. & pluribus in locis. Scotus Quodlib. 21. Et alii communiter. Solus itaque Alexander inter classicos Aristotelis Interpretes, ut etiam notavit D. Alb. Mag. ibid. existimavit quæstionem de Animæ immortalitate apud Aristotelem esse problema quoddam. Cui certè minimè assentiendum ei refragantibus cæteris Interpretibus: eò præferunt quòd eum palinodiam recantasse viri eruditi probent.

60 His omnibus accedit, quòd Aristoteles ad Alexan. Mag. scribens immortalitatem Animorum illi egregiè deprædicat. Duarum in præsentem illius epistolarum mentionem faciunt auctores. Prima quidem est, de qua Cæsar Bertolius hæc refert: „ Aristoteles in quadam „ sua epistola ad Alexandrum, in qua quid senserit Pla- „ to de Animarum statu ei explanat; quidque sit in hac „ materia sentiendum insinuat dicens: Quare, Alexan- „ der, te toto Animo ad virtutes & scientias capessendas „ accinge, rejiciens vitia, ne post mortem Anima tua trif-

„stetur æterno tempore . Hucusque Bertoliùs . Quæ
 „mirum in modum quædrant cum his , quæ scribit idem
 „Arist. *Æth.* c. 11. Secundam epistolam refert Patri-
 „tius his verbis : „Dubito quorumnam , vel qualium Prin-
 „cipum me capiat ad te , in quacunque enim respiciens
 „mentem conjicio , omnia mihi videntur magna & ad-
 „mirabilia oblivione nihil dignum video : memoria ve-
 „rò propria & adhortationis , quorum nihil ullum ob-
 „scurabit tempus . Bonæ enim præceptorum admoni-
 „tiones & adhortationes spectatorem habent æternita-
 „tem . Quare admittere principatum non in iniuriam ,
 „sed in beneficentiam componere , quorum nihil majus
 „eorum , quæ in vita , natum est ; quare & mortalis na-
 „tura sæpe à necessitate dissoluta incorruptibilis ob ma-
 „gnitudinem operum consequitur memoriam . Hucus-
 „que Patritius .

61 Eandem doctrinæ viam secuti sunt unanimiter La-
 tini , quemadmodum ex innumeris eorum autoribus
 comprobari potest . Et imprimis quidem Tullius Ennii
 vetustissimi poætæ autoritate communibusque Romanæ
 religionis cæremoniis ac juris Pontificii decretis hanc
 sententiam stabilit lib. 1. *Tuscul.* scribens : „Itaque
 „unum illud , inquit , erat insitum priscis illis , quos Cas-
 „cos appellat Ennius , esse in morte sensum , neque ex-
 „cessu vitæ sic deleri hominem , ut funditus interiret . Id-
 „que cum multis aliis rebus , tum ex Pontificio jure , &
 „cæremoniis sepulchrorum intelligi licet , quas maxi-
 „mis ingeniis præditi nectanta cura coluissent , nec vio-
 „latas tam inexpiabili religione sanxissent , nisi hæssisset
 „in eorum mentibus mortem non interitum esse omnia
 „tollentem atque delentem , sed quandam quasi mi-
 „grationem , commutationemque vitæ , quæ in claris vi-
 „ris ac feminis dux in Cælum soleret esse , in cæteris hu-
 „mi retineretur & permaneret tamen : ex hoc & nostro-
 „rum opinione

Romulus in Cælo cum Diis agit ævum

Ut famæ assentiens dixit Ennius .

Extat ejusdem Ennii epitaphium de Scipione Africano ,
 quo assentit , si cuiquam , illi maxime ob egregia facta cœ-
 lestem referari sedem .

62 Insuper M. Varro, quo nemo unquam doctior vixit, ut ait Lactantius lib. 1. Divin. Institut. c. 6. referente D. Augustino lib. 7. de Civit. Dei c. 23. dixit Animo similes homines Deo, & perinde immortales sicut & illum. „ Varro, inquit, in libro de Diis selectis tres esse affirmat Animæ gradus in omni, universaque natura: Unum, qui omnes partes corporis, quæ vivunt, transit, & non habet sensum, sed tantum ad vivendum valetudinem: hanc vim in nostro corpore permanere dicit inesse, ungues, capillos; sicuti in Mundo arbores sine sensu aluntur, & crescunt, & modo quodam suo vivunt. Secundum gradum Animæ dicit, in quo sensus est, hanc vim pervenire in oculos, nares, aures, os, tactum. Tertium Animæ gradum esse summum, qui vocatur Animus, in quo intelligentia præminet, hoc præter hominem omnes carere mortales; in qua quidem homines videntur Deo esse similes.

63 His accedit eloquentiæ latinæ princeps Cicero, qui tandem veritate cœvictus non uno in loco Animam asserit immortalem, idque rationibus suadet ut plurimum ex Platone allatis: & ut plurima illustestimoniam omit- tam. lib. de senect. ita scribit: „ Vestros Patres P. Scipio, tuque C. Læli, viros clarissimos, mihi que amicissimos vivere arbitror, & eam quidem vitam, quæ est sola numeranda: nam dum sumus in his inclusi compagibus corporis, munere quodam necessitatis & gravis opere perfungimur: est enim Cœlestis Animus ex altissimo domicilio depressus, & quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ, aternitatisque contrarium. Sed credo Deos immortales sparsisse Animos in corpora humana, ut essent, qui terras tuerentur, qui que cœlestium ordinem contemplantes imitarentur eum vitæ modo atque constantia. Et statim rationem reddens cur tam firma fide immortalitatem Animorum crederet, cum prius de ea re anceps videretur, ut patet lib. 1. Tuscul. statim subjungit: „ Nec me solum ratio & disputatio impulit, ut ita crederem, sed nobilitas etiam summorum Philosophorum & autoritas. Audieram Pythagoram, Pythagoreosque, incolas pene nostros, qui essent Italici Philosophi quondam nominati,

,,nati, nunquam dubitasse, quin ex universa mente di-
 ,,vina delibatos Animos haberemus. Demonstrabantur
 ,,mihi præterea quæ Socrates supremo vitæ die de im-
 ,,mortalitate Animorum differuisset, is qui esset sapientif-
 ,,simus oraculo Apollinis judicatus. Quid multa, sic mi-
 ,,hi persuasi, sic sentio: cum tanta sit celeritas Animorum,
 ,,tanta memoria præteritorum, futurorumque prudentia,
 ,,tot artes, tot scientiæ, tot inventa non posse eam nau-
 ,,ram, quæ res eas contineat esse mortalem. Et quod
 majus pondus verbis illius affert, est, quod alibi testetur,
Ut Deos esse opinamur, qualesque sint ratione cognoscimus, sic permanere Animos arbitramur consensu omnium nationum. Et iterum lib. de amicit. asserit opinionem de mortalitate & interitu Animorum recenter invec- tam esse, nimirum ab Epicureis, quorum, & aliorum Philosophorum Græcorum Philosophia Romam illis fere temporibus devec- ta fuerat. *Nequæ enim.* ait, *assentior iis, qui hæc nuper disserere cæperunt; cum corporibus scil. Animos nostros simul interire, atque omnia morte deleri. Plus apud me valet nostrorum autoritas, vel nostrorum majorum, qui mortuis tam religiosa jura tribuerunt, quod non fecissent profecto, si nihil ad eos pertinere arbitrarentur.*

64 His adjungendus insignis ille vir ac doctrinæ præstantia præclarus Seneca, qui in Animorum æternitate probanda totus esse videtur. Consulendus præsertim in præfat. lib. nat. quæst. tum epist. 31. 65. & 92. nec non epist. 102. ubi inter cætera scribit: *Cum venerit dies ille, qui mixtum hoc divini humanique secernat, corpus hoc ubi inveni relinquam; ipse me Diis reddam::: Dies iste, quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis est.* Accedit Salustius de bello Jugurth. suo insigni calculo hanc veritatem obsignans: *Ingenii, ait, egregia facinora, sicut Anima, immortalia sunt.* Et paucis interjectis. *Omnia orta, inquit, occidunt, & aucta senescunt, Animus incorruptus, æternus &c.* Eandem veritatem professus est, & multis stabilivit Macrobius lib. 1. Saturnal. c. 13. & lib. 2. in Somn. c. 13. 14. & 15. Quibus subscribere Virgilius præsertim lib. 6. Aeneid. Horatius lib. 1. carmin. od. 10. & lib. 3. od. 30. atque alibi
 iape.

ſæpe. Perſius ſatyra 2. Silius Italicus, Iuvenalis ſatyra 15. Manilius lib. 4. Claudianus lib. 2. de raptu Proſerpinæ. Propertius lib. 4. elegia 7: & Ovidius lib. 15. Metamorph. canens.

Morte carent Anima, ſemper priore relicta

Sede, novis domibus vivunt, habitantque receptæ.

Denique Latini omnes, uno excepto Lucretio, & aliis pauciſſimis, immortalitatem Animorum unanimiter tenent.

65 Tandem, ut uno verbo concludam, omnium gentium & nationum etiam exterarum, ac ferarum communis & unanimis conſenſus, atque profeſſio hæc fuit, non interire Animas, ſed vivere immortales. Ita ſenſerunt Arabes, & inter eos præſtantiffimi Philoſophi Avicenna p. 5. Natural. & Algazel in comment. lib. Phyſ. Idem ſenſerunt Perſæ, Thraces, Arcades: veteres etiam Galli, & eorum ſapientes, vocari Druydæ, de quibus nos alibi, & Valerius Max. lib. 2. de eis ſcribit: „ Uetus „ mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum eſt, „ pecunias mutuas, quæ iis apud Inferos redderentur, „ dare: quia perſuaſum haberent, Animas hominum „ immortales eſſe. Gothi etiam, ut videre eſt apud Ludov. Vives præfat. in lib. de Civit. Dei, eandem veritatem crediderunt.

66 Oportet igitur immortalitatis ſenſum eſſe à natura inditum, ac illos à naturæ principiis abhorrere, qui auſint illam diffiteri: nec iſtorum iudicio & opinioni poſſe quempiam ſapienter atque prudenter adhærere, cum conſtet eos & numero paucos, & moribus depravatis ut plurimum fuiſſe. Simile eſt enim quod Cicero lib. 1. Tuſcul. de natura divina ſcribit: „ Licet, inquit, multi „ de Diis prava ſentiunt (id enim vitioſo more effici ſolet) omnes tamen eſſe vim, & naturam divinam arbitrantur; neque id collocutio aut conſenſus efficit, non „ inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus, ut proinde „ de firmiſſimum hoc afferri videatur, cur Deos eſſe „ credamus, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium „ tam fit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum „ opinio.

67 Unde eſto ſcribant quidem in novo orbe detectas

esse aliquas gentes adeo ferarum similes, ut illas nulla Animorum immortalitatis opinio imbuerit, hoc præjudiciū aliquod communi omnium gentium consensui afferre nullatenus potest: tum quia maxima saltem earundemmet regionum pars sic immortales Animos putat, ut illis etiam, vel transmarina, vel transmontana assignet loca: & cum deprehendantur aliunde, exhorrescere Dæmonem, seu malum quempiam genium, perterrerī nocturnis spectris, permoveri præstigiis, constat si quis ad vivum omnem eorum persuasionem resumpsit, inventum iri creditam omnibus Animorum immortalitatem: licet apud ejusmodi gentes forsan sint aliqui depravatorum maximè morum, qui illam inficiuntur. Tum etiam quia quædam pauca hujusmodi regiunculæ non sufficiunt contra universitatem gentium in hac opinione de immortalitate Animorum consentientem solidam persuasionem de illorum interitu stabilire. Ut enim licet aliqui nascantur unipedes, aut mortem sibi ipsis consciscant, non argumentamur propterea non esse homines bipedes, aut propagandæ vitæ appetitu naturaliter teneri; ita quamvis aliqui extent, quibus ratio malè sana mortales Animos persuadeat, non idcirco opposita cæterorum persuasio habenda est non naturalis. Et licet quidam Philosophi id senserint, non est eorum habenda ratio, cum & alioquin alia multa perabsurda docuisse reperiantur, & alii quamplures melioris notæ, sapientiæ, ac vitæ Philosophi oppositum asseruerint. Quorum consensus autoritate Ecclesiæ, & totius Christianismi consensu confirmatus invenitur, quæ inter præcipuas Christianæ Religionis veritates hanc de immortalitate Animorum recenser, ac constantissimè tuetur, ut dicetur infra.

68 Dices forsan, potuisse hoc primorum legumlatorum commentum fuisse ad continendos in officiis suis populos, adeo ut exinde persuasio transfusione quadam permanerit, ac tantò facilius radices egerit, quando vitam amantibus nihil potuit gratius immortalitate promitti. Contra: quia sicuti singulares sunt nationes & gentes, ita & singularibus ac distinctis legibus gubernari consueverunt, nec est facile eandem

legem in omnibus populis reperire communem, nisi sit quædam lex naturalis aut naturæ multum consentanea, quemadmodum ea quæ est de curandis liberis, & honore parentum: quæ verò adinventæ ad continendos in officio populos sunt apud diversos diversæ: sed doctrina de immortalitate Animorum est ab omnibus sæculis apud omnes gentes receptissima, esto speciales leges de fide illius latæ non reperiantur: ergo oportet esse veritatem quåndam naturaliter hominum Animis insertam, & cum ipso rationis lumine natam. Præterea si quæ aliquando opinio falsa apud gentes invaluit, temporis decursu defluxit, hominibus contrarium expertis, ut est opinio quòd Antipodæ non essent; & quidquid falsitatis in opinionibus gentilium reperitur, neq; in Veteri Lege, neque in Lege Evangelica aliquando à populo Dei legitur acceptata, sed semper reprobata, ut de idololatria constat: at fides de Animorum immortalitate à Sacra Scriptura, præsertim verò in Lege nova invenitur à populo Dei semper habita: ergo illa ut verissima habenda.

69 Accedit tandem his communis Patrum Ecclesiæ consensus; præsertim D. Chrysof. hom. 4. de provid. & fato. D. Isidor. lib. 1. de sum. bono cap. 14. D. Ambros. lib. de bono ment. c. 9. & 10. ubi veritatem hanc adductis pluribus Sacræ Paginæ testimoniis confirmat. D. August. super Joan. tr. 23. & 47. & in epist. ad Volusianum: ubi ait: *Quis nunc est extremus idiota, vel quæ abjecta muliercula, quæ non credat Animæ immortalitatem.* Eandem veritatem Catholicam uno ore profitentur Theologi ac Philosophi cum D. Thoma 1. p. q. 75. a. 6. & lib. 2. cont. gent. c. 78. & 79. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 58. ar. 2. estque hæc veritas autoritate Sacræ Scripturæ sancita; definitaque in Concil. Lateran. ultim. sub Leone X. sess. 8. ubi ita habetur: *Damnamus, & reprohamus, Sacro approbante Concilio, omnes asserentes animam intellectivam esse mortalem.*

CAPUT SECUNDUM.

Aliis rationibus eadem veritas stabilitur.

70 **S**ecunda ratio desumpta ex D. Th. & D. Alb. M. locis cit. procedit in hunc modum: omnis substantia intellectualis est incorruptibilis: sed anima rationalis est huiusmodi: ergo est incorruptibilis, & immortalis. Min. experientia ipsa comprobata manet. Maj. verò probatur: nulla substantia intellectualis est composita ex materia, & forma: sed nihil in corruptionem abit nisi per dissolutionem formæ à materia: ergo substantia spiritualis corrumpi nequit. Min. prob. res per corruptionem non abit in nihilum; quia non esset corruptio, sed annihilatio, quam natura non novit, sicut nec productionem ex nihilo; cum sit primi & infiniti entis operatio: ergo oportet ut unum destruat, & aliud maneat, quemadmodum in omnibus rebus naturalibus accidere quotidiana experientia docet. Et esto anima ex esse, & essentia componatur: unum altero manente destrui nequit: ut per se evidens est. Nec enim dici sanè potest essentiam suo proprio esse destitutam sub alio esse manere: quia nunquam mutatur res nisi ad ipsius esse mutationem.

71 Multò minus dici potest, equidem animam rationalem per se non corrumpi, bene verò per accidens, & corruptione corporis, à quo dependet ceu à propria materia cuius ipsa est perfectio & forma. Nam anima humana est incorporea, & subsistens per se: ergo nequit per accidens ad corruptionem corporis corrumpi. Consequentia probatur: illud per se subsistens dicitur, quod esse per se, & à quocunque alio independens fortitur; sicut individua dicuntur per se subsistentia, quia per se sunt, nec in suo esse ab aliis individuis dependent: eapropter unum ad corruptionem alterius non corrumpitur, sed corrumpitur per se actione corruptiva ad se terminata: accidentia verò aut aliæ formæ substantiales, præter rationalem, & humanam, non subsistunt per se, nec corrumpuntur; sed producuntur.

tur, ac corrumpuntur ad productionem, & corruptionem compositi in quo sunt : ergo si anima est forma per se subsistens, evidenter sequitur eam non esse corruptibilem per accidens ad corruptionem corporis. Quod autem anima rationalis sit incorporea, & per se subsistens, fuse satis probatum reliquimus art. 1. hujus quæst. Qui plura desiderat, consulat. M. Bannez p. p. qu. 75. art. 6. dub. 2. & sapientiss. M. à S. Thoma hic q. 9. a. 1.

72 Tertia ratio desumitur ex eisdem, nec non ex D. Chrysof. serm. 4. de provid. & fato. & procedit in hunc modum : Si nihil sit anima post hanc vitam, neque Deus erit : nam si Deus est, justus est ; si justus est, juxta merita unicuique distribuit. Si autem nihil est post hanc vitam : ubinam accipiunt singuli pro suis meritis. Sed quia posset aliquis dicere, quod in hac vita distribuat singulis juxta merita, statim adjicit D. Chrysofostomus : Multi in hac vita bene habent, & in honore habentur, licet mali : alii autem affliguntur, & male habent, licet justè vivant : si igitur post hanc vitam nihil est, emigrabunt justis affecti injuria, & injusti immeritò foelicitate potiti. Hanc eandem rationem adduxit Socrates apud Platonem in Phædone, seu lib. de anim. Ipsam tamen licet tantorum virorum probatione, & autoritate insignem, ac de se evidentem, minùs efficacem reputat Scotus in 4. dist. 43. q. 2. quia videlicet unum supponit, nimirum, Deum remuneratorem esse ; quod adhuc lumine naturali ait non esse demonstratum. Imò & justis sua præmia non deesse asserit, virtus enim secum suum præmium affert ; scilicet pacem internam, voluptatem maximam, honorem externum, & similia.

73 Quod ad primum spectat, profectò nihil magis sancitum in Philosophia morali quàm Deum, eum ipsum debere esse, qui justis præmia conferat, malis poenam infligat : nam cum id quævis Respublica bene instituta servet, imò neque Princeps, sed Tyrannus habetur, qui ab hac lege deviat : profectò sicut Deo rerum omnium moderatore omnis tyrannidis suspicio amovetur ; ita & ipsi tribuendum est, quod optimum

quemque Principem decet; nimirum nec virtutem sine præmio, nec culpam sine pœna velle relinquere. Et hoc per se notum est cuilibet sapienti, & habenti animum rectè dispositum, & non obnubilatum sensibus, vel pecudum more viventem. Nec enim omne illud quod per se notum est, demonstrabile est; sed quædam soli sapientes pro comperto habent, ut exempli gratia incorporalia non esse in loco; & id generis reputo Deum esse justum, ac remuneratorem. Et ideo à quibusdam hanc veritatem credi oportet: ut sumitur ex Apost. ad Hebr. 11. ̄. Nec virtus sibiipsi profectò præmium esse potest: cum meriti rationem habeat. Insuper hæc omnia virtuti connaturaliter competunt: quod præmio repugnat. Adde felicitatem virtuti pro præmio debitam, carere debere molestiis, ac perturbationibus; laboribusve, aliàs felicitas non esset: quod in exercitio virtutis haud evenit: nam, ut inquit Apost. 2. ad Timoth. 3. *Omnes, qui volunt piè vivere in Christo, persecutiones patientur.* Igitur justè in Republica etiam bene instituta præmia virtuti aut supplicia culpæ debentur: cum virtus nec sibi sufficiens præmium sit, nec è contra peccatum sibi sufficiens pœna. Vide M. à S. Thoma, & M. Bannez loc. cit. Ex his patet veritatem hanc lumine naturali esse demonstrabilem.

74 Conf. quia si secus sit, janua præcludetur virtuti, aperietur sceleri; religio omnis corruet, pietas omnis evertetur, & societas omnis turbabitur. Quo argumento præclare Epicurum urget Lactantius lib. 3. c. 17. scribens: „ Si perituræ sunt Animæ, appetamus divitias, ut omnes suavitates capere possimus. Quæ si nobis desint, ab us, qui habent, auferamus clam dolo, vi, eò magis si humanas res nullus Deus curat: quandocumque spes impunitatis arriserit, rapiamus, necemus. Sapientis enim est malè facere, si & utile sit & tutum; quoniam si quis in Cælo Deus est, non irascitur cuiquam. Equè stulti est & bene facere, quia sicut irâ non commovetur, ita nec gratiâ tangitur. Voluptatibus igitur quomodo possumus servamus, brevi enim tempore nulli erimus omnino.

75 Quarta ratio ex appetitu homini innato deduci potest:

est : nemo quippe est, qui à morte superesse non appetat ; immo immortalitatis ille status ab Hegesiae discipulis & aliis tanto desiderii ardore concupitus legitur , ut potiundi desiderio præmaturam mortem oppetierint : nemoque reperitur , qui sæcula consecutura ad se pertinere non existimet : sed naturæ desiderium frustra esse nequit : igitur immortalem oportet esse Animam, ad quam immortalis illa vita , sive futuræ vitæ status spectet . Major sumitur ex Cicerone lib. 1. Tuscul. ubi ait : „ Nescio „ quomodo inhæreat in menibus quasi quoddam augu- „ rium futurorum idque in maximis altissimisque ani- „ mis , & existit maximè & apparet facillimè , quo qui- „ dem dempto , quis tam esset amens , qui semper in la- „ boribus & periculis viveret . Præterea hoc naturæ desi- „ derium satis demonstrat summa illa magnorùm viro- „ rum cura perennandi famam & nomen suum erectis æternitati mansoleis , pyramidibus , aliisque magnificis statuis : adoptione filiorum , susceptione liberorum , & conditione testamentorum .

76 Dices , simile esse in vita honoris desiderium atque possidendi opes ac divitias : cùm igitur desiderium istud naturale non sit , seu à natura insitum , non est cur illud ab ea insertum existimemus . Sed contra , desiderium istud accumulandi divitias ad vitæ sustentationem etiam naturale est , qui enim naturæ impetu finem desiderat , media simpliciter ad eum consequenda pari modo appetit : superfluas autem opes appetere , equidem naturale non est , sed neque inest huiusmodi cupiditas & appetitus magnis animis , ac sapientissimis viris , qui facillimè & sapientissimè opes contemnunt , abjiciunt , aliis largiuntur , & si vi auferantur minimè dolent : sed non ita de desiderio illo immortalitatis : & subinde valde dispar est ratio .

77 Nec prætereundum est argumentum , quod ex hominis forma & statura desumptum elegantibus proponit verbis Lactantius lib. 7. divin. Instit. dicens : „ So- „ lus homo ex omnibus cœleste ac divinum animal est , „ cujus corpus ab humo excitatum , vultus sublimis , „ status erectus originem suam quærit , & quasi con- „ tempta humilitate terræ ad altum nititur , quia sen-

tit summum bonum in summo sibi esse quarendum, memorque conditionis suæ, quâ Deus illum fecit extremum, ad artificem suum spectat: quam spectationem Trismegistus *Σεωπλαγ* rectissime nominavit, quam in aliis animalibus nulla est. Hucusque Lactantius Scio piscem nobis objici à Galeno lib. 3. de usu part. c. 3. qui idcirco *ὁ βυβαλοεικονοπος* dictus est, nempe Cœli speculator, quodd Cœlum speculetur. Sed profectò id accidit ob dispositionem naturalem corporis, & non ut Cœlum demiretur, aut suum bonum ibi esse consideret, quod secus in homine accidit, qui & ad Cœlum extollit oculos quasi auxilium in laboribus quærens, & spem ibi repositam habens.

78 Tandem ad pervicacem ejusmodi Epicureorum intellectum convincendum satis essent frequentes Animarum apparitiones, nisi veritati tam apertæ fores occlusissent. Notum est imprimis ex Sacris Literis 1. Reg. c. 28. Animam Samuelis visam Pythonissæ ac Sauli: Animas Oniæ & Hieremiæ per visum Indæ *Machabæ* apparuisse lib. 1. Mach. c. 15. Animas Moïsi & Heliæ in monte Thabor Christo transfigurato se se obtulisse præsentibus. Apostolos Petrum & Paulum Constantino Imperatori apparuisse refert VII. Synodus act. 2. Et pleni sunt libri ejusmodi apparitionibus. Videndi inter alios D. Greg. Mag. lib. 2. Dial. c. 34. & lib. 4. c. 10 & 40. Quæ negare perfricata frontis est, & hominis lumine rationis destituti, dum mavult imprudens Epicuri sententiæ & frigidis rationibus contra communem consensum ac veritatem fidem habere, quàm Sacræ Scripturæ, & tot viris doctrina & sanctitate conspicuis hæc referentibus. Sed nec solùm divini Patres, sed & probatissimi autores gentiles similia multa referunt. Videndi Valerius Maximus lib. 1. c. 7. Pausanias de rebus Atticis. Suetonius in Caligula c. 59. & in Othone c. 7. Plutarchus lib. de sera num. vindicta, & in vita Romuli. Philostratus in vita Apollonii Tyanei. Plato lib. 10. de Repub. lib. 1. de legib. & in Phædone. Cicero in libris de Divinat. de nat. Deor. & Tuscul. quæst. Macrobius lib. 1. in somn. Scip. c. 14. Laërtius in vita Pythag. & Eucanus lib. 1. Pharsalia. Videndi prætere-

Arnobius lib. 8. cont. gent. Maximus Tyrius serm. 27.
Lactantius lib. 2. divin. Instit. c. 2. D. Gregorius Turo-
nenfis lib. 5. Histor. c. 34. Gregorius Tholosanus lib. 1.
de immortal. animæ cap. 16. Alexander ab Alex. lib. 2.
Genial. dierum, & alii innumeri de hac materia trac-
tantes.

CAPUT TERTIUM.

Solvuntur Argumenta Contraria.

79 **A**Rg. 1. autorit. S. Scripturæ Ecclesiastes c. 3.
ubi habetur: *Unus est interitus hominis, & jumentorum, & aqua utriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur; similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius: ergo sicut jumenta, ita & homo siapte natura formam habet corruptibilem: licet post mortem Dei beneficio conservetur. Quod indicatur in Synodo Generali in Epist. Sophronii ab eodem S. Concilio approbata in qua diffinitur invisibilia, & intellectualia non habere naturam immortalem; sed per Dei gratiam à morte coërceri.*

80 Resp. ad arg. ex D. Th. 1. p. q. 75. a. 6. ibi, quemadmodum & in aliis multis locis illius libri Ecclesiastes, ut notat D. Gregor. lib. 4. dialog. c. 4. loqui Salomonem in persona hominum perditorum: quibus valde familiare est similia ructare de animæ mortalitate; ut liberius venti serviant, ac genio suo indulgeant. Præmiserat enim Salomon illa verba: *Dixi in corde meo de filiis hominum ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis, idcirco unus est interitus hominis, & jumentorum &c.* Quasi diceret: quia excæcavit illos malitia peccati; & permisit Deus eos ire in reprobum sensum, inde provenit ut ita vivant ac si unus esset interitus hominum, & jumentorum, & æqua utriusque conditio. Unde conquerens subdit; *quis eos adducet ut post se futura cognoscant?* Itaque patri suo Diabolo morem gerentes, qui falsa veris commiscet, ut facilius decipiat incautos, & non tanquam mendax rejiciatur, sed ut hac veritate alia mendacia suadeat, ut egregie notavit D. Ambros. lib.

lib. de parad. c. 13. hinc homines perditū verè protulerunt eundem esse interitū n̄ hominum, & jumentorum quoad corpus, æquam etiā expirandi necessitatē: sed malè intulerunt hominem nil habere jumento amplius &c.

81 Resp. ad autorit. Sophronii, animam per Dei gratiam dici incorruptibilem, & immortalem, quemadmodum & ceteras intellectuales creaturas: non quidem per gratiam supernaturalem; sed quatenus hoc Dei creatis beneficio acceperunt; qui cum suapte natura sit solus immortalis absque alterius interventu, aut largitate, eis contulit ut incorruptibiles, & immortales essent secundum naturam suam, nec tamen sine Dei largitate, cui placitum est tale esse conferre, cui ab intrinseco incorruptibilitas competeret.

82 Arg. 2. ex Arist. 1. de anim. t. 12. adferente non contingere intellectum separari, si sit phantasia, aut non sine phantasia. Constat autem intellectum non sine phantasmatis esse, & rem speculari. Et 3. de anim. t. 2. expressè habet intellectum passivum mori. Deinde ex ejusdem doctrina constat omne illud, quod incipit aut generatur, desinere esse, & corrumpi. Tandem, cum ipse Mundum ab æterno posuerit, necessariò multisudinem actu infinitam admittere cogeretur, si Animas hominum fecisset incorruptibiles & immortales.

83 Resp. ob hujusmodi & similia testimonia, multos Autores, eosque gravissimos, ut diximus, Aristoteli irrogasse, quod nunquam immortalitatem antmæ satis concouisset; ut ait D. Theodoretus in lib. de curand. affect. Græcorum serm. 8. Veruntamen oppositæ sententiæ acquiescentes respondemus ad 1. cum D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 54. a. 4. intellectum possibilem duobus modis intelligere: scilicet mediis formis sibi inditis, seu per formas substantiarum separatarum; & hoc in statu separationis à corpore ei competere. Alio modo dependenter à phantasmate, ceu objecto, abstrahendo universale à particulari, & hic modus ei connaturalis est, & comperens prout est corporis forma. Et hoc pacto intelligit Philosophus intellectum non separari à phantasia, quoad actum nimirum, pro hoc statu. Non autem

autem hinc sequitur quòd secundum substantiam, & potentiam non sit separatus, & incorruptibilis per se; licet ex adjunctione ad phantasmata contingat eum oblivisci intelligibilem, & hoc pacto dicitur per accidens corrumpi. Unde ipse Philosophus lib. de mem. & reminif. asserit post mortem non fore in anima reminiscenciam; cum tamen pro hoc statu reminiscendo, & cogitando intelligat. Et in hanc solut. inclinat S. D. loc. cit. p. p.

84 Resp. ad 2. ex eodem S. D. nomine intellectus passivi intelligi ipsam cogitativam; quæ verè corrumpitur, cum sit affixa organo corporeo. Vel dicito nomine intellectus passivi intelligi ipsam potentiam intellectivam, quatenus pro hoc statu ei dependenter à phantasmatis intelligere competit: à quibus quodammodo patitur; unde intelligere dicitur pati quoddam: ut dicitur q. seq. Et hic corrumpi dicitur per accidens, & quantum ad species intelligibiles tali modo acceptas, non verò secundum substantiam, & potentiam. Quia nimirum separata anima non sic intelliget.

85 Resp. ad 3. ex D. Th. supra q. 46. a. 5. ad 3. Aristotelem illo in loco sermonem facere de rebus, quæ per generationem physicam accipiunt esse ex materia; quas corruptibiles esse constat. Agebat enim ibi contra Platonem asserentem Mundum ex materia genitum prodiesse, & Cælum ex elementis. Ex qua positione optime infert, quod essent corruptibilia, habituraque finem. At verò anima rationalis per creationem accipit esse. Et ita incipere agnovit ipse Aristoteles, si fides habeatur Soncinati 12. Metaphys. q. 15. & Javello ibid q. 5. Ad ultimum varias solutiones adducit M. Bannes loc. cit. in solut. ad 4. quæ possunt apud eundem videri. Sufficiat nobis dicere cum S. D. 2. cont. gent. c. 81. contra nos, qui de facto æternitatem Mundi negamus, argumentum vim non habere. Quomodo autem adhuc dato Mundo ab æterno non esset infinitus animarum numerus, explicuimus lib. 3. Physic.

86 Arg. 3. anima rationalis determinatas dispositiones corporeas exigit in corpore, ut ei infundatur non minus quàm aliæ formæ materiales: ergo & ipsa est corruptibilis sicuti formæ materiales. Conf. 1. anima

rationalis, & sensitiva sunt idem secundum substantiam in homine: patet autem animam sensitivam corruptibilem esse: ergo etiam rationalis erit corruptibilis. Conf. 2. anima, & corpus idem esse in homine sortiuntur: ergo corrupto esse ipsius corporis per mortem, non est possibile ipsum esse animæ rationalis remanere. Conf. 3. animæ rationales per ordinem ad corpus habent esse individuum, unde sunt inæquales in perfectione individuali substantiali: ergo secundum esse dependent à corpore. Conf. 4. non sequitur ex eo quod anima habeat operationem independentem à corpore, quod sit per se subsistens, & incorruptibilis: nam hoc stat dupliciter: uno modo sine corpore ut organo; alio modo sine corpore, ut supposito operante. Primo modo equidem verum est animam sortiri operationem à corpore ut organo, sed non sequitur inde, quod sit per se subsistens, & incorruptibilis, cum alioquin sortiatur operationem dependentem à corpore ut supposito; non enim anima intelligit, sicut homo.

87 Resp. ad arg. animam rationalem non exigere dispositiones in corpore ut sit absolutè, & per se: sed ut sit forma in materia, à qua tamen non comprehenditur secundum suum esse absolutè, sed est ab ea independens: & per id à formis materialibus discernitur. Resp. ad 1. conf. animam vegetativam, & sensitivam in plantis, & brutis corruptibilem esse, non, verò in homine nisi per accidens; inquantum cessant earum operationes, manentibus ipsis secundum substantiam: quia nimirum cum anima rationali in homine idem esse sortiuntur. Resp. ad 2. hoc ipsum esse, quod habet, esse ipsius animæ rationalis, ita ut corpori ab anima communicetur; non modo ut quo, seu tanquam à ratione recipiendi esse actu totius, sed etiam absolutè & simpliciter tanquam à per se existente, & subsistente, non tamen completè, quoad esse speciei, unde ut hoc complementum suscipiat, exigit uniri corpori, cui suum esse communicat, sitque subsistens completè ipse homo. Ad 3. dicetur infra.

88 Resp. ad ultimum animam habere operationem independentem à corpore, ut organo: imò & ab ipso

Supposito absolute loquendo ; licet ab eo dependeat quoad complementum speciei. Et rectè sequitur ex hac ratione quòd sit per se subsistens, quia talis naturæ est, quòd sit potens per se subsistere. Nam hoc ipsum quòd homo intelligit, per animam habet, quatenus in operando est à corpore independens.

ARTICULUS QUARTUS

Utrum omnes Animæ rationales sint in perfectione æquales ?

89 **D**Uæ sunt principaliores de hac re sententiæ. Prima asserit animas rationales esse æquales in perfectione substantiali, & solùm extrinsecè, seu per diversas corporum dispositiones, magis vel minus perfectas distingui. Ita M. Soto c. de Substant. q. 2. ad 5. Soneinas §. Metaphys. q. 26. Durandus, Henricus, Fonseca, Hurtadus, & Toletus apud M. Martinez lib. 2. de anim. q. 11. §. 1. ubi invehitur contra P. Toletum quòd oppositam sententiam ceu temerariam, & periculosam inculpaverit. Oppositam sententiam, nimirum animas rationales in seipsis esse, inæquales in perfectione substantiali tuentur Magist. in 2. d. 32. cap. 8. D. Bonav. ibid. Capreolus ibid. q. unice Caiet. 1. p. q. 85. a. 7. Bannes ibid. dub. unic. & alii non pauci, quos sequitur dictus M. Martinez loc. cit. n. 4.

90 Utraque sententia suis nititur fundamentis. Prima equidem ; tum quia substantia formaliter non suscipit magis, & minus ; nec forma substantialis potest intendi, & remitti : cujus contrarium accideret, si animæ rationales in perfectione essent inæquales intrinsicè, & substantialiter. Nam quælibet illarum intrinsicè posset fortiri perfectius esse per ordinem ad perfectiores dispositiones, quod est posse intendi. Tum etiam quia hæc differentia non esset duntaxat individualis, & numerica, sed specifica : nam quælibet additio, quæ sit penes gradum perfectionis substantialis
spe-

speciem variat; ut patet in homine, & equo. Tertio, quia in eodem homine experimur dispositionem corporis variari, & penes huiusmodi variationem polle-
re majori acumine ingenii, & dein hebetari &c. cum tamen absurdum sit dicere animam ipsam substantia-
liter, & intrinsecè crescere, aut decrescere: ergo di-
versa corporis habitudo non sufficit ad constituendas
diversas substantialiter, & intrinsecè animas in per-
fectione inæquales.

91 Secunda verò sententia primò adducit pro se
D. Thomam 1. p. q. 85. a. 7. dicentem: *Quantò cor-
pus est melius dispositum, tantò meliorem sortitur ani-
mam.* Quod de perfectione extrinseca, & accidenta-
li duntaxat intelligi nequit: quia ibi probat, quòd
eandem rem unus altero melius percipiat ac intelligat:
nimirum quia animam sortitur meliorem, & majoris
virtutis in intelligendo; quæ est perfectio substantia-
lis, & intrinseca. Deinde rationibus agit ex eodem
S. D. desumptis.

92 Prima est: quantò corpus est melius disposi-
tum, tantò meliorem sortitur animam, secundum ra-
tionem specificam; ut patet de corpore humano, &
de corpore bruti: ergo pari ratione inter animas ejus-
dem speciei, quò ipsa corpora fuerint individualiter
perfectiora, animas individualiter perfectiores for-
tiantur, ut sit proportio actus, & potentia. Nec suf-
ficit dicere huiusmodi perfectionem esse accidentalem,
& extrinsecam, non vero substantialem, & intrinse-
cam. Tum quia formæ & materiæ in animatorum, non
solum accidentaliter, sed etiam substantialiter, & in-
trinsecè inæquales sunt, ut magnus lapis, & parvus
eiusdem speciei: ergo similiter materiæ, & formæ
animatorum. Tum etiam quia illæ dispositiones orga-
nicæ, seu accidentia dimanant à propria rei substan-
tia: ergo sicut istæ inæquales sunt, ita & in ipsa sub-
stantia inæqualitatem erit reperire.

93 Secunda ratio est: animæ rationales habent prin-
cipia individuantiæ intrinsecè, & substantialiter inæ-
qualia: sed illa, quæ habent principia individuantiæ
intrinsecè, & substantialiter inæqualia, intra eandem

Speciem inæqualia sunt: ergo animæ rationales inæquales sunt in perfectione substantiali individuali. Minor patet: tum quia principium intrinsecum individuationis proximum non differt realiter à substantia individua. Tum quia differentia individualis est propria ipsius individui: ergo intrinsecè competit ipsi, & substantialiter. Minor prob. ex S. D. q. de Spirit. creat. a. 9. ubi ait: sicut de ratione animæ est, quòd sit forma corporis: ita de ratione hujus animæ, inquantum est hæc anima, est quòd habeat habitudinem ad corpus: sed corpus organicum formaliter est inæquale in perfectione individuali, & suscipit magis & minus: ergo animæ rationales ex habitudine ad corpus hoc, vel illud habent principia substantialiter, & intrinsecè inæqualia.

94 Supponendum ex dictis animas rationales esse formas per se subsistentes, & ex se individuas, licet non sint hoc aliquid secundum completam speciei rationem. Nec tamen corpori accidentaliter adveniunt, quia perficiendo illud concedunt ei summet esse, seu trahunt ipsum ad idem esse. Quòd autem sint per se subsistentes, & individua, hoc fortiuntur, quia sunt in confinio substantiarum immaterialium, & separatarum, quæ seipsis individua sunt, & quarum nequit esse eadem numerica, & substantialis perfectio: imò neque specifica: quia non possunt ulterius materiali divisione dividi, per quam distingui possent, ut alibi dicemus. Itaque ut reperiatur inæqualitas in animabus rationalibus, oportet ut cum hoc, quòd sunt per se subsistentes, includatur ordo ad corpus, seu materiam propriam cujus sunt actus, & formæ.

95 Ista autem inæqualitas tripliciter considerari potest: primò ex parte virtutis, & principii operativi propriarum operationum animæ; quæ est virtus intelligendi, ad ipsam animæ essentiam consecuta: quæ tamen complementum suum nonnisi in individuo sortitur, cujus est proprium in exercitio operari: operari enim est subsistentium, & existentium actu; quia intantum aliquid operatur, inquantum est actu. Unde quælibet diversitas in hac virtute secundum rationem

nem operandi in exercitio non est speciei, seu formæ specificæ secundum se, sed quatenus virtus ejus redundat in perfectionem individui, in quo suum exercitium sortitur. Secundò desumi potest ista inæqualitas ex parte receptivi, scilicet corporis organici, & dispositi ut possit eo uti anima ad suas operationes, in quantum ex parte objecti à corpore, seu corporeis phantasmatis dependet. Et hæc perfectionis diversitas non pertinet ad intrinsecum animæ ut causans diversitatem in illa: quin potius, quia anima est melior, & est finis corporis; concinnatur corpus & aptius disponitur, ut sit domicilium, & materia perfectioris animæ. Tertio considerari potest ex parte essentiæ animæ, & quatenus est actus primus corporis physici &c.

96 Dico igitur nullam esse inæqualitatem inter ipsas animas secundum essentiam animæ sumptas: quia essentiarum rerum sunt indivisibiles, & penes quamlibet additionem variatur species. Vnde si explicari debeat ratio essentialis cujuslibet animæ, quælibet simpliciter, & indivisibili ratione erit actus corporis physici organici potentia vitam intellectivam habentis &c. Et hoc probant rationes pro prima sententia adductæ. Si verò sumantur secundum virtutem intelligendi, ut ipse sunt principia operationum concernentium speciem, ut habent in individuo exerceri secundum diversum agendi modum intrinsecè, & substantialiter sunt in perfectione inæquales: ut autem præcisè recipiuntur in diversis corporibus diversimodè complexionatis, & dispositis accidentaliter. Ita sumitur ex D. Thom. in 2. dist. 32. quaest. 2. art. 3. c. & 1. p. quaest. 85. a. 7. corp. ubi ait: *Manifestum est, quòd quòd corpus est melius dispositum, tantò meliorem sortitur animam. Quòd manifestè apparet in his, qua sunt secundum speciem diversa. Cujus ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secundum materiae capacitatem. Vnde etiam, cum in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam majoris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in 2. de anim. quòd molles carne bene aptos mente videmus. Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum, quibus intellectus indi-*
get

get ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus imaginativa, & cogitativa, & memorativa est melius disposita, sunt melius dispositi ad intelligendum. Prob. rationibus pro secunda sententia adductis.

97 Deinde prob. ratione desumpta ex hoc testimonio: aliqui homines sunt majoris virtutis in intelligendo, & perspicacioris ingenij, quàm alij: sed melior virtus arguit perfectionem intrinsecam meliorem; sicut & melior operatio meliorem virtutem: ergo substantialiter & intrinsecè animæ omnes non sunt æqualis nobilitatis in perfectione individuali. Dices hoc provenire ab extrinsecò, nimirum à viribus interioribus sensitivis, quæ animæ rationali in intelligendo deserviunt. Non verò ab intrinsecò, & per se, quia intellectus unius hominis secundum se non est perfectior intellectu alterius, cum sint proprietates simpliciter essentialiam animæ consequentes, quæ indivisibilis est. Equidem hæc solutio evidenter pugnat cum D. Thom. ibi enim distinguit duplicem inæqualitatem perfectionis in animabus: unam ex parte virtutis intelligendi, aliam ex parte hujusmodi virium interiorum, ut expressissimis illius verbis patet.

98 Et ut res magis, ac magis enucleetur, nota quòd anima ut est principium radicale intellectus, & aliarum virtutum dupliciter considerari potest. Primò ut principium formale primum harum virtutum absolute in ordine ad operationes sibi proprias, & secundum speciem competentes, seu ad operationes specificativè sumptas, & quatenus respiciunt objectum, seu rem intellectam. Et hoc modo certum est quòd hujusmodi virtutes non sunt majoris perfectionis in uno, quàm alio homine, seu anima: ut patet ex S. D. 1. p. quæst. 85. ar. 7. c. Secundò prout hujusmodi virtus seu perfectio naturæ in perfectionem individuorum redundat, in quo virtus illa ad exercitium reducitur: nam ex principis speciei sequuntur operationes individuorum. Et hoc modo non sunt æqualis perfectionis substantialiter, seu materialiter, & numericè; quia unum individuum ab alio substantialiter differt, sicut & substantialiter est unum: cum unum sit indivisum in se, &

divisum à quolibet alio : ergo neque animæ prout sunt principia huiusmodi virtutum, & operationum, non quidem specificativè sumptarum, sed materialiter & effectivè possunt esse ejusdem perfectionis, & nobilitatis.

99 Vnde impugnatur hæc solutio : anima non est propter corpus, sed corpus propter animam cum sit actus, & perfectio corporis : ergo quod nobiliori corpori, & melius complexionato, seu habenti virtutes interiores sensitivas detur anima nobilior, & melius intelligens, non se habet corpus in ratione causæ, sed potius in ratione effectus finalis : ergo antecedenter intelligitur anima jam nobilior, licet non sine ordine ad corpus melius complexionatum, quod est propter ipsam : ergo major nobilitas, & perfectio non est omnino extrinseca animæ, & conveniens ei ex corpore, sed intrinseca, non tamen competens ei in ratione absoluta formæ, sed prout virtus, & perfectio consequens ipsam redundat in perfectionem individui, in quo actu habet esse illa virtus, & operatio.

100 Ex his patet solutio ad argumenta superius adducta pro prima sententia. Ad 1. enim dico quod substantia seu forma substantialis absolute, & secundum se intendi, & remitti nequit, bene verò virtus ejus; ac perinde ipsa prout est principium talis virtutis : quod est materialiter, seu radicaliter, & in ratione principij activi intendi : & hoc pacto una anima est in perfectione intensior, quàm alia. Resp. ad 2. ex D. Thom. quod diversitas penes rationem formæ essentialiter, & ut forma est, equidem est specifica : non verò prout est actus secundum virtutem suam minus, vel magis nobiliter, & perfectè in materia participatus per ordinem ad nobiliorem dispositionem, non ut causam; sed ut effectum seu occasionem. Et hoc modo contingit in diversis animabus rationalibus. Ad 3. dico in eodem homine variari dispositionem corporis accidentaliter, & prout virtutes interiores habent sic, vel sic disponi ad subserviendum virtutibus animæ. Non autem variari intrinsecè, & penes virtutem ut consecutam ad ipsam animam, inquantum

perfectio speciei redundat ad perfectionem individui. Ex his patet animam Christi substantialiter, & intrinsecè quoad individuum fuisse perfectiorem cæteris omnibus; ejusdem tamen speciei cum illis.

101 Ex his sequitur 1. animam, quæ huic corpori unitur, non posse alteri uniri, ut docet S. D. 2. cont. c. 75. & 83. Primò: quia anima est forma corporis, ejusque motor; sed inter movens, & motum, actum & potentiam, materiam & formam proportio intercedere debet; ita ut materia apta nata sit, & proportionata ut à sua forma & actu perficiatur, & mobile à suo motore agatur: ergo inter animam, & corpus ea debet interesse proportio, ut, quemadmodum anima hujus speciei corpus alterius speciei informare nequit, ita neque hæc anima possit, aut valeat aliud numero corpus informare, nisi illud quod sibi proportionatum, ac coaptatum est. Secundò quia animæ reipsa quidem numero differunt: sed inter illas hujusmodi diversitas eatenus intercedit, quatenus ad diversa corpora ordinem inducunt: ergo ut salvetur earum numerica diversitas, ita hæc anima huic corpori unienda venit, ut non possit alteri conjungi, nisi cum præjudicio ejusdem unitatis numericæ.

102 Nec valet dicere animam rationalem ex se individuum esse, nec ad sui numericam unitatem exigere corpus: ac perinde non minùs huic, quàm alteri uniri posse, salvata propria unitate numerica. Non, inquam, valet: quia esto corpus non sit de essentia ipsius animæ, ipsa tamen ad illud intrinsecam, & essentialem habitudinem dicit, ut est illius forma; idcirco, quemadmodum animæ ut sic rationi competit corpus hoc modo organifatam, quo naturæ speciei illius competit, ita prorsus de ratione hujus animæ est, ut formatur hoc corpus hoc modo organifatam, & in individuo coaptatum.

103 Nec tamen hinc inferas destructo corpore animam rationalem, quoad suum esse absolutum, non remanere individuatam: esto non incipiat nisi in corpore ejus esse, ac individuatam: quia in corpore non acquirit esse in materia depressum, vel obligatum ad

corpus, è cujus sinu, & potentia educatur: sed infunditur illi cum esse terminato, licet non habente complementum speciei. Quod manifestat S. D. hoc exemplo: si aqua, vel corpus aliud quodlibet fluidum in vasis diversæ figuræ reponatur, in quolibet figuram, variat; quia est corpus interminatum ex se, & solummodo alieno termino terminatum: ita accidit formis materialibus, quæ non retinent esse per se. At verò corpus terminatum termino proprio, & suapte natura figuram retinens, esto varia sigillet, vel in diversis reponatur, semper eandem servat figuram, etiam illis sublatis: ut patet in sigillo aureo, vel argenteo, quod esto ceræ imprimatur, vel luto, etiam his abrasis in se figuram, ac formam eandem servat: quia est terminatum termino proprio. Haud secùs anima rationalis, cum sit proprio terminata termino, utpote per se subsistens, esto corpus destruat, cujus erat forma, secundum idem esse absolutum remanet; licet non remaneat secundum idem esse completum speciei.

104 Sequitur 2. animam rationalem non uniri corpori mediantibus aliquibus dispositionibus, sed immediate; ut docet S. D. 1. p. quaest. 76. a. 6. ubi ait, quod si anima uniretur corpori solummodo ut motor, nihil prohiberet, imò magis necessum esset, aliquas mediarè dispositiones inter ipsam & corpus; nimirum potentiam ex parte ipsius animæ, qua corpus moveret; habilitatem verò ex parte corporis, qua ab ipsa anima mobile efficeretur: attamen quia ipsi corpori, ceu forma substantialis unitur, fieri nequit, ut aliqua dispositio accidentaliter inter utrumque mediet: quia, ut fuisse explicatum manet lib. 1. Phys. cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet, id quod in actibus primum est, primò in ipsa materia præintelligi: per formam autem substantialem aliquid est simpliciter in actu; per accidentalem verò secundum quid: fieri igitur nequit ut materia, seu corpus ante ipsam animam rationalem quibusdam dispositionibus accidentalibus investiat. Vide quæ diximus lib. 1. de gen. & corrupt.

QUÆSTIO XVII.

DE POTENTIIS ANIMÆ Rationalis.

Postquam de Anima Rationali secundum se dictum est, superest de proprietatibus sive potentiis illius dicendum.

ARTICULUS PRIMUS

Quot sint potentie animæ intellectivæ, & quomodo abinvicem distinguantur?

1 **T**Res ipsius animæ rationalis potentie communiter assignantur: nimirum intellectus, memoria, & voluntas. Et quidem quod intellectus sit animæ rationalis potentia, ac virtus propria, satis, superque ex illius operatione, quæ est intelligere, constat: hæc enim esse nequit alicujus virtutis sensitivæ; quæ, cum sit affixa organo corporeo, nonnisi corporea intelligere potest, seu res individuales, & corporas, quæ habent esse hic, & nunc, ut diximus: intelliguntur autem non solum corporea, sed etiam res incorporeæ, & quidditates rerum, quæ sunt formæ habentes esse immateriale, & incorporeum, alias per se corruptibiles essent. Imò non intelliguntur corpora nisi incorporeo modo.

2 Virum autem in anima rationali admittenda sit memoria præter ipsam memoriam sensitivam, difficultate non caret: tum quia ipse Philosophus lib. de mem. & reminif. expressè asserit memoriam non esse intellectivi, sed sensitivi. Quia videl. memoria non abstrahit ab hic, & nunc: namque tempus de terminatum concernit, scilicet præteritum: intelligibilia autem, & anima intellectiva abstrahunt ab hic, & nunc.

Tum etiam, quia omnis potentia aliquem actum sibi proprium vendicat: sed memoria in anima rationali nullum sibi actum proprium vendicare potest: ergo &c. Prob. min. quia ad memoriam duo pertinent, nimirum cognitio praeceptorum, & conservatio specierum; ut est cognitio praeceptorum, ad animam sensitivam pertinet, non autem ad animam rationalem; ut autem est specierum retentiva, ac conservatrix nullum prorsus actum inducit. Tandem, quia in memoria species rerum conservantur, quae actu non cogitantur: sed hoc sequitur in anima intellectiva accidere: ergo &c. Prob. min. intellectus non potest informari specie intelligibili, quin ad actum reducatur, ac perinde actu intelligat: ergo si informaretur aliquibus speciebus in memoria conservatis, semper actu esset intelligens res illas omnes, quarum apud se retinet species, ac conservat.

3 Veruntamen memoriam in anima rationali admittendam esse, prout est conservatrix specierum intelligibilium communiter docent Philosophi, contra Avicennam, c. 6. de anim. & 6. natural. p. 4. c. 2. qui oppositum tenuit propter rationem tertio loco adductam: ut videri potest in S. D. 2. cont. gent. c. 74. Prob. ex eodem: quod recipitur in aliquo ad modum recipientis recipitur: sed intellectivum principium est stabilioris, ac firmioris naturae, quam materia corporalis: cum ergo materia corporalis formas, quas suscipit, non solum retineat, dum actu per eas agit, sed etiam postquam agere desiverit: multò potius jure intellectivum principium fortius, ac magis inamissibiliter species, & formas intelligibiles suscipiet, ac tenebit, sive à sensibus acceptas, sive etiam ab aliquo superiori intellectu effluerint: ergo secundum rationem conservandi species memoria erit in intellectiva parte, seu in anima rationali.

4 An verò etiam in parte intellectiva sit memoria, prout est cognitio praeceptorum, in dubium verti potest, ob rationes supra allatas. Affirmant Suarez lib. 4. de anim. c. 10. n. 4. Hurtadus disp. 5. sect. 8. nu. 70. Averfa q. 58. sect. 1. & alii Recentiores. Tum quia ipsi Angeli, & Deus perfectissimè praeceptorum memo-

rantur : cum tamen non aliam , nisi memoriam intellectivam fortiantur : imò & anima separata , ut patet. Lucæ 16. ubi dicitur : *Recordare fili , quia recepisti bona in vita tua.* Deinde , quia intellectus rem cognoscit cum affectionibus , seu conditionibus peculiaribus , perfectius multò quàm sensus : quippe qui novit tantum præteritum materialiter , intellectus autem formaliter ; cum cognoscat ipsam temporis rationem : ergo in intellectu est memoria , ut est cognitio præteritorum .

5 Oppositum docet D. Th. loc. cit. & q. 10. de verit. a. 2. & cum eo communiter Philosophi , loquendo de memoria , & anima intellectiva pro hoc statu , quo illi debetur esse in corpore , & accipere rerum cognitionem dependenter à sensibus , ac sensibilibus phantasmatibus . Ratio est : quia intellectus pro hoc statu directè singularia cognoscere nequit , ut dicemus infra : sed præteritum , ut præteritum sub cognitione particularis cadit , cum significet esse sub tempore determinato : ergo à memoria intellectiva directè attingi nequit . Dixi , pro hoc statu , nam ut docet S. D. 1. p. q. 89. a. 4. intellectus separatus , seu anima cognoscit singularia , non per species à corpore acquisitas ; sed per species sibi inditas in separatione : unde pro illo statu memoria quoad cognitionem præteritorum esse poterit . Dixi , etiam ut præteritum est hic , & nunc , ac directè , nam reflexè cognitio præteritorum in intellectu esse potest .

6 Hujus rei gratia advertite ex S. D. dicta q. 10. de verit. a. 2. ad 3. quod præteritum ad duo referri potest ; scilicet ad objectum , quod cognoscitur , & ad cognitionis actum . Quæ ambo in parte sensitiva conjunguntur : quæ immutata ab aliquo sensibili præsentis apprehensiva illius est . Unde simul animal memoratur , se prius in præterito sensitisse , & præteritum quoddam sensibile per sensitisse . Ex parte autem intellectus præteritum accidit , & non per se convenit ex parte objecti . Intellectus enim hominem , quæ homo est , intelligit , cui accidit in præsentis , præterito , vel futuro esse . Ex parte autem actus præteritum accipi potest etiam in intellectu : quia intelligere animæ nostræ est quidam specialis ac-

tus in hoc, vel illo tempore existens: quatenus homo nunc, heri, vel cras intelligere dicitur. Et hoc intellectualitati non repugnat. Quia huiusmodi intelligere, quamvis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus. Idcirco, quemadmodum intellectus seipsum intelligit, esto ipse sit quidam singularis intellectus: ita intelligit suum intelligere, quamvis sit quidam singularis actus, in præterito, præsentis, vel futuro existens. Hoc igitur pacto ratio memoriæ salvatur, quoad hoc, quod est præteritorum in intellectu, prout intelligit se prius intellexisse: non autem prout intelligit præteritum, prout hic, & nunc.

7 Ex his patet solutio ad argumenta initio proposita. Ad 1. enim dico memoriæ, prout est cognitio præteriti hic, & nunc esse sensitivi, non verò ut est specierum retentiva, vel supra præteritum reflectens. Ad 2. patet. Ad 3. resp. ex S. D. concessa maj. neg. min. ad cuius prob. dist. antec. intellectus non potest informari specie intelligibili per modum habitus, nisi actu prodeat ad actum intelligendi, nego: qui enim est in habitu, facultate potitur ut intelligere possit, cum voluerit, vel non intelligere. Si informetur specie per modum actus completi, & actu moventis intellectum, concedo.

8 Contra hanc solutionem objicies causas naturales non esse in habitu, sed semper cum actu secundo conjunctas, ut patet in igne, & Sole: sed species intelligibiles sunt agentia naturalia: ergo si species intelligibiles in intellectu conservarentur, semper actum secundum intelligendi elicerent. Resp. dist. maj. causa naturales quæ per se simpliciter ad genus entis, & quarum forma seu principium agendi est totaliter in materia immersa, transeat: quia istæ sunt omnino determinatæ ad unum. Causæ naturales prout pertinent ad genus intentionale, & cognoscitivum, nego; quia genus cognoscitivi necessario involvit quandam indifferentiam, & potentialitatem, cum natum sit non solum propriam suscipere formam, sed etiam aliorum: species autem intentionales licet secundum esse pertineant ad genus entis, tamen formaliter, & ut habent intellectum in-

formare pertinent ad genus cognoscitivum: unde involuntæ sunt cum aliqua potentialitate, & sunt in actu movendi, non sine dependentia à primo movente, quæ in homine est voluntas movens etiam intellectum ipsum efficienter, dum agitur potentia formaliter cognoscitiva, ac per consequens præstat ut utatur illa specie in actu secundo, quam prius solummodo in habitu habebat. Vide alias solutiones apud M. Martinez de Prado lib. 3. de anim. q. 25.

9 Dari etiam appetitum rationalem, seu voluntatem in anima rationali, per se evidens ac manifestum est: cum homo universalem finem, & bonum appetat, seu omne bonum: quod ab appetitu sensitivo præstari nequit: qui bonum sensibile duntaxat, sive utile, aut delectabile amare, & in ipsum ferri potest. Major occurrit in præsentia difficultas circa distinctionem huiusmodi potentiarum adinvicem; num scilicet realiter, vel solo opere intellectus distinguatur. Pro cuius decisione sit.

ARTICULUS SECUNDUS

Quomodo potentia Animæ Rationalis ab invicem distinguantur.

10 **M**agister sent. in 1. dist. 3. cap. 7. & sequentibus, memoriam simpliciter in parte animæ intellectiva constituens, eam à voluntate, & intellectu realiter distingui affirmat. Cui favere videtur D. August. lib. 10. de Trinit. c. 11. & 12. ubi in mente constituit memoriam, intelligentiam, & voluntatem manifestum est autem memoriam esse potentiam realiter à voluntate distinctam: ergo etiam ab intellectu. Attamen memoriam, prout in parte intellectiva constituitur non esse potentiam realiter ab intellectu distinctam communiter asserunt Theologi, ac Philosophi cum D. Th. 1. p. q. 79. a. 7. Quoad distinctionem intellectus à voluntate nullus est qui dubitet ab invicem realiter distingui.

11 Prima concl. intellectus, & memoria intellecti-

ya non sunt potentiae realiter abinvicem distinctae, prout memoria intellectiva est conservatrix specierum intelligibilium. Prob. ex S. D. ibid. potentiae animae distinguuntur penes diversas formalium objectorum rationes: sed memoria, & intellectus eandem communem, ac formalem objecti rationem respiciunt: ergo realiter non distinguuntur. Prob. min. communis ratio objecti intellectus possibilis est universalis ratio entis, intellectus enim possibilis natus est fieri omnia: sed secundum hanc rationem non distinguuntur intellectus, & memoria: ergo eandem communem objecti rationem respiciunt. Prob. min. intellectus possibilis respicit illam rationem sub ratione potentiae passivae, & perfectibilis ab objecto illo: sed de ratione potentiae passivae, quae corporeis dispositionibus non vincitur, est non modo recipere, sed & conservare: ergo secundum communem rationem objecti, scilicet entis non distinguitur intellectus ut recipiens, & ut conservans: sub ista autem ratione habet rationem memoriae.

12 Nec sufficit dicere quod sub diversa ratione memoria respicit illud objectum, nimirum prout dicit differentiam praeteriti. Nam differentia praeteriti omnino accidit objecto adaequato intellectus: sed secundum rationes speciales, & accidentales non distinguuntur potentiae; v. g. non est alia potentia visiva circa album, alia circa nigrum: quia albedo, & nigredo non sunt nisi particulares objecti rationes, contentae sub colore ut sic, qui est communis ratio objecti: ergo hoc non sufficit ut distinguantur realiter memoria, & intellectus, loquendo de memoria intellectiva, quae ut intellectiva est, communem entis rationem respicere debet. Nec est instantia in sensibus interioribus, in quibus constituitur unus sensus ad recipiendum, scilicet sensus communis, & alius ad conservandum. Nam ipsi respiciunt particulares objecti rationes, suntque potentiae affixae organo corporeo: in corporibus autem secundum particulares rationes alia est dispositio ad bene suscipiendum, alia ad retinendum, & conservandum, ut diximus. Intellectus vero non est potentia

corporea, seu limitata, sed universaliter respicit ens; unde secundum particulares rationes entis diversificari nequit.

13 Dices intellectum agentem, & intellectum possibilem circa illam communem entis rationem versari; atamen realiter inter se distinguuntur: ut dicemus q. seq. S. D. ait discrimen esse; quia principium activum, & passivum, movens, & motum, etiam respectu eiusdem objecti diversificari debent: nam principium activum præstat objectum esse in actu, passivum autem in potentia: quæ sunt rationes prorsus diversæ, & incompetibiles. At verò recipere, & conservare non sunt rationes oppositæ ex se, seu ex communi ratione potentiæ passivæ: unde eidem competere possunt.

14 Dico 2. intellectus, & voluntas sunt potentiæ realiter abinvicem distinctæ. Ita D. Thom. q. 22. de verit. a. 10. Prob. ex eodem S. D. ibid. voluntas, & intellectus simpliciter respiciunt diversas rationes genericas, & communes objecti ad animam pertinentis: ergo distinguuntur realiter, imò sunt diversa genera potentiarum. Prob. antec. res, prout ad animam inducit habitudinem potest dupliciter considerari: scilicet in quantum nata est esse in anima, non quidem secundum esse proprium, sed secundum modum animæ, id est, spiritualiter, & hæc est ratio cognoscibilis, prout est cognoscibile: alio modo aliquid dicit habitudinem ad animam, prout ipsa anima ad id inclinatur, & ordinatur, secundum modum ipsius rei in seipsa existentis; & hæc est ratio appetibilis, in quantum est appetibile: sed voluntas respicit rationem appetibilis; intellectus autem rationem cognoscibilis: ergo respiciunt diversas rationes formales objecti.

15 Ut autem percipias, quomodo sint diversa potentiarum genera, nota ex S. D. ibid. c. quod esto omnes differentiæ potentiarum desumantur penes diversas rationes formales objectorum, prout objecta sunt: tamen si differentiæ essentielles objectorum, ut objecta sunt, respiciant aliquod speciale objectum animæ, & non simpliciter seu objectum universale, & adæquatum, tunc non constituunt diversa potentiarum genera, sed speciales potentias: v. g. sensibile nominat equidem objectum

ctum animæ; non tamen simpliciter, sed quoddam objectum. Unde visus, auditus &c. sunt diversæ potentia speciales, ad idem genus potentiarum animæ pertinentes, scilicet sensum, seu sensitivum. Sed cum differentiæ dividunt ipsum objectum simpliciter, ac communiter acceptum, prout habet aliquam habitudinem ad animam, tunc diversa genera potentiarum constituunt. Et hoc modo intellectus, & voluntas sunt diversa potentiarum genera. Quia dividunt ipsum objectum simpliciter, penes diversam illam habitudinem, scilicet esse appetibile, & cognoscibile.

16 Argumenta, quæ contra primam conclusionem, militare possunt, ex dictis soluta manent, Unum addimus, quod cum Sancti distinctionem ponunt inter intellectum, memoriam, ac voluntatem, loquuntur ex parte actuum, & non ex parte potentiarum: ut sumitur ex D. Th. in solut. ad 1. scilicet memoriam usurpantes pro habituali animæ retentione, intelligentiam autem pro notitia, quæ est actus intellectus, & voluntatem pro amore. Ad argumenta contra secundam conclusionem patet ex dictis supra q. 4. ubi actum est de distinctione potentiarum.

QUÆSTIO XVIII.

DE INTELLECTU.

Postquam de anima secundum se, & potentiis illius in communi differimus, de ipso intellectu nobis habendus est sermo, qui simpliciter est nobilior, & præstantior illius potentia, ut infra determinatur.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum præter intellectum possibilem sit admittendus intellectus agens ab ipso realiter distinctus, & quid sit uterque.

1 **Q**uidam absolutè rejiciunt intellectum agentem. Ita cum aliquibus Antiquis Durandus in 1. dist. 4. p. 2. q. 5. Cæteri Philosophi communiter ipsum admittunt cum Arist. lib. 3. de anim. text. 17. ubi ait: *Sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere.* D. Th. 1. p. q. 79. a. 1. & 2. contra gent. c. 76. & innumeris aliis in locis. D. Alb. M. 1. p. sum. de hom. tr. 1. q. 53. a. 2. & alibi sæpe. Licet autem omnes fere intellectum agentem admittant, non tamen eodem modo ejus naturam explicant. Quidam enim asserunt intellectum agentem nil aliud esse quàm intellectum, seu habitum primorum principiorum. Qui videntur inniti autoritati Philosophi lib. 3. de anim. t. 17. & 18. asserentis intellectum agentem esse sicut habitum, & artem. Alii autem dixerunt intellectum hujusmodi lumen esse quoddam, ab Intelligentia, seu Substantia separata intellectui possibili communicatum. Alii aiunt ipsum esse quidem animæ potentiam, non tamen realiter ab intellectu possibili distinctam; sed solùm formaliter. Ita Abulensis super caput 23. Exodi. q. 74. Niphus lib. 1. de intellectu tr. 4. c. 21. Hanc sententiam nonnulli ex Recentioribus amplectuntur; alii valde probabilem reputant: inter quos P. Suarez lib. 4. de anim. c. 8. n. 13. Alii tandem asserunt intellectum agentem esse potentiam animæ nostræ realiter ab intellectu possibili distinctam. Ita D. Th. & D. Alb. M. locis cit. & communiter DD.

2 Supponendum est ex S. D. loc. cit. a. 2. Intellectum nostrum esse potentiam passivam; si comparetur tum ad proprium objectum, quod est quidditas rei materialis; tum ad speciem intelligibilem, qua informatur, & fecundatur ceu principio activo seminali ad producen-

dum intellectionem. Unde Philosophus lib. 3. de anim. t. 20. docet quod intelligere est quoddam pati: sumentes do patitur communiter, & in ampla quadam significatione: prout omne illud dicitur pati, quod recipit aliquid ad quod erat in potentia; nihil tamen ab eo abjecto, sed per novam sui perfectionem. Intellectus enim noster est in infimo, seu ultimo intellectualitatis gradu. Unde non æquè perfectè se habet ad cognitionem universalis intelligibilis, quod est ens universale, sicut Deus qui est in supremo intellectualitatis gradu totum intelligibile, actu intelligens: nec sicut Angelus, cujus intellectus est equidem potentia ad intelligibile, cum non sit actus purus; tamen hæc potentia est perfecta per actum specierum intelligibilium sibi à Deo inditarum. Superest ergo ut intellectus noster non solum sit potentia; quia deficiens, & cadens à perfectione intellectus divini, qui est actus purus; sed etiam sit potentia non perfecta per actum specierum: quia cadit à perfectione intellectus Angelici: qui sicuti ad Deum propius accedit, ita & minus ab actualitate intelligendi cadit; licet actualitas sit in eo ut participata, ac per consequens ut cadens à perfectione, & actualitate divini intellectus. Unde ipse intellectus dicitur potentia passiva. Non tamen ita quod nihil agat, sed quia non agit nisi immutetur, & ab alio reducatur in actum: ut supra dictum est de sensibus.

3 Prima concl. necesse est in nobis ponere intellectum agentem. Prob. ex S. D. loc. cit. Intellectus noster est potentia ad omne intelligibile; ut explicatum est: ergo reduci debet in actum per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu non est extra animam: ergo oportet quod fiat in actu per aliquam virtutem animæ, quæ hujusmodi intelligibilia præstet esse in actu: & hæc virtus dicitur intellectus. Prima consequenter patet: quia nihil quod est in potentia ad aliquid reducitur in actum, nisi per aliquid, quod sit actu. Min. verò prob. quia res, quæ est extra animam est materialis, & corporalis: prout autem species ejus est in phantasia, est quidem potentia, & quasi actu inchoato intelligibilis, sed non actu: quia res fit actu intelligibilis, cum actu efficitur proportionata ipsi intellectui:

sed hic est immaterialis: ergo fit actu intelligibilis cum est actu denudata à materia, appendiciisque materiæ; sed in phantasmate est cum appendiciis materiæ; nam est similitudo rei sensibilis secundum conditiones materiales: ergo non est actu intelligibilis.

4 Secunda concl. Intellectus agens non est substantia separata sed aliquid animæ, quemadmodum & intellectus possibilis. Prob. ex S. D. lib. 2. cont. gent. c. 76. & q. unica de anima a. 5. Intellectus possibilis non est substantia separata, sed aliquid animæ: ergo neque intellectus agens. Antec. patet ex eodem S. D. dicta q. de anim. a. 2. c. quia intellectus possibilis est quo anima intelligit: si autem intellectus possibilis esset substantia separata, impossibile esset, quod eo intelligeret homo: quia actio attributa principali agenti non potest ullo modo esse alterius agentis: nam hoc est proprium instrumenti. Tam etiam quia nihil est in potentia nisi per aliquid intrinsecum: intellectu autem possibili anima est potentia ad omnia intelligibilia. Conseq. verò prob. agens, & patiens oportet esse proportionata: sed intellectus agens est proprium & proximum principium agens; intellectus verò possibilis patiens: quia intellectus possibilis est quo anima nata est fieri omnia: ergo etiam intellectus agens erit aliquid animæ.

5 Contra efficaciam hujus rationis est manifesta instantia: quia agens est aliquid extrinsecum; sicut ignis respectu ligni: ergo quamvis demus intellectum agentem esse proprium activum ipsius intellectus possibilis, non tamen inde inferitur esse aliquid ipsius animæ, sed potius oppositum. Multa congerit pro solutione hujus instantiæ M. Ferrara loc. cit. Quibus omissis, sic arguo ex S. D. dicta q. de anima art. 5. c. sicut operatio intellectus possibilis est recipere intelligibilia, ita propria operatio intellectus agens est ea abstrahere: sic enim intelligibilia efficit in actu; & utrumque in nobis experimur: nam & nos intelligibilia recipimus, & abstrahimus ea: sed in unoquoque operante oportet esse aliquod formale principium, quo formaliter operetur: non enim potest aliquid forma-

liet operari per id, quod est secundum esse separatunt ab ipso. Est enim id quod est separatunt, sit principium motivum ad operandum, nihilominus oportet esse aliquod intrinsecum, quo formaliter opereur, sive illud sit forma, sive qualiscunque impressio. Oportet igitur in nobis esse aliquod principium formale quo abstrahamus intelligibilia, & faciamus ea esse in actu, & quo recipiamus ea. Et huiusmodi principium nominamus intellectum agentem.

6 Itaque cum S. D. ait oportere agens, & patiens esse proportionata, ita ut proprium passivum correspondeat agenti, & sit susceptivum illius, loquitur de agente formaliter sumpto, quod est actus passivi: & non efficiens primum esse, sed secundum. Nam omnis actio aliquod principium formale activum intrinsecum supponit, per quod agens agat: & cum huiusmodi abstractio sit immanens, & in nobis, illud principium in nobis esse debet, & proportionatum passivo quod recipit intelligibilia. Pro majori intelligentia nota ex D. Alb. M. loc. cit. quod anima est composita sicut totum potestativum ex suis potentiis. In omni autem composito primæ partes sunt potentia, & actus: ergo in ipsa anima erit ratio potentia, & actus respectu intelligibilium, in qua potest: sicut ergo potentia est radix intellectus possibilis, quo potest omnia intelligibilia suscipere, & est potentia ad illa, ita actus erit radix intellectus agentis, quo possit illa omnia facere actu: ergo sicut intellectus possibilis est pars animæ, seu proprietas ejus consequens rationem potentia in ipsa, ita intellectus agens, erit proprietas consequens rationem actus in ipsa: & uterque erit de substantia illius; quia omne agens formale debet esse proportionatum patienti. Est enim anima non sit composita ex materia & forma, tamen est composita ex quo est, & quod est, seu actu, & potentia, cum non sit actus purus: & secundum hoc consequitur quod sit passiva, & activa. Intellectus agens consequitur eam secundum id quo est: possibilis autem prout est id quod est.

7 Itaque spiritualiter, & intentionaliter anima nata est

est fieri omnia ; ergo debet habere activum formale proportionatum proximum , quo fiat omnia ; quia proprio passivo correspondet proprium activum formale : sed non est activum proportionatum naturale in rebus , quo possit fieri omnia actu ; quia omnis virtus , & forma corporea est limitata : ergo debet esse hujusmodi virtus immaterialis , quæ nata sit facere omnia , seu omnia operetur intelligibilia præstando esse in actu . Et cum hoc efficiat dependenter à phantasmatis , & actione propria , nullatenus potest hujusmodi virtus esse substantia separata .

8 Nec est difficile concipere quo pacto in eadem animæ substantia utrumque inveniri possit ; scilicet intellectus possibilis , qui est in potentia ad omnia intelligibilia , & intellectus agens qui facit ea intelligibilia in actu . Nec enim est impossibile aliquid esse in potentia respectu alicujus , & in actu respectu ejusdem secundum diversa . Si ergo consideremus ipsa phantasmata per respectum ad animam humanam , inveniuntur quantum ad aliquid esse in potentia , quatenus non sunt à conditionibus individuantibus abstracta , abstrahibilia tamen . Quantum verò ad aliquid inveniuntur esse in actu respectu animæ : in quantum scilicet sunt similitudines determinatarum rerum . Est ergo in anima nostra invenire potentialitatem respectu phantasmatum , prout sunt determinatarum rerum repræsentativa . Et hoc ad intellectum possibilem spectat : qui de se est in potentia ad omnia intelligibilia , sed ad hoc , vel illud per species à phantasmatis abstractas determinatur . Est etiam in anima invenire quandam virtutem activam immaterialem , quæ ipsa phantasmata à conditionibus materialibus abstrahit . Et hoc pertinet ad intellectum agentem , ut intellectus sit agens quasi quædam virtus participata ex aliqua substantia superiori .

9 Resp. itaque ad arg. efficiens , quod est purè efficiens esse extrinsecum : sed efficiens , quod est efficiens formale , & perfectivum , non potest esse purè extrinsecum , sed necessario debet esse intrinsecum , & receptum , ut patet in habitu ; intellectus autem agens,

ut notat D. Alb. M. q. 53. a. 2. est efficiens formale: unde & vocatur ars, seu habet similitudinem cum arte; quatenus, sicut ars est efficiens formale, ita & ipse intellectus: species autem sunt sicuti forma artificii, intellectus possibilis, sicut materia.

10 Tertia concl. intellectus agens, & patiens sunt virtutes, seu potentiae secundum suas rationes formales realiter distinctae. Prob. ex eodem loc. cit. art. 4. impossibile est idem secundum idem esse movens, & motum; agens, & patiens, quia simul esset in actu & in potentia: sed intellectus possibilis est motus, & patiens & potentia susceptibilis omnium intelligibilium: intellectus autem agens est movens, & natus facere omnia actu intelligibilia: ergo realiter nequeunt idem esse.

11 Conf. quemadmodum in genere naturali materia prima est potentia passiva susceptiva omnium formarum naturalium: ita intellectus possibilis spiritualis susceptivus est omnium intelligibilium, seu potentia passiva ad omnia intelligibilia: cum sit id quo anima nata est fieri omnia: sed materia prima, ex eo quod sit potentia passiva simpliciter, ab agente distincto à se necessario reducitur ad actum formae; & ex se ipsa non est se reducens ad actum: ergo neque intellectus possibilis ex seipso erit potens ad reducendum se ad actum intelligibilem; sed alicujus virtutis ope, & interventu reducendus venit in actum. Nec valet dicere id praestare phantasmata: cum haec sint agentia improporcionata, & solum potentia intelligibilia; ut diximus supra, & latius explicaturi sumus ar. seq.

12 Quarta concl. intellectus agens non est habitus causae primae irradians super omnia intelligibilia, seu lumen communicatum ab Intelligentia separata, nec habitus aggregatus ex speciebus intelligibilibus, sed potentia animae rationalis ab ejus essentia fluens. Ita S. D. in 2. d. 17. q. 2. a. 1. c. D. Alb. M. loc. cit. q. 53. art. 2. Prima pars probatur lumen intelligentiae primae non est motor conjunctus, nec agens dependenter à phantasmatibus, ut patet in lumine Angelico: intelligere nostrum autem non est sine phantasmate.

mate. Deinde quia si intellectus agens esset lumen, communicatum irradians super omnia intelligibilia; non esset nobis occultum, sed manifestum: cum tamen ad ejus cognitionem intellectus noster sicut oculus vespitionis ad lumen Solis se habeat.

13 Secunda pars prob. intellectus agens neque est habitus simplicium, neque complexorum: ergo nullatenus est habitus. Prob. antec. intellectus agens semper est in actu: ergo si esset habitus simplicium, simplicia essent actu in anima, unde nullum eorum à sensibus acciperetur. Dices ipsum intellectum agentem esse habitum unius, vel plurium simplicium specierum, & non omnium. Contra in illis nonnisi potentia cætera continentur; v. g. homo & leo in ratione, & conceptu substantiæ: ergo secundum proprias rationes nunquam intelligerentur. Quod autem non sit habitus complexorum probatur: imprimis non est habitus primorum principiorum; principia enim per cognitionem terminorum cognoscimus, qui debent præcognosci: & horum notitia est habitus incomplexorum, & non complexorum. Nec est habitus consequentium ex principiis, aliàs à nobis actu omnia essent scita, & nihil addisceremus: quia omnium in nobis habitus esset. Superest ergo dicendum ipsum intellectum agentem esse potentiam, & virtutem animæ ab ejus essentia fluentem. Ipse tamen, esto sit potentia, habet similitudinem cum habitu, ut diximus, quia est ut principium formale effectivum, quemadmodum habitus, & perfectio intellectus possibilis, reducens ipsum de potentia in actum. Est etiam veluti quædam virtus participata ex aliqua substantia superiori, scilicet Deo. Unde Philosophus 3. de anim. t. 18. dicit quod intellectus agens est ut habitus quidam, & lumen. Et in Psalm. 4. dicitur: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* D. Tho. q. unic. de anim. a. 6. c.

Solvuntur Argumenta.

14 **A**rg. 1. contra 1. sicut se habet sensus ad sensibilia, ita intellectus ad intelligibilia: sed non datur sensus agens; sive externus, sive internus: ergo neque intellectus. Maj. patet ex lib. 3. de anim. cap. 4. ubi dicitur quod intelligere est sicut sentire. Confirm. sicut se habet species sensibilis ad sensum, ita & species intelligibilis ad intellectum: cum utraque perficiat potentiam: sed species sensibilis seipsam in sensum immittere, & imprimere actu potest absque omni alio agente, quod fit sensus: ergo similiter species intelligibilis in intellectu.

15 Propter hanc, & similes rationes quibusdam visum est dari sensum agentem. Ita tribuitur Averroi lib. 2. de anim. t. 6. Ianduno quaest. 16. August. Nipho tract. de sensu agente, quos sequuntur aliqui Recentiores: quia sensus est potentia passiva non minus indigens activo sibi proportionato, quam intellectus. Et esto de sensibus internis id aliqui facile non concedant, tamen dari sensum internum agentem arbitrantur: cum sensus interni species habeant intentionales, quae ab ipsis objectis produci nequeunt: cum sint quid insensatum: ut esse inimicum &c. Attamen nullatenus dari sensum aliquem agentem docent D. Thom. 1. par. quaest. 79. art. 3. D. Alb. M. sum. de hom. tract. 1. quaest. 34. a. 1. & 3. a. 1. & communiter Philosophi.

16 Duplicem rationem breviter insinuat D. Alb. M. loc. cit. Prima est: sensus non est unius potentiae sensibilis: ergo non potest esse universale agens ad omnia sensibilia: in intellectu autem est una, atque ad eam potentia recipiendi omnia intelligibilia: ergo necessum est ei correspondere aliquod agens universale: nullum autem objectum sensibile est agens universale, ut diximus supra. Altera est: quia objecta sensibilia sufficienter immutant sensus, & agunt in illos mediis suis speciebus: unde nulla est necessitas constituendi sensum universaliter agentem in ipsa sensibilia, ut possint

sint sensus ipsos actu immutare: sed phantasma, quod est objectum intellectus, non sufficienter movet nec universaliter ipsum intellectum: unumquodque enim phantasma est particulare determinatum: ergo necessum est constituere agens universale efficiens actu intelligibilia, & movens ipsum intellectum possibilem. Idem insinuat S. D. loc. cit. Itaque non negamus quin sensus particulares aliquid agant; cum enim ex objecto & potentia pariatur notitia, ad actum cognitionis simul cum specie concurrat quilibet sensus effectivè: sed negamus dari sensum universaliter agentem, qui sensibilia præstet esse in actu, & producat species, seu educat ex ipsis sensibilibus diffundendo lumen suum super illa, quibus speciebus informatus ipse sensus sensationem producat.

17 Ex quibus patet solutio ad arg. cujus conseq. negatur propter rationes discriminis adductas. Ad confirm. resp. ex D. Alb. M. species sensibilibus primò & per se non agere in sensum, sed in virtute objectorum, quæ sunt moventia prima, & activa proportionata ipsis sensibus, seu potentiis propriis passivis, quas immutant mediis speciebus sensibilibus à se emissis. Unde S. D. 4. cont. gent. c. 11. *Sensibile exterius*, inquit, *formam suam exterioribus sensibus ingerit, à quibus procedit in imaginationem, & ulterius in memoria thesaurum*. Ab istis autem speciebus reservatis quandoque sensus interiores immutantur, ut contingit in somniis, & facti in actu quasdam novas species ex præconceptis formant; sed tamen nunquam ad id pertinent ut primò agant in sua sensibilia, & illa illuminando faciant in actu sensibilia; quin potius à sensibilibus immutantur, quibus cooperantur ad formationem novæ speciei ex præconceptis, ut diximus supra.

18 Arg. 2. natura Angelica est aliquando in potentia ad cognoscendas plures veritates, in ordine ad quas in actu fieri potest: sed tamen in eo non constituitur intellectus agens: ergo hujusmodi ratio non cogit admittere in homine intellectum agentem: eò præsertim quòd ipse substantias spirituales etiam co-

gnoscat, quæ ex se jam sunt actu. Et profectò in statu separationis erit ejus cognitio à phantasmatis dependentis: unde ad nihil prorsus deserviet ipse intellectus agens. Tandem quia anima Christi fuit perfectissima, & ejusdem naturæ seu speciei cum aliis: attamen in ipsa non videtur S. D. in 3. d. 14. art. 3. quaestiunc. 5. ad 3. admittere intellectus agentis operationes.

19 Resp. ad arg. M. Bannes 1. par. q. 79. art. 3. intellectum hominis esse in potentia nuda, & essentialiter ad omnia intelligibilia, & ideo indigere proprio agente ut reducatur in actum: at verò intellectus Angeli, esto sit in potentia ad aliqua intelligibilia, est tamen hujusmodi potentia accidentaliter, unde non indiget abquo agente intellectu ut reducatur in actum. Veruntamen hæc solutio non nihil difficultatis involvit: nulla enim creatura essentialiter est actus omnium intelligibilium, quia hoc est proprium solius Dei: ergo ex se uterque, tam homo, quam Angelus est in potentia ad intelligibilia. Discrimen ergo est, quia secundum naturalem modum potentia intellectiva animæ rationalis non est perfecta per actum, sed simpliciter est perfectibilis, unde indiget universali agente; quia est in infimo intellectualitatis gradu: & ideo in confinio materialium substantiarum, simpliciterque, in nuda potentia, sicut materia prima in genere naturali. At verò potentia intellectiva Angeli est potentia perfecta per actum per species sibi inditas, nec competit naturæ illius à phantasmatis, seu potentia intelligibilibus eas acquirere. Vnde non indiget intellectu agente, sed applicatione intellectus ad intelligendum: qui est enim in habitu operatur cum vult. Quia igitur substantiæ immateriales nobis non sunt actu intelligibiles pro hoc statu, nisi dependenter à phantasmatis, ideo & respectu earum constituendus est in nobis intellectus agens.

20 Resp. ad 2. omnes Theologos in hoc convenire, quòd intellectus agens in anima separata maneat: quia est potentia animæ immaterialis, ac proinde perpetua & incorruptibilis. Valde tamen inter se dis-

sentiant in explicanda illius actione pro statu illo separationis animæ à corpore . Omissis variis dicendi modis, quorum nonnullos adducit, & refutat M. Bannes loc. cit. Resp. cum D. Thoma q. vnic. de anim. a. 15. ad 9. *quod operatio intellectus agentis, & possibilis respicit phantasmata, secundum quod est anima corpori unita: sed, cum erit anima à corpore separata, per intellectum possibilem, recipiet species effluentes à substantiis superioribus, & per intellectum agentem habebit virtutem ad intelligendum.*

21 Quid sit autem huiusmodi virtus, haud facile explicari potest. Ferrariensis lib. 3. cont. gent. c. 45. rem ita explicat: in anima conjuncta intellectus agens duo facit: nam & intelligibilia in potentia facit intelligibilia in actu, & præbet intellectui possibili virtutem ad intelligendum per modum cujusdam luminis, ita ut virtus animæ ad intelligendum sit tam ex intellectu possibili, quam ex intellectu agente. In anima verò separata non facit intelligibilia in actu, cum in ipsa non sint phantasmata, quæ ad facienda intelligibilia in actu, simul cum intellectu agente requiruntur. Addidit autem S. D. quod anima separata intelligit Substantias separatas per lumen intellectus agentis, ut ostenderet non deesse animæ virtutem, quæ possit Substantias separatas intelligere per influentiam specierum ex superiori lumine, cum habeat in se similitudinem quandam intellectualis luminis existentis in substantiis separatis, receptam à communi causa. utrorumque, videlicet à Deo. In idem ferè coincidit explicatio Bergomensis Tabula aurea dub. 1218. ubi ait: intellectus agens potest esse sine hac operatione, scilicet abstrahere species à phantasmatibus; nec tamen est frustra, ut patet in intellectu completo per omnes species, sicut est intellectus Christi: quia habet alias operationes, scilicet causare notitiam principiorum, & fortificare operationem intellectus possibilis, assistendo ei ut educat in actum ea, quæ virtualiter continentur in primis principiis.

22 Adverte intellectum agentem esse, ut formale principium effectivum, habereque rationem artis, &

luminis : intellectum autem possibilem esse illius proprium passivum . Vnde operatio intellectus , quæ est intelligere , est utriusque , sicut & qualibet actio naturalis est materiæ , & formæ ; formæ quidem ut quo , seu active ; materiæ autem ut quod , seu tanquam subiecti . Quemadmodum ergo causalitas formæ est diffundere se super materiam per modum luminis , reducendo eam in actum : ita & propria actio intellectus agentis est diffundere se per modum luminis cuiusdam , reducendo intellectum possibilem in actum . Itaque ipsum intelligere propriè est ipsius animæ intellectivæ : quia actus , & operationes sunt subsistentium : sed est actus animæ secundum intellectum agentem , & possibilem : ad ipsum enim concurrunt intellectus agens , sicut efficiens & forma ; intellectus autem possibilis , sicut recipiens , & subiectum intelligibilem . Et hoc pacto S. D. dicit animam separatam per intellectum possibilem recipere species effluentes à Substantiis separatis , & per intellectum agentem habere virtutem ad intelligendum : scil. tanquam à principio formali effectivo per diffusionem sui in intellectu possibili . D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. quaest. 53. a. 6. Ex his patet ad argum. de intellectu Christi adductum . Dicò enim in ipso fuisse intellectum agentem , & esto non abstraheret à phantasmatibus species ad intelligendum , tamen respectu intellectus possibilis necessarius erat per modum principii formalis effectivi reducens ipsum in actum .

23 Arg. 3. nulla operatio intellectus agentis est necessaria in anima : ergo non debet poni intellectus agens à possibili distinctus . Ant. prob. vel operatio est necessaria ratione phantasmatis , vel ratione intellectus agentis , vel ratione utriusque simul : sed neutrum horum : ergo &c. Prob. min. imprimis non est necessaria ratione phantasmatis . Nam , vel est necessaria huiusmodi operatio ut in ipsa phantasmata agat ; & tunc , cum effectus productus in illis sit necessariò materialis , sicut ipsa phantasmata , ex consequenti non magis movebitur quàm ipsa phantasmata : vel est necessaria huiusmodi operatio ut abstrahat speciem intelligibilem

gibilem à phantasmatis; & neque ad hoc necessariò constituendus videtur: primò quia illæ species nunquam fuerunt in phantasmatis, ista enim sunt materialia; species autem intelligibiles sunt immateriales: sed nihil abstrahitur ab eo, in quo esse nequit: ergo non requiritur, ut abstrahat speciem intelligibilem à phantasmatis. Secundò, quia species illæ, cùm sint accidentia, non possunt de subjecto in subjectum migrare: ergo nequeunt à phantasmatis extrahi.

23 Nec valet dicere intellectum agentem educere speciem intelligibilem de potentia phantasmatis, quemadmodum agens naturale formam de potentia materiæ educit. Non, inquam, valet: quia forma, quæ educitur de potentia materiæ, semper in illa subjectatur: sed species intelligibiles in ipsis phantasmatis non subjectantur: ergo non educuntur ex illis. Quòd si quis responderit intellectum agentem operari in ipsa phantasmata, quia præstat, & efficit ut objectum appareat illic sine conditionibus materialibus, sicut lumen efficit, ut colores appareant visibiles. Contra est: quia ista apparentia non potest fieri nisi mediante aliqua operatione ex suprapositis; quas non requirit, imò impossibiles esse probatum est.

24 Quòd autem operatio ipsius intellectus possibilis non sit necessaria, neque exigatur ut agat in ipsum intellectum possibilem, prob. vel in ipsum intellectum possibilem agit solus intellectus agens, vel simul cum phantasmate? non soius: quia sequeretur, quòd à principio omnes species intelligibiles produxisset, cùm ipse sit agens, & intellectus possibilis patiens, & sint sufficienter approximati; & ex alia parte nullum sit impedimentum: deinde quia oportet intelligentem phantasmata speculari: neque etiam simul cum phantasmatis in ipsum agere potest: cùm enim intellectus agens sit immaterialis, phantasmata autem sint quid immateriale non rectè percipitur, quo pacto ex his duobus unum principium fieri possit ad species intelligibiles producendas: deinde quia phantasmata ex se illam virtutem non sortiuntur, cùm sint materialia: ergo neque etiam simul cum intellectu agente illam habebunt.

ARTICULUS SECUNDUS

An, & quomodo intellectus agens abstrahat species intelligibiles à phantasmatis, & agat in ipsum intellectum possibilem.

26 **I**ntellectum humanum, quandiu anima est corpori immersa, necessario ad phantasmata debere converti, est expressa Philosophi sententia lib. 3. de anim. t. 30. D. Thomæ, & D. Alb. M. ibid. & omnium ferè Philosophorum. Quod probat S. D. p. p. q. 84. a. 7. c. primò: cùm intellectus sit vis quædam non utens corporali organo, per læsionem alicujus organi corporalis minimè impediretur nisi ad intellectionem, alicujus potentiaë utentis corporali organo, actus exigeretur; cujusmodi sunt omnes potentiaë sensitivæ: sed experimur, impedito actu virtutis imaginativæ per læsionem organi corporalis, ut in phræneticis accidit, aut etiam actu memorativæ, ut in lethargicis, hominem impediri in intelligendis, etiam illis, quorum scientiam præacceperat: ergo necessum est intellectionem nostram, dum corpus hoc animam aggravat, converti ad phantasmata, seu species rerum sensibilibium ut actu intelligat, sive de novo in actum intellectionis, & scientiaë prodeat, sive ut scientia jam accepta utatur.

27 Secundo prob. objectum nostri intellectus proportionatum, & connaturale est quidditas rei materialis: sed de ratione hujus naturæ, seu quidditatis est quòd in aliquo individuo existat, quod non est absque corporali materia: ergo nequit verè, & completè percipi, nisi cognoscatur ut in particulari existens: sed particulare sensu, & imaginatione apprehendimus: ergo ut intellectus suum proprium, & connaturale objectum percipiat, necessum est ut ad phantasmata se convertat, ut naturam universalem in particulari existentem speculetur. Min. prob. S. D. nam de ratione naturæ lapidis, est quòd sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est, quòd in hoc equo existat &c. non enim in re existunt naturæ universales.

28 Etſi communiter admittant Philoſophi, & Theologi intellectum noſtrum oportere ad intelligendum, phantaſmata ſpeculari; hanc tamen rationem D. Tho. non omnes admittunt, quin potiùs eam non pauci rejiciunt. Primò, quia nullatenus verum eſt, quòd objectum intellectus noſtri ſit quidditas rei materialis: tam quia nullatenus Subſtantias ſeparatas cognoscere poſſemus: quia nulla potentia extra limites ſui objecti ſe extendere valet. Tum etiam quia, quantò aliquod objectum eſſet magis materiale, eò cognoscibilius eſſet: quemadmodum id quod magis album, aut lucidum eſt, eò magis viſibile eſt. Tandem etiam anima conjuncta corpori impaſſibili hujusmodi converſione ad phantaſmata indigeret: quod eſt falſum. Nec ſufficit ſi dicatur diſparem eſſe rationem: quia nimirum corpus paſſibile non eſt omnino ſubditum animæ, quin potiùs deprimit, & aggravat illam; impaſſibile autem plenè ſubditum erit. Non, inquam, ſufficit. Nam in ſtatu innocentie corpus animæ perfectè ſubjiciebatur: attamen ſine converſione ad phantaſmata non intelligebat.

29 His tamen non obſtantibus propoſitio D. Thomæ vera eſt; toſquendo de objecto proportionato, & connaturali ipſius intellectus ſenſibus immixti, ut fuſè explicuimus lib. 1. Phyiſic. q. 2. eſto objectum adæquatum, & terminativum illius ſit ens, ut infra dicemus. Unde reſp. ad 1. nos etiam ſubſtantias ſeparatas poſſe cognoscere, quia ſub objecto formali adæquato continentur. Pro ſtatu autem iſto, quo ipſe intellectus eſt ſenſibus immerſus, non eas attingit ſecundùm proprias illarum quidditates, & ut ſunt in ſe; ſed adinſtar corporalium rerum, ac per converſionem ad phantaſmata. Reſp. ad 2. quòd ſicut ens & verum eſt objectum intellectus ſecundùm ſe ſumpti, & ſimpliciter, & illud ſuapte natura cognoscibilius eſt, quod magis de entitate participat, ita & quidditas rei materialis eſt objectum intellectus, non quidem abſolutè ſumpti, ſed immerſi ſenſibus: unde ſecundùm hoc, & pro hoc ſtatu aliquid eſt cognoscibilius, quo confuſus eſt, & univerſalius: quod eſt eſſe materialius per modum quidditatis. Reſp. ad 3. cum D. Caietano intellectum animæ unitæ corpo-

ri passibili, conversione huiusmodi ad phantasmata indigere secundum naturam suam, seu naturaliter loquendo: unde & in statu innocentiae ad intelligendum oportebat ipsum phantasmata speculari. At verò cum anima corpori impassibili, & glorioso conjungeretur, non erit modus naturalis, sed supernaturalis. Unde tunc temporis anima perficietur in modo intelligendi, ut possit in illo statu etiam directè singularia intelligere, sicut poterat, cum erat à corpore separata. Extolletur enim tunc anima ad modum cognoscendi Angelorum.

30 Secundò in hac ratione D. Thomae difficultatem ingerit id quod subsumitur: nimirum quòd sit de ratione huius naturae, seu quidditatis materialis, quòd in aliquo individuo existat. Unde infert non posse verè, & completè cognosci, nisi in aliquo particulari existat. Nam illud dicitur de ratione alicujus esse, quòd per definitionem ipsius quidditativam explicatur: per hanc autem non explicatur existentia rei in particulari, sed praedicata quidditativa, aut propriae passionis. Deinde quia sicut materialia habent quidditates abstrahibiles à singularibus, ita etiam immaterialia: sed immaterialia perfectè cognosci possunt absque illo particulari modo essendi: ergo etiam materialia.

31 Pro explicatione huius difficultatis multa adducit M. Bannes p. p. q. 78. a. 7. dub. 2. quibus omissis nota duplex esse universale; scil. Metaphysicum, quòd est simplex natura, simplexque rei conceptus, & Physicum, quòd est ipsa natura ut in particularibus existens, seu diffusa in illis: unde in ea cognitione qua attingitur natura, oportet etiam attingi particularia, saltem indirectè: alias non cognoscereur res physica, prout habet esse: non enim habet esse in re nisi in particularibus. Quidditas autem rei materialis, seu qualitatibus sensibilibus affecta, est natura physicè sumpta: unde ut cognoscatur perfectè, & verè, debet cognosci ut existens in aliquo particulari, in quo nata est movere sensum, & mediante sensu ipsum intellectum.

32 Nota insuper, cum dicit S. D. quòd potentia cognoscitiva proportionatur cognoscibili, dupliciter intelligi: primò formaliter, & objectivè, & in linea in-

entionali: secundo materialiter, & subjective, seu quoad rationem essendi in rerum natura. Et hoc secundo modo loquitur D. Thomas: unde statim subdit: *Intellectus Angeli, qui est totaliter à corpore separatus, objectum proprium est substantia intelligibili à corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humani, qui est conjunctus corpori, proprium objectum est quidditas sive natura in materia corporali existens.* Ubi advertendum est dupliciter dici objectum proprium: primo ex parte cognoscentis: secundo ex parte rei cognitæ. Proprium ex parte rei cognitæ est quod simpliciter terminat, ac specificat potentiam, ita ut sub illa ratione formaliter à nulla alia potentia attingi possit: hoc pacto color dicitur objectum proprium visus, sonus auditus, bonum voluntatis, & verum seu ens ipsius intellectus. Ex parte autem cognoscentis dicitur proprium, quia cognoscens peculiari modo fundato in suo esse tendit ad illud: hoc modo dicimus esse lucem Solis proprium objectum visus aquilarum, non autem noctuarum. Et hoc modo quidditas rei materialis dicitur proprium objectum intellectus, non simpliciter, sed prout habet esse in tali cognoscente, scilicet homine, in quo habet peculiarem modum essendi; nimirum esse unitum corpori per animam, quæ est corporis forma, ad quam ipse intellectus consequitur. Et per hoc est distincta species potentie intellectivæ, sed non distinctum genus ab intellectu Angeli.

33 Et in hoc fundatur vis, & efficacia rationis S. D. intellectus Angeli est specie distinctus ab intellectu humano: ergo etiam intelligere humanum est distinctum specie ab intelligere ipsius Angeli; quia à potentiis specie distinctis procedunt operationes specie distinctæ, sicut calefactio à calore, & infrigidatio à frigiditate: ergo distinguuntur debent ex diversa habitudine formali, & propria ad ipsum intelligibile: sed hæc non potest esse, nisi quia ipse intellectus Angeli, qui est separatus à materia, respicit objectum in re à materia separatum, intellectus verò hominis in materia existens: ergo proprium objectum istius est quidditas rei materialis. Itaque uterque intellectus secundum

rationem communem potentia spiritualis, spirituali modo perficitur ab intelligibili, scilicet immaterialiter: sed prout est propria talis cognoscentis, & sequitur formam propriam, jam non eodem modo respicit intelligibile, ut sibi proprium est.

34 Unde ad 1. argum. resp. dist. ant. existentia in particulari non est de ratione rei metaphysicè consideratæ, concedo: physicè, & prout sequitur ad naturam rei materialis completæ in suo esse, nego. Sic enim efficitur propria, & per se competens rei. Rem ita aperio; existentia dupliciter sumi potest: primo prout est actus illimitatus dicens esse actus; & hoc pacto nulli creaturæ per se competit, sed accidit rationi illius. Secundo ut determinata & consequens ad formam specificam, à qua habet modum essendi tali, vel tali modo: scilicet per se, vel in alio: si per se, vel in materia, vel absque materia. Itaque existentia in particulari, hoc pacto dicitur esse propria, & saltem radicaliter seu aptitudinaliter est de essentia rei. Et hoc modo intelligendus venit S. D. dum dicit: *De ratione autem huius nature est, quod in aliquo individuo existat, quod non est sine materia corporali.* Resp. ad 2. quod neque res materiales perfectè cognosci possunt, nisi attingatur modus quo habent esse in singulari.

35 Circa modum quo intellectus agens phantasmata illustret, efficiendo actu intelligibilia, & speciem intelligibilem ab ipsis abstrahat varii sunt dicendi modis, de quibus fusè M. Bannez 1. p. q. 79. art. 3. dub. 2. Respondeo cum D. Th. ibid. ad 2. quod sicut *lumen requiritur ad visum, ut faciat colores actu visibiles: similitur requiritur & propter idem intellectus agens ad intelligendum propter quod lumen ad videndum.*

36 Nam ex eodem S. D. & D. Alb. M. lib. 2. de intell. & intellig. tr. 3. cap. 3. & 4. intellectus agens comparatur luci: quia sicut lux est primum agens, universaliter, & incessanter, sub cuius actu omnes colores visum movent; ita intellectus agens est primum agens esse intellectuale, & universaliter agens esse in-

intellectuale, & incessanter agens esse intelligibile. Quod
 ut melius percipiatur, sciendum est omne, quod in-
 telligitur, per suam formam intelligi, quæ sicut illi
 præbet esse actu, ita & esse intelligibile: unde mate-
 ria nonnisi per analogiam ad formam cognoscibilis
 dicitur. Omnis autem forma est ut quædam lux par-
 ticipata, & ut hypostasis rerum, quemadmodum lux
 dicitur esse hypostasis colorum. Sicut ergo lux, quæ
 hypostasis colorum est, equidem est in potentia prop-
 ter incorporationem ejus cum materia colorum, ita &
 forma quælibet propter incorporationem ejus cum
 materia, in qua habet esse, in potentia est, non qui-
 dem ad aliam formam, sed ad rationem formæ sim-
 plicis, quæ est ut essentia, seu id quo res est: in re enim
 est id quod est, & non quo simplex & per se: sicut
 in re non datur humanitas ut per se, seu essentia ho-
 minis, sed hic homo, seu humanitas in supposito in-
 corporata & existens. Omnis enim forma est radius
 primæ lucis, quæ simplicissima est natura, & sub hac
 ratione simplicitatem æmulatur in ratione sua, sed
 compositionem ab eo sortitur quod est, seu participat
 primam formam cum deficientia & casu.

37 Dico igitur quod intellectus agens eatenus illu-
 minare phantasmata dicitur, quatenus præbet eis sim-
 plicitatem essentiæ, & formæ sub qua sunt rerum ra-
 tiones, & intellectus quidam earum. Unde optimè
 dixit D. Caietanus quod intellectus agens illustrat ob-
 jectivè phantasmata, præbendo scilicet rebus simpli-
 citatem essentiæ, & formæ, seu intellectus cujusdam,
 sub qua ratione natæ sunt intellectum movere: non
 verò formaliter inhærendo eis: sicut lux in extrema-
 te colorum diffusa non præbet eis formaliter esse; sed
 esse actu objectivum, sub quo colores sunt motivi ipsius
 visus secundum actum. Sub hac enim ratione rerum
 formæ, ut stant sub lumine intellectus universaliter
 agentis, redduntur proportionatæ, ut intellectum
 possibilem moveant. Prob. ex D. Alb. M. loc. cit. in
 qualibet rerum universitate est constituendum aliquod
 agens primum, in quo est status illius ordinis: quem-
 admodum ergo in omnibus corporalibus est primum
 agens,

agens, scilicet lux Solis, quæ est formarum corporearum effectiva secundum esse naturale, prout est qualitas primi corporis: ita & in ordine intellectualium intellectus agens est primum & universale agens præbens formis, non ut sint absolute, sed ut sint rerum rationes & notiones, per quas intellectus reducitur de potentia in actum cognoscendi; & hoc pacto modus intelligendi sequitur modum essendi.

38 Ad arg. Durandi supra propositum resp. intellectus agentis operationem primo, & per se destinari ad reducendum intellectum possibilem de potentia in actum. Quod præstat illustrando phantasmata, præbendoque naturæ simplicitatem essentiæ, & formæ, sub qua ratione in ipso intellectu possibili, ceu receptivo accipit actu esse distinctum genere ab esse phantasmatum. Quod quidem esse est objectivum proveniens ab ipso intellectu agente, prout est ratio universalis rerum, indeterminata tamen, determinatur autem per speciem rei determinatæ acceptæ à phantasmatibus, cui dat esse objectivum in intellectu possibili, & motivum illius. Quod patet, explicitè. S. D. q. de anim. a. 6. ad 6. ubi ait: *Licet in anima nostra sit intellectus agens, & possibilis: tamen requiritur aliquid extrinsecum ad hoc quod intelligere possimus. Et primo quidem requiruntur phantasmata à sensibilibus accepta, per quæ represententur intellectui rerum determinatarum similitudines. Nam intellectus agens non est talis actus, in quo rerum omnium species determinatæ accipi possint ad cognoscendum. Sicut nec lumen determinare potest visum ad species determinatas colorum, nisi adsint colores determinantes visum.* Verum quia colores moventes visum sunt extra animam, phantasmata autem, quæ movent intellectum sunt intrinseca, ideo quamvis lux Solis exterior sufficiat ad faciendum colores visibiles actu, ad faciendum tamen phantasmata esse intelligibilia actu, requiritur lux interior, quæ est lux intellectus agentis.

40 Ad illud quod additur, nimirum species, quæ abstrahuntur, nunquam fuisse in phantasmatibus, quia
sunt

funt materialia : dist. non fuerunt in phantasmatibus secundum rationem suam, ac simplicitatem naturæ, & rei repræsentatæ, concedo : secundum materiam causæ, & potentiam, nego. Nam formæ sunt principia cognoscendi rerum, sicut & essendi : & quatenus sunt conditionibus materialibus involutæ in phantasmatibus, jam sunt propria materia, in quam intellectus agere possit; quia sunt cum habitudine ad intellectum, & sub quodam esse intentionali imperfecto. Quod si intellectus, formam, quæ educitur de subjecto in ipso subjecto recipi; dist. si subjectum se habeat in ratione subjecti, & causæ materialis dantis esse, concedo : si se habeat in ratione instrumenti, & ut materia causæ, nego. Phantasmata autem non se habent in ratione subjecti, & causæ materialis, sed instrumenti deservientis superiori potentie ad determinationem similitudinis rei, quæ fit actu in intellectu possibili; v. g. similitudo Cæsaris est in mente ut in causa principali, in ligno ut in materia, de cuius potentia educitur : & præterea est in instrumentis ut recipientibus motionem ipsius artificis, & primi agentis, præter quam requiritur ut habeant determinatam formam sibi propriam. Ita pariter similitudo & species rei est in intellectu agente ut in causa universali continente virtualiter & indeterminate rerum omnium similitudines : in intellectu possibili, ut in materia, non quidem extrinseca, sed intrinseca arti, quæ operatur in ipsam, ut virtus in semine : in phantasmatibus autem, ut in instrumentis recipientibus motionem intellectus agentis, in quibus sunt res determinatæ : unde instrumentaliter agunt ad productionem speciei, non quidem secundum esse, quia hoc spirituale est; sed secundum determinationem, seu ut sit rei determinata similitudo, & forma. Esto enim inferius non possit agere in superioris effectum dando illi esse, bene verò ut confert ad determinationem rei. Quia determinatio non arguit nobilitatem, sed imperfectionem, præsertim si materialis sit. Unde concursus Dei materialiter à creatura determinari dicitur, esto creatura à Deo in infinitum distet. Sic & ad effectum intellectus agentis in possibili, ceu pro-

prio passivo agit phantasma instrumentum præbens determinationem ut species, & similitudo determinata, producat in actu.

41 Quo pacto autem intellectus agens faciat intelligibilia in actu, variè explicant Autores videndi apud M. Bannez dicta q. 79. a. 3. Notandum est S. D. quandoque asserere quòd intellectus efficiat res materiales in actu; quandoque verò quòd faciat phantasmata intelligibilia in actu. Primum docet 1. p. q. 79. a. 3. secundùm autem lib. 2. cont. gent. c. 77. Sciendum quòd anima intellectiva habet aliquid in actu, ad quòd phantasma est in potentia, nimirum immaterialitatem: & è contra phantasmata habent aliquid in actu, scilicet determinatas similitudines rerum sensibilium, ad quas anima intellectiva est in potentia; quia nondum pervenerunt ad esse intelligibile, cum sint similitudines rerum sensibilium, etiam secundùm conditiones materiales, quæ sunt proprietates individuantes, & sunt etiam in organis materialibus. Non igitur sunt intelligibilia actu, sed potentia, quatenus in hoc homine v. g. ejus similitudinem phantasmata exhibent, est accipere naturam universalem denudatam ab omnibus conditionibus individuantibus.

42 Dico igitur intelligibilia fieri in actu, quatenus intellectus agens accipit naturas in particularibus existentes, & habentes esse particulare in phantasmatibus, ut simplices formas, & essentias, seu ut species rerum in intellectu possibili: secundùm istas enim naturas phantasia est in potentia movens intellectum, ut notat Et dicitur D. Alb. M. loc. cit. q. 54. a. 6. phantasma fieri in actu per intellectum agentem, quatenus fit in actu natura illa, quæ in ipso phantasmate exitebat ut particularis quædam natura: à quo modo removetur per intellectum agentem & fit simplex essentia & forma seu species rei, cui suapte natura competit diffusio, & communicabilitas sui. Hoc nuncupat Dominus Caietanus formæ apparentiam, adde, sub puritate formæ, & simplicis essentiæ, qua res est, & non ut ipsam quod est. Sic enim transfertur ad ordinem actu intelligibilium: quia sub hoc statu immaterialitatem sortitur:

um omnis forma in simplicitate formæ accepta sit immaterialis, & ut actus quidam. Ad hoc autem phantasmata concurrunt ut causæ instrumentales ipsius intellectus agentis principaliter ipsam speciem intelligibilem producentis, per quam res externa actu intelligibilis efficitur: ut docet D. Th. Quodlib. 8. a. 3. Non tamen ita ut phantasma præbeat esse spirituale speciei; sed ut sit similitudo determinata rei materialis, immateriali modo acceptæ, nimirum ut simplex forma, & essentia: & non secundum id quod est in re.

ARTICULUS TERTIUS

De intellectu speculativo, & pratico, & differentia eorum inter se.

43 **I**ntellectus speculativus, autore Alexandro, est qui intelligit, & habet habitum, ut intelligat; unde vocatur adeptus: vel, ut ait Avicenna, est qui intelligit, quoties vult intelligere sine labore acquirendi. Unde vocatur ab eo intellectus in effectu. Differt igitur ab intellectu possibili, non quidem substantia & subiecto; cum idem sit intellectus possibilis, & speculativus secundum esse: sed differt ab eo sicut potentia formata ab informi. Possibilis enim dicitur, prout est potentia passiva susceptiva omnium intelligibilium per seipsum unus, & indivisibilis existens, & veluti tabula rasa, seu pervium quod est omnis luminis susceptivum. Intellectus vero speculativus est, qui est in actu formatus intelligibilibus speciebus: unde potius est gradus ipsius intellectus possibilis, quam intellectus ab eo distinctus. Hinc est quod formas intellectuum per se potens est assumere ad usum considerandi; sed possibilis indiget virtute aliena ut assumat eas, scilicet studio, doctrina, & inventionem. Unde à quibusdam intellectus speculativus comparatur artifici habenti artem: in eo enim quod possibilem includit, habet virtutem, & efficientiam ad agendum: & ipse est ut ars,

vel forma dirigens in opere. Idcirco Avicenna optime dixit intellectum speculativum illum esse qui intelligit, quoniam, aut intelligere sine labore acquirendi. Quia est intellectus habens speciem, & formam in actu, per quam potens est prodire ad usum seu actum considerandi: quemadmodum habens virtutem arte perfectam potens est operari opera ipsius artis: ars enim reddit potentem, usus facilitatem præbet.

44 Hinc communiter dicitur intellectum speculativum à practico distingui, quia speculativus ad considerationem, seu contemplationem ordinatur: species enim, & forma per quam intellectus constituitur in actu, seu in esse speculativo respicit rem ad extra ut materiam circa quam, res autem ad extra non fit per speciem ipsius intellectus, sed fit ratio rei, seu notio illius, per quam cognoscitur, & fitur de illa quid sit, aut aliud quidpiam huiusmodi. Intellectus autem practicus dicitur non sistere in cognitione rei, sed ulterius respicere cognitum, ut operabile quoddam. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 56.

45 Unde intellectus practicus habet aliquid commune cum speculativo, scilicet apprehendere, & prout sic est vis quædam passiva, ad cuius perfectionem requiritur illustratio, seu actio intellectus agentis, ut fiat in actu, & hoc pacto est suscipiens ipsa operabilia, non quidem ut operabilia, vel speculabilia, sed ut simplices formas rerum à materia denudatas. Ideo secundam substantiam est idem cum intellectu speculativo, & possibili, ab eis tamen ratione differens, nimirum per extensionem ad opus, seu à vero in bonum: ut colligitur ex Arist. lib. 3. de Anim. t. 47. Extenditur autem intellectus principaliter ad tria, scilicet ad bonum, ad actuale operabile, & ad appetitum. Bonum enim est primum movens: primus autem qui ab ipso movetur est intellectus practicus, cui nuntiatur bonum. Cum autem hoc bonum sit actuale existens in rebus, sive operabile, erit in ipsis particularibus: quia omne opus circa particularia versatur. Item bonum non denuntiatur nisi sub ratione appetibilis, sub qua est primum movens: unde definitur bonum, id quod omnia ap-
pe-

petunt. Propterea extenditur intellectus dum mover, & dirigit appetitum ad boni consecutionem. Bonum enim est post verum in intellectu, cum sit verum, quoddam: estque verum in ratione speciei universalis, bonum autem in particularium operum rationibus. Cum igitur proprium ipsius intellectus sit in universalibus sistere, & dum operatur necessario circa particularia versetur, opus est ut operativus & practicus fiat extensione, nimirum ad ipsa operabilia. Quod non contingit in intellectu speculativo: qui supra rationem intellectus non addit nisi propriam formam, per quam fit in actu circa proprium objectum. D. Alb. M. loc. cit.

46 Hinc quatuor emanant precipue inter utrumque intellectum differentia. Prima est, quia intellectus practicus suscipit speciem, prout est operis principium: speculativus autem prout est principium considerationis in actu, seu ipsius scientia: unde dicitur 2. Metaphys. t. 3. quod finis scientia speculativa sit veritas, finis vero practicae opus. Etsi enim operantes ad agendum considerent, tamen non perscrutantur causas rerum propter seipsas, sed gratia illorum quae aguntur: speculativa autem rationibus terminantur. Secunda est, quia operativus, seu practicus intellectus habet formam rei operativam, per quam cum ipsa re operata componitur, sanitas enim, quae inducitur in agro, est a sanitate, quae est in anima Medici, & dicitur compositionis forma. Forma autem, quae est in intellectu speculativo, non est ad rem, sed a re abstracta. Tertia est, quia intellectus practicus, prout practicus, ipsa singularia, in quibus est opus, cognoscit, ut tempus, locum, partes materiae; v. g. artifex cognoscit lignum ex quo constituitur arca, & ipsius partes, nimirum operculum, fundum &c. Intellectus autem speculativus est universalium, & non attingit materiam, vel materialia in quibus species universalis diversificatur. Quarta est, quia intellectus practicus in nobis corpori immittitur, & in ipsum virtutem motivam influit, ut motum eius exequi possit: sed speculativus corpori non immittitur, sed ab isto se abstrahit in

universalibus stans D. Alb. M. loc. cit.

46 Hinc Avicen. 6. natural. definit intellectum practicum hoc pacto: Vis activa, quæ est principium movens corpus hominis ad actiones singulas, quæ sunt propriæ cogitationis, secundum quod intentionibus competit, quæ ad placitum preparantur ei, & habet respectum in comparatione virtutis vitalis appetitivæ, & virtutis vitalis imaginativæ, & æstimativæ, nec non ad se. Dicitur *Vis activa*: quia passiva, & apprehensiva, cum sit recipiens, extra patiens se non extendit; at verò activa, cum sit largiens, extendit se extra se, nimirum ad rem externam. Dicitur, *Movens corpus hominis*: non quia ipse sit virtus affixa organo corporeo, sed quia corpore, ceu instrumento, quo expleat operationes suas, utitur. Omne enim opus humanum medio corpore expletur; ut patet in mechanicis. Ad opus autem movet, & dirigit scientiâ seu dispositione operabilium; utiturque discursu rationis practicæ in operabilium inquisitione, quorum omnium rationes sunt in operante: quia opera nostra voluntaria sunt.

47 Per huiusmodi autem operabilium collationem ordinat principia ipsum opus respicientia: quæ si sint in opere pertinente ad consuetudinem, respiciunt ipsum appetitum vitalem, seu sensitivum, nimirum irascibilem, aut concupiscibilem, quibus mediis intellectus practicus movet corpus ad opera castitatis, vel fortitudinis, v. g. Si verò pertineant ad opus ipsum externum, ut in artibus mechanicis, utitur imaginativa, seu phantasia, & æstimatione, ita ut imaginativa figuras operis respiciat, æstimativa utilitatem ex opere proventientem. Si autem sint rationes operum, quibus regitur intellectus in operando, ceu principis per se notis, seu dignitatibus; v. g. quod mentiri sit turpe, quod tibi non vis, alteri ne feceris &c. tunc est relatio intellectus ad se. Et licet intellectus speculativus huiusmodi principia etiam cognoscere possit, v. g. parentes esse honorandos, & colendos; non tamen ea cognoscit, ut sunt operum principia, in quantum operum, sed ad cognitionem veri refert, & non ad opus

opus sicut intellectus practicus . D. Alb. M. loc. cit.

48 Hinc oritur quod intellectus practicus semper jubeat retrahere à malo , & inclinet ad bonum , & ideo est semper rectus : non quidem , prout est natura quaedam & pars animæ rationalis : quia hæc , utpote creata , suapte natura est secundum electionem , ac proinde in malum deflectere potest : ut patet in intellectu Angeli , qui in malum deflexit , cum tamen phantasie conjunctus non esset , aut corpori . Nec etiam est semper rectus prout est potentia ad omnia intelligibilia operabilia : quia hoc pacto ad particularia extenditur , & circa ipsa sæpe errare contingit , & ex ignorantia , atque errore in malum deflectere . Sed est semper rectus circa principia , & universales operum rationes , seu universalia juris principia . Et , quia hoc secundum rationem intellectivam ei proprie competit , idcirco dicitur intellectum practicum semper rectum esse .

ARTICULUS QUARTUS

Utrum in intellectu Praxis essentialiter dari queat .

CAPUT PRIMUM.

Quid sit praxis declaratur , sensus tituli explicatur , & referuntur Doctorum sententiæ .

49 **P**Raxis Græcum vocabulum est , quod latine redditum operationem significat , non quamlibet , sed immanentem . Derivatur enim à verbo Græco *πράξιν* quod est agere ; agere autem , proprie loquendo , est actus sive operatio in ipso agente simpliciter immanens ; ut sumitur ex Philosopho lib. 9. Metaph. tex. 16. & D. Thom. 1. 2. quæst. 57. art. 4. sicut velle , intelligere , videre &c. Veruntamen quoniam actio immanens & interior est ipsius operationis exterioris principium , & exterior est terminus interio-

ris, hoc nomen est derivatum ad significandum etiam operationem exteriorem, seu quæ in exteriorem materiam transit.

50 Ut certum in hac re ab omnibus supponitur, quod praxis debeat esse operatio humana sive intellectualis naturæ, & quæ de se dirigibilis sit, atque regulabilis ab ipsa ratione. Quapropter inanimatorum aut brutorum actiones non sunt propriè praxes, quoniam à ratione non diriguntur, illa enim carent. Similiter neque ipsiusmet hominis actiones, quæ merè naturales sunt, aut omnino necessariò fiunt; sicut operationes vegetatiuæ partis: sed illæ duntaxat, quæ humano modo fiunt & exercentur, seu quæ à recta ratione dirigibiles sunt; cuiusmodi censentur illæ omnes, quæ a voluntate humana modo humano, seu ex proposito agente eliciuntur, aut imperantur; sive huiusmodi operationes exteriores sint, sive interiores vocatis, quia omnis inclinatio, vel motus perficitur quatenus sum consequitur finem, vel attingit terminum.

51 Definitur praxis, Operatio humana nata dirigi à recta ratione & elici aut imperari ab appetitu recto, ut recta sit. Operatio habet locum generis, per hanc enim convenit aliis operationibus, quæ praxes non sunt, veluti operationibus intellectus, quæ simpliciter praxes non sunt, ut infra probabitur: & comprehendit tam actionem immanentem, quæ est in ipso agente, quàm transeuntem in exteriorem materiam. Dicitur, humana, ut distinguatur ab operationibus brutorum, & naturalibus hominum, vel intellectualium naturarum, quæ praxes propriè non dicuntur. Dicitur nata dirigi seu regulari &c. Pro cuius explicatione.

52 Notandum occurrit, quod praxis est ipsamet operatio completivè, quæ regulatur per actum seu habitum practicum, ut rectè fiat & conformiter ad suum principium directivum. Unde actus vel habitus, seu intellectus denominatur practicus à praxi non purè formaliter, & eo modo quo album ab albedine denominatur; sed efficienter formaliter seu directivè, & eo modo quo dicitur aliquid calefactivum à calefactione, & ars denominatur edificativa à constructione domus.

Hæc

Hæc doctrina patet ex divisione practici in activum & factivum, quæ efficientiam quandam in sua ratione denotant.

53 Notandum est 2. ex D. Th. 1. 2. q. 9. & 3. cont. gent. c. 88. quòd movens aliquid ad operandum dicitur illud determinare, & consequenter dirigere seu regulare. Intellectus autem & voluntas adinvicem movent se, & vicissim moventur: nam intellectus movet voluntatem objectivè, nimirum ostendendo ei objectum, & dirigendo ad opus, vel demonstrando quomodo fieri debeat: voluntas autem intellectum & cæteras potentias efficienter movet applicando ad opus, & practicè imperando illud, operantur enim intellectus, & cætera potentia, saltem liberè & humano modo, quoniam voluntas vult & imperat ut operentur. Unde voluntas est ut primum movens respectu aliarum potentiarum animæ quæ rationales sunt, vel à ratione diriguntur.

54 Quocirca principium adæquatè directivum seu regulativum est appetitus rectus seu ratio recta. Duplex autem est rectitudo; moralis una, & artificialis altera. Moralis desumitur penes regulas morum, quæ sunt ratio recta & conformitas ad legem. Unde appetitus dicitur rectus rectitudine morali, quando conformantur rationi rectæ, & non discordanti à regula legis æternæ. Rectitudo autem artificialis sumitur per conformitatè ad principia & regulas artis, & finem intentum, seu bonum artis; v. g. finis ædificativæ est domus aptè ædificata ad defendendum nos à frigore, & aliis incommodis: & debet ad hoc rectam habere dispositionem, seu esse constructa. n. juxta præscriptum & regulas artis.

55 Unde appetitus dicitur rectus rectitudine finis artificialium, quando consequitur id quod intenditur; v. g. si statuifica volens representare monstrum representet aliquid improporcionatum in tali natura, dabitur rectitudo artificialis in tali operatione, & hujusmodi opus erit verum propter finem intentum ab appetitu recto cui nata est conformari ratio in agendo. Si autem intendens formare monstrum hominem representet non erit directio vera, quia non conformatur fini intento, seu appetitui recto. Ex lib. 3. sent. d. 33. q. 2. a. 1. q. 3. 3. p.

q. 78. a. 2. c. 1. 2. q. 57. a. 3.

56 Hinc colliges discrimen inter veritatem intellectus practici & speculativi: quod in speculativo desumitur veritas per adaequationem ad rem representatam & cognitam: veritas autem intellectus practici desumitur per adaequationem ad principium adaequate directivum, quod est appetitus rectus. Ex 1. 2. q. 57. a. 5. 3. Ethic. 6. lec. 2.

57 Praxis igitur debet esse operatio nata dirigi a ratione recta seu appetitu recto, ut recta sit, sive rectitudine morali, ut in moralibus, sive rectitudine artificiali. Et per id distinguitur ab actionibus seu operationibus peccaminosis tam in genere artificialium, quam in genere morum; quorum operatio peccaminosa, & defectuosa in genere artificialium deviat ac discordat à regulis artis, vel sine intento, qui est bonum ipsius, unde simpliciter praxis non est: in genere autem morali discordat à regulis morum, quæ est ratio recta & conformis legi.

58 Querimus igitur in presenti, an ipsis operationibus intellectus verè & simpliciter, seu essentialiter ratio praxis competere possit; an verò operationibus solius voluntatis: sive elicitis, sive imperatis ab ipsa. Pro cuius difficultatis elucidatione notandum est, quod ad operandum in nobis humano modo agentibus multi actus requiruntur cum quodam ordine se habentes, quorum aliqui sunt voluntatis, alii verò intellectus operationes. Primus est cognitio ipsius finis. Secundus est intentio ejusdem: quorum ille est actus intellectus; iste autem voluntatis per ordinem ad rationem. Tertius est consilium de mediis eligendis. Quartus est iudicium, sive sententia, qua iudicatur hoc vel illud medium esse conveniens. Quintus est electio ipsius voluntatis, quæ unum alteri prææcepit. Sextus est imperium, quo mediiorum electorum executio imperatur. Septimus est usus activus, quo ipsa voluntas potentias executivas ad opus applicat; v. g. manum artificis ad fabricandum arcam, vel construendam domum. Octavus est ipse actus potentiaæ executivæ à voluntate ad operandum applicatæ, qui usus passivus nominatur, ad quem executio
 ipse

ipsius operis consequitur . Difficultas itaque est , cui vel quibus ex his actibus ratio praxis competat .

59 Notandum est quòd omnis operatio, & subinde praxis dupliciter sumi potest : primò quantum ad specificationem seu per ordinem ad suum terminum sive objectum à quo specificatur : secundò quantum ad usum & actuale exercitium, quod nihil aliud est quàm actualis illa applicatio alicujus agentis ad operandum ; sicut applicatio oculi ad actu videndum aliquod coloratum in singulari , dicitur visio quoad exercitium : prout respicit coloratum lucidum ut sic dicitur visio quoad specificationem , quoniam à colorato lucido suam specificationem desumit .

60 Variæ ac multum discrepantes de praxi versantur inter Doctores sententiæ . Prima nomen & rationem praxis universalissimè pro qualibet operatione sumens asserit , omnem operationem, sive intellectus, sive voluntatis , elicitam vel imperatam , immanentem vel transeuntem , dummodo suapte natura ab alia dirigibilis sit, praxis rationem propriè fortiri . Pro hac opinione solent adduci Nominales omnes, quibus adhærent ex Recentioribus Molina 1. p. q. 1, a. 4. Vasquez disp. 8. ibid. Suarez disp. 44. Metaph. sect. 13. n. 20. Fonseca lib. 2. c. 3. q. 2. Pererius lib. 1. Phys. cap. 2. Hurtadus disp. 11. de anima . Arriaga disp. 1. Log. & alii non pauci . Secunda sententia docet solos actus à voluntate elicitos vel imperatos esse verè & propriè praxim . Ita Scotus q. 4. prol. art. 1. quem sequitur communiter ejus Schola. Durandus etiam q. 6. prol. Capreolus ibid q. 2. concl. 4. Soncinnas 6. Metaph. q. 2. Sotus in præmial. Logicæ q. 4. Masius q. 10. aliique Thomistæ . Differunt tamen inter se hujusmodi sententiæ fautores , quidam enim existimant universaliter actus quoslibet à voluntate imperatos, etiam ipsius intellectus esse propriè praxim . Ita Maftrius disp. 12. Log. q. 5. n. 101. & nonnulli alii . Quod negant de actibus intellectus communiter Thomistæ, & alii Scoti Discipuli , ut videre est apud eundem . Alii docent ex actibus à voluntate elicitis solam mediorum electionem, non autem finis intentionem esse verè & propriè praxim . Ita Henricus 1. p. sum. a. 8. q. 3. ad 3. Son-

Soncinas loc. cit. & quidam alii. Tertia denique sententia affirmat solas actiones externas & transeuntes in aliquem effectum exteriorem esse propriè & completivè praxim; internas verò seu immanentes esse quidem originativè & radicaliter praxim, in quantum nimirum sunt principia actus seu operationis exterioris, non verò formaliter & completivè.

61 Prima concl. nullus actus intellectus simpliciter & propriè praxis dici potest, etiam quatenus est à voluntate imperatus. Prima pars prob. ex S. D. 1. 2. q. 57. si actus intellectus regulatus aut regulabilis ab aliquo habitu vel principio regulativo ut rectè fiat, esset simpliciter praxis, sequeretur quòd omnis operatio, vel actus scientiæ, etiam speculativæ, aut virtutis intellectualis esset verè praxis; sed hoc est omnino absurdum: ergo nullus actus intellectus secundùm se est verè & propriè praxis. Minor patet, quoniam hoc admissio nulla esset prorsus scientia, aut virtus intellectualis speculativa; nam omnis dirigeret ad praxim simpliciter; habitus autem qui dirigit ad praxim simpliciter, etiam simpliciter est practicus (idem dic de virtute). Major verò prob. operatio scientiæ speculativæ, & cujuslibet virtutis intellectualis perficientis partem animæ speculativam vel practicam est quoddam opus bonum, & regulatum vel regulabile per principia scientiæ artis, aut virtutis, vel habitus: ergo si ad rationem praxis simpliciter ac propriè dictæ sufficit quòd sit operatio seu opus bonum regulatum vel regulabile per aliquem habitum vel principium directivum, omnis operatio cujuslibet virtutis etiam intellectualis ac speculativæ, ut intellectus principiorum, scientiæ, ac sapientiæ erit verè ac simpliciter praxis. Prob. anteced. quælibet virtus ex sua ratione habet, quòd reddat bonum habentem illam, & opus ejus bonum efficiat, seu bonam operationem respicit: ergo operatio scientiæ speculativæ, & cujuslibet virtutis intellectualis est quoddam opus bonum, seu operatio regulata, aut suapte natura regulabilis, seu dirigibilis. Antecedens patet, atque docetur ab Aristotele lib. 2. Ethic. cap: 6. ubi ait: *Dicendum omnem virtutem in*

ipsum quoque, cuius est virtus, ut bene se habeat facere, & opus ipsius reddere bonum. Oculi namque virtus & oculus & opus ipsius bonum facit; quippe virtute oculi bene cernimus. Virtus itidem equi bonum facit equum & ad currendum, portandumque equitem, ac sustinendum etiam hostem, idoneum. Quod si idipsum ita se se habet in universis, virtus etiam hominis erit is habitus, à quo bonus efficitur homo, & quo bene suum opus ipse reddet, efficietque.

62 Conf. praxis esse debet operatio recta, saltem ut est actus virtutis, quia virtus nonnisi circa bonum & rectum versatur: sed hæc rectitudo nequit per se primò & essentialiter convenire actibus ipsius intellectus secundum se & sistendo in linea actus, sive cognitionis intellectualis: ergo essentialiter nequeunt praxes aut operationes simpliciter esse. Prob. min. actus intellectus secundum se sumpti tendunt essentialiter ad suum objectum sub ratione veri atque entis: sed rectitudo illa requisita ad rationem praxis nequit provenire ab ipsis agibilibus prout vera & entia sunt: ergo rectitudo ad rationem praxis requisita nequit per se primò & essentialiter actibus intellectus convenire sistendo in linea actus ipsius. Major patet, quemadmodum enim voluntas nihil prorsus appetit nisi sub ratione boni, ita neque intellectus ipse aliquid intelligit vel attingit nisi sub ratione entis ac veri. Minor verò prob. agibilia & factibilia, prout vera cognita, entia contingencia sunt atque prorsus incerta, possuntque esse & non esse: sed quod de se est contingens & natum aliter se habere nullatenus potest rectificare aliud, seu mensurare, & certitudinem præstare de illo, quoniam mensura quælibet certa atque infallibilis esse debet: ergo rectitudo illa ad rationem praxis simpliciter requisita nequit provenire ab ipsis agibilibus vel factibilibus, quatenus entia aut vera sunt. Maior patet, nam de agibilibus est consilium & electio, quæ non sunt de necessariis; sed de contingentibus, & possibilibus aliter se habere, ut docet Philosop. 3. Ethic. Quod idem de factibilibus suo modo dicendum occurrit: cum omnis artifex per ideam ope-

operis, & propositum voluntatis operetur quæ sibi possibilia sunt, possibile autem omne contingens est, opponiturque necessario.

63 Sed dices, quomodo igitur prudentia & ars virtutes intellectuales erunt, de quarum ratione est, ut sint semper circa bonum & verum, non autem circa falsum, quod est malum ipsius intellectus? Resp. quod operationes artis & prudentiæ dupliciter considerari possunt. Primò ut dicunt habitudinem ad ipsa agibilia, & operabilia ceu terminum & objectum, vel materiam circa quam versantur. Et hoc pacto certum est, quòd certitudinem, & veritatem non habent. quinimo contingit prudentissimum quemque in agendo turpiter errare, nec semel; artificemque peritissimum aliquando deficere in applicatione formæ artis ad materiam. Secundò per ordinem ad regulas & principia quibus in operando diriguntur, & hoc pacto non errant aut deficiunt: hacque ratione virtutes intellectuales dicuntur. Quòd si deficiant ex eo contingit, quòd regulas illas non sequuntur: sed regulæ illæ principiaque, licet ad opus dirigant, tamen modo speculativo habentur; nec sunt principia operandi proximè nisi addatur electio; quæ est principium omnium actuum humanorum in exercitio: ergo solum per extensionem ad voluntatem, & non manendo in linea cognitionis sunt operativa: sicut & intellectus, quem perficiunt, extensione duntaxat practicus & operativus est.

64 Secunda pars concl. etiam prob. eadem ratione: quoniam imperium ipsius voluntatis respectu actus intellectus, nihil aliud est, quàm motio & applicatio, qua voluntas intellectum movet & determinat ad intelligendum actu, intimando ei, intellige: sed non minùs movet ad intelligendum naturas rerum, & speculandum veritatem quam ad consiliandum, aut iudicandum de bono operabili hîc & nunc, seu in exercitio: ergo si hæc motio & imperium voluntatis, aut usus ille, quo aliquatenus intellectu utitur ad intelligendum sufficit ut operatio ipsius intellectus in praxis, omnis operatio intellectus praxis erit, etiam illa qua

verum speculatur, ac subinde non erit intellectus speculativus, neque ulla scientia speculativa, quæ ideo speculativa dicuntur, quoniam operationes eorum sunt quædam veritatis ipsius contemplationes, seu considerationes.

65 Secunda concl. in intellectu speculativo solummodo potest admitti praxis secundum quid & quoad modum significandi: quia ut docet D. Tho. 1. 2. q. 57. art. 3. ad 3. in ipsis speculabilibus est aliquid per modum operis, puta constructio syllogismi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi vel mensurandi: quæ quidem opera sunt per suas regulas, & principia ordinata & regulata, ut rectè fiant. Quia tamen ad veritatem cognoscendam ordinantur, simpliciter speculationes sunt, & non praxis, nisi quoad modum significandi, & secundum quid duntaxat: aliàs nulla scientia speculativa simpliciter esset. Nam si demonstrationis constructio in actu signato, & quoad doctrinam quæ docet quomodo fieri debeat, sufficit ut scientia Logicæ dicatur practica simpliciter, multò magis id præstabit usus & actualis constructio ipsius, seu exercitium demonstrandi, cum actiones primò & per se singularia respiciant, & circa illa versentur, quemadmodum docet Philosophus lib. 1. Metaphys. cap. 1. sed omnes scientiæ demonstratiæ, seu speculatiæ habent usum & exercitium demonstrandi in propria materia: ergo omnes erunt simpliciter practici, si ejusmodi opera sunt praxis simpliciter.

66 Tertia conclusio: in intellectu practico dantur actus simpliciter practici, per extensionem tamen ad actus voluntatis, & non manendo in linea intellectualis cognitionis: non verò datur simpliciter & essentialiter praxis. Prima pars prob. actus qui dirigunt ad praxim sive operationem simpliciter, sunt practici simpliciter: sed in intellectu dantur actus prudentiæ, qui dirigunt ad praxim, sive operationem simpliciter: ergo sunt simpliciter practici. Prob. min. quia prudentia per suos actus dirigit ad operationes virtutum moralium, qui sunt praxes simpliciter. Deinde quia praxis, ut infra dicitur, sequitur electionem voluntatis, elec-

electio autem & usus voluntatis, ut recta sint, debent sequi actus prudentiæ, qui sunt consilium, iudicium, & impesum, ut supra ex D. Thoma docuimus: ergo actus intellectus, qui sunt ipsius prudentiæ, simpliciter ad praxim sive operationem dirigunt.

67 Secunda pars etiam prob. quia ante electionem, de hoc particulari operabili & bono vero, vel apparenti non est determinatio actualis & exercita ad opus sive operationem simpliciter: sed electio completive est actus voluntatis, perficitur enim in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur, movere autem ad bonum, est ipsius voluntatis: igitur nullus actus ipsius intellectus potest esse practicus, & dicere habitudinem ad opus simpliciter nisi per ordinem ad electionem, & alios voluntatis actus. Maj. probatur: ante electionem solummodo est consilium & iudicium practicum de hoc operabili, sive sententia quæ se habet ut conclusio in operabilibus: quæ posita adhuc est libertas ad operandum vel non operandum: ergo ante electionem de hoc particulari operabili & bono non est determinatio actualis & exercita ad opus sive operationem simpliciter: & subinde solum per extensionem ad actus voluntatis potest ille actus esse simpliciter practicus.

68 Ex quibus probata manet tertia pars conclusionis: nam praxis essentialiter & simpliciter est operatio: ergo illi habitui, vel potentiæ essentialiter & simpliciter competit, cui per se competit operari, seu ad operationem in actu exercito se determinare, vel ad operandum se applicare: sed primò & per se intellectui hoc non competit, quia posito quocunque actu intellectus adhuc desideratur voluntatis electio, qua ad operandum in particulari se determinet, & usus quo in exercitio se ad operationem applicet: ergo primò & per se, seu essentialiter praxis non competit actibus intellectus.

69 Sicut actus intellectus non sunt practici simpliciter nisi per extensionem ad aliquod opus mediante electione & usu voluntatis, ita neque ipsemet intellectus; quapropter Philosophus in hoc lib. 3. de anima docet quòd intellectus extensione fit practicus. Et quidem

dem de intellectu speculativo prob. ex eodem ibid. tex. 46. & seq. quia motus est semper prosequens aliquid secundum appetitum, vel fugiens: sed intellectus speculativus non dicit aliquid de fuga & persecutione rei: igitur non est ex se motivum ad opus, seu operationem; & subinde non est simpliciter practicus. Et si aliquando agibilia consideret, non tamen practice sed speculative, quia ipsa in universali considerat, & non secundum quod sunt principia particularis operis: & cum ea speculatus fuerit nihil de prosequendo vel fugiendo dicit, seu non præcipit prosequi vel fugere. De intellectu autem practico idem probatur ibid. tex. 47. quia etiam intellectu practico præcipiente vel dictante aliquid prosequendum vel fugiendum non propter hoc homo movetur ad operandum illud quod dicitur, quin potius agit secundum concupiscentiam, sicut de incontinentibus patet, qui rectam rationem fortiuntur, cui tamen non inhaerent, sed contra eam agunt: & Medici habentes artis præcepta non sanantur, quia non exequuntur aut efficiunt in seipsis quæ ars præcipit; sed contra illius præcepta operantur: ergo intellectus ex seipso non habet operari in exercitio, aut movere ad opus, & subinde ex seipso, & ex propriis meritis non est practicus, sed per extensionem ad appetitum, cui primo & per se competit operari, quatenus præsentat appetitui, illique offert aliquid ut fugiendum aut prosequendum.

70 Hoc idem de habitibus, qui intellectum practicum nobilitant ac perficiunt, dicendum est, sicut sunt scientiæ Morales & artes, nec non & habitus prudentiæ, qui est recta ratio omnium agibilium. Et quidem de scientiis Moralibus & artibus sive scientiis practicis factivis colligitur ex eodem Aristotele ibidem dicente: *Omnino autem persepe fieri videmus, ut non medeatur isce qui Medicinam habet; nec isce conficiat statuam, qui statuariam habet artem: propterea quod non ars ipsa neque scientia, sed aliquid aliud banc habet vim, & potentiam, ut per ipsam artem aliquid, scientiamque agatur.* Q. d. esto scientiæ practicæ, tam activæ, quam factivæ, sive Morales, & Mechanicæ agibilia,

& factibilia respiciant, regulas & præcepta operandi tradendo, seu ad opus dirigant, nec in mera veritatis contemplatione sistant, attamen simpliciter & in exercitio agere, seu operari & facere aliquid secundum scientiam, & artem non est ipsarum artium, aut scientiarum practicarum, sed alterius, nimirum voluntatis applicantis ad opus: sed eatenus aliquid dicitur esse practicum, quatenus est actuosum, & actu operativum alicujus in particulari, quia actiones simpliciter circa singularia versantur: ergo habitus scientiarum practicarum, & artium, cum non habeant de se in exercitio agere, & operari aliquid nisi appetitu & voluntate operandum aliquid actu applicante, non nisi per extensionem ad voluntatem sunt simpliciter practici. Hoc idem docet D. Th. 1. 2. q. 57. a. 3. ubi ait, quod artes equidem facultatem rectæ operationis faciunt, sed non usum: qui est applicare aliquid actu ad operandum, sicuti docet idem S. D. ibid. q. 16. art. 1. Et licet prudentia non modò facultatem rectæ operationis efficiat, sed etiam usum, attamen hoc non habet ex eo quod habitus intellectualis est, sed quia præsupponit appetitum rectum, qui per virtutes morales rectus efficitur, quæ ad finem disponunt; sicut ipsa prudentia disponit ut rectè homo se habeat in his quæ sunt ad finem etiam quoad usum, generaliter tamen materiam omnium virtutum moralium respiciendo.

71 Quarta concl. simplex voluntas, aut amor, vel desiderium finis & boni secundum se sumpti non est verè praxis, sed neque intentio, nisi radicaliter remotè. Prima pars patet: quia est actus naturalis, & non liber, naturaliter enim homo bonum & finem amat, sive desiderat. Secunda pars probatur: quantumcunque homo finem intendat, sine electione determinante ad hoc particulare operabile, & usu applicante ad operandum, nunquam in exercitio & actu operabitur: ergo ille actus intentionis non est verè praxis, neque etiam practicus nisi radicaliter & remotè, quatenus omnis electio mediorum & usus voluntatis præsupponit intentionem finis, & intentio finis voluntatem, seu amorem & desiderium finis includit & in eo fundatur,

principium enim motuum voluntariorum oportet esse aliquid naturaliter volitum, bonum videlicet in communi, in quod voluntas naturaliter tendit, quemadmodum dicit D. Thomas 1. 2. q. 10. a. 1. c.

72 Quinta concl. electio non est formaliter & propriè praxis, sed principium illius radicale proximum, seu actus de se practicus ut fons & radix proxima operandi liberè & humano modo. Hæc conclusio sumitur ex Aristotele lib. 6. Ethic. cap. 2. ubi postquam præmisit appetitum rectum rationemque practicam veram, non autem sensum esse principia actionis, cujus expertes sunt belluæ (quæ actio propriè praxis est) subdit: *Electio igitur actus principium est, unde est motus*: hoc est, causa efficiens, quæ principium unde est motus vocatur ab Aristotele lib. 2. Phys. cap. 3. & lib. 3. Metaphys. cap. etiam 3. omnis enim motus vel mutatio in materia vel mobili ab aliquo efficiente dimanat: sed causa efficiens non est ipsamet operatio sive actio, sed principium illius: ergo electio non est formaliter & completivè praxis, sed principium proximum & radix ipsius secundum Aristotelem. Unde ex Commentatore lib. 1. Ethic. solet praxis adduci definitio, quòd sit, *Operatio secundum electionem*. Et merito, nam si praxis debet esse operatio humana, sanè electionem sequi debet, secundum quam homo liberè, & humano modo operatur, atque non ex instinctu naturæ per determinationem ad unum, ut bruta.

73 Respondet Mastrius ex Scoto q. 4. prol. concedendo omnem actionem ab electione imperatam esse praxim; non tamen omnem praxim esse imperatam actionem. Nam ibidem subdit Aristoteles: *Electiois autem appetitus & ratio, quæ alicujus est gratia, principium est*: id est, ipsius electionis sunt principia appetitus & ratio, quæ est gratia alicujus, id est, quæ ordinatur ad aliquid operabile sicut ad finem. Est enim electio appetitus eorum quæ sunt ad finem. Unde ratio proponens finem, & ex eo procedens ad ratiocinandum, & appetitus tendens in finem comparatur ad electionem per modum causæ, ut explicat D. Thomas ibidem lect. 2. Omnis autem actio, quæ provenit ab

appetitu & ratione dirigente simpliciter est praxis, & subinde electio praxis est, & actio sequens electionem etiam praxis est.

74 Contra: esto appetitus sit causa efficiens electiones, tamen non respicit illam ut terminum ultimum in quo sistat, sed quatenus ipsa electio est appetitus quidam eorum quæ sunt ad finem: sed finis est ipsa operatio, sive opus, ad quod appetitus tendit & determinatur per electionem ut libere agat: ergo ipsa ratio praxis simpliciter & objective non consistit in ipsa electione; sed in usu vel applicatione ad opus, seu in operatione, radicaliter autem in ipsa electione præbente libertatem ipsi operationi.

75 Deinde prob. concl. ratione: praxis est operatio denominans actum vel habitum practicum: sed electio de se non denominat simpliciter habitum practicum, neque ex electione habitus practicus habet esse talis simpliciter: ergo electio non est simpliciter praxis. Pater maj. Min. verò prob. tam in artibus, quam in virtutibus moralibus: nam non acquirit quis habitum practicum virtutis temperantiæ v. g. aut dicitur simpliciter temperans ex eo quod eligat abstinere à cibis & venereis, sed per hoc, quod de facto abstineat: neque dicitur edificator ex eo quod eligat construere domum, sed quia de facto construit: ergo electio de se non denominat simpliciter habitum practicum, neque ex electione habitus habet esse simpliciter practicus.

76 Respondet Mastrius equidem in artibus ab operatione & non ab electione habitus denominari practicos; at in virtutibus moralibus habitus fieri ex electionibus, non ex actibus imperatis; ut patet de non habente pecunias, qui si nihilominus sapius eliceret volitionem dandi elemosinam, acquireret habitum liberalitatis, absque aliquo actu imperato. Contra: equidem verum est habitus virtutum moralium tanquam ex radice ab electione recta pendere, unde moralis virtus dicitur habitus electivus, id est, efficiens bonam electionem, ut docet D. Th. 1. 2. q. 58. a. 4. c. at non sistit in ea, nec per eam acquiritur, sed tendit ad actum

actum proprium qui est secundum virtutem illam : v. g. liberalis dicitur quis ex eo quod bene & convenienter utitur pecunia , vel bonis exterioribus ad usum hominis ordinatis , hic enim est proprius liberalitatis actus , ut docet D. Thomas 2. 2. q. 117. a. 3. & 4. & ille qui sapius elicit volitionem dandi eleemosinam non dicitur liberalis nisi virtualiter , quia eligit dare , nisi de facto accedat usus .

77 Quinta concl. praxis formaliter & completive sumpta consistit in operatione consequente electionem seu operatione recta , sive rectitudine morali sive artificiali ; sive immanenti , sive transeunti in exteriorem materiam . Sumitur ex Commentatore lib. 1. Ethicor. ubi praxim ita definit : *Operatio secundum electionem* . Et patet ex dictis concl. præced. Prob. praxis debet esse operatio recta & libera , atque à naturali seu necessaria distincta : sed operatio dicitur libera ex eo quod ab electione procedit , recta autem quia ab appetitu recto , sive ratione recta : ergo praxis est operatio recta . Quod autem sit actio sive immanens , sive transiens , patet ex divisione practici in activum & factivum : nam activum ab actione immanenti denominatur ; factivum autem ab actione transeunti : sed practicum simpliciter denominatur à praxi ; ergo praxis dicitur tam operatio immanens quam transiens .

78 Dixi , praxim debere esse operationem rectam , sive rectitudine artificiali , sive morali : quia in artibus , quæ simpliciter sunt artes respicientes opus externum , operatio debet esse recta rectitudine artificiali , id est , conformis regulis artis & fini intentio : in moralibus autem virtutibus debet esse recta rectitudine morali , id est , conformis appetitui recto , sive rectæ rationi .

CAPUT SECUNDUM.

Solvuntur Argumenta Contraria.

79. **A** Rg. 1. cong. 1. praxis est operatio dirigibilis per actu a practicum , sed ut rectè fiat : sed

actus intellectus potest dirigi per alium actum ut rectè fiat : ergo potest esse praxis .

80 Resp. quòd actus intellectus potest esse objectum dirigibile per alium actum non per se primò & specificativè, sed quasi per accidens, & regulatione extensiva ad appetitum rectum, qui est principium adæquate regulativum & directivum, ut supra diximus ; hoc autem non sufficit ad rationem praxis : sed requiritur quòd per se primò sit quid dirigibile seu directum regulatione intrinseca & objectiva : quod nullatenus convenire potest actibus intellectus, cùm objectivè respiciant verum, & non bonum .

81 Resp. 2. quòd actus, qui dirigit alium actum ut rectè fiat est quidem practicus, & non merè speculativus : non tamen intrinsecè & per ordinem ad proprium objectum ut verum cognitum, sed extensivè ad aliquod operabile, ut natum conformari principio adæquate directivo, quod est appetitus rectus, ut sapius diximus .

82 Arg. 2. actus intellectus dirigens actum voluntatis ut rectè fiat dicitur practicus, & actus voluntatis effectus dicitur praxis : ergo etiam actus intellectus directi per alium actum ejusdem intellectus erunt verè praxis : cùm non sit major ratio unius quàm alterius . Confirm. omnis operatio directa à virtute morali est verè praxis : respicit enim objectum operabile & natum adæquare suo principio directivo ; sed aliqui actus intellectus diriguntur à prudentia ut rectè fiant ; & in ordine ad aliquod operabile : ergo isti erunt verè praxis .

83 Resp. ad argumentum negando consequentiam . Ratio disparitatis est : quia actus voluntatis dirigitur in ordine ad operabile simpliciter & ut natus est conformari principio adæquate directivo, quod est appetitus rectus : actus autem intellectus objectivè non respiciunt ipsum operabile ut operabile est, sed ut verum cognitum : unde objectivè praxis dici non possunt ex se : sed per extensionem ad appetitum rectum .

84 Resp. ad confirm. quòd actus intellectus directi à prudentia ut rectè fiant non sunt praxis objectivè & specificativè, quia semper diriguntur in ordine ad verum primò & per se : sed tamen possunt dici praxis quoad usum,

ufum, inadæquatè tamen, ex parte fcilicet principii directivi formalis: adæquatè autem per folam extenſionem ad appetitum rectum, à quo prudentia habet rectitudinem. Prudentia enim non eſt tantùm in intellectu ſicut ars & ſcientia, ſed habet aliquid in appetitu, ſcilicet rectitudinem. Ex D. Thom. 1. par. q. 22. a. 1. 1. 2. q. 56. c. 2. virtut. q. 1. a. 6.

ARTICULUS QUINTUS

*De Synderesi, Conſcientia, Ratione
& Mente.*

85 **C**irca naturam Synderesis variæ fuerunt Doctorum opiniones, ut refert S. D. quæſt. 16. de verit. ar. 1. c. Quidam exiſtimaverunt Synderesim, eſſe potentiam realiter diſtinctam à ratione ſuperiori: alij arbitrati ſunt eſſe quidem potentiam, non tamen realiter à ratione ſuperiori diſtinctam, ſed ratione tantùm: quatenus enim ratiocinatur, & confert, dicitur ratio; eſtque vis rationalis: prout autem naturaliter cognoscit aliquid, nimirum univerſalia juris principia, dicitur Synderesis. Alij tandem dixerunt Synderesim nominare potentiam rationis cum aliquo habitu naturali. Quemadmodum enim in anima humana, prout attingit ad naturam Angelicam, quoad modum cognoscendi, qui eſt abſque diſcurſu, & inquisitione, eſt quidam habitus naturalis, quo principia ſpeculativarum ſcientiarum cognoscit, quem vocamus intellectum principiorum: ita in ipſa eſt quidam habitus naturalis primorum principiorum operabilium: quæ ſunt naturalia, & univerſalia juris naturalis principia. Qui quidem habitus ad Synderesim pertinet. Vnde Synderesis abſolutè nominat habitum naturalem ſimilem habitui principiorum, vel nominat ipſam rationem, ſeu potentiam rationalem cum tali habitu.

86 Eoquod abſolutè non ſit potentia patet: quia potentia quælibet rationalis ad oppoſita ſe habet: Synderesis autem ſemp̄ ad bonum inclinatur, & malo re-

murmurat : ergo non est nuda potentia : sed potentia perfecta aliquo habitu inclinante ipsam determinatè ad bonum , & obmurmurante contra malum . Ex potentia igitur rationali , & synderesi fit unum sicut ex subjecto , & accidente , quod rationi subjecti aliquid præter naturam ejus addit ; unde contra ipsum dividitur , ut ad aliud genus pertinens : quemadmodum superficies colorata contra superficiem absolutè dictam dividitur , & ad diversum genus pertinet : nam superficies absolutè dicta pertinet ad genus Mathematicum : superficies autem colorata ad genus naturale . Haud secùs potentia rationalis , & synderesis . Nota tamen quòd synderesis neque rationem superiorem , neque inferiorem determinatè nominat ; sed quid commune utrique . In hujusmodi enim habitu principiorum universalium juris quædam ad rationes æternas pertinentia continentur ; v. g. Deo esse obtemperandum : quædam autem ad rationes inferiores ; utpote secundum rationem esse vivendum .

87 Quemadmodum autem supra diximus intellectum practicum, prout respicit principia, semper esse rectum, ita & dicimus synderesim nunquam errare posse . In omnibus enim naturæ operibus semper necessum est ipsa principia esse immutabilia , rectitudinem servantia , ac permanentia ; aliàs in his omnibus, quæ ex principiis deducuntur, nulla firmitas esset reperire . Quemadmodum igitur omnis cognitio scientifica à cognitione principiorum universalium , quæ certissima est , derivatur, ita etiam, ut in operibus humanis rectitudo aliqua haberi possit , oportet esse aliquod principium permanens , quod rectitudinem immutabilem fortietur ; & omni malo obmurmuret , atque omni bono assentiat . Et hujusmodi principium est synderesis . Quæ nunquam errat circa universalia principia juris , quæ respicit ; licet in applicatione universalis principij ad aliquod particulare error accidere possit propter imperfectam , vel falsam deductionem , aut alicujus falsi assumptionem . Quæ quidem applicatio , non ad synderesim , sed ad conscientiam spectat . Ex quibus sequitur actum synderesis non esse actum virtutis

tis simpliciter, sed præambulum ad virtutem, sicut naturalia sunt præambula virtutibus grauitatis, & acquisitis. Vnde ex hoc quòd per synderesim homo naturaliter ad bonum inclinatur, non sequitur quòd possit in opus meritorium naturaliter.

88 Synderesis, prout dicit ipsum lumen habituale in homine nunquam extinguitur: quemadmodum neque anima hominis destituitur unquam lumine intellectus agentis, quo principia prima in speculativis, & operativis nobis innotescunt: hoc enim lumen est de natura ipsius animæ, quo ipsa intellectualis efficitur, & nobis bona ostenduntur. Imò neque synderesis quædam actum, & iudicium in universali extingui penitus potest, ita ut in contrarium deflectatur: licet in particulari operabili extingatur, quodocunque in eligendo erratur. Vis enim concupiscentiæ, vel alterius passionis ita rationem absorbet, ut in eligendo synderesis universale iudicium ad particularem actum non applicet: sed hoc non extinguit synderesim simpliciter, sed secundum quid. Potest etiam extingui synderesis, quatenus actus illius omnino intercipitur, ut in pueris non habentibus usum rationis, vel usum liberi arbitrij ob læsionem organorum corporalium, à quibus ratio nostra pendet. D. Th. loc. cit. a. 3.

89 Dices: objectum synderesis est bonum: sed bonum ad voluntatem, seu propriam illius objectum spectat: ergo synderesis non est habitus naturalis importans rationem, seu potentiam rationalem, sed voluntatem. Propter hanc, & similes rationes non pauci existimarunt synderesim esse habitum voluntatis, seu in voluntate residentem, aut potius inclinationem, & pondus voluntatis inclinans ad bonum honestum; quemadmodum in intellectu constituitur lumen inclinans ipsum ad assensum principiorum. Veruntamen communis opinio asserit synderesim ad rationem pertinere: quia per ipsam de principiis universalibus practicis iudicamus, quemadmodum per habitum primorum principiorum de speculativis iudicium preferimus: iudicium autem circa universalia potissimum ad rationem spectat: nam voluntas bonum, ut in rebus

existens per se respicit : unde bonum dicitur esse in rebus, verum autem in intellectu . Ad arg. resp. M. Bannes p. p. q. 79. ar. 12. dub. 1. objectum synderesis non esse bonum sub ratione boni , sed potius sub ratione veri practici , & ad operationem ordinabilis ; sicut de objecto intellectus practici asserit D. Th. dicta q. art. 11. ad 2. Ex dictis sequitur, quod, esto habitus synderesis sit nobis à natura congenitus quoad lumen habituale, tamen est acquisitus quoad species .

90 Quod ad conscientiam spectat, esto nonnulli existimarint ipsam esse potentiam, vel habitum, ut refert D. Thom. q. 17. de verit. a. 1. c. hæc tamen est impropria huius nominis usurpatio, quemadmodum sumitur pro re conscita, sicut fides pro re credita: unde propriè nominat actum intellectus practici, ut docet S. D. loc. cit. & 1. p. q. 79. a. 13. Quod ad intellectum pertineat multis Sacrae Scripturae locis probat M. Bannes ibid. Deinde quia conscientia dicitur recta, & erronea, error autem propriè ad intellectum pertinet. Quod autem non sit habitus, sed actus, prob. quia est quid commune pluribus habitibus, vel potentiis: significat enim applicationem scientiæ ad aliquid, quod pluribus commune est; sicut & usus, qui significat applicationem ad opus: ergo quemadmodum usus specialem habitum, vel potentiam non designat, sed actum multis communem, ita & conscientia actum nominat, qui est notitiæ vel scientiæ cujuscunque ad actum particularem applicatio .

91 Notandum est autem ex eodem S. D. loc. cit. notitiam ad actum tripliciter applicari. Primò considerando an actus sit vel fuerit, seu recognoscendo nos aliquid perpetrasse, vel non perpetrasse. Et hoc modo dicimur habere conscientiam alicujus actus, quatenus scimus illum fuisse factum, vel non perpetratum. Quo pacto sumitur conscientia Eccles. 7. ubi dicitur: *Scit conscientia tua, quia tu crebrò maledixisti alijs.* Et Genes. 43. *Non est in conscientijs nostris, qui pecuniam posuerit in saccis nostris.* Et hac ratione dicitur vulgò conscientia aliquid testificari; ut legitur ad Rom. 9. *Testimonijum mihi prohibente conscientia mea.* Secundò

Quodò applicatur iudicando aliquid esse faciendum, vel non faciendum: & secundum hanc rationem dicitur conscientia ligare, vel instigare. Tertio applicatur, dum per ipsam iudicamus aliquid esse rite, vel non rite factum. Et secundum hoc conscientia dicitur excusare, vel accusare, seu remordere. Manifestum est autem hæc omnia actualem scientiæ applicationem ad ea, quæ agimus, consequi. Eapropter conscientia proprie actum nominat. Esto quandoque primo habitui naturali, scilicet synderesi attribuatur: aut vocetur lumen intellectus nostri, & iudicatorium naturale: quia nomen habitus nonnunquam actui tribuitur, & nomen causæ ipsi effectui. Ex his omnibus patet quò pacto ipsa conscientia ab intellectu, & synderesi distinguatur.

92 Ratio præterea non est distincta potentia ab intellectu, sicut neque Mens. Nam potentiæ per actus adæquatos, & distinctos distinguuntur: sed actus intellectus, & rationis non sunt actus adæquatè distincti: ergo diversas realiter potentias non constituunt. Prob. min. actus intellectus est intelligere, seu simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere; actus autem rationis est ratiocinari, seu procedere ab uno ad aliud, ad veritatem intelligibilem cognoscendam: sed hi non sunt actus adæquatè distincti: ergo &c. Maj. patet: ideo enim Angeli intellectuales nuncupantur, quia absque discursu, & processu de uno ad aliud rerum veritatem simpliciter apprehendunt. Homines autem idcirco rationales dicuntur: quia ad intelligibilem veritatem perveniunt ab uno ad aliud procedendo. Min. verò prob. intelligere ad ratiocinari comparatur ut quiescere ad moveri, vel acquirere ad habere: sed quiescere, & moveri non sunt actus adæquatè distincti, diversas potentias constituentes; per eandem enim potentiam aliquis ad locum movetur, & in eo quiescit: ergo intelligere, & ratiocinari non sunt actus adæquatè distincti, ad diversas potentias spectantes, sed ad unam: quæ prout veritatis simpliciter est apprehensiva, dicitur intellectus; ut autem est collativa, & procedens ab uno cognito ad aliud cognoscendum dicitur ratio. Hinc est, quod cum motus
quili.

quilibet ab aliquo immobili procedat, & ad aliquid quietum terminetur, ratio humana secundum viam acquisitionis seu inventionis procedit à quibusdam simpliciter intellectis, nimirum principiis, quæ veritatem simpliciter immobilem, seu immutabilem fortiuntur. Via autem resolutionis ad ipsa redit, & conclusionum examen in eis librat, ac perpendit. D. Th. 1. p. q. 79. a. 8. & q. 15. de verit. a. 1.

57 Duplex ratio communiter assignatur: nimirum superior, & inferior; non sunt tamen potentia realiter distinctæ, ut probat S. D. q. 15. de verit. a. 2. quia respiciunt objecta sua sub eadem communi ratione objecti ipsius rationis: licet diversas partes objecti attingant, penes quod virtualis quantitatis divisio attenditur, & quasi materialis, sed non specifica, & formalis; v. g. sint duo homines quorum alter potentiam ita robustam habeat, ut ducentas libras deferre possit, alter vero centum: iste dicitur habere partem virtualemente potentiae illius, & sunt quasi materialiter dictæ potentia ab invicem differentes, non tamen formaliter, ac specificè. Haud secus ratio superior, & inferior portiones ipsius rationis dicuntur penes virtualemente divisionem quantitativam objecti ipsius rationis. Nam sunt quædam naturæ intelligibiles anima rationali inferiores; ut lapides, plantæ, & corporea omnia: quædam autem superiores, ut Deus, & Angeli. Quatenus superiores naturas respicit, sive ut earum naturas contempletur, veritatemque assequatur, sive ut exemplar, & quasi rationem operandi ab eis suscipiat, ratio superior nuncupatur. Prout vero ad inferiora convertitur, vel per contemplationem, conspicienda, vel per actionem disponenda, ratio inferior appellatur. Utraque autem hæc natura, nimirum superior, & inferior secundum communem rationem intelligibilis ab ipsa anima apprehenditur. Unde non inferunt simpliciter diversas potentias, sed eandem ad diversa comparatam. Tandem dicitur Mens secundum altissimam sui portionem, quæ à cæteris anima rationalis recedit, & super ea elevatur: & quia secundum altissimum, quod in nobis secundum rationem

nem intellectivam reperitur, imago Dei inest, idcirco in nobis secundum mentem imago divina esse dicitur, & non secundum essentiam animæ absolutè, D. Tho. q. 10. de verit. a. 2.

QUÆSTIO XIX.

DE INTELLECTIONE, ET speciebus intelligibilibus.

Postquam de ipsa potentia intellectiva disputavimus, superest ut de actu illius, nimirum intellectione differamus, nec non de principio ipsius ac termino, nimirum specie intelligibili impressa, & expressa, seu conceptu & verbo mentis.

ARTICULUS PRIMUS

Vtrum sit necesse ponere species intelligibiles in intellectu, ut ipse intelligat in actu, & quomodo ipsa cum intellectu concurrant ad productionem actus intelligendi.

IDari species intelligibiles, seu impressas ad intelligendum, & producendum intellectionis actum, necessarias communi Philosophorum consensu receptum est. In explicando tamen ad quid necessariae sint, & quomodo ad intellectionem concurrant valde inter se dissentiunt. Quidam enim existimant speciem intelligibilem non esse necessariam ut similitudinem objecti, vices gerentem ipsius, & reddentem ipsum, præsens, & unitum cum potentia, seu ut efficiat unionem intelligibilem objecti cum potentia; sed se tenere, ex parte potentiae, seu ut determinationem virtutis intellectivæ, cum est indifferens ad hoc ut circa tale objectum

Etum determinetur. Ita Recentiores Societatis. Inter quos multi asserunt etiam ipsam speciem intelligibilem non esse formalem similitudinem objecti, sed solum virtuales & effectivas, quatenus adjuvat, ac determinat potentiam ad actualem objecti cognitionem. Ita Toletus, Suarez, Rubio, Hurtado, & alii apud M. Martinez lib. 3. de anim. q. 8. s. 3. Oppositum asserunt Thomistæ. Circa modum autem concurrendi quidam absolute negant ipsam speciem intellectivam effective concurrere cum intellectu ad intellectionem, sed tantum terminative. Alii asserunt equidem concurrere effective non tamen physice, sed moraliter, & sentiam intentionalem objecti. Alii affirmant non modo concurrere effective, sed esse totam vim agendi. Alii autem dicunt simul cum intellectu concurrere tribuendo immediatam activitatem, sed non totam virtutem. Et ex his quidam arbitrantur intellectum, & speciem se habere ut duas causas partiales simul concurrentes: alii dicunt esse rationem seu principium agendi quo.

2 Prima concl. necessum est admittere species impressas tam ad intelligendum, quam ad sentiendum. Prob. omnis cognitio, & sensatio fit per assimilationem; sentire enim, & intelligere est vitaliter fieri ipsam rem, quæ sentitur: sed objecta quæ cognoscimus, non sunt realiter in ipsa anima: ergo necesse est, ut detur esse intentionale specierum, mediis quibus sensus fit ipsa sensibilia, & intellectus ipsa intelligibilia. Prob. 2. quælibet sensatio, vel cognitio est actio immanens: ergo recipitur in ipso sensu, vel potentia cognoscitiva, à qua producitur: ergo producitur per formam in ipsa potentia existentem; quam dicimus speciem impressam. Conseq. prob. omnis actionis determinatæ principium debet esse aliqua forma determinata: sed potentia quælibet cognoscitiva, esto sit efficiens vitaliter actus cognitionis, tamen non est determinata ad hanc vel illam: ergo requiritur aliqua forma perficiens illam, & determinans ad cognitionem hujus, vel illius objecti, cui debet assimilari potentia, ut cognitionem eliciat: quia simile simili cognoscitur: ergo, cum objecta, secundum

dum suum esse naturale ipsam potentiam informare nequeant, requiritur aliqua species illarum, quæ informat intentionaliter ipsam potentiam, & ipsam in actu determinet ad eliciendam determinatam cognitionem circa aliquod objectum.

3 Confirm. absentibus ipsis objectis, servantur in potentiis cognoscitivis, ut imaginativa, & memoria similitudines earum, quibus etiam in ipsarum absentia cognitionem elicimus: sed hæc à potentia nudè sumpta prodire non potest: ergo à speciebus objectorum servatis: quibus movetur, ac determinatur potentia cognoscitiva ad eliciendam objectorum determinatorum cognitionem. Tota hæc doctrina fundatur in discrimine, quod adducit S. D. inter cognoscentia, & non cognoscentia, quia nimirum cognoscentia, non solum formam propriam, sed etiam aliarum rerum nata sunt suscipere; & cum non suscipiant secundum esse naturale, requiritur, ut suscipiant intentionaliter, seu mediis speciebus intentionalibus. Non cognoscentia autem solum propriam formam suscipiunt.

4 Secunda concl. species intelligibilis, seu impressa necessaria est ut similitudo rei repræsentata tenens se ex parte objecti, uniens illud cum potentia intellectiva completa per lumen agentis, & ut faciens intellectum esse in actu circa intelligibile determinatum. Hujus rei gratia nota quod duplex est indeterminatio in intellectu possibili; primò ad actum intelligendi absolute, secundo ad ipsum intelligibile determinatum, seu ut intelligat rem determinatam; est enim potentia ad omnia intelligibilia. Prima determinatio tollitur per actum intellectus agentis, qui est ars naturalis, & principium formale intrinsecum illius; à forma enim habet res virtutem ad operandum. Sed cum intellectus agens in sua virtute activa, quæ universalis est, non contineat intelligibilia actu determinato, sed virtute, & cum indeterminatione, præterea requiritur species, non quidem ut movens ad intelligendum absolute, seu ut præbens virtutem intelligendi, sed ut virtus artis, seu principium formale determinatum hujusmodi virtutis intellectivæ
circa

circa tale objectum. Unde intellectus possibilis ut est formatus lumine agentis est virtus efficiens intellectio- nem: sed species est virtus regens; sicut in intellectu practico virtus regens est virtus artis, seu idea; sed efficiens est artifex. Et in generatione plantarum virtus Solis est efficiens, virtus feminis est regens, & ut ars naturalis operans determinationem.

5 Sumitur hæc conclusio ex S. D. 3. cont. gent. c. 49. ubi ait: *Similitudo intelligibilis, per quam intelligitur aliquid, secundum suam substantiam oportet quod sit ejusdem speciei, vel magis species ejus; sicut forma domus, quæ est in mente artificis est ejusdem speciei cum forma domus, quæ est in materia, vel potius species ejus.* Nota ex S. D. duplicem esse formam. Altera est secundum quam res formatur intrinsecè, qua ratione anima est forma hominis, & albedo est forma corporis albi: utraque enim materiam seu subjectum, intrinsecè perficit. Altera est forma ad quam formatur res, ut idea, seu exemplar ad cujus similitudinem aliquid constituitur. De ratione hujus formæ duo sunt: primum est ut sit principium cognoscendi ipsam, & hoc pacto est similitudo formalis, quia simile simili cognoscitur. Secundum est, ut sic principium operandi rem, quæ ad eam formatur. Species intelligibilis, etsi in ratione accidentis sit forma secundum quam formatur intrinsecè ipse intellectus, cum sit accidens ei inhærens; tamen etiam est forma ad quam formatur verbum, quod est intelligibilis operationis terminus. Unde vulgò nuncupatur semen objecti: quemadmodum enim in semine est virtus activa generantis operans similitudinem generantis, ratione cujus genitus procedit in similitudinem naturæ: ita & in specie intelligibili est virtus objecti per modum virtutis artis naturalis operantis similitudinem ejus in verbo, seu conceptu mentis. Unde S. D. 1. cont. gent. c. 55. ait: *Terminus intelligibilis operationis est aliud à specie intelligibili, quæ facit intellectum in actu, quam oportet considerari ut intelligibilis operationis principium, licet utrumque sit rei intellectæ similitudo: per hoc enim quod species intelligibilis, quæ est forma intellectus, & intelligendi principium est similitudo rei exte-
terio-*

terioris, sequitur quod intellectus formet intellectionem illi rei similem.

6 Prima pars concl. prob. ut habet commune proloquium, ex objecto & potentia paritur notitia: sed non paritur notitia ex objecto nisi cum potentia jungatur, & fiat unum principium cum illa: ergo ut ex intelligibili, & intellectu pariatur notitia, ipsum intelligibile debet cum potentia intellectiva intimè conjungi, & efficere unum principium effectivum cum illa: sed hoc præstare non potest, prout habet esse in re extra, vel in phantasmate: ergo prout est in specie intelligibili agente in virtute objecti ad extra; sicut semen agit in virtute eius, à quo deciditur. Min. prob. i. notitia, quæ ab objecto & potentia paritur, non solum habet quod sit vitalis, sed etiam ut sit formalis, & expressa similitudo rei determinatæ, cujus notitia in intellectu acquiritur: sed non potest huiusmodi determinationem specificam fortiri, ut sit ratio rei, ab ipso intellectu, sive agente, sive possibili: ergo ab ipsa specie intelligibili, ceu comprincipio: sed principium adequatum intellectionis est intrinsicum, cum sit actio vitalis & immanens: ergo debet objectum esse unitum intrinsicè, ut determinativum formale, & principium activum illius. Min. patet ex dictis: nam intellectus agens est virtus universalis, qua anima facit omnia: possibilis verò, quo fit omnia: ergo esto sit virtus ad intelligere universaliter, tamen non ad intelligere speciem talis rei nisi medio aliquo principio formali, quod est objectum, seu species objecti. Nec enim objectum extra est proportionatum, nec in phantasmate; quia ut sic solummodo est intelligibile in potentia, nihil autem agit nisi in quantum est actus. Et hoc in omni objecto requiritur præterquam in primo intelligibili, quod est Deus, in quo est simplicitas essentialis, & non habet in se essentialiam ut participatam: seu id quod est & id quo est in eo non distinguuntur; unde in nullo genere est in potentia: sive intentionali, sive enitativo. Secus autem in qualibet creatura. Idcirco ad hoc non sufficit determinatio qualibet virtutis intellectivæ procedens à quolibet agente: sed agente formali effectivo, & per modum virtutis artis, seu ideæ; quæ

necessario includit similitudinem objecti, ut diximus.

7 Tertia concl. species intelligibilis non modò est similitudo formalis objecti representans ipsum, sed etiam virtuosa, seu per modum virtutis artis, & ideæ. Ita D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 55. a. 1. Prob. species intelligibilis non constituit intellectum in actu præcisè ut sit, sed ut operetur conceptum rei intellectæ, ac determinatæ naturæ, seu speciei; qui est intellectionis terminus: sed similitudo quatenus formalis similitudo, nihil operatur, sed representat, & potius intelligitur quàm intelligat, seu est id in quo aliquid intelligitur: ergo species intelligibilis non modò est similitudo formalis representatæ, sed etiam virtus ad intelligendum per modum dirigentis ad actum considerandi ipsam rem ad extra seu rationem rei.

8 Quarta concl. species impressa, seu intelligibilis in ratione præcisè similitudinis rei representatæ non concurret physicè, & effectivè ad intellectionem; bene verò ut est forma ad quam formatur verbum, & conceptus intellectualis: tunc enim concurret effectivè, non quidem ut virtus principalis agentis, sed ut virtus formalis dirigens, & determinans intellectum ut operetur suam operationem, seu intelligat rem determinatam in verbo, seu conceptu. Prob. 1. pars similitudo in ratione similitudinis non præbet rei representatæ nisi esse præfens objectivè: quod autem sic movet, non nisi metaphoricè, seu moraliter movet: ergo hoc pacto non concurret physicè.

9 Secunda pars etiam prob. species intelligibilis ut forma ad quam formatur verbum verè est determinativa intellectus ad esse, & speciem verbi; quia alia ratione producit verbum equi, alia ratione verbum hominis &c. sed hoc non præstat ex virtute intellectiva, quæ universalis est: ergo ex specie intelligibili: ergo hæc habet rationem causæ formalis dirigentis, seu effectivæ. Veruntamen ex se nihil efficit principaliter, sed ut conjuncta intellectui, & ut forma illius ad quam verbum producit, & operatur ipsum intelligere per determinatam similitudinem alicujus rei. Unde à quibusdam vocatur principium activum ipsius intellectionis, à quibusdam

dam ratio intelligendi. Cùm autem dicimus quòd physice concurrat, vox *physice* sumitur pro omni eo quod concurrat ad esse rei, sive sit forma, sive efficiens &c.

Solvuntur Argumenta.

10 **A**rg. 1. contra 1. species ex se non habet ex objecto procedere, sed hoc illi accidit: sed ut aliquid gerat vices alterius, & loco illius subrogetur, ab eo procedere debet, vel esse aliquid illius; sicut semen, quod subrogatur loco generantis, ab eo deciditur, & est de potentia ejus: ergo ratio speciei non consistit in hoc, quòd sit vices gerens ipsius objecti, sed in eo quòd sit determinativa potentia, & virtutis illius. Maj. patet in speciebus Christo Domino infusis, nec non speciebus Angelicis, quæ physice, & motive ab ipsis objectis non procedunt. Conf. aliqua entitates sunt, quæ sine specie potentiam ipsam objective determinare possunt, ut Angelus vel anima rationalis respectu propria cognitionis: ergo non requiritur species ad determinandam potentiam erga objectum.

11 Resp. ad 1. neg. minorem; nihil enim interest à quo producantur species, demmodo in se vim repræsentandi habeant, & essentialiter ad hoc ordinentur objectum intentionaliter cum potentia jungendo; sicut imago effective procedit à pictore, attamen non pictorem, sed Cæsarem formaliter repræsentat, eò quod à pictore mediante idea, & conceptu Cæsaris producat. Haud secùs species intelligibiles, quæ Christo, vel Angelis infundantur à Deo, & effective producuntur, non Deum ipsum, sed objecta, quorum sunt similitudines repræsentant: quia à Deo producantur habent ideam ipsorum in mente sua. Resp. ad confirm. entitates illas sufficienter esse actu intelligibiles, ut intellectum objective determinant ad sui cognitionem, cùm sint spirituales, & immateriales actu; ea propter non indigere speciebus intelligibilibus.

12 Arg. 2. species non sunt similes objecto entitative & realiter, quia non possent ipsam potentiam intellectivam informare, quemadmodum neque ipsum objectum

ratiuè sumptum intra ipsam potentiam esse potest: esse autem simile intentionaliter nil addit supra esse entitativum, ratione cuius ipsum objectum sit proportionatum cum potentia, & illi unitum: ergo species intelligibiles non requiruntur, ut sint similitudines formales rerum unientes illas cum potentia.

13 Conf. vel species faciunt unum cum potentia, ut res cognita, vel ut formæ informantes: primum dici nequit: quia species ipsæ non sunt visibiles, neque cognoscibiles, ceu objecta quædam; aliis & ipsæ novis speciebus indigerent, ut & ipsæ cognoscerentur: secundum etiam dici nequit: imprimis enim non sunt substantiales substantialiter informantes, ut patet: non enim sunt materiales, quia ipsum intellectum spirituale informare non possent: neque spirituales, aliis essent per se subsistentes: dein neque sunt accidentales: quia satis percipi nequit quomodo plura accidentia ejusdem generis in eodem subjecto esse possint: non enim idem corpus pluribus coloribus simul investitur, aut pluribus figuris terminatur: præterea multoties inhaerent ipsi potentia, ut dum species in memoria conservantur, & tamen actu non movent intellectum ad cognitionem objecti. Quod si dixeris esse formas intentionales, explicandum superest quid sint illæ formæ intentionales, cum non sint neque substantia, neque accidens.

14 Hac argumenta gravissimas difficultates involvunt, quas breviter enodabimus. Prima est quomodo species sit similis objecto, ratione cuius intellectus fiat unum cum re intellecta in esse intelligibili. Quidam existimant species intelligibiles, non solum in esse representativo, sed etiam in esse entis & specificè esse similes earum objectis. Ita Durandus in 2. d. 3. q. 6. & alij. Ratio est: quia species non ducit in cognitionem alterius nisi ratione similitudinis: sed similitudo non est differentium secundum speciem: ergo species intelligibilis secundum speciem non differt à re, quam representat: sed etiam in esse entis sunt unum, & idem. Conf. representatio, cum sit habitudo rei representantis ad illud quod representatur, aliquod habet funda-

mentum, ratione cuius ei repræsentare competat: sed non aliud nisi convenientiam in natura; alioquin quilibet effectus in cognitionem quidditativam suæ causæ duceret: ergo species quidditativa debet esse ejusdem speciei in esse naturæ.

15 Veruntamen oppositum defendunt communiter DD. nimirum species intelligibiles (idem dic de sensibilibus speciebus respectu sensibilibus) non esse eadem in esse naturali cum objectis repræsentatis, sed solum in esse intentionali, & repræsentativo. Ita sumitur ex D. Th. Quodl. 8. a. 4. ubi ait: *Species intelligibilis est similitudo ipsius essentia rei, & est quodammodo ipsa quidditas, & natura rei secundum esse, intelligibile, non secundum esse naturale.* Prima pars prob. species ignis non comburit, neque species leonis rugit; nec species peccati est peccatum: ergo non sunt idem in esse naturali, seu in esse entis. Nec enim ad repræsentandum exigitur similitudo entitativa; cum statua lignea, vel ænea hominem repræsentet.

16 Secunda pars etiam prob. tum quia tota indigentia specierum est ut gerant vices objectorum; quia simile simili cognoscitur: sed non succurritur huic indigentia, nisi species in esse repræsentativo sint ejusdem rationis cum objectis: ergo in esse repræsentativo & intentionali debent esse ejusdem rationis cum objectis &c. Min. patet, quia sine assimilatione, saltem repræsentativa, & intentionali non possemus media specie venire in cognitionem rei repræsentatæ. Tum etiam quia sic se habent species in esse intentionali ad rem repræsentatam, quemadmodum externæ figuræ, vel imagines depictæ ad prototypum: sed si in imagine per artem facta, non esset convenientia in specie, vel signo speciei, veram imaginis rationem non haberet, dicitur enim imago, quasi imitago: ut docet D. Th. 1. p. q. 35. a. 1. ergo multo potiori iure in speciebus intelligibilibus, quæ sunt perfectiores imagines, requiretur hujusmodi similitudo.

17 Pro pleniori intelligentia, notandum est quod species sumitur pro cujuslibet rei forma. Duplex munus habet forma, scilicet esse actum rei, in ipsa re-

receptum; & esse formam ad quam formatur res in alio: prout est actus rei in ipsa receptus, eamque informans, dicitur habere esse naturale; quia ut sic est principium operationum naturalium, sive corporali-um, sive spiritualium: nec enim anima intelligit, sed homo per animam; nec ambulat aut aliquid agit, sed homo, quoniam actiones sunt suppositorum. Pro-ut autem est forma ad quam non dicitur habere esse naturæ, prout natura est principium operationum naturalium, sed potius rei species, qua se diffundit, non in materia propria, sed aliis, quibus se conspicien- dam exhibet; sicut pulchritudo alicuius dicitur forma, & species illius, quia per ipsam operatur in visum: dicitur enim pulchrum, quod visum placet. Unde species non habet rationem formæ partialis, sed dicit totam rei essentiam formalem: & quidquid præter il- lam est, solum materialiter, aut per accidens est. Sic ergo species coloris est tota essentia formalis coloris, & species hominis tota essentia, & quidditas hominis. Et quidquid advenit eis, materialiter, aut per accidens se habet. Habet tamen quodammodo rationem natu- ræ, scilicet metaphysicè, quatenus est principium ef- fendi, & cognoscendi: non autem motus, aut ope- rationum naturalium.

18 Dico igitur quod species simpliciter & absolute non est idem cum objecto representato in esse natu- rali; prout esse naturale importat principium quod operationum naturalium, & quæ consequuntur for- mam prout est actus materiæ in ea receptus, & quasi in genere physico, & naturali; est tamen idem quo- dammodo cum objecto in esse naturali metaphysicè, & prout natura dicitur species rei, & ratio cogno- scendi ipsam, seu quo res est: unde dicitur idem ef- se principium effendi, & cognoscendi. Idcirco S. D. in 4. d. 49. q. 2. art. 1. *Ad hoc*, inquit, quod intel- lectus intelligat aliquam quidditatem, oportet quod in ea fiat similitudo ejusdem rationis secundum spe- ciem. Et 1. ad Corinth. c. 13. *Nulla similitudo*, in- quit, ducit in cognitionem essentiæ alicujus rei, si dif- ferat a re illa secundum speciem. Et forsitan Duran- dus

dus nil aliud intelligit, ut ex rationibus ejus deducitur, præsertim quia adducit S. Thomam loc. cit. & eadem illius ratione utitur: quia nimirum simile simili cognoscitur: sed cognoscitur res secundum esse naturale, prout scilicet est ratio essendi rei, & cognoscendi ipsam: ergo species quodammodo etiam est eadem in esse naturali: secundum quid tamen, & metaphysicè; simpliciter autem in esse intentionali, & intelligibili.

19 Ut omnia ista facilius percipiantur, notandum est, quod essentia, seu forma totalis, & quidditas absolute sumpta, & in statu solitudinis non determinat sibi aliquod genus: sed solum importat quo res est. Quod ergo sit ad aliquod genus determinata, non provenit ei ex pura essentia ratione, sed ut determinabilis, vel determinata per aliquem essendi modum, quem licet in sua potestate involvat, nec tamen actu explicat, sub illa ratione qua est pura essentia; sicut ens ut sic in statu solitudinis non explicat per se, vel in alio: sed nudum conceptum entis, seu essentiam, aut esse, quo res est. Unde sub illo statu est maxime immateriale, & abstractum, secundum id quod explicat: eapropter est maxime intelligibile: & proportionatum intellectui secundum intellectus rationem: sub qua ratione est potentia maxime universalis, & in actu. Prima ergo radix intelligibilitatis est esse, seu essentia: & quidquid intelligitur, sub ratione entis intelligitur: quod autem habeat talem essendi modum, præter rationem intelligibilitatis est; licet non sit præter rationem hujus intelligibilis: intelligibile ergo adequatum, ut fundat proportionem cum intellectu, neque est substantia, neque accidens: quia hæc sunt præter rationem entis, in statu solitudinis accepti. Est enim aliquod intelligibile substantia, quia per se contrahitur ens in ipso; & est corpus, quia per formam corporeitatis continentis modum per se contrahitur ad ipsum: & sic de cæteris.

20 Dicitur ergo species intelligibilis esse ejusdem speciei cum objecto in esse intentionali, quia in ea representatur natura & quidditas ut fundat proportionem cum intellectu, in ratione puræ quidditatis, &

essentia, quia sub hoc statu idem est esse, & esse intelligibile: & solum variatur, & diversificatur unum genus ab alio prout essentia accipit modum essendi determinatum in aliquo, nimirum substantia, accidentis, hominis, leonis &c. Quandiu ergo remanet in ratione purae essentiae, & speciei, secundum hanc rationem non est diversitas inter intelligibile, & inter speciem intelligibilem: sed quatenus tali naturae debetur talis essendi modus in re, removens eam à statu purae essentiae, sub quo statu debetur ei intelligibilitas; sicut lumen in Sole, in medio, in oculo, & in colore, secundum suam simplicitatem acceptum, & in ratione purae formae est ejusdem rationis, tamen ex diverso modo essendi diversificatur. Haud secus quidditas rei est ejusdem rationis in se, in specie intelligibili, & in intellectu; & secundum rationem intelligibilis non est diversitas, sed secundum diversum essendi modum. Et hoc pacto in esse naturali differunt: quia objectum multoties ex particulari essendi modo est substantia, species autem intelligibilis accidens.

21 Dicuntur autem unum non univocè, aut analogicè; sed sicut una natura, cui accidat singularitas, vel communitas: vel unum quasi negativè, quia sub illo statu non est principium unde in eis diversitas esse possit. Hinc discite quòd universalitas non est ratio objecti intellectus, sed conditio illius, sicut neque singularitas est ratio formalis objecti sensus, sed conditio illius: unde natura purificata à conditione singularitatis fit objectum intellectus. Et natura universalis purificata à conditione universalitatis, & vestita appendiciis materiae, & conditionibus singularibus, objectum sensus efficitur. Quocirca resp. ad arg. quòd species quodammodo sunt etiam entitativè similes, absolute autem & in esse naturali dissimiles objectis repraesentatis: similes quidem prout objectum in se, & in sua specie est ejusdem rationis metaphysicè. Dissimiles verò, quia physicè, & in esse naturali hujusmodi rationem concomitantur diversi modi essendi. Et quamvis quidditas rei, ut limitatur his modis, seu habet esse naturale, intra ipsum intellectum esse nequeat, bene

bene tamen in statu solitudinis sumpta; in quo secundam rationem intelligibilitatis nullum prorsus est principium diversitatis.

22 Secunda difficultas est, quid addat ipsum esse intentionale supra esse entitativum, ratione cuius sit proportionatum intellectui? Resp. omissis variis dicendi modis, quod esse intelligibile supra ens absolute dictum, & in illo statu solitudinis acceptum nihil prorsus addit per modum differentiae extraneae: unde quod per essentiam sua non est ens, per essentiam suam est intelligibile, ut Deus. Attamen ens in esse naturali, cum extrahatur à linea puritatis suae, intelligitur addere tibi ipsi in linea essendi ut quo, & intelligibilitatis quendam modum essendi substantialiter, vel accidentaliter. Qui modus est praeter rationem entis in illo statu. Unde esse naturale, & intentionale, penes diversos essendi modos distinguuntur: quia esse naturale explicat essentiam ut ei debetur esse in aliquo, seu in eo, quod est, per se, vel accidentaliter: sed esse intentionale simplicem rei speciem dicit prout fundat proportionem cum ipsa potentia cognoscitiva, cui accidit esse per se, vel ut in subjecto.

23 Hinc discas quam sine fundamento P. Suarez lib. 3. de anim. c. 2. & alii Recentiores calumnientur huiusmodi distinctionem rerum in esse entitativo, & in esse intentionali, veluti gratis confictam, & vix intelligibilem, ducti hoc argumento: esse intelligibile, intentionale, aut repraesentativum, vel praebet aliquod esse reale, vel nullum? si hoc posterius dicatur, vere non erit forma realis, cum non habeat realem formae causalitatem: si vero illa forma est realis, non potest communicari intellectui, nisi sub esse substantiali, vel accidentali: quia inter substantiam, & accidens communissime accipiendo, non datur medium: ergo fictitium est distinguere in ipsa specie esse reale seu entitativum, & esse intentionale, & repraesentativum, nisi admittatur ad exprimendum, conceptum analogum, & genericum accidentis, & qualitatis à conceptu differentiali speciei.

24 Debuisset enim ipse P. Suarez advertere, quod

esse entitativum dupliciter sumi potest: primo in statu solitudinis, & ut explicat esse purum per modum essentia; & in statu contractionis ad sua inferiora per diversos essendi modos: quod cum ipse admittat in cæteris naturis, in ente negare non debet; cui concedit proprium conceptum formalem. Primo modo re ipsa non est distinctio inter esse & esse intelligibile, quia aliàs ens non esset objectum intellectus; nec idem esset principium essendi & cognoscendi: sed quia in re non est status ille solitudinis puræ essentia, nisi in primo ente, in quo idem est id quod est & esse, oportet in cæteris ipsum esse non remanere in sua puritate, sed limitari, & esse participatum: ergo accipit distinctum esse naturale, & appropriatum, ab eo quod est esse per modum simplicis formæ, & quidditatis: ergo esse naturale, & intelligibile seu intentionale non sunt omnino idem, sed cum fundamento distinguuntur: sicut natura secundum se, & in statu solitudinis, & natura ut appropriata.

25 Unde in specie intelligibili duplex hæc formalitas ritè, & cum fundamento distinguitur, nimirum esse intentionale, & esse naturale, seu esse entitativum, non entitativum ut sic, sed tale, quod est qualitas, aut huiusmodi. Itaque species in esse intentionali dicit principium cognoscendi rem representatam, & ideo species dicitur: sed in esse naturali dicit modum essendi quo deviat à tali re secundum suum esse, seu potius id quod est. Quasi dicatur: id quo species est species hominis, est similitudo hominis, imò & quidditas hominis; sed id quod est species, est tale ens, quod est qualitas in intellectu representativa hominis: & hoc est esse naturale illius.

26 Ad argumentum igitur P. Suares resp. quòd esse intentionale, ut intentionale, non præbet aliquod esse reale; sed est ipsum esse reale formale, & in sua puritate, seu in statu solitudinis sumptum: sub quo statu non dicit esse communicabile intellectui ut substantia, vel accidens: licet secundum modum essendi in re, & naturalem sit in eo, ut in subjecto. Ex his patet ad replicam supra n. 10. adductam, nimirum quid addat esse intentionale supra esse entitativum.

ARTICULUS SECUNDUS

In quo explicatur quomodo ex intellectu, & re intellecta fiat unum.

27 **D**Iximus ex specie, & objecto, seu re repræsentata fieri unum, modo superest examinandum, quomodo ex his fiat unum. Quidam affirmant id fieri mediante specie intelligibili, quæ formalissimè unitur cum ipsa potentia cognoscitiva; unde in esse intentionali & repræsentativo media specie cognoscens in rem cognitam transformatur. Videtur desumi ex D. Th. Opusc. 14. dicente: *Anima quasi transformata est in rem per speciem qua agit quidquid agit.* Eam expresse docent Caiet. 1. p. q. 79. a. 2. & q. 14. a. 1. Bannes, Zumel, & Nazarius ibid. M. à S. Thoma hic q. 6. a. 3. & alii innumeri, quos citat M. Martinez hic lib. 3. q. 9. n. 1. Prob. cognitum per se loquendo debet uniri cognoscenti ut gignatur notitia: sed speciei accidit quod sit substantia, vel accidens; ergo per accidens est quod species informet: ergo altiori modo species per se unit transformando in objectum.

28 Prob. 2. potentia non utitur entitate speciei ceu principio specificante actus suos, bene verò objecto in ea repræsentato: sed potentia debet actuari, perfici, ac determinari suo specificativo, inquantum specificativum est: ergo alia unio, seu actuatio intercedere debet inter objectum, & potentiam, & hæc dicitur unio intelligibilis, seu intentionalis, quæ est per identitatem in esse intelligibili; & de materiali se habet unio accidentalis per inhaerentiam. Prob. 3. cognoscentia, ut talia, sunt immaterialia, & elevata supra conditiones materiæ: ergo debent uniri cum formis cognoscibilibus per unionem immaterialem, & elevatorem supra unionem materiæ & subjecti: ergo ununtur cum illis per identitatem in esse repræsentativo, & intentionali.

29 Oppositum asserunt Ferrara 1. cont. gent. cap. 44.

Her-

Herveus Quodl. 7. q. 18. & alij plures, quos citat & sequitur dictus Martinez ibid. num. 9. asserentes non esse necessarium quod ratione speciei potentia cognoscitiva, seu intellectiva identificetur cum cognoscibili, seu intelligibili, etiam in esse intentionali, & intelligibili: sed intellectum esse unum cum re intellecta, quatenus in actu primo perficitur forma, seu specie intelligibili ipsum representante, prout est in re: & mediante verbo, seu specie expressa in actu secundo eandem numero naturam exprimit. Prob. 1. unumquodque est id quod est per suam formam; & eo ipso quod aliqua forma ejusdem rationis est in duobus, similem denominationem tribuit: sed species intelligibilis in esse representativo est forma ejusdem rationis cum objecto representato: ergo similem denominationem tribuit: ergo ideo intellectus informatus specie alicujus intellecti dicitur ipsum intellectum, seu res intellecta, quia videlicet habet formam ejus, per quam est tale.

30 Prob. 2. species intelligibilis nequit intellectui uniri nisi ea ratione qua accidens, vel alia forma per inhaerentiam vel informationem cum suo subjecto unitur: sed subjectum recipiens hoc pacto aliquam formam nequit fieri ipsamet forma per identitatem, ut constat in corpore suscipiente albedinem, & in materia recipiente animam rationalem; nec enim corpus fit sua albedo, aut homo anima rationalis: ergo intellectus non poterit fieri idem cum sua specie intelligibili, nec mediante illa cum objecto identificari.

31 Confirm. intellectus creatus ante unionem sui cum specie intelligibili leonis, vel alicujus alterius objecti non erat idem per identitatem cum tali objecto, aut specie illius: ergo facta unione inter utrumque semper manebunt realiter distincta: ergo non erunt unum per identitatem: nam quae semel sunt distincta, & abinvicem separabilia non possunt non manere realiter distincta, & abinvicem separabilia, quantumvis inter se uniantur. Alias multas rationes adducit M. Martinez loc. cit. apud ipsum videndas.

32 Pro intelligentia nota 1. ex S. D. Opusc. 14. unumquodque ab illo naturam fortiri, à quo speciem acci-

accipit, cum species sit tota natura rei. Intellectus autem in actu factus, & comparative ad ipsam intellectionem, seu verbum quod elicit, fit in specie determinata elicitivè per speciem impressam: ideo enim intellectio, & verbum lapidis est specie distinctum ab intellectione, & verbo asini; quia principium quo intellectus tale verbum producit, est specie distinctum. Igitur intellectus fit intelligibilis specificativè, & elicitivè per hoc quòd informatur specie intelligibili, vel attingit ipsum intelligibile, ut propriam formam à qua speciem accipit; non quidem in linea essendi absolute, sed in linea intelligibili, & intentionaliter operandi. Intelligibile enim, seu species intelligibilis absolute intellectui non dat esse actu: sed dat esse actu in genere intelligibilium; & præbet actu esse specificativè operativum intellectionis & verbi talis rei: tota enim specificatio est à forma intelligibili, seu ab intellectu ut habente illam. Vnde per idem per quod est actu, est principium elicitivum specificativè ipsius intellectionis, & verbi.

33 Nota hanc esse differentiam inter formam totalem, quæ est species rei, & formam partialem; quòd forma partialis nunquam prædicatur de toto; v. g. hæc est falsa, albedo est corpus: bene verò forma totalis, saltem concretivè designata; v. g. corpus est album; Petrus est homo: intelligibile autem in actu non se habet per modum formæ partialis, sed formæ totalis, quæ est ipsamet species rei. Nec intellectus simpliciter est materia, aut subjectum, licet quodammodo habeat rationem materiæ prout est potentia intelligibile, aut subjecti prout est perfectibile ab ipso; sed potius se habet ut actus ad actum: unde ex intellectu, & intelligibili fit unum sicut actus ex actu; quemadmodum ex animali, & rationali: utrumque enim est actus, licet metaphysicè animal comparetur ut potentia ad ipsum rationale: unde animal & rationale sunt unum identicè. Ita pariter dico quòd intellectus in actu, & ut habens speciem est res intellecta in actu identicè in esse intentionali, quia nullum est principium distinctionis, aut diversitatis nisi penes ea ad quæ ordinan-

dinatur: quia nimirum res intellecta, prout est in re, est substantia habens tale esse, & prout est actu in intellectu per suam speciem habet rationem accidentis.

34 Igitur in sententia D. Thomæ mihi probabilior videtur prima sententia intelligendo de identitate in linea intelligibili; in qua omne quod est, actus est, & non subjectum, aut materia. Etsi enim subjectum, aut materia nunquam fiat sua forma per identitatem, quia sunt in diverso genere, seu generis ipsius diversa principia: tamen forma ut dicit potentiam metaphysicam fit suus actus identicè; sicut albedo in actu est ipsum album, quod est actus albedinis. Haud secus intellectus in actu est ipsum intelligibile, in esse intelligibili, quod in hac linea est actus ejus, & propria perfectio. Et hoc insinuat D. Thom. dicens: *Quia unumquodque fit actu inquantum consequitur suam perfectionem, sequitur quod intellectus fiat in actu, inquantum recipit ipsum intelligibile. Hoc autem est esse actu in genere intelligibilium, quod est esse intelligibile. Et quia unumquodque inquantum est actu est agens: sequitur quod intellectus, inquantum attingit intelligibile fiat intelligens.*

35 Prob. actus formæ, & ipsa forma in actu sunt identicè unum, in ea linea in qua sunt forma, & actus, & solum penes diversum modum significandi, & connotationem ad diversa distinguuntur; sicut albedo in actu est ipsum album: sed intelligibile est actus ipse intellectus facti in actu, qui est aliqua forma intelligibilis operans, & principium omnis operationis intellectivæ: ergo intellectus in actu fit ipsum intelligibile, vel species ipsa intelligibilis in actu per identitatem, licet sub alio respectu fiant unum sicut ex accidente & subjecto, nimirum in genere entis. Hinc est quod adinvicem prædicantur apud D. Th. dicitur enim: intellectus in actu est ipsum intelligibile in actu; sicut album est ipsa albedo in actu: unum autem prædicari de alio est esse idem cum illo. Et hoc pacto intelligitur ex intellectu, & intelligibili fieri magis unum, quam ex materia, & forma.

36 Vnde ad 1. rationem adductam pro opposita sententia dico unumquodque esse id ipsum quod est per suam formam. Vnde sicut ex specie intelligibili, & re representata efficitur unum per identitatem intelligibilem; quia species intelligibilis nil aliud est quàm ipsum intelligibile in actu: haud secùs intellectus in actu nil aliud est quàm intellectum, seu intelligibile in actu.

37 Resp. ad 2. neg. maj. species enim intelligibilis proprie in esse intelligibili non unitur intellectui ut forma materiæ, aut accidens subjecto, sed ut actus actui: quia ipsum intellectum suscipere speciem nil aliud est quàm fieri actu in genere intelligibilium, in quo erat ut potentia metaphysicâ, & essentialis. Vnde sicut ex potentia metaphysica & actu fit unum per identitatem: ita etiam in genere intelligibilium ex intellectu, & intelligibili fit unum per identitatem; esto remaneant distincta per ordinem ad radices suas, & in genere entis: sicut ex animali quod est potentia essentialis ad rationale, & ipso rationali fit unum per identitatem; licet quoad radices unde dimanant, nimirum materia primam & formam inducant realem distinctionem, vel præsupponant illam.

38 Resp. ad confirm. quòd intellectus ante unionem sui cum specie intelligibili non est intellectus in actu, nec ipsum intelligibile est intelligibile in actu, sed in potentia; unde non sunt idem simpliciter, nec tamen in esse intelligibili sunt distincta; quia non sunt; sed sunt secundùm quid idem in esse intelligibili: sunt autem simpliciter idem, cum utrumque fit in actu. De intellectu enim in actu, & de intelligibili in actu currit difficultas, & non de potentia intellectiva secundùm se. Et esto illa, quæ sunt simpliciter distincta, unum per identitatem fieri nequeant; tamen quæ sunt secundùm quid & in potentia essentiali idem, non implicat fieri idem simpliciter in eadem linea.

ARTICULUS TERTIUS

De verbo mentis, seu specie expressa.

39 **V**erbum mentis, ex S. D. Opusc. 13. dicitur conceptus, seu intrinsecum illud productum in anima nostra, quod voce exteriori significatur. Quemadmodum enim vocem, quam exterius proferimus, & qua exteriori sermone loquimur, verbum nuncupare solemus; ita conceptum illum, quo mens nostra interiùs loquitur, & exprimit aliquid, verbum mentis dicimus. Hujusmodi verbum, quod significatur interiùs in anima existens, prius est quàm verbum exterius voce prolatum, & quodammodo causa ejus. De hoc verbo quærimus quid sit, & an necessario ponendum sit in intellectu.

40 Sciendum est ex eodem S. D. *ibid.* in intellectu tria reperiri: nimirum ipsam potentiam intellectivam, speciem rei intellectæ, quæ est forma ejus se habens ad ipsum, sicut species coloris ad pupillam; & intelligere, quod est ipsius intellectus operatio. Nihil autem istorum verbo exteriori designatur: nam hoc nomen lapis, v. g. intellectus substantiam aut speciem, non significat; hoc enim non intendit dicere nomen proferens: & multominùs ipsum intelligere, quod est actio immanens in ipso intelligente: sed verbum interiùs conceptum, quod se habet egredientis instar; sicut verbum exterius, quod est ipsius signum à loquente ad extra egreditur.

41 Illud igitur propriè dicitur verbum mentis quod intelligens intelligendo format. Vnde comparatur ad ipsum intellectum, non sicut id quo intelligens intelligit, sed potiùs sicut id in quo intelligit: quia in hujusmodi verbo sic formato, & expresso rei intellectæ naturam intuetur, ac intellectualiter videt. Vnde est ratio & similitudo rei intellectæ, per modum imaginis, & speculi. In hoc enim verbum à specie intelligibili distinguitur, quòd licet utrumque sit rei intellectæ similitudo; species tamen est intelligibilis operationis principium,

cipium, & quo intelligens intelligit: verbum autem est terminus illius, & objectum. Eapropter de ratione verbi est, ut in ipso cognito res ad extra, vel aliquid aliud cognoscatur. Attamen quia verbum est ratio cognoscendi, cum re ipsa cognita unum terminum, & objectum intellectus efficit, sicut ex materia, & forma fit unum in esse. Unde quando intellectus verbo rem intelligit, non fertur in illa ut in duo, sed ut in unicum terminum; secus si cognosceret ipsum verbum, ut res quædam est. Hac de causa speciei impressæ, & verbo mentis rationem propriam signi denegavimus; quia signatum, & signatum sunt duo cognita, licet unum mediante alio cognoscatur. Nec tamen ipsum intelligere specificatur à verbo, sed à re intellecta, quia verbum ordinatur ad rem intellectam, ut ad finem. Eapropter si aliud sit intellectus, & intellectum, tunc verbum non est ratio, & similitudo intelligentis, sed rei intellectæ; v. g. conceptus qui habetur in mente de lapide, est ipsius lapidis similitudo. Quando autem intellectus intelligit se, tunc verbum est ratio & similitudo ipsius intellectus. D. Th. loc. cit.

42 Ex his apparet necessitas ponendi verbum in qualibet natura intellectuâli, sive Divina, sive Angelica, sive Humana. De ratione enim intelligendi est, quod intellectus intelligendo aliquid formet: tale autem formatum, & expressum dicitur verbum. Quemadmodum enim per actionem exteriorem aliquid ad extra procedere experimur; ita & per actionem immanentem aliquid ad intra procedit: sed intellectio est actio immanens: ergo in quocunque intelligente, eò ipso quod intelligat, aliquid ad intra procedere necessarium est, nimirum verbum, seu conceptum rei intellectæ, ex vi intellectiva proveniente, & ex ejus notitia procedentem. Hoc idem patet ex conditione objecti ipsius intellectus. Quemadmodum enim objectum sensus est res materialis, ac singularis, ut objectum proportionetur virtuti sensitivæ, quæ materialis est; ita & objectum intellectus, qui est potentia immaterialis, debet esse à conditionibus materialibus & individuantibus denudatum, sine quibus in rerum natura non existit: hoc

autem esse nequit, nisi intellectus actu suo verbum formet, quod est imago rei, & ratio cognoscendi rei ipsam, intentioque universalis, licet secundum esse naturale sit quædam specialis qualitas in creaturis: ergo necessum est in intellectu verbum admittere. D. Th. ibid. & 1. p. q. 76. a. 2. ad 3.

43 Major difficultas est utrum sensus ipsi ad sentiendum efforment etiam hujusmodi speciem expressam, imaginem, seu idolum, in quo sua sensata percipiant? Afferunt P. Suarez lib. 3. de Anim. c. 5. & alii plures. Oppositum, quoad sensus externos sentiunt communiter Thomistæ, quorum plures adducit, & sequitur M. Martinez de Prado lib. 3. de anim. q. 12. n. 2. Licet id concedant sensibus internis; præsertim phantasiæ, seu imaginativæ, & æstimativæ. Sumiturque ex D. Thoma Quodlib. 5. a. 9. ad 2. ubi ait: *Cognitio sensus exterioris perficitur per solam immutationem sensus à sensibili. Unde per formam, quæ sibi à sensibili imprimitur, sentit. Non autem ipse sensus exterior format sibi aliquam formam sensibilem. Hoc autem facit vis imaginativa, cui formæ quodammodo est simile verbum intellectus.*

44 Prima pars prob. tum quia nemo in sensibus externis hujusmodi idola formata, & imagines expressas experitur; secus autem in sensibus internis in ipsorum sensibillum absentia, ut contingit in somniis: & etiam in intellectu res in absentia illarum cognoscente. Tum etiam quia si sensus exteriores formarent hujusmodi idola, & imagines, abeuntibus sensibilibus naturaliter in sensibus permanere possent, & ipsi sensus sentire: cum species illa expressa esset ratio proxima interna sensationem terminans: cujus contrarium experimur. Tandem quia sensatio externa est in genere cognitivum infima, unde in suum objectum secundum esse reale fertur. Secunda pars etiam patet: quia, quemadmodum intellectus non modò res præsentis, verum etiam absentes percipit, ac intuetur, ita etiam imaginativa, & æstimativa, ut in somniis evidenter conspicere est: sicut ergo necesse est, quòd per intellectionem formetur quædam intentio, & conceptus, in quem

quem immediatè feratur ipse intellectus, ceu in terminum intrinsecum, & immediatum seu primum objectum, & eodem actu in rem per ipsum representatam tendat, sive illa sit præsens, sive absens, ita necessum est ut imaginatio quandam imaginem effingat, in quam ceu terminum intrinsecum feratur, & in quam ceu primum objectum inspiciat: & dein per ipsam in rem imaginatam tendat: ita ut eodem motu in imaginem, & rem imaginatam feratur. D. Th. 1. cont. gent. c. 53.

45 Circa dicta de ipso verbo non modica insurgit difficultas an verbum mentis sit objectum immediatum intrinsecum cognitionis? Negant Durandus in 1. d. 27. q. 2. & communiter Recentiores Societatis, alique non pauci, qui videri possunt apud M. Martinez de Prado lib. 3. q. 18. n. 2. Quibus favere videtur D. Th. 4. cont. gent. c. 11. ubi ait: *Verbum non est ipsa res, quæ intelligitur, sed quadam similitudo concepta intellectu de re intellecta. Aliud enim est intelligere rem, & aliud est intelligere ipsam intentionem intellectam, quod intellectus facit, dum super opus suum reflectitur.* Deinde prob. tum quia objectum immediatum debet esse notius objecto mediato, sicut notior est imago re, cujus est imago: non autem experimur, quod verbum ceu quid notius directè percipiamus. Tum etiam quia in voluntate non est aliqua hujusmodi forma intrinseca, quæ sit objectivè dilecta, & ratio diligendi alterum: ergo neque in intellectu erit aliqua species, seu forma, quæ sit primò objectivè cognita, & ratio cognoscendi alterum. Tandem species impressa non est id quod intelligitur, ut probat S. D. 1. p. q. 85. art. 2. ergo neque ipse conceptus erit quid intellectum?

46 Dices, verbum ut similitudinem cognosci, non verò ut entitatem, seu qualitatem. Contra: qualitas illa essentialiter est similitudo, & è contra similitudo illa essentialiter est qualitas: impossibile ergo est intelligi verbum ut similitudinem, & non ut qualitatem. Unde cum intellectus super verbum ipsum redit, ac reflectitur, secundum utramque rationem ipsum cognoscit; sicut indivise cognoscitur ratio entis, & talis entis: ergo cognitione directa non attingitur verbum,

tanquam similitudo, & id in quo res cognoscitur, sed ut quo cognoscitur. Conf. quia in aliquo priori naturæ deberet verbum esse productum, & informans antequam ipse intellectus intelligeret: quod implicat, cum sit terminus ipsius intellectionis. Tandem quia omnis cognitio rei esset mediata. Ac denique satis capi nequit, quo pacto verbum formaliter aut virtualiter contineat objectum, quod ipso nobilius est: ergo nequit esse imago in qua ipsum objectum cognoscatur actu secundo.

47 Oppositam sententiam docent Capreolus in 1. d. 28. q. 2. a. 2. Ferrara 1. cont. gent. c. 53. Caiet. 1. p. q. 27. a. 1. & communiter Thomistæ asserentes verbum mentis esse terminum intrinsecum intellectionis, & objectum ipsius, non ut quædam qualitas & res est; sed ut species est talis rei, seu ut exercet munus imaginis, & similitudinis expressivæ talis objecti. Sumitur ex D. Th. q. 4. de verit. a. 1. dicente *Verbum esse ipsum interius intellectum, quod actu consideratur per intellectum*. Et q. 9. de pot. a. 5. *Id autem, inquit, quod per se est intellectum non est res illa cuius notitia per intellectum habetur: sed est primò, & per se intellectum, quod intellectus in seipso concipit de re intellecta*. Idem docet Opusc. 13. & alius pluribus in locis.

48 Prob. ad rationem objecti pertinet quòd sit terminus operationis, ut docet D. Th. in 1. d. 1. q. 2. a. 1. ubi ait: *Objectum operationis terminat, & perficit eam*; est enim materia circa quam: sed objectum intellectus non potest actu terminare cognitionem nisi sit illi intimè præsens actu, & unitum intentionaliter, seu in esse intelligibili: & non est actu præsens terminative, prout est res exterior, nec etiam prout in specie impressa continetur, & multominùs per ipsam intellectionem: ergo præter hac omnia requiritur verbum, in quo ut in imagine & termino intrinseco cognito contineatur objectum exterius, & in quo videatur. Min. prob. species impressa continet objectum ut semen illius, & comprincipium intellectionis, non verò ut terminus, & formalis partus, seu conceptus intelligentis in actu secundo; sicut in virtute continetur genum in semine
agen-

agente in virtute generantis : multò minus ad hoc sufficit ipsa operatio , quia non est terminus potentiae , sed per eam attingit terminum : ut autem est extra , non est intellecta in actu , quia ut sic est materialis , & non actu proportionata , nec intimè conjuncta cum ipso intelligente : ergo &c.

49 Conf. non minoris capacitatis sunt naturæ cognitivæ in patièdo intentionaliter , in receptione specierum , quàm sint virtutis activæ , & expressivæ in actu secundo : sed ratione virtutis passivæ intellectus possibilis in actu natus est fieri omnia , seu omnium species suscipere ut comprincipia intelligendi prima : ergo ratione capacitatis activæ natus est ipse intellectus formare imagines in actu secundo expressivas rerum intellectarum : sed qui videt imaginem , ut repræsentativam eodem actu seu motu , quo fertur in illam , fertur etiam in rem imaginatam , quæ in ea exprimitur ; sicut unica visione videtur species in speculo , & res repræsentata : ergo formans verbum unico actu format , ipsamque imaginem expressam , & rem in ea repræsentatam percipit , & attingit . Maj. patet quia actus primus ad secundum ordinatur ; ergo si in actu primo natus est fieri omnia , cum sit potentia immaterialiter agens , & operans aliquid in actu secundo debet dari verbum intellectum , per quod res sint in ipso intelligente in actu secundo .

50 Rem hanc luculenter , & egregiè explicat S. D. Opusc. 14. his verbis : *Prima intellectus actio per speciem est formatio sui objecti , quo formato intelligit , simul tamen tempore ipse format , & formatur , & formatum est , & simul intelligit . Quia ista non sunt motus de potentia ad actum ; quia jam factus est intellectus in actu per speciem , sed processus perfectus de actu in actum , ubi non requiritur aliqua species motus . Et quia hujusmodi objectum in ipsa anima formatur , & non extra , ideo erit in anima , ut in subiecto ; est enim similitudo rei extra . Quod autem est in anima , ut in subiecto , efficitur in ea , ut habitus : de perfecta autem ratione habitus est , quando actui coniungitur . In hoc enim natura sua perficitur per lu-*

men naturale intellectus, involvens speciem intelligibilem in quo, & sub quo intelligatur. Idem enim lumen, quod intellectus possibilis recipit, cum specie ab agente, per actionem intellectus informati tali specie diffunditur, cum objectum formatur, & manet cum objecto formato, & hoc habet plenam rationem verbi, cum in eo rei quidditas intelligatur. Sicut in principio actionis intellectus, & species non sunt duo, sed unum est ipse intellectus, & species illustrata; ita unum in fine relinquitur, similitudo scilicet perfecta, genita, & expressa ab intellectu, & hoc totum expressum est verbum; & est totum rei dicta expressivum, & totum in quo res exprimitur, & hoc intellectum principale; quia res non intelligitur nisi in eo. Est enim tanquam speculum in quo res cernitur, sed non excedens id, quod in eo cernitur. Verbum igitur cordis est ultimum, quod potest intellectus in se operari. Ad ipsum enim, in quo rei quidditas recipitur, immo quia ipsemet est quidditatis similitudo, terminatur intelligere. Sic enim habet rationem objecti intellectus: ut verò est per intellectum expressum, ei conjungitur dicere; & sic idem ipsum verbum intellectus est effectus actus intellectus, qui est formativus verbi, & ipsius dicere.

§1 Unde resp. ad autoritatem D. Th. verbum non esse ipsam rem, quæ intelligitur per modum objecti ultimati, & finis; bene verò per modum imaginis, & medii in quo res repræsentatur, & cognoscitur in actu secundo. Non enim res extra potest ut sic cognitionem terminare, nisi reddatur actu præsens, & intimè unita, ac conjuncta cum ipso intellectu. Itaque medium in quo aliquid videretur est ratio cognoscendi illud, quod in eo videretur. Ratio autem cognoscendi est forma rei, in quantum est cognita: quia per eam fit cognitio in actu. Unde sicut ex materia & forma unum esse pullulat, ita ratio cognoscendi, & res cognita sunt unum cognitum: & propter hoc utriusque in quantum hujusmodi est una cognitio.

§2 Ad 1. rationem Durandi resp. quod objectum immediatum debet esse notius objecto mediato, sive

ut ratio cognoscendi, five ut medium prius cognitum, five ut medium in quo: & hoc pacto verbum est notius ut ratio cognoscendi, & medium in quo, non verò ut medium per quod; sicut notior est imago exterior, & quodlibet signum respectu sui signati, quod prius, & seorsim terminat cognitionem, & præcognitum ducit in cognitionem signati. Unde non experimur nos cognoscere verbum ut distinctum in esse cognito à re, sed eodem actu utrumque attingimus, & experimur imaginem rei, & idolum ipsius in nobis esse, sed non per modum alterius rei cognitæ, nisi reflectendo.

§3 Resp. ad 2. disparem esse rationem: quia scilicet intellectus trahit res ad se, unde in se debet habere aliquid, per quod in actu secundo uniantur, & intelligantur sicut in medio repræsentante, & speculo; de ratione cujus est quòd cognitum sit, ut faciat rei cognitionem. At verò voluntas jam habet objectum suum præsens per intellectum præcognoscentem, & ex propria natura non petit uniri illi trahendo ad se, sed potius ponderando in ipsum, ut est in re existens, unde sufficit aliquis terminus intrinsecus in ea productus per modum impulsus in rem ad extra, & non per modum medi objectivè cogniti, quia objectum jam præsupponit cognitum ab altiori potentia dirigente in rem volitam, scilicet intellectu, vel fertur in eam per modum naturæ, quæ non fertur in rem per cognitionem sed per impetum. Resp. ad 3. ex dictis disparem esse rationem: etsi enim utraque species sit similitudo rei adextra; differunt tamen in modo repræsentandi illam: quia species intelligibilis repræsentat ut comprincipium sæcundans intellectum ad productionem ipsius intellectiõnis, unde se habet ut medium quo, seu ratio; sed verbum se habet ut terminus productus, & exprimens ipsam rem in actu secundo per modum speculi, & imaginis, unde etiam debet esse cognitum, & non solum ratio cognoscendi.

§4 Ex his patet solutionem traditam esse optimam, nimirum verbum cognosci, ut similitudinem, non verò ut entitatem, seu qualitatem. Ad instantiam resp.

verbum essentialiter esse qualitatem, quæ est similitudo, identicè, non verò formaliter, & reduplicativè: quia in diverso genere est qualitas, & in diverso genere est similitudo: in genere enim naturali, & in esse entis est qualitas, sed in genere intentionali est similitudo: unde bene stat, quod cognoscatur ut similitudo, & non ut qualitas.

55 Ad id quod adjicitur resp. ex S. D. Opusc. 14. quod generatio quidem verbi non est actio reflexa, sed propriè est directa: quia terminatur ad objectum factum in se, & à se. Attamen quia non est aliqua potentia superior intellectu, ad quam mittat conceptiones suas, sicut sensus: ideo super actus suos reflecti potest, cum vult, quod sensus præstare nequit. Non enim intellectus tanquam organo utitur corpore, quod nequit percipere id quod in eo fit. Sed cum intellectus sit unum agens cum quo species spiritualiter unum efficitur participando vitam ejus, percipit actum suum cum vult completè: non enim indiget anima specie illa ad hoc ut intelligatur à se, sed ut intelligat. De se enim habet ut intelligatur, sed non ut intelligat.

56 In intellectione ergo, seu dictione, qua producit verbum alterius rei, intellectus non se dicit. Anima enim quasi transformata est in rem per speciem, qua agit quidquid agit: unde cum ea informatus est actus, verbum producit, in quo rem illam dicit, cujus speciem habet, & non in se. Cum verò nititur se apprehendere per speciem aliorum, quia tunc non indiget nova specie ut intelligat & qua formetur verbum sui, sed accipit à se intelligibilem speciem rei qua necessario informatur ut se intelligat, qua informatus statim se intelligit, & hoc est per reflexionem. Nec oportet prius formare verbum, quam intelligere; sed cum intellexerit, format verbum sui. Et ideo intelligere, non tempore, sed natura præcedere necesse est, cum seipsum intelligit: non enim, cum seipsum intelligit, facit totum objectum, sed aliquid circa ipsum: non enim aliud est à quo accipitur species ab eo ad quod terminatur, sed idem. Sed quia

ista est species rei alterius formatum verbum de anima per speciem illius rei non est purum verbum animæ, sed rei dictæ. Si verò nudatum ab omni re se apprehenderet, & similia sui in se gigneret, hoc ejus verbum esset purum, nihil extraneum admixtum habens. Verbum tamen animæ tali modo se dicentis foret accidens, & pro tanto diversæ naturæ foret ab anima, cum accidens sui foret, & à se, & de se factum: ipsa enim substantiam facere non potest. Hucusque D. Th. Ex quibus patet ratio cur in reflexione super se cognoscatur quodammodo verbum secundum utramque rationem: quia videlicet non est purum verbum animæ, sed etiam rei dictæ.

57 Ad 1. confirm. resp. quòd radicaliter intelligere præcedit ipsum verbum; non tamen ut est objectum ipsius intellectionis, quod eleganter, & profundè explicat S. D. loc. cit. his verbis: *Quia res intelligibilis eò ipso intelligitur, quò intellectus formatur sua specie actu, prius natura est informari; quàm intelligere: ideo videtur verbum, quod sequitur speciem rei, similiter sequi intelligere ejus. Prius enim natura est intellectus informatus specie, quæ est principium sufficiens intelligendi, quàm gignatur verbum: & ideo intelligere in radice prius est verbo, & verbum est terminus intellectionis intellectus. Sed quia objectum non habetur nisi in verbo: objectum autem prius est, quàm qualibet actio ad ipsum terminata; ideo verbum prius est, quàm intelligere, & hoc totum ideo contingit, quia non terminatur actio intellectus ad rem extra; à qua acquirit speciem, ut est in se. Si enim species nata esset ducere intellectum ad rem ut est in se, ut species coloris ducit ad colorem, omnibus modis intelligere præcederet verbum. Unde manifestum est quòd verbum non est, quod sequitur intellectum immediatè post rationem intellectus. Sic enim simpliciter præcederet actum intellectus, qui est intelligere, sed verbum sequitur immediatè intellectum in actu per speciem, à qua procedit verbum, ut actus ex actu, & non ut actus ex potentia. Unde verbum est posterius actu intelligendi à parte intellectus,*

tus, & sic verbum sequitur ad intelligere, non in se, sed in sua radice.

§8 Resp. ad 2. quod esto verbum sit cognitum, non tamen mediatam rei cognitionem efficit, quia est medium in quo, & ratio cognoscendi non præcedens ipsam rem repræsentatam in eo, ceu medium per quod; sicut præmissæ prius cognitæ sunt medium per quod cognoscitur conclusio, unde cognitio conclusionis dicitur mediata. Ad ult. dico verbum continere objectum per modum imaginis, & medii in quo: & esto objectum in esse entis sit nobilius ipso, quia est substantia, & quidditas rei, non tamen in esse repræsentativo, cum in eo tota rei quidditas contineatur. *Est enim (inquit S. D. loc. cit.) tanquam speculum, in quo res cernitur, non excedens id quod in eo cernitur.* Ex his sumitur ratio cur sensus non habeant aliud medium in quo, sed quo: quia nimirum cognitio sensus per solam immutationem sensus à sensibili perficitur: nam per formam, quæ illi à sensibili imprimitur, sentit: non autem ipse sensus exterior format sibi aliquam formam per quam suum objectum dicat.

§9 Ex his colligitur quod verbum mentis est necessarium: primò ut sit terminus intrinsecus intellectionis, per quam constituitur formaliter, & actualiter objectum præsens intellectui, & ejus actui. Secundò requiritur verbum ut actu uniat objectum intellectioni, & intellectui: res enim intellecta actu in intelligente esse debet, non est autem in eo actu nisi per verbum. Tertio requiritur verbum, ut imago, & medium in quo intellectus intelligit res; in hoc enim distinguitur intellectus à sensu: quod, quia objectum sensus est extra, non est necesse ut formetur idolum, in quo sensus res sensibiles intueatur: intellectus autem objectum, quia est intra ipsum, cum indifferenter res præsentis, & absentes intelligat, necesse est ut intellectus verbum formet, in quo res intellecta sit objectivè: & per illud ceu imaginem, in cognitionem rerum deveniat. Quarto requiritur verbum ut constituatur objectum proportionatum virtuti intellectivæ. Ita D. Th. variis in loc.

ARTICULUS QUARTUS

*Quid sit intellectio, & quomodo à dictione,
& verbo distinguatur.*

60 **C**irca primum quidam existimant intellectio-
nem esse veram, & propriam actionem de
prædicamento actionis. Ita Montesinus 1. 2. disp. 3.
q. 2. Gonzalez 1. p. q. 12. a. 2. disp. 25. sec. 4. & alii
non pauci. Alii negant. Ita communiter DD. quo-
rum plurimi adducuntur à PP. Complut. hic disp. 21.
q. 1. §. 2. tamen in assignando quid sit, inter se dis-
sentiunt Scotus, & ejus Schola, aliique non pauci, à
Thomistis, ut referunt PP. Complut. ibidem. Ipse
enim Scotus in 1. d. 3. q. 8. Suares lib. 1. de Trinit. c.
6. & alii arbitrantur intellectioem esse qualitatem
ipsam quæ est verbum mentale. Thomistæ autem as-
serunt esse qualitatem à verbo distinctam. Sed etiam
inter se dissentiant. Quidam enim solum distingui
formaliter volunt, non autem entitative, & per mo-
dum rei, & rei. Ita M. Sotus in 4. d. 49. q. 2. art. 3.
Torres 1. p. q. 27. disp. 4. M. Bannes ibid. dub. 3. &
alii non pauci. Alii verò inter verbum, & intellec-
tionem constituunt distinctionem rei à re, seu entita-
tivam. Ita Caietanus 1. p. q. 27. a. 1. Nazarius ibid.
controv. ult. & alii quamplures. Unde M. Martinez
hic. q. 18. §. 2. vocat hanc sententiam communem
Thomistarum. Non minor est dissensio circa distinc-
tionem ipsius dictionis ab intellectu, seu ipsius in-
telligere à dicere. Scotus enim in 1. dist. 2. q. 7. cum
suis, & aliis quibusdam vult hujusmodi operationes
ex natura rei distingui. Alii, ut Ferrara 4. cont. gent.
c. 13. & Torres loc. cit. 1. p. q. 27. a. 1. disp. 1. cen-
sent hujusmodi operationes distingui formaliter, ceu
duas diversas operationes adinvicem se excludentes.
 tandem alii arbitrantur dicere & intelligere, equi-
dem ante operationem intellectus distingui, non ta-
men ceu duas operationes adinvicem se excludentes,
sed tanquam operationem secundam à non secundam.

da, seu penes diversam habitudinem. Quia videlicet intelligere solam habitudinem ad intelligibile importat, dicere autem expressionem superaddit, qua interius loquitur ipse intellectus, ut fuse explicabimus infra.

61 Nota actionem formaliter consistere in illo actu secundo denominante subjectum agens formaliter effective, id est agens ad alterum, non ut purum terminum, sed ut effectum seu passum, quod subicitur. Dupliciter sumi potest actio; primò Logicè, seu Metaphysicè, & ut concepta, seu secundum rationem denominandi, & prædicandi. Secundò Physicè, & secundum esse in re, quatenus designatur per verbum agere, quod fluit ab agente, & cum motu.

62 Nota 2. ex S. D. Opusculi 14. quòd res intelligibilis eò ipso intelligitur quo intellectus sua specie actu formatur: unde priùs natura est formari quàm intelligere, sed non tempore. Informat autem potentiam intellectivam species in quantum est actus ejus, & forma quæ sit agens actu: unde importatur in tali actualitate quædam habitudo potentia intellectiva in actu factæ ad ipsum intelligibile ut terminum, & objectum illius. Verùm quia intellectio est ut actus perfectus, significatur ut manens in ipsa potentia intellectiva, & ut perficiens illam, & non ut egrediens, & fluens ab illa in id quod intelligitur, seu per modum cujusdam fieri, sed potius per modum cujusdam esse: ut sumitur ex D. Th. 1. p. q. 14. a. 4. c. ubi ait: *Intelligere non est actio progrediens ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus, & perfectio eius, prout esse est perfectio existentis: sicut enim esse consequitur formam, ita intelligere sequitur speciem intelligibilem.*

63 Quæ verba explicans D. Caietanus ait: Intelligere consequitur speciem intelligibilem ut esse formam::: Primò quoad causalitatem: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundò quoad necessitatem: quoniam formam in actu necessariò comitatur existere, & speciem intelligibilem in actu necessariò comitatur intelligere. Tertio quoad modum causandi: quoniam forma complendo quod est, facit esse, & species intelligibilis in actu, non in genere

genere entis, sed in genere intelligibilis. complendo intellectum, facit intelligere. Sequitur ex his quod intelligere est perfectio intelligentis, ut existere est perfectio existentis. Id est, intelligere ex proportionem perficit intelligentem, qua esse perficit existentem. Imò intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili; sicut esse est ipsum esse entis in genere entium.

64 Unde intelligere ex S. D. ibid. accipitur ut in quiete. At verò ipsum verbum nostrum semper est in continuo fieri: quia perfectum esse suum est in fieri. Sed hoc non est imperfectum, quasi totum simul non existens, sicut est de aliis quæ sunt in fieri, quæ etiam semper sunt imperfecta; ut motus, & tempus. Immo verbum in principio sui est perfectum, quia conceptio perfectè formata est, & nihilominus esse ejus perfectum servatur eodem modo quo gignebatur. Non enim transit formatio verbi ipso formato, sed dum actu intelligitur continue formatur verbum, quia semper est, ut in egrediendo ab aliquo, scilicet à dicente.

65 De ratione igitur verbi duo sunt; scilicet quod sit semper aliquid procedens ab intellectu, & in intellectu existens, & quod sit ratio, & similitudo rei intellectæ. Ad ipsum, ut est ipsamet quidditatis similitudo, seu speculum in quo quidditas rei recipitur, terminatur ipsum intelligere, cum sub hac ratione habeat rationem objecti intellectus: ut vero est per intellectum expressum, & in egressu ab ipso, ei conjungitur dicere. Unde idem ipsum verbum est terminus actus intellectus qui est formativus objecti, & ipse dicere. Sed in hoc reperitur differentia quædam: quod enim intelligitur potest esse in intellectu, & manere in ipso non intellectum actu: quod autem dicitur, potest esse dictum, sed non potest manere dictum, nisi cum actu dicitur. Unde in intellectu potest manere species objecti in habitu. Illud non dico, quod formatum est, sed manet id, in quo formatum est, sine lumine tamen, in quo actu aliquid intelligitur.

66 Est autem in verbo similitudo illius quidem speciei, tanquam ejus quo factum sibi simillimum: similitudo verò rei est ut ad quod formatur, & tanquam ad ejus

exemplar. Nec propter hoc oportet ipsum formantem prius rem intueri, & post ad eam verbum, seu imaginem ipsam in se formare, quia habere speciem apud se, est sibi loco aspectus ipsius exemplaris. Artifices namque fatuentes sua exemplaria, nihil aliud acquirunt nisi ipsas species exemplarium: hæc autem species, quam habet intellectus advenit sibi à re, quam ipse non est intuitus, sed sensus. Et quia est rei similitudo, est principium generationis verbi. Et huic similitudini tanto intimius est verbum, quanto perfectius generatum est. Ideo verbum intelligentis intimum est principio intellecto, ex quo & specie fit unum: imò & magis transit in similitudinem substantiæ, quàm species ipsa. Quia enim intellectus noster nititur in quidditatem rei venire, ideo in specie prædicta est virtus quidditatis substantiæ spiritualiter, per quam quidditas spiritualiter recta formatur: sicut in calore est virtus formæ ignis, per quam ad formam substantialem ignis attingit. Unde verbum, quod est ultimum, quod intra per speciem gigni potest, magis accedit ad ipsam rem representandam quàm nuda species rei. D. Th. loc. cit.

67 Prima concl. intellectio, seu intelligere physicè & secundum esse non est directè, & formaliter, seu simpliciter de prædicamento actionis: sed solum quantum ad rationem denominandi, seu prædicandi. Prima pars sumitur ex D. Th. in 1. d. 8. q. 4. a. 3. ubi ait: *Actio secundum quod est prædicamentum dicit aliquid fluens ab agente, & cum motu*. Idem docet de ipsa, & omni alia actione immanente Opusc. 47. his verbis. *Hæc autem actio immanens non est directè in prædicamento actionis*. Prob. agere prædicamentale est agere creatum, & exeuntis de potentia in actum ad inferendum aliquid in passum, quod ipsi agenti subijcitur, ut patet ex definitione actionis: definitur enim actio prædicamentalis, secundum quam in id quod subijcitur, agere dicimur: ubi denotatur transitus in passum quod subijcitur, & recipit actionem agentis, cuius virtus ei prævalens formam suam ei imprimit penetrando in ipsum, & transmutando, unde ponitur *in*, & non *ad*, vel *supra* passum. Et passio ei correspondens, dicitur effec-

nus illatioque ipsius actionis: non est autem effectus actionis, nisi quatenus forma agentis suscipitur in passio; neque est illatio, nisi prout est quidam motus, & actus imperfecti; qui continuè à movente derivatur in patiens, quod moveretur: sed totum hoc simpliciter & per se intellectioni, vel alteri actioni immanenti competere nequit; quæ simpliciter non transit in passum, nec imprimat ei formam suam simpliciter, & physicè transmutando illud, sed solum intentionaliter, & secundum quid: ergo non est simpliciter actio de prædicamento actionis.

68 Secunda pars prob. ex D. Alb. M. lib. de sex princip. tr. 2. intellectio & quælibet actio immanens denominat agens per modum emittentis formam, seu ad alterum, tanquam effectum, seu objectum actionis ejus: sed hoc non competit qualitati, ut qualitas est, quia simpliciter explicat suam rationem per ordinem ad subiectum, in quantum qualitas est, ut passim docet S. D. ergo secundum rationem denominandi agens, seu intelligens verè habet rationem actionis: quæ denominat ut ad alterum, non quidem, ut purum terminum, sed ut effectum vel objectum.

69 Ex quibus sequitur quòd intellectio, seu intelligere secundum rationem denominandi; & grammaticaliter, formalissimè est actio; secundum esse autem, & virtualiter est qualitas perficiens ipsum intelligentem, & manens in ipso. Vel si malueris: intellectio sub ratione præcisa intellectiois, & ut præcisè importat habitudinem ad rem intellectam habet modum qualitatis; quia est ut in quiete in ipso intelligente, & intimè perficit ipsum, se habetque ut esse ipsius: ut supra ex S. D. 1. p. q. 14. a. 4. diximus: unde propriè est qualitas, & solummodo in modo denominandi est actio. At verò si sumatur, ut est quoddam dicere formalissimè & propriè est actio, quia importat rationem originis ad verbum, quod est aliquid productum ab ipso; & solum virtualiter erit qualitas, quatenus scilicet est quoddam intelligere, & perfectio intelligentis. Vide D. Thom. Opusc. 14.

70 Ratio est, quia esto intellectio ex modo significandi

candi significetur ut operatio, de cuius ratione est quòd dicat originem ab alio, tamen non exigit secundum esse quòd distinguatur à procedente, & fluat, seu procedat realiter ab eo in ipsum intellectum, quin potius solus processus secundum rationem importatur; ut patet ex S. D. q. 4. de verit. a. 4. c. ubi ait quòd verbum in quantum intellectum non importat processum realem ab intelligente, seu dicente, sed rationis tantum, bene verò prout est ab alio expressum: sed intellectio sub formalissima ratione intellectionis solùm dicit habitudinem ad rem ut intellectam: at sub ratione cuiusdam dictionis respicit verbum ut realiter à se procedens: ergo ut intellectio est solùm ex modo significandi habet rationem actionis, & non secundum esse, quia nihil realiter procedit ab ipso, & secundum esse est qualitas: at verò prout est quoddam dicere verè habet rationem actionis, quia est ut fieri rei, & aliquid intelligitur per eam realiter procedere. Unde S. D. cit. Opusc. 14. docet quòd intellectio est ut in quiete, sed verbum ut in fieri. Omnis autem actio est ut fieri rei: qualitas autem est ut perfectio disponens, & perficiens intrinsecè subjectum.

71 Secunda concl. intelligere secundum esse non distinguitur realiter ab intellectu in actu, seu specie intelligibili ut est actus intellectus facti in actu: sed solùm formaliter, & secundum rationem significandi; quatenus scilicet intellectio formaliter dicit habitudinem ad intellectum, aut rem intellectam secundum se: quam non explicat formaliter ipsum intellectum secundum se. Sumitur ex D. 1. p. q. 14. a. 4. c. ubi ait: *Intelligere non est actio progrediens ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus, & perfectio eius: prout esse est perfectio existentis. Sicut enim esse consequitur formam, ita intelligere sequitur speciem intelligibilem. In Deo autem non est forma, quæ sit aliud quam suum esse: unde cum sua ipsa essentia sit etiam species intelligibilis, de necessitate sequitur, quòd ipsum eius intelligere sit essentia, & ejus esse.* Ex quibus prob. 1. pars concl. actus formæ nil aliud est quàm ipsa forma in actu, seu forma actu communicata suo perfectibili, sicut actus albedinis est album: sed intelligere est actus ipsius

ipsius intellecti in actu, sicut formæ, & principij formalis quo actu intelligit: ergo non distinguitur realiter ab ipso. Secunda pars etiam sumitur ex eodem. S. D. I. p. q. 34. art. 1. ubi ait: *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quedam in intellectu nostro. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum: nihil enim est aliud dicere quam proferre verbum: sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, que in verbo prolato manifestatur intelligenti.* Ex quibus prob. 2. pars concl. nam species intelligibilis significatur ut forma constituens ipsum intellectum in actu, & sub hac ratione dicit habitudinem ad ipsum, ut proprium perfectibile: at verò ipsum intelligere est ab intelligente ut à quo, & importat formalem habitudinem ad intelligibile ut effectum, vel objectum: ergo &c.

72 Tertia concl. intelligere radicaliter sumptum distinguitur realiter entitative ab ipso verbo; quatenus est terminus intrinsecus illius: si verò sumatur formaliter ipsa intellectio ut respicit ipsam rem intellectam in verbo ceu objectum ipsius intellectiois, cuius verbum est fieri in actu in ratione intellecti, existimo quòd non distinguatur realiter entitative à verbo, sed solum formaliter, seu modaliter. Prima pars sumitur ex D. Thom. *Prius natura est intellectus informatus specie, que est principium sufficiens intelligendi, quam signatur verbum, & ideo intelligere in radice prius est verbo, & verbum est terminus actionis intellectus.* Ex quibus prob. concl. intelligere in radice est prius verbo, & respicit ipsum per modum termini operati, & producti per ipsam intellectum mediante ipso intelligere: sed actio realiter distinguitur à termino per ipsam producto, nihil enim realiter seipsum producit: ergo intelligere in radice distinguitur realiter à verbo ceu termino per ipsam producto, & formato.

73 Secunda pars etiam sumitur ex eodem loc. cit. ubi ait: *Verbum nostrum semper est in continuo fieri;*

quia perfectum esse suum semper est in fieri: non enim transit formatio verbi ipso formato, sed dum actu intelligitur continuè formatur verbum. Ex quibus prob. hæc 2. pars: quod est ut fieri & ut egrediens ab aliquo habet rationem actionis: sed esse verbi est ut fieri, & ut intelligere in actu, nec sine intelligere in actu, esse aut intelligi potest; ut docet S. D. *ibid.* dicens: Verbum non est sine intelligere in actu: ergo sub hac ratione non distinguitur realiter à verbo, saltem entitative. Hæc pars ampliùs suadebitur argumentis contrariorum infra adducendis.

74 Ultima concl. intelligere, & dicere non distinguuntur tanquam duæ operationes formaliter, & ex æquo, sed dicere distinguitur ab ipso intelligere, ut explicans specialem modum originis à dicente & habitudinem ad verbum ut expressum, & formatum, quod non explicat ipsum intelligere, sub præcisa ratione intelligere, sed solùm dicit habitudinem ad rem intellectam. Ita S. D. q. 4. de verit. a. 2. & Opusc. 14. Et probatur: ex eodem verbum est notitia expressa ab intelligente, & ultimum quod potest intellectus operari intra se: sed non potest esse notitia expressa, nec ultimum quod intra intellectus operatur, nisi dicere sit quoddam intelligere: intelligere enim noscentis est, & operantis intellectualiter: ergo dicere intrinsecè includit intelligere. Maj. prob. ex D. August. lib. 9. de Trinit. cap. 10. verbum est notitia cum amore. Conf. 1. quia tantò perfectiùs intelligitur quanto perfectiùs est verbum. Confirm. 2. verbum de ratione sua non solùm habet quòd sit ab alio expressum, sed etiam quòd sit intellectum, ut docet S. D. dicta q. 4. de verit. a. 2. c. ergo dicere est quoddam intelligere. Conf. 3. verbum est quid operatum ab intellectu: ergo per operationem ei propriam, & adæquatam: hæc autem est intelligere. Conf. 4. dicere est vitaliter operari in linea intellectuali; sed in hac linea actus vitæ, seu ipsa vita in actu est ipsum intelligere: ergo dicere necessariò includit ipsum intelligere. Secunda pars conclusionis patet ex dictis.

Solvuntur Argumenta.

75 **A** Rg. 1. cont. 1. intellectio est fieri quoddam, & causalitas ipsius verbi, & nullatenus terminus productus per aliquod aliud fieri: ergo non est qualitas, sed vera actio de prædicamento actionis. Nec valet dicere quòd illud fieri non est actus imperfecti, & cum motu, sed actus perfecti, & totus simul, licet quantum ad rationem denominandi denominet per modum cuiusdam fieri: nam illuminatio est vera actio de prædicamento actionis: cum tamen sit mutatio instantanea, & perfectiva. Deinde verè agere est verè producere aliquid: sed intelligere verè producit verbum: ergo est vera, & propria actio de prædicamento actionis. Tandem quia causalitas, & fieri effectus est quædam ratio superior ad hoc quòd est esse causalitatem & fieri cum motu, vel sine motu: ergo ad aliquod prædicamentum pertinet: & profectò non ad aliud, quàm ad prædicamentum actionis.

76 Resp. ad argum. ut supra. Ad 1. replicam dico illuminationem Solis eatenus physicè actionem dici, & pertinere ad huiusmodi prædicamentum, quia est conjuncta cum motu præcedenti, & non præcisè ut illuminatio est; hoc enim pacto non nisi secundum rationem denominandi est actio: simpliciter autem est qualitas. Resp. ad 2. quòd intelligere sub præcisà ratione intellectiõis non verè, & realiter producit aliquid, sed secundum rationem denominandi; & per modum intellecti: ut est autem dicere producit verbum per modum formati & expressi, & hoc pacto diximus esse veram actionem, & propriè; non tamen physicam & conjunctam cum motu, unde pertinet equidem ad prædicamentum actionis, non tamen physicè, & secundum esse, sed secundum rationem denominandi, & indirectè. Per quod patet ad 3.

77 Arg. 2. cont. 3. ex D. August. supra cit. verbum est notitia: notitia autem nil aliud est quam cognitio, seu intellectio. Conf. ex D. Thom. Opusc. 13. ubi asserit verbum nil aliud esse quàm veritatis contempla-

tionem. Et q. 8. de pot. a. 1. *Verbum*, inquit, *nostrum intellectus non est extrinsecum ab ipso intelligere intellectus, cum ipso intelligere compleri non possit sine verbo praedicto.* Resp. ad 1. ibi sumi notitiam pro notitia expressa, quae est terminus notitiae seu intellectionis; quandoque enim motus nominari solet nomine sui termini. D. Thom. quaest. 4. de verit. art. 2. & 1. par. quaest. 54. art. 1. Resp. ad conf. non esse ibi *fermentum* de intellectione radicaliter sumpta, sed formaliter, & completivè. Vidæ quæ diximus in concl. 3.

78 Arg. 3. cont. eandem: intellectio nil aliud est quam actualis manifestatio; res enim manifesta fit cum actu percipitur, unde intelligere dicitur quasi intus legere: sed verbo res manifestatur: ergo &c. Conf. hoc ipso quod intellectus specie intelligibili informetur constituitur in ratione intellectivi: ergo hoc ipso quod specie expressa, seu verbo informetur, constituitur in actu secundo intelligens. Conf. 2. intellectus intelligit trahendo res ad se: sed formalissimè, & in actu secundo res mediante verbo uniuntur intellectui: ergo per verbum constituitur actu intelligens. Hinc promanat, ut conemur ad efformandum verbum, dum rem cupimus perfectè intelligere.

79 Resp. intellectionem esse actualem manifestationem quatenus praecedit verbum in radice per modum vitalis operationis producentis verbum: ipsum autem verbum esse manifestationem, per modum imaginis in qua manifestatur objectum ipsum, seu res intellecta. Resp. ad 1. conf. quod per verbum constituitur in actu secundo intelligens, prout intellectio respicit rem intellectam ut objectum à qua specificatur: antecedenter autem ad verbum jam in radice est intelligens actu per ordinem ad verbum seu terminum intrinsecum. Ex his patet ad 2. confirm.

80 Arg. 4. cont. eandem: intellectio, & verbum se habent per modum fieri, & facti esse: fieri autem & factum esse entitativè non distinguuntur: cum sit penitus eadem res in fieri, & facto esse. Deinde quia actio praeoductiva verbi non distinguitur realiter entitativè ab ipso produci, nec produci à verbo: ergo &c. Resp. intel-

Intellectionem in radice non se habere per modum fieri realiter, sed facti esse, & actus immanentis, seu quiescentis in intelligente: at verò formaliter se habere ut fieri, unde hoc pacto non distinguitur realiter entitativè à verbo, ut diximus. Eodem modo resp. ad confirmationem.

81 Arg. 5. cont. 4. intellectio non importat essentialiter quòd sit productiva verbi, sed potest absque verbo producto reperiri: dictio verò non includit quòd sit perceptio objecti sed quòd sit exprimens, & proferens verbum: sed proferre verbum non includit intellectionem, sed productionem illius: ergo intellectio, & dictio se habent ut duæ actiones ex æquo distinctæ. Conf. quia Filius in Divinis, & Spiritus S. intelligunt, cum tamen non dicant nec producant verbum. Resp. quòd omnis intellectio essentialiter importat habitudinem ad verbum sub ratione intellecti, etsi non semper respiciat ipsum, ut formatum, & expressum à se: unde & dicere communiter competit etiam Filio, & Spiritui S. in Divinis, ut docet S. D. q. 4. de verit. Licet dicere notionaliter, & ut modificatum in Patre non competat illis, sed soli Patri, unde non producant verbum ut expressum, & formatum personaliter dictum, & propriè. Igitur proferre verbum est intelligere, ut modificatum tamen secundum rationem expressionis: & sicut de intrinseca ratione verbi est quòd non solum sit expressum, sed etiam intellectum, quia est prolatum à natura non qualicumque sed intelligente, & per formam intellecti agente: ita de ratione ipsius dictionis formaliter est quòd sit prolatio non quæcumque sed intellectiva, & propria naturæ intelligenti, agenti per principium intellecti.

ARTICULUS QUINTUS

*Utram per omnem intellectionem creatam
producatur verbum?*

§2. **A**ffirmant P. Molina 1. p. q. 27. ar. 1. Vasquez q. 12. art. 2. c. 1. Suarez disp. 48. Metaphys. sec. 2. plures alios referens, Montesinos 1. 2. q. 3. & alii. Autores isti praecipue innituntur autoritati D. Thomae 1. p. q. 27. a. 1. dicentis: *Quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum; quod est conceptio rei intellectae, ex qua intellectiva procedens, & ex eius notitia procedens, quam quidem conceptionem vox significat & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis.* Dices particulam quicumque non distribuere pro singulis generum, & pro quocunque intelligere individualiter sumpto, sed pro singulorum generibus, ieu pro quacunque natura intelligente; ita ut sensus sit, in quacunque natura intellectuali ex vi intelligendi, & activitate necessum esse quod procedat aliquid ad intra, quatenus manifestativa, & expressiva est, licet in omni intellectione non requiratur ut procedat verbum; quia non omnis intellectio est expressiva, & manifestativa, sed quaedam est solum apprehensiva.

§3. Contra: S. D. q. 4. de verit. a. 4. c. ait: *Verbum intellectus nostri est id ad quod operatio intellectus nostri terminatur, quod est ipsum intellectum, quod dicitur conceptio intellectus: sive sit conceptio significabilis per vocem incomplexam, ut accidit quando intellectus format quidditates rerum, sive per vocem complexam, quod accidit quando intellectus componit, & dividit. Omne autem intellectum in nobis est aliquid realiter progrediens ab altero, vel sicut progrediuntur a principiis conclusiones, vel sicut conceptiones quidditatum rerum posteriorum a quidditatibus priorum, vel saltem sicut conceptio intellectualis progreditur ab habituali cognitione: & hoc universaliter verum est de omni, quod a nobis intelligitur, sive per essentiam intelligatur, si-*

ve per similitudinem : ipsa enim conceptio est effectus actus intelligendi : unde etiam quando mens intelligit seipsam , ejus conceptio non est ipsa mens , sed aliquid expressum à notitia mentis . Idem docet in solut. ad 5.

84 Deinde prob. intellectio est vera , & realis operatio , verumque & reale fieri : ergo necessario debet ab ea aliquid reale procedere per modum termini ; quod non potest esse nisi verbum . Unde S. D. in 1. d. 27. q. 2. a. 2. inquit : *Et ideo impossibile est , quòd aliquis intelligat nisi verbo intellecto sui .*

85 Autores autem oppositum sentientes pro se adducunt , in visione beatifica , quæ est perfectior inter omnes intellectiones creatas , non produci verbum : ergo non est necessarium , in omni intellectione verbum produci . Antec. prob. nihil creatum potest esse formalis Dei similitudo ; & ideo S. D. quem sequuntur communiter ipsius Discipuli , negat in visione beata possideri speciem impressam ; quia videlicet per similitudines inferioris ordinis rerum nullo modo superiora cognosci possunt , sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeæ : sed verbum est similitudo rei intellectæ , formalius ipsam representans quàm ipsamet species impressa , ut docet S. D. Opusc. 14. cum species impressa sit similitudo rei intellectæ solummodo in actu primo , species autem impressa in actu secundo : ergo &c.

86 Insuper in hoc est par ratio de intellectu Angelica , ac de intellectu humana ; quia majoris immaterialitatis sunt Angeli , quàm homines : sed Angeli in sui cognitione non formant verbum : non ergo universaliter est verum , quòd quicumque intelligit producat verbum . Tandem quia in cognitione reflexa non producitur verbum : non ergo in omni intellectu necessarium est produci verbum .

87 Nota ex S. D. q. 4. de verit. a. 2. quòd verbum intellectus in sua ratione duo includit : scilicet quòd sit intellectum , & quòd sit ab alio expressum . In eo quòd est intellectum , non petit realiter procedere , nisi in iis naturis , in quibus non est idem intellectus , intellectum , & intelligere ; sed solum importat processum rationis ,

sicut & hoc nomen intellectum . In eo autem quod est expressum, seu formatum, exigit realiter ab alio procedere. Primo modo non habet propriam, & adæquatam rationem verbi, sed communem: secundo autem modo habet adæquatam verbi rationem.

88 Dico igitur quod per omnem intellectionem, procedit verbum sive per modum operationis, & secundum processum rationis; sive per modum rei operatae, & processu reali. Si enim sit intellectio in ratione actualis notitiæ ab alio expressæ procedit aliquid processu reali, si autem per modum intellectionis tantum, tunc procedit processu rationis, & hoc accidit quotiescunque principium intellectivum seu intellectus, intelligere, & res intellecta sunt idem. Unde existimo in omni intellectione humana, qua connaturaliter intelligitur, produci semper verbum in ratione expressi, & formati. Sumitur ex D. Thoma q. 4. de verit. a. 2. ad 5. ubi ait: *Dicendum quod in nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se exprimere aliquam conceptionem, nec aliter possumus intelligere, nisi huiusmodi conceptionem exprimendo, & ideo omne intelligere in nobis propriè loquendo est dicere. Sed Deus potest intelligere sine hoc quod aliquid ex ipso procedat secundum rem; quia in eo idem est intellectus, & intellectum, & intelligere, quod in nobis non accidit. Et ideo non omne intelligere in Deo propriè loquendo dicitur dicere.*

89 Et hoc modo, ni fallor, intelligendum est id quod dicit S. D. nimirum, quod quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit procedit aliquid intra ipsum &c. Quia solum intendebat hic S. D. probare quod in Divinis detur processio; & arguit sic: omnis processio fit secundum aliquam actionem: ergo sicut per actionem quæ tendit ad exteriorem materiam, procedit aliquid ad extra, ita secundum actionem quæ manet in ipso agente attenditur processio quædam ad intra: sed intelligere est propria actio ipsius intellectus manens in ipso: ergo secundum hanc actionem procedit aliquid ad intra: sed quod est perfectissimum Deo attribuendum est: ergo cum sic procedere sit perfectissimum,

utpote omni naturæ intellectuali, & superiori conveniens, cujus actio scilicet intelligere est perfectior vitæ gradus, processio quæ ponitur in Divinis debet attendi secundum emanationem intelligibilem, & non prout procedit effectus à causa, vel creaturâ à Deo. Itaque hæc propositio universaliter verificatur, quicumque intelligit, ex hoc ipso quòd intelligit, procedit aliquid intra ipsum: sed non semper procedit aliquid per modum expressi, nisi quatenus sumitur intelligere sub formalissima ratione actionis, & expressionis, seu notitiæ actualis procedentis ab intelligente. Quod eundem in Deo reperiri necesse est, & non solum intelligere ut importat meram habitudinem ad rem intellectam. Quia sic intelligere est maxima perfectio intelligentis, & proveniens ex fecunditate: ergo potissimum Deo competere debet: ergo non solum debet intra Deum procedere aliquid ut intellectum ab intelligente, & secundum processum rationis, sed ut à dicente, & hoc est verbum personaliter. Vide D. Thom. locis cit.

90 Resp. ad rationem pro prima sententia adductam, quòd intellectio sub præcisa ratione intellectio- nis est operatio grammaticalis, & sub hac ratione procedit aliquid ab ea, non quidem per modum expressi, & formati, sed per modum intellecti; ut autem est dictio, est actio formaliter & producit aliquid per modum formati, & expressi.

91 Ad primam rationem pro secunda sententia adductam dico, quòd in visione beata procedit verbum, non quidem per modum formati, & expressi, sed per modum intellecti: quia simpliciter, & in esse intelligibili idem est hoc ipsum, quod intelligit, seu principium intelligendi, & intellectum, seu quidditas objecti: nimirum essentia divina unita intellectui Beati: quæ est principium intelligendi, & objectum intellectum, secundum se, & prout sic est proportionatum in ratione intellecti; & procedit ad intra ipsum intellectum Beati; non autem per modum expressi, & termini intrinseci formali, & realiter egrediens formatur verbum representans essentiam divinam; quia esset infe-

rioris ordinis, & nunquam intuitivè posset Deum in aeternum secundo repraesentare, & exprimere.

92 Ad 2. rationem pro eadem secunda sententia adductam quidam probabiliter censent Angelum in sui-
met cognitione non formare verbum: quia substantia Angeli per seipsam est principium intellectionis, nec requirit ad hoc speciem impressam distinctam à se: ergo neque expressam, cum par sit utriusque ratio, non enim minoris actualitatis, & immaterialitatis est una, quam altera. Deinde quia ut aliqua res absque specie impressa, vel expressa cognoscatur ab intellectu, sufficit quòd uniatur cum illo in esse intelligibili, quia hoc pacto ipse intellectus fit omnia: sed substantia Angeli per identitatem in esse intelligibili unitur cum illo per modum speciei antecedenter ad operationem, & ipsa operatione unitur in actu secundo: quia ipse Angelus est omnino immaterialis, & praesens, & ex immaterialitate provenit intelligibilitas, & actu intelligi: ergo Angelus in actu secundo terminat operationem, qua seipsum cognoscit.

94 Oppositum sentiunt communiter Thomistae, & alii non pauci, ut videre est apud M. Martinez de Prado lib. 3. q. 19. §. 3. n. 24. sumiturque ex D. Th. 4. cont. gent. c. 11. ubi de Angelis se cognoscentibus verba faciens ait: *Licet intentio intellecta sit eis omnino intrinseca, non tamen intentio intellecta est eorum substantia, quia non est in eis idem intelligere, & esse.* Ratio est: quia verbum, ut diximus, exigitur ut objectum in ratione termini intrinseci intellectionis cum potentia intellectiva intimè uniatur: sed substantia Angeli, nec per seipsam, nec ratione intellectionis est terminus intrinsecus ipsius intellectionis: ergo ad hoc requiritur verbum productum ab operatione Angeli, quo intimè substantia Angeli uniatur suo intellectui in ratione termini actualis intrinseci ipsius intellectionis. Minor quoad primam partem evidentè patet: quia conservata ipsius Angeli substantia suam Deus posset concursum suspendere, ne Angelus se intelligeret, & tunc movente substantia non exerceret munus termini intrinseci intellectionis: ergo hoc munus aliquid distinctum est ab

ipfa substantia . Quoad 2. verò partem prob. quia operatio Angeli respicit substantiam propriam ut terminum intrinsecum in esse entis , & extrinsecum in esse intentionali : nisi enim de ipso formet verbum intentionale operationi intrinsecum , quo in facto esse intentionaliter cum illo uniat , hæc operatio in esse intentionali non est magis intima objecto reali , quàm sint sensus externi suis objectis , cum vident proprium sensibile corporeum non formando verbum de illo : patet autem quod Angelus altiori modo feratur in quolibet objectum , nimirum spiritualiter , quàm ipsi sensus . Et hæc opinio procul dubio est D. Th. nam ratio quam adducit q. 4. de verit. a. 2. ad 5. supra adducta id de omni creatura convincit : cum non sit in ea idem intellectum , & intelligere .

24. Ad rationes contrariorum superest ut faciamus satis . Ad 1. neg. maj. quia species impressa est forma per modum actus primi , quod forma immaterialis ex seipsa habet etiam creata : quia cum hoc stat quod sit potentia ad actum secundum , ac subinde deficiens à primo intelligente , vel omnis intelligibilitatis principio , quod ex se est in actu secundo , & purissimo in omni linea . At verò species expressa est terminus actus secundi vitalis , & ideo nullæ substantiæ creatæ competere potest : quia quælibet illa sit per seipsam non est in actu ultimo intelligibilitatis , alias esset actus purus . Unde per seipsam nequit esse verbum , seu species expressa sui ipsius . Resp. ad 2. quod ad rationem verbi non sufficit quælibet unio , sed per modum termini expressi , & formati , seu medii in quo relucet objectum : quod secundum se non est actu secundo intelligibile , seu intellectum , ut colligitur ex S. D. i. cont. gent. c. 53. quod non potest substantiæ Angeli competere . Videtom. 1. in 1. p. q. 12. a. 12. cap. 6.

QUÆSTIO XX.

DE IP SO INTELLIGIBILI,
seu objecto intellectus .

Postquam egimus de potentia intellectiva, & specie-
bus ipsis, quibus constituitur formaliter intelligens:
supereft ut de objecto, seu intelligibili differamus, quod
est potentia intellectivæ terminus.

ARTICULUS PRIMUS

*Quodnam fit objectum adæquatum intellectus possibi-
lis, & quo pacto Deus clarè visus intra
illud contineatur .*

IVariè, sed verè S.D. de objecto ipsius intellec-
tus locutus fuit . Nam 1. p. q. 5. a. 2. c. asserit
quod ens est primum objectum intellectus : & sic est pri-
mum intelligibile, sicut sonus est primum audibile. Idem
habet q. 79. a. 7. dicens : *Intellectus respicit suum objec-
tum secundum communem rationem entis, eò quòd in-
tellectus possibilis est quo est fieri omnia . Unde secun-
dum nullam differentiam entium diversificatur differen-
tia intellectus possibilis .* At verò ibid. q. 54. a. 2. objec-
tum ipsum assignat verum dicens : *Intellectus objectum
est verum .* Contra q. 17. a. 3. ad 1. asserit quòd *quid-
ditas rei est proprium objectum intellectus .* Imò q. 12.
a. 4. & q. 84. a. 6. c. quidditatem materialem pro objec-
to intellectus constituit : *Intellectus humani, inquit,
proprium objectum est quidditas, sive natura in mate-
ria corporali existens .* Imò in 3. d. 31. q. 2. a. 4. ad 5.
docet quòd *species intellecta est per se objectum intellec-
tus .* Imò 1. p. q. a. 1. c. affirmat quòd universale est
proprium objectum intellectus 1. cont. gent. c. 53. Imò
Deus est primum objectum intellectus, ut habetur 1. 2.
q. 3. a. 5. Imò substantia est objectum intellectus : ut

asseritur 3. p. q. 75. a. 5. 2. Et denique aliquando videtur docere quòd ipsum phantasma sit objectum intellectus possibilis, ut in 2. d. 8. a. 5. c.

2 Pro intelligentia omnium istorum nota ex eodem S. D. in 1. d. 35. a. 2. c. objectum intellectus dici quodlibet intellectum, sicut objectum visus visum. Unde quemadmodum dupliciter dicitur aliquid visum; nimirum primum, quod est ipsa species rei visibilis in pupilla existens, ceu medium quo ipsum visibile videtur, & ipsius visionis principium, videntisque perfectio: & visum secundum, videlicet ipsa res visa extra oculum, existens: haud secus intellectum dicitur dupliciter; scilicet primum, & secundum. Intellectum primum est ipsa rei similitudo in intellectu existens: intellectum, autem secundum est ipsa res, quæ per similitudinem illam intelligitur, ad quam ceu finem omnis actio intellectus destinatur. Et hoc absolutè non est perfectio intelligentis, sed ut intentionaliter est ei præsens in specie. Non enim lapis, qui est extra animam, est perfectio intellectus; sed similitudo lapidis, quæ est in anima. Itaque species intelligibilis, verbum mentis, & phantasma dicuntur esse objectum intellectus, per modum intellecti primi. Diversimodè tamen: nam verbum est intellectum primo ut quod; species autem intelligibilis est intellectum quo proximè; phantasma autem remotè. Sed neutrum habet propriè, & simpliciter rationem objecti: quia non habet rationem finis, sed principii, vel termini intrinseci ipsius intellectionis, quibus res ipsa intelligitur, quæ est intellectionis finis, & objectum ad quod terminatur ultimo: unde de isto objecto est sermo impræsentiarum, & non de primo intellecto.

3 Loquendo autem de re ipsa quæ intelligitur, seu intellecto secundo à S. D. ens, verum, quidditas rei materialis, quodquid est, substantia, Deus, dicuntur esse objectum intellectus. Cujus rei gratia notandum est intellectum dupliciter considerari posse: primo absolute & secundum communem illius rationem, seu esse illimitatum, quæ ratione est id quo potest esse omnia intelligibiliter: quia secundum se non habet formam aliquam determinatam, seu esse limitatum, sed illimitatum

rum, & immateriale. Secundò ut est specialis quædam natura, determinata ad certam naturam habentem specialem modum operandi intellectualiter: & hoc modo est intellectus in Deo, Angelis, & hominibus: in Deo quidem per essentiam, ceu in primo intelligente; in Angelis autem, & hominibus ut participatus à primo, unde in istis est cum quadam deficientia, & limitatione.

4 Cùm autem natura & species sit à forma, quæ est principium agendi, ideo species intellectus humani, & species intellectus Angeli, ut sunt quidam speciales intellectus ex propria forma, qua nati sunt intelligere, & operari, desumenda sunt. Principium autem intelligendi, & forma intelligibilis, seu qua constituitur intellectus intelligens est ipsa species intelligibilis. Unde per ordinem ad istam desumenda est natura, & species intellectus humani, & Angelici. Differunt ergo, quia intellectus Angeli secundùm suam naturam non est natus accipere species à phantasmatis rerum, sed per species inditas, vel concreatas intelligit; humanus autem intellectus, prout talis, species illas dependenter à rerum phantasmatis accipit. Unde cuilibet istorum competit proprium objectum, non absolute ut intellectus est, sed ut quidam specialis intellectus est; & hoc vocatur objectum motivum, & specificativum: motivum, quia reducit potentiam ad actum, & est ei principium formale intelligendi tali modo; specificativum autem, quia per ipsum specialem intelligendi naturam sortitur. Quòd autem tali modo, ut tali intellectus humanus, & Angelicus nati sint intelligere ex propriis formis substantialibus habent. Quia enim forma humana naturaliter est forma corporis, ideo naturalis modus intelligendi competens intellectui ipsius est per species acceptas à rebus corporeis; quia autem forma Angeli est omnino absoluta à corpore, ideo per hujusmodi species non est natus intelligere Angelicus intellectus, sed per species inditas, vel concreatas, & omnino immateriales.

5 Unde objectum proprium, & specificativum intellectus humani pro statu quo est in corpore, qui est naturalis status essendi formæ ipsius, seu animæ ratio-

nalis, est quidditas rei materialis: ut fuse explicuimus, lib. I. Phys. objectum autem intellectus Angeli est ipsamet illius essentia: sicut intellectus divini objectum, proprium est ipsamet illius natura divina: ut habetur 1. p. q. 14. a. 2. & 5. c. & 1. cont. gent. c. 48. quia se habet ut forma per quam actu est intelligens, ac subinde ut præbens speciem intellectui, non præcisè, sed in esse operativo, tali vel tali modo. Sed quia potentia intellectiva creata non solum est potentia passiva nata perferri ab objecto proprio, & forma specifica; sed etiam est virtus activa realiter agens: non modo respicit aliquod per modum principii formalis activi, & specificativi, sed etiam per modum termini, & finis: quia proprium est potentia activæ sic respicere suum objectum. Unde præter objectum in ratione motivi ponitur etiam in ratione termini, & finis ipsius potentia, seu virtutis ejus activæ quasi efficienter sumptæ. Et quia amplitudo virtutis activæ est per commensurationem ad terminum illius, ideo hoc objectum propriè dicitur adæquatum, quasi adæquans virtutem intellectivam, & fluxum ejus finiens. Itaque esse terminativum est ratio formalis objecti ipsius potentia, ut potentia est, seu ut nominat ipsius operationis principium. Esse vero motivum est ratio formalis objecti potentia, quæ agit per apprehensionem objecti.

6 Objectum autem hujusmodi, vel perfectè, & completè terminat fluxum potentia, & amplitudinem virtutis ejus finit: & hoc pacto dicitur simpliciter adæquatum; vel solum incomplete, & hoc modo dicitur inadæquatum, & parziale. Dicitur autem completè terminare: quia nihil extra latitudinem illius objecti continetur, ad quod virtus potentia se valeat extendere; sed omnia sub se comprehendit, ad quæ potest diffundi ipsius potentia virtus. Triplex est objectum adæquatum, nimirum attributionis, intentionis, & extensionis, ut diximus in Logica.

7 Prima conc. objectum intellectus adæquatum attributionis, & substantia; adæquatum intentionis est essentia rei, seu quodquid est. Prima pars prob. objectum adæquatum attributionis est quod habet in se primò im-

bitam ipsius objecti rationem, quam cetera per attributionem ad ipsum participant: sed substantia prima & principaliter est ens, & cetera non nisi per attributionem ad ipsum ut subjectum, & causam, cum sint entis entia, ipsa autem sit per se ens: ergo est objectum adaequatum attributionis ipsius intellectus. Secunda pars etiam prob. intellectus dicitur quasi intus legens, quia non quiescit donec rei intima, ac essentialia praedicata attigerit, quorum interventu perfecta rei cognitio habetur, & propriae passionis de subjecto demonstrantur: ergo quodquid est, seu rei quidditas, & essentia est objectum adaequatum intentionis ipsius intellectus. Sumitur ex D. Thom. 2. 2. q. 8. ar. 1. c. & verit. q. 1. ar. 12. c.

8 Secunda concl. objectum adaequatum extensionis intellectus est ipsum ens universalissimum, prout comprehendit tam substantiam quam accidens; tam creaturas, quam Deum ut cognoscibilem, non modò quoad an est, & ex effectibus, sed etiam quoad quid est, seu quidditative, & clarè, seu intuitive. Ita D. Tho. 1. p. q. 79. a. 3. ubi ait: *Intellectus respicit suum objectum secundum communem rationem entis, eò quòd intellectus possibilis est quo est omnia fieri. Unde secundum nullam differentiam diversificatur intellectus possibilis.* Ipsum communiter sequuntur DD. Prob. objectum adaequatum extensionis est quod ambit omnia, ad quae se potest extendere operatio potentiae: sed ens in tota sua latitudine ambit, & complectitur omnia, quae quoquo modo ab intellectu attingi possunt: ergo est objectum adaequatum. Min. pater: quia nihil est cognoscibile nisi in quantum ens est.

9 Tota difficultas est in explicando quo pacto Deus ut cognoscibilis quidditative, & clarè sub latitudine objecti intellectus contineri valeat. Nam Deus clarè visus, & quidditative cognitus ordinem naturae excedit: ergo etiam excedit objectum connaturale ipsius intellectus, & proprium illius specificativum: sed implicat aliquam potentiam excedere suum proprium objectum, ac specificativum: v. g. potentia viliva non potest elevari ad audientiam sonum, quia est extra sphaeram proprii objec-

specificativi : ergo non videtur posse Deum clarè visum contineri intra latitudinem objecti intellectus creati. Deinde, quia quælibet potentia naturaliter in suum objectum inclinatur : in intellectu autem nulla inclinatio esse potest ad Deum clarè visum ; aliàs cum appetitus naturalis non sit frustra , deberet dari aliquod agens naturale per quod reduci ad actum posset ; ac subinde naturaliter Deum intuitive attingere ac cognoscere valeret. Tandem quia objectum debet esse unius rationis simpliciter , aliàs potentia unitatem , ac specificationem tribuere non posset : Deus autem clarè visus , & creaturae sequuntur esse unius rationis simpliciter .

10 Hæc difficultas reipsum magna , in varios explicandi modos optimos quosque Theologos adduxit , quos refert M. Martinez hic lib. 3. q. 22. §. 4. Quibus omissis ad D. Thomæ explicationem propero , qui de hac re ita loquitur 3. cont. gent. c. 54. *Divina substantia non sic est extra facultatem intellectus creati , quasi aliquid omnino extraneum ab ipso : sicut est sonus à visu , vel substantia immaterialis à sensu (nam ipsa substantia divina est primum intelligibile , & totius intellectualis cognitionis principium) sed est extra facultatem intellectus creati sicut excedens virtutem ejus ; sicut excellentia sensibilia sunt extra facultatem sensuum . Unde Philosophus 2. Metaphys. dicit quòd intellectus noster se habet ad manifestissima naturæ sicut oculus noctuæ ad lucem Solis .*

II Nota pro intelligentia quòd naturalis potentia , ut diximus supra , nominat operationis principiam radicatum in substantialibus rei principiis , quo aliquis est potens ad faciendum , vel patiendum ea , quæ sunt secundum naturam , vel naturæ consentanea . Et quandoquidem causatur ex victoria formæ super materiam , naturalis potentia vocatur ; naturalis quidem , quia in naturalibus principiis radicatur : potentia autem , quia est vigor , & valet formæ super materiam ad agendum ea , quæ sunt secundum naturam sine impedimento . E contra verò naturalis impotentia causatur ex victoria materiæ , & privationis super formam , quam contra-gram impedit dispositio ; ita ut materiam perfectè compre-

hendere & ad se terminare nequeat: & ideo vigor diminuitur ad actiones naturales, facileque patitur, & à contrariis vincitur. Dicitur ergo naturalis impotentia, non quia hujus defectus principium sit: sed quia ipsa contrariis impeditur dispositionibus, ne ad talem vigorem pervenire possit. Vnde naturalis impotentia non est simpliciter activa, & pollens vigore, facileque potestate ad operandum circa propriam materiam, circa quam operari debet: sed potius vincitur & patitur ab ea, habetque quodammodo rationem passivi respectu illius; cujus contrarium in naturali potentia accidit quæ tali virtute seu vigore pollet, qui complet potentiam in ratione potentia naturalis simpliciter. Nam ex S. D. 1. 2. quæst. 55. art. 2. & 3. virtus nominat perfectionem potentia, quia de ratione virtutis est quod ponat potentiam in ultimo quoad actum, quoad potentiam, & quoad modum agendi.

12 Dupliciter ergo objectum potentiam aliquam excedere potest: primo in ratione potentia absolute, & ut nominat operationis principium fundatum in naturalibus principiis rei: alio modo potest eam excedere in ratione virtutis completæ, & potentia vigorosæ, seu excedere vigorem naturalem, & virtutem potentia. Primo modo si contingat excessus, nullatenus remanet habitudo potentia ad operationem circa tale objectum excedens. Sed secundo modo non tollitur penitus habitudo potentia ad operationem; sed tollitur virtus & dispositio per quam ex propriis, & naturalibus in talem operationem actu prodire possit, v. g. potentia hominis absolute potest ad ferendum ducentas libras ponderis; puer nedum decem ferre potest, remanet potentia in eo, non quidem in ratione virtutis, & vigoris naturalis, sed potentia, indisposita tamen. Primus excessus totaliter aufert potentiam, seu negat eam; secundus excessus ponit potentiam; & privat vigorem, seu complementum virtutis, quia ponit eam in ratione potentia naturaliter indisposita.

13 Igitur S. D. valde profunde attingens radicem excessus, quo primum intelligibile excedit intellectum quemlibet creatum, dicit quod est extra facultatem intel-

intellectus creati sicut excedens virtutem eius. Quod hoc pacto explicari potest: intellectus in ratione potentiae intellectivae, & in linea intelligibilitatis est universalis potentia non coarctata in aliquo genere, seu ordine entis creati, scilicet substantiae, vel accidentis cum species, & forma intentionalis, per quam agit, nullatenus coarctata sit, ut diximus supra: respicit ergo omne intelligibile sicut propriam materiam. Contingit autem potentiam naturalem non semper, & universaliter comprehendere materiam, ac terminare perfectè, seu habere victoriam perfectam super illam: ergo & in intellectu bene stat quod in aliquod intelligibile, veluti circa propriam materiam versetur sine comprehensione illius, seu victoria, & plena terminatione; sed potius cum victoria, & excessu materiae super illam: nec totaliter auferetur potentia per illum excessum, sed virtus, & vigor potentiae: unde simpliciter non remanet in ratione potentiae, prout ista dicit potentiam vigorosam; sed remanet in ratione potentiae indispositae, seu naturalis impotentiae. Nec tamen haec indispositio est omnino ab extrinseco & ratione status, sed quodammodo ab intrinseco; quia quilibet intellectus creatus intrinsecè est deficiens respectu primi intelligibilis cum sit actus purus. Vnde per aliquod principium naturale activum hic defectus tolli nequit, sed virtute principij supernaturalis elevantis virtutè ad ultimum complementum, quod suscipere potest, ut primum intelligibile attingat, quod est totius intelligibilitatis fons, & principium.

14 Hujus rei gratia advertite quod indispositio potentiae dupliciter contingere potest: vel ratione status, ut in pueris potentia motiva respectu potentiae virorum, & hoc pacto naturalis impotentia solum extrinsecè, & accidentaliter differt à naturali potentia, unde ex principijs propriis naturalibus potest attingere ad complementum, & virtutem potentiae. Vel est indispositio ab intrinseco ipsius potentiae, vel subjecti illius: & tunc nequit ad complementum ex propriis principijs intrinsecis pervenire; sed ad hoc indiget ut juvetur, & elevetur ab agente superiori, & extrinseco, cui eminenter

inest virtus tollendi indispositionem, & perficiendi potentiam: ut patet in claudio. Haud secus naturalis illa impotentia, seu potentia intellectiva ab intrinseco indisposita ex propriis principiis nequit se ad complementum potentiae, seu vigoris reducere ad primum intelligibile attingendum, sed ad hoc ipsa indiget primo intelligente, in quo est totius cognitionis intelligibilis principium, & virtus vincendi illam indispositionem, elevandique potentiam ad tale complementum, ut respectu primi intelligibilis sit vigorosa.

15 Hinc deducitur quod intra proprium objectum, motivum & specificativum connaturale ipsius intellectus creati Deus ipse non continetur: quia per ipsum objectum specificativum, seu propriam & specificam formam constituitur intellectus complete intelligens, & per modum virtutis vigorosae ad actum intelligendi: unde si Deus clarè visus contineretur intra latitudinem objecti specificativi connaturalis ipsius intellectus, naturaliter posset complementum virtutis accipere ad Deum intuitivè intelligendum, quemadmodum naturaliter efficitur vigorosus ad cognoscendum eum quoad an est. Quia per propriam formam, seu speciem rei intellectus non accipit esse potentiae, sed virtutem completam ad agendum; seu ultimum potentiae. Continetur tamen intra objectum specificativum excedens, quia sic est intra facultatem & virtutem ejus, ut docet D. Thom. 3. cont. gent. cap. 54. vel continetur ut principium totius generis intelligibilitatis. Vide quae diximus tom. 1. in 1. p. q. 12. a. 1. cap. 5. Continetur etiam intra objectum terminativum intellectus creati, quoniam iste omne intelligibile respicit ut terminum suae capacitatis.

16 Resp. itaque ad arg. dist. antec. Deus clarè visus excedit ordinem naturae per modum extranei, & totaliter auferentis capacitatem, & habitudinem potentiae ad ipsum, nego: per modum excellentis intelligibilis relinquentis potentiam intrinsecè indispositam, concedo. Et dist. conseq. non continetur supra proprium objectum specificativo connaturali ipsius, & quatenus hic intellectus est, vel ut est principium quo proprium comple-

plens ipsam potentiam in ratione talis potentiae, per modum virtutis completæ intra propriam speciem, concedo consequ. intra objectum specificativum excedens vel terminans fluxum ipsius potentiae intellectivæ absolutè, nego. Duplicem enim rationem habet objectum motivum; & determinare potentiam tollendo passivatem ejus, reducendoque ad actum: & rationem termini; commune enim est omni objecto quod sit terminus. Secundum primam constituitur in ratione motivi, & specificativi connaturalis tali modo; scilicet per modum formæ intrinsicè perficientis connaturaliter: in ratione autem objecti, & finis terminat fluxum virtutis potentiae, & amplitudinis illius. Et hoc pacto non specificat potentiam in ratione talis potentiae intellectivæ humanæ, vel Angelicæ, licet specificet in ratione potentiae intellectivæ. Quia secundum genus suum est relativa; unde à termino specificatur.

17 Cum autem instatur quod nulla potentia excedere potest suum proprium objectum specificativum dist. sumptum in ratione termini adæquati virtutis ejus, concedo: sumptum in ratione formæ determinantis & limitantis virtutem potentiae secundum se ad talem modum agendi intra sphaeram illius, nego. Proprium autem & connaturale intellectus objectum se habet in ratione limitantis virtutem intellectivam humanam ad talem modum intelligendi. Unde potest potentia intellectiva hoc specificativum connaturale excedere: non autem specificativum adæquatum finiens adæquatè fluxum ejus: quo pacto comprehendit omne intelligibile. Quod competit ei ex eo quod est universalis potentia, & non coarctata ad speciale genus: sicut etiam potentia materiae excedit specificativum proprium, quo ponitur in tali specie v. g. humana; licet non excedat formam in ratione formæ, & actus adæquans habitus finem ejus. Et sic est dispar ratio de visu, nam visus est particularis potentia, & coarctata etiam in ratione potentie, & virtutis, cum sit corporea, ejusque objectum motivum est adæquans totam activitatem ejus: unde elevari non potest ad audiendum. Quia excessus fundatur in privatione, seu negatione potentiae, non verò

est relinquens potentiam sub ratione naturalis impotentiae, seu potentiae indispositae.

18 Resp. ad 2. quod cum omnis appetitus naturalis sequatur aliquam formam, absolute est appetitus naturalis & efficax si consequatur formam completam in ratione virtutis, & potentiae vigorosae: & tunc naturaliter potest consequi illud ad quod inclinatur. Si autem sequatur formam non habentem ultimum complementum virtutis, sed indispositam, erit quidem naturalis inchoate; & radicaliter, quia consequitur rei naturalia principia, sed tamen non erit absolute, & simpliciter naturalis, prout naturale significat principium completum operationum naturalium, sed erit naturalis, id est, secundum naturam, seu naturae consentaneus: & hoc modo dico appetitum ad beatitudinem, seu Deum clarè visum esse naturalem, quia in natura intellectiva radicatur habitudo ad primum intelligens, quod est omnis intellectiois principium; licet non fundetur in potentia intellectiva creata prout habet complementum virtutis propriae. Unde non sequitur hominem, vel Angelum posse naturaliter consequi beatitudinem vigore naturali, sed esse secundum naturam illius quod perficiatur à primo intelligente, ad hoc ut pertingat ad cognoscendum quodquid est ipsius: quia nullo modo posset ad ipsum pervenire, nisi esset quaedam inchoatio in illo. Quam voco appetitum naturalem inchoatum. Sicut nulla virtute, etiam divina, potest visus attingere ad percipiendam formam soni, quia nulla est inchoatio talis formae in potentia visiva, sed excessus fundatur in privatione potentiae. Sed de his fusiùs in tractatu de visione Dei diximus.

19 Resp. ad 3. quod objectum debet esse unum unitate solitudinis, sed non unitate univocationis, seu analogiae formaliter: quia haec unitas est unitas communitatis, & attributionis ad multa, ante quam jam natura secundum se est cognoscibilis, & potest actum intelligendi terminare. Et hoc modo intelligibile est unum, ut diximus supra, & diversificatur, non in ratione intelligibilis, sed penes ea à quibus participatur, quae habent diversum esse.

ARTICULUS SECUNDUS

*Utrum singulare materiale pro hoc statu directè
à nobis cognosci possit .*

20 **D**Uranda in 1. dist. 3. p. 2. q. 5. existimat à phantasmatis intellectum immediatè mo-
veri; ac subinde primò, & per se directè cognosce-
re singularia. Idem docent Gregorius Ariminensis
ibid. d. 2. q. 3. a. 2. Scotus in 4. dist. 45. q. 6. a. 2. P.
Suarez lib. 4. de anim. c. 3. & alii quamplures apud
M. Martinez hic lib. 3. q. 28. §. 1. Attamen intellec-
tum nostrum pro hoc statu non cognoscere singularia
materialia directè, sed per quandam reflexionem do-
cent communiter Thomistæ, & alii non pauci apud
dictum M. Martinez ibid. n. 2. Nec tamen omnes in
modo id explicandi conveniunt. Quidam enim exis-
timant intellectum non cognoscere singularia materia-
lia exercitè sumpta, sed dependenter à cogitativa po-
tentia. Caietanus 1. p. q. 86. a. 1. negat ab solutè in-
tellectu nostro posse effici conceptum proprium rei
singularis, sed ipsum solùm arguitivè singularia cog-
noscere. PP. Complut. hic disp. 18. q. 6. aiunt species
primò causatas ab intellectu agente, nulla alia objecti
representati cognitione præcedente, nullatenus re-
præsentare directè ipsum singulare: species tamen
relictas ex præcedenti intellectione facta per aliam
speciem immediatè representantem aliud objectum,
posse formaliter, & directè esse representativas singu-
larium. Tandem alii arbitrantur nullam prorsus dari
speciem intelligibilem representantem directè ipsum
singulare materiale, attamen intellectum cognoscere
ipsum proprio conceptu, quamvis reflexè. Ita Fer-
rara 3. de anim. q. 13. & 1. cont. gent. c. 65. M. à S.
Thoma hic q. 10. a. 4. & alii quamplures, quos citat
M. Martinez loc. cit. n. 5.

21 Nota quòd singulare dupliciter cognosci possit.
Primò in actu signato, & ut modus ipse singularita-
tis est quidditas quædam. Et in hoc sensu non agita-

tur hæc difficultas : manifestum est enim hoc pacto cognosci posse , quemadmodum & quamlibet aliam quidditatem . Secundò in actu exercito , & prout rem ipsam materialiter afficit , ac individuat . Et de hoc versatur difficultas an directè ab intellectu percipi , & attingi valeat ; ita ut intellectus cognitio in ipsum ceu rem objectam directè feratur .

22 Concl. intellectus pro hoc statu intelligit equidem universalem naturam in singularibus existentem , non tamen directè attingit ipsa singularia , sed indirectè , & ut terminum relictum , seu à quo abstrahit . Ita expressè D. Th. 1. p. q. 14. a. 4. c. ubi ait : *Per intellectum connaturale nobis est cognoscere naturas , quæ quidem non habent esse nisi in materia individuali , non tamen secundum quòd sunt in materia individuali , sed secundum quòd abstrahuntur ab ea per considerationem intellectus* . Prob. in quantum intellectus attingit , & cognoscit aliquod objectum , in quantum informatur specie propria illius objecti , quod est cognitionis principium , quo ipse intellectus fit intelligens in actu , & res intellecta : sed species nequit esse intelligibilis , & informare ipsum intellectum in ordine ad actum intelligendi , qui est spiritualis , & immaterialis , nisi ipsa sit immaterialis , & subinde abstrahens à conditionibus materialibus , & individuantibus naturam : ergo non potest directè representare ipsum singulare exercitum , aliàs non abstraheret ab illo , seu à conditionibus sensibilibus , & individuantibus . Minor prob. tum quia species est principium formale intelligendi , & specificativum intellectiois , per id enim intellectio lapidis differt specie ab intellectioe hominis , quia est diversum principium formale , scilicet diversa forma intelligibilis utriusque : tum etiam quia unumquodque recipitur ad modum recipientis : ergo cum intellectus possibilis sit potentia spiritualis , & nata perfici immaterialiter secundum operationem sibi propriam , necessarium est , ut species intelligibilis perficiens illam , immaterialiter perficiat ; ac per consequens quòd a materia , & conditionibus materialibus abstrahat .

23. Respondet P. Suares ex hac ratione solum posse inferri, speciem, per quam intellectus singularia cognoscit, debere esse spiritualem: cum quo stat quod representare possit rem singularem; quia in specie spirituali corporalia representari possunt: cum Angelus corporalia cognoscat. Contra: esto res materialis possit representari in specie spirituali prout est quodammodo effectus speciei, impossibile tamen est quod materiale, & corporeum, seu sensibile possit directe causare speciem immaterialem, & immaterialiter representantem, esseque principium formale specificativum immaterialis operationis; quia nihil per se, & directe ultra speciem suam agere potest: sed species intelligibilis in cognitione directa debet causari à rebus, & non est aliquo modo causa rerum; quia omnis nostra cognitio pro hoc statu ortum habet à sensibus: ergo impossibile est quod illa species sit spiritualis, & representet directe singulare materiale: quia nequit representare nisi causetur ab eo.

24. Major est D. Th. Quodlib. 7. q. 1. a. 3. ubi ait:
 „ Ut singulare aliquod cognoscatur oportet quod in
 „ potentia cognoscitiva sit similitudo ejus inquantum
 „ particulare est. Unde ut particulare cognoscatur,
 „ oportet quod in cognoscente non solum sit similitudo
 „ formæ, sed aliquantulum materiae. Similitudo autem
 „ rei cognitæ dupliciter est in cognoscente. Uno mo-
 „ do sicut causata à re, sicut in his, quæ cognoscun-
 „ tur per speciem abstractam à rebus. Alio modo sicut
 „ causa rei, ut patet in artifice; qui cognoscit artifi-
 „ ciatum per illam formam, per quam ipsum facit.
 „ Species autem, quæ est in sensu causata à re sensibi-
 „ li, inquantum non est omnino à conditionibus ma-
 „ terialibus depurata, est similitudo formæ secundum
 „ quod est in materia, & ideo per eam cognoscitur
 „ particulare. Sed quia secundum quod in intellectu
 „ nostro recipitur species rei sensibilis, est jam omni-
 „ no à materialibus conditionibus depurata, non po-
 „ test intellectus noster per eam directe particulare
 „ cognoscere; sed per quandam reflexionem intel-
 „ lectus ad potentias sensitivas, à quibus species intel-
 „ „ ligi-

„ ligibiles abstrahuntur . Per formam autem , quæ est
 „ causa rei , hoc modo cognoscitur res , secundam
 „ quod forma illa est causa ejus . Et quia artifex ho-
 „ mo per formam artis non producit materiam , sed
 „ materia præsupposita inducit formam artis : forma
 „ artis , quæ est in mente artificis , non est similitudo
 „ artificiati nisi quoad formam tantum ; unde per eam
 „ non cognoscit artificiatum in particulari , nisi for-
 „ mam artificiati per sensum accipiat . Artifex autem
 „ increatus , scil. Deus non solum producit formam ,
 „ sed etiam materiam . Unde rationes ideales in mente
 „ ipsius existentes non solum sunt efficaces ad cog-
 „ nitionem universalium , sed etiam ad singularia cog-
 „ noscenda a Deo . Sicut autem illæ rationes ideales
 „ effluunt in res producendas in esse suo naturali , in
 „ quo particulariter unumquodque subsistit in forma ,
 „ & materia ; ita procedunt in mentes Angelicas ut
 „ sint in eis principium cognoscendi res secundum to-
 „ tum suum esse in quo subsistunt , & sic per species
 „ influxas ab arte divina Angeli non solum univer-
 „ salia , sed etiam particularia cognoscunt , sicut &
 „ Deus .

25 Ex quibus ratio proposita mirum in modum
 confirmatur : species intelligibilis in intellectu huma-
 no est causata à rebus , & non est causa cognoscendi
 eas nisi quatenus similitudines earum continet , im-
 pressas intellectui ab eis : sed individuum materiale
 & sensibile directè non potest imprimere sui speciem
 immaterialem prout materiale est ; quia causa quali-
 bet debet esse saltem æqualis actualitatis , & nobilita-
 tis cum effectû , & non interior in ratione causæ : er-
 go , ut cognoscatur natura in particulari existens , de-
 bet denudari ab eo quod materiale est , ac sensibile
 per potentiam activam immaterialem , & effici imma-
 terialis , ut in intellectum agere possit : quod si denu-
 datur ; ergo jam in ratione ejus non intelligantur di-
 rectè singularia .

26 Secunda concl. non potest dari conceptus , seu
 verbum in intellectu puro hominis pro hoc statu di-
 rectè representans singulare materiale exercitum ; sed
 fo.

solū in intellectu sensibus immerso, & reflectente ad potentias sensitivas, quæ sibi subserviunt, procedendo ad cognitionem particularis ex aliquo principio universalis particulariter applicato mediis huiusmodi potentiis sensitivis: v. g. per intellectum accipitur quod homo debeat constare his omnibus, carne, ossibus, figura, colore &c. secundum speciem physicam ejus: hæc enim omnia ad speciem physicam ejus pertinent, vel eam consequuntur: ex quo principio universaliter accepto reflectendo super sensitivas potentias, infert quod hic homo, qui constat his carnibus in individuo, ossibus, colore albo &c. & aliis accidentibus, quæ simul collecta, individuant, sit Petrus vel Paulus &c. Directè itaque accipitur per intellectum id quod universale est, sed quia accipitur ut applicata natura per potentias sensitivas ad propria individui, attingitur quoque individuum, indirectè tamen, & ut finiens fluxum naturæ: sicut cum cognoscitur relativum aliquod secundum propriam naturam, & quoad quid est, attingitur etiam correlatum non quoad quid est, sed quoad an est, & ut finiens fluxum relativi ad ipsum.

27 Ratio est: quia verbum intellectus puri, seu ut in intellectu puro habens esse, est magis immateriale, quàm ipsa et species impressa, ut docet S. D. Opusc. 14. & est productum ab ipsa specie seu principio formali in cognitione directâ: ergo si non detur species impressa directè representans singulare, neque verbum, & proprius conceptus; sed solam individuum, & per intellectum immersum ipsis sensibus. Quod autem indirectè possit cognosci, & reflectendo super potentias sensitivas ex eo deducitur, quia intellectus secundum infimum sui est continuatus sensibus, nimirum cogitativæ, & memoriæ, & per hos sensus cæteris, in eosque species quodammodo refluunt: ergo prout sic nil obstat quin ipsam singulare proprio conceptu attingat, indirectè tamen, & quoad an est: sed non directè, & sub propria ratione singularitatis exercitæ quasi quidditative. Quia hoc est proprium sensuum.

28 Objicies 1. non repugnat intellectum pro hoc statu cognoscere singulare materiale, quia singulare est:

cum singularitas intellectioni non obstat: datur enim in intellectu Angeli species directè representans res singulares: neque quia materiale: quia intellectus pro hoc statu non nisi res materiales attingere potest. Secundò quia intellectiva cognitio incipit, ubi sensitiva desinit: ista autem in singulari desinit: ergo intellectiva à singulari incipit. Eò præsertim quia sensus secundùm supremam sui partem cum intellectu continuatur, & est causa superior: infimum autem supremi attingit supremum infimi. Tertio quia cognoscere singularia perfectionis est: cur ergo potentia superiori, cujusmodi est intellectiva, eorum cognitio directà denegabitur? Tandem, quia alioquin non posset intellectus pro hoc statu habere expressam, & distinctam notitiam singularis materialis, quod est absurdum.

29 Resp. ad 1. non repugnare, quia singulare materiale est præcisè, sed quia ut tale non potest pertinere ad causandam speciem immateriali, qualis est species intellectiva, qua pro hoc statu formaliter intellectus redditur actu intelligens. Sed ad hoc indiget natura abstractione à materia singulari, & phantasmatibus, ut termino relicto, ac subinde non directè attacto. Ad illud de intellectu Angeli patet ex his quæ ex S. D. adduximus supra n. 24. Ad 2. resp. quòd cum intellectiva cognitio pro hoc statu ortum habeat à sensibus, intellectus ipse sensibus immixtus incipit à singularibus, tanquam à materia causæ, & termino derelicto, non verò ut à proprio objecto, & cognito proprio primo. Unde non sequitur quòd ipse singularia directè attingat, sed naturam universalem in singularibus existentem. Resp. ad 3. quòd cognoscere singulare per speciem ab eis acceptam non est perfectio potentia intellectiva, sed per speciem, quæ sit principium cognoscendi, & non dependens ab eis, nisi ut à termino cognito, & non principio & causa: quo pacto ab intellectu nostro deberent cognosci si propriè, & directè cognoscerentur. Resp. ad ultimum equidem in hac vita singularium expressam cognitionem haberi, non tamen directè, sed per reflexionem ad potentias sensitivas, ut explicatum est supra.

ARTICULUS TERTIUS

*Utrum possit intellectus plura per modum
plurium intelligere .*

50 **A**ffirmant Scotus in 1. d. 3. q. 6. ejusque Secta-
res: P. Suares lib. 3. de anim. c. 7. alique
non pauci . Tum quia simul videmus albedinem , & ni-
gredinem , diversosque percipimus sonos, disparatè , &
non comparando unum alteri : ergo multò magis intel-
lectus , cum sit universalior potentia , plura per modum
plurium percipere valebit . Ant. prob. quia attentio po-
tentia est divisibilis , saltem quoad virtutem , & nil pro-
hibet quin secundum aliquid ipsius feratur in unum
objectum , & secundum aliquid in alterum . Tum etiam,
quia unum alteri comparando potest intellectus plura
atingere : quod fieri nequit nisi extrema , ut plura , &
diversa attingantur . Nec sufficit unitas ordinis , ut per
modum unius attingi dicantur : quia hoc non esset cog-
noscere plura simul , sed successivè : ut enim affirmat
D. Th. 1. p. q. 12. a. 10. si partes ejusdem totius diver-
sis , ac propriis speciebus intelligantur , non cognos-
cuntur simul ; cum tamen cognoscantur ut ordinatè se
habentes , quia ut partes componentes .

31 Deinde : quia plures species intentionales simul
in aère , ceu medio existunt , & per ipsum ad sensus
transeunt ; plures etiam species simul in memoria intel-
lectiva reservantur : ergo non repugnat intellectum in-
formari etiam pluribus speciebus actu , & simul : quia
sint formæ diversi generis . Nec sufficit , si dixeris infor-
mari tunc eis in fieri , & non in actu completo , & per-
fecto : quia formam informare subjectum , & esse in
actu completo idem sonant . Tandem quia in proposi-
tione negativa v. g. *Homo non est lapis* , sunt plures spe-
cies , scilicet hominis , & lapidis , quæ omnino diver-
sæ sunt ; & nullatenus uniuntur , sed potius abinvicem
dividuntur . Denique simul in intellectu possunt reperi-
ri species diversi ordinis , scilicet una naturalis , & su-
pernaturalis altera : ergo etiam duæ species naturales ,

eiusdemque ordinis simul actu ipsa intellectum poterunt informare.

32 Oppositam sententiam amplectuntur L. Tho. 1. p. q. 85. a. 4. & 1. cont. gent. c. 55. & communiter ejus Discipuli. Dico igitur quòd intellectus ex consequenti, actu plura per modum plurium intelligere potest; non tamen primò, seu per modum primi intellecti. Ratio sumitur ex his, quæ diximus tom. 2. Log. q. 12. a. 2. §. 2. quia nimirum implicat quòd operatio sit una, & indivisibilis nisi objectum, & principium operationis sit unum: quia ex principio, & objecto habet operatio suam unitatem; unde calefactio, & frigidatio specie distinguuntur, quia procedunt a diversis principiis formalibus, & tendunt ad diversa objecta: principium enim calefactionis est calor, objectumque ejus est calidum; frigidationis autem principium formale est frigus, & ejus objectum, seu terminus est frigidum: sed intelligibile primum se habet per modum principii formalis ipsius intellectiois, & objecti: ergo impossibile est quòd simul, & unico actu plura intelligibilia per modum plurium intelligantur.

33 Conf. ex S. D. Quodlib. 7. q. 1. art. 2. intellectus secundum actum est omnino, & perfectè res intellecta in quantum completè informatur specie rei intellectæ, dum eam actu intelligit: ergo intellectum simul plura intelligere primò, idem est atqui unam rem actu simul, & primò esse plures: sed unica res numero nequit esse simul ac primò plura in actu, ut videmus in rebus corporeis, ac materialibus; impossibile enim est quòd aliquid sit simul actu lapis, & ferrum: ergo neque intellectus plura simul intelligere. Nec potest dici quòd intellectus informetur perfectè simul pluribus speciebus intelligibilibus, sicut unum corpus informatur simul figura, & colore: nam figura, & color non sunt formæ unius generis, nec in eodem ordine accipiuntur: quia non ordinantur ad peraciendum in esse unius rationis: sed omnes formæ intelligibiles in quantum hujusmodi sunt unius generis intelligibilis, & in eodem ordine intelligibili se habent ad intellectum, in quantum perficiunt intellectum in hoc quòd est esse
in-

intellectum in actu : sed implicat plures formas ejusdem generis , & diversæ speciei simul esse , vel informare quod idem perfectibile : ergo plures species intelligibiles nequeunt simul completè , & per modum plurium informare : ac subinde non poterit intellectus plura per modum plurium intelligere .

34 Quòd autem consequenter possit plura intelligere , hoc pacto explicat S. D. ibid. *Ex consequenti contingit plura intelligere , inquantum habent ordinem ad unum intelligibile primum : & hoc contingit dupliciter : uno modo ex unitate ejus quo intelligitur ; sicut quando plura intelligibilia per unam speciem intelliguntur : sicut intellectus divinus omnia simul videt per unam essentiam ; & eodem modo intellectus creatus videns essentiam divinam potest omnia simul videre quæ per essentiam divinam videt . Alio modo ex unitate ejus . quod intelligitur , scil. quando plura intelliguntur ut unum , totum enim unum est primò intellectum , & illa plura sunt intellecta ex consequenti in illo & c.*

35 Resp. ad 1. rationem pro opposita sententia adductam , ex D. Th. ibid. quòd neque sensus potest plura actu simul primò sentire , sed ex consequenti , inquantum plura accipiuntur ut unum , quia in una aliqua differentia uniuntur . Si enim ad aliquod ipsorum , ut ad sensibile principale ferretur , non simul sentiretur aliud . Unde cum videmus simul albedinem , & nigredinem , aut plures & diversos percipimus sonos , oportet quòd unum sit ratio attingendi alterum propter unionem in uno subjecto , vel medio . Una differentia ; album enim secundum suam differentiam dicitur nigrum , unde etiam debet attingi nigrum , ut remotio albi : sicut malum per ideam boni attingitur , ut privatio & remotio illius : sed hoc non est cognoscere plura per modum plurium primò , sed unum primò alia ex consequenti . Ad illud autem quod additur , nimirum attentionem potentia divisibilem esse quoad virtutem ; si sumatur potentia formata & ut in actu , negamus : quia sequitur ad unitatem principii formalis ; licet major , vel minor esse possit ex parte cognoscentis , sed nunquam ex parte rei cognitæ , vel intellectæ , quatenus

nus se habet ut objectum, & forma complens perfectè ipsam potentiam.

36 Resp. ad 2. quòd tunc plura attinguntur consequenter, vel præsuppositivè, & unum primo, ut diximus ex S. D. ibid. Respond. ad 3. ex S. D. ibid. ad 4. species sensibiles, quæ sunt in medio deferente, esse ibi per modum dispositionis, & non per modum ultimæ perfectionis, quia sunt ibi sicut in quodam fluxu; unum autem & idem secundum dispositionem, vel in potentia potest simul esse plura. Idem enim aer est simul potentia aqua, & ignis: & possunt etiam dispositiones ad utrumque simul quantum ad aliquid eidem inesse: sicut si aer ex una parte calefieret, & ex alia inspissaretur. Et propter hanc eandem rationem multæ species ut in habitu, seu thesauro possunt esse simul in memoria: quia sunt ibi ut dispositiones; non verò ut actu intellectæ. Ad illud de propositione negativa dico esse plures species præsuppositivè, & consequenter? formaliter verò ac primò esse unam. Quia uniuntur in una differentia intelligibilis, esto entitativè homo, & lapis diversi sint.

37 Ad ultimum resp. M. à S. Thoma hic q. 11. a. 4. species illas diversi ordinis posse esse simul, quia à diversis virtutibus, & principiis formalibus inter se subordinatis procedunt, quod non potest reperiri in pluribus speciebus naturalibus, & ejusdem generis, seu ordinis, quæ specificè differunt. Quemadmodum de sensu communi asserit D. Th. ibid. ad 1. quòd quamvis ipse sit una potentia secundum essentiam, tamen aliquo modo multiplicatur secundum esse, in quantum conjungitur diversis sensibus propriis, sicut unum centrum conjungitur pluribus lineis. Unde immutationes omnium sensibilibus simul terminantur ad sensum communem. Ita similiter in eo casu intellectus diversis principiis conjungitur, & est quodammodo multiplex secundum esse. Quòd autem intelligibilia plura non simul accipiantur actu, esto convenient in una intelligibili ratione, in causa est, quia non sumuntur ut unum numero principium complete formans, ac terminans potentiam præbens unicuique esse operationi in re, & exercitio.

38 Ex his omnibus sequitur 1. quòd intellectus in potentia possit infinita cognoscere, non quidem in actu, sed in potentia, & syncategorematicè: quia intellectus noster nunquam tot intelligit, quin plura attingere valeat; est enim virtus immaterialis, & quodammodo infinita: quia nata est fieri omnia. Attamen intellectus in habitu, vel actu infinita hujusmodi cognoscere nequit quidditative: in actu quidem, quia intellectus noster nequit simul intelligere actu, nisi ea, quæ per unicam speciem attingit; infinitum autem unicam hujusmodi speciem habere nequit: alioquin rationem totius, & perfecti fortiretur: quod falsum est: dicitur enim 3. Physic. infinitum esse, cujus quantitatem accipientibus semper est aliquid extra accipere. In habitu etiam nequit cognosci: quia in nobis habitualis cognitio ex actuali consideratione promanat. Unde Philosophus 3. Phys. t. 35. asserit infinitum esse maximè ignotum.

39 Sequitur 2. quòd intellectus noster contingentia, ut contingentia sunt directè cognoscere nequeat, sed indirectè; directè autem per sensum cognoscuntur: quia contingentia necessario tempori sunt immersa, aliisque conditionibus singularibus, à quibus intellectus abstrahit. Unde 1. Ethic. c. 1. dicit intellectum, sapientiam, & scientiam non esse contingentium, sed necessariorum. At verò si sumantur contingentia prout modum quendam necessitatis fortiuntur, & secundum habitudinem compositionis, & consequentiæ, seu secundum rationes universales ipsorum ab intellectu cognosci possunt. Nam unumquodque est contingens ex parte materiæ, quia contingens est, quod potest esse, & non esse; potentia autem ad materiam pertinet; necessitas verò formæ rationem consequitur: illa enim, quæ ad formam consequuntur, ex necessitate insunt. Materia etiam est individuationis principium; ratio autem formæ sumitur per abstractionem à particulari. Unde si contingentia sumantur secundum rationes eorum universales quendam modum necessitatis habent, & ab intellectu cognosci possunt.

QUÆSTIO ULTIMA

DE APPETITU SENSITIVO, & rationali, seu voluntate.

Consideratis his quæ ad potentiam intellectivam spectant, inquirendum superest de ipsa voluntate, quæ secundum rationem causæ formalis ipso intellectu est posterior.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum appetitus sensitivus realiter distinguatur à rationali, & quotuplex sit?

1 **S**ciendum est ex S.D. 1.p.q. 80.a.1. quòd quamlibet formam prout est quidam actus, & operationis principium, radiusque primi ac divini luminis quidam appetitus, seu inclinatio consequitur. Hoc enim ad divinam pertinet dignitatem, ut omnia moveat, inclinet, & dirigat ipse à nullo alio motus, inclinatus aut directus. Unde, prout forma est rei natura, & primæ naturæ participatio, nata est quendam motum, & inclinationem ad aliquid fortiri: & quanto propius ad Deum accedit, eò perfectius nata est seipsam inclinare, à movere. Natura itaque insensibilis, quæ ob suam materialitatem à Deo remotissima est, inclinationem quidem in finem fortitur, estque in ea inclinationis principium intrinsecum, non tamen est movens sc̄, ac dirigens in finem; sed à generante concedente illis formam consequitur inclinatio determinata, & in finem directa; in quem innato pondere fertur à superiori agente illuc destinata. Naturalis subinde hæc appetitus vocatur: quia omnem cognitionem prævenit rei inclinata, qua possit se in finem dirigere, ac movere. D. Th. q. 22.

2 Natura autem sensitiva, utpote Deo propinquior

in se aliquid inclinans habet, scilicet appetibile apprehensum, quod est ut forma ipsius potentiae cognoscitivae appetentis, sicut intelligibile est forma intelligentis; sed tamen inclinatio ipsa non est in potestate ipsius animalis, quod inclinatur, sed est ex aliunde determinata. Animal enim ad aspectum delectabilis non potest non concupiscere: quia ipsum propriae inclinationi non dominatur, sed magis agitur, quam agat. Huiusmodi enim vis appetitiva sensibilis organo corporeo penitus immersa, & affixa est: ideoque magis movetur, quam se moveat. Sed natura rationalis, quae ad divinam similitudinem maxime accedit, non solum habet inclinationem in aliquid, quemadmodum inanimata: nec huiusmodi inclinationis principium motivum habet cum determinatione, sicut bruta: sed ipsamet inclinatio illius potestati, & dominio subditur, ita ut ad ipsum apprehensum appetibile non inclinetur necessario, sed possit ex seipsa inclinari, & non inclinari. Et iste appetitus elicitus est, utpote cognitivam virtutem sequens, & iudicium rationis. Et de his impraesentiarum est difficultas an sint potentiae inter se realiter distinctae?

3 Prima concl. appetitus sensitivus, seu animalis, & rationalis, seu intellectivus realiter inter se distinguuntur. Ita communiter Philosophi, ac Theologi cum Arist. 3. de anim. D. Thoma ibid. q. 14. & 1. p. q. 80. a. 2. & alibi saepe. Ratio est, quia potentia appetitiva est potentia passiva, quae ab ipso appetibili apprehenso nata est moveri, ceu principio proprio, & formali: sed passiva & mobilia distinguuntur secundum distinctionem activorum, & motorum; omnis enim potentia passiva specificatur per ordinem ad suum activum: ergo, cum sit alterius generis appetibile apprehensum per sensum ab appetibili per intellectum apprehenso, appetitus rationalis, & sensitivus sunt potentiae realiter abinvicem distinctae. Deinde quia appetitus rationalis sensitivum movet, cumque sibi subicit: inter movens autem & mobile realem distinctionem oportet intercedere.

4 Secunda concl. appetitus sensitivus optime dividi-

in irascibilem, & concupiscibilem tanquam in duas potentias realiter distinctas. Est contra Scotum in 3. d. 26. Gabriel ibid. Suarez tr. 3. de anim. lib. 5. c. 7. & alios. Est tamen D. Th. p. p. q. 81. a. 2. D. Alb. M. sum. de hom. tr. 1. q. 65. & 66. & communis inter DD. præsertim Thomistas. Prob. 1. ex S. D. loc. cit. recipere, & agere ad diversas potentias referuntur, ut probatum est supra de intellectu agente, & patiente: sed concupiscibilis est ordinata ad recipiendum, irascibilis verò est ordinata ad agendum: ergo sunt potentia realiter distinctæ. Minor quoad primam partem prob. concupiscibilis, ut docet Avicen. 7. natural. est vis imperans moveri, seu motum, ut consequatur ea, quæ putantur necessaria, vel utilia appetitu delectationis, seu delectabili: ubi nomine motus intelligenda venit immutatio corporis ad susceptionem delectationis, quæ concupiscitur: sed immutari ab objecto per appetitum conjunctionis ad ipsum est proprium potentia passivæ, & recipientis: ergo &c. Quoad 2. p. etiam prob. quia vis irascibilis est vis imperans motum ad repellendum id quod putatur nocivum corrumpens appetitum vincendi: hoc autem sonat potentiam activam.

Circa quam rationem nota, quòd cum vis concupiscibilis sit vis appetitiva, fertur quidem ad objectum extra, ut distinguatur à potentiis cognoscitivis, seu intellectivis, quæ recipiunt in se objectum, & feruntur ad ipsum: unde sub hoc sensu non dicitur passiva, & receptiva, quasi objectum in se recipiens; sed dicitur receptiva, quia appetit aliquid ut recipiatur in ipso animalis sensu, quo immutatur corpus animalis ad susceptionem delectationis; sicut appetit vinum ad gustandum, ad cuius susceptionem cum delectatione immutatur: quod est proprium potentia passivæ. At verò irascibilis contendit ut objectum per aliquam ipsius animalis operationem vincatur: ut quòd percipiatur, aut occidatur inimicus. Hæ enim potentia sunt imperantes motum, unde secundum hoc dicuntur agere, vel pati quòd resistunt, aut vincuntur: quia vinci, & affici ad potentias passivas spectat; vincere autem contrarium, & eis resistere ad activas.

6 Secundo prob. irascibilis, & concupiscibilis diversa objecta formalia respiciant, diversosque actus sortiuntur: sed distinctio potentiarum sumitur penes objecta formalia distincta, actusque adæquatos, diversos: ergo realiter distinguuntur. Prob. maj. concupiscibilis proprius actus est concupiscere, id est, appetere ex vehementia dulcedinis, & quærendo refici in ipso delectabili, fruique illo, unde finis & objectum proprium illius est delectabile primò & per se; quòd autem refugiat tristabile in sensu ex consequenti se habet: sed actus ipsius irascibilis est aggredi cum ira, & animositate ad vincendum nocivum simpliciter, quod scilicet violenter oppugnando lædere nititur; unde proprium ipsius objectum est arduum quod est in victoria nocivorum, & periculorum vitæ: ergo habent objecta formalia distincta, actusque diversos sortiuntur. D. Th. & D. Alb. M. loc. cit.

7 Objicies 1. si bonum arduum apprehensum per sensum requireret potentiam distinctam à concupiscibili, per quam cum vehementia quadam dulcedinis apprehenditur delectabile, etiam bonum arduum apprehensum per intellectum requireret appetitum rationalem distinctum ab eo, quo appetitur bonum in se; ac subinde esset duplex voluntas: sed hoc est falsum: ergo &c. Conf. bonum sensibile arduum supra bonum sensibile delectabile non addit aliquam specialem boni rationem, sed potiùs mali; malum enim est, quòd bonum & conveniens sit impeditum: ergo non requirit potentiam distinctam.

8 Resp. ad arg. disparem esse rationem: quia appetitus rationalis sub universali ratione boni tendit ad suum objectum, nam universalis potentia est, non affixa organo corporeo: unde circa bona particularia minimè diversificatur, quemadmodum neque intellectus circa particularia intelligibilia. At verò appetitus sensitivus est virtus corporea, & particularis affixa organo corporeo, unde circa bona particularia sensibilia diversificatur, prout habet diversam boni sensibilis rationem. Resp. ad conf. bonum arduum non ideo dici objectum ipsius irascibilis, quia ipsa appetit difficul-

tatem, sed quia appetit victoriam nocivi simpliciter, & quod fortiter oppugnat, & destruere conatur. Hoc autem quoddam bonum est.

9 Obiicies 2. eadem potentia respicit contraria; sicut visus album, & nigrum: sed bonum delectabile, & tristabile sunt contraria: ergo ab eadem virtute appetitiva respiciuntur. Si dixeris quod irascibilis non est tristari, sed insurgere contra nocivum, & pugnare: Contra est: quaecunque vis nata est repellere contrarium, contra illud insurgere debet: ergo si concupiscibilis debeat etiam repellere contrarium, necessum est ut contra illud insurgat. Confirm. in rebus naturalibus per eandem vim moventur corpora ad suum locum, & remouent prohibens: v. g. ignis eadem vi nativa caloris prosequitur suum bonum, & destruit frigus, quod sibi contrarium est: ergo &c.

10 Resp. quod bonum delectabile, & tristabile respectu ejusdem sunt contraria, & ad eandem vim spectant; unde prout sunt in sensu, vel sub ratione boni delectabilis, & sensibilis ab eadem virtute concupiscibili attinguntur, scilicet bonum delectabile ut finis, & tristabile prout remouendum, eo quod delectationem sensibilem prohibeat; sicut eadem virtute ignis producit calidum, & remouet frigidum: sed tamen calidum est ut finis, & objectum primo intentum; corruptio autem frigidi ex consequenti, & per accidens se habet. Hoc pacto autem tristabile non respicitur ab irascibili, quia hoc est respici secundum quid: sed irascibilis respicit nocivum, & tristabile simpliciter, violenter oppugnando illud, & resistendo ei ex animositate. Licet enim tristabile in ratione nocivi, & tristabilis non sit appetibile, bene tamen in ratione ardui, & alti animositatem movet, & appetitum; quia victoria ardui proponitur ut excellens bonum, & in altissimo. Ex his patet ad confirm.

11 Obiicies 3. nomine ardui, vel intelligitur nocivum impugnans, vel quod est altum excellentia dignitatis; & altissimum inter bona naturalia? Non primum, quia nocivum non est bonum, neque irasci bonum est, quia est actus circa nocivum. Neque secundum;

dum : quia multa bona naturalia per irascibilem assequimur, quæ tamen non sunt altissima inter bona naturalia. Resp. ex D. Alb. M. quod irascibilis utrumque arduum respicit : sed præcipue arduum in nocivo impugnante : quia hoc arduum est in victoria periculorum vitæ, quæ altissima sunt : & secundum hoc videtur respicere bona altissima in genere bonorum utilium sensibilium . Ardua autem in dignitate non respicit æquè principaliter : & hoc bonum est .

12 Quæres utrum appetitus sensitivus sit respersus in omnibus potentiis , an autem specialia organa fortiantur prout irascibilis, & concupiscibilis ? Resp. quod si sumatur appetitus communiter, & improprie prout dicit qualibet inclinationem ad aliquod conveniens, sic in omnibus viribus sensitivis reperitur : attamen si sumatur proprie, & ut est imperans cum ordinatione ad aliquam speciale rationem boni sensibilis, tunc peculiariora organa in suis speciebus, nimirum irascibili, & concupiscibili sibi vindicat . Probabilius multum cum D. Thom. de motu animal. lib. 7. & 8. censent appetitum sensitivum in ipso corde subjectari tanquam in primo, & intrinseco organo, in animalibus perfectis, & secundum diversas partes illius diversimodè proportionatas in eo esse organa concupiscibilis, & irascibilis . Prob. experientia constat diversis insistentibus in nobis passionibus appetitus sensitivi, statim cor alterari, & concitari : ergo signum est quod appetitus sensitivus ibi resideat, ut in primo sensorio, & organo .

13 Dices : dolor immediate in appetitu sensitivo subjectatur : sed dolor subjectatur in qualibet corporis parte, ubi est sensus tactus : ergo appetitus sensitivus non residet in corde . Resp. quod dolor subjectatur in appetitu sensitivo : unde sicut per totum corpus respersus est appetitus sensitivus communiter dictus, ita & dolor : sed tanquam in primo subjecto, & sensorio est in corde, ubi proprie & principaliter est dolor : nam plaga cordis est omnis tristitia . Vel dicito quod in aliis partibus est, ut in organo secundo . D. Thom. ibid.

14 Quæres 2. quænam ex his potentis appetitivis sensitivis sit nobilior? Resp. M. Bannés 1. p. quaest. 81 art. 2. dub. 2. quòd simpliciter loquendo de his potentiis ex parte objecti, & ut communiter in omni animali perfecto reperiuntur, concupiscibilis est præstantior, quàm irascibilis. Tum quia operatio irascibilis est propter operationem concupiscibilis tanquam propter finem: animalia enim irascuntur, & pugnant propter concupiscibilia. Tum etiam quia operationes irascibilis incipiunt ab operationibus concupiscibilis, & ad ipsas terminantur. Tandem quia concupiscibilis per se, & immediatè respicit ea, quæ sunt conservativa animalis secundum individuum, & speciem: bonum verò quòd respicit irascibilis, non est per se, & immediatè conservativum animalis, sed potius se habet quasi removens prohibentia conservationem illam.

15 At verò si considerentur istæ duæ ut sunt hominis, & non ut sunt tantum animalis, irascibilis supra concupiscibilem excellit. Tum quia nobiliori virtuti nobilior debetur subjectum: fortitudo autem quæ est nobilior virtus quàm temperantia in irascibili residet, temperantia verò in concupiscibili. Tum etiam quia irascibilis magis ad rationem accedit eamque participat, quàm concupiscibilis: sed potentia sensitivæ nobiliores sunt, quò magis ad rationem accedunt: Ergo &c. Prob. maj. tum quia in modo operationis sequitur apprehensionem boni utilis, quæ apprehensio similior est rationi, quæ media in finem ordinat. Tum etiam quia concupiscentia quoad exercitium magis rationem impedit, quàm ira.

ARTICULUS SECUNDUS

De appetitu rationali, seu voluntate, & ipsius objecto.

16 **B**ONUM esse objectum voluntatis, inquantum est appetitus quidam, constans est, cum nullus appetitus sit nisi boni, & convenientis. Appetitus enim

enim nihil aliud est, quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid; sed nihil inclinatur nisi in aliquid simile, & conveniens: cum igitur omnis res in quantum ens, & substantia sit quoddam bonum, necessum est, & omnem rei inclinationem, appetitumve in bonum tendere. Unde Philosophus lib. 1. Ethic. bonum definiens asserit esse id quod omnia appetunt. Et D. Dionys. cap. 4. de Divin. nom. docet malum esse præter voluntatem; neminemque intendentem ad malum operari; sed omnia quæ fiunt gratia alicujus boni esse: quia omnia bonum appetunt. Non tamen quilibet appetitus eodem modo in suum fertur objectum. Appetitus enim merè naturalis, utpote formam in rebus existentem consequens, in bonum quoque prout in rebus existens fertur: appetitus autem cognoscitivus, tam sensitivus, quàm rationalis, formam apprehensam consequitur; capropter in bonum apprehensum fertur; si sit sensitivus, in bonum apprehensum per sensum; si autem rationalis, in bonum apprehensum per intellectum ita ut apprehensum esse sit causa formalis effectiva & ratio cur voluntas feratur in ipsum bonum.

17 Modò est difficultas an apprehensio boni ita sit ratio formalis agendi ipsi appetitui cognoscitivo, præsertim rationali, ut nullatenus per se movere possit voluntatem objectum aliquod, nisi apprehendatur sub ratione boni & convenientis; nec voluntas in illud ferri nisi sub ratione boni, nullatenus autem sub ratione mali. Certum est illud, quod amatur, non semper esse verum bonum, & in rebus existens, sed quandoque apparens bonum, quod secundum se malum est; sed tamen per se an amari possit ut malum, an verò sub ratione boni apparentis duntaxat, est difficultas? Etsi aliqui partem affirmativam tenuerint, ut refert M. à S. Thoma 1. 2. tom. 1. disp. 5. num. 2, at tamen communis omnium fere est opinio voluntatem ita adæquatè pro ratione formali respicere bonum actu profecutorio, ut nullo modo possit ferri in aliquid sub ratione mali. Ita D. Th. 1. 2. q. 8. a. 1.

18 Ratio D. Thomæ est: quia appetitus, ut diximus, est quædam inclinatio appetentis in aliquid; quæ ne ef-

sario fertur in id quod est sibi-conueniens, & simile: quælibet enim res naturaliter refugit id, quod sibi disconueniens est, ac repugnans: sed id, quod ipsi appetitui, & appetenti conueniens est, boni rationem habet; quatenus enim conueniens perficit ipsum: è contra verò malum prout malum sonat in defectum perfectionis: ergo omne quod appetitur, sub ratione boni appeti debet, & nullatenus sub ratione mali; quia nihil appetit deficere, seu imperfectum esse. Nec sufficit dicere objectum appetitus non esse bonum conueniens, sed bonum quod consequitur ens, quod equidem est commune bono, & malo. Nam contra est: quia bonum malo contrariatur, vel includit privationem illius: sed bonum secundum rationem suam est appetibile: definitur enim id quod omnia appetunt: ergo cum malum sub ratione mali destruat rationem boni, etiam rationem appetibilis destruit.

19 Objicies 1. quia eadem potentia est oppositorum: unde asserit D. Thom. 1. 2. quaest. 19. ar. 1. bonum, & malum per se ad voluntatem pertinere: quod fieri nequit, nisi voluntas per se in malum feratur. Secundò quia inimico malum sub ratione mali volumus: tum quia odium inimicitiae amori amicitiae opponitur; sed amor amicitiae bonum amici formaliter respicit: ergo odium formaliter respicit malum. Tum etiam quia odium in hoc distinguitur ab ira, & odio abominatio- nis, quod ira malum alteri velit ratione vindictae, & satisfactionis; abominatio autem sit fuga mali displicentis: at verò odium inimicitiae nec est fuga mali displicentis, nec appetitus vindictae, & satisfactionis; ergo respicit malum sub ratione mali. Tertio quia in hoc distinguitur peccatum ex certa malitia à peccato ex ignorantia, vel passione: quia peccatum malitiae velit malum sub ratione mali, & peccati: peccatum verò ex ignorantia, vel passione sub ratione boni sensibilis. Vnde S. D. 2. 2. quaest. 20. art. 1. ad 1. asserit *peccata, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, ut odium Dei principaliter consistere in averseione à Deo, & ex consequenti in conversione ad bonum commutabile: ergo &c.*

20 Resp. ex S. D. ad 1. bonum, & malum equidem per se ad voluntatem pertinere; sed non eodem modo ad utrumque se habet voluntas: actu enim prosecutivo fertur in bonum, quod est appetere illud; sed fugâ à malo retrahitur, quod est non appetere, sed refugere, & odisse. Resp. ad 2. dist. ant. odium inimicitiae vult malum alteri, sub ratione mali simpliciter, & absolute, nego: in quantum malum alteri illatum apprehenditur ut conveniens inferenti, & appetenti, concedo: unde malum sub ratione boni appetit. Ex quo patet ad 1. probat. nam amor amicitiae vult amico bonum non solum quia sibi bonum est, sed magis quia est bonum etiam amico: sed odium vult malo inimicum illatum, quatenus apprehendit sibi bonum esse quod inimico malum inferatur. Distinguitur tamen hic appetitus ab amore concupiscentiae, quo quis etiam sibi bonum vult: quia amor concupiscentiae bonum appetenti vult ut in eo sistat, tanquam in subjecto: sed cum in odio aliquis bonum sibi vult, importatur ordo ad alterum, nimirum nocumentum proximo illatum, vel inferendum. Ad 2. autem prob. dico odium inimicitiae distingui ab odio abominationis, vel irae: quia in odio inimicitiae quis vult malum alteri, ut bonum sibi; in odio autem abominationis quis non appetit alteri nocumentum, sed simpliciter malum refugit. Ira denique non respicit malum praecise ut nocivum, aut destructivum contrarii, sed ut vindicativum, & satisfactivum, & sic habet speciem iusti seu satisfactivi. Unde sumpta satisfactione ira cessat; odium vero nulla satisfactione quiescit, sed usque ad ultimum destructionem prosequitur; nocumentumque inimici apprehendit sub ratione utilis, & delectabilis: ut subtiliter prosequitur M. à S. Thoma ibid. n. 10.

21 Resp. ad 3. peccatum ex certa malitia, & ex infirmitate non distingui ex ratione objecti, quasi unum respiciat bonum sensibile, aliud vero malum; peccator enim in utroque peccato aliquod malum sub ratione boni apparentis attingit: sed ex prava dispositione peccantis; quatenus scilicet peccans certa malitia ex prava consuetudine, ac dispositione didicit malum facere, & latari in rebus pessimis, ex perverso iudicio quo iudicat

dicat sibi conveniens sic facere, & non sub jure regule, & legi. Quod non contingit in eo, qui peccat ex ignorantia, aut passione. Unde peccata contra Deum respiciunt illam aversionem objective sub ratione alicujus boni apparentis: quemadmodum & illi, qui sibi mortem inferunt, vel odio habent Deum: nam materialiter illi volunt non esse, sed formaliter appetunt aliquid esse, quod apprehendunt, ut bonum sibi, nimirum carere miseria. Et illi qui odio Deum ipsum habent, non odiunt Deum ratione summi boni, sed ratione effectuum: v. g. pœnarum illatarum, quas apprehendunt ut nocivas.

ARTICULUS TERTIUS

De actibus ipsius voluntatis.

22 **C**irca actum voluntatis exurgit commune dubium quomodo à voluntate, & cognitione objecti procedat, an scilicet ab utroque effective; & an primum producat aliquid terminus in voluntate realiter à ipso distinctus? Ad 1. breviter respondetur quod à voluntate producit tanquam ab efficiente quod: ab ipso autem objecto apprehenso tanquam à ratione formali agendi; seu principio formali determinativo ad agendum; patet ex dictis supra lib. 2. Physic. q. 5.

23 Circa 2. expressa est sententia D. Thomæ 1. p. q. 27. quem sequuntur communiter illius Discipuli, & alii Interpretes ibidem; quod quemadmodum ab actione intellectus producit aliquid terminus intrinsecus; scilicet verbum: ita & per actionem voluntatis procedit aliquid terminus intrinsecus per modum operati, & producti ab ipso voluntatis actu. Prob. ex D. Th. 4. cont. gent. c. 15. amatum non solum est in intellectu sed etiam in voluntate: sed in intellectu est mediante verbo, quod est terminus intrinsecus ipsius intellectiois, & est similitudo rei amatae: ergo etiam erit in voluntate medio aliquo termino producto, quo voluntas impellatur, & incli-

netur in rem amatam. Unde hic terminus dicitur impulsus amantis in amatum.

24 Confirm. & explicatur hæc ratio à sapientissimo M. à S. Thoma tom. 2. in p. p. disp. 12. a. 7. n. 8. & sequia videlicet voluntas est potentia, seu facultas tendens per modum ponderis, & inclinationis in objectum appetibile, tanquam in terminum sibi actu convenientem, & proportionatum; sed voluntas ex se, & ex propria natura est indifferens ad omne objectum appetibile, nec magis ponderat de facto in unum, quàm in aliud: ergo ut in actu secundo per amorem tendat, & propendeat in hoc objectum potius quàm in aliud, oportet quòd reddatur determinata, proportionata, & affecta isti objecto, potius quam alteri: ergo debet in se suscipere impressionem huius proportionis, & ponderis ab ipso objecto apprehenso. Itaque discrimen est inter modum, quo intellectum est in intellectu, & appetibile in voluntate, quòd licet utrobique producat aliquis terminus intrinsecus, ratione cuius in actu secundo intellectum fit in intelligente, & appetibile in voluntate: tamen intellectum est in intellectu ut in similitudine formali, & expressa sui: amatum autem est in voluntate mediante proportionem, & coaptationem illa, qua voluntas ipsa in objectum propendet, & ponderat.

25 Unde enim objicitur rem objectam non trahi ad voluntatem, quemadmodum ad intellectum, respondet objectum non trahi ad voluntatem eo pacto, quo ad intellectum, videlicet per similitudinem, & unionem repræsentativam, & intelligibilem: bene tamen per proportionem & coaptationem, qua in actu secundo ipsa voluntas ad id objectum hoc pacto coaptatum, & proportionatum feratur. Et hoc medio quo id præstat, impulsus vocari consuevit. An autem actus voluntatis à termino producto distinguatur realiter difficultas est. Ego dicendum existimo, sicut de actu intellectus respectu verbi: quòd videlicet, si sumatur in ratione volitionis præcisè, & quasi radicaliter; prout nimirum solam habitudinem ad rem volitam explicat, seu actum amoris, tunc realiter distinguitur. At tamen si sumatur formaliter, & completivè in ratione operationis, non nisi

nisi secundum rationem distingui puto, quemadmodum
& dicere ab ipso verbo.

26 Cum bonum, quod est ipsius voluntatis objec-
tum, non solum complectatur finem, sed etiam me-
dia, duplex voluntatis actus distingui solet: nimirum
intentio, quæ finem respicit; & electio quæ circa me-
dia versatur. De quibus oritur difficultas an sint forma-
liter actus voluntatis, vel intellectus? De intentione
communiter affirmant Autores cum D. Thoma 1. 2. q.
18. a. 1. & q. 22. de verit. a. 13. potentia enim & actus
idem objectum fortiri debent; cum potentia medio actu
proprio ad objectum ordinetur: hinc potentia visiva,
& visioni, quæ est actus ejus, idem penitus objectum
assignatur, nimirum color; sed intentio respicit pro
objecto finem, & bonum, quod est etiam voluntatis
objectum: ergo intentio est actus voluntatis, non qui-
dem absolute, sed in ordine ad rationem.

27 Hujus rei gratia notat S. D. ibidem quotiescun-
que agentia inter se ordinata fuerint, id, quod est se-
cundum agens, dupliciter movere, vel agere posse:
primo quidem prout naturæ suæ competit; alio modo
prout naturæ superioris agentis congruit. Impressio enim
superioris agentis in inferiori manet: ac subinde infe-
rior agens non modo actione propria, verum etiam
actione superioris agentis agit: v. g. aqua Maris motu
proprio deorsum fertur, & in centrum gravitat, motu
autem Lunæ fluit, ac refluit, vel alios fortitur motus.
Actio, quæ ex propria natura ipsi competit, absolute
ei attribuitur; sicut aquæ deorsum moveri: illa verò
quæ ipsi ex impressione superioris agentis convenit, non
absolute, sed in ordine ad aliud tribuitur: v. g. fluere,
ac refruere dicitur esse proprius aquæ motus, non qui-
dem prout aqua est, sed ut a Luna moveatur. Proprius,
inquam, non per propriam capacitatem naturalem ad
motum, sed obedientialem.

28 Ratio autem & voluntas sunt quedam potentia
operativa adinvicem ordinata: ita ut absolute prior
sit ratio, quamvis per reflexionem voluntas prior, ac
superior dicatur, quatenus rationem ipsam movet: un-
de voluntas de ratione actum fortitur: alterum ipsi ex
pro.

propria natura competentem, prout videlicet in proprium objectum absolute, nimirum bonum tendit; & huiusmodi actus ei simpliciter tribuitur; ut amare, & velle: quamvis ad istum etiam actum ipse rationis actus presupponatur, quia bonum, non nisi apprehensum per rationem, voluntatem ipsam movet. Alterum vero actum habet, non quidem absolute, & ex propria natura voluntatis, ut quidam appetitus est, sed ut rationalis est, seu secundum id quod in ea ex impressione rationis relinquitur: & hoc pacto intentionis est actus voluntatis. Cum enim proprium intellectus sit ordinare & conferre, quotiescunque in actu voluntatis aliqua collatio, vel ordinatio reperitur, huiusmodi actus voluntati, non quidem absolute, sed per ordinem ad rationem competit: intendere autem nihil aliud est, quam ex eo, quod quis vult, in aliud, seu finem tendere. Intendere itaque à simplici actu volitionis differt, quia volitio, seu velle absolute in finem, seu bonum fertur; sed intendere addit ordinem in finem, prout finis is ipse est, in quem ea ordinantur, quæ ad finem sunt. Cum enim objectum voluntatis, prout à ratione apprehensum, & propositum, ipsam moveat; prout diverse ipsum proponerit, diversimodè voluntas ab eo movebitur. Cum igitur ratio voluntati aliquid, seu absolute bonum proponit, actu absolute volitionis, seu volendi in ipsum fertur, & ut natura quædam particularis in propriam perfectionem inclinatur. Cum autem sibi aliquid sub ratione boni proponit, ad quod alia seu finem ordinantur, tunc in id cum quodam ordine fertur, in ipsoque voluntatis actu quidam ordo invenitur, prout rationi subordinatur, estque appetitus rationalis; unde intendere est actus voluntatis in ordine ad rationem, seu prout est appetitus rationalis. D. Thom. *ibid.*

29 Objicies 1. nullus est actus voluntatis, qui cognitionem non præexigat: ergo nullus actus absolute voluntati competit. Conf. intentionis nomen relationem in finem importat: sed referre aliquid in finem simpliciter ad rationem pertinet: ergo intentio simpliciter

ter est actus rationis, & non voluntatis. Tertio quia eorum, quæ nullo modo sunt unum, idem & communis actus esse nequit: sed voluntas & ratio ad diversa potentiarum genera spectant, scilicet ratio ad intellectivum, voluntas autem ad appetitivum: ergo &c.

30 Resp. ad 1. ex S. D. quod licet omnis actus voluntatis præsupponat cognitionem, seu apprehensionem rationis per modum principii formalis specificativi, non tamen per modum dirigentis formaliter in finem, & collativè; sicut in intentione contingit. Resp. ad 2. quod referre aliquid in finem activè, & directivè formaliter est proprium rationis; sed relatio passiva in finem, quæ est quædam ordinatio potentia ad ipsum dependenter ab aliquo dirigente est ipsius voluntatis, seu intentionis. Resp. ad 3. quod licet intellectus & voluntas non sint unum objective, quoad esse objecti formaliter, quia non respiciunt ens sub eadem formali ratione objectiva: tamen sunt unum ordine, quia rationes illæ in movendo, & dirigendo ordinatæ sunt, ut diximus, quod sufficit.

31 Circa electionis actum eodem modo philosophandum est: nimirum quod sit actus voluntatis in ordine ad rationem, ita tamen ut principaliter & directe sit actus voluntatis, ut docet S. D. loc. cit. Tum quia proprium objectum electionis est illud quod est in finem, quod ad rationem boni utilis pertinet: sed bonum est objectum voluntatis: ergo cum potentia, & actus circa idem objectum versentur, electio erit actus voluntatis. Tum etiam, quia electio est ultima acceptio, qua aliquid accipitur ad prosequendum non accepto alio; eligere enim dicitur quasi unum è multis legere: sed accipere aliquid ad prosequendum ad voluntatem pertinet: ergo &c. Prob. min. quantumcumque ratio unum alteri præferat, nondum tamen præacceptatum est alterum eorum ad operandum, sed potest adhuc voluntas non prosequi; non enim voluntas necessariò sequitur rationis iudicium: ergo ulterius requiritur quod voluntas in alterum eorum magis inclinet præaccipiendo illud ad operandum, & prosequendum.

32 Ratio qua utitur D.Th. nonnihil difficultatis habet : licet enim ratio boni formaliter , & sub ratione appetibilis aut allicientis ad voluntatem pertineat : tamen nonnunquam bonum attingitur sub ratione formali veri , vel ordinabilis , & conferibilis : sub qua ratione ab intellectu attingitur , ut in actu imperii videre est : ergo licet electio circa bonum versetur , tamen quia circa illud versatur cum quadam collatione , & ordinatione , ut diximus ; quia unum alteri confert , præaccipit , ac præoptat , nil obstat quin formaliter sit actus intellectus sicut imperium .

33 Hujus rei gratia sciendum est quod in voluntate ut habet ordinem ad finem per media tres actus reperiuntur consequenter se habentes ; scilicet eligere , consentire , & uti : ut docet D. Tho. 1. 2. q. 17. in corp. Consentire dicitur quasi simul sentire , ut docet S. D. 1. 2. q. 15. a. 1. unde applicationem sensus ad aliquid importat , secundum sui nominis impositionem . Propriè autem dicit applicationem virtutis appetitivæ ad rem inhærendo ei per complacentiam , vel complacendo sibi in ea : unde est quædam sententia , quatenus voluntas amat , quod ex consilio judicatum est esse bonum . Et perinde ad voluntatem hic actus spectat non absolute , sed per ordinem ad rationem . Quæ admodum ratio speculativa post collationem , & discursum de rebus intelligibilibus judicium in conclusione profert , illam ad principia resolvendo , & quandiu non resolvit , manet suspensum : ita ratio practica de agendis judicium profert , & sententiam ; & ista quatenus est ultimus actus , & quasi conclusio , cui inhæret voluntas complacendo , dicitur consensus . Unde est actus voluntatis per ordinem ad rationem superiorem ; cujus est ultimum judicium de rebus agendis . Delectatio autem inducens ad actum est præambula ad consensum , & per se ad judicium rationis inferioris pertinet , licet etiam de ipsa delectatione ratio superior judicare possit : quia quidquid judicio inferioris subicitur , etiam superioris judicio subditur . Hinc est quod consensus brutæ propriè non competit ; quia in eis non est consilium seu judicium de

agendis: nec habent in potestate sua motum appetitivum, ita ut possint applicare ipsum, vel non applicare, sed naturaliter, seu ex instinctu naturæ applicantur, unde potius aguntur, quam agant. D. Th. ib. a. 2. & 3. & q. 74. a. 7.

34 Ex his sequitur primò quòd consensus proprie non est finis, sed eorum quæ sunt ad finem. Consensus enim nominat applicationem appetitivi motus ad aliquid in applicantis potestate præexistens: sed primum quod accipitur est finis per apprehensionem intellectus, deinde appetitus finis, tertio consilium de his, quæ sunt ad finem, deinde appetitus eorum, quæ sunt ad finem: ergo cum consilium non sit nisi de his, quæ sunt ad finem, quia ipse finis naturaliter, & deinde per simplicem volitionem, appetitur, ipse consensus proprie erit eorum, quæ sunt ad finem, in quantum motus appetitivus ad id applicatur, quod judicatum est, determinando consilium. Itaque quemadmodum conclusiones per principia scimus, horum tamen non est scientia, sed intellectus: ita his, quæ sunt ad finem, propter finem consentimus; nec tamen consensus est ipsius finis, sed voluntas, quæ est magis majus. D. Th. loc. cit. a. 3.

Sequitur 2. electionem supra consensum ipsum addere relationem respectu ejus cui agendum præingitur, seu ejus quod non placet, vel minus placet. Unde electio & consensus quodammodo reipsa differunt, & quodammodo non. Si enim inveniatur unum solum quod placeat; consensus, & electio reipsa non differunt, sed ratione tantum, ita ut consensus dicatur prout id in quod consentitur ad agendum placet; electio autem prout his præfertur, quæ non placent. Si verò contingat per consilium plura ad finem ducuntur accipi, quorum, dum quodlibet placet, in quodlibet eorum consentitur; dum tandem unum præ cæteris eligitur, ac præcipitur, tunc electio distinguitur reipsa à consensu, quasi præsuppositivè: nam & in electione illa etiam ratio consensus invenitur, cum placet, & amatur a. operandum illud quod præeligitur, seu præcipitur. D. Th. ibid.

36 Ulus denique importat applicationem rei illius ad operationem aliquam : unde & operatio illa , ad quam rem aliquam applicamus , dicitur usus ejus; sicut equitare dicitur usus equi ; & percutere est usus baculi : voluntati autem primo , & per se competit applicare alias potentias , imò & seipsam ad operationem , & ad suos actus movere : nam in omnibus potentiis ordinatis operativis illa potentia , quæ finem respicit universaliozem , ceteras movet , quæ particulares duntaxat fines respiciunt : v. g. Cœlum , quod ad universalem rerum omnium generabilium , & corruptibilium conservationem , seu finem destinatur , inferiora omnia corpora movet , quorum unumquodque ad conservationem propriæ speciei , vel etiam individui agit : objectum autem materiale voluntatis , quod est bonum universale , est quid universalius in ratione finis cæterarum potentiarum finibus , qui solum sunt particularia quædam bona : eapropter intellectum & ceteras potentias movet in ratione potentiarum quarundem particularium respicientium particularia bona : quia secundum ordinem finium est etiam ordo agentium , cum finis efficientem moveat : v. g. Deus , qui est universalissimus finis , & primus in ordine finium , est etiam primus in ordine efficientium cætera omnia movens : uti etiam primo & principaliter est actus voluntatis tanquam moventis , rationis ut dirigentis : sed aliarum potentiarum tanquam exequentium , quæ comparantur ad voluntatem , à qua applicantur , seu instrumenta ad agens principale .

37 Imperium itaque dicitur actus rationis quo voluntas ordinatur ad istam applicationem ad opus exequendum , seu ad usum . Sciendum est autem quod imperans ordinat eum cui imperat ad agendum dupliciter : primo intimando , vel denuntiando simpliciter , & absolute ; puta cum denuntiat alicui hoc esse faciendum ; v. g. diligendum Deum . Secundo ultra denuntiationem simplicem addendo motionem , seu movendo : puta cum denuntiat per verbum imperativi modi ; fac hoc . Primo modo , prout videlicet imperium dicit simplicem ordinationem , ac denuncia-

tionem, seu intimationem est proprie actus rationis, cujus est ordinare: sed secundo modo est actus rationis praesupponentis actum voluntatis: quia voluntas est primum movens, unde intellectui non competit movere, nisi quatenus agit in virtute voluntatis moventis: quia omne movens secundum movet in virtute primi. Nec enim movet nisi inclinando aliquid ad actum; omnis autem inclinatio est in aliis participative à voluntate in genere cognoscibilium. Unde electione aliter ad voluntatem pertinet, aliter verò iudicium. Nam electio ad voluntatem pertinet sub habitudine ad id, ad quod per se ordinatur; scilicet bonum, quod per se respicitur à voluntate, ut pertinens ad objectum illius: sed imperium solùm praesuppositivè dicit rationem boni, & per extensionem rationis ad voluntatem, & formaliter respicit ipsam ordinationem ac denuntiationem, non quidem praecise, sed in ordine ad opus exequendum: quod habet ex eo quòd agit in exercitio cum subordinatione ad voluntatem.

38 Ex his sequitur quòd usus ab electione distinguitur: quia in usu, & executione oritur nova difficultas indigens nova applicatione, & novo motivo ad exequendum distincto à iudicio, consilio, vel electione qua unum alteri praeratur, vel praecipitur. Etenim multos videmus facillimè iudicare, consiliari, eligere, seu determinare se interius, qui postea in executione deficiunt. D. Petrus eligebat pro Christo vitam profundere: quod se effecturum pollicebatur: & tamen in executione omnino defecit. Etenim eligere est actus merè internus, in quo voluntas secum duntaxat pugnam init, & certat: nec aliud impedimentum experitur, quàm objectum hoc modo propositum alteri praerare, ac praeferre: at verò in executione non modo secum certat, sed etiam cum aliis, tum potentius, tum subjectis, in quo mille difficultates se offerunt; tam in labore potentiarum, & facultatum, quàm in resistentia appetitus, impedimentisque externis.

ARTICULUS QUARTUS

De Libero Voluntatis arbitrio

39 **Q**uidam antiqui Philosophi turpissimè in hac materia erraverunt existimantes omnes actiones causarum Universi, etiam humanarum voluntatum, necessitate quadam fatali evenire, orta ex Cœlorum Siderumque influxu, & mutua causarum inter se colligatione, ac concursu; atque adeo nullum in homine liberum arbitrium ad exercendas operationes suas remanere. Ita sensisse Heraclitum, & Democritum refert Ludovicus Vives lib. 5. de civitate. 1. Quorum errorem postea hæretici plurimi amplexi sunt, ut Simon Magus, Bardesanes, Priscillianus, & omnes illius Sectatores. Manichæi etiam, & alii hæretici, quorum meminit D. Aug. l. de hæres. c. 35. Eundem errorem secutus est Petrus Abaulardus, ut videre est in D. Bern. Serm. 65. & 66. super Cantica. Joan. Wyclef in art. 27. & Lutherus in art. 36. ubi asserit liberum arbitrium in homine esse rem de solo titulo, imò esse figmentum in rebus, & titulum sine re. Calvinus etiam, & Melancton, etsi liberum arbitrium in ordine ad opera exteriora admiserint, cæterum in ordine ad interiora opera, quæ Deus respicit, ipsam omnino denegarunt, asserentes hominem, aut charitatis, aut peccati servum esse. Idem asserunt ejusdem farinae innumeri Hæretici.

40 Attamen homines in multis actibus suis necessitate non agi, sed ex voluntate sua libera duci, liberaque pollere agendi facultate, & arbitrio adstruit fides, diffiniunt Concilia, asserunt Patres, & conamuniter Theologi ac Philosophi. Et quidem hoc multis Sacræ Paginæ testimoniis probari solet, quæ disertè ponderat M. Bannes l. p. q. 83. a. 1. sub. 1. unum aut alterum nobis sufficiat impræsentiarum adducere. Primum igitur sit illud 2. Reg. c. 28. ubi dictum est David Regi: *Trium tibi datur optio, elige quod vis.* Quid autem est facultas eligendi quæ volumus, nisi

liberum arbitrium? Unde ipso utitur ad probandam arbitrii libertatem D. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum c. 52. Secundum sit illud Isaïæ c. 1. *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis*. Quo testimonio necessitatem fati nervosè impugnat D. Chrysof. hom. 2. de provident. Hoc ipsum definit S. Concil. Trident. sess. 6. c. 5. ubi habetur: *Si quis dixerit hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, aut extinctum esse, aut rem esse de solo titulo, aut titulum sine re, anathema sit*. Et in Concil. Arausicano cap. 8. & 13. diffinitur liberum arbitrium post Adæ peccatum infirmatum esse, non tamen totaliter extinctum.

41 Quoad SS. PP. spectat, idem ab exordio nascentis Ecclesiæ docuerunt. Nam D. Petrus Apost. referente D. Clemente lib. 3. recog. cum Simone Mago de libero arbitrio disputavit. Et imprimis liberum arbitrium hoc pacto definit: libertas arbitrii est sensus animæ habens virtutem ad illos actus, ad quos voluerit inclinare. Deinde ratione duplici adversus illum usus est. Prima est: si nihil est in nostra potestate, frustra quarimus aliquid à Deo, cum non sit in potestate quærentium invenire. Secunda vero est: quo pacto Deus judicat rectum illum veritatem unumquemque pro actibus suis, si non est in eorum potestate, ut agant? Idem docuerunt D. Clemens epist. 2. ad Jacobum. Tertullian. lib. 2. contra Marcionem. Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromat. Lactantius lib. 2. Divin. Institut. c. 9. Origenes lib. 1. de principiis; ubi hanc assertionem de libertate arbitrii inter quasdam assertiones Ecclesiasticas statuit, quas dicit pro certo esse habendas. D. Basil. ferm. de libero arbitrio. D. Amros. lib. 1. de vocat. gentium c. 1. 2. & 3. D. Augustinus, D. Hieronymus, & D. Chrysof. innumeris pene in locis. D. Gregorius lib. 16. Moral. c. 12. D. Bernardus, & D. Anselm. libr. de libero arbitrio, & communiter Patres. D. Thom. q. 24. de verit. & communiter Theologi, ac Philosophi.

42 Id etiam experientia, & ratio naturalis demonstrant: experimur enim evidenter situm esse in nostra po-

potestate aliquid eligere, vel omittere, & ad hoc ratione, discursu, & consultatione utimur, ut in unam partem potius quam in alteram inclinemus, ac deflectamus: est ergo electio in nostro arbitrio sita, alioquin, ut egregie dixit S. Damascenus lib. 2. de fide Orthod. c. 25. nobis superflue deliberandi vis, ac consulendi facultas concessa fuisset. Huc usitatus operandi modus accedit, & regerendi humanas actiones legibus, consiliis, preceptis, per exhortationes, ac reprehensiones, ostensionem premiorum, & poenarum comminationem, quæ omnia supervacanea essent, si homo necessitate naturæ in operando ferretur, & non sua sponte, & libera facultate ageret. Hanc rationem insinuavit D. Th. 1. p. q. 83. art. 1. Et profecto hoc quam maxime hominis dignitatem commendat, ut sua sponte in ea feratur, quæ sibi convenientia iudicat, & non instinctu naturæ in illa more brutorum ducatur, ac moveatur, Ut recte adnotavit D. Cyrill. lib. 8. & 3. cont. Julianum, Mittimus alias rationes, & argumenta contraria ex sacra Scripturæ testimoniis desumpta, quia hoc Theologici potius est negotii. Vide M. Bannes loc. cit. Albertum Pigium per 10. lib. Driedonem lib. de gratia, & libero arbitrio tr. 1. Decanum Lovaniensem art. 7. contra Lutheranos. M. Sorro lib. 1. de nat. & grat. Bellarminum lib. 3. de grat. & lib. arb. & alios Theologos horum temporum.

43 Sit-ne liberum arbitrium potentia aliqua, vel habitus: distincta-ne à voluntate, vel eadem realiter cum illa; & an sit potentia activa, vel passiva, in dubium vertitur. Circa quod D. Thomas in 1. d. 25. q. unica a. 1. quorundam sententiam refert asserentium liberum arbitrium non esse potentiam, sed habitum; qui tamen ab ipsa potentia realiter indistinctus est; estque habitus quædam, seu facultas potentia ad ipsos actus liberos producendos: unde liberum arbitrium arbitrati sunt facultatem voluntatis dici; id est, facilitatem quandam illarum potentiarum ad liberos suos actus exercendos,

44 Quam opinionem egregie confutat S. D. duplici ratione: quarum prima est; naturam esse homini quod

libero arbitrio polleat, cum naturaliter agat ex consilio & electione, sitque dominus suus actus, ita ut sit in eius potestate agere, vel non agere, ut docet Philosophus lib. 3. & 6. Ethic. si ergo liberum arbitrium sit habitus, reipsa naturalis habitus erit: sed nullus habitus naturalis nobis inest ad ea, quæ libero subiunguntur arbitrio: ergo nequit esse habitus. *Præb. min. ad ea,* quorum naturales habitus nobis insunt, naturaliter inclinamur; v. g. ad primorum principiorum assensum: sed ea, ad quæ naturaliter ferimur, & inclinamur, libero arbitrio non subiunguntur; sicut de appetitu beatitudinis manifestum est: ergo nullus habitus naturalis nobis inest ad ea quæ libero arbitrio subjacent.

45 Secunda ratio est: habitus dicuntur, secundum quos ad passiones, vel ad actus, bene vel malè nos habemus; ut dicitur 2. Ethic. cap. 6. v. g. per temperantiam nos bene ad concupiscentias habemus; per intemperantiam autem malè: per scientiam etiam nos ad actus intellectus bene habemus, dum verum cognoscimus: per habitum autem ipsi contrarium malè: sed liberum arbitrium indifferenter ad bene, vel malè eligendum se habet: ergo liberum arbitrium non est habitus. Confirm. inter habitum, & potentiam hoc discrimen intercedere videtur, quod potentia ad opposita se habens, per habitum ipsum ad unum determinatur: sed liberum arbitrium nominat aliquid ad opposita se habens: ergo liberum arbitrium non est habitus.

46 Relinquitur ergo quod liberum arbitrium sit potentia: nam secundum Philosophum 2. Ethic. in anima tria duntaxat reperiuntur; potentia, habitus, & passio: sed liberum arbitrium non est habitus, ut diximus, nec passio, cum sit in superiori parte animæ; passio autem, & passibilis qualitas circa partem animæ sensitivam versantur ergo erit potentia. Nam esto liberum arbitrium secundum id, a quo nomen impositum est, seu propriam vocabuli significationem, actum nominet, tamen communi usu sequendi accommodatum est ac derivatum ad designandum huiusmodi actus principium; nimirum vim, seu facultatem, aut potentiam, qua quis libere iudicat. Unde, & quando ip-

se homo actu nihil liberè judicat, aut eligit, etiamnum libero potitur arbitrio; nec per cessationem ab actu ipsum deperdit: non ergo consistit in actu, sed in principio talis actus. Deinde quia si arbitrij libertas in aliquo actu consistere dicatur, vel ille hujusmodi actus erit a potentia libera elicitus, vel non? Si primum dicatur, jam ~~de ipso~~ fatendum est liberam aliquam potentiam antecedere hujusmodi actum, ut sit ejus principium. Si secundum dicatur; ille actus non liber, sed necessarius erit; unde in eo libertas arbitrij minimè consistere poterit. Ex D. Th. 1. p. q. 83. a. 2. & q. 14. de verit. a. 4.

47 Explicandum ergo superest quænam potentia illa sit? Supponendum est tanquam certum liberum arbitrium, seu principium proximum actionis liberæ esse potentiam aliquam substantiæ spiritualis, quatenus spiritualis, seu intellectualis est. Quia res non habet dominium sui actus, nisi quatenus intellectualis est: ergo non pollet hoc dominio nisi per facultatem pertinentem ad gradum intellectualem, qui per se, & secundum se immaterialis est. Unde potentiæ illæ, & facultates, quæ non competunt animæ ut intellectualis est, sed ut sensitiva, vel vegetativa, nec simpliciter sunt immateriales, profecto non sunt formaliter immediatum principium actus liberi; nec in eis libera facultas, seu liberum arbitrium constitui potest. Esto illorum actus quodammodo liberi sint, prout istæ potentiæ a potentia superiori & libera ad agendum moventur, & applicantur.

48 Cujus rei gratia animadvertendum est dupliciter aliquam actionem liberam denominari posse; scilicet ut actum elicitum, seu proximum in ordine ad principium hujusmodi actus effectivum; quo pacto volitio libera dicitur: vel ut actum imperatum, seu remotè in ordine ad potentiam moventem, & applicantem inferiores potentias ad operandum, quomodo deambulare inderum dicitur. Quia si actus à voluntate imperatus, seu potentia liberè movente, & applicante potentiam deambulatoriam ad actum suum. Cum ergo agimus de principio proximo actionis liberæ, intelligendum

gendum venit de actione propriè, & simpliciter libera, in ordine ad suum formale, & immediatum principium; quo pacto dicimus oportere quòd hujusmodi principium sit potentia intellectualis, & non materialis aut sensitiva. Esto in his potentiis quodammodo, & secundum quandam imperfectam libertatis rationem, liberum arbitrium inveniri dicatur; prout quodammodo attingunt ad superiores potentias intellectuales, supremum enim infimi attingit infimum supremi; quemadmodum & in brutis reperiri posse alibi ostendimus ex S. D. q. 24. de verit. a. 2.

49 Supposito igitur, quòd liberum arbitrium non nisi potentia intellectualis esse possit, oritur difficultas an sit ipsamet potentia volitiva, vel intellectiva, vel tertia potentia ab illis realiter distincta? D. Thom. loc. cit. art. 6. cap. suppresso nomine quorundam sententiam refert, qui existimaverunt liberum arbitrium esse tertiam potentiam ab intellectu seu ratione, & voluntate distinctam. Hæc sententia D. Alb. M. placuisse videtur sum. de hom. tr. 1. q. 68. a. 2. & in 2. d. 24. a. 5. Alensi 2. p. q. 72. m. 2. a. 1. §. 3. & aliis quibusdam Antiquis. Ratio est: quia potentia per actus suos distinguuntur: sed actus liberi arbitrij est distinctus ab actu rationis, & simplicis voluntatis: ergo etiam specialis potentia à ratione & voluntate distincta constitui debet, quæ sita sit in contactu rationis judicantis, & voluntatis completè volentis. Min. prob. actus liberi arbitrij, ex D. Augustino, est electio, seu eligere, quod simpliciter non est volitio, vel cognitio sola; sed aliquid ab utroque distinctum, aliquid tamen de utroque participans: nam eligere propriè est ex duobus propositis unum altero præoptare: præponere ipsius rationis est, præoptare autem ad voluntatem spectat.

50 Cujus rei gratia notat idem D. Alb. M. loc. cit. in opere animæ rationalis quatuor sibi invicem succedere. Quorum primum est actus rationis, qui considerando appetibilia ipsi animæ proponit, acque discernit quid appetendum, fugiendum-ve. Secundum est actus voluntatis in alterum appetibilem inclinantis, ac

propendentis, seu consentientis. Tertium est actus quo eligit, unumque præ alio præoptat. Quartum est perfecta voluntas, qua ad consecutionem ipsius appetibilis decreti per rationem, per voluntatem præoptatam, & per liberum arbitrium electi movet. Quia verò de appetitibus arbitrari rationis est, libertas autem volendi, vel non volendi ipsius voluntatis est, liberum arbitrium utrumque sequitur, unum præ alio eligendo.

51 Attamen liberum arbitrium non esse specialem potentiam à ratione, & voluntate realiter distinctam, docet D. Thom. loc. cit. ex q. 24. de verit. & 1. p. q. 83. a. 4. sed esse ipsammet potentiam volitivam, seu voluntatem, prout rationalis est. Sumitur ex D. August. seu potius Gennadio lib. de Ecclesiast. dogm. c. 20. asserente libertatem arbitrij esse ipsam rationalem voluntatem. Idem docent D. Damasc. lib. 3. cap. 14. D. Chrysof. homil. de verb. Isaia c. 1. quos sequuntur communiter Theologi, ac Philosophi. Probaturque 1. ex Philosopho lib. 3. Ethic. dicente quòd electio est appetitus præconsiliati: sed electio est actus liberi arbitrij: ergo liberum arbitrium est potentia appetitiva: sed non est appetitus inferior, qui dividitur per irascibilem, & concupiscibilem: alioquin bruta libero prædita essent arbitrio, cum in eis hujusmodi appetitus reperiantur: ergo est appetitus superior, qui est ipsa rationalis voluntas.

52 Prob. 2. ratione D. Thomæ 1. p. q. 83. art. 4. sicut ex parte intellectus se habent intellectus, & ratio: ita ex parte appetitus se habent voluntas, & liberum arbitrium, quod nihil aliud est quam vis electiva; sed ejusdem potentia est ratiocinari & intelligere, sicut ejusdem virtutis est quiescere, & moveri: ergo etiam ad eandem spectabit potentiam velle, & eligere: at perinde idem realiter erunt voluntas, ac liberum arbitrium. Maj. latè explicata innotet supra.

53 Vnde ad rationem dubitandi respond. ex D. Th. ibid. ad 2. quòd electio, seu eligere equidem est actus à simplici volitione distinctus, ad eandem tamen potentiam pertinens. Nam simplex volitio tantummodo

est de fine, qui propter se appetitur; eligere vero est propter alterum consequendum: ejusdem autem potentiae est tendere ad finem, & ad ea, quae sunt ad finem, suntque isti actus quodammodo inter se subordinati.

54 Objicies praeterea D. Clement. lib. 3. recognit. asserentem, liberum arbitrium esse sensum animae: sed sensus est res à voluntate distincta: ergo &c. Deinde D. Thom. 2. cont. gent. cap. 48. docet quod habere liberum arbitrium est habere liberum iudicium: sed habere iudicium ad partem cognoscitivam spectat: ergo liberum arbitrium est res à voluntate distincta. Tandem quia D. Damasc. lib. 2. de fide Orthod. c. 12. inter Thelism, & Bulisim realiter distinguit: sed Thelism est simplex voluntas; Bulisim autem est voluntas, quae est circa aliquid per comparisonem ad alterum, quod propriè libero arbitrio competit; ergo liberum arbitrium est alia potentia à voluntate.

55 Resp. ad 1. ibi sensum largè sumi pro ipso appetitu. Nam, ut docet D. Th. 1. 2. q. 15. a. 1. sensus aliquando pro ipso appetitu usurpatur; unde aliquis actus voluntatis desumitur, qui dicitur consensus. Ita sumitur Genes. c. 8. ubi dicitur quod sensus & cogitatio humani cordis sunt prona ad malum ab adolescentia sua. Quem locum Interpretes communiter exponunt de appetitu hominis inordinato. Ad 2. respondet Ferrara loc. cit. in libero arbitrio duo esse, & quod sit iudicium, & quod sit liberum. Primum ad intellectum pertinet, secundum autem ad voluntatem spectat. Nam ex libertate voluntatis libertas in iudicium intellectus, quemadmodum, & aliarum potentiarum operationes derivatur. Resp. 2. cum M. Bannes liberum iudicium ibi non accipi pro actu intellectus iudicantis, sed potius pro electione voluntatis acceptantis, & eligentis illud medium, quod per consilium, & iudicium rationis propositum est tanquam conveniens. Sumiturque hæc solutio ex D. Thoma dicta q. 83. a. 2. ad 1. ubi ait: quod iudicium est quasi conclusio, & determinatio consilii. Determinatur autem consilium, primò quidem per sententiam rationis, &

secun-

Secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus lib. 3. Ethic. c. 3. dicit quòd ex consiliatis iudicantes, desideramus secundum consilium. Resp. ad 3. ex eodem S. D. Thelism à Bulisi distingui; non quidem ob diversitatem potentiarum, sed actuum.

56 Huiusmodi potentia activa est, cum sit potestas quaedam agendi, & non agendi; vel oppositum agendi. Vnde D. Aug. lib. contra Adimant. Manic. c. 26. ait: In voluntatis potestate positum est ita mutari, ut bonum possit operari. Et Methodius lib. de libero arbit. per hoc libertatem declarat quòd homini data est potestas faciendi, quæ velit. Ac denique Concilium Tridentinum sess. 6. c. 4. & can. 4. & 5. ut nostra voluntatis libertatem tueatur; docet eam in suis actibus non merè passivè se habere, sed activè illos operari; insinuans usum libertatis in actione consistere; facultatem autem libertatis in potentia aliqua, quatenus activa est. Probaturne ratione: quia passio ut passio patienti ut sic libera esse nequit, sed quatenus actio, à qua ipsa provenit, illi est libera; cum actio in passio passionem inferat: ergo libertas formaliter non est in potentia ut patiente, sed ut agente. Cætera, quæ ad libertatem pertinent in Metaphysica explicabimus.

ARTICULUS QUINTUS

Vtrum voluntas sit nobilior potentia quàm intellectus.

57 Sententiam affirmativam tuerentur Scotus in 4. dist. 49. q. 4. & omnes illius Discipuli. D. Bonaventura, ibid. Ockham, Gabriel, Argent. Aureolus, Alensis 3. p. q. 80. & alii quamplures. Negativam autem defendunt D. Th. 1. 2. q. 82. a. 3. & communiter omnes illius Discipuli. Cum quibus sentiant Durandus Vasquez, Suarez, Ruvius, Conimbricenses, & alii quamplures. Vtramque opinionem probabilem reputant Major in 4. d. 49. Navarrus in Manuali præclud. 3. & alii nonnulli.

58 Notandum est ex S. D. q. 22. de verit. a. 11. &

1. p. q. 82. a. 3. aliquid posse alio dici eminentius sive nobilius dupliciter, nimirum simpliciter & secundum quid. Nobilitas simpliciter attenditur penes ea, quæ rebus essentialiter & absolute conveniunt, v. g. homo simpliciter & absolute leone nobilior est, quoniam essentialem differentiam nobiliorem habet, scilicet esse rationale, quod nobilius est irrationali. Illud vero est nobilius secundum quid, quod est nobilius & eminentius penes aliquid accidentaliter sibi conveniens, vel per habitudinem ad alterum; v. g. leo dicitur nobilior leone secundum fortitudinem, & ideo secundum quid; quoniam fortitudo est differentia quadam accidentaliter utrique conveniens. Differentia autem essentialis ac simpliciter potentiarum sumitur penes habitudinem ab objecta formaliter sumpta, seu penes rationes formales objectivas earum. Vnde illa potentia est nobilior simpliciter, quæ habet nobilius objectum formaliter, sive nobiliorem rationem formalem objectivam. Differentia autem secundum quid potentiarum desumitur penes ea, in quibus ratio formalis objecti reperitur; v. g. auditus est secundum quid nobilior visu, in quantum sonus reperitur in re nobiliori, quam color, quamvis color sit nobilior ac simplicior sono; & visus albi secundum quid est nobilior visione nigri, quoniam ratio formalis objectiva visus, nimirum colorum reperitur in re nobiliori, scilicet albo, quod nobilius est nigro.

59 Notandum est ex eodem S. D. ibid, comparationem voluntatis ad intellectum dupliciter considerari seu accipi posse. Primo absolute & in universali, sive secundum rationes formales objectivas eorum absolute sumptas, quatenus natae sunt ipsam potentiam tali modo perficere; v. g. comparando verum ad bonum absolute sumptum, quatenus intellectus natus est per se à vero seu propria forma & actu, seu proprio motivo, voluntas vero à bono. Secundo per ordinem ad res, in quibus reperitur ratio boni atque veri. Quæ quidem sunt in duplici differentia: aliæ enim sunt res naturales ac sensibiles, quæ sunt inferiores tam intellectui, quam voluntate: quæ sunt quid immateriale ac

Spirituale; unde nobiliori modo habent res esse in intellectu quàm in se: quoniam in intellectu habent esse immaterialiter; in se verò habent esse materialiter: habere autem esse immaterialiter nobilius est, quàm habere esse materialiter, ut patet. Aliæ verò sunt res divinæ, ut Deus, quæ sunt Anima superiores: & istæ nobilius habent esse in se, quàm in intellectu, quemadmodum notavit idem S. D. explicans illa Apostoli verba 1. ad Corinth. c. 2. *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus his, qui diligunt illum.* Ait enim: *Res sunt in intellectu secundum modum ejus: res igitur inferiores sunt in intellectu altiori modo, quàm in seipsis. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo in cor ascendunt.* Unde dicitur *Isaiæ 5. Non erunt in memoria priora nec ascendent super cor.* Illa verò quæ sunt intellectu superiora, altiori modo sunt in seipsis, quàm in intellectu. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo descendunt. *Jacobi 1. Omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. Quia igitur illius gloriæ notitia non accipitur à sensibilibus, sed ex revelatione divina, ideo signatè dicit, Nec in cor hominis ascendit.*

60 Conclusio: absolute & simpliciter loquendo intellectus, in ratione potentiae agentis per apprehensionem objecti, est nobilior quàm voluntas, licet voluntas secundum quid, & ex parte rerum, in quibus reperitur ratio objectiva utriusque, & circa quas versantur, nobilior sit voluntas quàm intellectus, cum versantur circa res illis superiores, nimirum divinas; non verò si versantur circa res sensibiles, ac inferiores illis. Ita D. Th. 1. p. q. 82. a. 3. & q. 20. de verit. a. 3. & prob. ex eodem: verum, quod est objectum ipsius intellectus, est multò præstantius in ratione objecti, quàm bonum, quod est voluntatis objectum, sed excellentia & perfectio potentiae attenditur per se objectum, id est rationem formalem objecti, à qua suam speciem sumit: ergo intellectus simpliciter est nobilior potentia, quàm voluntas. Min. patet: quia perfectio, & nobilitas cujuslibet rei, sequitur ad propriam formam

mam per quam constituitur in esse, nobilioremque actum essendi, seu differentiam sortitur: unumquodque enim intantum est perfectum, inquantum est actu; est autem actu per propriam formam, quæ præbet ei speciem. Maj. vero prob. in potentiis cognoscitivis nobilitas objecti desumitur penes majorem immaterialitatem, ac spiritualitatem; sed verum est ex se immaterialius, ac spiritualius objectivè, quam bonum: ergo simpliciter habet nobiliorem objecti rationem.

61. Maj. prob. potentiæ cognoscitivæ non perficiuntur à suis objectis secundum esse materiale, & reale; sed intentionaliter ac spiritualiter; non enim lapis secundum se est perfectio intellectus, sed species immaterialis, ac intentionalis ipsius; nec enim lapis secundum suum esse reale recipitur in aliqua potentia cognoscitiva; ac subinde non potest eam perficere per modum formæ actuantis, ac speciem præbentis. Min. etiam prob. verum in ratione motivi, ac determinativi ipsius intellectus solam quidditatem importat, ac rationem ipsius rei abstrahendo ab omni ratione particulari, sive existentia rei: bonum autem in ratione motivi ipsius voluntatis apprehenditur ut existens in rebus, vel ut potens existere: unde solet dici quod bonum est in rebus existens, verum autem in intellectu: quod debet intelligi de ratione formali objectiva veri, & boni, cum verum secundum esse, & transcendentaliter non minus sit in rebus ipsis, quam bonum; sed quidditas & ratio rei habet majorem immaterialitatis, ac spiritualitatis modum, rationemve, quam prout existit in re, cum sub hac ratione sit in ipsis rationibus particularibus immerfa, quæ sunt ut materiales respectu formalis quidditatis, & essentiae rei; ergo verum est immaterialius, quam bonum in ratione perficiendi, & movendi objectivè: ac per consequens nobiliori modo perficit, quam bonum. Hinc est quod D. Th. asserat beatitudinem formaliter in operatione potentiæ intellectivæ consistere, quia est operatio nobilioris potentiæ simpliciter.

62. Respondet Mastrius, improprie falsum esse quod verum sit abstractius & simplicius bono: quoniam ambo.

bo sequuntur ens in eadem abstractione . Deinde etiam falsum esse voluntatem ferri non posse in objectum à singularitate & existentia præcisum , sicut fertur intellectus : nam & ipsa comparatur ad bonum in communi velut ad objectum ; & etiam ad bonum impossibile quantum ad simplicem affectum . Falsum tandem esse ait , quòd objectum abstractius & simplicius sit perfectius : quia quidditas cum existentia utique perfectior est , quàm ab ea præcisa, nedum in esse rei, sed etiam in esse objecti ; nam hac de causa objectum cognitionis intuitivæ , quod est natura & quidditas ut existens , perfectius censetur , quàm objectum abstractivæ , quod est simplex quidditas & natura , ab existentia præcisa : neque ex alio capite notitia intuitivæ abstractivæ præferitur .

63 Sed profecto hæc solutio nullatenus vim præfationis enervat : etenim nobilitas potentie simpliciter & absolute desumi non debet per ordinem ad ea, in quibus ratio formalis sui objecti reperitur , sed penes ipsas rationes formales objectivas , à quibus potentie specificantur , & abinvicem essentialiter distinguuntur : sed esto res, in quibus reperitur ratio objectiva boni exercite , sint nobiliores , quàm res, in quibus reperitur ratio veri . tamen absolute & secundum suas rationes objectivas ratio veri, ut est perfectiva tali modo ipsius intellectus , est nobilior ratione boni , ad quam voluntas ipsa fertur : ergo simpliciter & absolute , & secundum comparisonem ad suam rationem formalem objectivam , à qua essentialiter specificatur , nobilior est intellectus , quàm voluntas, licet ista quoad res, in quibus talis ratio objectiva reperitur, sit nobilior , ac perinde secundum quid . Major patet ex dictis , nam visus est nobilior quàm auditus , quia color lucidus est nobilior sono , secundum rationem objectivam & modum imputandi potentiam spiritualiter , & tamen contingit sonum reperiri aliquando in re nobiliori quàm colorem , ut puta si quis audiat vocem hominis , & videat colorem lapidis : & cum quis videt albedinem hominis , & nigredinem corvi , nobilior est visio albedinis hominis , quàm nigredinis corvi solum acciden-

taliter & secundum quid, quoniam scilicet ratio objectiva in re nobiliori reperitur. Min. verò prob. quia ratio objectiva veri perficit intellectum prout est forma & actus illius mediante sua specie intelligibili informans intellectum, & constituens illum in actu; ratio autem boni est in re, & per ordinem & inclinationem exercitam ad ipsum voluntas perficitur sua ratione objectiva: sed absolute & simpliciter loquendo nobilior est habere perfectiones rerum in se, quam ad rem nobilem comparari extra se existentem: ergo simpliciter & absolute loquendo ratio veri, ut est perfectiva tali modo ipsius intellectus, est nobilior ratione objectiva boni.

64 Unde perperam Mastrius imprimis asserit falsum esse, quod verum sit abstractius & simplicius bono secundum suam rationem objectivam, & subinde habeat modum spiritualiorem immutandi potentiam, quam bonum. Etenim ratio veri exercitè sumpta est movens intellectum secundum quodquid est ipsius rei, abstrahendo à conditionibus individuandibus, & se habet ut forma rei secundum se & in sua puritate accepta, quemadmodum supra explicatum est; ratio autem boni ut est motiva voluntatis de se non abstrahit à ratione existentiae, nec dicit solam formam & rationem rei in sua puritate, sed ab illa abstrahit. Unde licet materialiter & in esse rei ambo sint idem cum ente, & convertantur cum illo, non tamen secundum suas rationes formales objectivas. Multominus falsum est, quod voluntas non feratur nisi in rem ut existentem actu, & in re, vel saltem in spe: quoniam bonum non inclinat voluntatem nisi ut possessum actu, vel cum est spes & desiderium illud in re & cum effectu possidendi: sed bonum in re atque in effectu non est nisi existens: ergo bonum ut habet terminare voluntatis inclinationem debet esse existens actu & in re, vel in spe. Tandem neque rarisum est, quod ratio objectiva intellectus ab existentia abstrahat: nam ex Arist. 3. de Anima objectum intellectus est quodquid est ipsius rei, cui accidit existentia exercitè sumpta, cum sit praedicatum contingens; hæc enim non est praedicatio necessaria, *Petrus existit*, alioquin non posset non existere: ergo

objectum intellectus abstrahit de se ab existentia rei ;
Deinde notitia abstractiva simpliciter est actus intellec-
tus , & tamen non versatur circa existentiam exercitè ,
sed abstrahit ab illa . Quòd autem notitia intuitiva ver-
setur circa existens non habet ex ratione formali ob-
jectiva ipsius cognitionis intellectivæ formaliter & se-
cundùm se sumptæ , sed est extra genus notitiæ , ut do-
cet D. Thomas q. 2. & 3. de verit. Ab eo autem quod est
extra genus rationis formalis objectivæ non desumitur
simpliciter differentia & nobilitas illius ,

Solvuntur Argumenta Contraria.

65 **A**Rg. I. inter omnes ipsius Animæ potentias so-
la voluntas est potentia libera habens domi-
nium sui actus ; ut regina movet cæteras potentias , ex
D. Anselmo de concept. Virg. c. 4. ipsaque sola potest
dicere , sic volo , sic jubeo ; unde S. Bernardus lib. de
libero arbit. rationem voluntatis pedisequam nominat :
ergo voluntas est nobilior potentia quàm intellectus .

66 Resp. quòd equidem sola voluntas est libera uti
subjectum liberatis ; attamen quoad originem & radi-
cem libertas est in intellectu ; uti ostendetur in Meta-
physica ; unde ex hoc capite non concluditur volunta-
tem esse nobiliorem intellectu , sed è converso intel-
lectum esse nobiliorem voluntate . Habet pariter domi-
nium super alios actus , sed inde non concluditur eam
simpliciter & absolute esse nobiliorem , sed secundum
quid , nimirum in movendo , Ita sumitur ex D. Th.
cit. q. 22. de verit. a. 11. ad 2. ubi ait ; *Dicendum quòd
libertas voluntatis non ostendit eam esse nobiliorem
simpliciter , sed in movendo* , seu quoad exercitium :
non vero quoad rationem formalem objectivam ac
specificativam , Vide Tabulam Auream dub. 771.
& 772.

67 **A**Rg. II. nobilitas potentiæ à nobilitate objecti de-
sumenda est ; sed objectum voluntatis est nobilissimum ob-
jectum ipsius intellectus ; ergo etiam voluntas est nobi-
lior intellectu . Prob. min. objectum intellectus est ve-
rum ; voluntatis autem bonum ; sed bonum est nobi-

Ius atque perfectius vero : ergo objectum voluntatis est nobilius objecto ipsius intellectus . Min. patet , nam perfectio entis per bonitatem explicatur , estque unumquodque in tantum bonum , in quantum est perfectum & integrum . Conf. bonum & finis est objectum voluntatis : sed finis est prima & altissima causarum : ergo objectum voluntatis est nobilius objecto ipsius intellectus .

68 Resp. dist. maj. nobilitas potentiae desumenda venit à nobilitate objecti materialiter & in esse entis sumpti , duntaxat , nego min. secundum rationem formalem objectivam sumpti , quã habet potentiam immutare , & illam in actu constituere , conc. maj. & nego min. Ad cuius prob. dist. min. bonum est nobilius vero , si materialiter sumatur & quantum ad res in quibus reperitur ratio objectiva , transeat : si sumantur formaliter , & quoad suas rationes formales objectivas , quibus habent proprias immutare potentias , & illas in actu constituere , nego min. & conseq. Nam , ut probatum est supra , verum est immaterialius ac spiritualius bono , subindeque perfectiori modo immutat & constituit in actu suam potentiam , quam bonum .

69 Ad conf. respondet D. Th. 1. p. q. 82. a. 3. ad 1. Dicendum, inquit, quòd ratio causa accipitur secundum comparisonem ad alterum : & in tali comparatione ratio boni principaliter invenitur : sed verum dicitur magis absolute , & ipsius boni rationem significat : unde & bonum quoddam verum est . Sed rursus & ipsum verum est quoddam bonum , secundum quòd intellectus res quòdam est , & verum finis ipsius . Et inter alios fines iste finis est excellentior , sicut intellectus inter alias potentias . Hanc secundam solutionem tradit etiam D. Th. q. 22. de verit. a. 11. ad 3. dicens : Cum verum sit quoddam bonum , est enim bonum intellectus , ut patet per philosophum in 6. Ethic. c. 2. non est dicendum , quòd bonum sit nobilius vero ; sicut nec quòd animal sit nobilius homine ; cum homo includat in se nobilitatem animalis , & superaddat . Loquimur enim de bono , & vero secundum quòd sunt objecta voluntatis & intellectus .

70 Arg. 3. actus specificant potentiam, & quò perfectiores sunt, potentiam nobiliorem pro principio exigunt: sed actus voluntatis est perfectior quàm actus intellectus: ergo voluntas etiam est perfectior intellectu. Prob. min. 1. supremus actus voluntatis est actus charitatis, quo Deum amamus; supremus verò actus intellectus est cogitatio, qua Deum attingimus sicuti est: sed actus ille charitatis cognitionem hujusmodi in nobilitate superat: ergo actus voluntatis est perfectior actu intellectus. Prob. min. tum quia actus charitatis nos magis unit Deo summo bono; unde actus charitatis intrinsecè repugnat aversio à Deo, non autem eius intellectio: tum etiam quia excellentia amoris constituit supremum ordinem Angelorum, nempe Seraphim; non autem excellentia scientiæ, quæ constituit ordinem Chérubinorum. Tandem actus voluntatis facit hominem bonum; non autem actus intellectus.

71 Conf. nobiliori potentie nobilior habitus attribui debet: sed habitus voluntatis est charitas, quæ cæteris virtutibus & habitibus, etiam infusis excellentior est; ut patet ex Apostolo 1. ad Corinth. c. 13. dicente *Major autem horum est Charitas*: ergo voluntas est nobilior intellectu & cæteris animæ potentiis. Nec valet dicere Apostolum loqui pro statu viæ; quia pro statu patriæ lumen gloriæ perfectius est. Non, inquam, valet, quia ex eisdem Apostoli verbi ibid. colligitur, Charitatem etiam in patria eandem retinere eminentiam, quam habet in viâ; ait enim, *Charitas nunquam excidit*: immo ibi crescit, cum fiat consummata. Deinde quia D. Augustinus lib. 15. de Trinit. c. 19. ait in donis Dei nullum esse majus charitate, nec æquale: ubi universaliter loqui videtur de donis viæ ac patriæ. Unde & idem Apostolus ad Ephes. c. 3. loquens de Charitate Christi Domini, qui nedum erat viator sed etiam comprehensor, vocat illam, *Supereminet scientiæ*. Ideo Hugo de S. Victore sup. 7. cap. D. Dionysii de Cœlesti herarch. ait: *Dilectio supereminet scientiæ, & major est intelligentia; plus diligitur, quàm intelligitur; quia intrat dilectio, ubi scientia foris est.*

72. Resp. ad arg. & confirm. simul ex ¹D. Th. q. 13. de verit. a. 11. & in 3. dist. 27. q. 1. 4. ex his rationibus non concludi, quòd voluntas sit absolute & simpliciter nobilior, sed per habitudinem ad ea, in quibus ratio objectiva formalis illius reperitur, quæ sunt divina & excedentia naturam animæ rationalis, & potentiarum illius. Unde his optimè secunda pars conclusionis comprobatur; non autem aliquid contra primam concluditur. Ex hæc dicta sufficiant de his quæ ad hosce tres de Anima libros spectant. Quæ desiderantur, in Metaphysica pertractabuntur. Die 20. Martii 1686.

I N D E X

*Librorum, Quæstionum, Articulorum, &
Capitulum.*

L I B E R P R I M U S D E A N I M A.

Q V Æ S T I O I. P R Æ L U D I A L I S

De subjecto.

p. 9.

Articul. 1. Vtrum Anima sit subjectum formale horum Librorum. 10

Caput 1. Quid Animæ vox significet. *ibid.*

Caput 2. Statuitur Animam secundum se & quasi abstractivè designatam esse subjectum horum Librorum. 13

Articul. 2. Solvuntur Argumenta, & discutitur utrum Animæ rationalis consideratio ad hanc scientiam attineat. 19

Q V Æ S T I O I I.

De Anima Natura & Quidditate secundum Veterum Philosophorum opinionem. 25

Articul. 1. Veterum Philosophorum, qui Animam corpus aliquod esse asseruerunt, opiniones recensentur, & confutantur. *Ibidem.*

Caput 1. Referuntur illorum sententiæ, qui Animam aliquod corpus simplex esse asseruerunt. *ibid.*

Caput 2. Recensentur eorum opiniones, qui Animam aliquod corpus è pluribus compositum, vel mixtum esse dixerunt. 37

Caput 3. Relata quorundam Patrum opinione,

qui pariter Animam corpus quoddam esse dixerunt, stabilitur veritas. 39

Articul. 2. Philosophorum opiniones recensentur, qui Animam aliquod accidens esse putarunt, & confutatur; ostenditurque illam esse substantiam, & cujusmodi substantia sit. 45

Articul. 3. Platonis de Anima sententia proponitur & explicatur. 54

LIBER SECUNDUS DE ANIMA.

QVÆSTIO III

De Animæ Natura & Quidditate secundum Peripateticos & veram sententiam. 61

Articul. 1. Vtrum Anima rectè à Philosopho definiatur, *Actus primus corporis Physici organici &c.* *ibid.*

Articul. 2. Vtrum secunda Animæ definitio ab Aristotele tradita sit exacta. 75

Articul. 3. Vtrum Anima in Vegetativam, Sensitivam, & Intellectivam rectè dividatur. pag. 82

Articul. 4. Vtrum sint quatuor vivendi modi, seu gradus; nempe Intellectivum, Sensitivum, Locomotivum, & Vegetativum. pag. 86

Articul. 5. Per quid viventia à non viventibus distinguantur. 91

Articul. 6. Vtrum in plantis, aut aliis quæ animalia non sunt, sit vita sensitiva sive sensus, in animalibus autem brutis ratio. pag. 95

Articul. 7. Vtrum omnis anima secundum essentiam suam sit indivisibilis. 105

QVÆS-

Q V Æ S T I O I V.

De Anima quoad ejus informationem , & corpore quod est ejus materia. 119

Articul. 1. Vtrum in quolibet vivente præter Animam sit aliqua corporeitatis forma realiter ab ipsa distincta. *ibid.*

Artic. 2. An in homine sint tres animæ realiter distinctæ : & quomodo una anima in alia contineatur. 126

Articul. 3. Vtrum omnes & singulæ partes ipsius corporis animati informantur anima.

Caput 1. An sanguis, & reliqui tres humores anima informantur, & qua ratione. 131

Caput 2. Capilli ne, dentes, & ungues anima informantur. 147

Q V Æ S T I O V.

De partibus Corporis Humani, quod est Anima instrumentum, & materia compositi. 154

Articul. 1. Quid & quotuplex sit pars corporis. 154

Articul. 2. De partibus similaribus in particulari. 159

Caput 1. De ossibus, & cartilagine. *ibid.*

Caput 2. De Ligamentis, Membranis, Villis. 162

Caput 3. De Venis. 164

Caput 4. De Arteriis, & Nervis. 173

Caput 5. De Carne. 177

Artic. 3. De partibus organicis ac dissimilaribus. 178

Caput 1. De Capite, & organis animalibus. 179

Caput 2. De Collo. 191

Caput 3. De Thorace, & illius præcipuis partibus. 197

Caput 4. De Ventre inferiore & organis animalibus. 200

Caput 5. De Manibus ac Pedibus, seu Artibus. 204

Artic. ult. Vtrum omnes corporis partes sint ejusdem speciei. 206

QVÆSTIO VI.

- De potentiis Anima in communi.* 209
- Articul. 1.* Vtrum potentiæ Animæ realiter ab essentia illius distinguantur. *ibid.*
- Articul. 2.* Vtrum potentiæ Animæ ab ea fluant, & in ea recipiantur, ut subjecto. 217
- Articul. 3.* Vtrum potentiæ animæ specificentur, & distinguantur per objecta. 220
- Articul. 4.* Quot sint genera potentiarum Animæ. 227

QVÆSTIO VII.

- De Potentia Generativa:* 236
- Articul. 1.* Quid sit Potentia Generativa, quidve semen, quod est instrumentum ejus. 237
- Articul. 2.* Vtrum femina activè concurrat ad generationem prolis. 240
- Articul. 3.* In quo sit Potentia Generativa, 248
- Articul. 4.* Vtrum Potentia Generativa in omnibus reperiatur viventibus. 240

QVÆSTIO VIII.

- De Potentia Nutritiva, & Nutritione.* 256
- Articul. 1.* An sit nutritio, potentiaque nutritiva, & quid sint. *ibid.*
- Articul. 2.* Sit ne potentia nutritiva aliquid distinctum à temperamento, vel calore naturali. 260
- Articul. 3.* De actu proprio, & motu nutritivo, qui est nutritio, in quo consistat. 262
- Articul. 4.* Vtrum nutritio semper duret, quandiu animal vivit. 265
- Articul. 5.* De termino ipsius nutritio, & quomodo nimirum ad partialem substantiam viventis, seu partes substantiæ terminetur. 267
- Articul. 6.* Vtrum in omnibus partibus materiæ possit. *poi-*

possit fieri deperditio, & restauratio.
pag. 268

QVÆSTIO IX.

*De Potentia Augmentativa, & Augmentatione, ac
Diminutione.* 272

- Articul. 1.* Quid sint Potentia Augmentativa, Aug-
mentatio, ac Diminutio. *ibid.*
- Articul. 2.* Vtrum Augmentatio, & Nutritio sint mo-
tus continui, ac successivi, à tempore,
quo animal nutriri incipit. 277
- Articul. 3.* Vtrum omni vitæ tempore vivens au-
geatur? 280
- Articul. 4.* Vtrum vivens idem numero maneat an-
te, & post augmentationem, seu toto
vitæ decursu. 283
- Articul. 5.* Vtrum vivens secundum omnes partes
augeatur? 286
- Articul. 6.* Vtrum dictæ potentiaæ animæ vegetabi-
lis realiter abinvicem distinguantur?
pag. 289

QVÆSTIO X.

*De Anima sensitiva, sensibusque externis in commu-
ni sumptis.* 294

- Articul. 1.* Vtrum sensus sint potentiaæ passivæ, &
in quo consistat sensatio? *ibid.*
- Articul. 2.* Vtrum sensibile rectè dividatur in com-
mune, proprium, & per accidens. 302
- Articul. 3.* Vtrum circa proprium sensibile in
sensu proprio error, & deceptio conti-
gere possit. 306
- Articul. 4.* Vtrum sint necessariae species sensibiles
ad actum sentiendi distinctæ à quali-
tätibus sensibilibus; & an præ sensu
percipiantur. 309
- Articul. 5.* Vtrum sensibile positum supra sensum
sensu-
sen-

Articul. 2.	De medio audiendi, & organo Auditus.	pag.	386
Articul. 3.	De voce, ac illius differentiis.		389

QVÆSTIO XIII.

	De Odoratu, Gustu, & Tactu.		393
Articul. 1.	De odoratu.		ibid
Caput 1.	De natura odoris, ipsiusque generatione ac differentiis.		ibid
Caput 2.	De medio olfaciendi, & organo ipsius olfactus.		398
Articul. 2.	De Gustu.		402
Articul. 3.	De Tactu.		407

QVÆSTIO XIV.

	De Sensibus Internis.		411
Articul. 1.	De sensu communi.		ibid
Caput 1.	Detur ne sensus communis, & quid sit	pag.	ibid
Caput 2.	De objecto sensus communis, & modo attingendi illud.		417
Articul. 2.	De imaginativa.		421
Articul. 3.	De Æstimatoria.		426
Articul. 4.	De Memoria, & Reminiscentia.		429
Artic. ult.	In quo quædam de sensibus internis in communi explicantur.		430

QVÆSTIO XV.

	De Passionibus Anima Sensitiva, scilicet Somno, & Somniis.		
Articul. 1.	De Somno, & Vigilia.		ibid
Articul. 2.	De Somniis.		430

LIBER TERTIUS
DE ANIMA.

QVÆSTIO XVI.

*De Anima Rationali, seu Intellectiva secundum se,
& illius potentiis in communi.* 460

Articul. 1. Vtrum Anima Rationalis, seu Intellectiva sit per se subsistens, & spiritualis, seu incorporea. 461

Articul. 2. Vtrum Anima Rationalis sit vera corporis forma. 473

Articul. 3. Vtrum anima rationalis sit immortalis, vel an simul cum corpore corruptatur. 477

Caput 1. Statuitur Animam rationale esse immortalem & ex consensu omnium nationum probatur. *ibid.*

Caput 2. Aliis rationibus eadē veritas stabilitur. 500

Caput 3. Solvuntur Argumenta Contraria. 505

Articul. 4. Vtrum omnes Animæ rationales sint in perfectione æquales? 509

QVÆSTIO XVII.

De Potentis Animæ Rationalis. 517

Articul. 1. Quot sint potentia Animæ Intellectivæ, & quomodo abinvicem distinguantur, *ibid.*

Articul. 1. Quomodo potentia Animæ Rationalis abinvicem distinguantur. 521

QVÆSTIO XVIII.

De Intellectu. 524

Articul. 1. Vtrum præter Intellectum simplicem sit admittendus Intellectus *Abstrahens* & *Abstractus* realiter distinctus, & quid sit uterque. 525

Articul. 2. An, & quomodo Intellectus Agens abstrahat species intelligibiles à phantasmatibus, & agat in ipsum Intellectum possibilem. 38

Articul. 3. De Intellectu speculativo, & pratico, & differentia eorum inter se. 547

Articul. 4. Vtrum in Intellectu Praxis essentialiter dari queat. 551

Caput 1. Quid sit Praxis declaratur, sensus tituli explicatur, & referuntur Doctorum sententiæ. *ibid.*

Caput 2. Solvuntur Argumenta Contraria. 565

Articul. 5. De Synderesi, Conscientia, Ratione & Mente. 567

Q V Æ S T I O X I X.

De Intellectione, & speciebus intelligibilibus. 573

Articul. 1. Vtrum sit necesse ponere species intelligibiles in Intellectu, ut ipse intelligat in actu, & quomodo ipsæ cum Intellectu concurrant ad productionem actus intelligendi. *ibid.*

Articul. 2. In quo explicatur quomodo ex Intellectu & re intellecta fiat unum. 587

Articul. 3. De verbo mentis, seu specie expressa. 592

Articul. 4. Quid sit Intellectio, & quomodo à dictione, & verbo distinguatur. 603

Articul. 5. Vtrum per omnem intellectionem creatam producat verbum. 614

Q V Æ S T I O X X.

De ipso Intellectibili, seu objecto Intellectus. 623

Articul. 1. Quodnam sit objectum adæquatum Intellectus possibile, & quo pacto Deus clarè visus intra illud continetur. *ibid.*

Articul. 2. Vtrum singulare materiale pro loc statim directè à nobis cognosci possit. 631

Articul. 3. Vtrum possit Intellectus plura
plarium intelligere, 637

Q V Æ S T I O V L T I M A

De Appetitu Sensitivo, & Rationali, seu Voluntate.

pag. 642

Articul. 1. Vtrum Appetitus Sensitivus realiter di-
tinguatur à Rationali, & quotieslibet in
ibid.

Articul. 2. De Appetitu Rationali, seu Voluntate, &
suius objecto. 648

Articul. 3. De actibus ipsius Voluntatis. 652

Articul. 4. De libero Voluntatis arbitrio. 662

Articul. 5. Vtrum voluntas sit nobilior potentia
quàm Intellectus. 669

BIBLIOTECA
FILOSOFIA
do Sul
BIBLIOTECA
do Sul